

ΙΣΑΑΚ ΤΟΥ ΣΥΡΟΥ

ΛΟΓΟΙ ΑΣΚΗΤΙΚΟΙ Α' (ΕΒ' - ΠΣΤ')

Β' ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ (Α' - Δ')

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ

Ἄπο τὸν
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Φ Ι Λ Ο Κ Α Λ Ι Α
Τ Ω Ν
Ν Η Π Τ Ι Κ Ω Ν Κ Α Ι Α Σ Κ Η Τ Ι Κ Ω Ν

8Γ

Ἐπόπτης Ἐκδόσεως

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητής Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Πτυχιούχος Θεολογίας

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1991

ΙΣΑΑΚ ΤΟΥ ΣΥΡΟΥ

Α' ΛΟΓΟΙ ΑΣΚΗΤΙΚΟΙ

(ΕΒ' - ΠΣΤ')

Β' ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

(Α' - Δ')

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στὸν παρόντα τόμο 8Γ τῆς Σειρᾶς τῆς ΦΙΛΟΚΑΛΙΑΣ συνεχίζεται καὶ ὀλοκληρῶνεται σὲ κείμενο καὶ μετάφρασι ἢ ἔκδοσις τῶν *Λόγων* τοῦ πατρὸς Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου. Ἦτοι ἐκδίδονται οἱ Λόγοι ΕΒ' – ΠΣΤ' καθὼς καὶ οἱ *Ἐπιστολές* αὐτοῦ Α' – Δ'.

Παραδίδεται λοιπὸν τὸ ὅλον ἔργο τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀσκητοῦ πατρὸς στὴν ἀγάπη τῶν θεοσεβῶν Χριστιανῶν μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ ἀποτελέσῃ τὴν καθημερινὴ πνευματικὴ τροφή, ὅλων βέβαια, ἰδιαιτέρως ὁμως ἐκείνων ποὺ ἐγκατέλειψαν, κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ, τὴν πολυτάραχη θάλασσα τοῦ κόσμου τούτου καὶ κατέφυγαν στὶς ἱερὲς Μονές καὶ τὰ Ἠσυχαστήρια ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου, καὶ θὰ τοὺς εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγάλα ὄπλα, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ὁποίου θὰ μπορέσουν νὰ κατανικήσουν τὸν κοσμοκράτορα τοῦ σκότους καὶ τὸν ἐχθρὸ τῆς Ἀληθείας.

ΛΟΓΟΙ ΕΒ'. ΕΓ'. ΕΔ'. ΕΕ'.

ΠΕΡΙ

ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΤΡΟΠΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ
ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΥΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΟΗΜΑΤΩΝ ΑΥΤΩΝ.
ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΤΟΥ
ΜΥΣΤΙΚΟΥ, ΤΟΥ ΕΓΚΕΚΡΥΜΜΕΝΟΥ ΑΥΤΗΣ, ΚΑΙ ΠΟΣΟΝ ΔΙΑΦΕΡΕΙ
Η ΓΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΤΟΥΤΟΥ ΕΝ ΤΟΙΣ ΤΡΟΠΟΙΣ ΑΥΤΗΣ
ΤΗΣ ΑΠΛΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

1 **Η** ψυχή ἢ ἐν ταῖς τρίβοις τῆς πολιτείας καὶ ἐν τῇ ὁδῷ τῆς
πίστεως διαπορευομένη καὶ ταύτην πολλάκις κατορθώ-
σασα, ἐὰν στραφῆ πάλιν εἰς τοὺς τρόπους τῆς γνώσεως,
εὐθέως χωλαίνει ἐκ τῆς πίστεως καὶ στερεῖται ἐξ αὐτῆς ἢ νοε-
5 ρὰ δύνამις αὐτῆς, ἢ ἐκ τῶν ἐναλλαγμάτων τῶν ἀντιλήψεων
φανερουμένη ἐν τῇ καθαρᾷ ψυχῇ καὶ ἀνεξετάστως ἐν αὐτῇ ἀνα-
στρεφομένη ἐν ἀπλότητι ἐν πᾶσι τοῖς ἑαυτῆς.

2 **Ψ**υχή γὰρ ἢ ἅπαξ παραθεμένη ἑαυτὴν τῷ Θεῷ ἐν πίστει
καὶ ἐν πολλῇ πείρᾳ δεξαμένη τὴν γεῦσιν τῆς συνεργίας
αὐτοῦ, πάλιν ἑαυτῆς οὐ φροντίζει, ἀλλὰ τῇ ἐκπλήξει καὶ τῇ
σιωπῇ φιμοῦται, καὶ στραφῆναι πάλιν εἰς τοὺς τρόπους τῆς
5 γνώσεως αὐτῆς καὶ ἀναστρέφεσθαι ἐν αὐτοῖς οὐκ ἔχει ἐξου-

* Οἱ Λόγοι 62, 63, 64, 65 ἀποτελοῦν μιὰ ἐνότητα, ποὺ κατὰ τὴν πορεία
τῆς χειρόγραφης παραδόσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου διασπάστηκε σὲ χωριστὰ
κεφάλαια. Ἀντιστοιχοῦν στὸ ὑπ' ἀριθμὸν 51 συριακὸ τεμάχιο τῆς ἐκδόσεως
Bedjan. Ἡ διάσπασις εἶναι ἐγγενῆς σ' αὐτὴν τὴν πραγματεία καὶ ὑποτυπω-

ΠΕΡΙ

ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ
ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΑΣ ΑΥΤΩΝ
ΕΠΙΣΗΣ ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΡΥΜΜΕΝΟΥ
Σ' ΑΥΤΗΝ ΜΥΣΤΙΚΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ. ΑΚΟΜΗ ΠΟΣΟ ΔΙΑΦΕΡΕΙ
Η ΓΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΤΟΥΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΤΡΟΠΟΥΣ
ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΛΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ*

1 **Η** ψυχή, πού κατά την διαδρομή της βαδίζει στην όδο τῆς πίστεως, πολλές φορές κατορθώνει την ἀρετή, ἂν ὁμως στραφῆ πάλι πρὸς τοὺς τρόπους¹ τῆς γνώσεως, ἀμέσως χωλαίνει στην πίστι και ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν νοερά της δύναμι πού με διάφορες ἐνέργειες φανερώνεται στην καθαρὴ ψυχή και με ἀπλότητα χωρὶς ἐξέτασι χρησιμοποιεῖ ὅλα ὅσα τῆς ἀνήκουν.

2 **Π**ράγματι ἡ ψυχή, πού μιὰ φορὰ ἀνέθεσε ἐαυτὴν στὸν Θεὸ με πίστι και ἐγεύθηκε ἄφθονα τὴν βοήθειά του, δὲν φροντίζει πλέον γιὰ τὸν ἐαυτὸ της, ἀλλὰ φιμώνεται ἀπὸ κατάπληξι και σιωπή· δὲν ἔχει ἐξουσία νὰ στραφῆ πάλι στοὺς τρόπους τῆς γνώσεώς της και νὰ τοὺς χρησιμοποιή-

δῶς ὑπάρχει και στὸ συριακό, ὅπου ἀπαντῶνται οἱ ὑπότιτλοι «πρώτη βαθμὶς τῆς γνώσεως», «δεύτερη βαθμὶς ...», «τρίτη βαθμὶς ...».

1. Χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴν ἀπόδοσι τῆς ἐννοίας τοῦ εἶδους τῆς γνώσεως, οἱ λέξεις τρόπος, τάξις, βαθμὸς.

σίαν, μήπως ἐν τῇ ἐναντιώσει αὐτῶν στερηθῆ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, τῆς κρυπτῶς ἐπισκεπτομένης αὐτὴν ἀπαύστως καὶ ἐπιμελουμένης αὐτῆς καὶ ἀδιαλείπτως ἐξακολουθούσης αὐτῇ ἐν παντὶ τρόπῳ. Διότι ἐμωράνθη, ὑπονοήσασα ἑαυτὴν ἰκανὴν οὖσαν
 10 σαν προνοήσασθαι ἑαυτῆς ἐν τῇ δυνάμει τῆς γνώσεως αὐτῆς. Ἐν οἷς γὰρ τὸ φῶς τῆς πίστεως ἀνατέλλει, οὐκ ἔστι πάλιν ἀναισχυντοῦσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν εὔξασθαι, οὐδὲ ἐξαιτήσασθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ, δὸς ἡμῖν τόδε ἢ λάβε ἐξ ἡμῶν τόδε, οὐδὲ φροντίζουσιν ἑαυτῶν κατὰ πάντα τρόπον. Διότι ἐν τοῖς νοεροῖς ὀφθαλμοῖς
 15 τῆς πίστεως ἐν πάσῃ ὥρᾳ θεωροῦσι τὴν πρόνοιαν τὴν πατρικὴν, ἐπισκιάζουσιν αὐτοῖς ἐξ ἐκείνου τοῦ Πατρὸς τοῦ ἀληθινοῦ, τοῦ ὑπερέχοντος ἐν τῇ ἑαυτοῦ πολλῇ ἀγάπῃ τῇ ἀμέτρῳ πᾶσαν πατρικὴν ἀγάπησιν, τοῦ δυναμένου καὶ ἰσχύοντος παρὰ πάντα συνεργῆσαι ἡμῖν ὑπερεκπερισσοῦ, ὑπὲρ ὃ αἰτούμεθα καὶ
 20 ἐνθυμούμεθα καὶ νοοῦμεν.

3 **Η** γνώσις γὰρ ἐναντία τῇ πίστει ἐστίν, ἡ δὲ πίστις, λύσις ἐν πᾶσι τοῖς ἑαυτοῖς τῶν νόμων τῆς γνώσεως, οὐχὶ τῆς πνευματικῆς δὲ λέγομεν. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ ὀρισμὸς τῆς γνώσεως, ὅτι ἐκτὸς ἐξετάσεως καὶ ἐρεύνης ποιῆσαι τι πρᾶγμα οὐκ
 5 ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἐξετάζει εἰ δυνατὸν γενέσθαι ὅπερ ἐνθυμεῖται καὶ θέλει. Ἡ δὲ πίστις τί; Ὅτε τις προσεγγίσει ἐν αὐτῇ οὐκ ὀρθῶς, ἐν αὐτῷ παραμεῖναι οὐ πείθεται.

4 **Η** γνώσις χωρὶς ἐξετάσεως καὶ τρόπων ἀναστροφῆς οὐδὲ γνωσθῆναι δύναται, καὶ τοῦτό ἐστὶ τὸ σημεῖον τοῦ δισταγμοῦ περὶ τῆς ἀληθείας. Ἡ πίστις δὲ φρόνημα ἐν καθαρὸν καὶ ἀπλοῦν ἐπιζητεῖ τὸ ἀπέχον ἀπὸ πάσης πανουργίας καὶ τοῦ
 5 ζητῆσαι τρόπους. Βλέπε πῶς ἐναντιοῦνται ἀλλήλαις· ὁ οἶκος τῆς πίστεως ἔννοια νηπιῶδης ἐστὶ καὶ καρδία ἀπλῆ· «ἐν ἀπλό-

ση, μὴ τυχὸν λόγῳ τῆς ἀντιθέσεώς τους στερηθῆ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, πὺ τὴν ἐπισκέπτεται μυστικὰ ἀπαύστως καὶ τὴν φροντίζει ἀκαταπαύστως μὲ κάθε τρόπο· διότι ἔφθασε στὴν μωρία νὰ θεωρῆ ἑαυτὴν ἱκανὴ νὰ προνοῆ γιὰ τὸν ἑαυτὸ της μὲ τὴν δύναμι τῆς γνώσεώς της. Ἐκεῖνοι δηλαδὴ στοὺς ὁποίους ἀνατέλλει τὸ φῶς τῆς πίστεως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ριψοκινδυνεύουν νὰ προσεύχωνται πάλι ὑπὲρ τῶν ἑαυτῶν τους, καὶ νὰ ζητοῦν 'δὸς ἡμῖν τοῦτο' ἢ 'πᾶρε ἀπὸ ἐμᾶς αὐτό'², οὔτε νὰ φροντίζουν γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ ὅποιονδῆποτε τρόπο. Διότι μὲ τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως βλέπουν κάθε ὥρα καὶ στιγμὴ τὴν πατρικὴ πρόνοια πὺ τοὺς ἐπισκιάζει ἐκ μέρους τοῦ ἀληθινοῦ ἐκείνου Πατρός, πὺ μὲ τὴν πολλὴ καὶ ἄμετρη ἀγάπη του ξεπερνᾷ κάθε πατρικὴ ἀγάπη, πὺ μπορεῖ κι' ἔχει τὴν δύναμι νὰ μᾶς προμηθεύσῃ μὲ ἀφθονία ὅλα τὰ πράγματα περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἐμεῖς ζητοῦμε καὶ σκεπτόμαστε καὶ συλλογιζόμαστε.

3 **Π**ράγματι ἡ γνῶσις εἶναι ἀντίθετη μὲ τὴν πίστι, ἡ δὲ πίστις καταλύει μὲ ὅλα τὰ μέσα τοὺς νόμους τῆς γνώσεως, ὄχι βέβαια τῆς πνευματικῆς. Διότι ὁ ὀρισμὸς τῆς γνώσεως εἶναι αὐτός, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται κανεὶς νὰ πράττῃ κάτι χωρὶς ἐξέτασι καὶ ἔρευνα, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξετάζῃ, ἂν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ αὐτὸ πὺ σκέπτεται καὶ θέλει. Ἡ πίστις ὅμως τί εἶναι; Ὅταν κανεὶς τὴν προσεγγίση χωρὶς βεβαιότητα, αὐτὴ δὲν δέχεται νὰ παραμείνῃ σ' αὐτόν.

4 **Η** γνῶσις χωρὶς ἐξέτασι καὶ τρόπους συζητήσεως δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ νοηθῆ. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ σημεῖο τῆς ἀντιμετωπίσεως τῆς ἀλήθειας μὲ δισταγμὸ. Ἡ πίστις ὅμως ἀπαιτεῖ ἓνα καθαρὸ καὶ ἀπλὸ φρόνημα, μακριὰ ἀπὸ κάθε παυουργία καὶ ἀναζητήση τρόπων. Βλέπε τὴν μεταξὺ τους διαφορὰ· ὁ οἶκος τῆς πίστεως εἶναι τὸ νηπιῶδες φρόνημα καὶ ἡ

2. Δὲν ἐπιτρέπεται δηλαδὴ νὰ κάμουν δοσοληψίες κατὰ τὸ αἴτημά τους.

τητι», γάρ φησι, «καρδίας αὐτῶν ἐδόξαζον τὸν Θεόν», καὶ «ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Ἡ γνῶσις δὲ τοῖς δυσι τούτοις ἐπί-
10 βουλός ἐστι καὶ ἐναντία.

5 **Η** γνῶσις ὄρος τῆς φύσεώς ἐστι, φυλάττουσα αὐτὴν ἐν πά-
σαις ταῖς τρίβοις αὐτῆς, ἡ δὲ πίστις ὑπὲρ τὴν φύσιν ἐνεργεῖ τὴν ἑαυτῆς ὁδοιπορίαν. Ἡ γνῶσις πᾶν πρᾶγμα καταλύον τὴν φύσιν οὐ πειρᾶται πρὸς ἑαυτὴν ἐᾶσαι, ἀλλὰ μακρύνεται ἐξ αὐ-
5 τοῦ, ἡ δὲ πίστις εὐχερῶς ἐπιτρέπει καὶ λέγει· «ἐπὶ ἀσπίδα», φησί, «καὶ βασιλίσκον ἐπιβήση, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα».

6 **Τ** ἢ γνώσει φόβος ἐξακολουθεῖ, τῇ δὲ πίστει ἐλπίς· ὅσον γάρ τις ἐν τοῖς τῆς γνώσεως τρόποις διαπορεύεται, τοσοῦτον ὑπὸ τοῦ φόβου δεσμεύεται καὶ τῆς ἐλευθερίας τούτου ἀξιοθῆναι οὐ δύναται. Ὁ δὲ τῇ πίστει ἐξακολουθῶν, εὐθέως
5 ἐλεύθερος καὶ αὐτεξούσιος καὶ ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐν πᾶσι τοῖς πράγμασιν ἐν ἐλευθερίᾳ χρῆται ἐξουσιαστικῶς. Ἄνθρωπος εὐρῶν τὰς κλεῖς τῆς πίστεως ὡς ὁ Θεὸς χρῆται ταῖς φύσεσι πάσαις τῆς κτίσεως. Τῇ πίστει γάρ ἐστὶν ἡ ἐξουσία κτίσιν δημιουργῆσαι καινὴν κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ὁμοιότητα, «ἠθέλη-
10 σας», φησί, «καὶ τὰ πάντα παρέστη ἐνώπιόν σου», καὶ πολλάκις ἐξ οὐκ ὄντων τὰ πάντα δύναται ποιῆσαι, ἡ δὲ γνῶσις χωρὶς ὕλης ποιῆσαί τι οὐ δύναται. Ἡ γνῶσις τὸ μὴ δοθὲν τῇ φύσει οὐκ ἀναισχυντεῖ διαπράξασθαι. Καὶ πῶς; Διότι ἡ ρυτὴ φύσις τοῦ ὕδατος οὐ δέχεται ἐπὶ νῶτων αὐτῆς τὰ ἴχνη τοῦ σώματος,
15 καὶ ὁ προσεγγίζων τῷ πυρὶ ἑαυτὸν κατακαίει, καὶ ἐὰν ἀπαναιδεύηται κατὰ τούτων, κίνδυνος αὐτῷ ἐπακολουθεῖ.

3. Πραξ. 2,46. Κολ. 3,22, ἀπλότης καρδιάς.

4. Ματθ. 18,3, νηπιῶδες φρόνημα.

ἀπλῆ καρδιά· διότι λέγει· «ἐδόξαζαν τὸν Θεὸ μὲ ἀπλότητα καρδιᾶς»³ καὶ «ἂν δὲν ἐπιστρέψετε καὶ γίνετε σὰν τὰ παιδιὰ, δὲν θὰ εἰσέλθετε στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁴. Ἐνῶ ἡ γνῶσις ἐπιβουλεύεται καὶ τὰ δύο αὐτὰ καὶ εἶναι ἀντίθετη πρὸς αὐτά.

5 **Η** γνῶσις εἶναι ὄρος τῆς φύσεως, ποὺ τὴν φυλάσσει σὲ ὅλους τοὺς δρόμους της, ἐνῶ ἡ πίστις ἐκτελεῖ τὴν πορεία της ἐπάνω ἀπὸ τὴν φύσι. Ἡ γνῶσις δὲν δέχεται νὰ ἀφήσῃ κοντά της κανένα πρᾶγμα ποὺ καταλύει τὴν φύσι, ἀλλὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ αὐτό, ἐνῶ ἡ πίστις αὐθεντικὰ παραγγέλλει καὶ λέγει, «θὰ ἀνεβῆς ἐπάνω σὲ ἔχιδνα καὶ σὲ βασιλίσκο καὶ θὰ καταπατήσῃς λεοντάρια καὶ δράκοντα»⁵.

6 **Τ**ὴν γνῶσι ἀκολουθεῖ ὁ φόβος, ἐνῶ τὴν πίστι ἡ ἐλπίδα· διότι ὅσο βαδίζει κανεὶς μὲ τοὺς τρόπους τῆς γνῶσεως, τόσο δεσμεύεται ἀπὸ τὸν φόβο καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπ' αὐτόν, ἐνῶ ὅποιος ἀκολουθεῖ τὴν πίστι, γίνεται ἀμέσως ἐλεύθερος καὶ αὐτεξούσιος καὶ χρησιμοποιοῖ ὅλα τὰ πράγματα ἐλεύθερα καὶ ἐξουσιαστικὰ ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ὅποιος εὗρηκε τὰ κλειδιά τῆς πίστεως χρησιμοποιοῖ ὡς θεὸς ὅλα τὰ εἶδη τῆς κτίσεως· διότι ἡ πίστις ἔχει τὴν ἐξουσία νὰ δημιουργήσῃ νέα κτίσι κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Θεοῦ. Διότι λέγει, «θέλησες, καὶ ὅλα παρουσιάσθησαν ἐνώπιόν σου»⁶. Καὶ πολλὰ φορὲς μπορεῖ νὰ κάμῃ τὰ πάντα ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἡ γνῶσις ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ κάτι χωρὶς προϋπάρχουσα ὕλη. Ἡ γνῶσις δὲν ἐντρέπεται νὰ διαπράξῃ κάτι ποὺ δὲν ἐδόθηκε στὴν φύσι. Καὶ πῶς; Διότι ἡ ρευστὴ φύσις τοῦ ὕδατος δὲν δέχεται στὰ νῶτα της τὴν φύσι τοῦ σώματος καὶ ὅποιος πλησιάζει τὴν φωτιὰ κατακαίεται, καὶ ἂν ἀποτολμῆσῃ κάτι τέτοιο, θέτει τὸν ἑαυτό του σὲ κίνδυνο.

5. Ψαλμ. 90,13.

6. Ἰωβ 13,23.

7 **Ε**κ τούτων ἡ γνῶσις ἐν φυλακῇ παραφυλάττεται καὶ δια-
βῆναι τὸν ὄρον τούτων παντελῶς οὐ πείθεται, ἡ δὲ πίστις
ἐν ἐξουσίᾳ διαβαίνει ταῦτα καὶ λέγει ὅτι, «ἐὰν διαβαίνης διὰ πυ-
ρὸς οὐ κατακαύσει σε, καὶ ποταμοὶ οὐ κατακλύσουσί σε». Καὶ
5 ταῦτα πολλάκις ἡ πίστις ἐνώπιον ἐνήργησε πάσης τῆς κτίσεως.
Καὶ εἰ ἐδόθη τῇ γνώσει τόπος ἐκεῖσε, πειρασθῆναι ἐν τούτοις,
παντελῶς οὐκ εἶχε πεισθῆναι. Διὰ πίστεως γὰρ πολλοὶ εἰς τὴν
φλόγα εἰσῆλθον καὶ τὴν δύναμιν τὴν καυστικὴν τοῦ πυρὸς ἐχα-
λίνωσαν καὶ ἀβλαβῶς ἐν μέσῳ αὐτῆς διέβαινον καὶ ἐπὶ νώτων
10 τῆς θαλάσσης ὡς ἐπὶ ξηρᾶς ἐβάδισαν. Καὶ ταῦτα πάντα ὑπὲρ
τὴν φύσιν εἰσὶ καὶ ἐναντία τοῖς τρόποις τῆς γνώσεως καὶ ἀπέ-
δειξαν αὐτὴν ματαίαν ἐν πᾶσι τοῖς τρόποις αὐτῆς καὶ τοῖς νό-
μοις αὐτῆς.

8 **Ε**ἶδες τὴν γνῶσιν πῶς φυλάττει τοὺς ὄρους τῆς φύσεως;
εἶδες τὴν πίστιν πῶς ὑπεράνω τῆς φύσεως διαβαίνει καὶ
ποιεῖ τὴν τρίβον τῆς ὁδοιπορίας; Πεντακισχιλίους χρόνους, ἢ
μικρὸν ἔλαττον ἢ ὑπὲρ τοῦτο, οἱ τρόποι τῆς γνώσεως τὸν κό-
5 σμον ἐκυβέρνησαν καὶ παντελῶς ἄραι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὁ ἄν-
θρωπος ἐκ τῆς γῆς καὶ αἰσθέσθαι τῆς ἰσχύος τοῦ κτίστου αὐτοῦ
οὐκ ἠδυνήθη, ἕως οὗ ἡ πίστις ἡμῶν ἐπανέτειλε καὶ ἠλευθέρω-
σεν ἡμᾶς ἐκ τοῦ σκότους τῆς γηϊνῆς ἐργασίας καὶ ἐκ τῆς ὑποτα-
γῆς τῆς μετὰ τὸν μετεωρισμὸν τὸν δωρεὰν γινόμενον. Καὶ νῦν
10 δὲ πάλιν ὅτε εὗρομεν τὴν θάλασσαν τὴν ἀτάραχον καὶ τὸν θη-
σαυρὸν τὸν ἀνέκλειπτον, πρὸς πηγὰς ταπεινὰς ἐπιποθοῦμεν ἐκ-
κλῖναι. Οὐκ ἔστι γνῶσις μὴ ἐν ἐνδείᾳ οὔσα, κἂν μεγάλως πλου-
τήση, τοὺς δὲ τῆς πίστεως θησαυροὺς ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ οὐ
χωροῦσιν. Οὐχ ὑστερεῖταιί ποτέ τινος ὁ τῇ ἐλπίδι τῆς πίστεως

7. Ἦσ. 93,2.

8. Οἱ τρεῖς παῖδες, βλ. προσευχὴν καὶ ὕμνον τριῶν παιδῶν στὸ βιβλίον

7 **Η** γνώσις προφυλάσσεται προσεκτικᾶ ἀπὸ αὐτὰ καὶ δὲν πείθεται μὲ κανένα τρόπο νὰ περᾶση τὰ ὄρια τῶν· ἡ πίστις ὁμῶς τὰ διαβαίνει ἐλεύθερα καὶ λέγει· «ἐὰν διαβαίνης μέσα ἀπὸ τὴν φωτιᾶ, δὲν θὰ σὲ κατακαύση, καὶ οἱ ποταμοὶ δὲν θὰ σὲ καταπνίξουν»⁷. Καὶ αὐτὰ ἡ πίστις τὰ ἐνήργησε πολλές φορές ἐνώπιον ὄλης τῆς κτίσεως. Καὶ ἂν εἶχε δοθῆ στὴν γνώσι ἡ εὐκαιρία σ' αὐτὸ τὸ πεδίο, δὲν θὰ τῆς εἶχε ἐπιτραπῆ καθόλου νὰ τὰ ἐπιχειρήσῃ αὐτὰ. Πράγματι, διὰ τῆς πίστεως πολλοὶ εἰσηλθάν στὴν φλόγα κι' ἐχαλιναγώγησαν τὴν καυστικὴ δύναμι τῆς φωτιᾶς καὶ ἐπέρασαν ἀνάμεσα ἀπ' αὐτὴν ἀβλαβεῖς⁸ κι' ἐβάδισαν στὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας σὰν ἐπάνω στὴν ξηρά⁹. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ὑπεράνω τῆς φύσεως καὶ ἀντίθετα πρὸς τοὺς τρόπους τῆς γνώσεως καὶ ἀπέδειξαν τὴν γνώσι μάταιη καθ' ὅλους τοὺς τρόπους καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς.

8 **Ε**ἶδες πῶς ἡ γνώσις φυλάσσει τὰ ὄρια τῆς φύσεως; Εἶδες πῶς ἡ πίστις περνᾶ ἐπάνω ἀπὸ τὴν φύσι καὶ κατασκευάζει ἐκεῖ τὸν δρόμο τῆς ὁδοιπορίας; Πέντε χιλιάδες χρόνια ἢ κάπως λιγώτερα ἢ περισσότερα, τὸν κόσμον ἐκυβερνοῦσαν οἱ τρόποι τῆς γνώσεως καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν μπόρεσε καθόλου νὰ σηκώσῃ τὸ κεφάλι του ἀπὸ τὴν γῆ καὶ νὰ αἰσθανθῆ τὴν δύναμι τοῦ δημιουργοῦ του, ἕως ὅτου ἀνέτειλε ἡ πίστις μας καὶ μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸ σκότος τῆς γῆϊνης ἐργασίας καὶ ἀπὸ τὴν μάταια ὑποταγὴ στὸν μετεωρισμό. Καὶ τώρα πού εὐρήκαμε πάλι τὴν ἀτάραχη θάλασσα καὶ τὸν ἀνεξάντλητο θησαυρό, ποθοῦμε νὰ παρεκκλίνωμε σὲ ταπεινὲς πηγές. Δὲν ὑπάρχει γνώσις πού νὰ μὴ ἔχει ἐλλείψεις, ἔστω καὶ ἂν πλουτήσῃ πολὺ, ἐνῶ τοὺς θησαυροὺς τῆς πίστεως δὲν χωροῦν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ. Ὅποιος στηρίζει τὴν καρδιά του στὴν ἐλπίδα τῆς πίστεως δὲν θὰ δοκιμάσῃ ποτέ

τοῦ Δανιήλ.

9. Ὅπως ὁ Πέτρος, Ματθ. 14,30.

15 τῆ καρδίᾳ ἐρηρυσμένος καὶ ὅτε οὐδὲν ἔχει, τῆ πίστει πάντα κατέχει, ὡς γέγραπται, ὅτι «ὄσα αἰτεῖσθε ἐν προσευχῇ καὶ πίστει, λήψετε»· καὶ πάλιν, «ὁ Κύριος ἐγγύς, μηδὲν μεριμνᾶτε».

9 **Η** γνῶσις αἰεὶ τρόπους ζητεῖ πρὸς φυλακὴν τῶν κτωμένων αὐτῆν, ἡ δὲ πίστις φησὶν, «ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον καὶ φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσγων, καὶ διακενῆς ἐκοπίασεν ὁ οἰκοδομῶν». Οὐδέποτε ὁ ἐν πίστει προσευχόμενος ἐν τρόποις χρῆται καὶ ἀναστρέφεται. Ἡ γνῶσις γὰρ ἐν παντὶ τόπῳ τὸν φόβον ἐπαινεῖ, καθὼς εἶπεν ὁ σοφός· «ὁ φοβούμενος», φάσκων, «τῆ καρδίᾳ, μακάριος». Τί δὲ ἡ πίστις; «Ἐφοβήθη», φησί, «καὶ ἤρξατο καταποντίζεσθαι»· καὶ πάλιν, «οὐκ ἐλάβετε», φησί, «πνεῦμα δουλείας εἰς φόβον, ἀλλὰ πνεῦμα υἰοθεσίας, εἰς ἐλευθερίαν πίστεως καὶ ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ»· καὶ πάλιν, «μὴ φείσῃ ἐξ αὐτῶν», μηδὲ φύγῃ ἀπὸ προσώπου αὐτῶν.

10 **Π**άντοτε ἀκολουθεῖ τῷ φόβῳ ὁ δισταγμὸς καὶ ὁ δισταγμὸς τῆ ἐξετάσει, καὶ ἡ ἐξέτασις τοῖς τρόποις καὶ οἱ τρόποι τῆ γνώσει καὶ ἐν τῇ ἐξερευνήσει καὶ ἐξετάσει αἰεὶ ὁ φόβος καὶ ὁ δισταγμὸς γνωρίζεται. Διότι οὐκ ἐν παντὶ καιρῷ εἰς πάντα κατορθοῖ ἡ γνῶσις, καθὼς ἐν πρώτοις ἀπεδείξαμεν. Πολλάκις γὰρ συναντῶσιν τῆ ψυχῇ συμβάσεις καὶ ἐπιφοραὶ δυσχερεῖς καὶ προφάσεις πολλαὶ πλήρεις κινδύνων, ἅπερ παντελῶς ἡ γνῶσις καὶ οἱ τρόποι τῆς σοφίας βοηθῆσαί τι ἐκεῖσε οὐ δύνανται. Πά-

10. Ματθ. 21,22.

11. Φιλ. 4,5.

12. Ψαλμ. 126,1.

13. Σοφ. Σειρ. 34,15.

14. Ματθ. 14,30.

ἔλλειψι ὁποιουδήποτε πράγματος καί, ὅταν δὲν ἔχη τίποτε, μὲ τὴν πίστι κατέχει τὰ πάντα, ὅπως ἔχει γραφῆ· «ὄσα ζητεῖτε κατὰ τὴν προσευχὴ μὲ πίστι, θὰ τὰ λάβετε»¹⁰. καὶ ἐπίσης, «ὁ Κύριος εἶναι πλησίον, μὴ φροντίζετε γιὰ τίποτε»¹¹.

9 **Η** γνῶσις ζητεῖ πάντοτε τρόπους γιὰ τὴν φύλαξι ἐκείνων πρὸς τὴν κατέχουν, ἐνῶ ἡ πίστις λέγει, «ἂν δὲν οἰκοδομήσῃ ὁ Κύριος ἕναν οἶκο καὶ δὲν φυλάξῃ μιὰ πόλι, ματαίως ἀγρύπνησε ὁ φύλακάς της καὶ ἀνώφελα ἐκοπίασε ὁ οἰκοδόμος της»¹². Ὅποιος προσεύχεται μὲ πίστι δὲν χρησιμοποιοῦ καὶ δὲν συζητεῖ μὲ τοὺς τρόπους τῆς γνώσεως. Ἡ γνῶσις ἐπαινεῖ τὸν φόβο σὲ κάθε τόπο, ὅπως εἶπε ὁ σοφός, «ὁ φοβούμενος μὲ τὴν καρδιά του εἶναι μακάριος»¹³. Τί κάμει ὁμῶς ἡ πίστις; «Ἐφοβήθηκε», λέγει, «καὶ ἄρχισε νὰ καταπιετίζεται»¹⁴. καὶ ἐπίσης λέγει, «δὲν ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας γιὰ νὰ φοβῆσθε, ἀλλὰ πνεῦμα υἰοθεσίας»¹⁵ πρὸς ἐλευθερίαν πίστεως καὶ ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐπίσης, «μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ αὐτούς»¹⁶ καὶ μὴ φύγῃ ἀπὸ ἐμπρὸς τους.

10 **Π** πάντοτε ὁ φόβος ἀκολουθεῖ τὸν δισταγμὸν¹⁷ καὶ ὁ δισταγμὸς τὴν ἐξέτασι καὶ ἡ ἐξέτασις τοὺς τρόπους καὶ οἱ τρόποι τὴν γνῶσι· στὴν διερεύνησι καὶ ἐξέτασι διακρίνεται πάντοτε ὁ φόβος καὶ ὁ δισταγμὸς· διότι, ὅπως ἀποδείχθηκε προηγουμένως, ἡ γνῶσις δὲν ἐπιτυγχάνει τὸν σκοπὸ της σὲ κάθε περίστασι καὶ σὲ ὅλα. Πολλὲς φορές πράγματι συμβαίνουν στὴν ψυχὴ δύσκολα περιστατικά καὶ κτυπήματα, διάφορες ἐπικίνδυνες καταστάσεις, πράγματα στὰ ὁποῖα ἡ γνῶσις καὶ οἱ τρόποι τῆς σοφίας δὲν μποροῦν καθόλου νὰ

15. Ρωμ. 8,15.

16. Ματθ. 10,26.

17. Στὴν ἀρχαία μετάφρασι ἡ φραστικὴ εἶναι ἀντίστροφη: ὁ δισταγμὸς ἀκολουθεῖ τὸν φόβο, ἀλλ' ἡ συνέχεια δείχνει ὅτι σωστὸ εἶναι ὅπως τὸ ἀποδώσαμε.

λιν δὲ τοῖς δυσχερέσι τοῖς μὴ καταβαλλομένοις πάσῃ δυνάμει
 10 καὶ τῷ ὄρω τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, ἡ πίστις οὐδέποτε νικᾶ-
 ται ὑπὸ τινος αὐτῶν. Τί γὰρ ἐξαρκεῖ ἡ γνῶσις ἡ ἀνθρωπίνη
 βοηθῆσαι ἐν τοῖς φανεροῖς πολέμοις, ἢ πρὸς τὰς φύσεις τὰς ἀο-
 ράτους καὶ πρὸς τὰς ἐνσωμάτους δυνάμεις σὺν ἄλλοις πολλοῖς;

11 **Ε**ἶδες τὴν ἀσθένειαν τῆς δυνάμεως τῆς γνώσεως καὶ τὴν
 ἰσχὺν τῆς δυνάμεως τῆς πίστεως; Ἡ γνῶσις πᾶσι τοῖς
 ξένοις τῆς φύσεως κωλύει τοὺς μαθητὰς αὐτῆς προσπελάσαι.
 Ὅρα δὲ τὴν δύναμιν ἐνταῦθα τῆς πίστεως καὶ τί ἐπιτρέπει τοῖς
 5 αὐτῇ μαθητευομένοις. «Ἐν τῷ ὀνόματί μου», φησί, «δαιμόνια
 ἐκβαλεῖτε, ὄφεις ἀρεῖτε καί, ἐὰν τὸν ἰὸν πίητε, οὐ βλαβήσεσθε».

12 **Η** γνῶσις πᾶσι τοῖς ἐν τῇ ὁδῷ ἑαυτῆς πορευομένοις ἐπιτρέ-
 πει κατὰ τοὺς νόμους αὐτῆς πρὸ τῆς ἀρχῆς ἐν πᾶσι τὸ τέ-
 λος ἐξετάσαι καὶ οὕτως ἄρξασθαι, μήπως δυσσευρέτου τοῦ τέ-
 λους τοῦ πράγματος τῷ ὄρω τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως εὐρε-
 5 θέντος τὸν κόπον μάτην κοπιάσωσι, καὶ ἀδύνατον καὶ δυσχερὲς
 τοῦ γενέσθαι εὐρεθῆ τὸ πρᾶγμα. Ἡ δὲ πίστις τί λέγει; «πάντα
 δυνατὰ τῷ πιστεύοντι». Ἀδυνατεῖ γὰρ οὐδὲν τῷ Θεῷ.

13 **Ω** πλοῦτος ἄρρητος καὶ θάλασσα πλούτου ἐν κύμασιν αὐ-
 τῆς καὶ ἐν τοῖς ἑαυτῆς θησαυροῖς τοῖς θαυμαστοῖς τοῖς
 ὑπερεκχυνομένοις ἐκ τῆς δυνάμεως τῆς πίστεως. Πόσου θάρ-
 σους ἐμπλεως καὶ πόσης ἡδονῆς καὶ ἐλπίδος πλήρης ἡ ὁδοιπο-
 5 ρία ἢ μετ' αὐτῆς, καὶ τὰ φορτία αὐτῆς πόσον ἐλαφρά εἰσι καὶ ἡ
 ἐργασία αὐτῆς πόσῃ ἡδύτητα ἔχει!

18. Διωρθώσαμε τὴν μετοχὴ «καταλαμβανομένοις» σὲ «καταβαλλομέ-
 νοις».

19. Τὸ συριακὸ ἔχει «ἀσώματες δυνάμεις» ἐδῶ.

20. Μάρκ. 16,17.

βοηθήσουν. Ἀντίθετα ἡ πίστις δὲν ἠττᾶται ποτὲ ἀπ' αὐτὲς τὶς δυσχερεῖς περιστάσεις πού δὲν καταβάλλονται¹⁸ ἀπὸ καμμιά δύναμι μέσα στὰ ὄρια τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως. Πράγματι ποιά βοήθεια μπορεῖ νὰ προσφέρῃ ἡ ἀνθρωπίνη γνῶσις κατὰ τοὺς φανεροὺς ἢ κρυφοὺς πολέμους πρὸς τὶς ἀόρατες φύσεις καὶ τὶς ἐνσώματες¹⁹ δυνάμεις, καθὼς καὶ σὲ ἄλλα παρόμοια;

11 **Β** λέπεις τὴν ἀσθένεια τῆς δυνάμεως τῆς γνώσεως καὶ τὴν ἰσχὺ τῆς δυνάμεως τῆς πίστεως; Ἡ γνῶσις ἐμποδίζει τοὺς μαθητὰς τῆς νὰ πλησιάσουν σὲ ὅλα τὰ ξένα πρὸς τὴν φύσι. Πρόσεχε ὅμως τὴν δύναμι τῆς πίστεως ἐδῶ καὶ τί παραγγέλλει στοὺς μαθητὰς τῆς. «Στὸ ὄνομά μου», λέγει, «θὰ ἐκβάλετε δαιμόνια, θὰ πιάσετε φίδια καί, ἂν πιῆτε δηλητήριο, δὲν θὰ βλαβῆτε»²⁰.

12 **Η** γνῶσις σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τῆς διατάσσει ὅλους ὅσοι βαδίζουν στὸν δρόμο τῆς, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ ἐξετάσουν τὸ τέλος σὲ ὅλα τὰ θέματα καὶ ἔπειτα νὰ ἀρχίσουν, ἀπὸ φόβο μήπως, σὲ περίπτωσι πού τὸ τέλος τοῦ πράγματος φανῇ δυσκολοεύρετο στὰ ὄρια τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως, κοπιᾶσουν ματαίως, ἀφοῦ τοῦτο θὰ φανῇ δύσκολο ἢ ἀδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ. Ἡ πίστις ὅμως τί λέγει; «ὅλα εἶναι δυνατὰ σ' ἐκεῖνον πού πιστεύει»²¹. Διότι τίποτε δὲν εἶναι ἀδύνατο στὸν Θεό.

13 **Ω**, ἄρρητος πλοῦτος καὶ θάλασσα πλούτου μὲ τοὺς θαυμαστοὺς τῆς θησαυροὺς πού σὰν κύματα ὑπερεκχειλίζουν ἀπὸ τὴν δύναμι τῆς πίστεως! Μὲ πόσο θάρρος καὶ μὲ πόση ἡδονὴ καὶ ἐλπίδα εἶναι γεμάτη ἡ ὁδοιπορία μαζί μὲ αὐτήν, καὶ τὰ φορτία τῆς πόσο ἐλαφρὰ εἶναι, καὶ ἡ ἐργασία τῆς πόσῃ γλυκύτητα ἔχει!

21. Ματθ. 9,23.

14 **Ε**ρώτησις. Ὁ ἀξιωθεὶς γεύσασθαι τῆς ἡδύτητος τῆς πίστεως καὶ πάλιν στραφεὶς πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς ψυχῆς, ἐν τίνι διαφέρει τὸ πρᾶγμα αὐτοῦ;

Ἀπόκρισις. Τῷ εὐρόντι μαργαρίτην πολύτιμον καὶ ἀλλάξαντι αὐτὸν εἰς ὀβολὸν χαλκοῦ, τῷ ἐάσαντι ἐλευθερίαν αὐτεξούσιον καὶ στραφέντι εἰς τοὺς τρόπους τῆς πτωχείας, πεπληρωμένους φόβου καὶ δουλείας.

2 **Ο**ὐχι ψεκτὴ ἐστὶν ἡ γνῶσις, ἀλλ' ἡ πίστις ὑψηλοτέρα αὐτῆς ἐστὶ. Καὶ ἐὰν ψέξωμεν, οὐχὶ τὴν γνῶσιν ψέγομεν, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἡ τὸ διακρίναι τοὺς τρόπους τοὺς παρηλλαγμένους, ἐν οἷς πορεύεται ἐξ ἐναντίας φύσεως, καὶ πῶς τοῖς τάγμασι τῶν δαιμόνων συγγενειάζει, ἅπερ μετὰ ταῦτα μέλλομεν διακρίναι φανερώς· καὶ πόσοι βαθμοὶ εἰσιν, ἐν αὐτοῖς ἡ γνῶσις, καὶ τις ἡ διαφορὰ ἡ γινομένη ἐν ἐκάστω αὐτῶν, καὶ ἐν ποίοις νοήμασιν ἐξυπνίζεται ἐν ἐκάστω τρόπῳ, ὅτε μείνη ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐν τίνι τούτων τῶν τρόπων (ὅταν πορευθῆ ἐν αὐτοῖς) ἐναντιοῦνται τῇ 10 πίστει καὶ ἐξέρχεται ἐξωθεν τῆς φύσεως, καὶ ποία ἐστὶν ἡ διαφορὰ ἡ ἐν αὐτῇ, καὶ ἐν ποίᾳ τάξει (ὅταν στρέψη τὸν σκοπὸν αὐτῆς τὸν πρῶτον) ἔρχεται εἰς τὴν φύσιν αὐτῆς καὶ καθιστᾷ τὸν βαθμὸν ἔμπροσθεν τῆς πίστεως ἐν ἀγαθῇ πολιτείᾳ, καὶ ἕως πότε ποιεῖ φθάσαι τὴν διαφορὰν τῆς τάξεως αὐτῆς, καὶ πῶς 15 διαπερᾷ ἀπὸ τούτων εἰς τὰ ὑψηλότερα αὐτῶν, καὶ ποιοὶ εἰσιν οἱ τρόποι τῆς τάξεως ἐκείνης τῆς ἄλλης, ἡγουν τῆς πρώτης, καὶ πότε συνάπτεται ἡ γνῶσις τῇ πίστει καὶ γίνεται μετ' αὐτῆς μία καὶ ἐνδύεται ἐξ αὐτῆς νοήματα πύρινα καὶ ἐξάπτεται ἐν τῷ πνεύματι καὶ κτᾷται πτέρυγας ἀπαθείας καὶ ὑψοῦται ἐκ τῆς 20 διακονίας τῶν γηϊνῶν ἐν τῷ χώρῳ τοῦ δημιουργοῦ ἑαυτῆς, σὺν ἄλλοις τρόποις.

16 **Ο**μως τέως ἀρμόζει ἡμᾶς εἰδέναί, ὅτι ἡ πίστις καὶ ἡ ἐργασία αὐτῆς ὑψηλοτέρα ἐστὶ τῆς γνώσεως. Καὶ αὐτὴ ἡ γνῶσις ἐν τῇ πίστει τελειοῦται καὶ κτᾷται δύναμιν ἀνελθεῖν

14 **Ε**ρώτησις. Ἐκεῖνος πού ἀξιώθηκε νὰ γευθῆ τὴν γλυκύτητα τῆς πίστεως καὶ πάλι ἐπέστρεψε πρὸς τὴν γνῶσι τῆς ψυχῆς, μὲ τί μπορεῖ νὰ συγκριθῆ;

Ἀπόκρισις. Ὁμοιάζει μὲ ἐκεῖνον πού εὐρῆκε πολύτιμο μαργαρίτη καὶ τὸν ἄλλαξε μὲ ἓνα χάλκινον ὄβολό· μὲ ἐκεῖνον πού ἄφησε τὴν αὐτεξούσια ἐλευθερία καὶ ἐστράφηκε πρὸς τοὺς τρόπους τῆς πτωχείας, τοὺς γεμάτους φόβο καὶ δουλεία.

15 **Δ**ὲν εἶναι ἀξιόμεμπτη ἡ γνῶσις, ἀλλὰ ἡ πίστις εἶναι ὑψηλότερη ἀπ' αὐτήν. Καὶ ἂν τὴν ψέξωμε, δὲν ψέγομε τὴν γνῶσι, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τοὺς διαφόρους διεστραμμένους τρόπους, μὲ τοὺς ὁποίους βαδίζει ἀντίθετα πρὸς τὴν φύσι κι' ἔτσι συγγενεὺει πρὸς τὰ τάγματα τῶν δαιμόνων. Αὐτὲς τίς διακρίσεις θὰ τίς ἐξετάσωμε στὴ συνέχεια καθαρὰ· καὶ μάλιστα, πόσες εἶναι οἱ βαθμίδες στὶς ὁποῖες κινεῖται ἡ γνῶσις, ποιές εἶναι οἱ διακρίσεις σὲ καθεμιὰ τους, μὲ ποιές ἀφορμὲς διεγείρεται σὲ κάθε τρόπο, ὅταν μένη σ' αὐτοὺς, καὶ σὲ ποιόν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τρόπους (ὅταν πορεύεται σ' αὐτοὺς) ἐναντιώνεται πρὸς τὴν πίστι καὶ ἐξέρχεται ἔξω ἀπὸ τὴν φύσι, ποιές εἶναι οἱ διακρίσεις σ' αὐτήν, μὲ ποιά τάξι ἐπανέρχεται στὴν φύσι τῆς μεταστρέφοντας τὸν πρῶτο τῆς σκοπὸ καὶ προετοιμάζοντας τοὺς βαθμοὺς τῆς πίστεως μὲ τὴν ἀγαθὴ διαγωγή, ἕως πότε οἱ διακρίσεις αὐτῆς τῆς τάξεως τὴν καθοδηγοῦν, πῶς διαπερᾶ ἀπὸ αὐτὰ στὰ ὑψηλότερα σημεῖα, ποιός εἶναι ὁ τρόπος ἐκείνης τῆς ἄλλης τάξεως, δηλαδὴ τῆς πρώτης, πότε συνάπτεται ἡ γνῶσις μὲ τὴν πίστι καὶ ἐνῶνεται μὲ αὐτήν καὶ ἐνδύεται ἀπ' αὐτήν μὲ πύρινα νοήματα, ὥστε νὰ ἐξάπτεται πνευματικῶς, ν' ἀποκτᾶ πτερὰ καὶ νὰ ὑψώνεται ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία τῶν γηϊνῶν στὸν χῶρο τοῦ δημιουργοῦ τῆς, καὶ τὰ παρόμοια πράγματα.

16 **Π**ρῶτα ὅμως πρέπει νὰ γνωρίζωμε ὅτι ἡ πίστις καὶ ἡ ἐργασία τῆς εἶναι ὑψηλότερη τῆς γνώσεως. Καὶ ἡ ἴδια ἡ γνῶσις τελειώνεται διὰ τῆς πίστεως καὶ ἀποκτᾶ δι' αὐτῆς

ἄνω καὶ αἰσθέσθαι ἐκείνου τοῦ ὑψηλοτέρου πάσης αἰσθήσεως,
 5 καὶ ἰδεῖν τὴν αὐγὴν ἐκείνην τὴν ἀκατάληπτον τῷ νῶ καὶ τῇ
 γνώσει τῶν κτισμάτων. Ἡ γνώσις δὲ βαθμὶς ἐστὶ, δι' ἧς ἀνέρ-
 χεταιί τις εἰς τὸ ὕψος τῆς πίστεως, καὶ ὅταν φθάσῃ ἐγγὺς αὐτῆς,
 οὐκ ἔτι πάλιν χρήζει αὐτῆς· «νῦν γάρ», φησὶν, «καὶ ἐκ μέρους
 νοοῦμεν, ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργεῖται».
 10 Ἡ πίστις λοιπὸν ἄρτι ὡς ἐν ὀφθαλμοῖς δεικνύει ἡμῖν τὴν ἀλή-
 θειαν τῆς τελειότητος καὶ ἐν τῇ πίστει ἡμῶν μανθάνομεν ἐκεῖνα
 τὰ ἀκατάληπτα, καὶ οὐκ ἐν τῇ ἐξετάσει καὶ τῇ δυνάμει τῆς
 γνώσεως.

17 **Τ** αὔτα τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης· νηστεία, ἐλεημοσύνη,
 ἀγρυπνία, ἀγιασμός καὶ τὰ λοιπὰ τὰ διὰ τοῦ σώματος
 ἐνεργούμενα· ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, ταπεινοφροσύνη καρ-
 δίας, συγχώρησις τῶν ἐπταισμένων, ἐνθύμησις τῶν ἀγαθῶν,
 5 ἐξέτασις τῶν μυστηρίων τῶν ὄντων ἐν ταῖς ἀγίαις γραφαῖς κε-
 καλυμμένων, ἀδολεσχία τῆς διανοίας ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς κρείτ-
 τοσι, τοῦ φυλάξαι τοὺς ὅρους τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς, καὶ αἱ λοι-
 παὶ ἀρεταί, αἱ ἐν τῇ ψυχῇ ἐκτελούμεναι. Ταῦτα πάντα χρήζουσι
 τῆς γνώσεως. Αὕτη γὰρ φυλάττει αὐτὰ καὶ διδάσκει τὴν τάξιν
 10 αὐτῶν. Καὶ ταῦτα πάντα ἀκμὴν βαθμοὶ εἰσιν, ἐν οἷς ἡ ψυχὴ
 ἀνέρχεται εἰς τὸ ὕψος τὸ ἀνώτερον τῆς πίστεως, καὶ ἀρεταὶ κα-
 λοῦνται.

18 **Η** δὲ πολιτεία τῆς πίστεως ὑπὲρ τὴν ἀρετὴν ἐστὶν καὶ ἡ ἐρ-
 γασία αὐτῆς οὐκ ἔργα ἐστίν, ἀλλὰ ἀνάπαυσις τελεία καὶ
 παράκλησις καὶ ἐν καρδίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἐννοίαις τῆς ψυχῆς τε-
 λειοῦται. Καὶ πάντες οἱ τρόποι οἱ θαυμαστοὶ τῆς πνευματικῆς
 5 πολιτείας, ὧν ἡ ἐργασία αἰσθησις ἐν τῇ ζωῇ τῇ πνευματικῇ καὶ
 τρυφὴ καὶ ἀπόλαυσις ψυχῆς καὶ πόθος καὶ χαρὰ ἐν Θεῷ, καὶ τὰ
 λοιπὰ, ὅσα δίδονται ἐν ἐκείνῃ τῇ πολιτείᾳ τῇ ψυχῇ τῇ ἀξίᾳ τῆς
 χάριτος τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος, καὶ ὅσα ὡς ἐν νεύματι ἐν
 ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐν τῇ πίστει τελειοῦνται ἐντεῦθεν ἐκ τοῦ
 10 Θεοῦ τοῦ πλουσίου ἐν τοῖς ἑαυτοῦ χαρίσμασιν.

δύναμι νὰ ἀνεβῆ ἐπάνω, νὰ αἰσθανθῆ ἐκεῖνο ποῦ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ κάθε αἴσθησι καὶ νὰ ἰδῆ ἐκείνη τὴν αὐγὴ τὴν ἀκατάληπτη ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ τὴν γνῶσι τῶν κτισμάτων. Ἡ γνῶσις εἶναι βαθμίδα ἀπὸ τὴν ὁποία ἀνεβαίνει κανεὶς στὸ ὕψος τῆς πίστεως, καὶ ὅταν φθάσῃ ἐκεῖ, δὲν τὴν χρειάζεται πλέον· διότι λέγει, «τώρα μερικῶς γνωρίζομε, ὅταν ὁμως ἔλθῃ τὸ τέλειο, καταργεῖται τὸ μερικό»²². Ἡ πίστις λοιπὸν τῶρα μᾶς δείχνει σὰν μὲ ὀφθαλμοὺς τὴν ἀλήθεια τῆς τελειότητος, καὶ μὲ τὴν πίστι μας μαθαίνομε ἐκεῖνα τὰ ἀκατάληπτα καὶ ὄχι μὲ τὴν ἔρευνα καὶ τὴν δύναμι τῆς γνώσεως.

17 **Τ** οὔτα εἶναι τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης· νηστεία, ἐλεημοσύνη, ἀγρυπνία, ἀγιασμός, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ποῦ ἐνεργοῦνται διὰ τοῦ σώματος· ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, ταπεινοφροσύνη καρδιᾶς, συγχώρησις τῶν πταισμάτων, μνήμη τῶν ἀγαθῶν, ἐξέτασις τῶν μυστηρίων ποῦ εὐρίσκονται καλυμμένα στὶς ἅγιες Γραφές, ἀσχολία τῆς διανοίας μὲ τὴν ἐκτέλεσι ἀνωτέρων ἔργων, διαφύλαξις τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς μέσα στὰ ὄριά τους, καὶ οἱ ἄλλες ἀρετὲς ποῦ ἐκτελοῦνται ἀπὸ τὴν ψυχὴ. Ὅλα αὐτὰ χρειάζονται τὴν γνῶσι, ἢ ὁποία τὰ φυλάσσει καὶ διδάσκει τὴν τάξι τους. Καὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀκόμη βαθμίδες ἀπὸ τις ὁποῖες ἡ ψυχὴ ἀνέρχεται στὸ ἀνώτερο ὕψος τῆς πίστεως, καὶ ὀνομάζονται ἀρετὲς.

18 **Η** λειτουργία τῆς πίστεως ὑπερβαίνει τὴν ἀρετὴ καὶ ἡ ἄσκησις τῆς δὲν εἶναι ἔργο, ἀλλὰ τελεία ἀνάπαυσι καὶ παρηγορία καὶ ὀλοκληρῶνεται στὴν καρδιὰ καὶ τις κινήσεις τῆς ψυχῆς. Ὅλοι οἱ θαυμαστοὶ τρόποι τῆς πνευματικῆς ἀσκήσεως, ποῦ συνίστανται στὴν αἴσθησι τῆς πνευματικῆς ζωῆς, τὴν τροφὴ καὶ τὴν ψυχικὴ ἀπόλαυσι, τὴν ἀγάπη καὶ τὴν χαρὰ ἐν Θεῷ καὶ τὰ ἄλλα ποῦ δίδονται ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἄσκησι στὴν ψυχὴ ποῦ μὲ τὴν χάρι γίνεται ἄξια τῆς ἐκεῖ μακαριότητος· ὅλα αὐτὰ, σύμφωνα μὲ τὰ δηλούμενα στὶς θεῖες Γραφές, τὰ τελειώνει ἀπὸ ἐδῶ ὁ πλούσιος σὲ χάριτες Θεός.

19 **Α**πορία. Εί δὲ λέγει τις, εἰ πάντα τὰ ἀγαθὰ ταῦτα καὶ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς τὰ προλεχθέντα καὶ ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν καὶ ἡ διάκρισις τῶν λεπτῶν λογισμῶν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ ἀναφυομένων καὶ ἡ μετὰ λογισμῶν πάλη καὶ ὁ ἀγὼν ὁ πρὸς τὰ πάθη
5 τὰ ἐρεθίζοντα, καὶ τὰ λοιπά, ὧν ἐκτὸς οὐδὲ αὐτὴ ἡ πίστις δύναται δεῖξαι σοὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῆς ψυχῆς, εἰ ταῦτα πάντα ἡ γνῶσις τελειοῖ, πῶς νομίζεται ἡ γνῶσις τῇ πίστει ἐναντία;

20 **Λ**ύσις τοῦ δισταγμοῦ. Καὶ λέγομεν, ὡς τρεῖς τρόποι εἰσὶ νοητοί, ἐν οἷς ἡ γνῶσις ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται, καὶ ὡς ἀλλοιώσις τοῖς τρόποις, ἐν οἷς πορεύεται, οὕτω καὶ ταύτῃ ἀλλοιώσις ἐγγίνεται, καὶ παρὰ τοῦτο βλάπτει καὶ βοηθεῖ. Τρεῖς δὲ
5 τρόποι εἰσὶ· σῶμα, ψυχὴ καὶ πνεῦμα. Καὶ εἰ μία ἐστὶν ἡ γνῶσις ἐν τῇ φύσει αὐτῆς, ἀλλὰ πρὸς τὰς χώρας ταύτας τῶν νοητῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν καὶ λεπτύνεται καὶ ἐπαλλάττει τοὺς τρόπους αὐτῆς καὶ τῆς ἐργασίας τῶν νοημάτων αὐτῆς.

21 **Α**κουσον δὲ λοιπὸν καὶ τὴν τάξιν τῆς ἐργασίας αὐτῆς καὶ τὰς αἰτίας, δι' ἧς βλάπτει καὶ βοηθεῖ. Ἡ γνῶσις δόσις παρὰ Θεοῦ ἐστὶ τῇ φύσει τῶν λογικῶν, ἥτις ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐδόθη τῆς αὐτῶν διαπλάσεως, καὶ ἐστὶν ἀπλή καὶ οὐ μερίζεται τῇ
5 ἑαυτῆς φύσει, ὥσπερ οὐδὲ τοῦ ἡλίου τὸ φῶς, καὶ κατὰ τὴν ἐργασίαν αὐτῆς κτᾶται ἀλλοιώσεις καὶ μερισμούς.

[ΛΟΓΟΣ ΕΓ']

ΠΕΡΙ ΤΑΞΕΩΣ ΠΡΩΤΗΣ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

22 **Ο**τε τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ σαρκικῇ ἡ γνῶσις ἀκολουθεῖ, τούτους τοὺς τρόπους συνάγει· τὸν πλοῦτον, τὴν κενοδοξίαν, τὴν κόσμησιν, τὴν ἀνάπαυσιν τὴν τοῦ σώματος, σπουδὴν

1. Ὅπως ἔχει ὑποδηλώσει στὸ εἰσαγωγικὸ μέρος ὁ Ἰσαὰκ (κ. 62,20), ὁ πρῶτος τρόπος γνώσεως εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὸ σῶμα, ὁ σωματικός,

19 **Α**πορία. Μπορεῖ ὁμως νὰ εἰπῆ κανεὶς: Ἐὰν ὅλα αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, ποὺ προαναφέρθηκαν, ἢ ἀποχὴ τῶν κακῶν, ἢ διάκρισις τῶν λεπτῶν λογισμῶν ποὺ ἀναφύονται στὴν ψυχὴ, ἢ πάλῃ μὲ τοὺς λογισμοὺς, ὁ ἀγὼν πρὸς τὰ ἐρεθιστικὰ πάθη καὶ τὰ ἄλλα, χωρὶς τὰ ὁποῖα οὔτε ἡ ἴδια ἢ πίστις δὲν μπορεῖ νὰ σοῦ δείξῃ τὴν δυνάμει τῆς στὴν ἐργασία τῆς ψυχῆς, ἂν ὅλα αὐτὰ τὰ τελειώνη ἢ γνῶσις, πῶς ἡ γνῶσις θεωρεῖται ἀντίθετη τῆς πίστεως;

20 **Λ**ύσις τῆς ἀπορίας. Λέγομε ὅτι ὅπως ὑπάρχουν τρεῖς λογι-
κοὶ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους ἡ γνῶσις ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται, καὶ ὅπως μεταβάλλονται αὐτοὶ οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους βαδίζει, ἔτσι καὶ ἡ ἴδια ἢ γνῶσις μεταβάλλεται, καὶ γι' αὐτὸ ἄλλοτε βλάπτει καὶ ἄλλοτε βοηθεῖ. Οἱ τρεῖς τρόποι εἶναι: σῶμα, ψυχὴ καὶ πνεῦμα. Καὶ μολονότι εἶναι μία ἡ γνῶσις κατὰ τὴν φύσιν τῆς, ὁμως ἀνάλογα μὲ τὴν παραμονὴ τῆς στὸν χῶρον τῶν νοητῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν λεπτύνεται καὶ ἐναλλάσσει τοὺς τρόπους τῆς καὶ τίς κινήσεις τῶν ἐννοιῶν τῆς.

21 **Α**κουσε λοιπὸν ποιὰ εἶναι ἡ τάξις τοῦ ἔργου τῆς καὶ ποιῆς οἱ αἰτίες λόγῳ τῶν ὁποίων βλάπτει ἢ βοηθεῖ. Ἡ γνῶσις εἶναι δῶρον τοῦ Θεοῦ στὴν φύσιν τῶν λογικῶν ὄντων, ποὺ ἐδόθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς διαπλάσεώς των, καὶ εἶναι ἀπλῆ καὶ δὲν διαμερίζεται κατὰ τὴν φύσιν τῆς, ὅπως οὔτε τοῦ ἡλίου τὸ φῶς δὲν διαμερίζεται, ἀλλὰ παρουσιάζει ἀλλοιώσεις καὶ διακρίσεις κατὰ τὴν ἐνέργειά τῆς.

[ΛΟΓΟΣ 63]

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

22 **Ο**ταν ἡ γνῶσις ἀκολουθῇ τὴν σαρκικὴ ἐπιθυμία¹ συγκεντρώνει τοῦτα τὰ ἐφόδια: τὸν πλοῦτον, τὴν κενοδοξία, τὰ στολίδια, τὴν σωματικὴ ἄνεσι, τὴν λογικὴ σο-

κατὰ τὴν ἀλεξανδρινὴν περὶ τῆς πνευματικῆς μεθόδου ἀντίληψιν.

σοφίας τῆς λογικῆς, τῆς ἀρμοζούσης εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κόσμου τούτου καὶ βρυούσης τὰς ἀνανεώσεις τῶν εὐρέσεων καὶ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν μαθήσεων καὶ τὰ λοιπὰ τὰ στεφανοῦντα τὸ σῶμα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῷ ὄρατῳ. Ἐκ τῶν εἰδῶν τούτων γίνεται ἐναντία τῇ πίστει, ἥπερ εἰρήκαμέν τε καὶ διατάξαμεν, ἣτις γνῶσις ψιλὴ ὀνομαῖζεται, καθότι γυμνή ἐστι πάσης
 10 θείας μερίμνης καὶ ἀδυναμίαν ἄλογον εἰσφέρει κατὰ τῆς διανοίας, διὰ τὸ κεκρατῆσθαι ὑπὸ τοῦ σώματος, καὶ τελείως ἢ μέριμνα αὐτῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐστί.

23 **Τ** οὔτο τὸ μέτρον τῆς γνώσεως, ὅτι ἐστι παντελῶς δύναμις νοητὴ καὶ κυβερνήτης κρυπτός τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπιμέλεια θεία, ἢ ἐπισκεπτομένη αὐτὸν καὶ ἐπιμελουμένη τελείως καὶ τῇ προνοίᾳ τοῦ Θεοῦ τὰς διοικήσεις οὐ λογίζεται,
 5 ἀλλ' ἕκαστον ἀγαθὸν τὸ ὄν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἢ ἐκ τῶν βλαπτόντων αὐτὸν αὐτοῦ σωτηρία καὶ ἢ ἐκ τῶν δυσχερῶν φυσικὴ αὐτοῦ προσοχὴ καὶ ἢ ἐκ τῶν πολλῶν ἐναντιωμάτων τῶν ἀκολουθούντων τῇ φύσει ἡμῶν κρυπτῶς καὶ φανερῶς φυσικὴ ἐν τῇ ἑαυτοῦ σπουδῇ καὶ ἐν τοῖς ἑαυτοῦ τρόποις εἶναι δοκεῖ.

24 **Τ** οὔτο τὸ μέτρον τῆς γνώσεως τῆς ἀδολεσχοῦσης τῇ ἑαυτῆς προνοίᾳ τὰ πάντα εἶναι οἶεται, κατὰ τοὺς λέγοντας, ὡς οὐκ ἐστι κυβέρνησις τούτων τῶν ὀρωμένων. Ὅμως ἐκτὸς τῆς διηνεκοῦς μερίμνης καὶ τοῦ φοβεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ σώματος
 5 τυγχάνειν οὐ δύναται. Διὰ τοῦτο κατέχει αὐτὸν ἢ μικροψυχία καὶ ἢ λύπη καὶ ἢ ἀπόγνωσις καὶ ὁ τῶν δαιμόνων φόβος καὶ ἢ ἐκ τῶν ἀνθρώπων δειλία καὶ ἢ τῶν ληστῶν φήμη καὶ ἀκοαὶ τῶν θανάτων καὶ ἢ τῶν νοσημάτων φροντίς καὶ ἢ μέριμνα τῆς ἐνδείας καὶ τῆς λείψεως τῆς χρείας καὶ ὁ φόβος τοῦ θανάτου
 10 καὶ ὁ φόβος τῶν παθῶν καὶ τῶν πονηρῶν θηρίων, καὶ τὰ λοι-

φία πού βοηθεῖ στήν διακυβέρνησι τοῦ κόσμου τούτου καί γεννᾷ τις ἐφευρέσεις, τις τέχνες, τις μαθήσεις καί ὅλα τὰ ἄλλα πού στεφανώνουν τὸ σῶμα σὲ τοῦτον τὸν ὄρατὸ κόσμο. Λόγω τῆς ἐνασχολήσεως μὲ αὐτὰ τὰ εἶδη γίνεται ἀντίθετη πρὸς τὴν πίστι, ὅπως εἶπαμε καί ἐξηγήσαμε· αὐτὴ ὀνομάζεται ψιλὴ γνῶσις, διότι εἶναι γυμνὴ ἀπὸ κάθε θεία σκέψι καί φέρει στήν διάνοια μιὰ ἄλογη ἀδυναμία, διότι ἐξουσιάζεται ἀπὸ τὸ σῶμα, καί ὅλη ἡ φροντίδα της ἀποβλέπει σὲ τοῦτον τὸν κόσμο.

23 **Σ** αὐτὴν τὴν βαθμίδα γνώσεως ὁ ἄνθρωπος δὲν σκέπτεται καθόλου ὅτι ὑπάρχει δύναμις λογικὴ, κρυφὸς κυβερνήτης τοῦ ἀνθρώπου, θεία ἐπιμέλεια πού τὸν ἐπισκέπτεται καί πρόνοια τοῦ Θεοῦ πού φροντίζει γιὰ τις ὑποθέσεις τοῦ ἀνθρώπου· ἀλλὰ νομίζει, ὅτι ὅλα τὰ ἀγαθὰ πού ἔχει ὁ ἄνθρωπος καί ἡ σωτηρία του ἀπὸ κάθε κίνδυνο, ἡ προφύλαξις του ἀπὸ τις δυσχερεῖς περιστάσεις καί ἀπὸ τις πολλὰς ἐναντιότητες πού συμβαίνουν στήν φύσι μας κρυφὰ ἢ φανερά, ὀφείλονται στὸν δικό του ζῆλο καί στοὺς δικούς του τρόπους.

24 **Σ** ἐ τούτῃ τὴν βαθμίδα ἡ γνῶσις πού σκέπτεται ἔτσι νομίζει ὅτι ὅλα ὀφείλονται στήν δική της πρόνοια καί οἱ ὀπαδοὶ της λέγουν ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνωτέρα κυβερνήσις τῶν ὄρατῶν πραγμάτων· ἐν τούτοις ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν διαρκῆ ἀγωνία καί τὸν φόβο γιὰ τὸ σῶμα. Γι' αὐτὸ τὸν κατέχει ἡ μικροψυχία, ἡ λύπη καί ἡ ἀπώλεια, ὁ φόβος τῶν δαιμόνων καί ἡ δειλία ἐμπρὸς στοὺς ἀνθρώπους, ἡ φήμη τῶν ληστῶν καί οἱ ἀκοῆς γιὰ τις ἐπιδημίες, ἡ φροντίδα γιὰ τις ἀσθένειες καί ἡ μέριμνα γιὰ τὴν ἀνέχεια καί τὴν ἔλλειψι τῶν ἀναγκαίων, ὁ φόβος τοῦ θανάτου καί ὁ φόβος τῶν παθῶν καί τῶν ἀγρίων θηρίων, καί ὅλα τὰ ἄλλα πού εἶ-

πὰ τὰ τούτοις ὁμοια, τὰ κατὰ τὴν θάλασσαν τὴν ὑπὸ τῶν κυμάτων ταραττομένην ἐν πάσῃ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς καὶ τῆς ἡμέρας καὶ βρύουσαν κατ' αὐτῶν. Διότι οὐκ οἶδε ρίψαι τὴν μέριμναν αὐτῆς ἐπὶ τὸν Θεὸν ἐν τῇ πεποιθήσει τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως. Διὰ τοῦτο
 15 ἐν μηχανήμασι καὶ ἐν πανουργίαις ἐν ἅπασι τοῖς ἑαυτῆς ἀναστρέφεται. Ὄταν δὲ ἀργήσωσιν οἱ τρόποι τῶν μηχανημάτων αὐτῆς ἐν μιᾷ προφάσει τινὶ καὶ μὴ θεωρήσῃ τὴν μυστικὴν πρόνοιαν, μάχεται μετὰ τῶν ἀνθρώπων τῶν ἐμποδιζόντων αὐτὴν καὶ ἐναντιουμένων αὐτῇ.

25 **Ε**ν αὐτῇ τῇ γνώσει πεφυτευμένον ἐστὶ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως τῶν καλῶν καὶ πονηρῶν, τὸ ἐκριζοῦν τὴν ἀγάπην, καὶ αὕτη ἐξετάζει τὰ βραχέα ἐγκλήματα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ τὰς αἰτίας καὶ τὰς ἀσθενείας αὐτῶν, καὶ παρασκευάζει τὸν
 5 ἄνθρωπον εἰς τὸ δογματίζειν καὶ ἀντιλέγειν τοῖς λόγοις καὶ δολιεύεσθαι ἐν μηχανήμασι καὶ πανουργίαις πονηραῖς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς τρόποις τοῖς καθυβρίζουσι τὸν ἄνθρωπον. Αὕτη ἐγγίνεται καὶ ταύτη ἐστὶ φυσίωσις καὶ ὑπερηφανία· ὅτι ἑαυτῇ ἀνατίθησι πᾶν πρᾶγμα καλὸν καὶ οὐκ ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀναφέρει.

26 **Η**πίστις δὲ τῇ χάριτι λογίζεται τὰ ἔργα αὐτῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπαρθῆναι οὐ δύναται, καθὼς γέγραπται· «πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ»· καὶ πάλιν, «οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἢ σὺν ἐμοί». Καὶ ὅπερ εἶπεν ὁ μακάριος Ἀπόστολος, ὅτι «ἡ γνώσις φυσιοῖ», περὶ τῆς γνώσεως ταύτης εἶρηκε, τῆς μὴ συγκεκραμένης τῇ πίστει καὶ τῇ ἐλπίδι τῇ εἰς Θεόν, καὶ οὐχὶ περὶ τῆς γνώσεως τῆς ἀληθείας εἶπε. Μὴ γένοιτο.

2. Γεν. 2,17, ἀλληγορικῶς ἐξηγούμενο.

3. Φίλ. 4,13.

ναι ὅμοια μὲ αὐτὰ, σὰν σὲ μιὰ θάλασσα ποὺ ταράσσεται ἀπὸ τὰ κύματα κάθε ὥρα, νύκτα καὶ ἡμέρα, καὶ ἀναβράζει ἀπὸ αὐτὰ. Κι' αὐτὸ συμβαίνει διότι αὐτὴ ἡ γνῶσις δὲν γνωρίζει νὰ ἀναθέσῃ τὴν μέριμνὰ τῆς στὸν Θεὸ μὲ τὴν πεποίθησι ποὺ παρέχει ἡ πίστις σ' αὐτόν. Γι' αὐτὸ μεταχειρίζεται μηχανορραφίες καὶ πανουργίες σὲ ὅλες τις ἀσχολίες τῆς· ὅταν ὅμως γιὰ κάποιον λόγο οἱ τρόποι τῶν μηχανευμάτων μείνουν ἄκαρποι, ἐφ' ὅσον δὲν δέχεται τὴν μυστικὴ πρόνοια, μάχεται μὲ τοὺς ἀνθρώπους σὰν νὰ τὴν ἐμποδίζουν καὶ νὰ τὴν ἐχθρεύονται αὐτοί.

25 **Σ** αὐτὴν τὴν γνῶσι εἶναι φυτευμένο τὸ ξύλο τῆς γνῶσεως τῶν καλῶν καὶ τῶν πονηρῶν² ποὺ ξερριζώνει τὴν ἀγάπη. Αὐτὴ ἡ γνῶσις ἐξετάζει τὰ μικρὰ ἐγκλήματα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ τὶς ἐλλείψεις καὶ ἀδυναμίες των καὶ παρασκευάζει τὸν ἄνθρωπο νὰ δογματίζῃ, νὰ διαλέγεται καὶ νὰ δολιεύεται μὲ μηχανορραφίες καὶ πονηρὲς πανουργίες καὶ μὲ τοὺς ἄλλους τρόπους ποὺ προσβάλλουν τὸν ἄνθρωπο. Σ' αὐτὴν τὴν γνῶσι ἐνυπάρχει ὑπεροψία καὶ ὑπερηφάνεια, διότι ἀποδίδει στὸν ἑαυτὸ τῆς κάθε καλὸ πρᾶγμα καὶ δὲν τὸ ἀναφέρει στὸν Θεό.

26 **Η** πίστις ἀντιθέτως ἀποδίδει στὴν θεία χάρι ὅλα τὰ ἔργα τῆς, γι' αὐτὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπαρθῇ, ὅπως ἔχει γραφῇ· «ὅλα τὰ κατορθῶνω χάρι σ' αὐτόν ποὺ μὲ ἐνδυναμώνει»³· καὶ ἐπίσης, τὰ κατορθῶνω «ὄχι ἐγὼ βέβαια, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ποὺ μὲ συνοδεύει»⁴. Καὶ αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ μακάριος ἀπόστολος, ὅτι «ἡ γνῶσις φουσκώνει τοὺς ἀνθρώπους μὲ ἔπαρσι»⁵, γι' αὐτὴν τὴν γνῶσι τὸ εἶπε, ποὺ δὲν συνδυάζεται μὲ τὴν πίστι καὶ τὴν ἐλπίδα στὸν Θεό, καὶ ὄχι γιὰ τὴν γνῶσι τῆς ἀληθείας, μὴ γένοιτο.

4. Α' Κορ. 15,10.

5. Α' Κορ. 8,1.

27 **Η** γνῶσις τῆς ἀληθείας ἐν ταπεινώσει τελειοῖ τὴν ψυχὴν τῶν κτωμένων αὐτήν, ὡς τὸν Μωϋσέα καὶ τὸν Δαβίδ καὶ τὸν Ἡσαΐαν καὶ τὸν Πέτρον καὶ τὸν Παῦλον καὶ τοὺς λοιποὺς ἁγίους τοὺς ἀξιοθέντας αὐτῆς τῆς γνώσεως τῆς τελείας, 5 κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Καὶ ἐκ τῶν παρηλλαγμένων θεωριῶν καὶ τῶν ἀποκαλύψεων τῶν θείων καὶ ἐκ τῆς θεωρίας τῆς ὑψηλῆς τῶν πνευματικῶν καὶ ἐκ τῶν ἀρρήτων μυστηρίων καταπίνεται ἡ γνῶσις αὐτῶν πάντοτε ἐκ τῶν ὁμοίων τούτων, καὶ σποδὸν καὶ χοῦν ἀριθμεῖται ἡ ψυχὴ αὐτῶν 10 ἐν τοῖς ἑαυτῶν ὀφθαλμοῖς.

28 **Η** δὲ ἕτερα γνῶσις πρεπόντως φυσιοῦται· ὅτι ἐν τῇ σκοτίᾳ πορεύεται καὶ ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῶν ἐπὶ γῆς δοκιμάζεται τὰ ὄντα αὐτῇ, καὶ οὐ γινώσκει ὅτι ἐστὶ τι κρεῖττον αὐτῆς. Καὶ πάντες δὲ ὑπὸ τῆς ἐπάρσεως ἀρπάζονται, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἐν 5 τῇ γῇ καὶ ἐν τῇ σαρκὶ τὴν αὐτῶν πολιτείαν ζυγοστατεῖν καὶ εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν ἐπερείδεσθαι, ἀλλὰ μὴ εἰς τὰ ἀκατάληπτα διαλογίζεσθαι ἐν τῷ νοῖ αὐτῶν. Ἔως ἂν ἐν τούτοις τοῖς κύμασιν ὦσιν ἐμπλέοντες, τοῦτο πάσχουσιν.

29 **Ο**ὶ δὲ ἅγιοι τὴν ἀρετὴν τὴν ἐνδοξὸν τῆς θεότητος ἐκτελοῦσι. Καὶ ἡ ἐργασία αὐτῶν ἄνω ἐστὶ καὶ οὐκ ἐκκλίνει τὸ φρόνημα αὐτῶν μεριμνῆσαι περὶ τῶν εὐρέσεων καὶ τῶν ματαίων. Οἱ γὰρ ἐν τῷ φωτὶ πορευόμενοι οὐ δύνανται πλανηθῆναι. Διὰ 5 τοῦτο πάντες οἱ πλανηθέντες ἐκ τοῦ φωτὸς τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκκλίναντες ἀπὸ τῆς ἀληθείας, ἐν ταύταις ταῖς τρίβοις διαπορεύονται.

30 **Α**ὕτη ἡ τάξις τῆς γνώσεως ἡ πρώτη, ἐν ἧ τὶς τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς σαρκὸς κατακολουθεῖ. Ταύτην ψέγομεν καὶ ἐναντίαν οὐ μόνον τῇ πίστει, ἀλλὰ καὶ πάσῃ ἀρετῆς ἐργασίᾳ, ἀποφαινόμεθα.

- 27 **Η** γνῶσις τῆς ἀληθείας τελειοποιεῖ μὲ τὴν ταπείνωσι τὴν ψυχὴ ἐκείνων ποὺ τὴν ἀποκτοῦν, ὅπως συνέβηκε μὲ τὸν Μωυσῆ, τὸν Δαβίδ, τὸν Ἡσαΐα, τὸν Πέτρο, τὸν Παῦλο καὶ τοὺς ἄλλους ἁγίους ποὺ ἀξιώθηκαν τῆς τελείας γνώσεως, κατὰ τὸ μέτρο τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Καὶ ἐπειδὴ ἡ γνῶσις των ἀρπάζεται ἀπὸ τὶς διάφορες θεωρίες, τὶς ἀποκαλύψεις τῶν θείων, τὴν ὑψηλὴ θεὰ τῶν πνευματικῶν πραγμάτων, τὰ ἄρρητα μυστήρια καὶ τὰ παρόμοια, θεωροῦν οἱ ἴδιοι τὸν ἑαυτὸ τους στάχτη καὶ χῶμα.
- 28 **Τ**ὸ ἄλλο εἶδος γνώσεως ὅμως ὅπωςδὴποτε φυσιῶνεται, διότι πορεύεται μέσα στὸ σκοτάδι, κρίνει τὰ ἀγαθὰ τῆς κατὰ τὴν ἀναλογία τῶν ἐπιγείων πραγμάτων, καὶ δὲν γνωρίζει ὅτι ὑπάρχει κάτι ἀνώτερο ἀπὸ αὐτὴ. Ὅλοι ἄλλωστε ἀρπάζονται ἀπὸ τὴν ἔπαρσι, ὅταν εἶναι προσηλωμένοι στὴν γῆ, καθορίζουν τὴν διαγωγή τους κατὰ τὸ θέλημα τῆς σαρκὸς καὶ στηρίζονται στὰ ἔργα τους, χωρὶς νὰ διαλογίζονται μὲ τὸν νοῦ τους τὰ ἀκατάληπτα πράγματα. Ὅσον καιρὸ πλέουν ἐπάνω σ' αὐτὰ τὰ κύματα, παθαίνουν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.
- 29 **Ο**ἱ ἅγιοι ὅμως ἀσκοῦν τὴν ἐνδοξη ἀρετὴ τῆς θεότητος· ἡ ἐργασία τους εἶναι ἐπάνω καὶ τὸ φρόνημά τους δὲν παρεκκλίνει, ὥστε νὰ μεριμνᾷ περὶ τῶν ματαίων ἐπινοήσεων. Διότι ὅσοι πορεύονται στὸ φῶς δὲν μποροῦν νὰ περιπλανηθοῦν, ἐνῶ ὅσοι ἐπλανήθηκαν μακριὰ ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ παρεξέκλιναν ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, περιπατοῦν σ' αὐτὰ τὰ μονοπάτια.
- 30 **Α**ὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη τάξις τῆς γνώσεως, στὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος ἀκολουθεῖ τὴν ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς. Αὐτὴν τὴν γνῶσι τὴν ψέγομε καὶ τὴν θεωροῦμε ἀντίθετη ὄχι μόνο πρὸς τὴν πίστι, ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε ἔργο ἀρετῆς.

[ΛΟΓΟΣ ΕΔ']

ΠΕΡΙ ΤΑΞΕΩΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

31 **Ο**τε δὲ καταλείψας τις τὴν τάξιν τὴν πρώτην καὶ ἐν τοῖς
 διαλογισμοῖς καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις στραφῆ τῆς ψυχῆς,
 ταῦτα τὰ προγεγραμμένα καλὰ ἐργάζεται ἐν τοῖς νοήμασι
 τῆς ψυχῆς μετὰ τῶν αἰσθήσεων τῶν ἐν τῷ σώματι ἐν τῷ φωτὶ
 5 τῆς φύσεως αὐτῆς. Ταῦτα δὲ εἰσι νηστεία, εὐχή, ἐλεημοσύνη,
 ἀνάγνωσις τῶν θείων Γραφῶν, οἱ τρόποι τῆς ἀρετῆς, πάλῃ πρὸς
 τὰ πάθη, καὶ τὰ λοιπά. Πάντα γὰρ τὰ πράγματα τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰς
 διαφορὰς τὰς καλὰς τὰς ἐν τῇ ψυχῇ θεωρουμένας καὶ τοὺς τρό-
 πους τοὺς θαυμαστούς, τοὺς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Χριστοῦ διακονου-
 10 μένους, ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ τάξει τῆς γνώσεως τελειοῖ τὸ Πνεῦ-
 μα τὸ ἅγιον ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῆς δυνάμεως αὐτῆς. Καὶ αὕτη εὐθύνει
 τῇ καρδίᾳ τρίβους, πρὸς τὴν πίστιν ἡμᾶς ὀδηγούσας καὶ ἐν αὐτῇ
 συνάγομεν ἐφόδια τῷ αἰῶνι τῷ ἀληθινῷ.

32 **Α**κμὴν δὲ καὶ ἕως τούτων σωματικὴ ἐστὶν ἡ γνῶσις καὶ
 σύνθετος, καὶ ἐν αὐτῇ ὁδὸς ἐστὶν ἡ ὀδηγοῦσα ἡμᾶς καὶ
 παραπέμπουσα τῇ πίστει. Ἄλλ' ἐστὶ καὶ τάξις ὑψηλοτέρα αὐτῆς
 καὶ, ἐάν τις προκόψῃ, εὐρίσκει ἀναβιβασθῆναι ἐν αὐτῇ ἐν τῇ
 5 βοηθείᾳ τοῦ Χριστοῦ. Ὅτε θήσῃ τὸ θεμέλιον τῆς ἐργασίας αὐ-
 τῆς ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τῇ ἐκ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐν τῇ ἀναγνώσει
 τῶν Γραφῶν καὶ τῇ εὐχῇ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀγαθοῖς, ἐν οἷς τε-
 λειοῦται τὰ τῆς δευτέρας γνώσεως, καὶ ἐν αὐτῇ ἐνεργεῖται πάν-
 τα τὰ καλὰ, ἧτις καλεῖται γνῶσις τῶν πραγμάτων, διότι ἐν τοῖς
 10 αἰσθητοῖς πράγμασι διὰ τῶν σωματικῶν αἰσθήσεων τελειοῖ τὸ
 ἑαυτῆς ἔργον ἐν τῇ τάξει τῇ ἐξωτέρᾳ. [Ἀμήν].

1. Εἶναι ἡ ψυχικὴ γνῶσις.

2. Ἡ φραστικὴ διατύπωσις τῆς ἀρχαίας μεταφράσεως, «καὶ αὕτη εὐθύνει», θὰ μπορούσε νὰ ἀναφέρεται στὴν γνῶσι αὐτῆς τῆς τάξεως, ἀλλ' ἀναφέρε-

[ΛΟΓΟΣ 64]

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΤΑΞΕΩΣ¹ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

31 **Ο**ταν κάποιος εγκαταλείψει την πρώτη τάξη και στραφῆ στους διαλογισμούς και τις ἐπιθυμίες τῆς ψυχῆς, ἐκτελεῖ τις καλές πράξεις πού περιγράψαμε παραπάνω διά τῆς συνεργίας τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν μέ τις αἰσθήσεις τοῦ σώματος μέσα στο φῶς τῆς φύσεώς της, καί αὐτὰ εἶναι νηστεία, προσευχή, ἐλεημοσύνη, μελέτη τῶν θείων Γραφῶν, τρόποι τῆς ἀρετῆς, πάλη πρὸς τὰ πάθη, καί τὰ λοιπά. Διότι τὸ ἅγιο Πνεῦμα μέ τὴν ἐνέργεια τῆς δυνάμεώς του σ' αὐτὴν τὴν τάξη τελειοποιεῖ ὅλα τὰ ἀγαθὰ πράγματα καί ὅλες τις ποικιλίες τῶν καλῶν πού παρατηροῦνται στὴν ψυχὴ καί τοὺς θαυμαστοὺς τρόπους πού ἐφαρμόζονται στὴν αὐλὴ τοῦ Χριστοῦ. Τὸ Πνεῦμα² διανοίγει δρόμους στὴν καρδιὰ πού μᾶς ὀδηγοῦν στὴν πίστι, ὅπου συνάγομε ἐφόδια γιὰ τὸν ἀληθινὸ αἰῶνα.

32 **Ε**ν τούτοις καί ἕως αὐτὸ τὸ σημεῖο ἡ γνῶσις εἶναι σωματική καί σύνθετη. Μέσα σ' αὐτὴν ὑπάρχει ὁδὸς πού μᾶς ὀδηγεῖ καί μᾶς παραπέμπει στὴν πίστι. Ὑπάρχει ὅμως καί ἄλλη τάξις ὑψηλότερη ἀπ' αὐτὴν, καί ὅποιος προκόψει εὐρίσκει τρόπο ν' ἀνεβῆ σ' αὐτὴν μέ τὴν βοήθεια τοῦ Χριστοῦ. Ὅταν τοποθετήση τὸ θεμέλιο αὐτῆς τῆς ἐργασίας στὴν ἡσυχία μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καί στὴν ἀνάγνωσι τῶν Γραφῶν, στὴν προσευχὴ καί στὰ ἄλλα ἀγαθὰ, μέ τὰ ὁποῖα τελειώνονται οἱ ἐργασίες τῆς δευτέρας τάξεως τῆς γνώσεως, τότε σ' αὐτὴν ἐνεργοῦνται ὅλα τὰ καλά· αὐτὴ ἀποκαλεῖται γνῶσις τῆς πράξεως, διότι ἀπὸ ἐξωτερικῆς ἀπόψεως τελειώνει τὸ ἔργο της μέ πράξεις ἀντιληπτές ἀπὸ τις σωματικές αἰσθήσεις. [Γένοιτο].

ται πραγματικὰ στο Πνεῦμα πού ἐκφράζεται μέ λέξι θηλυκοῦ γένους στὴν συριακὴ γλῶσσα (Ρούχα).

[ΛΟΓΟΣ ΞΕ']

ΠΕΡΙ ΤΑΞΕΩΣ ΤΡΙΤΗΣ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ
ΗΤΙΣ ΕΣΤΙ ΤΑΞΙΣ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ

33 ὡς οὖν λεπτόνεται τις καὶ κτᾶται τὸ πνευματικὸν καὶ
Π ὁμοιοῦται τῇ πολιτείᾳ τῶν ἀοράτων δυνάμεων, τῶν λει-
 τουργουσῶν μὴ τῇ αἰσθητῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἔργων, ἀλλὰ
 τῇ τελειομένῃ ἐν τῇ τῆς διανοίας φροντίδι, ἄκουσον· ὅταν ἡ
 5 γνῶσις ὑψωθῇ ἐκ τῶν γηϊνῶν καὶ ἐκ τῆς μερίμνης τῆς ἐργασίας
 αὐτῶν, καὶ ἄρξηται ἀπόπειραν ποιεῖσθαι τῶν διαλογισμῶν ἐαυ-
 τῆς ἐν τοῖς κεκαλυμμένοις ἔσωθεν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τρόπω
 τινὶ καταφρονήσῃ τῶν πραγμάτων, ἐξ ὧν ἡ σκολιότης τῶν πα-
 θῶν γίνεται, καὶ ἀπλώσῃ ἐαυτὴν ἄνω καὶ ἀκολουθήσῃ τῇ πί-
 10 στει ἐν τῇ μερίμνῃ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καὶ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις
 ταῖς ἐπαγγελθείσαις ἡμῖν καὶ ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν κρυπτῶν μυ-
 στηρίων, τότε αὕτη ἡ πίστις καταπίνει ταύτην τὴν γνῶσιν καὶ
 στρέφεται καὶ τίκτει αὐτὴν ἐξ ἀρχῆς, ὡς γενέσθαι αὐτὴν ὄλην
 ἐξ ὄλου πνεῦμα.

34 **Τ** ὅτε δύναται πετασθῆναι ἐν ταῖς χώραις τῶν ἀσωμάτων
 πτέρυξι καὶ ἄψασθαι τοῦ βάθους τῆς θαλάσσης τῆς ἀνα-
 φοῦς, διανοοῦσα τὰς θείας καὶ θαυμαστάς κυβερνήσεις, τὰς ἐν
 ταῖς φύσεσι τῶν νοητῶν καὶ αἰσθητῶν, καὶ ἐξετάσαι τὰ μυστή-
 5 ρια τὰ πνευματικά, τὰ ἐν διανοίᾳ ἀπλῆ καὶ λεπτῇ καταλαμβανό-
 μενα. Τότε αἱ αἰσθήσεις αἱ ἔσω ἐξυπνίζονται εἰς ἐργασίαν τοῦ
 πνεύματος, κατὰ τὴν τάξιν τὴν γινομένην ἐν ἐκείνῃ τῇ διαγωγῇ
 τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς ἀφθαρσίας, διότι τὴν ἀνάστασιν τὴν νοη-
 τὴν, ὡς ἐν μυστηρίῳ, ἐκ τῶν ὧδε ἐδέξατο, πρὸς μαρτυρίαν
 10 ἀληθινὴν τῆς ἀνακαινίσεως τῶν πάντων.

[ΛΟΓΟΣ 65]

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ¹ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ
ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΤΑΞΙΣ ΤΗΣ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ

33 **Π** ὡς λοιπὸν λεπτύνεται κανεῖς καὶ ἀποκτᾶ τὸ πνευματικὸ καὶ ὁμοιώνεται μὲ τὴν διαγωγὴ τῶν ἀοράτων δυνάμεων ποῦ λειτουργοῦν ὄχι μὲ τὴν αἰσθητὴ διενέργεια τῶν ἔργων, ἀλλὰ μὲ τὴν τελειοποιητικὴ φροντίδα τῆς διανοίας, ἄκουσέ το. Ὅταν ἡ γνῶσις ὑψωθῆ ἀπὸ τὰ γήινα, ἀπὸ τὴν μέριμνα καὶ ἀπὸ τὴν φροντίδα γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησί τους, ἀποπειραθῆ νὰ κινήση λογισμοὺς γιὰ πράγματα ποῦ εἶναι κρυμμένα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ μὲ κάποιον τρόπο καταφρονήση τὰ πράγματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προκαλεῖται ἡ διαστροφὴ τῶν παθῶν, ἐπεκταθῆ πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἀκολουθήση τὴν πίστι στὴν μέριμνα γιὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα, τὴν ἐπιθυμία γιὰ τὶς ἐπαγγελίες ποῦ μᾶς ἐδόθησαν καὶ τὴν ἐξέτασι τῶν ἀποκρύφων μυστηρίων, τότε ἡ ἴδια ἡ πίστις καταπίνει τὴν γνῶσι αὐτὴ καὶ τὴν γεννᾶ πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὥστε νὰ γίνῃ ὅλη ἐξ ὀλοκλήρου πνεῦμα.

34 **Τ** ὅτε μπορεῖ νὰ πετάξῃ ἐπάνω στὶς περιοχὲς τῶν ἀσωμάτων, νὰ φθάσῃ κάτω στὸ βάθος τῆς ἀνεξερεύνητης θάλασσας, διαλογιζομένη τὴν θεία καὶ θαυμαστὴ κυβέρνησι ποῦ διευθύνει τὶς φύσεις τῶν νοητῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν, καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὰ πνευματικὰ μυστήρια, ποῦ μόνον ἀπὸ ἀπλῆ καὶ λεπτὴ διάνοια καταλαμβάνονται. Τότε οἱ ἐσωτερικὲς αἰσθήσεις ἀφυπνίζονται γιὰ τὴν ἐργασία τοῦ Πνεύματος, κατὰ τὴν τάξι ποῦ ἐφαρμόζεται σ' ἐκείνη τὴν ζωὴ τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς ἀφθαρσίας· διότι ἀποδέχθηκε ἀπὸ ἐδῶ τὴν νοητὴ ἀνάστασι σὰν ἓνα μυστήριον ποῦ μαρτυρεῖ ἀληθινὴ τὴν ἀνακαί- νισι τῶν πάντων.

1. Εἶναι ἡ πνευματικὴ τάξις.

35 **Ο** ὅτιοι εἰσιν οἱ τρεῖς τρόποι τῆς γνώσεως, ἐν οἷς συνάπτεται πᾶς ὁ δρόμος τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ σώματι, καὶ ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ τῷ πνεύματι. Ὅθεν καὶ τις ἄρχεται διακρίνειν μέσον τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἕως τοῦ ἐξελθεῖν αὐτὸν ἐκ τοῦ 5 κόσμου τούτου, ἐν τοῖς τρισὶ μέτροις τούτοις ἡ γνῶσις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εἰσέρχεται καὶ τὸ πλήρωμα πάσης ἀδικίας καὶ ἀσεβείας καὶ τὸ τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ ἄψασθαί τε τοῦ βάθους πάντων τῶν μυστηρίων τοῦ πνεύματος· μία γνῶσις ἐργάζεται ἐν τοῖς ρηθεῖσι τρισὶ μέτροις καὶ ἐν αὐτῇ ἐστὶ πᾶσα κίνησις 10 νοός, ὅτε ἀνέρχεται ἢ κατέρχεται ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἢ κακοῖς ἢ μέσοις.

36 **Τ** αὔτα δὲ τὰ μέτρα καλοῦσιν οἱ πατέρες φύσιν, παρὰ φύσιν, καὶ ὑπὲρ φύσιν, καὶ ταῦτά εἰσι τὰ τρία πλάγια, ἐν οἷς ἀνάγεται καὶ κατάγεται ἡ μνήμη τῆς ψυχῆς τῆς λογικῆς, καθὼς ἐρρέθη. Ὅτι, ὅταν ἐν τῇ φύσει ἐργάζεται τις τὴν δικαιοσύνην ἢ 5 ὑπεράνωθεν τῆς φύσεως ἀρπάζεται ἐν τῇ μνήμῃ αὐτῆς, ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ Θεοῦ ἔσωθεν τῆς φύσεως ἢ ἐξέρχεται βοσκῆσαι χοίρους, ὡς ὁ ἀπολέσας τὸν πλουτὸν τῆς διακρίσεως αὐτοῦ, ὃς εἰργάζετο μετὰ τοῦ πλήθους τῶν δαιμόνων.

ΑΝΑΚΑΙΦΑΛΕΩΣΙΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ

37 **Η** τάξις ἡ πρώτη τῆς γνώσεως ψυχραίνει τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν ἔργων τοῦ δρόμου ὀπίσω τοῦ Θεοῦ. Ἡ δευτέρα θερμαίνει αὐτὴν εἰς τὸν δρόμον τὸν ταχὺν τοῖς ἐν τῷ βαθμῷ τῆς πίστεως. Ἡ τρίτη δὲ ἡ τῆς ἐργασίας ἀνάπαυσις, ὅπερ ἐστὶ 5 τύπος τοῦ μέλλοντος, ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ μόνῃ τῆς διανοίας τρυφῶσα ἐν τοῖς μυστηρίοις τῶν μελλόντων. Ἀλλὰ τῷ μηδέπω ὑψω-

2. Ἀπὸ τὸ σημεῖο τοῦτο ἀρχίζει ἡ «ἀνακεφαλαίωσις τῶν τριῶν γνώσεων» καὶ ἐδῶ προφανῶς ἀντιστοιχοῦσε ὁ παρακάτω ὑπότιτλος.

35 **Α**ὐτοὶ εἶναι οἱ τρεῖς τρόποι τῆς γνώσεως², στοὺς ὁποίους περιέχεται ὅλη ἡ πορεία τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸ σῶμα, τὴν ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα. Ἀφ' ὅτου ἀρχίσῃ κάποιος νὰ διακρίνῃ μεταξὺ κακοῦ καὶ ἀγαθοῦ, καὶ ἕως ὅτου ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον, μέσα σ' αὐτὲς τὶς τρεῖς βαθμίδες περιέχεται ἡ γνῶσις τῆς ψυχῆς του καὶ τὸ πλήρωμα κάθε ἀδικίας καὶ ἀσεβείας, καθὼς καὶ τὸ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἡ ἐξέτασις τοῦ βάθους ὄλων τῶν μυστηρίων τοῦ Πνεύματος· μιὰ γνῶσις ἐργάζεται τὶς τρεῖς βαθμίδες ποὺ ἀναφέραμε καὶ μέσα σ' αὐτὴν ὑπάρχει κάθε κίνησις τοῦ νοῦ, ποὺ ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται στὰ ἀγαθὰ ἢ τὰ κακὰ ἢ τὰ μέσα.

36 **Α**ὐτὲς οἱ βαθμίδες ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς Πατέρες κατὰ φύσιν, παρὰ φύσιν καὶ ὑπὲρ φύσιν. Καὶ αὐτὰ εἶναι οἱ τρεῖς κατευθύνσεις στὶς ὁποῖες ἀνυψώνεται καὶ καταβιβάζεται ἡ σκέψις τῆς λογικῆς ψυχῆς, ὅπως ἔχει λεχθῆ. Διότι πράγματι ἡ μέσα στὴν φύσιν ἐργάζεται κανεὶς τὴν δικαιοσύνη ἢ ὑπεράνω τῆς φύσεως ἐργάζεται ὅπου ἀρπάζεται ὁ λογισμὸς του κατὰ τὴν θεωρία τοῦ Θεοῦ μέσα ἀπὸ τὴν φύσιν ἢ ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν φύσιν γιὰ νὰ βοσκήσῃ χοίρους, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἔχασε τὸν πλοῦτον τῆς διακρίσεώς του³ καὶ ὁ ὁποῖος ἐργαζόταν μαζί μὲ τὸ πλῆθος τῶν δαιμόνων⁴.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ

37 **Η** πρώτη τάξις τῆς γνώσεως ψυχραίνει τὴν ψυχὴ γιὰ τὰ ἔργα τῆς πορείας πρὸς τὸν Θεό· ἡ δεύτερη τὴν θερμαίνει γιὰ νὰ ἐπιταχύνῃ τὸν δρόμον στὴν βαθμίδα τῆς πίστεως· ἡ τρίτη εἶναι ἡ ἀνάπαυσις ἀπὸ τὴν ἐργασία, κι' αὐτὸ εἶναι σύμβολο τοῦ μέλλοντος, διότι ἡ ψυχὴ τότε ἐντροφᾶ μόνο στὶς διανοητικὲς ἀσχολίες μὲ τὰ μυστήρια τῆς μελλον-

3. Ὁ ἄσωτος υἱός, Λουκᾶ 15,14έέ.

4. Βλ. Λουκᾶ 8,32έέ.

θῆναι τὴν φύσιν τελείως ἐκ τῆς τάξεως τῆς νεκρώσεως καὶ τοῦ
 βάρους τῆς σαρκὸς καὶ τελειωθῆναι ἐν ἐκείνῃ τῇ πνευματικῇ τῇ
 ὑψηλοτέρᾳ τῆς ἄλλης τῆς ἐκκλινούσης, ἀδυνατεῖ καὶ πρὸς τὴν
 10 τελείωσιν τὴν μὴ ἔχουσαν λειψὶν λειτουργῆσαι καὶ ἐν τῷ κόσμῳ
 τῆς νεκρώσεως εἶναι, καὶ ἀφεῖναι τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν τε-
 λείως, ἕως ἂν ἀκμὴν ἐν αὐτῇ ἀναστρέφηται.

38 **Ε**ν μεταβολῇ γίνεται ἐν τούτῳ καὶ ἐν ἐκείνῳ. Καὶ ἅπαξ ὡς
 πτωχὸς καὶ πένης ἡ ψυχὴ αὐτοῦ λειτουργεῖ ἐν τῇ δευτέρᾳ
 τάξει τῇ μέσῃ, ἐν τῇ ἀρετῇ τῇ ἐν τῇ φύσει τεθείση ἐνεργηθῆναι
 διὰ τῆς τοῦ σώματος φύσεως. Καὶ ἐν καιρῷ, κατὰ τοὺς λαβόν-
 5 τας τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας ἐν μυστηρίῳ τῆς ἐλευθερίας, ἀπο-
 λαύει τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος, κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ δόντος
 αὐτήν. Καὶ πάλιν ὑποστρέφει εἰς ταπεινώσιν τῶν ἔργων αὐτῆς,
 ταῦτα δὲ εἰσι τὰ διὰ τοῦ σώματος. Καὶ αὕτη διαφυλάττει αὐτά,
 μήπως αἰχμαλωτίση αὐτήν ὁ ἐχθρὸς ἐν τοῖς δελεάσμασι τοῖς
 10 εὐρισκομένοις ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ τῷ πονηρῷ καὶ ἐν τοῖς δια-
 λογισμοῖς τοῖς τεταραγμένοις καὶ ἐκκλινομένοις. Διότι, ὅσον
 ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος κάτωθεν τοῦ καλύμματος τῆς θύρας τῆς
 σαρκὸς ἐγκεκλεισμένος, οὐκ ἔχει πεποίθησιν. Διότι οὐκ ἔστι τε-
 λεία ἐλευθερία ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἀτελεῖ.

39 **Π**ᾶσα γὰρ ἐργασία τῆς γνώσεως, εἰς ἐργασίαν καὶ διατρι-
 βὴν ἐστίν, ἡ δὲ ἐργασία τῆς πίστεως, οὐκ ἐν τοῖς ἔργοις
 ἐνεργεῖται, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐννοίαις ταῖς πνευματικαῖς, ἐν ἐργασίᾳ
 γυμνῇ τῆς ψυχῆς πληροῦται καὶ ὑπεράνωθεν ἐστὶ τῶν αἰσθήσε-
 5 ων. Ἡ γὰρ πίστις λεπτοτέρα τῆς γνώσεως, καθὼς ἡ γνῶσις
 τῶν πραγμάτων τῶν αἰσθητῶν. Πάντες γὰρ οἱ ἅγιοι τὴν πολι-

τικῆς καταστάσεως. Ἀλλά, ἐπειδὴ ἡ φύσις δὲν ὑψώθηκε ἀκόμη τελείως ἀπὸ τὴν τάξι τῆς νεκρώσεως καὶ τὸ βάρος τῆς σάρκας, ὥστε νὰ τελειωθῆ ὀριστικῶς σ' ἐκείνη τὴν πνευματικὴν τάξι πὺ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ παρεκκλίσεις, ἀδυνατεῖ νὰ ἀσκῆ τὴν τελείωσι, πὺ δὲν ἔχει καμμιά ἔλλειψι, καὶ συγχρόνως νὰ εὐρίσκεται στὸν κόσμον τῆς νεκρώσεως· ἀδυνατεῖ νὰ ἀφήσῃ τὴν φύσι τῆς σάρκας τελείως, ἐφ' ὅσον εὐρίσκεται ἀκόμη μέσα σ' αὐτήν.

38 **Ε**ὐρίσκεται λοιπὸν σὲ μεταβολῆ, πότε στὴν μιὰ καὶ πότε στὴν ἄλλη τάξι. Ἐλλοτε ἡ ψυχὴ του, σὰν πτωχὴ καὶ ἐνδεὴς ὑπαρξίς, κινεῖται στὴν δεύτερη τάξι, τὴν μέση, ἀσκῶντας τὴν ἀρετὴ πὺ ἔχει τεθῆ στὴν φύσι νὰ ἐνεργῆται διὰ τοῦ σώματος. Ἐλλοτε, ὅπως ὅσοι ἔλαβαν τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας⁵ μέσα τὸ μυστήριον τῆς ἐλευθερίας, ἀπολαμβάνει τὴν χάρι τοῦ Πνεύματος πρὸς δοξολόγησι αὐτοῦ πὺ τὴν ἔδωσε. Ἐπειτα ἐπιστρέφει πάλι πρὸς τὰ ταπεινὰ ἔργα της, δηλαδὴ τὰ ἔργα τοῦ σώματος, τὰ ὅποια αὐτὴ προσέχει, μὴ τυχὸν ὁ ἐχθρὸς τὴν αἰχμαλωτίσῃ μὲ τὰ δελεάσματα πὺ διαθέτει ὁ πονηρὸς τοῦτος κόσμος, μὲ τοὺς ταραγμένους καὶ πλανεροὺς λογισμοὺς. Διότι, ὅσο ὁ ἄνθρωπος εἶναι κλεισμένος κάτω ἀπὸ τὸ κάλυμμα τῆς σάρκας, δὲν ἔχει πεποίθησι, καθ' ὅσον δὲν ὑπάρχει ἐλευθερία στὸν αἰῶνα τοῦτον τὸν ἀτελεῆ.

39 **Ο**λη ἡ ἐργασία τῆς γνώσεως εἶναι ὑπόθεσις πράξεως καὶ ἀσκήσεως. Ἡ ἐργασία τῆς πίστεως ὁμως δὲν ἐνεργεῖται μὲ πρακτικὰ ἔργα, ἀλλὰ ἐπιτελεῖται μὲ τοὺς πνευματικὸς λογισμοὺς, μὲ τὴν γυμνὴν ἐργασία τῆς ψυχῆς. Εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ τίς αἰσθησεις, διότι ἡ πίστις εἶναι λεπτότερη ἀπὸ τὴν γνῶσι, ὅπως ἡ γνῶσις εἶναι λεπτότερη ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πράγματα. Ὅλοι οἱ ἅγιοι, πὺ καταξιῶθηκαν νὰ εὐ-

τείαν ταύτην καταζιωθέντες εύρειν, ὅπερ ἐστὶν ἐκπληξίς εἰς Θεόν, ἐν τῇ δυνάμει τῆς πίστεως διάγουσιν ἐν τῇ τρυφῇ τῆς πολιτείας ἐκείνης τῆς ὑπὲρ φύσιν.

40 **Π**ίστιν δὲ λέγομεν, οὐκ ἐν ἧ̄ πιστεύει τις ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν προσκυνητῶν ὑποστάσεων τε καὶ θείων καὶ ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῇ θαυμαστῇ τῇ ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ἐν τῇ προσλήψει τῆς φύσεως ἡμῶν, εἰ καὶ αὐτὴ ὑψηλὴ ἐστὶ λίαν, ἀλλὰ τὴν πίστιν 5 τὴν ἐκ τοῦ φωτὸς τῆς χάριτος ἀνατέλλουσαν ἐν τῇ ψυχῇ, ἐν τῇ μαρτυρίᾳ τῆς διανοίας στηρίζουσιν τὴν καρδίαν ἀδίστακτον εἶναι ἐν τῇ πληροφορίᾳ τῆς ἐλπίδος τῇ ἀπεχούσῃ ἀπὸ πάσης οἰήσεως· καὶ οὐκ ἐν τῇ ἐπιδόσει τῆς ἀκοῆς τῶν ὠτῶν ἑαυτὴν δεικνύει, ἀλλ' ἐν τοῖς πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς τὰ μυστήρια τὰ κε- 10 κρυμμένα ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ τὸν κρυπτὸν καὶ θεῖον πλοῦτον, τὸν κεκρυμμένον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν υἰῶν τῆς σαρκὸς καὶ ἀποκαλυπτόμενον ἐν τῷ Πνεύματι τοῖς ἐν τῇ τραπέζῃ τοῦ Χριστοῦ διαιτωμένοις ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ τῶν νόμων αὐτοῦ, καθὼς εἶπεν· «ἐὰν τηρήσητε τὰς ἐντολάς μου, ἀποστελῶ ὑμῖν τὸν Παράκλη- 15 τον, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὅπερ ὁ κόσμος οὐ δύναται δέξασθαι», κἀκεῖνος διδάσκει ὑμᾶς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.

41 **Ο**ὗτος δεικνύει τῷ ἀνθρώπῳ τὴν δύναμιν τὴν ἀγίαν, τὴν ἐνοικοῦσαν ἐν αὐτῷ ἐν παντὶ καιρῷ, τὴν σκέπην, τὴν ἰσχὺν τὴν νοητὴν τὴν σκεπάζουσιν τὸν ἄνθρωπον πάντοτε καὶ ἀποδιώκουσαν ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν βλάβην, τοῦ μὴ προσεγγίσει 5 τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἢ τῷ σῶματι. Ἦς τινος ὁ νοῦς ὁ φωτεινὸς καὶ νοητὸς ἀοράτως τοῖς ὀφθαλμοῖς αἰσθάνεται τῆς πίστεως, ἥτις τοῖς ἀγίοις τῇ πείρᾳ αὐτῆς πλέον γινώσκεται.

6. Μὲ τὴν φράσι ὅτι «καὶ αὐτὴ» ἡ πίστις στὰ δόγματα εἶναι ἐπίσης ὑψηλὴ, ἔδειξε κάποια ὑποτίμησι σ' αὐτὴν ἀπέναντι στὴν πνευματικὴ πίστι, στὴν πίστι τῆς πνευματικῆς ἐμπειρίας τῶν θείων πραγμάτων.

ρουν αὐτὴν τὴν πνευματικὴ λειτουργία, ποὺ εἶναι ἔκστασις πρὸς τὸν Θεό, μὲ τὴν δύναμι τῆς πίστεως ἀπολαμβάνουν τὴν τρυφὴ ἐκείνης τῆς ὑπεράνω τῆς φύσεως ζωῆς.

40 **Ο**ταν λέγωμε πίστι, δὲν ἐννοοῦμε ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποία πιστεύει κάποιος στὶς προσκυνητὲς θεῖες ὑποστάσεις καὶ στὴν ἐξαίρετη καὶ ἰδιάζουσα φύσι τῆς θεότητος καὶ στὴν θαυμαστὴ οἰκονομία τῆς ἐνανθρωπήσεως μὲ τὴν πρόσληψι ἀπὸ αὐτὴν τῆς φύσεώς μας, παρ' ὄλο ποὺ καὶ αὐτὴ εἶναι πολὺ ὑψηλὴ· ἐννοῶ τὴν πίστι ποὺ ἀνατέλλει στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ φῶς τῆς χάριτος, ποὺ μὲ τὴν μαρτυρία τῆς διανοίας στηρίζει τὴν καρδιά νὰ εἶναι ἀδίστακτη, δηλαδὴ μὲ τὴν ἐπιβεβαίωσι τῆς ἐλπίδος ποὺ ἀπέχει ἀπὸ κάθε οἴησι⁶. Αὐτὴ ἡ πίστις δὲν διδάσκεται διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀκοῆς, ἀλλὰ δείχνει στοὺς πνευματικοὺς ὀφθαλμοὺς τὰ μυστήρια ποὺ εἶναι κρυμμένα στὴν ψυχὴ καὶ τὸν κρυφὸ θεῖο πλοῦτο, τὸν κρυμμένο ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν υἱῶν τῆς σαρκὸς καὶ ἀποκαλυπτόμενον κατὰ τὸ πνεῦμα σ' αὐτοὺς ποὺ διαιτῶνται στὴν τράπεζα τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν ἐνασχολήσεως μὲ τοὺς νόμους του, καθὼς εἶπε· «ἂν τηρήσετε τίς ἐντολές μου, θὰ σᾶς ἀποστείλω τὸν Παράκλητο, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ποὺ ὁ κόσμος δὲν μπορεῖ νὰ λάβῃ»⁷, «κι' ἐκεῖνος θὰ σᾶς διδάξῃ ὅλη τὴν ἀλήθεια»⁸.

41 **Α**ὐτὸς δείχνει στὸν ἄνθρωπο τὴν ἀγία δύναμι ποὺ ἐνοικεῖ μέσα του ὅλον τὸν χρόνο, τὴν σκέπη, τὴν νοητὴ ἰσχὺ ποὺ σκεπάζει τὸν ἄνθρωπο πάντοτε καὶ ἀποδιώχνει ἀπὸ αὐτὸν κάθε βλαβερὸ πρᾶγμα, γιὰ νὰ μὴ πλησιάσῃ τὴν ψυχὴ ἢ τὸ σῶμα του. Αὐτὴν τὴν δύναμι αἰσθάνεται ὁ νοῦς ὁ φωτεινὸς καὶ νοητὸς ἀοράτως μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως καὶ οἱ ἅγιοι τὴν γνωρίζουν περισσότερο ἀπὸ τὴν πεῖρα τῆς.

7. Ἰω. 14,16ε.

8. Ἰω. 15,26–16,13.

42 **Ε** κείνη ἡ δύναμις εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Παράκλητος, πού μὲ τὴν δύναμι τῆς πίστεως φλογίζει ὅλα τὰ μόρια τῆς ψυχῆς σὰν μὲ φωτιά. Ἔτσι ἡ ψυχὴ ὀρμᾶ καὶ καταφρονεῖ κάθε κίνδυνο μὲ τὴν πεποίθησι στὸν Θεό, καὶ μὲ τὰ πτερὰ τῆς πίστεως ἀνυψώνεται ἀπὸ τὴν ὄρατὴ κτίσι, γίνεται σὰν μεθυσμένη καὶ ἐκστατικὴ, ἀπὸ τὴν διαρκῆ ἀφιέρωσι στὸν Θεό καὶ μὲ τὴν ἀπλῆ θεωρία καὶ τὴν ἀόρατη κατανόησι τῆς θείας φύσεως συνηθίζει τὴν διάνοια νὰ προσέχη καὶ νὰ μελετᾷ τὰ μυστήριά της. Διότι, μέχρι πού νὰ ἔλθῃ ἐκεῖνο, πού εἶναι ἡ τελείωσις τῶν μυστηρίων, καὶ ἀξιωθοῦμε τὴν πλήρη ἀποκάλυψί τους, ἡ πίστις ἐνεργεῖ ἄρρητα μυστήρια μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀγίων.

Εἶθε νὰ ἀξιωθοῦμε αὐτὰ τὰ μυστήρια μὲ τὴν χάρι τοῦ Χριστοῦ, ἐδῶ βέβαια σὰν ἀρραβῶνα, ἐνῶ ἐκεῖ στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν στὴν πραγματικότητα, μαζί μὲ ὅλους ὅσοι τὸν ἀγαποῦν. Γένοιτο.

42 **Ε** κείνη δὲ ἡ δύναμις αὐτός ἐστιν ὁ Παράκλητος, ἐν τῇ ἰσχύϊ
 τῆς πίστεως κατακαίων τὰ μέρη τῆς ψυχῆς, ὡς ἐν πυρί.
 Καὶ ὄρμᾳ καὶ καταφρονεῖ παντὸς κινδύνου τῇ ἐλπίδι τοῦ Θεοῦ,
 καὶ ἐν τοῖς πτεροῖς τῆς πίστεως ὑψοῦται ἐκ τῆς ὀρατῆς κτίσεως
 5 καὶ ὡς μεθύουσα γίνεται ἀεὶ ἐν τῇ ἐκπλήξει τῆς μερίμνης τῆς
 κατὰ Θεόν, καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ τῇ ἀσυνθέτῳ καὶ ἐν τῇ κατανοή-
 σει τῇ ἀοράτῳ τῆς θείας φύσεως ἐθίζουσα τὴν διάνοιαν προσέ-
 χειν τῇ ἀδολεσχίᾳ τῶν κρυφίων αὐτῆς. Ἔως γὰρ ἂν ἔλθῃ ἐκεῖ-
 νο, ὅπερ ἐστὶν ἡ τελείωσις τῶν μυστηρίων, καὶ ἀξιοθῶμεν φα-
 10 νερωῶς τῆς ἀποκαλύψεως αὐτῶν, ἡ πίστις λειτουργεῖ μεταξὺ
 τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀγίων μυστήρια ἄρρητα.

Ἦν ἀξιοθεῖμεν, διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἐν-
 ταῦθα μὲν ὡς ἀρραβῶνος, ἐκεῖ δὲ ἐν ὑποστάσει τῆς ἀληθείας,
 ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μετὰ τῶν ἀγαπῶντων αὐτόν.
 15 Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΕΣΤ'

ΠΕΡΙ

ΑΛΛΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΩΝ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ
ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

1 γνῶσις ἀναστρεφομένη ἐν τοῖς ὁρατοῖς, ἢ ἐν ταῖς αἰσθή-
Η σεσι δεχομένη τὴν διδαχὴν αὐτῶν, φυσικὴ ὀνομάζεται,
ἢ δὲ ἐν τῇ δυνάμει τῶν νοητῶν καὶ ἔσωθεν ἑαυτῆς ἐν
ταῖς φύσεσι τῶν ἀσωμάτων, πνευματικὴ ὀνομάζεται, διότι τὴν
5 αἴσθησιν ἐν τῷ πνεύματι δέχεται καὶ οὐκ ἐν ταῖς αἰσθήσεσι.
Καὶ ταύταις ταῖς δυσὶ γνώσεσιν ἔξωθεν γίνονται τῇ ψυχῇ εἰς
κατανόησιν αὐτῶν. Ἡ δὲ ἐν τῇ θείᾳ γενομένη ὑπὲρ τὴν φύσιν
ὀνομάζεται καὶ ἄγνωστος μᾶλλον καὶ ἀνωτέρα τῆς γνώσεως.

2 **Τ** αύτης δὲ θεωρίαν οὐκ ἐν ὕλῃ τῇ ἔξωθεν αὐτῆς κατὰ τὰς
πρῶτας δέχεται ἢ ψυχῇ, ἀλλ' ἀδύλως ἑαυτῆς ἔσωθεν ἐν
δωρεᾷ εὐθέως καὶ ἀνελπίστως φανεροῦται, καὶ ἀποκαλύπτεται
ἐκ τῶν ἔνδον, διότι «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν
5 ἐστὶ»· καὶ οὐκ ἔστιν ἐν τόπῳ ἐλπιζομένη, «οὐδὲ ἐν παρατηρή-

* Ὁ Λόγος 66 συνεχίζει τὸ ἴδιο θέμα προσθετικῶς καὶ αὐτοτελῶς. Ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ κείμενο 52 τῆς συριακῆς ἐκδόσεως τοῦ Bedjan.

1. Τριμερῆς εἶναι ἐπίσης κι' ἐδῶ ἢ διάκρισις τῆς γνώσεως, ἀλλ' εἶναι

ΛΟΓΟΣ 66

ΠΕΡΙ

ΑΛΛΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ*

¹ **Η** γνῶσις, πού ασχολεῖται μὲ τὰ ὀρατὰ καὶ δέχεται τὶς πληροφορίες γι' αὐτὰ μὲ τὶς αἰσθήσεις, ὀνομάζεται φυσική, ἐνῶ ἐκείνη πού ασχολεῖται μὲ τὴν δύναμι τῶν νοητῶν ἀπὸ μέσα τῆς καὶ μὲ τὶς φύσεις τῶν ἀσωμάτων, ὀνομάζεται πνευματική, διότι δέχεται τὴν ἀντίληψι μὲ τὸ πνεῦμα καὶ ὄχι μὲ τὶς σωματικὲς αἰσθήσεις. Καὶ στὰ δύο αὐτὰ εἶδη γνώσεως τὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν κατανόησι τῶν πραγμάτων ἔρχονται ἀπ' ἔξω. Ἡ γνῶσις ὁμως πού ἀναφέρεται στὴν θεία οὐσία ὀνομάζεται ὑπὲρ φύσιν, καὶ εἶναι μᾶλλον ἀγνωσία καὶ ἀνώτερη τῆς γνώσεως¹.

² **Η** θεωρία αὐτῆς δὲν διαμορφώνεται ἀπὸ τὴν ψυχὴ μὲ ὑλικά πού δέχεται ἀπ' ἔξω, ὅπως στὶς πρῶτες περιπτώσεις, ἀλλὰ φανερόνεται ἀϋλως καὶ ἀποκαλύπτεται ἀπὸ μέσα τῆς μὲ μιὰ εὐθεῖα καὶ ἀπρόσμενη δωρεὰ τῆς χάριτος. Διότι «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι μέσα σας»² δὲν εἶναι σὲ τόπο ὅπου ἐλπίζεται, «οὔτε ἔρχεται μὲ τρόπο πού φαί-

διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν διάκρισι τῆς προηγουμένης πραγματείας (ἀρ. 62-65). Ἐκεῖ εἶναι ἡ κλασικὴ χριστιανικὴ διαίρεσις, σωματικὴ, ψυχικὴ, πνευματικὴ. Ἐδῶ εἶναι ἡ νηπτικὴ διαίρεσις: φυσικὴ, πνευματικὴ, θεωρητικὴ.

2. Λουκᾶ 17,21.

νεται»³, κατὰ τὸν λόγο τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἀποκαλύπτεται χωρὶς αἰτία καὶ μελέτη μέσα στὴν κρυφὴ εἰκόνα τῆς διανοίας, καθ' ὅσον ἡ διάνοια δὲν εὐρίσκει ὑλικὸ γιὰ νὰ τὸ μελετήσῃ σχετικᾶ.

3 **Ε**ρμηνεῖες τῶν εἰδῶν γνώσεως. Ἡ πρώτη γνῶσις γεννᾶται ἀπὸ τὴν συνεχῆ μελέτη καὶ ἀπὸ τὴ σπουδὴ τῶν μαθημάτων· ἡ δευτέρη ἀπὸ τὴν ἀγαθὴ διαγωγή καὶ τὴν πίστι τῆς διανοίας· ἡ δὲ τρίτη προέρχεται μόνο ἀπὸ τὴν πίστι, διότι σ' αὐτὴν καταργεῖται ἡ γνῶσις καὶ τὰ ἔργα σταματοῦν καὶ οἱ αἰσθήσεις γίνονται περιττές. Ὅσο λοιπὸν ἡ γνῶσις κατέρχεται σὲ ἐπίπεδο, τόσο ἐκτιμᾶται, καὶ ὅσο περισσότερο κατέρχεται, τόσο περισσότερο ἐκτιμᾶται⁴. Ὅταν φθάσῃ στὴν γῆ καὶ τὰ γήϊνα, ἡ γνῶσις δεσπόζει σὲ ὅλα καὶ χωρὶς αὐτὴν κάθε πρᾶγμα εἶναι χολὸ καὶ ἀργό. Ὅταν ὁμως ἡ ψυχὴ ὑψώσῃ τὴν θεωρίαν τῆς πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἀπλώσῃ τὶς σκέψεις τῆς στὰ ἐπουράνια καὶ ἐπιθυμήσῃ τὰ ἀόρατα στοὺς σωματικούς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀνεξουσίαστα ἀπὸ τὴν σάρκα, τότε ὅλα τὰ πράγματα γίνονται κατανοητὰ μὲ τὴν πίστι.

Εἶθε αὐτὴν τὴν πίστι νὰ μᾶς δωρήσῃ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, πού εἶναι εὐλογητὸς στοὺς αἰῶνες. Γένοιτο.

3. Λουκᾶ 17,20.

4. Ἡ ἀρχαία μετάφρασις ἔχει τὸ ρῆμα «τιμᾶται» σ' αὐτὲς τὶς δύο περιπτώσεις, καὶ κάτι παρόμοιο ἔχει τὸ συριακὸ κείμενο. Δὲν εὐρήκαμε ἄλλη καταλληλότερη λέξι γιὰ νὰ τὴν ἀποδώσωμε ἀπὸ τὸ «ἐκτιμᾶται». Ἡ ἔννοια εἶναι ὅτι ἡ γνῶσις, ὅσο περιορίζεται στὰ γήϊνα, τόση ἀξιοπιστία ἔχει. Στὰ οὐράνια τὸν λόγο ἔχει ἡ πίστις.

σει ἔρχεται», κατὰ τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἔσωθεν τῆς εἰκόνοσ τῆσ διανοίας τῆσ κρυπτῆσ ἀποκαλύπτεται ἀναιτίως, χωρὶσ τῆσ ὑπὲρ αὐτῆσ μελέτησ. Διότι οὐχ εὐρίσκει ἐν αὐτῇ ὕλην ἢ διάνοια.

3 **Ε** ρμηνεῖαι αὐτῶν. Ἡ πρώτη γνῶσισ ἐκ τῆσ διηνεκοῦσ μελέτησ καὶ ἐκ τῆσ σπουδῆσ τῆσ μαθήσεωσ ἐγγίνεται, ἢ δευτέρα δὲ ἐκ τῆσ ἀγαθῆσ πολιτείασ καὶ τῆσ πίστεωσ τῆσ διανοίασ· ἢ τρίτη δὲ τῇ πίστει καὶ μόνη κεκλήρωται, διότι ἐν αὐτῇ καταρ-
5 γεῖται ἢ γνῶσισ καὶ τὰ ἔργα περαίωσιν λαμβάνει καὶ αἱ αἰσθήσεισ γίνονται περισσαὶ εἰσ χρεῖαν. Ὅσον οὖν ἐκ τούτου τοῦ ὄρου ἢ γνῶσισ κατέρχεται, τιμᾶται, καὶ καθ' ὅσον κατέρχεται, πλέον τιμᾶται μᾶλλον. Καὶ ὅταν φθάσῃ τὴν γῆν καὶ τὰ γῆϊνα, ἢ γνῶσισ ἐστὶν ἢ δεσπόζουσα τῶν πάντων καὶ ἐκτὸσ αὐτῆσ ἔκα-
10 στον πρᾶγμα χωλόν ἐστι καὶ ἄργον. Ὅτε δὲ ὑψώσει ἢ ψυχῇ τὴν θεωρίαν αὐτῆσ ἄνω καὶ ἀπλώσει τὰσ ἐννοίασ αὐτῆσ ἐν τοῖσ ἐπουρανίοισ καὶ ἐπιθυμήσει τὰ μὴ τοῖσ τοῦ σώματοσ ὀφθαλμοῖσ ὀρώμενα καὶ ὧν οὐκ ἐν ἐξουσίᾳ ἢ σάρξ, τότε ἐν τῇ πίστει συνίστανται πάντα.

15 Ἦν καὶ δωρῆσαιτο ἡμῖν ὁ Κύριος Ἰησοῦσ Χριστόσ, ὁ ὧν εὐλογητόσ εἰσ τοὺσ αἰῶνασ. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΕΖ'

ΠΕΡΙ

ΥΠΟΘΕΣΕΩΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΤΗΣ ΖΗΤΟΥΣΗΣ
ΤΗΝ ΒΑΘΕΙΑΝ ΘΕΩΡΙΑΝ ΤΟΥ ΒΥΘΙΣΘΗΝΑΙ
ΕΝ ΑΥΤΗΙ ΑΠΟ ΤΩΝ ΣΑΡΚΙΚΩΝ ΛΟΓΙΣΜΩΝ
ΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

1 **Π**ᾶν πρᾶγμα ὑψηλότερον ἄλλου, ἐγκέκρυπται ἐξ ἐκείνου, οὐδ' ἐστὶν ἀνώτερον. Καὶ τοῦτο, οὐχὶ παραπέτασμα τι ἄλλου σώματος, κέκτηται ἐν τῇ φύσει, τουτέστιν εἰς τὸ δύνασθαι ἀποκαλύψαι τὴν κρυφίότητα αὐτοῦ. Πᾶσα οὐσία νοητὴ
5 τὰς διαφορὰς τῶν ἰδίων πραγμάτων οὐκ ἔξωθεν αὐτῆς κέκτηται, ἀλλ' ἐνδοθεν τῶν κινήσεων αὐτῆς περιορισμένης ἔχει τουτέστιν εἰς τὸ τηλαυγέστερον δύνασθαι ἀμέσως ὑπεισδῦναι πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ πρῶτου φωτός, ἢ κατὰ ἑτέραν τάξιν, ἥτις οὐ κέκτηται δηλονότι διαφορὰν ἐν τόπῳ, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῆς
10 ὑποδοχῆς τε καὶ ὑπεροχῆς καθαρότητα, ἢ κατὰ τὸ μέτρον τῶν νόων πρὸς δύναμιν τῆς ὑποδοχῆς τῶν ἄνω διανύξεων καὶ δυνάμεων.

* Ὁ Λόγος 67 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθμὸ 25 κείμενο τῆς συριακῆς ἐκδόσεως τοῦ Bedjan .

1. Ἡ ἰδέα ποῦ ἀναπτύσσεται στὴν ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου εἶναι διο-
νυσιακῆς ἐμπνεύσεως, ὅπως φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ τὰ ἀναφερόμενα παρακάτω.

ΛΟΓΟΣ 67

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΝΑ ΒΥΘΙΣΘΗ ΣΤΗ ΒΑΘΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑ ΑΠΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΑΡΚΙΚΟΥΣ ΛΟΓΙΣΜΟΥΣ ΠΟΥ ΠΡΟΕΡΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΜΝΗΣΙ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ*

1 **Κ**άθε πράγμα που είναι υψηλότερο από ένα άλλο κρύβεται από αυτό που εύρίσκεται από κάτω του¹. κι' αυτό συμβαίνει όχι διότι υπάρχει εμπρός του το παράτασμα του άλλου σώματος, αλλά διότι το ίδιο έχει στην φύσι του την δύναμι ν' αποκαλύπτει τα απόκρυφα του κατά βούλησι. Κάθε νοερή ουσία δέν έχει απ' έξω τα διακριτικά της γνωρίσματα, αλλά τα έχει καθωρισμένα έσωτερικά από τις δικές της κινήσεις. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί καθαρώτερα να υποδέχεται άμέσως το πρώτο φώς, παρά μιὰ άλλη κατώτερη τάξις, όχι βέβαια σύμφωνα με την τοπική διαφορά, αλλά σύμφωνα με τον υπεροχικό βαθμό υποδοχής ή κατά το μέτρο τῶν νόων να υποδέχονται τις επάνω νύξεις και εμπνεύσεις².

Βέβαια αυτό είναι κάπως ένδεικτικό για τον χρόνο συντάξεως τῶν πραγματειῶν του 'Ισαάκ· μετά την εποχή του Διονυσίου.

2. Βλ. Διονυσίου 'Αρεοπαγίτου, *Περὶ οὐρανόυ ἱεραρχίας* 3,3, «ἐκάστη τῆς ἱεραρχικῆς διακοσμῆσεως τάξις κατὰ τὴν οἰκείαν ἀναλογίαν ἀνάγεται ...τῶν φιλοθέων νόων μίμησιν».

2 **Ν**οητὴ πᾶσα οὐσία ἐξ ἐκείνων κέκρυπται τῶν ὑποκάτω
 αὐτῆς, οὐχὶ δὲ τῇ φύσει ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλὰ ταῖς τῶν ἀρε-
 τῶν κινήσεσι. Καὶ τοῦτο λέγω, ἐκ τῶν περὶ τῶν ἀγίων Δυνάμε-
 ων καὶ τῶν ψυχικῶν Ταγμάτων καὶ τῶν δαιμόνων. Τὰ πρῶτα
 5 ἀπὸ τῶν μέσων καὶ ταῦτα ἀπὸ τῶν τρίτων τῇ τε φύσει καὶ τῷ
 τόπῳ καὶ ταῖς κινήσεσιν, ἕκαστον τῶν ταγμάτων ἀφ' ἑαυτοῦ
 καὶ πρὸς αὐτὸ τῇ γνώσει ἀπ' ἀλλήλων κεκρυμμένα εἰσὶν, εἴτε
 ὀρῶνται εἴτε μὴ· ἀπὸ δὲ τῶν κάτω, τῇ φύσει. Διότι ἡ δρασις
 τῶν ἀσωμάτων οὐκ ἔστιν ἐξωθεν αὐτῶν, ὡς τῶν σωματικῶν,
 10 ἀλλὰ τὸ ὀρᾶν αὐτοῦς ἀλλήλους ἔσωθεν τῶν κινήσεων αὐτῶν
 λέγεται εἶναι ταῖς τε ἀρεταῖς καὶ τῷ μέτρῳ τῶν κινήσεων. Τού-
 του ἕνεκεν ἐὰν ἰσομοιρία τετιμημένοι ᾧσι, κἄν ἀπῶσιν ἀπ' ἀλ-
 λήλων, ὀρῶσιν ἀλλήλους, οὐχὶ φαντασία, ἀλλὰ ἀψευδεῖ ὀράσει
 καὶ φύσει ἀληθινῇ, πλὴν τῆς αἰτίας τῶν πάντων, ἣτις ὑπέρκει-
 15 ται ταύτης τῆς διαφορᾶς, αὕτη μόνη ἡ προσκυνητή.

3 **Ο**ὶ μέντοι δαίμονες, εἰ καὶ λίαν εἰσὶν ἐναγεῖς, οὐκ εἰσὶν ἀπ'
 ἀλλήλων κεκρυμμένοι ἐν ταῖς ἑαυτῶν τάξεσι, τὰς δὲ δύο
 τάξεις, τὰς οὐσας ὑπεράνω αὐτῶν, οὐχ ὀρῶσι. Διότι ἡ πνευμα-
 τικὴ δρασις τὸ φῶς ἐστὶ τῆς κινήσεως, καὶ αὐτὸ τοῦτό ἐστὶν
 5 αὐτοῖς ἔσοπτρόν τε καὶ ὄμμα. Ὅταν δὲ σκοτισθῶσιν αἱ κινή-
 σεις, οὐχ ὀρῶσι τὰς ὑπερκειμένας τάξεις. Ἀλλήλους μὲν γάρ,
 καθότι παχύτεροί εἰσι τῶν πνευματικῶν ταγμάτων, κατὰ τὴν
 ἰδίαν τάξιν ὀρῶσι. Καὶ τὰ τῶν μὲν δαιμόνων οὕτως ἔχει.

4 **Α**ὶ ψυχαὶ δέ, ἐν ὄσῳ μεμολυσμέναι καὶ σκοτειναί εἰσιν,
 ὀρᾶν οὐ δύνανται, οὔτε ἀλλήλαις οὔτε ἑαυτάς. Ἐὰν γὰρ
 καθαρθεῖσαι πρὸς τὴν ἀρχαίαν πλάσιν ἐπανέλθωσι, τηλαυγῶς

3. Τὶς τάξεις τῶν ἀγγέλων καὶ τῆς θεότητος. Ὁ Ἰσαὰκ στὸ σημεῖο τοῦτο ἐκφράζει τὴν ἀποψὶ τοῦ Εὐαγγελίου περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐνὸς κόσμου ἰδεῶν, πέρα τῆς θείας Μονάδος, ἀποτελουμένου ἀπὸ τρεῖς τάξεις.

2 **Κ**άθε νοερά οὐσία κρύβεται ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι κάτω ἀπ' αὐτήν, ὄχι δὲ ἀπὸ τὴν μεταξύ τους διαφορὰ φύσεως, ἀλλὰ ἀπὸ τὶς κινήσεις τῶν ἀρετῶν. Καὶ τὸ λέγω αὐτὸ γιὰ τὰ τάγματα τῶν ἀγίων δυνάμεων, τῶν ψυχῶν καὶ τῶν δαιμόνων. Τὸ πρῶτο εἶναι κρυμμένο ἀπὸ τὰ μεσαῖα καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὰ τρίτα, τὸσο κατὰ τὸν τόπο ὅσο καὶ κατὰ τὴν φύσι καὶ τὶς κινήσεις· τὰ μέλη κάθε τάγματος εἶναι κρυμμένα μεταξύ τους κατὰ τὴν γνῶσι, εἴτε βλέπονται εἴτε ὄχι· ἀπὸ τὰ μέλη τῶν παρακάτω ὅμως εἶναι κρυμμένα καὶ κατὰ τὴν φύσι. Διότι ἡ θεὰ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων δὲν εἶναι ἀπ' ἔξω, ὅπως τῶν σωματικῶν, ἀλλὰ τὸ ὅτι βλέπουν ἀλλήλους λέγεται ὅτι ἐξαρτᾶται μέσα ἀπὸ τὶς κινήσεις των, δηλαδή ἀπὸ τὴν δύναμι καὶ τὸ μέτρο τῶν κινήσεών τους. Γι' αὐτό, ἂν κατέχουν ἴση τιμὴ, ἀκὸμη καὶ νὰ εἶναι ἀπομακρυσμένοι μεταξύ τους, βλέπουν ἀλλήλους, ὄχι μὲ τὴν φαντασία, ἀλλὰ μὲ πραγματικὴ ὄρασι καὶ ἀληθινὴ φύσι· δὲν βλέπουν ὅμως τὴν ἀνωτάτη αἰτία τῶν πάντων, ἡ ὁποία ὑπέρκειται αὐτῶν τῶν διακρίσεων καὶ εἶναι ἡ μόνη προσκυνητή.

3 **Ο**ἱ δαίμονες ὅμως, ἂν καὶ εἶναι πολὺ μιαιοί, δὲν εἶναι κρυμμένοι μεταξύ των μέσα στὴν ἴδια τὴν τάξι τους, ἐνῶ τὶς δυὸ ἄλλες τάξεις, ποὺ εἶναι ἐπάνω ἀπ' αὐτές, δὲν τὶς βλέπουν³, διότι ἡ πνευματικὴ ὄρασις εἶναι τὸ φῶς τῆς κινήσεως καὶ εἶναι γι' αὐτοὺς καθρέπτῆς καὶ μάτι. Ὅταν ὅμως οἱ κινήσεις των σκοτισθοῦν, δὲν βλέπουν τὶς ὑπερκείμενες τάξεις, ἀλλὰ βλέπουν ἀλλήλους, διότι, συγκρινόμενοι, εἶναι παχύτεροι ἀπὸ τὰ πνευματικὰ τάγματα. Αὐτὴ εἶναι ἡ κατάστασις τῶν δαιμόνων⁴.

4 **Ο**ἱ ψυχές πάλι, ὅσον καιρὸ εἶναι μολυσμένες καὶ σκοτεινές δὲν μποροῦν νὰ βλέπουν οὔτε ἀλλήλας, οὔτε ἑαυτάς. Ἄν ὅμως, ἀφοῦ καθαρθοῦν, ἐπανέλθουν στὴν ἀρχι-

4. Στὸ σημεῖο τοῦτο τῆς διακρίσεως μεταξύ τῶν κτιστῶν λογικῶν ὄντων ἀποδίδεται ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου.

ὀρῶσι τὰς τρεῖς τάξεις ταύτας, φημί τήν τε ὑποκάτω αὐτῶν,
 5 καὶ τὴν ἐπάνω, καὶ αὗται ἀλλήλαις. Οὐχ ὅτι ἀλλοιοῦνται
 σχήματι σωματικῶ καὶ τότε καθορῶσιν, εἴτε ἀγγέλους εἴτε δαί-
 μονας εἴτε ἀλλήλας, ἀλλ' αὐτῇ τῇ φύσει εἰσορῶσι καὶ πνευμα-
 τικῇ τάξει.

5 **Ε** ἂν δὲ εἴπῃς ἀδύνατόν ἐστι τοῦτο, τὸ ὀραθῆναι δαίμονα ἢ
 ἄγγελον, ἐὰν μὴ ἀλλοιωθῶσι καὶ σχηματισθῶσι, λοιπὸν
 οὐχὶ ἢ ψυχὴ ὀρᾷ, ἀλλὰ τὸ σῶμα· καὶ οὕτως ἐὰν ἦ, τίς χρεῖα τῆς
 καθάρσεως; ἰδοὺ γὰρ καὶ τοῖς μὴ καθαροῖς ἐν καιρῶ φαίνονται
 5 οἱ δαίμονες, ὡσαύτως καὶ οἱ ἄγγελοι, ἀλλ' ὁμοῦς τοῖς σωματι-
 κοῖς ὀφθαλμοῖς βλέπουσιν, ὅταν βλέπωσιν, ἐνθα οὐκ ἔστι χρεῖα
 τῆς καθάρσεως. Ὅμως οὐχ οὕτως ἐστὶν ἢ ψυχὴ ἢ καθαρθεῖσα,
 ἀλλὰ πνευματικῶς βλέπει ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τῆς φύσεως, τουτέ-
 στιν ἐν τῷ διορατικῷ, ἦτοι διανοητικῷ.

6 **Κ** αὶ ὅτι αἱ ψυχαὶ ἀλλήλας ὀρῶσι καὶ ἐν σώματι οὔσαι, μὴ
 θαυμάσης. Ἐγὼ γὰρ ἀπόδειξίν σοι ἐναργῆ ἀποδείκνυμι
 διὰ τὴν τοῦ μαρτυροῦντος ἀλήθειαν, λέγω δὴ τοῦ μακαρίου
 Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου, εἰπόντος ἐν τῷ περὶ τοῦ μεγάλου Ἀν-
 5 τωνίου συγγράμματι, ὅτι, φησί, ποτὲ ἰστάμενος ὁ μέγας Ἀντώ-
 νιος ἐν προσευχῇ, εἶδε ψυχὴν τινος ὑψουμένην μετὰ πολλῆς τι-
 μῆς, καὶ τὸν καταξιοθέντα τυχεῖν τῆς τοιαύτης δόξης ἐμακάρι-
 σεν. Ἦν δὲ οὗτος ὁ μακάριος Ἀμμοῦν ἀπὸ τῆς Νιτρίας. Ἀπειχε
 δὲ τὸ ὄρος ἐκεῖνο, ἐν ᾧ διέτριβεν ὁ ἅγιος Ἀντώνιος, ἀπὸ Νι-
 10 τρίας διάστημα δεκατριῶν ἡμερῶν.

7 **Δ** ἐδεικται λοιπὸν ἐκ τούτου τοῦ ὑποδείγματος ἐπὶ τῶν
 τριῶν τάξεων τῶν προειρημένων, ὅτι, κἂν ἀφιστῶνται
 ἀπ' ἀλλήλων, ὀρῶσιν ἀλλήλας αἱ πνευματικαὶ φύσεις, καὶ ὅτι

5. Ἀθανασίου, Βίος Ἀντωνίου 60. ΕΠΕ 11,116έέ.

6. Τὸ ὄρος Πισπίρ, ὅπου ἐμόναζε ὁ Ἀντώνιος, εὑρίσκεται στὸ ἀνατολι-

κή τους πλάσι, βλέπουν καθαρά τις τρεις αυτές τάξεις· δηλαδή τὴν κάτω ἀπὸ αὐτές, τὴν ἐπάνω ἀπὸ αὐτές καὶ τὰ μέλη τῆς δικῆς των τάξεως. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἀλλοιῶνονται σὲ σωματικὸ σχῆμα καὶ τότε βλέπουν, εἴτε ἀγγέλους εἴτε δαίμονες εἴτε ἑαυτές, ἀλλὰ διαβλέπουν παραμένοντας στὴν ἴδια φύσι καὶ τάξι τους.

5 **Ε** ἂν εἰπῆς ὅτι τοῦτο εἶναι ἀδύνατο, τὸ νὰ ὀραθῆ ὁ δαίμονας ἢ ὁ ἄγγελος, ἂν αὐτοὶ δὲν ἀλλοιωθοῦν καὶ σχηματοποιηθοῦν· τότε ὅμως δὲν βλέπει ἡ ψυχὴ ἀλλὰ τὸ σῶμα· κι' ἂν εἶναι ἔτσι, τί χρειάζεται ἡ κάθαρσις; διότι μερικὲς φορὲς φαίνονται καὶ στοὺς μὴ καθαροὺς οἱ δαίμονες, καθὼς καὶ οἱ ἄγγελοι, ἀλλ' ὅμως οἱ ἄνθρωποι βλέπουν μὲ σωματικοὺς ὀφθαλμοὺς, ὅταν βλέπουν, ὅποτε δὲν χρειάζεται ἡ κάθαρσις. Ὅμως μὲ τὴν καθαρμένη ψυχὴ δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ βλέπει πνευματικῶς μὲ τὸν φυσικὸ τῆς ὀφθαλμὸ, δηλαδή τὸν διορατικὸ ἢ διανοητικὸ.

6 **Κ** αὶ μὴ θαυμάσης πού οἱ ψυχὲς βλέπουν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, ἀκόμη καὶ ὅταν εἶναι μέσα στὸ σῶμα· διότι ἐγὼ θὰ σοῦ τὸ ἀποδείξω μὲ ἓνα ἰσχυρὸ ἐπιχείρημα, λόγῳ τῆς αὐθεντίας τοῦ μάρτυρος, τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου δηλαδή, πού εἶπε στὸ σύγγραμμά του περὶ τοῦ μεγάλου Ἀντωνίου, ὅτι κάποτε ὁ μέγας Ἀντωνῖος ἰστάμενος σὲ προσευχὴ εἶδε τὴν ψυχὴ κάποιου ἀνθρώπου νὰ ἀνυψώνεται μὲ πολλὴ τιμὴ καὶ ἐμακάρισε ἐκεῖνον πού ἀξιώθηκε νὰ λάβῃ τέτοια δόξα. Αὐτὸς ἦταν ὁ μακάριος Ἀμμοῦν ἀπὸ τὴν Νιτρία⁵, ἀπεῖχε δὲ τὸ ὄρος ἐκεῖνο πού ἔμενε ὁ Ἀντωνῖος ἀπὸ τὴν Νιτρία διάστημα δεκατριῶν ἡμερῶν πορείας⁶.

7 **Α** πὸ αὐτὸ τὸ παράδειγμα ἀποδεικνύεται σχετικὰ μὲ τις τρεῖς ἀναφερόμενες προηγουμένως τάξεις ὅτι, ἀκόμη καὶ ἂν ἀπέχουν μεταξύ τους οἱ πνευματικὲς φύσεις, βλέπουν

κὸ ἄκρο τῆς Αἰγύπτου, κοντὰ στὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα, ἐνῶ ἡ Νιτρία εὐρίσκεται στὸν χῶρο νοτιοδυτικὰ τῆς Ἀλεξανδρείας πρὸς τὰ σύνορα τῆς Λιβύης.

οὐ κωλύουσι τὰ διαστήματα καὶ αἱ τῶν σωμάτων αἰσθήσεις
 5 τοῦ καθορᾶν ἀλλήλας. Ὁμοίως καὶ αἱ ψυχαί, ὅταν καθαρθῶ-
 σιν, οὐ σωματικῶς βλέπουσιν, ἀλλὰ πνευματικῶς· διότι ἡ
 σωματικὴ θεὰ φανερά ἐστι καὶ τὰ ἔμπροσθεν ὄρα, τὰ μέντοι
 μακρὰν ὄντα, ἄλλης δεῖται ὀράσεως.

8 **Α** ἰ ἀνωτάτω τάξεις πολλαί εἰσι κατὰ τὴν ὑπαρξιν ἀναρι-
 θμήτως, καὶ κατὰ διαφορὰν καὶ τάξιν ὀνομάζονται. Διὰ τί
 γὰρ ἐκλήθησαν Ἀρχαὶ καὶ Ἐξουσίαι καὶ Δυνάμεις καὶ Κυριότη-
 5 τες; Ἴσως ὡς τετιμημένοι. Καὶ μὴν ὀλιγώτεραί εἰσι τῶν ὑπο-
 τεταγμένων αὐταῖς, ὡς ἔφησεν ὁ ἅγιος Διονύσιος, ὁ Ἀθηνῶν
 ἐπίσκοπος. Τῇ ἐξουσίᾳ καὶ τῇ γνώσει μέγιστοί εἰσι καὶ μερι-
 κώτατοι πρὸς τὸ μέγεθος τῶν οἰκείων ταγμάτων. Ἐπεὶ ἐπε-
 κτείνονται ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν, ἕως ἂν καταντήσωσι εἰς τὴν
 ἐνότητα τοῦ μεγάλου καὶ δυνατοῦ παρὰ πάντα, τοῦ κεφαλῆς
 10 ὑπάρχοντος καὶ θεμελίου πάσης τῆς κτίσεως.

9 **Κ**εφαλὴν δὲ λέγω οὐχὶ τὸν κτίστην, ἀλλὰ τὸν προηγούμε-
 νον τῶν θαυμάτων τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ. Πολὸν γὰρ ὑπο-
 δεέστεροί εἰσι τῆς προνοίας τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, τοῦ πλάστου
 αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν. Καὶ τοσοῦτόν εἰσιν ὑποδεέστεροι, ὅσον οἱ
 5 τούτοις ὑποκείμενοι τούτων ὑποδεέστεροι. Ὑποδεεστέρους δὲ
 λέγω τῇ τε ὑψηλότητι καὶ ταπεινότητι, οὐκ ἐν τῷ τόπῳ, ἀλλὰ
 τῇ δυνάμει καὶ τῇ γνώσει, κατὰ τὸ μέτρον ὃ κέκτηνται, ἀκολου-
 θούσης τῆς μείζονος καὶ τῆς ἐλάττονος γνώσεως.

7. Στὸ συριακὸ κείμενο ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Διονυσίου φέρεται τὸ
 ὄνομα Διοδώρου τοῦ Ρήτορος, βεβαίως τοῦ Διοδώρου Ταρσοῦ, διδασκάλου με-
 ταξὺ ἄλλων τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας, ποὺ τιμᾶται ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὸν
 Ἰσαάκ Εὐθύς παρακάτω ὁ Ἰσαάκ παραθέτει ὠρισμένες διακρίσεις τῶν ἀγγελι-
 κῶν τάξεων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν Διονύσιο, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα

ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, καὶ ὅτι δὲν τὶς ἐμποδίζουν οἱ ἀποστάσεις καὶ οἱ αἰσθήσεις τῶν σωμάτων νὰ βλέπουν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη. Ἔτσι οἱ ψυχές, ὅταν καθαρθοῦν, δὲν βλέπουν σωματικῶς, ἀλλὰ πνευματικῶς· διότι ἡ σωματικὴ θεὰ εἶναι φανερὴ καὶ βλέπει τὰ ἐμπρός, ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι μακριὰ χρειάζονται ἄλλο εἶδος ὁράσεως.

8 **Ο**ἱ ἀνώτατες τάξεις εἶναι πολλές καὶ ἀναρίθμητες κατὰ τὰ μέλη τους, καὶ ἔχουν ὀνόματα σύμφωνα μὲ τὰ διάφορα τάγματά τους. Γιατί ὠνομάσθησαν Ἀρχές, Ἐξουσίες, Δυνάμεις, καὶ Κυριότητες; Ἴσως λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι τιμημένες. Καὶ βέβαια εἶναι ὀλιγώτερες σὲ ἀριθμὸ ἀπὸ τὶς ὑποταγμένες σ' αὐτές, ὅπως εἶπε ὁ ἅγιος Διονύσιος, ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν⁷. Κατὰ τὴν ἐξουσία καὶ τὴν γνῶσι εἶναι μέγιστοι ἰδιαιτέρως κατὰ τὸ μέγεθος τῶν ταγμάτων τους· διότι ἐπεκτείνονται ἀπὸ τάξι σὲ τάξι πρὸς τὰ ἄνω, ἕως ὅτου φθάσουν στὴν Ἐνότητα⁸ τοῦ μεγάλου καὶ δυνατοῦ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα, ποὺ εἶναι κεφαλὴ καὶ θεμέλιο ὅλης τῆς κτίσεως.

9 **Κ**εφαλὴ λέγω, ὄχι τὸν κτίστη, ἀλλὰ τὸν πρωτοστάτη τῶν θαυμαστῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν δημιουργία. Διότι οἱ οὐράνιες δυνάμεις εἶναι πολὺ κατώτερες τῆς προνοίας καὶ οὐσίας τοῦ Θεοῦ, τοῦ πλάστη καὶ αὐτῶν καὶ ἡμῶν. Εἶναι τόσο κατώτεροι οἱ ἄγγελοι ἀπὸ αὐτόν, ὅσο κατώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι οἱ ὑποκείμενοι σ' αὐτούς. Καὶ ἐννοῶ ὑποδεεστεροὺς κατὰ τὴν ὑψηλότητα καὶ ταπεινότητα, ὄχι σχετικὰ μὲ τὸν τόπο, ἀλλὰ σχετικὰ μὲ τὴν δύναμι καὶ τὴν γνῶσι, κατὰ τὴν θέσι ποὺ κατέχουν στὴν κλίμακα τῆς μεγαλύτερης καὶ μικρότερης γνώσεως.

του. Οἱ Ἕλληνες μεταφραστοὶ λόγῳ αὐτῆς τῆς συμπτώσεως ἀντικατέστησαν στὸ σημεῖο τοῦτο τὸ ὄνομα τοῦ Διοδώρου μὲ τὸ τοῦ Διονυσίου.

8. Στὸ Ἔνα τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ καὶ στὴν Μονάδα τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου. Ἐδῶ ὁμοίως εἶς λέγεται ὁ δεῦτερος μετὰ τὸν Θεό, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Βλ. Κολ. 2,10 «ὅς ἐστι κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας».

10 **Π**άσας γὰρ ταύτας τὰς νοεράς οὐσίας ἡ θεία Γραφή ἐννέα
 προσηγορίαις πνευματικαῖς ὠνόμασε, καὶ ταύτας μὲν εἰς
 τρεῖς ἀφώρισε. Πρώτην μὲν εἰς τοὺς Θρόνους τοὺς μεγάλους
 καὶ ὑψηλοὺς καὶ ἀγιωτάτους καὶ τὰ πολυόμματα Χερουβὶμ καὶ
 5 τὰ ἑξαπτέρυγα Σεραφίμ· δευτέραν δὲ τῇ τάξει εἰς τὰς Κυριότη-
 τας καὶ τὰς Δυνάμεις καὶ τὰς Ἐξουσίας· καὶ τρίτην εἰς τὰς Ἀρ-
 χὰς καὶ Ἀρχαγγέλους καὶ Ἀγγέλους. Διερμηνεύοντα δὲ ταῦτα τὰ
 τάγματα ἐκ τῆς ἑβραϊδος, τὰ μὲν Σεραφίμ θερμαντικὰ καὶ καυ-
 στικά, τὰ δὲ Χερουβὶμ τὰ πολλὰ τῇ γνώσει καὶ τῇ σοφίᾳ, Θρό-
 10 νοι ὑποδοχὴ Θεοῦ καὶ ἀνάπαυσις.

11 **Ω**νομάσθησαν δὲ τούτοις τοῖς ὀνόμασι ταῦτα τὰ τάγματα
 ἐκ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν. Οἱ Θρόνοι, οἱ τίμιοι λέγονται·
 αἱ Κυριότητες, οἱ ἔχοντες ἐξουσίαν κατὰ πάσης βασιλείας· Ἀρ-
 χαί, οἱ τὸν αἰθέρα διοικοῦντες· Ἐξουσίαι, οἱ ἐξουσιάζοντες τῶν
 5 ἔθνῶν καὶ ἐκάστου ἀνθρώπου· Δυνάμεις, οἱ ἰσχυροὶ ἐν δυνάμει
 καὶ φοβεροὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ αὐτῶν· Σεραφίμ, οἱ ἀγιάζοντες· Χε-
 ρουβίμ, οἱ βαστάζοντες· Ἀρχάγγελοι, οἱ γρηγόριοι φύλακες·
 Ἄγγελοι, οἱ ἀποστελλομενοί.

12 **Ε**ν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐκτίσθησαν αἱ ἐννέα νοεραὶ φύσεις ἐν
 σιωπῇ, καὶ μία ἐν φωνῇ, ὅπερ ἐστὶ τὸ φῶς· ἐν δὲ τῇ δευ-
 τέρᾳ ἡμέρᾳ τὸ στερέωμα, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τὴν συναγωγὴν
 τῶν ὑδάτων ἐποίησεν ὁ Θεὸς καὶ τὴν βλάστησιν τῶν βοτανῶν·
 5 καὶ τῇ τετάρτῃ, τὸν μερισμὸν τοῦ φωτός· καὶ τῇ πέμπτῃ, τὰ πε-

9. Αὐτὸ ποὺ ὀνομάζει ἐδῶ θεία Γραφή ὁ Ἰσαὰκ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν *Περὶ οὐρανίου Ἱεραρχίας* τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου καὶ οἱ προτάσεις αὐτῆς τῆς παραγράφου εἶναι εἰλημμένες, μερικὲς κατὰ λέξιν, ἀπὸ τὰ κκ. 6,2 καὶ 7,1 τῆς πραγματείας τοῦ Διονυσίου Βλ. Π. Χρήστου, *Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης*, Φιλοκαλία 3,266–268. Ὁ Ἰσαὰκ φυσικὰ ταυτίζει τὸν Διονύσιο μὲ τὸν μαθητὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ ἐπίσκοπο τῶν Ἀθηνῶν· γι' αὐτὸ καὶ χαρακτηρίζει τὰ κείμενά του ὡς Γραφή.

10. Ἡ σειρά ἐδῶ εἶναι διαφορετικὴ, διότι τὴν πρώτη ὀμάδα ἀποτελοῦν οἱ

10 **Π**ράγματι ὅλες αὐτὲς τὶς νοερὲς οὐσίαις ἢ θεία Γραφή⁹ τὶς ὀνομάζει μὲ πνευματικὰ ὀνόματα σὲ ἑννέα τάξεις πού τὶς ταξινομεῖ σὲ τρεῖς διακοσμήσεις. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τοὺς Θρόνους, τοὺς μεγάλους καὶ ὑψηλοὺς καὶ ἀγιωτάτους, τὰ πολυόμματα Χερουβὶμ καὶ τὰ Ἐξαπτέρυγα Σεραφίμ· ἡ δεύτερη τάξις περιλαμβάνει τὶς Κυριότητες, τὶς Δυνάμεις καὶ τὶς Ἐξουσίαις· καὶ ἡ τρίτη περιλαμβάνει τὶς Ἀρχές, τοὺς Ἀρχαγγέλους καὶ τοὺς Ἀγγέλους. Τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν τῶν ταγμάτων ἐρμηνεύονται ἀπὸ τὴν ἑβραϊκὴ γλῶσσα ὡς ἐξῆς· Σεραφίμ σημαίνει τὰ θερμαντικά καὶ καυστικά, Χερουβὶμ σημαίνει τὰ πολύγνωστα καὶ πολύσοφα, Θρόνοι τὴν ὑποδοχὴ καὶ ἀνάπαυσι τοῦ Θεοῦ.

11 **Ω**νομάσθησαν δὲ αὐτὰ τὰ τάγματα μὲ τοῦτα τὰ ὀνόματα ἐξ αἰτίας τῶν ἐνεργειῶν των¹⁰. Θρόνοι λέγονται οἱ τίμιοι, Κυριότητες οἱ ἔχοντες ἐξουσία ἐπὶ ὅλων τῶν βασιλειῶν, Ἀρχές οἱ διοικοῦντες τὸν αἰθέρα· Ἐξουσίαις λέγονται οἱ ἐξουσιασταὶ τῶν ἐθνῶν καὶ κάθε ἀνθρώπου, Δυνάμεις οἱ ἰσχυροὶ σὲ δύναμι καὶ φοβεροὶ στὴν θεά, Σεραφίμ οἱ ἀγιάζοντες· Χερουβὶμ λέγονται οἱ βαστάζοντες, Ἀρχάγγελοι οἱ γρήγοροι φύλακες, Ἀγγελοι οἱ ἀποστελλόμενοι.

12 **Κ**ατὰ τὴν πρώτη ἡμέρα ἐδημιουργήθησαν οἱ ἑννέα¹¹ νοερὲς φύσεις μὲ σιωπὴ καὶ μιὰ μὲ φωνή, δηλαδὴ τὸ φῶς· τὴν δευτέρη ἡμέρα τὸ στερέωμα, τὴν τρίτη ὁ Θεὸς κατεσκεύασε τὴν συναγωγὴ τῶν ὑδάτων καὶ τὰ φυτά, τὴν τετάρτη τὰ διάφορα φωτιστικὰ σώματα, τὴν πέμπτη τὰ πετει-

πρῶτες τάξεις ἀπὸ κάθε διακοσμησι, οἱ ἄλλες ὁμως εἶναι ἀνάμικτες. Αὐτὴ ἡ δευτέρη ταξινόμησις καὶ ἐρμηνεία εἶναι τοῦ ἰδίου τοῦ Ἰσαάκ. Ἡ ἐρμηνεία τοῦ Διονυσίου στὸ κεφάλαιο τοῦτο περιορίζεται στὶς τρεῖς πρῶτες μόνο τάξεις καὶ γι' αὐτὸ ὁ Ἰσαάκ ἐπεχείρησε δική του.

11. Τὸ χειρόγραφο πού χρησιμοποίησε ὁ Θεοτόκης ἔχει στὸ κείμενο ἐδῶ τὸν ἀριθμὸ ἑπτὰ, τὸ συριακὸ κείμενο ἔχει ὀκτώ. Τὸ λάθος ἐσημειώθηκε πρῶτα στὸ συριακὸ, ὅπου στὶς ἑννέα ὑπολόγισαν καὶ τὸ φῶς, ὅποτε ἀφήρεσαν μιὰ, τὸ φῶς.

τεινὰ καὶ ἔρπετὰ καὶ τοὺς ἰχθύας· καὶ τῇ ἕκτη, τὰ ζῶα καὶ τὸν ἄνθρωπον.

13 **Η** θέσις τοῦ κόσμου ὄλου, τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος. Ἡ ἀρχή, ἡ ἀνατολή· τὸ τέλος, ἡ δύσις· τὰ δεξιά, ὁ βορρᾶς· τὰ ἀριστερᾶ, ὁ νότος. Καὶ ὡς κλίνην τὴν γῆν ὄλην ἔθηκε, καὶ τὸν ἀνώτερον οὐρανὸν ὡς δέρριν καὶ καμάραν καὶ κύβον· τὸν δὲ
 5 δεῦτερον οὐρανόν, ὡς τροχὸν κεκολλημένον τῷ πρώτῳ καὶ τὰ ἄκρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς κεκολλημένα· τὸν δὲ ὠκεανόν, ὡς ζώνην περικυκλοῦντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ ἔσωθεν αὐτοῦ ὑψηλὰ ὄρη φθάνοντα ἕως τοῦ οὐρανοῦ· καὶ τὸν ἥλιον ὀπίσω τῶν ὀρέων, διελθεῖν ὄλην τὴν νύκτα· καὶ τὴν θάλασσαν
 10 τὴν μεγάλην ἔσωθεν τῶν ὀρέων τούτων, ἧτις κρατεῖ ὡς τὸ ἥμισυ καὶ τέταρτον τῆς ξηρᾶς γῆς.

Τῷ δὲ Θεῷ ἡμῶν εἶη δόξα.

νά και τὰ ἔρπετὰ και τοὺς ἰχθῦς, και τὴν ἕκτη τὰ ζῶα και τὸν ἄνθρωπο.

- 13 **Ο** τόπος ὅλου τοῦ κόσμου ἐκτείνεται κατὰ μῆκος και πλάτος. Ἀρχή του εἶναι ἡ ἀνατολή, τέλος ἡ δύσις, δεξιά ὁ βορρᾶς, ἀριστερά ὁ νότος¹². Ἔθεσε ὅλην τὴν γῆ σὰν κλίνη και τὸν ἀνώτερο οὐρανὸ σὰν κάλυμμα και καμάρα και κύβο· τὸν δεύτερο οὐρανὸ σὰν τροχὸ κολλημένον στὸν πρῶτο και τὰ ἄκρα τοῦ οὐρανοῦ και τῆς γῆς συνδεδεμένα· τὸν ὠκεανὸ σὰν ζώνη ποὺ περικυκλώνει τὸν οὐρανὸ και τὴν γῆ και μέσα ἀπ' αὐτὸν ὑψηλὰ ὄρη ποὺ φθάνουν ἕως τὸν οὐρανό, τὸν ἥλιο πίσω ἀπὸ τὰ ὄρη νὰ περνᾷ τὴν νύκτα¹³, και τὴν θάλασσα τὴν μεγάλη ἀνάμεσα σὲ αὐτὰ τὰ ὄρη, ποὺ καταλαμβάνει τὰ τρία τέταρτα τῆς ξηρᾶς γῆς.

Δοξασμένος ὡς εἶναι ὁ Θεός.

12. Γι' αὐτὸν ποὺ κυττάζει πρὸς τὴν δύσι, ὅπως οἱ Μεσοποτάμιοι.

13. Ἡ ἀφελὴς ἀποψις ποὺ ἀγνοεῖ τοὺς ἀντίποδες τῆς γῆς και νομίζει ὅτι ὁ ἥλιος κρύβεται τὴν νύκτα πίσω ἀπὸ τὰ ὄρη και ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν κρυψὼνα του τὴν ἡμέρα.

ΛΟΓΟΣ ΞΗ'

ΠΕΡΙ

ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΣ

ΛΕΠΤΟΤΕΡΑΣ

1 **Ε**ί κατά μόνας υπάρχουν εν τῷ κελλίῳ σου καὶ οὐκ ἐκτί-
σω ἀκμὴν δύναμιν ἀληθινῆς θεωρίας, μελέτησον ἀεὶ ἐν
τῇ μελέτῃ τῶν τροπαρίων καὶ τῶν καθισμάτων καὶ ἐν
τῇ μνήμῃ τοῦ θανάτου καὶ ἐν τῇ ἐλπίδι τῶν μελλόντων. Ταῦτα
5 γὰρ συνάγουσι τὸν νοῦν καὶ οὐκ ἀφιστῶσιν αὐτὸν ρέμβεσθαι, ἕως
ἂν ἔλθῃ ἡ ἀληθινὴ θεωρία, ὅτι ἡ δύναμις τοῦ πνεύματος δυνα-
τωτέρα ἐστὶ τῶν παθῶν. Μελέτησον δὲ καὶ εἰς τὴν ἐλπίδα τῶν
μελλόντων μετὰ τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ καὶ κατανόησον καλῶς
τὸν νοῦν τῶν τροπαρίων καὶ παραφυλάττου ἐκ τῶν πραγμάτων
10 τῶν ἔξωθεν τῶν κινούντων σε εἰς ἐπιθυμίας.

2 **Κ**αὶ τὰ μικρὰ τὰ γινόμενα ὑπὸ σοῦ ἐν τῷ κελλίῳ σου φύλα-
ξον καὶ αὐτὰ μετὰ τούτων καὶ ἐρεύνησον ἀεὶ τοὺς λογι-
σμούς σου καὶ εἰς αὐτὰ, ἵνα κτήσῃ ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ σου ὀφθαλ-
μούς. Ἐντεῦθεν ἄρχεται βρῦειν σοι ἡ χαρὰ καὶ τότε εὐρίσκεις
5 τὰς θλίψεις γλυκυτέρας τοῦ μέλιτος.

3 **Ο**ὐδεὶς δύναται τὰ πάθη νικῆσαι, εἰ μὴ δι' ἀρετῶν αἰσθη-
τῶν θεωρουμένων. Τὸν δὲ μετεωρισμὸν τοῦ νοῦς οὐδεὶς
δύναται νικῆσαι, εἰ μὴ ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ τῆς γνώσεως τῆς πνευ-

* Ὁ Λόγος 68 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 32 κείμενο τῆς συριακῆς

ΠΕΡΙ

ΠΡΟΦΥΛΑΞΕΩΣ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΡΙΒΕΣΤΕΡΑΣ
ΘΕΩΡΙΑΣ*

1 **Α**ν μένης μόνος στὸ κελλί σου καὶ δὲν ἀπέκτησες ἀκόμη δύναμι ἀληθινῆς θεωρίας, ἐπιδόσου πάντοτε στὴν μελέτη τῶν τροπαρίων καὶ τῶν καθισμάτων, καθὼς καὶ στὴν ἀνάμνησι τοῦ θανάτου καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων. Αὐτὰ εἶναι ποῦ συνάζουν τὸ νοῦ καὶ δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ ρεμβάζη, ἕως ὅτου ἔλθῃ ἡ ἀληθινὴ θεωρία· διότι ἡ δύναμις τοῦ πνεύματος εἶναι δυνατώτερη ἀπὸ τὰ πάθη. Μελέτησε ἐπίσης καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων μαζί με τὴν μνήμη τοῦ Θεοῦ καὶ κατανόησε καλὰ τὴν ἔννοια τῶν τροπαρίων. Ἐπίσης προφυλάξου ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα ποῦ σὲ κινοῦν σὲ ἐπιθυμίες.

2 **Ν**ὰ εἶσαι προσεκτικὸς ἀκόμη καὶ στὰ μικρὰ πράγματα ποῦ κάμεις στὸ κελλί σου, νὰ ἐρευνᾷς τοὺς λογισμοὺς σου καὶ νὰ εὔχεσαι ν' ἀποκτήσης ὀφθαλμοὺς σὲ ὅλη τὴν διαγωγή σου. Ἀπὸ αὐτὰ ἀρχίζει νὰ ἀναβρῦζῃ ἡ χαρὰ καὶ τότε εὐρίσκεις τὶς θλίψεις γλυκύτερες ἀπὸ τὸ μέλι.

3 **Κ**ανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ νικήσῃ τὰ πάθη, παρὰ μόνο με πρακτικὲς ἀρετές, ἐνῶ τὸν μετεωρισμὸ τοῦ νοῦ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ νικήσῃ παρὰ μόνο με τὴν ἐπίδοσι στὴν πνευ-

ματικῆς. Ὁ νοῦς ἡμῶν κοῦφός ἐστι καί, ἐὰν μὴ δεσμευθῆ ἔν
 5 τινι διαλογισμῶ, οὐ παύσεται ἐκ τοῦ μετεωρισμοῦ. Καὶ χωρὶς
 τελειώσεως τῶν προειρημένων ἀρετῶν οὐ δυνατόν κτήσασθαι
 τὴν φυλακὴν ταύτην.

4 **Ε** ἂν γὰρ μὴ νικήσῃ τις τοὺς ἐχθρούς, οὐ δύναται ἐν εἰρήνῃ
 εἶναι, καὶ ἐὰν ἡ εἰρήνη οὐ βασιλεύῃ, πῶς δύναται εὐρεῖν
 τὰ ἐντὸς τῆς εἰρήνης ἀποκείμενα; Τὰ πάθη γὰρ διάφραγμά εἰσι
 τῶν κρυπτῶν ἀρετῶν τῆς ψυχῆς καί, εἰ μὴ ταῦτα πρῶτον διὰ
 5 τῶν φανερῶν καταπέσωσιν, οὐχ ὁρῶνται τὰ ἔσωθεν τούτων.
 Οὐδὲ γὰρ δύναται τις, ἔξω τοῦ τείχους ὦν, μετὰ τοῦ ἔνδον συν-
 αναστρέφεσθαι. Καὶ οὐδεὶς θεωρεῖ τὸν ἥλιον ἐν τῷ γνόφῳ
 οὐδὲ τὴν ἀρετὴν τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς μετὰ τῆς διαμενούσης
 ἔτι ταραχῆς τῶν παθῶν.

5 **Ε** ὕξαι τῷ Θεῷ δοῦναί σοι αἰσθηθῆναι τῆς ἐφέσεως τοῦ
 Πνεύματος καὶ τῆς ἐπιποθήσεως αὐτοῦ. Ὅταν γὰρ ἔλθῃ
 σοι αὐτὴ ἡ αἴσθησις καὶ ἡ ἐπιπόθησις τοῦ Πνεύματος, τότε
 μέλλεις ἀποστῆναι τοῦ κόσμου, καὶ ὁ κόσμος ἀφίσταται ἀπὸ
 5 σοῦ. Τούτου δέ, χωρὶς ἡσυχίας καὶ ἀσκήσεως καὶ ὁμιλίας τῆς
 ἀφωρισμένης ἀναγνώσεως εἰς ταῦτα, ἀδύνατόν τινα αἰσθανθῆ-
 ναι καί, χωρὶς τούτων, μὴ ζῆτει ἐκεῖνα. Ἐὰν γὰρ ζητήσης,
 στρέφονται μετὰ μικρὸν καὶ γίνονται σωματικά. Ὁ νοῦν νοεῖ-
 τω.

6 **Ε** ν ἰδρῶτι εὐδόκησεν ὁ σοφὸς Κύριος φαγεῖν τὸν ἄρτον
 τοῦτον. Οὐχὶ ἀπὸ κακίας δὲ τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλ' ἵνα μὴ
 γένηται ἡμῖν ἀπεψία καὶ ἀποθάνωμεν. Ἐκάστη γὰρ ἀρετὴ
 μήτηρ ἐστὶ τῆς δευτέρας. Ἐὰν οὖν ἀφῆς τὴν μητέρα τὴν γεννω-
 5 σαν τὰς ἀρετὰς καὶ ἀπέλθῃς ζητῆσαι τὰς θυγατέρας, πρὸ τοῦ
 κτήσασθαι τὴν μητέρα αὐτῶν, ἔχιδνα εὐρίσκονται αἱ ἀρεταὶ
 ἐκεῖναι τῇ ψυχῇ. Ἐὰν μὴ ρίψῃς αὐτὰς ἀπὸ σαυτοῦ, ταχέως μέλ-
 λεις ἀποθανεῖν.

1. Βλ. Μάρκ. 8,17 κ.ά.

ματική γνῶσι. Ὁ νοῦς μας εἶναι ἐλαφρὸς καί, ἂν δὲν δεσμευθῆ σὲ κάποιον διαλογισμό, δὲν θὰ παύσει ἀπὸ τὸν μετεωρισμό, καὶ χωρὶς τὴν τελείωσι τῶν ἀρετῶν ποὺ ἀναφέρθηκαν δὲν εἶναι δυνατὸ ν' ἀποκτηθῆ αὐτὴ ἡ ἀρετὴ.

4 **Π**ράγματι, ἂν δὲν νικήσῃ κανεὶς τοὺς ἐχθρούς, δὲν μπορεῖ νὰ εὖρη τὴν εἰρήνη καί, ἂν δὲν βασιλεύῃ ἡ εἰρήνη, πῶς μπορεῖ νὰ εὖρη τὰ ἀποκείμενα μέσα στὴν εἰρήνη; Διότι τὰ πάθη εἶναι διάφραγμα ποὺ κρύβει τὶς ἀρετὲς τῆς ψυχῆς, καὶ ἂν δὲν καταπέσουν αὐτὰ μὲ τὴν ἐνέργεια τῶν αἰσθητῶν ἀρετῶν, δὲν βλέπονται τὰ μέσα ἀπὸ αὐτὰ ὑπάρχοντα, ἐφ' ὅσον δὲν μπορεῖ κανεὶς εὕρισκόμενος ἔξω ἀπὸ τὸ τεῖχος, νὰ ἔλθῃ σ' ἐπαφῆ μὲ τὰ ἐσωτερικά. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἰδῆ τὸν ἥλιο μέσα στὴν ὀμίχλη οὔτε τὴν ἀρετὴ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς μέσα στὴν ταραχῆ τῶν παθῶν.

5 **Ν**ὰ εὐχέσαι στὸν Θεὸ νὰ σοῦ δώσῃ τὴν δύναμι νὰ αἰσθανθῆς τὴν ἀγάπη τοῦ Πνεύματος καὶ τὸν πόθο του. Ὅταν σοῦ ἔλθῃ αὐτὴ ἡ αἴσθησις καὶ ὁ πόθος τοῦ Πνεύματος, τότε πρόκειται ν' ἀπομακρυνθῆς ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ὁ κόσμος ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ σένα. Εἶναι ὅμως ἀδύνατο νὰ αἰσθανθῆ κανεὶς αὐτὸν τὸν πόθο χωρὶς ἡσυχία, ἄσκησι καὶ ἐπίδοσι στὴν καθωρισμένη γι' αὐτὰ τὰ πράγματα ἀνάγνωσι, καὶ χωρὶς αὐτὰ νὰ μὴ ζητῆς ἐκεῖνα· διότι, ἂν τὰ ζητήσῃς μεταστρέφονται βαθμιαίως καὶ γίνονται σωματικά. Ὅποιος καταλαβαίνει, ἄς καταλάβῃ¹.

6 **Ο** σοφὸς Κύριος εὐδόκησε νὰ τρώγῃ ὁ ἄνθρωπος τοῦτον τὸν ἄρτο μὲ ἰδρῶτα. Αὐτὸ δὲν τὸ ἔκαμε ἀπὸ κακία, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ μᾶς προκληθῆ δυσπεψία καὶ ἀποθάνωμε. Κάθε ἀρετὴ εἶναι μητέρα τῆς ἐπομένης. Ἄν λοιπὸν ἀφήσῃς τὴν μητέρα ποὺ γεννᾷ τὶς ἀρετὲς καὶ πᾶς νὰ ζητήσῃς τὶς θυγατέρες, πρὶν ἀποκτήσῃς τὴν μητέρα τους, ἐκεῖνες οἱ ἀρετὲς γίνονται ἔχιδνες μέσα στὴν ψυχὴ. Ἄν δὲν τὶς ἀπορρίψῃς ἀπὸ ἐπάνω σου, πρόκειται ν' ἀποθάνῃς γρήγορα.

ΛΟΓΟΣ ΕΘ΄

ΠΕΡΙ

ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΟΙΑ ΕΣΤΙ ΧΡΕΙΑ
ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΟΥΤΩΝ

- 1 **Η** ἴσθησις πνευματικὴ ἐστὶν ἢ ποιωθεῖσα δέξασθαι τὴν δύναμιν τὴν θεωρητικὴν, ὡς ἡ κόρη τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν, τῶν ἐχόντων ἐν αὐτοῖς τὸ φῶς τὸ αἰσθητόν.
- 2 **Θ** εωρία νοητὴ ἐστὶ γνῶσις φυσικὴ, ἢ ἐνωθεῖσα τῇ καταστάσει τῆς φύσεως, ἣτις καλεῖται φυσικὸν φῶς.
- 3 **Δ** ὕναμις ἀγία ἐστὶ χάρισμα τοῦ διακριτικοῦ, τοῦ τεθέντος μεταξὺ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θεωρίας.
- 4 **Φ** ὕσεις εἰσὶ τινὰ ὄντα μετὰ τῶν διακριτικῶν τῶν ἐκ τοῦ φωτὸς εἰς θεωρίαν.
- 5 **Π** ἄθη εἰσὶ καθάπερ οὐσία τις σκληρά, ἃπερ μεσιτεύουσι μεταξὺ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θεωρίας καὶ κωλύουσιν ἐξ αὐτῆς τὴν διάκρισιν τῆς διαφορᾶς τῶν πραγμάτων.
- 6 **Κ** αθαρότης ἐστὶ τὸ τηλαυγὲς τοῦ νοητοῦ ἀέρος, οὗτινος τῶ κόλπῳ πτεροῦται ἢ φύσις ἢ ἐν ἡμῖν.

* Ὁ Λόγος 69 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 67 καὶ ἐν μέρει 68 κείμενα τῆς συριακῆς ἐκδόσεως με ἀρκετὲς διαφοροποιήσεις. Πρόκειται περὶ συλλογῆς συντόμων «κεφαλαίων», δηλαδὴ γνωμῶν.

1. Ὅπως μετὰ τὴν διαυγῆ ἀτμόσφαιρα φαίνεται ὁ φυσικὸς ἥλιος, ἔτσι μετὰ τὴν διαύγεια τοῦ νοητοῦ ἀέρος πτερυγίζει ἢ ἐσωτερικὴ φύσις καὶ βλέπει τὸν

ΠΕΡΙ

ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΧΡΕΙΑΣ ΚΑΘΕ
ΜΙΑΣ ΑΠΟ ΑΥΤΕΣ*

- 1 **Α** ἴσθησις πνευματικὴ εἶναι ἐκείνη ποὺ ἔχει τὴν ιδιότη-
τα νὰ δέχεται τὴν θεωρητικὴ δύναμι, ὅπως ἡ κόρη
τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν, ποὺ ἔχουν μέσα τους τὸ
αἰσθητὸ φῶς.
- 2 **Θ** εωρία νοητὴ εἶναι ἡ φυσικὴ γνῶσις ποὺ ἐνώθηκε με-
τὴν κατάστασι τῆς φύσεως, ἡ ὁποία καλεῖται φυσικὸ
φῶς.
- 3 **Δ** ύναμις ἀγία εἶναι χάρισμα τοῦ διακριτικοῦ, ποὺ εἶναι
τοποθετημένο μεταξὺ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θεωρίας.
- 4 **Φ** ύσεις εἶναι κάποιες λειτουργίες τῶν διακριτικῶν γιὰ
τὴν μετάβασι ἀπὸ τὸ φῶς στὴν θεωρία.
- 5 **Π** άθη εἶναι σὰν κάποιο εἶδος σκληρῶν οὐσιῶν ποὺ με-
σολαβοῦν μεταξὺ φωτὸς καὶ θεωρίας καὶ ἐμποδίζουν
τὴν διάκρισι τῶν διαφορετικῶν πραγμάτων.
- 6 **Κ** αθαρότης εἶναι ἡ διαύγεια τοῦ νοητοῦ ἀέρος¹, στὸν
κόλπο τοῦ ὁποίου πτερουγίζει ἡ μέσα μας εὐρισκομέ-
νη φύσις.

- 7 **Ε** ἂν μὴ ὁ νοῦς ὑγιῆς ἢ ἐν τῇ φύσει, οὐκ ἐνεργεῖ αὐτῷ ἢ γνῶσις· ὡσπερ ἡ σωματικὴ αἴσθησις, ὅταν ἐξ αἰτιῶν βλαβῆ, ἀποστερεῖται τῆς ὁράσεως.
- 8 **Ε** ἂν δὲ ὁ νοῦς ἢ ὑγιῆς, ἢ γνῶσις δὲ οὐχ ὑπάρχη, οὐκ ἐνεργεῖ ὁ νοῦς ἐκτὸς αὐτῆς τὴν διαφορὰν τῶν πνευματικῶν· ὡσπερ ὁ ὀφθαλμὸς ὁ ὑγιῆς μὲν ἐν ἅπασιν τοῖς ἑαυτοῦ, ἀμβλυπῶν δὲ πρὸς τὴν ὄρασιν πολλακίς τῆς αἰσθησεως.
- 9 **Κ** αὶ ἐὰν ταῦτα πεφυλαγμένα ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτῶν, χάρις δὲ μὴ ἢ πλησίον αὐτῶν, ἀνεέργητα μένουσι πάντα ἐκ τῆς διακονίας τῶν διακρίσεων, καθὼς ἐν ταῖς ὥραις τῆς νυκτός, διὰ γὰρ τὸ μὴ εἶναι ἥλιον, μένουσιν ἀνεπίσκεπτοι, καὶ ὅτε πάν-
5 τα ἐρρωμένα εἰσὶ καὶ τετελειωμένα ἐν τοῖς ἑαυτῶν, λέγομεν ὁ ὀφθαλμὸς καὶ ἡ ὄρασις, καὶ ἄτινα πράγματα οὐ διεκρίθησαν ἢ διακρίνονται. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον, «ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς».
- 10 **Ε** ἂν δὲ ἡ χάρις τοῦ νοητοῦ ἡλίου πλησίον γένηται καὶ εἰς ὄρεξιν κινήσῃ καὶ ἐρεθίσῃ καὶ ἐμποιῇ νήφειν, καθαρότης δὲ μὴ ἢ ἐν αὐτῇ, ὡσπερ ἀήρ κενός, ὅστις οὐ διαυγῆς ἐκ τῆς παχύ-
5 τητος τῶν νεφῶν καὶ τῶν ὑλῶν τῶν σκοτεινῶν, τῶν εὐχερῶς ἐκτεινομένων πρὸς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἐν ᾧ εὐφραινόμεθα ἐν ἡδονῇ ταύτης τῆς θεωρίας.
- 11 **Τ** ῆς θεωρίας χωλαινούσης ἐκ τῆς διακρίσεως, ἢ φύσις ἤργησεν ἐκ τῆς πράξεως, ἢ ψυχὴ ἐκωλύθη αἰσθέσθαι τῆς ἡδονῆς τοῦ ἡλίου τοῦ δευτέρου τοῦ ἀνατέλλοντος ἐπὶ τὰ πάντα, διὰ τὰ ἐπιτεθέντα σωματικά, ἐν οἷς σκέπονται αἱ ἐλλάμψεις τῆς
5 ἀληθείας, ἵνα μὴ ἔλθωσιν ἐφ' ἡμᾶς. Λοιπὸν ἐξ ἀνάγκης ζητοῦνται ταῦτα πάντα τὰ ρηθέντα, καὶ διὰ τὸ δυσκόλως εὐρεῖν ταῦτα ὅλα ἐν ἐνὶ ἀνθρώπῳ χωρὶς λείψεως καὶ αἰτίας, καὶ διὰ τὸ μὴ

2. Ψαλμ. 35,10.

3. Καὶ οἱ δύο ἥλιοι ἐκλαμβάνονται ἐδῶ μεταφορικά. Πρῶτος εἶναι ὁ ἥλιος τῆς ἐσωτερικῆς πνευματικῆς διακρίσεως, ὁ φυσικός· δεύτερος εἶναι ὁ

- 7 **Α**ν ὁ νοῦς δὲν εἶναι ὑγιῆς κατὰ τὴν φύσιν του, δὲν ἐνεργεῖ σ' αὐτὸν ἢ γνῶσις, ὅπως ἢ σωματικὴ αἴσθησις ἀποστερεῖται τῆς ὁράσεως, ὅταν βλαβῆ ἀπὸ κάποιες αἰτίες.
- 8 **Α**ν ὁ νοῦς εἶναι ὑγιῆς, δὲν ὑπάρχει ὁμοίως γνῶσις, ὁ νοῦς δὲν ἐνεργεῖ χωρὶς αὐτὴν τὴν διάκρισιν τῶν πνευματικῶν· ὅπως ὁ ὀφθαλμὸς, ποὺ εἶναι ὑγιῆς καθ' ὅλα, ἀλλὰ ἀμβλυωπεῖ πολλές φορές κατὰ τὴν αἴσθησιν τῆς ὁράσεως.
- 9 **Κ**αὶ ἂν αὐτὰ εἶναι προφυλαγμένα καθ' ἑαυτὸν, δὲν ὑπάρχει ὁμοίως σ' αὐτὰ χάρις, μένουν ὅλα ἀνενέργητα ὡς πρὸς τὴν λειτουργία τῆς διακρίσεως, ὅπως γίνεται στίς ὥρες τῆς νυκτός, ὅποτε ἐλλεῖπει τοῦ ἡλίου μένουν ἀνενέργητα, ἔστω καὶ ἂν ὅλα εἶναι ὑγιῆ καὶ τέλεια καθ' ἑαυτὰ· δηλαδὴ ὁ ὀφθαλμὸς καὶ ἡ ὄρασις, εἴτε αὐτὰ διακρίθησαν εἴτε διακρίνονται, καὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ λεγόμενον, «διὰ τοῦ φωτός σου θὰ ἰδοῦμε τὸ φῶς»².
- 10 **Α**ν ἡ χάρις τοῦ νοητοῦ ἡλίου ἔλθῃ πλησίον καὶ κινήσῃ τὴν ὄρεξιν τῆς ψυχῆς, τὴν ἐρεθίσῃ καὶ τὴν φέρῃ, σὲ νηφαλιότητα, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὴν καθαρότης, εἶναι σὰν ἀέρας κενός, ποὺ δὲν ἔχει διαύγεια λόγῳ τῆς παχύτητος τῶν νεφῶν καὶ τῶν σκοτεινῶν ὑλῶν, ποὺ ἀπλώνονται εὐκόλα ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, τοῦ ὁποῦ ἢ θεωρία γεννᾷ μιὰ δυνατὴ εὐφροσύνη.
- 12 **Ο**ταν χωλαίνῃ ἡ θεωρία στὴν διάκρισιν, ἢ φύσις ἀργεῖ στὴν πρᾶξιν· ἢ ψυχὴ ἐμποδίζεται νὰ ἀπολαύσῃ τὴν ἡδονὴν τοῦ δευτέρου ἡλίου³ ποὺ ἀνατέλλει σὲ ὅλα, ἐξ αἰτίας τῶν σωματικῶν ἀντικειμένων μὲ τὰ ὁποῖα σκεπάζονται οἱ ἐλλάμψεις τῆς ἀληθείας, γιὰ νὰ μὴ φθάσουν σ' ἐμᾶς. Ὅλα ὅσα ἐλέχθησαν λοιπὸν εἶναι ἀναγκαῖα· ἐπειδὴ ὁμοίως εἶναι δύσκολο νὰ εὑρεθοῦν ὅλα σ' ἓνα ἄνθρωπο χωρὶς ἔλλειψιν, γι'

² ἡλιος τῆς χάριτος ποὺ στέλλει σὲ ὅλους τὶς ἀκτῖνες καὶ ἐλλάμψεις τῆς ἀληθείας.

δύνασθαι τοὺς πολλοὺς πρὸς τελειότητά τινος τῆς πνευματικῆς γνώσεως φθάσαι. Ἡ στέρησις μὲν ἐστὶν οὕτως ἐκ τῆς ἀνικανότητος τῆς διανοίας καὶ ἐκ τῆς συγχύσεως τοῦ θελήματος καὶ ἐκ τῆς θέσεως τῆς μὴ καθηκούσης τῷ σκοπῷ καὶ ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῆς καθαρότητος καὶ ἐκ τοῦ μὴ εὐρεῖν διδάσκαλον καὶ ὀδηγόν, ἐκ τῆς ἀποχῆς τῆς χάριτος («ἀνδρὶ μικρολόγῳ», φησὶν, «οὐ καλὸς ὁ πλοῦτος, οὐδὲ ἐξουσιάζει τῶν μεγάλων») ἐκ τοῦ
15 κωλύματος τῶν καιρῶν καὶ τῶν τόπων καὶ τῶν τρόπων.

ΕΚΛΟΓΗ ΣΥΝΤΟΜΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

12 **Α** λήθειά ἐστὶν αἴσθησις κατὰ Θεόν, ἢ ἐν τῇ αἰσθήσει τῶν αἰσθήσεων τοῦ νοῦ τοῦ πνευματικοῦ, ἧς πέρ τινος ἐν ἑαυτῷ γεύεται.

13 **Α** γάπη ἐστὶ καρπὸς τῆς εὐχῆς, ἢ ἐκ τῆς θεωρίας αὐτῆς ὀδηγοῦσα τὸν νοῦν ἀκορέστως εἰς τὸν ἑαυτῆς πόθον, ὅταν ὑπομείνῃ ἐν αὐτῇ χωρὶς ἀκηδίας καὶ ἐν τῷ νῷ ἐν σιγηροῖς ἐνθυμήμασι τῆς διανοίας εὐχεται μόνον ἐμπύρως καὶ μετὰ θερ-
5 μότητος.

15 **Ε** ὑχή ἐστὶ νέκρωσις τῶν ἐννοιῶν τοῦ θελήματος τῆς ζωῆς τῆς σαρκός· ἴσος γάρ ἐστὶν ὁ ἀκριβῶς εὐχόμενος τῷ νεκρουμένῳ ἐκ τοῦ κόσμου. Καὶ τοῦτό ἐστὶ τὸ ἀρνήσασθαι τινα ἑαυτόν, τὸ καρτερῆσαι διαμένειν ἐν προσευχῇ. Λοιπὸν ἢ ἀγάπη
5 τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἀρνήσει τῆς ψυχῆς εὐρίσκεται.

16 **Κ** αθάπερ ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ ἰδρωτός τῆς νηστείας ὁ στάχυς τῆς σωφροσύνης βλαστάνει, οὕτως ἐκ τοῦ κόρου ἢ ἀκολασία καὶ ἐκ τῆς πληρώσεως ἢ ἀκαθαρσία, ἐπὶ γαστρὶ

4. Σοφ. Σειρ. 14,3.

5. Τὸ δεύτερο τοῦτο μέρος τοῦ Λόγου 69 ἀποτελεῖ χωριστὸν λόγο στὸ

αὐτὸ οἱ περισσότεροι δὲν μποροῦν νὰ φθάσουν στὴν τελειότητα τῆς πνευματικῆς γνώσεως. Ἡ στέρησις αὐτὴ ὀφείλεται στὴν ἀνικανότητα τῆς διανοίας, στὴν σύγχυσι τοῦ θελήματος, στὴν καταφρόνησι τοῦ σκοποῦ, στὴν ἔλλειψι καθαρότητος, στὴν ἀπουσία διδασκάλου καὶ ὁδηγοῦ, στὴν ἀπομάκρυνσι τῆς χάριτος (διότι λέγει, «στὸν μωρὸ ἄνθρωπο δὲν ταιριάζει ὁ πλοῦτος οὔτε δικαιοῦται νὰ ἐξουσιάζῃ τοὺς μεγάλους»⁴), στὰ ἐμπόδια τῶν καιρῶν, τῶν τόπων καὶ τῶν τρόπων.

ΕΚΛΟΓΗ ΣΥΝΤΟΜΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ⁵

- 13 **Α** λήθεια εἶναι ἡ ἀντίληψις περὶ Θεοῦ ποὺ ὁ ἄνθρωπος σχηματίζει μὲ τὴν ἀντιληπτικὴ δύναμι τῶν πνευματικῶν αἰσθήσεων τοῦ νοῦ.
- 14 **Α** γάπη εἶναι ὁ καρπὸς τῆς εὐχῆς, ποὺ ἀπὸ τὴν θεωρίαν τὴν γεννωμένην σ' αὐτὴν ὁδηγεῖ τὸν νοῦ σ' ἓναν ἀκόρεστο πόθο, ὅταν ἐπιμείνη σ' αὐτὴν χωρὶς ἀδιαφορία καὶ προσεύχεται μόνο κατὰ νοῦν μὲ σιωπηλὲς σκέψεις τῆς διανοίας, μὲ φλόγα καὶ θέρμη.
- 15 **Ε** ὑχὴ εἶναι ἡ νέκρωσις τῶν ὀρμῶν τοῦ θελήματος σχετικὰ μὲ τὴν ζωὴ τῆς σαρκός. Πράγματι ὁ προσευχόμενος μὲ ἀκρίβεια εἶναι ἴσος μὲ νεκρούμενο γιὰ τὸν κόσμον. Καὶ αὐτὸ σημαίνει 'νὰ ἀρνηθῆ κανεὶς ἑαυτό', τὸ νὰ ἐπιμείνη στὴν προσευχὴ μὲ καρτερία. Ἐπομένως ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εὐρίσκεται στὴν ἄρνησι τῆς ψυχῆς.
- 16 **Ο** πως ἀπὸ τὸ σπέρμα τοῦ ἰδρώτος τῆς νηστείας βλαστάνει ὁ στάχυς τῆς σωφροσύνης, ἔτσι ἀπὸ τὸν κόρο βλαστάνει ἡ ἀκολασία καὶ ἀπὸ τὸ χόρτασμα ἡ ἀκαθαρσία. Στὸ

συριακό, τὸν ὑπ' ἀριθμὸ 68, μὲ παρόμοιον τίτλο· ΣΥΝΤΟΜΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ. Εἶναι ὁμως ἐδῶ σημαντικὰ περικεκομμένο.

δὲ πεινώσῃ καὶ τεταπεινωμένη οὐδέποτε παρακύψουσιν αἰσχρό-
 5 τητος λογισμοί. Πᾶσα βρῶσις βιβρωκομένη πρόσθεσις τῶν ἐν
 ἡμῖν χυμῶν γίνεται καὶ ἰσχύς φυσικὴ γίνεται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅταν
 πλησθῶσι τὰ μέλη τὰ ὀργανικὰ ἐκ τῆς τάσεως ὄλου τοῦ σώμα-
 τος τῆς γινομένης ἐν αὐτοῖς, ἠνίκα συμβῆ ἰδεῖν τι σωματικόν, ἢ
 ἔαν κινήθῃ ἐν τῇ καρδίᾳ ἀκούσιόν τι, μετὰ τοῦ λογισμοῦ ἐξαίφ-
 10 νης ὕλη ἡδονῆς κινεῖται ἐξ ἐκείνου καὶ διαπέμπεται ἐν ὄλω τῷ
 σώματι.

17 **Κ** αὶ εἰ ἐστὶν ἰσχυρὰ ἢ διάνοια τοῦ σώφρονος καὶ ἀγνοῦ ἐν
 τοῖς ἑαυτοῦ λογισμοῖς, ἐκ τῆς αἰσθήσεως ἐκείνης τῆς ἐν
 τοῖς μέλεσιν, εὐθέως ταρασσεται ἢ διάκρισις αὐτοῦ καὶ ὡς ἀπὸ
 ὕψηλοῦ τινος τόπου κατέρχεται ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ τόπου, ἐν ᾧ
 5 ἴσταται. Καὶ ἡ ὀσιότης τῶν λογισμῶν αὐτοῦ κυλίεται καὶ ἡ
 σωφροσύνη ἢ λαμπρὰ ρυποῦται ἐν τῇ ἐκταράξει τῶν παθῶν
 τῶν εἰσελθόντων εἰς τὴν καρδίαν ἐν τῇ ἐκπυρώσει τῶν μελῶν.
 Καὶ τότε τὸ ἡμισυ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἐξασθενεῖ, ὥστε εἰπεῖν
 καὶ τοῦ πρώτου σκοποῦ τῆς ἐλπίδος ἑαυτοῦ ἐπιλαθέσθαι καὶ
 10 πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὸν ἀγῶνα εὐρίσκεται χωρὶς ἀγῶνος
 ὑπεύθυνος, καὶ χωρὶς καμάτου τῶν ἑαυτοῦ ἐχθρῶν ὑπεύθυνος
 γίνεται ὑποκάτωθεν τοῦ θελήματος τοῦ ἀτόνου τῆς σαρκός.

18 **Τ** αῦτα πάντα ἀναγκάζει ἢ προαίρεσις ἢ μεγάλη τοῦ κόρου
 τοῦ ἀδιαλείπτου τὸ θέλημα τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου, καὶ
 ἔαν διάγῃ καλῶς ἐν τῷ λιμένι τῆς σωφροσύνης, ἀλλὰ ἐκκλίνει
 παραδοθῆναι εἰς ὅπερ οὐδέποτε ἐβουλήθη ἀνελθεῖν ἐν τῇ καρ-
 5 δία ἑαυτοῦ. Καὶ ὅταν κοιμηθῇ μόνος, ἢ συναγωγὴ τῶν λογι-
 σμῶν τῶν περιεχόντων τὰς ματαίας φαντασίας τε καὶ αἰσχρὰς
 περικυκλοῦσιν αὐτὸν καὶ ποιοῦσι τὴν στρωμνὴν αὐτοῦ ἐκείνην
 τὴν καθαρὰν πανδοχεῖον πορνείας καὶ θέατρον τῶν θεωριῶν,
 ὅταν κοινωνῇ τῇ μετ' αὐτῶν ὀμιλίᾳ ἐν τῷ μεθυσμῷ τῶν λογι-
 10 σμῶν καὶ μολύνῃ τὰ ἑαυτοῦ μέλη τὰ ὄσια ἐκτὸς πλησιασμοῦ
 γυναικός. Ποία θάλασσα ταρασσεται οὕτω καὶ βράζει ἐκ τοῦ

στομάχι ὅμως πού πεινᾶ καὶ εἶναι ταπεινωμένο ποτέ δὲν ἐμφανίζονται αἰσχροὶ λογισμοί. Κάθε τροφή πού τρώγεται αὐξάνει τοὺς χυμούς μας καὶ μεταβάλλεται σὲ φυσικὴ ἰσχὺ μέσα μας. Ὅταν λοιπὸν τὰ ὀργανικὰ μέλη γεμίσουν ἀπὸ τὸ ὑγρὸ ὄλου τοῦ σώματος πού ἔρχεται σ' αὐτά, μόλις ἰδῆ κανεὶς κάτι σωματικὸ ἢ ἂν κινηθῆ στὴν καρδιά του κάτι ἀκούσιο, ξαφνικὰ μαζί μὲ τὸν λογισμό κινεῖται μιὰ αἴσθησις ἡδονῆς καὶ διαβιβάζεται σὲ ὄλο τὸ σῶμα.

17 **Κ** αὶ ἂν ἀκόμη ἡ διάνοια τοῦ σῶφρονος καὶ ἀγνοῦ εἶναι ἰσχυρὴ στοὺς λογισμούς του, ἀπὸ τὴν αἴσθησι ἐκείνη μέσα στὰ μέλη του ἀμέσως ταρασσεται ἡ διάκρισίς του καὶ φαίνεται σὰν νὰ πέφτη ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ θέσι, στὴν ὁποία ἐστεκόταν. Ἡ ὁσιότης τῶν λογισμῶν του διαφθείρεται καὶ ἡ λαμπρὴ σωφροσύνη του ρυπαίνεται μὲ τὴν διατάραξι τῶν παθῶν πού εἰσῆλθαν στὴν καρδιά κατόπιν τοῦ φλογισμού τῶν μελῶν. Καὶ τότε τὸ ἥμισυ τῆς δυνάμεώς του ἐξασθενεῖ, θὰ ἐλέγαμε, λησμονεῖ τὸν πρῶτο σκοπὸ τῆς ἐλπίδος του, πρὶν εἰσέλθῃ στὸν ἀγῶνα καὶ ἠττάται χωρὶς ἀγῶνα· χωρὶς κόπο γίνεται ὑπόδουλος τῶν ἐχθρῶν του κάτω ἀπὸ τὸ θέλημα τῆς ἄτονης σάρκας του.

18 **Σ** ἐ ὅλα αὐτὰ ἐξαναγκάζεται τὸ θέλημα τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν μεγάλη ἀφθονία πού προκαλεῖ ἀτελείωτο χορτασμό· ἔτσι, ἀκόμη καὶ ἂν ζῆ καλὰ στὸν λιμένα τῆς σωφροσύνης, συγκατατίθεται νὰ παραδοθῆ σὲ κάτι πού ποτέ δὲν ἐπέτρεψε ν' ἀνεβῆ στὴν καρδιά του. Καὶ ὅταν κοιμηθῆ μόνος, ἡ συναγωγὴ τῶν λογισμῶν πού περιέχουν τίς μάταιες καὶ αἰσchrές φαντασίαι τὸν περικυκλώνουν καὶ καθιστοῦν ἐκεῖνο τὸ καθαρὸ στῶμα του πανδοχεῖο πορνείας καὶ θέατρο ἀνηθίκων θεαμάτων, ὅποτε μὲ τὴν μέθη του ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ τοὺς λογισμούς του καὶ μολύνει τὰ ὄσια μέλη χωρὶς τὴν παρουσία γυναικός. Ποιὰ θάλασσα ταρασσεται καὶ βράζει ἀπὸ τὴν τρικυμία τόσο, ὅσο ταρασσεται ὁ

χειμῶνος, ὡσπερ ταράσσεται ὁ νοῦς ὁ καταστάς ἐν τῇ ἰσχυί τῶν κυμάτων τῶν ἐξυπνιζομένων ἐπ' αὐτῷ ἐν τῇ θαλάσῃ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ἐκ τῆς πλησμονῆς τῆς γαστρὸς;

19 **Ω** σωφροσύνη, πόσον λαμπρύνεται τὸ κάλλος σου ἐν τῇ χαμευνίᾳ καὶ ἐν τῷ πόνῳ τῆς πείνης τῆς ἀφαιρούσης ἐκ σοῦ τοῦ ὕπνου, ἐκ τῆς κακοπαθείας τῆς σαρκὸς, τῆς γενομένης ὡσπερ λάκκος βαθὺς μεταξὺ τῶν πλευρῶν καὶ τῶν ἐντέρων, 5 διὰ τὴν ἀποχὴν τῶν βρωμάτων. Πᾶν βρῶμα καὶ πᾶσα ἀνάπαυσις λαμβανόμενα ἔσωθεν ἡμῶν, ὁμοιώματα αἰσχροῦ καὶ εἴδωλα ἀηδῆ πλάττουσι καὶ γεννῶνται ἐξ αὐτῶν καὶ ἐξέρχονται καὶ καθορῶνται ἐν τῷ τόπῳ τῷ κρυπτῷ τῆς διανοίας ἡμῶν καὶ γαργαλίζουσιν ἡμᾶς συγκοινωνῆσαι κρυπτῶς ἐν πράγμασιν αἰ- 10 σχροῖς. Κένωμα δὲ γαστρὸς, χώραν ἔρημον ποιεῖ τὸ φρόνημα ἡμῶν, τὸ ἐκ τῶν λογισμῶν ἡρεμοῦν καὶ ἡσυχάζον ἐκ πάντων τῶν ταραχῶδων λογισμῶν. Ἐκείνη ἢ ἐκ τοῦ κόρου ἐμπεπληγμένη, χώρα ἐστὶ τῶν θεωριῶν καὶ τετράπυλον τῶν φαντασμάτων τῶν ἀτόπων ποιεῖ αὐτήν, κἂν καὶ ἐν ἐρήμῳ ὦμεν μό- 15 νοι. «Κόρος» γάρ, φησί, «τῶν πολλῶν ἐπιθυμεῖ».

20 **Ο** ταν ἀξιωθῆς τῆς χάριτος τῆς θεϊκῆς καὶ τῆς ἀπαθείας τῆς ψυχῆς, σύνες ὅτι οὐκ ἐξ ἐκείνου τοῦ μὴ διελθεῖν διὰ σοῦ τοὺς ἀηδεῖς λογισμοὺς ἢ τὴν κίνησιν τῶν λογισμῶν τῶν ἐν τῷ σώματι γινομένων (ἐκτὸς γὰρ αὐτῶν ἀδύνατόν τινα εἶναι), οὐδὲ 5 ἐξ ἐκείνων τῶν εὐχερῶν ὑπὸ σοῦ νικωμένων, ὅτε παντελῶς ἡ διάνοια οὐ μολύνεται, οὐδὲ ταράσσεται, κἂν καὶ λίαν ὑψηλὴ ᾖ αὕτη, ἀλλ' ἐξ ἐκείνων τῶν τῆς ἐνεργείας τῆς κρείττονος τῆς διανοίας οὐκ ἀφίεται ὁ νοῦς πολεμῆσαι μετ' αὐτῶν καὶ ἀπολέσαι αὐτούς, ἀλλ' ὅταν παρακύψῃ λογισμὸς, ἀρπαγῇ ἀρπάζεται ἐκ 10 τῶν ἔγγιστα αὐτῶν ἐν βίᾳ τινὶ τῇ ἐξωθεν τοῦ θελήματος οὐσῃ, τῇ ἀπὸ συνηθείας καὶ τῆς χάριτος κατασχούσῃ ζύμην ἐντὸς τῆς καρδίας, ἥπερ ἐστὶν οἶκος τῆς διανοίας.

στερεὸς νοῦς ἀπὸ τὴν δύναμι τῶν κυμάτων ποὺ ξεσηκώνονται ἐναντίον του μέσα στὴν θάλασσα τῆς σάρκας του ἀπὸ τὸ χόρτασμα τοῦ στομάχου;

18 **Ω** σωφροσύνη, πόσο λαμπρύνεται τὸ κάλλος σου μὲ τὴν χαμευνία καὶ μὲ τὸν κόπο τῆς πείνας ποὺ σοῦ ἀφαιρεῖ τὸν ὕπνο, μὲ τὴν κακοπάθεια τῆς σάρκας, ποὺ γίνεται σὰν βαθὺς λάκκος μεταξὺ τῶν πλευρῶν καὶ τῶν ἐντέρων λόγω τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τὸ φαγητό. Κάθε φαγητὸ καὶ κάθε ἄνεσις ποὺ λαμβάνονται ἀπὸ μᾶς πλάττουν μέσα μας αἰσχρὰ ὁμοιώματα καὶ ἀηδῆ εἶδωλα, τὰ ὁποῖα γεννῶνται, ἐξέρχονται καὶ ἐμφανίζονται στὸν κρυφὸ τόπο τῆς διανοίας μας, καὶ μᾶς γαργαλίζουν νὰ ἐπικοινωνήσωμε κρυφὰ μὲ τὰ αἰσχρὰ πράγματα. Ἡ ἀδειανὴ ὁμως κοιλιὰ κάμει τὸ φρόνημά μας τόπο ἔρημο, ποὺ ἡρεμεῖ ἀπὸ λογισμοὺς καὶ ἡσυχάζει ἀπὸ ὅλες τὶς ταραχῶδεις σκέψεις. Ἐνῶ ἐκείνη ἡ γεμάτη καὶ χορτάτη εἶναι χῶρος τῶν θεαμάτων καὶ τετράπυλο⁶ τῶν ἀτόπων φαντασμάτων, ἀκόμη καὶ ἂν εἴμαστε μόνοι στὴν ἔρημο. Διότι, ὅπως λέγει, «ὁ χορτασμένος ἐπιθυμεῖ πολλά».

20 **Ο**ταν ἀξιωθῆς νὰ λάβης τὴν θεϊκὴ χάρι καὶ τὴν ἀπάθεια τῆς ψυχῆς, γνῶριζε ὅτι τοῦτο δὲν συμβαίνει λόγω τοῦ ὅτι δὲν περνοῦν ἀπὸ σένα οἱ ἀηδεῖς λογισμοὶ ἢ ἡ κίνησις τῶν λογισμῶν ποὺ ὑφίστανται στὸ σῶμα (διότι εἶναι ἀδύνατο νὰ εὐρεθῆ κανεὶς ἐκτὸς αὐτῶν) οὔτε λόγω τοῦ ὅτι οἱ λογισμοὶ νικῶνται ἐπειδὴ ἡ διάνοια δὲν εἶναι καθόλου μολυσμένη οὔτε ταραγμένη ὅσο ψηλὰ κι' ἂν εὐρίσκεται· τοῦτο συμβαίνει λόγω τοῦ ὅτι ἀπὸ μιὰ ἀνώτερη ἐπενέργεια στὴν διάνοια ὁ νοῦς δὲν ἀφήνεται νὰ πολεμήσῃ ἐναντίον τους καὶ νὰ τοὺς ἀφανίσῃ· ὅταν δηλαδὴ ἐμφανισθῆ ἓνας λογισμὸς, ὁ νοῦς ἀρπάζεται μακριὰ τους ἀθέλητα ἀπὸ κάποια δύναμι, ἡ ὁποία μὲ τὴν συνήθεια καὶ τὴν θεία χάρι ἔβαλε μιὰ ζύμη μέσα στὴν καρδιά, ποὺ εἶναι ὁ οἶκος τῆς διανοίας.

6. Τετράπυλα ἦσαν μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα, μουσεῖα ἢ ναοί.

21 **Α**λλος ἐστὶν ὁ νοῦς τοῦ ἀγωνιστοῦ, καὶ ἄλλη ἡ τάξις τῆς ἱερωσύνης. Διάνοια, ἣτις ἐν ἐλέει τῷ οὐρανίῳ ἐνεκρώθη τῷ κόσμῳ, ψιλὸς λογισμὸς μόνον περὶ τινῶν ἔχει, χωρὶς πάλης καὶ ἀγῶνος. Ἡ τελειότης ἢ μετὰ σαρκὸς καὶ αἵματος συνε-
 5 ζευγμένη, βασιλείαν βασιλεύει τῶν ἐκ τῆς σαρκὸς καὶ αἵματος βρυόντων, καὶ οὐχὶ καταργήσει καταργεῖ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἰδίους τῆς φύσεως, ἕως ἂν ἀκμῆν ἐν τῇ ζωῇ τῇ ἐκ τῶν στοιχείων σφύζη τὸ νόημα τῆς ζωώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐκ τῶν τετ-
 10 πάσῃ κινήσει καὶ ροπῇ.

Τῷ δὲ Θεῷ ἡμῶν εἶη δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

21 **Α**λλος εἶναι ὁ νοῦς τοῦ ἀγωνιστοῦ καὶ ἄλλη ἡ τάξις τῆς ἱερωσύνης⁷. Διάνοια, πού μὲ τὴν βοήθεια τοῦ οὐρανοῦ ἐλέους ἐνεκρώθηκε γιὰ τὸν κόσμον, ἔχει μόνο ἀπλοῦς λογισμοὺς γιὰ ὠρισμένα πράγματα, χωρὶς πάλη καὶ ἀγῶνα. Ἡ τελειότης, πού εἶναι συνδυασμένη μὲ σὰρκα καὶ αἷμα, βασιλεύει σ' ἐκείνους πού προέρχονται ἀπὸ τὴν σὰρκα καὶ τὸ αἷμα, ἀλλὰ δὲν καταργεῖ αὐτὰ καὶ τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τῆς φύσεως, ὅσο ἀκόμη στὴν στοιχειώδη ζωὴ σφύζει ἡ ζωτικὴ ὁρμὴ καὶ τὸ θεμέλιο τῆς ὑπάρξεώς του λαμβάνει ἀπὸ τοὺς τέσσαρες χυμοὺς ἀφορμὲς γιὰ κάθε κίνησι καὶ ὁρμὴ.

Στὸ Θεό μας ἃς ἀναπέμπεται δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

7. Ἀγωνιστὴς ἐδῶ εἶναι ὁ πρακτικὸς, ἱερεὺς ὁ θεωρητικὸς.

ΛΟΓΟΣ Ο΄

ΠΕΡΙ

ΤΩΝ ΛΟΓΩΝ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣ
ΜΕΤΑΝΟΙΑΝ ΕΡΕΘΙΖΟΝΤΩΝ

ΟΤΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΣΘΕΝΕΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΕΡΡΕΘΗΣΑΝ,
ΙΝΑ ΜΗ ΑΠΟΛΩΝΤΑΙ ΑΠΟ ΘΕΟΥ ΖΩΝΤΟΣ, ΚΑΙ ΟΤΙ ΟΥ
ΔΕΙ ΠΡΟΣ ΑΦΟΡΜΗΝ ΤΟΥ ΑΜΑΡΤΑΝΕΙΝ ΕΚΛΑΜ-
ΒΑΝΕΙΝ ΑΥΤΟΥΣ

1 **Τ**ὴν ἀνδρείαν, ἣν οἱ πατέρες ἐν ταῖς θεαῖς Γραφαῖς αὐ-
τῶν τεθείκασι καὶ τὴν δύναμιν τὴν ἐν ταῖς τῶν ἀποστό-
λων καὶ προφητῶν γραφαῖς περὶ τῆς μετανοίας, οὐ χρὴ
ἡμᾶς ἐκλαμβάνειν πρὸς βοήθειαν τοῦ ἀμαρτάνειν καὶ καταλύειν
5 τὰ ὄρια τοῦ Κυρίου τὰ ἀδιάβατα, ἅτινα ἀπὸ ἀρχαίων ἡμερῶν
διὰ στόματος πάντων τῶν ἁγίων ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς καὶ
νομοθεσίαις πρὸς ἀναίρεσιν τῆς ἀμαρτίας ὠρίσθησαν ἐν δυνά-
μει Θεοῦ.

2 **Ι**να γὰρ ἐλπίδα μετανοίας σχῶμεν, ἐμηχανήσαντο ὑποκλέ-
πτειν ἐκ τῆς αἰσθήσεως τὸν φόβον τῆς ἀπογνώσεως,
ὅπως πρὸς μετάνοιαν τρέχη φθάσαι πᾶς ἄνθρωπος, καὶ μὴ
ἀδεῶς ἀμαρτάνῃ. Ἴδου γὰρ παντὶ τρόπῳ ἀπεφήνατο ὁ Θεὸς τὸν
5 φόβον ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς καὶ ἔδειξε παρ' αὐτῷ μισητὴν
τὴν ἀμαρτίαν.

ΛΟΓΟΣ 70

ΠΕΡΙ

ΤΩΝ ΛΟΓΩΝ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ ΠΟΥ ΠΑΡΑΚΙΝΟΥΝ ΣΤΗΝ ΜΕΤΑΝΟΙΑ

ΟΤΙ ΕΛΕΧΘΗΚΑΝ ΕΞ ΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ
ΓΙΑ ΝΑ ΜΗ ΧΑΘΟΥΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΕΟ ΤΩΝ ΖΩΝΤΩΝ. ΚΑΙ ΟΤΙ
ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΩΣ ΠΡΟΣΧΗΜΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΜΑΡΤΙΑ*

1 **Τ**ήν ἐνθάρρυνσι πού οἱ πατέρες διετύπωσαν στίς ἱερές γραφές των καί τήν περὶ μετανοίας προτροπή στίς γραφές τῶν Ἀποστόλων καί Προφητῶν, δὲν πρέπει νὰ τὰ ἐκλαμβάνωμε ὡς ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἀμαρτία καὶ νὰ καταλύωμε τὰ ὄρια τοῦ Κυρίου τὰ ἀδιάβατα, τὰ ὁποῖα ὠρίσθησαν ἀπὸ τίς ἀρχαῖες ἡμέρες διὰ τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ στόμα ὄλων τῶν ἀγίων σὲ ὄλες τίς γραφές καὶ νομοθεσίες γιὰ τὴν ἐξαφάνισι τῆς ἀμαρτίας.

2 **Π**ράγματι, οἱ ἱεροὶ ἄνδρες ἐφρόντισαν νὰ ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὴν σκέψι τὸν φόβο τῆς ἀπογνώσεως, δίδοντας τὴν ἐλπίδα τῆς μετανοίας, γιὰ νὰ προσφεύγη κάθε ἄνθρωπος πρὸς τὴν μετάνοια καὶ ὄχι γιὰ νὰ ἀμαρτάνη ἀφόβως. Ἀντιθέτως ὁ Θεὸς ἐκήρυξε τὸν πρὸς αὐτὸν φόβο σὲ ὄλες τίς Γραφές κι' ἔδειξε ὅτι τοῦ εἶναι μισητὴ ἡ ἀμαρτία.

* Ὁ Λόγος 70 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 10 κείμενο τῆς συριακῆς ἐκδόσεως τοῦ Bedjan.

3 **Π**οίω γὰρ τρόπῳ ἀπεπνίγη ἢ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Νῶε γε-
 νεὰ ἐν τῷ κατακλυσμῷ; οὐχὶ χάριν τῆς λαγνείας, ἥνικα
 ἐξεμάνησαν κατὰ τοῦ κάλλους τῶν θυγατέρων τοῦ Κάϊν; Οὐκ
 ἦν κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον φιλαργυρία, οὐδὲ πόλεμοι. Διὰ τί δὲ
 5 αἱ πόλεις Σοδόμων πυρίκαυστοι γέγονασιν; οὐχ ὅτι δεδώκασιν
 ἑαυτῶν τὰ μέλη τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ, ὥστε ἐπικρα-
 τῆσαι πάντων αὐτῶν κατὰ τὸ ἑαυτοῖς θέλημα εἰς πάσας τὰς
 ἐναγεῖς καὶ ἀτόπους πράξεις; Οὐχὶ διὰ πορνείαν ἐνὸς ἀνθρώπου
 πεπτώκασιν εἰς θάνατον ἐν μιᾷ ῥοπῇ εἴκοσι καὶ πέντε χιλιάδες
 10 τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ τοῦ πρωτοτόκου τοῦ Θεοῦ; Τίνος δὲ χάριν
 ἐκβέβληται τοῦ Θεοῦ Σαμψὼν ὁ γίγας, ὁ ἐκ μήτρας ἀφορισθεὶς
 τῷ Θεῷ καὶ ἀγιασθεὶς, καὶ πρὸ γενέσεως δι' ἀγγέλου εὐαγγελι-
 σθεὶς κατὰ Ἰωάννην τὸν τοῦ Ζαχαρίου, ὁ μεγάλης δυνάμεως
 καταξιωθείς καὶ μεγάλων τεραστίων; Οὐχ ὅτι ἐμίανε τὰ μέλη
 15 αὐτοῦ τὰ ἅγια τῇ συνουσίᾳ τῆς πόρνης; Τούτου χάριν οὐκ ἐμα-
 κρύνθη ἀπ' αὐτοῦ ὁ Θεὸς καὶ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς ἐχθροῖς
 αὐτοῦ; Δαβὶδ δὲ ὁ κατὰ τὴν καρδίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ διὰ τὰς ἀρετὰς
 αὐτοῦ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ ἀξιωθείς προσαγαγεῖν τὴν ἐπαγγε-
 λίαν τῶν πατέρων καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐκλάμψαι τὸν Χριστὸν εἰς
 20 σωτηρίαν πάσης τῆς οἰκουμένης, οὐχὶ διὰ μοιχείαν μιᾶς γυναι-
 κὸς ἐτιμωρήθη, ἥνικα τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐθεάσατο τὸ κάλλος αὐ-
 τῆς καὶ τὸ βέλος εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐδέξατο; Τούτου γὰρ ἔνε-
 κεν ἐπήγειρεν αὐτῷ ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ πόλεμον καὶ ὁ
 ἐκ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ ἐδίωξεν αὐτόν· καὶ ταῦτα μετὰ πολλῶν
 25 δακρύων αὐτοῦ μετανοήσαντος, ὥστε τὴν στρωμνὴν αὐτοῦ

1. Γεν. 6,2ἐἐ.

2. Γεν. 19,4ἐἐ.

3 **Π**ραγματικά, για ποιό λόγο καταπνίγηκε με τὸν κατακλυσμὸ ἢ γενεὰ τῆς ἐποχῆς τοῦ Νῶε; Ὅχι λόγω τῆς λαγνείας των, ὅταν ξετρελλάθηκαν ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τῶν θυγατέρων τοῦ Κάϊν¹; Δὲν ὑπῆρχαν ἐκεῖνον τὸν καιρὸ φιλαργυρία οὔτε πόλεμος. Καὶ γιατί ἐπυρπολήθηκαν οἱ πόλεις τῶν Σοδόμων; Ὅχι διότι οἱ κάτοικοὶ τους παρέδωσαν τὰ μέλη τους στὴν σαρκικὴ ἐπιθυμία ποὺ ἐκυριάρχησε σὲ ὅλων αὐτῶν τὸ θέλημα, ὠθώντας τους σὲ κάθε εἶδους ἀκάθαρτες καὶ ἀπρεπεῖς πράξεις²; Δὲν ἔπεςαν στὸν θάνατο μέσα σὲ μιὰ στιγμή εἴκοσι πέντε χιλιάδες ἀπὸ τὰ παιδιά τοῦ Ἰσραήλ, τοῦ πρωτοτόκου τοῦ Θεοῦ, ἐξ αἰτίας τῆς πορνείας ἐνὸς ἀνθρώπου³; Γιὰ ποιό λόγο ἀπορρίφθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ ὁ γίγας Σαμψών, αὐτὸς ποὺ εἶχε ἀφιερωθῆ στὸν Θεὸ ἀπὸ τὴν κοιλία τῆς μητέρας του καί, ὅπως ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ὁ υἱὸς τοῦ Ζαχαρία, εἶχε προαγγελθῆ πρὶν ἀπὸ τὴν γέννησί του, αὐτὸς ποὺ ἀξιώθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ μεγάλη δύναμι καὶ μεγάλα κατορθώματα; Ὅχι διότι ἐμίανε τὰ ἅγια μέλη του μετὴ τὴν συνουσία πρὸς τὴν πόρνη⁴; Γι' αὐτὸ δὲν ἀπομακρύνθηκε ἀπ' αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ δὲν τὸν παρέδωσε στοὺς ἐχθροὺς του; Καὶ ὁ Δαβὶδ, ποὺ ἦταν μέσα στὴν καρδιά τοῦ Θεοῦ, ποὺ λόγω τῶν ἀρετῶν του ἀξιώθηκε διὰ τοῦ ἀπογόνου του ποὺ ἐξέλαμψε ἀπὸ τὸ σπέρμα του, τοῦ Χριστοῦ, νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐπαγγελία τῶν πατέρων, νὰ σώσῃ ὅλη τὴν οἰκουμένη, δὲν ἐτιμωρήθηκε λόγω τῆς μοιχείας του μετὰ μιὰ γυναῖκα, γιὰ τὴν ὁποία ἐδέχθηκε τὸ βέλος στὴν ψυχὴ του, μόλις εἶδε τὴν ὁμορφιά της⁵; Γι' αὐτὸν τὸν λόγο ἄλλωστε ὁ Θεὸς ἐξεσήκωσε πόλεμο ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του ἐναντίον του καὶ ὁ υἱὸς του τὸν κατεδίωξε, καὶ ὅλα αὐτὰ, ἂν καὶ μετανόησε μετὰ πολλὰ δάκρυα, ὥστε νὰ βρέχῃ τὸ στρῶμα του μετὰ αὐτά, καὶ

3. Ἄρ. 25,9. Στους ἀριθμοὺς ἀναφέρονται εἰκοσιτέσσερις χιλιάδες, στὸν Παῦλο εἰκοσιτρεῖς Α' Κορ. 10,8, στὸν Ἰσαὰκ ἐδῶ εἰκοσιπέντε.

4. Κριτ. 16,1έέ. 16,4έέ.

5. Β' Βασ. 11,6έέ.

βρέχειν τοῖς δάκρυσιν, καὶ τοῦ Θεοῦ εἰρηκότος αὐτῷ διὰ τοῦ προφήτου, «ὁ Κύριος ἀφεῖλέ σου τὸ ἀμάρτημα».

4 **Β** ούλομαι μνημονεῦσαι καὶ τινων πρὸ τούτου. Τίνος χάριν ἐπῆλθεν ἡ ὀργὴ καὶ ὁ θάνατος τῷ οἴκῳ τοῦ ἱερέως Ἰλὶ τοῦ δικαίου γέροντος, τοῦ τεσσαράκοντα ἔτη ἐν τῇ ἱερωσύνῃ διαπρέψαντος; Οὐχὶ διὰ τὴν ἀνομίαν τῶν τέκνων αὐτοῦ Ὁφνὶ 5 καὶ Φινεές; Οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἐπλημμέλησεν, οὐδὲ ἐκεῖνοι τῇ τούτου γνώμῃ, ἀλλ' ὅτι οὐκ εἶχε ζῆλον ἀπαιτῆσαι τὴν ἐκδίκησιν Κυρίου ἀπ' αὐτῶν καὶ μᾶλλον τούτους ἠγάπα ἢ τὰ προστάγματα τοῦ Κυρίου. Ἴνα οὖν μὴ ὑπολάβῃ τις, ὅτι εἰς μόνους τοὺς πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν ἐν ἀνομίαις ζήσαντας ἐνδεί- 10 κνυσι τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, χάριν τοῦ ἀτόπου τούτου ἀμαρτήματος, ἰδοὺ ἐν τοῖς γνησίοις αὐτοῦ ἐνδείκνυσι τὸν ζῆλον αὐτοῦ, ἐν τε ἱερεῦσιν καὶ κριταῖς καὶ ἄρχουσι καὶ ἀνθρώποις ἡγιασμένοις αὐτῷ, οἷς τὰς θαυματουργίας ἐνεπίστευσεν.

5 **Α** ποδέδεικται, ὅτι οὐδαμῶς, ὅταν φανῶσι τὰς θεσμοθεσίας αὐτοῦ παραβάντες, παρορᾶ, ὡς γέγραπται ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ, «εἶπὲ τῷ ἀνθρώπῳ, ᾧ ἐντέταλται πορθῆσαι τὴν Ἱερουσαλήμ τῇ ἀοράτῳ ρομφαία, ἀπ' ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου μου 5 ἄρξαι, καὶ μὴ ἐλεήσης γέροντα μήτε νεώτερον», ἵνα ἐνδείξηται, ὅτι γνήσιοι καὶ προσφιλεῖς αὐτῷ εἰσιν οἱ ἐν φόβῳ καὶ εὐλαβείᾳ πορευόμενοι ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ ποιοῦντες τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ εἰσιν ἢ ἐνάρετος πρᾶξις καὶ ἡ καθαρὰ συνείδησις. Τοὺς μέντοι ἐκφραλίζοντας τὰς ὁδοὺς Κυρίου, καὶ αὐτὸς 10 ἐκφραλίζει αὐτοὺς καὶ ἀπορρίπτει ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ καὶ τὴν χάριν αὐτοῦ αἶρει ἀπ' αὐτῶν. Διατί γὰρ ἡ ἀπόφασις ἢ κατὰ

6. Β' Βασ. 12,13.

7. Α' Βασ. 2,12ἐε.

ὁ Θεὸς τοῦ εἶπε διὰ τοῦ προφήτου Νάθαν, «ὁ Κύριος σοῦ ἀφήρεσε τὴν ἀμαρτίαν»⁶.

4 **Θ** ἔλω νὰ ἀναφέρω καὶ μερικὰ ἐπεισόδια πρὶν ἀπὸ αὐτόν. Για ποιὸν λόγο ἐπῆλθε ἡ ὀργὴ καὶ ὁ θάνατος στὸν οἶκο τοῦ ἱερέως Ἡλί, τοῦ δικαίου γέροντος, ποῦ διέπρεψε σαράντα ἔτη στὴν ἱερωσύνη; Ὁχι ἐξ αἰτίας τῆς ἀνομίας τῶν τέκνων τοῦ Ὁφνὶ καὶ Φινεές⁷; Βέβαια οὔτε αὐτὸς ἀμάρτησε καὶ οὔτε ἐκεῖνοι εἶχαν τὴν συγκατάθεσί του νὰ ἀμαρτήσουν· ἀλλὰ ἐπῆλθε ἡ ὀργή, διότι δὲν ἔδειξε ζῆλο νὰ ζητήσῃ τὴν τιμωρία τους ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ ἀγαποῦσε αὐτὰ περισσότερο ἀπὸ τὰ προστάγματα τοῦ Κυρίου⁸. Για νὰ μὴ νομίση λοιπὸν κανεὶς ὅτι ἐπιδεικνύει τὴν ὀργή του μόνο σ' ἐκείνους ποῦ ἔζησαν ὅλη τὴν ζωὴ τους σὲ ἀνομίες, νά, σὲ περίπτωσι ἀτόπου ἀνομήματος, δείχνει τὸν ζῆλο του καὶ κατὰ τῶν γνησίων ὑπηρετῶν του, ἱερέων καὶ κριτῶν, ἀρχόντων καὶ ἀνθρώπων ἀφιερωμένων σ' αὐτόν, στοὺς ὁποίους ἐμπιστεύθηκε θαυμάσιες πράξεις.

5 **Α** ποδεικνύεται μὲ αὐτὰ ὅτι, ὅταν ἐμφανισθοῦν παραβάτες τῆς νομοθεσίας του, δὲν τοὺς παραβλέπει καθόλου, ὅπως εἶναι γραμμένο στὸν Ἰεζεκιήλ, «εἶπε στὸν ἄνθρωπο ποῦ διέταξε νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἱερουσαλήμ μὲ τὴν ἀόρατη ρομφαία, ἄρχισε ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ θυσιαστήριό μου καὶ μὴ λυπηθῆς οὔτε γέροντα οὔτε νέον»⁹, γιὰ νὰ δείξῃ ὅτι φίλοι καὶ ἀγαπητοὶ του εἶναι ὅσοι πορεύονται ἐμπρὸς του μὲ φόβο καὶ εὐλάβεια καὶ ἐκτελοῦν τὸ θέλημά του, ὅτι ἅγιοι τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἐνάρετη πράξις καὶ ἡ καθαρὴ συνείδησις. Ἐκείνους λοιπὸν ποῦ καταφρονοῦν τὶς ὁδοὺς τοῦ Κυρίου, τοὺς καταφρονεῖ κι' αὐτός, τοὺς ἀπορρίπτει μακριά του καὶ ἀποσύρει τὴν χάρι του ἀπ' αὐτούς. Γιατί δηλαδὴ ἡ ἀπόφασις κατὰ τοῦ

8. Α' Βασ. 2,34εέ.

9. Ἰεζ. 9,6.

τοῦ Βαλτάσαρ ἐξῆλθεν ἐξαίφνης καὶ ὡς ἐν τύπῳ χειρὸς τοῦτον ἐπάταξεν; Οὐχ ὅτι κατετόλμησε τῶν ἀψαύστων ἀναθημάτων, ὧν ἐφήρπασεν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ καὶ εἰς αὐτὰ ἐπιεν αὐτὸς καὶ αἱ
 15 παλακίδες αὐτοῦ; Οὕτω καὶ οἱ ἀφιερῶσαντες τὰ ἑαυτῶν μέλη τῷ Θεῷ, καὶ πάλιν τολμῶντες τούτοις εἰς τὰς κοσμικὰς πράξεις κεχρῆσθαι, ἀοράτῳ πληγῇ ἀπόλλυνται.

6 **Ο** ὑκοῦν μή, τῇ προσδοκίᾳ τῆς μετανοίας καὶ ἐν τῇ εὐτολμίᾳ τῇ δεδομένῃ ἡμῖν παρὰ τῶν θείων Γραφῶν, καταφρονήσωμεν τῶν τοῦ Θεοῦ λογίων καὶ ἀπειλῶν καὶ παροργίσωμεν αὐτὸν τῇ ἀτοπίᾳ τῶν πράξεων ἡμῶν καὶ χράνωμεν τὰ μέλη
 5 ἡμῶν ἄπερ καθάπαξ ἀφιερῶσαμεν δουλεύειν τῷ Θεῷ. Ἴδου γάρ ἡγιάσθημεν αὐτῷ καὶ ἡμεῖς, ὡς Ἡλίας καὶ Ἐλισσαῖος καὶ οἱ υἱοὶ τῶν προφητῶν καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀγίων καὶ παρθένων, οἵτινες τὰς μεγάλας θαυματουργίας ἐπετέλουν καὶ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἐλάλουν τῷ Θεῷ, καὶ ὅσοι μετ' ἐκείνους, ὡς
 10 Ἰωάννης ὁ παρθένος καὶ ὁ ἅγιος Πέτρος καὶ ὁ λοιπὸς κατάλογος τῶν τῆς Καινῆς εὐαγγελιστῶν καὶ κηρύκων, οἵτινες ἀφιέρωσαν ἑαυτοὺς τῷ Κυρίῳ καὶ ἐδέξαντο παρ' αὐτοῦ τὰ μυστήρια, οἱ μὲν ἐκ στόματος αὐτοῦ, οἱ δὲ δι' ἀποκαλύψεων, καὶ ἐγένοντο μεσῖται Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ κήρυκες τῆς βασιλείας
 15 τῇ οἰκουμένῃ.

Βαλτάσαρ ἐξῆλθε τόσο ξαφνικὰ καὶ τὸν ἐκτύπησε σὰν ἓνα δυνατὸ χέρι¹⁰; Δὲν συνέβηκε αὐτὸ διότι ἐμίανε τὰ ἱερὰ ἀναθήματα, πού ἄρπαξε ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἤπιαν σ' αὐτὰ αὐτὸς καὶ οἱ ἐρωμένες του; Ἔτσι θὰ ἀπολεσθοῦν μὲ ἀόρατη πληγὴ κι' ἐκεῖνοι πού, ἐνῶ ἀφιέρωσαν τὰ μέλη τους στὸν Θεό, τολμοῦν πάλι νὰ τὰ χρησιμοποιοῦν σὲ ἀκόλαστες πράξεις.

6 **Ε**πομένως πρέπει νὰ μὴ καταφρονήσωμε τὰ λόγια καὶ τὶς συστάσεις τοῦ Θεοῦ, ἐξ αἰτίας τῆς ἀναμονῆς τῆς μετανοίας καὶ τοῦ θάρρους πού μᾶς δίδουν οἱ θεῖες Γραφές, καὶ τὸν ἐξοργίσωμε μὲ τὶς αἰσchrές πράξεις μας πού μαιίνουν τὰ μέλη τὰ ὁποῖα ἀφιερῶσαμε ἤδη στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ. Διότι ἀγιασθήκαμε κι' ἐμεῖς, ὅπως ὁ Ἡλίας καὶ ὁ Ἐλισσαῖος καὶ οἱ προφῆτες καὶ οἱ ἄλλοι ἅγιοι καὶ οἱ ἱερές παρθένες, πού ἐπιτελοῦσαν τὰ θαυμαστὰ κατορθώματα καὶ ὠμιλοῦσαν στὸν Θεὸ πρόσωπο μὲ πρόσωπο· καὶ οἱ μετὰ ἀπ' αὐτούς, ὅπως ὁ Ἰωάννης ὁ παρθένος καὶ ὁ ἅγιος Πέτρος καὶ οἱ λοιποὶ εὐαγγελισταὶ καὶ κήρυκες τῆς Καινῆς Διαθήκης, πού ἀφιέρωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των στὸν Κύριο κι' ἐδέχθησαν ἀπ' αὐτὸν τὰ μυστήρια, ἄλλοι μὲ τὸ στόμα του καὶ ἄλλοι δι' ἀποκαλύψεων, κι' ἔγιναν μεσῖτες Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ κήρυκες τῆς βασιλείας στὴν οἰκουμένη¹¹.

10. Δαν. κ. 5.

11. Ἄν καὶ ἀπουσιάζει ἡ τελικὴ δοξολογία, πού πάντοτε σχεδὸν ὑπάρχει στὴν ἀρχαία μετάφρασι, τὸ κείμενο τοῦτο φαίνεται ὠλοκληρωμένο.

ΛΟΓΟΣ ΟΑ'

ΠΕΡΙ

ΕΚΕΙΝΩΝ ΔΙ' ΩΝ ΚΤΗΣΑΣΘΑΙ ΤΙΣ ΔΥΝΑΤΑΙ
ΤΗΝ ΑΛΛΟΙΩΣΙΝ ΤΩΝ ΚΡΥΠΤΩΝ ΝΟΗΜΑΤΩΝ
ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΑΛΛΟΙΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΞΩ

1 **Ο**σον τίς ἐστὶν ἐν τῇ ἀκτημοσύνῃ, ἢ ἐκδημίᾳ τῆς ζωῆς
ἀνέρχεται ἐν τῇ αὐτοῦ διανοίᾳ ἀεὶ καὶ ἐν τῇ ζωῇ τῇ μετὰ
τὴν ἀνάστασιν ποιεῖ τὴν ἑαυτοῦ μελέτην πάντοτε καὶ
τὴν ἐτοιμασίαν ἅπασαν ἐκεῖσε μηχανᾶται ἐν παντὶ καιρῷ καὶ
5 ὑπομονὴν κτᾶται κατὰ πάσης τιμῆς καὶ σωματικῆς ἀναπαύσε-
ως ἐν τῷ λογισμῷ αὐτοῦ σπειρομένης καὶ λογισμὸς ὑπὲρ τῆς
καταφρονήσεως τοῦ κόσμου ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ σφύζει καθ'
ᾧραν. Καὶ θαρρεῖ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ καὶ κτᾶται κραταιὰν
καρδίαν ἐν παντὶ καιρῷ κατὰ παντὸς κινδύνου καὶ φόβου ἐργα-
10 ζομένου θάνατον· ἀλλ' οὐδὲ ἐκ τοῦ θανάτου φοβεῖται. Διότι ἐν
πάσῃ ᾧρα αὐτῷ προσέχει, ὡς πλησιάζοντι καὶ αὐτὸν προσ-
δοκᾷ, καὶ ἡ μέριμνα αὐτοῦ ἐρριμμένη ἐστὶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ἐν
πάσῃ πεποιθήσει ἀδιστακτῶ. Καὶ ἐὰν ἀπαντήσωσιν αὐτῷ θλί-
ψεις, γίνεται ὡσπερ τις πεπεισμένος καὶ γινώσκων ἀκριβῶς,
15 ὅτι στέφανον προξενούσιν αὐτῷ, καὶ ἐν πάσῃ χαρᾷ ὑπομένει
αὐτὰς καὶ ἐν ἀγαλλιάσει καὶ εὐφροσύνῃ ὑποδέχεται αὐτάς. Διότι
γινώσκει, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτός ἐστιν ὁ οἰκονομήσας αὐτάς αὐτῷ,
διὰ τὰ κέρδη τῶν αἰτιῶν τῶν ἀγνώστων ἐν οἰκονομίᾳ μὴ φανε-
ρουμένη.

* Ὁ Λόγος 71 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 79 κείμενο τῆς συριακῆς ἐκδόσεως, κολοβωμένο κάπως πρὸς τὸ τέλος.

ΠΕΡΙ

ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΔΙΑ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ ΜΠΟΡΕΙ ΚΑΝΕΙΣ
 Ν' ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΤΗΝ ΑΛΛΟΙΩΣΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΙΚΩΝ
 ΝΟΗΜΑΤΩΝ ΜΑΖΙ ΜΕ ΤΗΝ ΑΛΛΟΙΩΣΙ ΤΗΣ
 ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΔΙΑΓΩΓΗΣ*

1 **Ο**σο κανείς έμμένει στην άκτημοσύνη, έχει διαρκῶς στην σκέψη του τὴν έκδημία ἀπὸ τὴν ζωὴ, καὶ μελετᾷ πάντοτε τὴν ζωὴ μετὰ τὴν ἀνάστασι, προετοιμάζεται μὲ κάθε τρόπο καὶ σὲ κάθε καιρὸ γιὰ ἐκεῖ, ἀποκτᾷ συγκράτησι γιὰ κάθε τιμὴ καὶ σωματικὴ ἀνάπαυσι πού ἐνσπείρεται στὸν λογισμό του καὶ κάθε ὥρα κινεῖται μέσα στὴν διάνοιά του λογισμὸς γιὰ τὴν καταφρόνησι τοῦ κόσμου. Ἔχει μέσα του θάρρος καὶ ἀποκτᾷ δυνατὴ καρδιά διαπαντὸς ἐναντίον κάθε κινδύνου καὶ ἀπειλῆς γιὰ θάνατο· ἀλλὰ οὔτε τὸν θάνατο φοβεῖται. Διότι κάθε ὥρα τὸν ἀντικρύζει νὰ πλησιάσῃ καὶ τὸν περιμένει, καὶ ἀναθέτει τὴν μέριμνά του στὸν Θεὸ μὲ ἀπόλυτη πεποίθησι σ' αὐτόν. Ἄν τὸν συναντήσουν θλίψεις, τίς ἀντιμετωπίζει σὰν ἄνθρωπος, πού γνωρίζει μὲ πλήρη πεποίθησι ὅτι αὐτὲς τοῦ προετοιμάζουν στέφανο, τίς ὑπομένει μὲ κάθε χαρὰ καὶ τίς ὑποδέχεται μὲ ἀγαλλίασι καὶ εὐφροσύνη¹. Διότι γνωρίζει ὅτι ὁ Θεὸς ὁ ἴδιος εἶναι ἐκεῖνος πού τοῦ τίς στέλλει γιὰ τὰ ἄγνωστα κέρδη πού προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀφανῆ πρόνοια.

1. Ρωμ. 5,3έε.

2 **Ε**ὰν δὲ συμβῆ αὐτῷ ἐξ αἰτίας τινός τι τῶν παρερχομένων κτήσασθαι ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ μηχανῇ ἐκείνου τοῦ σοφοῦ τῶν κακῶν πάντων, αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὁ πόθος τοῦ σώματος ἀρχεται κινεῖσθαι ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, καὶ ζωὴν μακρὰν ἐννοεῖ καὶ
 5 λογισμοὶ τῆς ἀναπαύσεως τῆς σαρκὸς ἀναβαίνουνσι καὶ ἐξανθοῦσιν ἐν αὐτῷ κατὰ πᾶσαν ὥραν καὶ κατακρατεῖ τὰ τοῦ σώματος καὶ ζητεῖ ἐν ἑαυτῷ εἰ δυνατόν κατὰ πάντα τρόπον τροπώσασθαι τὰ συνιστῶντα αὐτῷ τὴν ἀνάπαυσιν αὐτοῦ καὶ ἐξέρχεται ἐκ τῆς ἐλευθερίας ἐκείνης τῆς ἀνυποτάκτου τινός τῶν
 10 λογισμῶν τῶν τοῦ φόβου. Καὶ ἐντεῦθεν ἐν πᾶσι τούτοις τὰς ἐννοίας τὰς ποιούσας τὴν πτόησιν καὶ τὰς αἰτίας τοῦ φόβου ἐννοεῖ καὶ διαλογίζεται, διότι ἐλήφθη ἐξ αὐτοῦ τὸ θάρσος ἐκεῖνο τῆς καρδίας, ὅπερ ἐκτήσατο ὅτε ἦν ὑψηλότερος τοῦ κόσμου ἐν τῇ ἀκτημοσύνῃ αὐτοῦ, ὃ ἐπλούτισεν ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ, διὰ τὸ
 15 κληρονόμον εἶναι τοῦ κόσμου κατὰ τὸ μέτρον, ὧν ἐκτήσατο, καὶ τὸν φόβον δέχεται κατὰ τὸν νόμον καὶ τὴν οἰκονομίαν τὴν ὀρισθεῖσαν ἐκ Θεοῦ. Ὅποιῳ μέρει ἐτοιμαζομένων τῶν μελῶν ἡμῶν εἰς τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, δοῦλοι γινόμεθα καὶ πειθήνιοι ἐν τῷ δουλεύειν παντὶ φόβῳ κατὰ τὸν λόγον τοῦ Ἀποστόλου.

3 **Π**ρὸ πάντων τῶν παθῶν ἢ φιλαυτία, πρὸ δὲ πασῶν τῶν ἀρετῶν ἢ τῆς ἀναπαύσεως καταφρόνησις. Ὁ παραβάλλων τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν ἀναπαύσεσιν, ἐν χώρᾳ εἰρήνης θλίβει αὐτό. Ὁ τρυφήσας ἐν νεότητι αὐτοῦ, δοῦλος ἐν τῷ γήρᾳ αὐτοῦ
 5 γίνεται καὶ εἰς τὰ τελευταῖα αὐτοῦ στενάζει. Καθάπερ οὐ δύναται ὁ τὴν κεφαλὴν ἔχων εἰς τὸ ὕδωρ ἀναπνεῦσαι τὸν ἀέρα τὸν λεπτὸν τὸν ἐπιχεόμενον ἐν τῷ κόλπῳ τῷ κενῷ τούτῳ, οὕτως οὐ δύναται ὁ βαπτίζων τὴν διάνοιαν ἑαυτοῦ ἐν τῇ ἐνταῦθα μερίμνῃ εἰσδέξασθαι τὴν ἀναπνοὴν τῆς αἰσθήσεως ἐκείνου τοῦ
 10 κόσμου τοῦ καινοῦ. Καθάπερ συγχέει ἢ ὀσμὴ τοῦ θανάτου τὴν

2 **Α**λλά, ἂν τοῦ συμβῆ ἀπὸ κάποια ἀφορμὴ μὲ τὴν ἐνέργεια καὶ τὴν μηχανορραφία ἐκείνου τοῦ σοφοῦ ἐπινοητοῦ ὄλων τῶν κακῶν ν' ἀποκτήσῃ κάτι πρόσκαιρο, τὴν ἴδια ὥρα ἀρχίζει ὁ πόθος τοῦ σώματος νὰ κινῆται μέσα στὴν ψυχὴ του· σκέπτεται τὴν μακροζωΐα, καταλαμβάνεται ἀπὸ λογισμοὺς τῆς σαρκὸς ποὺ κινουῦνται μέσα του παντοτινὰ καὶ κυριαρχοῦν τοῦ σώματος· ζητεῖ στὸν ἑαυτό του τὸν τρόπο, ἂν εἶναι δυνατό, νὰ κατατροπώσῃ τὰ στοιχεῖα ποὺ συνιστοῦν τὴν ἀνάπαυσί του καὶ ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν ἐλευθερία ἐκείνη, ποὺ εἶναι ἀνυπότακτη, σὲ ὄλους τοὺς λογισμοὺς τοῦ φόβου. Κι' ἔτσι σκέπτεται καὶ διαλογίζεται τὶς ἀφορμὲς ποὺ προκαλοῦν πτόησι καὶ τὶς αἰτίες τοῦ φόβου· διότι ἔχασε τὸ θάρρος ἐκεῖνο τῆς καρδιάς ποὺ ἀπέκτησε ὅταν ἔστεκόταν ὑψηλότερα ἀπὸ τὸν κόσμον μὲ τὴν ἀκτημοσύνη του καὶ ἀποτελοῦσε τὸν πλοῦτον τῆς ψυχῆς του. Καὶ τώρα ὡς κληρονόμος τοῦ κόσμου, μὲ βᾶσι ὅσα ἀπέκτησε, δέχεται καὶ τὸν φόβον κατὰ τὸν νόμον καὶ τὴν οἰκονομία ποὺ ὠρίσθηκε γι' αὐτὸν ἀπὸ τὸν Θεόν. Σύμφωνα μὲ τὸν λόγον τοῦ Ἀποστόλου, σὲ ὅποιον μέρος ἐτοιμάσωμε τὰ μέλη μας νὰ δουλεύουν, σ' αὐτὸ γινόμαστε πειθήνιοι δούλοι μὲ ὑπακοὴν γεμάτην φόβον².

3 **Ο**λων τῶν παθῶν προηγεῖται ἡ φιλαυτία καὶ ὄλων τῶν ἀρετῶν ἡ καταφρόνησις τῆς ἀνέσεως. Ὅποιος περιποιεῖται τὸ σῶμα του μὲ ἀνέσεις, τὸ θλίβει στὸν τόπον τῆς εἰρήνης. Ὅποιος ἔζησε μὲ τρυφὴν στὴν νεότητά του, γίνεται δούλος στὰ γηρατεῖά του καὶ στενάζει στὰ τελευταῖα του. Ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὸ κεφάλιν του βυθισμένον στὸ νερὸ δὲν μπορεῖ ν' ἀναπνεύσῃ τὸν λεπτὸν ἀέρα ποὺ διαχέεται σὲ τούτην τὴν διαυγῆ ἀτμόσφαιρα, ἔτσι ὅποιος βυθίζει τὴν διανοίαν του στὴν ἐδῶ ἐγκόσμια μέριμνα, δὲν μπορεῖ νὰ δεχθῇ τὸ ἄρωμα ἐκείνου τοῦ νέου κόσμου. Ὅπως ἡ αἴσθησις τοῦ

2. Ρωμ. 6,13ἐέ.

κρᾶσιν τοῦ σώματος, οὕτως ἡ θεωρία ἢ ἄτοπος τὴν εἰρήνην τῆς διανοίας.

4 **Κ** αθάπερ ἀδύνατον γενέσθαι τὴν υἰείαν καὶ τὴν νόσον ἐν ἐνὶ σώματι καὶ μὴ φθαρῆναι τὸ θάτερον ὑπὸ τοῦ ἑτέρου, οὕτως ἀδύνατον τὸν πλοῦτον τοῦ ἀργύρου καὶ τὴν ἀγάπην ἐν οἴκῳ γενέσθαι ἐνὶ καὶ μὴ φθαρῆναι τὸ ἐν ὑπὸ τοῦ ἑτέρου αὐ-
5 τῶν. Καθάπερ ἡ ὕαλος οὐ δύναται ἐν τῷ κρούσματι τῆς γει-
νιάσεως τοῦ λίθου σῶα διαμεῖναι, οὕτως οὐδὲ ὁ ἅγιος διαμέ-
νων καὶ προσμένων καὶ συνομιλῶν μετὰ γυναικὸς διαμεῖναι ἐν
τῇ ἑαυτοῦ καθαρότητι καὶ μὴ σπιλωθῆναι. Καθάπερ ἐκτίλλον-
ται τὰ δένδρα ὑπὸ τῆς ραγδαίας τῶν ὑδάτων καὶ διηνεκοῦς
10 ἐπιρρεύσεως, οὕτω καὶ ἡ τοῦ κόσμου ἀγάπη ἐκ τῆς καρδίας ἐν
τῇ ἐπιρρεύσει τῶν πειρασμῶν ἐπιπιπτόντων τῷ σώματι.

5 **Ω** σπερ καθαίρουσι τὰ φάρμακα τὴν ἀκαθαρσίαν τῶν χυ-
μῶν τῶν πονηρῶν ἐκ τοῦ σώματος, οὕτως ἡ σφοδρότης
τῶν θλίψεων καθαίρει τὰ πονηρὰ ἐκ τῆς καρδίας. Καθάπερ οὐ
δυνατὸν τὸν νεκρὸν αἰσθέσθαι τῶν πραγμάτων τῶν ζώντων,
5 οὕτω τοῦ μοναχοῦ τοῦ τεθαμμένου ἐν τῇ ἡσυχίᾳ ὡς ἐν τάφῳ ἡ
ψυχὴ στερεῖται τοῦ χειμῶνος τοῦ συνήθους ἔχοντος ὑποκαπνί-
ζειν ἐκ τῆς αἰσθήσεως τῶν πραγμάτων τῶν ἐν μέσῳ ἀνθρώ-
πων ἀναστρεφομένων.

6 **Ω** σπερ οὐ δυνατὸν ἀβλαβῆ διαμεῖναι τὸν φειδόμενον τοῦ
ἐχθροῦ αὐτοῦ ἐν τῇ παρεμβολῇ τοῦ πολέμου, οὕτως
ἀδύνατον καὶ τὸν ἀγωνιστὴν τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ ρύσασθαι ἐκ τῆς
ἀπωλείας τοῦ ἰδίου φειδόμενον σώματος. Ὡσπερ ἡ νεότης ἐκ
5 τῶν φοβερῶν θεαμάτων ἐκπλήττεται καὶ δραμοῦσα ἐπικρατεῖ
τὰ κράσπεδα τῶν γονέων αὐτῆς, ἐπικαλουμένη αὐτούς, οὕτως
ἡ ψυχὴ καθ' ὅσον στενοῦται καὶ θλίβεται ἐκ τοῦ φόβου τῶν
πειρασμῶν, προστρέχει προσκολληθῆναι τῷ Θεῷ, ἐπικαλου-
μένη αὐτὸν ἐν δεήσει διηνεκεῖ. Καὶ ὅσον οἱ πειρασμοὶ διαμένου-
10 σιν ἀλλεπαλλήλως προσπίπτοντες, πληθύνει τὴν δεήσιν καί,

θανατηφόρου δηλητηρίου διαταράσσει τὴν κρᾶσι τοῦ σώματος, ἔτσι ἡ αἰσchrή θεά ταράσσει τὴν εἰρήνη τῆς διανοίας.

4 **Ο**πως εἶναι ἀδύνατο νὰ συμβαδίζη ἡ ὑγεία καὶ ἡ νόσος σ' ἓνα σῶμα καὶ νὰ μὴ καταστραφῇ ἡ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νὰ συμβιώσουν σ' ἓνα σπίτι ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀγάπη, χωρὶς ν' ἀφανισθῇ τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ὅπως ἡ ὕαλος δὲν μπορεῖ νὰ μείνη σῶα μετὰ τὸ κτύπημα σὲ πέτρα, ἔτσι καὶ ἅγιος, ὅταν διαμένῃ καὶ συνομιλῇ μὲ γυναῖκα δὲν μπορεῖ νὰ διατηρήσῃ τὴν καθαρότητά του καὶ νὰ μὴ σπλωθῇ. Ὅπως τὰ δένδρα ξερριζώνονται ἀπὸ τὴν ραγδαία καὶ συνεχῆ πτῶσι τῶν ὑδάτων, ἔτσι ξερριζώνεται καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν καρδιὰ μὲ τὴν βία ἐπιπτώσι τῶν πειρασμῶν στὸ σῶμα.

5 **Ο**πως τὰ φάρμακα καθαρίζουν ἀπὸ τὸ σῶμα τοὺς νοσηροὺς χυμούς, ἔτσι καὶ ἡ σφοδρότης τῆς θλίψεως καθαρίζει τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ἀπὸ τὴν καρδιὰ. Ὅπως ὁ νεκρὸς δὲν μπορεῖ νὰ αἰσθανθῇ τὰ πράγματα τῶν ζωντανῶν, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ μοναχοῦ, ποὺ εἶναι θαμμένος στὴν ἡσυχία σὰν μέσα σὲ τάφο, εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴν τρικυμία ποὺ συνήθως προκαλεῖται ἀπὸ τὴν αἴσθησι τῶν πραγμάτων, στὰ ὁποῖα εὐρίσκονται οἱ συναναστρεφόμενοι μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

6 **Ο**πως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μείνη ἀβλαβῆς ἐκεῖνος ποὺ λυπεῖται τὸν ἐχθρὸ του κατὰ τὴν διάρκεια τῆς μάχης, ἔτσι καὶ στὸν ἀγωνιστὴ εἶναι ἀδύνατο νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴ του ἀπὸ τὴν ἀπώλεια, ἂν λυπῆται τὸ σῶμα του. Ὅπως τὰ νήπια, ὅταν τρομοκρατοῦνται ἀπὸ φοβερὰ θεάματα, τρέχουν φωνάζοντας καὶ πιάνονται ἀπὸ τὰ ἐνδύματα τῶν γονέων τους, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν στενοχωρῆται καὶ θλίβεται ἀπὸ τὸν φόβο τῶν πειρασμῶν, προστρέχει γιὰ νὰ προσκολληθῇ στὸν Θεό, ἐπικαλουμένη αὐτὸν μὲ ἐκτενῆ δέησι. Καὶ ὅσο οἱ πειρασμοὶ ἐπιμένουν νὰ ἐπιτίθενται ἀλλεπάλληλα, τόσο αὐ-

ὅταν ἐν πλατυσμῷ πάλιν γένηται, τῷ μετεωρισμῷ ἑαυτὴν ἐκδί-
δωσιν.

7 **Ω** σπερ οἱ παραδιδόμενοι εἰς τὰς χεῖρας τῶν κριτῶν τοῦ
τιμωρηθῆναι ὑπὲρ τῆς κακίας, ἐὰν ὅταν προσεγγίσωσι
ταῖς βασάνοις, ταπεινώσωσιν ἑαυτοὺς καὶ παραχρῆμα ἐξομολο-
γῶνται εἰς τὴν ἀδικίαν αὐτῶν, ἐλαττοῦται ἡ τιμωρία αὐτῶν καὶ
5 ἐν μικραῖς θλίψεσι λυτροῦνται ἐν τάχει, ἐὰν δὲ σκληροὶ πρὸς
ἐξομολόγησιν γένωνται ἀδικοὶ τινες ἐν αὐτοῖς προστίθενται αὐ-
τοῖς βάσανα καὶ ἐσχάτως ἀκουσίως ἐξομολογοῦνται μετὰ τὰ
πολλὰ βάσανα, ἡνίκα καὶ αἱ πλευραὶ αὐτῶν πληρωθῶσι
πληγῶν καὶ οὐδὲν ὠφελοῦνται· οὕτω ἡμεῖς ὅταν ὑπὲρ τῶν
10 πλημμελημάτων ἡμῶν, ὧν ἀσκόπως ἐκτησάμεθα, ὑπὸ τοῦ ἐλέ-
ους παραδιδώμεθα ταῖς χερσὶ τοῦ δικαιοκρίτου τῶν ἀπάντων
καὶ κελευώμεθα κατέναντι τῆς ράβδου τῶν πειρασμῶν, ἕως ἂν
εὐχερῆς γένηται ἡμῖν ἡ κόλασις ἢ ἐκεῖθεν· ἐὰν, ὅτε προσεγγίσει
ἐν ἡμῖν ἡ ράβδος τοῦ κριτοῦ, ταπεινωθῶμεν καὶ μνημονεύσω-
15 μεν τῶν ἀδικημάτων καὶ ἐξομολόγησιν ποιησώμεθα ἐνώπιον
τοῦ ἐκδικητοῦ, ἐν πειρασμοῖς βραχέσι ταχὺ ρυσθησόμεθα, ἐὰν
δὲ σκληρυνθῶμεν ἐν ταῖς θλίψεσιν ἡμῶν καὶ μὴ ἐξομολογησώ-
μεθα, ὡς αἴτιοι τῶν τοιούτων ὑπάρχοντες καὶ ἄξιοι καὶ πλείονα
τούτων παθεῖν, ἀλλ' ἐπαιτιώμεθα τοὺς ἀνθρώπους, ποτὲ δὲ καὶ
20 τοὺς δαίμονας, καὶ ἐν καιρῷ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, καὶ
συνιστῶμεν ἑαυτοὺς ἀθώους τῶν τοιούτων ἔργων καὶ οὐκ ἐν-
νοῶμεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἡμᾶς ἐπὶ πλεον ἐπίσταται καὶ γινώσκει καὶ
ὅτι ἐν πάσῃ τῇ γῆ τὰ κρίματα αὐτοῦ ἐστὶ καὶ ὅτι χωρὶς τῆς ἐντο-
λῆς αὐτοῦ οὐ παιδεύεται ἄνθρωπος, διὰ τοῦτο πάντα τὰ ἐπερχό-
25 μενα ἡμῖν λύπην διηνεκῆ ἐμποιεῖ καὶ αἱ θλίψεις ἡμῶν σφοδραὶ

3. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς στενῆς καὶ τῆς εὐρύχωρης ὁδοῦ. Ὁ πλοῦτος

ξάνει τὴν δέησι. Ὄταν ὁμως εὖρη πάλι εὐρυχωρία, παραδί-
δεται στὸν μετεωρισμὸ³.

7 **Ο**πως οἱ παραδιδόμενοι στὰ χέρια τῶν δικαστῶν γιὰ νὰ
τιμωρηθοῦν γιὰ τὶς ἀδικίες των, ἂν κατὰ τὴν προσέγγι-
σι τῶν βασανιστηρίων ταπεινωθοῦν καὶ ὁμολογήσουν ἀμέ-
σως τὴν ἀδικία τους, τότε ὑφίστανται μειωμένη τιμωρία κι'
ἔπειτα ἀπὸ σύντομη θλίψι ἀπαλλάσσονται γρήγορα, ἐνῶ οἱ
ἄδικοι ποὺ θὰ ἐμφανισθοῦν σκληροὶ στὴν ὁμολογία ὑφί-
στανται περισσότερα βασανιστήρια καὶ στὸ τέλος μετὰ τὰ
πολλὰ βάσανα ὁμολογοῦν ἀκουσίως, ὅταν τὰ πλευρᾶ τους
γεμίσουν πληγές καὶ δὲν ὠφελοῦνται τίποτε, ἔτσι κι' ἐμεῖς,
ὅταν γιὰ τὰ πλημμελήματά μας, ποὺ παραλόγως διεπράξαμε,
παραδιδώμαστε ἀπὸ τὸ θεῖο ἔλεος στὰ χέρια τοῦ δικαιοκρί-
του τῶν πάντων καὶ προσταζώμαστε ἀπὸ αὐτὸν νὰ τοποθετη-
θοῦμε ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν ράβδο τῶν δοκιμασιῶν ἕως ὅτου μᾶς
γίνῃ εὐκολὴ ἢ τιμωρία στὸν μελλοντικὸ κόσμο, ἂν, καθὼς
μᾶς πλησιάσῃ ἢ ράβδος τοῦ κριτοῦ, ταπεινωθοῦμε καὶ ἀνα-
φέρωμε τὰ ἀδικήματα καὶ ἐξομολογηθοῦμε ἐνώπιον τοῦ τι-
μωροῦ, θὰ ἀπαλλαγοῦμε γρήγορα ἔπειτα ἀπὸ σύντομες δοκι-
μασίες· ἂν ὁμως σκληρύνωμε τὴν στάσι μας κατὰ τὶς θλί-
ψεις μας καὶ δὲν ἐξομολογηθοῦμε ὅτι εἴμαστε ἐνοχοὶ αὐτῶν
τῶν ἀδικημάτων καὶ ἄξιοι νὰ πάθωμε περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ,
ἀλλὰ κατηγοροῦμε ἄλλοτε τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἄλλοτε τοὺς
δαίμονες, μερικὲς δὲ φορές ἀκόμα καὶ τὴν δικαιοσύνη τοῦ
Θεοῦ, καὶ διακηρύσσωμε ὅτι εἴμαστε ἀθῶοι τῶν πράξεων
ἐκείνων καὶ δὲν σκεπτόμαστε ὅτι ὁ Θεὸς γνωρίζει τὶς καρ-
διές μας καλύτερα ἀπὸ μᾶς, ὅτι τὰ κρίματά του ἐκτείνονται
σὲ ὅλη τὴν γῆ καὶ ὅτι χωρὶς τὴν ἐντολή του δὲν παιδεύεται
κανένας, τότε ὅλα τὰ ἐπερχόμενα σ' ἐμᾶς μᾶς προκαλοῦν
συνεχῆ λύπη, οἱ θλίψεις μας γίνονται βαρεῖες καὶ σὰν σὲ

καὶ ἡ ἀνεσις διασκορπίζουν τὸν νοῦ στοὺς ρεμβασμοὺς· ἡ ἀνέχεια τὸν κρατεῖ
στὸν Θεό.

γίνονται καὶ ἐξ ἄλλης εἰς ἄλλην ὡς ἐν σχοινίῳ παραδιδόμεθα, ἕως ἂν γνῶμεν ἑαυτοὺς καὶ ταπεινωθῶμεν καὶ αἰσθηθῶμεν τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν.

8 **Ε**κτὸς γὰρ τοῦ αἰσθηθῆναι ἡμᾶς τούτων ἀδύνατον ἐλθεῖν εἰς κατόρθωσιν. Καὶ ἐσχάτως ἐν πολλαῖς καταπόνουμένοι θλίψεσιν, ἀνωφελῆ ποιοῦμεν ἐξομολόγησιν, ὅποτε μὴ γενέσθαι παράκλησιν πέφυκεν. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ αἰσθηθῆναί τινα τῶν
5 ἀμαρτημάτων αὐτοῦ, ἐν Θεοῦ ἐστὶ γινόμενον χάρισμα καὶ ἐμπίπτον εἰς τὸ φρόνημα, ὅταν ἴδῃ ὁ Θεὸς ἡμᾶς, ὅτι κατεπονήθημεν ἐν τοῖς πολυτρόποις πειρασμοῖς, ἵνα μὴ ἀπέλθωμεν ἐν πάσαις ταῖς συμφοραῖς ἡμῶν καὶ ταῖς θλίψεσι, μηδὲν ὠφελούμενοι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.

9 **Κ**αὶ οὐκ ἔστιν ὅτι ἐκ τῆς τῶν πειρασμῶν δυσκολίας οὐ συνίεμεν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀγνωσίας. Πολλάκις δέ τινες ἐν τοῖς τοιούτοις ὄντες ἐξέρχονται τοῦ κόσμου τούτου ὑπεύθυνοι καὶ μὴ ἐξομολογούμενοι, ἀλλ' ἀπαρνούμενοι καὶ ἐπαιτιώμενοι, ὁ
5 δὲ Θεὸς ὁ ἐλεήμων ἐξεδέχετο, εἴ πως ταπεινωθῶσιν, ἵνα συγχωρήσῃ αὐτοῖς καὶ ποιήσειεν ἔκβασιν. Καὶ οὐ μόνον τῶν πειρασμῶν αὐτῶν ἐποίει ἂν ἔκβασιν, ἀλλὰ καὶ τὰ παραπτώματα συνεχώρησεν, ἰλεούμενος τῇ ἐξομολογήσει τῇ μικρᾷ τῆς καρδίας.

10 **Ω**σπερ τις ἄνθρωπος, προσφορὰν μεγάλην προσφέρων τῷ βασιλεῖ, κτᾶται ὄψιν ἰλαρὰν, οὕτω τοῦ ἔχοντος δάκρυα ἐν τῇ προσευχῇ αὐτοῦ, ὁ Θεὸς ὁ μέγας ὁ βασιλεὺς τῶν αἰώνων πάντα τὰ μέτρα τῶν παραπτωμάτων συγχωρεῖ καὶ κτᾶσθαι
5 παρ' αὐτῷ κεχαριτωμένην ὄψιν ποιεῖ. Ὡσπερ πρόβατον τῆς μάνδρας ἐξερχόμενον καὶ ἐν τῷ μετεωρισμῷ τῆς ποιμάνσεως πορευόμενον, παρὰ τῷ φωλεῷ τῶν λύκων ἰστῆ ἑαυτό, οὕτως ὁ

άλυσίδα παραδιδόμαστε από την μιὰ τιμωρία στην ἄλλη, ἕως ὅτου γνωρίσωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ταπεινωθοῦμε καὶ συναισθανθοῦμε τὶς ἀνομίες μας.

8 **Π**ράγματι χωρὶς νὰ τὶς συναισθανθοῦμε εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐπιτύχωμε τὴν διόρθωσι. Στὸ τέλος, καταπονημένοι ἀπὸ τὶς πολλὰς θλίψεις, κάμομε ἀνωφελῆ ἐξομολόγησι, τότε ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ δοθῆ παρηγορία. Ἀλλὰ τοῦτο, τὸ νὰ συναισθανθῆ κανεὶς τὰ ἀμαρτήματά του, εἶναι χάρισμα ἀπὸ τὸν Θεὸ ποὺ δίδεται στὸ φρόνημά μας, ὅταν ὁ Θεὸς ἰδῆ ὅτι μὲ τὶς πολυειδεῖς δοκιμασίες καταπονηθήκαμε, γιὰ νὰ μὴ ἀπέλθωμε ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμον μὲ ὅλες τὶς συμφορὰς καὶ τὶς θλίψεις μας, χωρὶς νὰ ὠφεληθοῦμε τίποτε ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον.

9 **Δ**ὲν εἶναι σωστὸ ὅτι ὁ λόγος ποὺ δὲν κατανοοῦμε τὴν κατάστασι εἶναι ἢ δυσκολία ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς, ἢ εἶναι ἢ ἀγνωσία. Πολλὰς φορὰς μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εὐρίσκονται σὲ τέτοιες περιστάσεις ἐξέρχονται ἔνοχοι ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμον, διότι δὲν ἐξομολογοῦνται, ἢ ἀπαρνοῦνται καὶ δὲν παρακαλοῦν τὸν Θεό, ἐνῶ ὁ ἐλεήμων Θεὸς ἐπερίμενε, μήπως ταπεινωθοῦν, γιὰ νὰ τοὺς συγχωρήσῃ καὶ νὰ τοὺς δώσῃ ἀπαλλαγὴ. Καὶ ὄχι μόνο θὰ τοὺς ἀπήλλασσε ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς των, ἀλλὰ θὰ συγχωροῦσε καὶ τὰ παραπτώματά τους, γινόμενος ἴλεως γιὰ τὴν μικρὴ ἐξομολόγησι τῆς καρδιᾶς.

10 **Ο**πως κάποιος ἄνθρωπος, ποὺ προσφέρει πολύτιμο δῶρον στὸν βασιλέα, ἀποκτᾶ χαρούμενο πρόσωπον, ἔτσι κι' ἐκεῖνου ποὺ χύνει δάκρυα στὴν προσευχὴ του ὁ Θεός, ὁ μέγας βασιλεὺς τῶν αἰῶνων, συγχωρεῖ ὅλα τὰ εἶδη τῶν παραπτωμάτων καὶ τοῦ ἐπιτρέπει ν' ἀποκτήσῃ πλησίον του χαριτωμένη ὄψι. Ὅπως εἶναι τὸ πρόβατον ποὺ ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν μάνδρα καὶ κατὰ τὴν περιπλάνησί του γιὰ βοσκὴ φθάνει

μοναχὸς ὁ ἀφορίζων ἑαυτὸν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν ἐταίρων αὐτοῦ ἐν ὀνόματι καθίσματος ἡσυχαστικοῦ, καὶ διαμένει ἀπαν-
 10 τῶν καὶ ἀπερχόμενος καὶ προσεγγίζων ταῖς θεωρίαις καὶ τοῖς θεάτρων θεάμασιν ἐν ταῖς πόλεσι διερχόμενος.

11 **Ω** σπερ ἄνθρωπος ἐπὶ τῶν ὤμων ἑαυτοῦ μαργαρίτην βα-
 στάζων πολύτιμον καὶ ἀπερχόμενος ἐν ὁδῷ ληστευομέ-
 νη καὶ ἐν φήμαις φημιζομένη κακαῖς, ἐν πάσῃ ὥρᾳ ἐν φόβῳ
 ἐστί, μήπως ἐπιβουλευθῆ, οὕτως ὁ τὸν μαργαρίτην τῆς σωφρο-
 5 σύνης βαστάζων καὶ ὀδεύων ἐν τῷ κόσμῳ, τῇ τῶν ἐχθρῶν
 ὁδῷ, ἕως ἂν ἔλθῃ ἐν τῇ μονῇ τοῦ μνήματος (ἣτις ἐστὶν ἡ χώρα
 τῆς πεποιθήσεως) οὐκ ἔχει ἐλπίδα ἐξειλησαι τῶν ληστῶν καὶ
 τῶν πορθητῶν. Μὴ τάχα ἐκεῖνος ὁ φέρων τὸν μαργαρίτην τὸν
 πολύτιμον δύναται μὴ φοβηθῆναι; Οὕτως οὐδὲ οὗτος γινώσκει
 10 ἐν ποίῳ τόπῳ καὶ ἐκ ποίων καὶ ποία ὥρα παρακύπτουσιν ἐπ'
 αὐτῷ καὶ γυμνοῦσιν ἐξαίφνης αὐτὸν τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ, καὶ
 ἔσται ἐν τῇ θύρᾳ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ὅπερ ἐστὶν ὁ καιρὸς τοῦ
 γήρωσ αὐτοῦ ἐκπορθούμενος.

12 **Ω** σπερ ἄνθρωπος πίνων οἶνον ἐν ἡμέρᾳ πένθους καὶ με-
 θυσκόμενος ἀπάσης λύπης τῶν ἑαυτῶν πόνων ἐπιλαν-
 θάνεται, οὕτως ὁ μεθυσθεὶς τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ κόσμῳ
 τούτῳ (ὅς ἐστὶν οἶκος κλαυθμοῦ) τῶν πόνων καὶ τῶν λυπῶν
 5 ἑαυτοῦ ἀπασῶν καὶ γίνεται ἀναίσθητος ἐξ ὄλων τῶν παθῶν
 τῆς ἀμαρτίας, διὰ τὴν μέθην ἑαυτοῦ. Οὗ τινος ἡ καρδία τῇ ἐλπί-
 δι ἐπιστήρικται τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ψυχὴ ζῶον πτερωτὸν κοῦφόν
 ἐστί, καὶ ἐν πάσῃ ὥρᾳ ἡ διάνοια αὐτοῦ ἐκ τῆς γῆς ὑψοῦται καὶ
 ὑπεράνω τῶν ἀνθρωπίνων ἵπταται ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ τῶν λογι-
 10 σμῶν ἑαυτοῦ καὶ ἐν τοῖς ἀθανάτοις τοῦ ὑψίστου κατατρυφᾷ.

ᾠ. ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ἀμήν.

4. Ἐδῶ ὑπενθυμίζομε τὴν διήγησι γιὰ τὸν πολῦτιμο μαργαρίτη, ποῦ πε-
 ριέχεται στὶς Πράξεις Θωμᾶ.

στήν φωλῆα τοῦ λύκου, ἔτσι εἶναι καὶ ὁ μοναχός, πού ξεχωρίζει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν σύναξι τῶν συντρόφων του μὲ τὴν πρόφασι ἐγκαταστάσεως σὲ ἡσυχαστικὸ κάθισμα, ἀλλὰ συνεχῶς ἔχει συναντήσεις, ἐξόδους καὶ θεωρίες καὶ περνᾷ ἀπὸ τὰ θέατρα τῶν πόλεων.

11 **Ο**πως ὁ ἄνθρωπος, πού βαστάζει στὸν λαιμό του πολύτιμο μαργαρίτη καὶ πορεύεται σὲ ὁδὸ πού ἔχει κακὴ φήμη γιὰ τὴν παρουσία ληστῶν, ἔχει διαρκῶς τὸν φόβο, μήπως ληστευθῆ, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος πού βαστάζει τὸν μαργαρίτη τῆς σωφροσύνης καὶ βαδίζει στὸν κόσμο, δηλαδὴ στὴν ὁδὸ τῶν ἐχθρῶν, ἕως ὅτου ἔλθῃ στὴν μονὴ τοῦ μνήματος (πού εἶναι ὁ τόπος τῆς πεποιθήσεως), δὲν ἔχει ἐλπίδα νὰ διαφύγῃ τοὺς ληστὰς καὶ ἄρπαγῃς. Μήπως τάχα ἐκεῖνος πού φέρει τὸν πολύτιμο μαργαρίτη μπορεῖ νὰ μὴ φοβηθῆ; Ἔτσι κι' αὐτὸς δὲν γνωρίζει σὲ ποιόν τόπο καὶ ἀπὸ ποῦ καὶ ποιά ὥρα θὰ ἐμφανισθοῦν ἐναντίον του καὶ ξαφνικὰ θὰ τὸν ἀπογυμνώσουν ἀπὸ κάθε ἐλπίδα του. Καμμιά φορὰ μπορεῖ νὰ ληστευθῆ καὶ ἐμπρὸς στὴν θύρα τοῦ οἴκου του, δηλαδὴ στὸν καιρὸ τῶν γηρατειῶν του.

12 **Ο**πως ὁ ἄνθρωπος πού πίνει οἶνο κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ πένθους καὶ μεθᾷ λησμονεῖ τὸν πόνον ὅλης τῆς λύπης του, ἔτσι καὶ αὐτὸς πού μεθᾷ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ σὲ τοῦτον τὸν κόσμον (πού εἶναι οἶκος κλαυθοῦ) λησμονεῖ ὅλους τοὺς πόνους καὶ τὶς λύπες του καὶ γίνεται ἀναίσθητος ἀπέναντι σὲ ὅλα τὰ πάθη τῆς ἀμαρτίας, ἐξ αἰτίας τῆς μέθης του. Ὅποιου ἢ καρδιὰ στηρίζεται στὴν ἐλπίδα τοῦ Θεοῦ, ἢ ψυχὴ εἶναι ἀνάλαφρο πτερωτὸ ζῶον· ἢ διάνοιά του ὑψώνεται διαρκῶς ἀπὸ τὴν γῆ καὶ πετᾷ ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα μὲ τὴν ἐλπίδα στοὺς λογισμοὺς του καὶ κατατρυφᾷ στὰ ἀθάνατα λόγια τοῦ Ὑψίστου.

Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

ΠΕΡΙΕΧΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΩΦΕΛΙΜΟΥΣ ΠΕΠΛΗΡΩΜΕΝΑΣ
ΤΗΣ ΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

1 **Η** πίστις ἡ θύρα ἐστὶ τῶν μυστηρίων. Καθάπερ γὰρ οἱ σωματικοὶ ὀφθαλμοὶ τοῖς αἰσθητοῖς πράγμασιν, οὕτω καὶ ἡ πίστις τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῖς κρυπτοῖς. Ἐν τοῖς νοε-
ροῖς ὀφθαλμοῖς ὀφθαλμοὺς μὲν δύο ψυχικοὺς κεκτήμεθα, κα-
5 θῶς λέγουσιν οἱ πατέρες, καθάπερ τοὺς δύο ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματος, καὶ οὐχ ἡ αὐτὴ χρεία τῆς θεωρίας ἐν ἐκάστῳ.

2 **Ε**ν ἐνὶ μὲν γὰρ ὀφθαλμῷ ὁρῶμεν τὰ κρυπτὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ τὰ κεκρυμμένα ἐν ταῖς φύσεσιν, ἤγουν τὴν δύ-
ναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὴν πρόνοιαν τὴν συναῖδιον τὴν
περὶ ἡμᾶς, τὴν καταλαμβανομένην ἐκ τῆς μεγαλειότητος τῆς
5 κυβερνήσεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τάγματα τὰ οὐράνια ἐν τούτῳ τῷ ὀφθαλμῷ θεωροῦμεν τὰ σύνδουλα ἡμῶν.

3 **Ε**ν δὲ τῷ ἑτέρῳ ὀφθαλμῷ θεωροῦμεν τὴν δόξαν τῆς φύσε-
ως αὐτοῦ τῆς ἁγίας, ὅτε εὐδοκήσει ὁ Θεὸς εἰσάξει ἡμᾶς
εἰς τὰ μυστήρια τὰ πνευματικὰ καὶ τὴν θάλασσαν τῆς πίστεως
ἀνοίξει ἐν τῇ διανοίᾳ ἡμῶν.

4 **Χ**άρις μετὰ χάριν μετὰ τὸ βάπτισμα ἢ μετάνοια ἐδόθη τοῖς ἀνθρώποις. Μετάνοια γάρ ἐστὶν ἀναγέννησις δευτέρα ἐκ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅνπερ ἐκ τῆς πίστεως ἀρραβῶνα ἐδεξάμεθα, διὰ

* Ὁ Λόγος 72 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 43 κείμενο τῆς συριακῆς

ΩΦΕΛΙΜΕΣ ΓΝΩΜΕΣ ΓΕΜΑΤΕΣ ΑΠΟ ΤΗ
ΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ*

- 1 **Η** πίστις εἶναι ἡ θύρα τῶν μυστηρίων. Ὅπως δηλαδὴ εἶναι οἱ σωματικοὶ ὀφθαλμοὶ γιὰ τὰ αἰσθητὰ πράγματα, ἔτσι εἶναι καὶ ἡ πίστις γιὰ τοὺς μυστικούς ὀφθαλμούς. Γιὰ τὰ νοερὰ πράγματα ἔχομε δύο ψυχικούς ὀφθαλμούς, ὅπως λέγουν οἱ πατέρες, σὰν τοὺς δυὸ ὀφθαλμούς τοῦ σώματος, ἀλλὰ ὁ καθένας ἔχει διαφορετικὴ λειτουργία γιὰ τὴν ὄρασι.
- 2 **Π**ράγματι μὲ τὸν ἕνα ὀφθαλμὸ βλέπομε τὰ μυστικὰ τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι κρυμμένα στὰ φυσικὰ πράγματα, δηλαδὴ τὴν δυνάμει του, τὴν σοφία καὶ τὴν συναΐδια πρόνοιά του γιὰ ἐμᾶς, ποὺ καταλαμβάνεται ἀπὸ τὴν μεγαλειώδη διακυβέρνησί του σὲ μᾶς· μὲ τὸν ἴδιο ὀφθαλμὸ θεωροῦμε τὰ σύνδουλα μὲ μᾶς οὐράνια τάγματα.
- 3 **Μ**ὲ τὸν ἄλλο πάλι ὀφθαλμὸ θεωροῦμε τὴν δόξα τῆς ἁγίας του φύσεως, ὅταν ὁ Θεὸς εὐδοκήσῃ νὰ μᾶς εἰσαγάγῃ στὰ πνευματικὰ μυστήρια καὶ ἀνοίξῃ στὴν διάνοιά μας τὴν θάλασσα τῆς πίστεως.
- 4 **Μ**ετὰ τὸ βάπτισμα ἐδόθηκε στοὺς ἀνθρώπους ἡ μετάνοια ὡς χάρις μετὰ τὴν χάρι. Διότι μετάνοια εἶναι ἡ δευτέρη γέννησις ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου τὸν

τῆς μετανοίας τὸ χάρισμα αὐτοῦ ἐκδεχόμεθα. Μετάνοιά ἐστὶν ἡ
 5 θύρα τοῦ ἐλέους, ἡ ἀνεωγμένη τοῖς διώκουσιν αὐτήν. Διὰ τῆς
 θύρας ταύτης εἰσερχόμεθα πρὸς τὸ θεῖον ἔλεος, καὶ ἐκτὸς ταύ-
 της τῆς εἰσόδου οὐχ εὐρήσομεν ἔλεος. Διότι «πάντες ἡμαρτον»,
 κατὰ τὴν θεϊαν Γραφήν, «δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάρι-
 10 τί». Ἡ μετάνοιά ἐστὶν ἡ χάρις ἡ δευτέρα καὶ τίκτεται ἐν τῇ καρ-
 διά ἐκ τῆς πίστεως καὶ τοῦ φόβου, ὁ φόβος δέ ἐστὶ ράβδος πα-
 τρική ἡ κυβερνῶσα ἡμᾶς, ἕως ἂν φθάσωμεν εἰς τὸν παράδει-
 σον τῶν ἀγαθῶν, τὸν πνευματικόν, καὶ ὅταν ἐκεῖ φθάσωμεν,
 ἀφήσιν ἡμᾶς καὶ στρέφεται.

5 **Π**αράδεισός ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἐν ἧ ἡ τρυφή πάντων
 τῶν μακαρισμῶν, ὅπου ὁ μακάριος Παῦλος ἐτράφη τρο-
 φὴν παρὰ τὴν φύσιν, καὶ ἀφ' οὗ ἐγεύσατο τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς
 ἐκεῖσε, ἔκραξε λέγων· «ἂ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς ὄκ ἤκου-
 5 σε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἂ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς
 τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν». Ἐκ τοῦ ξύλου τούτου ἐκωλύθη ὁ Ἀδὰμ
 διὰ τῆς συμβουλῆς τοῦ διαβόλου.

6 **Τ**ὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἧς ἐξέπε-
 σεν ὁ Ἀδὰμ καὶ οὐκ ἔτι ἀπήνησεν αὐτὸν ἡ χαρὰ, ἀλλ' ἐν
 τῇ γῆ τῶν ἀκανθῶν ἐργάζετο καὶ ἐκοπία. Οἱ τῆς ἀγάπης τοῦ
 Θεοῦ στερηθέντες, ἄρτον ἰδρῶτος ἐσθίουσιν ἐν τοῖς ἔργοις αὐ-
 5 τῶν, κἂν εὐθύτητι πορεύωνται, ὃν ὁ πρωτόπλαστος ἐπετράπη
 φαγεῖν μετὰ τὴν ἐκπτώσιν. Ἔως ἂν εὕρωμεν τὴν ἀγάπην, ἐν τῇ
 γῆ τῶν ἀκανθῶν ἐστὶν ἡ ἐργασία ἡμῶν καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἀκαν-
 θῶν σπεύρομεν καὶ θερίζομεν, κἂν καὶ ὁ σπόρος ἡμῶν γένηται
 σπόρος δικαιοσύνης, καὶ ἐν πάσῃ ὥρᾳ κεντούμεθα ἐξ αὐτῶν,
 10 καὶ ὅποσον ἂν δικαιωθῶμεν, ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου ἡμῶν
 ζῶμεν.

1. Ρωμ. 3,24.

2. Α' Κορ. 2,9.

ἀρραβῶνα ἐδεχθήκαμε διὰ τῆς πίστεως, τὸ λαμβάνομε ὡς χάρισμα διὰ τῆς μετανοίας. Μετάνοια εἶναι ἡ θύρα τοῦ ἐλέους, ἡ ἀνοιγμένη σ' ἐκείνους πού τὴν ἀναζητοῦν. Διὰ τῆς θύρας αὐτῆς εἰσερχόμαστε πρὸς τὸ θεῖο ἔλεος καὶ ἔξω ἀπ' αὐτὴν τὴν εἴσοδο δὲν εὐρίσκομε ἔλεος. Διότι, κατὰ τὴν θεία Γραφή, «ὅλοι ἀμάρτησαν καὶ λαμβάνουν δικαίωσι δωρεὰν μὲ τὴν χάρι του»¹. Ἡ μετάνοια εἶναι ἡ δεύτερη χάρις, πού γεννᾶται στὴν καρδιά ἀπὸ τὴν πίστι καὶ τὸν φόβο. Ὁ φόβος εἶναι ἡ πατρικὴ ράβδος πού μᾶς παιδαγωγεῖ, ὡς πού νὰ φθάσωμε στὸν πνευματικὸ παράδεισο τῶν ἀγαθῶν. Ὅταν φθάσωμε ἐκεῖ, μᾶς ἀφήνει καὶ ἐπιστρέφει.

5 **Π**αράδεισος εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, στὴν ὁποία εὐρίσκεται ἡ ἀπόλαυσις ὅλων τῶν ἀγαθῶν, ὅπου ὁ μακάριος Παῦλος ἐτρέφθηκε μὲ ὑπερφυσικὴ ζωὴ καί, ἀφοῦ ἐγεύθηκε ἐκεῖ τὸ ξύλο τῆς ζωῆς, ἔκραξε· «πράγματα πού ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ δὲν ἀνέβηκαν στὴν καρδιά ἀνθρώπου, πράγματα πού ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γι' αὐτοὺς πού τὸν ἀγαποῦν»². Ἀπ' αὐτὸ τὸ ξύλο ἐμποδίσθηκε ὁ Ἄδὰμ κατόπιν τῆς συμβουλῆς τοῦ διαβόλου.

6 **Τ**ὸ ξύλο τῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξέπεσε ὁ Ἄδὰμ καὶ δὲν συνάντησε πλεόν τὴν χαρὰ, ἀλλὰ ἐργάσθηκε κι' ἐκοπίασε στὴν γῆ τῶν ἀκανθῶν³. Ὅσοι ἐστερήθηκαν τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, τρώγουν τὸν ἄρτο τοῦ ἰδρωτός στα ἔργα των, ἔστω καὶ ἂν βαδίζουν στὸν εὐθὺ δρόμο, τὸν ἄρτο πού διατάχθηκε νὰ φάγη ὁ πρωτόπλαστος μετὰ τὴν πτώσι⁴. Ἔως ὅτου εὐροῦμε τὴν ἀγάπη, ἐργαζόμαστε στὴν γῆ τῶν ἀκανθῶν, καὶ ἀνάμεσα στα ἀγκάθια σπείρομε καὶ θερίζομε· ἀκόμη καὶ ἂν ὁ σπόρος μας γίνῃ σπόρος δικαιοσύνης, πάντοτε κεντούμαστε ἀπὸ τὰ ἀγκάθια, καὶ ὅσο καὶ ἂν δικαιωθοῦμε, πάλι ζοῦμε μὲ τὸν ἰδρῶτα τοῦ προσώπου μας.

3. Γεν. 3,23.

4. Γεν. 3,19.

7 **Κ**αὶ ὅταν εὐρωμεν τὴν ἀγάπην, ἄρτον οὐράνιον τρεφόμεθα καὶ ἐνδυναμούμεθα ἄνευ ἔργου καὶ κόπου. Ὁ οὐράνιος ἄρτος ἐστὶν ὁ Χριστός, ὁ κατελθὼν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζωὴν διδοὺς τῇ κόσμῳ. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ τροφή τῶν Ἀγγέλων.

8 **Ο**εὐρὼν τὴν ἀγάπην, τὸν Χριστὸν ἐσθίει καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν καὶ ἀθάνατος γίνεται ἐκ τούτου. «Ὁ τρώγων», φησὶν, «ἐκ τοῦ ἄρτου, ὃν ἐγὼ δώσω αὐτῷ, θάνατον οὐκ ὄψεται εἰς τὸν αἰῶνα». Μακάριός ἐστὶν ὁ ἐσθίων ἐκ τοῦ ἄρτου
5 τῆς ἀγάπης, ὃς ἐστὶν Ἰησοῦς. Ὅτι δὲ ὁ ἐσθίων ἐκ τῆς ἀγάπης τὸν Χριστὸν ἐσθίει τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν, μαρτυρεῖ Ἰωάννης λέγων, «ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶ».

9 **Λ**οιπὸν ζωὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ καρποῦται ὁ ἐν τῇ ἀγάπῃ ζῶν, καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τοῦ ἀέρος ἐκείνου τῆς ἀναστάσεως ὀσφραίνεται ἐκ τῶν ὧδε. Ἐν τούτῳ τῷ ἀέρι τρυφῶσιν οἱ δίκαιοι ἐν τῇ ἀναστάσει. Ἡ ἀγάπη ἐστὶν ἡ βασιλεία, ἣν ἐπηγγεί-
5 λατο ὁ Κύριος μυστικῶς τοῖς Ἀποστόλοις φαγεῖν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ. Τὸ γὰρ ἐσθίετε καὶ πίνετε ἐν τῇ τραπέζῃ τῆς βασιλείας μου τί ἐστὶν, εἰ μὴ ἀγάπη; Ἰκανὴ γὰρ θρέψαι τὸν ἄνθρωπον ἡ ἀγάπη ἀντὶ βρωσεως καὶ πόσεως.

10 **Ο**ὗτός ἐστὶν ὁ οἶνος, ὁ εὐφραίνων καρδίαν ἀνθρώπου. Μακάριος ὁ πίων ἐκ τοῦ οἴνου τούτου. Ἐκ τούτου ἔπιον οἱ ἀκόλαστοι καὶ ἠδέσθησαν, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἐπελάθοντο τὰς ὁδοὺς τῶν προσκομμάτων, καὶ οἱ μέθυσοι καὶ ἐγένοντο

5. Ἰω. 6,50ε.

6. Ἰω. 6,58.

7. Α' Ἰω. 4,8· 16.

8. Λουκᾶ 22,30.

7 **Ο**ταν ὁμως εὐροῦμε τὴν ἀγάπη, τότε τρεφόμεσθε μὲ τὸν οὐράνιο ἄρτο καὶ δυναμώνομε χωρὶς ἔργο καὶ κόπο. Ὁ οὐράνιος ἄρτος εἶναι ὁ Χριστός, πού κατήλθε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κι' ἔδωσε ζωὴ στὸν κόσμ⁵. Κι' αὐτὴ εἶναι ἡ τροφή τῶν ἀγγέλων.

8 **Ο**ποιος εὐρῆκε τὴν ἀγάπη, τρώγει τὸν Χριστὸ κάθε ἡμέρα καὶ κάθε ὥρα, κι' ἀπ' αὐτὸ γίνεται ἀθάνατος. Διότι λέγει, «ὅποιος τρώγει ἀπὸ τὸν ἄρτο πού θά τοῦ δώσω ἐγώ, δὲν θά ἰδῆ τὸν θάνατο ποτέ»⁶. Μακάριος εἶναι αὐτὸς πού τρώγει ἀπὸ τὸν ἄρτο τῆς ἀγάπης πού εἶναι ὁ Ἰησοῦς. Καὶ ὅτι ἐκεῖνος πού τρώγει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τρώγει τὸν Χριστὸ, τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, τὸ μαρτυρεῖ ὁ Ἰωάννης λέγοντας, «ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη»⁷.

9 **Ε**πομένως ἐκεῖνος πού ζῆ στὴν ἀγάπη καρπώνεται ζωὴ ἀπὸ τὸν Θεὸ καί, ἐνῶ εὐρίσκεται ἀκόμη στὸν κόσμο τοῦτον, ἀναπνέει τὸν ἀέρα ἐκεῖνον τῆς ἀναστάσεως ἀπ' ἐδῶ. Σὲ τοῦτον τὸν ἀέρα ἐντρυφοῦν οἱ δίκαιοι κατὰ τὴν ἀνάστασι. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ βασιλεία, τὴν ὁποία ὁ Κύριος ἐπαγγέλλθηκε μυστικὰ στοὺς Ἀποστόλους, λέγοντας ὅτι θά φάγουν στὴν βασιλεία του. Διότι οἱ λόγοι του «τρώγετε καὶ πίνετε στὴν τράπεζα τῆς βασιλείας μου»⁸ τί ἄλλο σημαίνουν, παρὰ ἀγάπη¹; Διότι ἡ ἀγάπη εἶναι ἰκανὴ νὰ θρέψῃ τὸν ἄνθρωπο ἀντὶ φαγητοῦ καὶ ποτοῦ.

10 **Α**ὐτὸς εἶναι «ὁ οἶνος πού εὐφραίνει τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου»⁹. Μακάριος εἶναι ὅποιος ἤπια ἀπὸ αὐτὸν τὸν οἶνο. Ἀπ' αὐτὸν ἤπια οἱ ἀκόλαστοι, καὶ ἔγιναν σεμνοί· ἤπια οἱ ἁμαρτωλοί, καὶ ἐλησμόνησαν τοὺς δρόμους τῆς ἀ-

9. Βέβαια οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ Ἰσαὰκ ὑπαινίσσονται καὶ τὶς τράπεζες τῆς ἀγάπης πού παρέθεταν οἱ Χριστιανοὶ τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς κατὰ τὶς συνάξεις. Ὁ Θεσμός πού διατηρήθηκε στὴν ἐρημο γιὰ αἰῶνες συνένωσε κατὰ τὶς Κυριακὲς τοὺς σκορπισμένους ἀναχωρητάς.

5 νηστευταί, καὶ οἱ πλούσιοι καὶ ἐπεθύμησαν τὴν πτωχείαν, καὶ οἱ πένητες καὶ ἐπλούτησαν τῇ ἐλπίδι, καὶ οἱ ἄρρωστοι καὶ ἐγένοντο δυνατοί, καὶ οἱ ἰδιῶται καὶ ἐσοφίσθησαν.

11 **Ω** σπερ οὐ δυνατόν ἐστι περάσαι τὴν θάλασσαν τὴν μεγάλην χωρὶς πλοίου καὶ καράβου, οὕτως οὐ δύναται τις περάσαι χωρὶς φόβου πρὸς τὴν ἀγάπην. Τὴν θάλασσαν τὴν ὄζομένην, τὴν τεθεῖσαν μεταξὺ ἡμῶν καὶ τοῦ νοεροῦ παραδεί-
5 σου, διὰ καράβου τῆς μετανοίας παρελθεῖν δυνάμεθα τῆς ἐχούσης τοὺς κωπηλάτας τοῦ φόβου. Ἐὰν δὲ οἱ κωπηλάται οὗτοι τοῦ φόβου οὐ κυβερνῶσι τὸ πλοῖον τοῦτο τῆς μετανοίας, δι' ἧς διερχόμεθα τὴν θάλασσαν τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν Θεόν, καταποντιζόμεθα ἐν τῇ ὄζομένῃ θαλάσῃ. Ἡ μετάνοιά ἐστι τὸ
10 πλοῖον, ὁ φόβος δὲ ὁ κυβερνήτης αὐτοῦ, ἡ ἀγάπη ὁ λιμὴν ὁ θεϊκός.

12 **Κ** αθίζει οὖν ἡμᾶς ὁ φόβος ἐν τῷ πλοίῳ τῆς μετανοίας καὶ διαβιβάζει ἡμᾶς τὴν θάλασσαν τοῦ βίου τὴν ὄζομένην καὶ πρὸς τὸν λιμένα τὸν θεῖον, ὃς ἐστὶν ἡ ἀγάπη, ὁδηγεῖ ἡμᾶς εἰς ὃν πειρῶσι πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι ἐν τῇ μετα-
5 νοίᾳ. Καὶ ὅτε φθάσομεν τὴν ἀγάπην, ἐφθάσαμεν εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἡ ὁδὸς ἡμῶν ἐτελειώθη, καὶ διέβημεν πρὸς τὴν νῆσον, τὴν ἐκεῖθεν τοῦ κόσμου οὖσαν, ὅπου ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, καὶ ἡμᾶς ἀξίους ποιήσοι τῆς
10 δόξης αὐτοῦ καὶ τῆς ἀγάπης τῆς διὰ τοῦ φόβου αὐτοῦ. Ἀμήν.

δικίας· οἱ μέθυσοι, καὶ ἔγιναν νηστευταί· οἱ πλούσιοι, καὶ ἐπιθύμησαν τὴν πτώχεια· οἱ πένητες, καὶ ἐπλούτησαν μὲ τὴν ἐλπίδα· οἱ ἄρρωστοι, καὶ ἔγιναν δυνατοί· καὶ οἱ ἀμαθεῖς, καὶ ἔγιναν σοφοί.

11 **Ο** πως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περάση κανεὶς τὴν μεγάλη θάλασσα χωρὶς πλοῖο ἢ καράβι¹⁰, ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ περάση πρὸς τὴν ἀγάπη χωρὶς φόβο. Τὴν βρωμερὴ θάλασσα, ποὺ ἔχει τεθῆ ἀνάμεσα σ' ἐμᾶς καὶ τὸν νοερὸ παράδεισο, μποροῦμε νὰ περάσωμε μὲ τὸ καράβι τῆς μετανοίας ποὺ ὀδηγεῖται ἀπὸ τοὺς κωπηλάτες τοῦ φόβου. Κι' ἂν δὲν κυβερνοῦν οἱ κωπηλάτες τοῦ φόβου τὸ πλοῖο τοῦτο τῆς μετανοίας, μὲ τὸ ὁποῖο διαπερνοῦμε τὴν θάλασσα τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν Θεό, καταποντιζόμεστε στὴν βρωμερὴ θάλασσα. Ἡ μετάνοια εἶναι τὸ πλοῖο, ὁ φόβος ὁ κυβερνήτης, ἡ ἀγάπη ὁ θεῖος λιμὴν.

12 **Μ** ᾶς τοποθετεῖ λοιπὸν ὁ φόβος στὸ πλοῖο τῆς μετανοίας, μᾶς διαπερᾶ ἀπὸ τὴν βρωμερὴ θάλασσα καὶ μᾶς ὀδηγεῖ στὸν θεῖο λιμὴνα, ποὺ εἶναι ἡ ἀγάπη, στὸν ὁποῖο διαπερνοῦν ὅλοι οἱ κουρασμένοι καὶ βαρυφορτωμένοι¹¹ μὲ τὴν μετάνοια. Καὶ ὅταν φθάσωμε στὴν ἀγάπη, ἐφθάσαμε στὸν Θεό· ἐτελείωσε ὁ δρόμος μας καὶ ἐδιαβήκαμε πρὸς τὴν νῆσο ποὺ εἶναι πέρα ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτο, ὅπου εἶναι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα.

Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος. Εἴθε νὰ καταστήση καὶ μᾶς ἀξιῶς τῆς δόξας του καὶ τῆς ἀγάπης ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν φόβο του. Γένοιτο.

10. Ἡ παράγραφος αὐτὴ περιέχει μιὰ ἀπὸ τίς ὠραιότερες παραστάσεις τῆς ἀσκητικῆς γραμματείας.

11. Ματθ. 11,28.

ΛΟΓΟΣ ΟΓ'

ΠΕΡΙΕΧΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑΣ ΠΕΠΛΗΡΩΜΕΝΑΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ
ΑΣ ΕΝ ΤΗ ΑΓΑΠΗ ΕΛΑΛΗΣΕ ΤΟΙΣ ΕΝ
ΤΑΠΕΙΝΩΣΕΙ ΑΚΟΥΟΥΣΙΝ ΑΥΤΟΥ

1 **Ο**ύκ ἔστιν ἔννοια ἀγαθή, μὴ οὐσα ἐκ τῆς χάριτος τῆς
θείας, ἐμπίπτουσα ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ οὐκ ἔστι λογισμὸς
πονηρὸς προσεγγίζων τῇ ψυχῇ, εἰ μὴ πρὸς πειρασμὸν
καὶ πείραν.

2 **Α**νθρωπος φθάσας γνῶναι τὸ μέτρον τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ,
οὗτος ἔφθασε τὸ τέλειον τῆς ταπεινώσεως.

3 **Ο** ὁδηγῶν τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον,
καρδία ἐστὶ κινουμένη πρὸς εὐχαριστίαν ἀδιάλειπτον. Ὁ
ὁδηγῶν τὸν πειρασμὸν πρὸς τὴν ψυχὴν, ἡ ἔννοιά ἐστι τοῦ γογ-
γυσμοῦ, ἡ κινουμένη ἀεὶ ἐν τῇ καρδίᾳ. Πάσας τὰς ἀσθενείας
5 τῶν ἀνθρώπων βαστάζει ὁ Θεός, ἄνθρωπον δὲ ἀεὶ γογγύζοντα
οὐχ ὑπομένει, ἐὰν μὴ παιδεύσῃ αὐτόν.

4 **Ψ**υχὴ ἡ ἀπέχουσα ἐκ πάσης ἐλλάμψεως τῆς γνώσεως, ἐν
ταῖς τοιαύταις ἐννοίαις εὐρίσκεται.

* Ὁ Λόγος 73 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 45 καὶ 46 κείμενα τῆς συ-
ριακῆς ἐκδόσεως μαζί. Εἶναι φανερὸ ὅτι στὴν παράδοσι τοῦ συριακοῦ κειμένου
κάποια στιγμή ἔγινε διάσπασις τῆς ἐνιαίας πραγματείας· γι' αὐτὸ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν

ΛΟΓΟΣ 73

ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΓΕΜΑΤΕΣ ΑΠΟ ΩΦΕΛΕΙΑ ΠΟΥ ΑΠΗΥΘΥΝΕ ΜΕ ΑΓΑΠΗ ΣΕ ΟΣΟΥΣ ΤΟΝ ΑΚΟΥΝ ΜΕ ΤΑΠΕΙΝΩΣΙ*

- Κ**άθε έννοια άγαθή που εισέρχεται στην καρδιά προέρχεται από την θεία χάρι, και κάθε πονηρός λογισμός που προσεγγίζει την ψυχή αποβλέπει στην δοκιμασία και την πείρα.
- Α**νθρωπος που έφθασε να γνωρίση το μέγεθος της άσθενείας του, αυτός έφθασε στην τελειότητα της ταπεινώσεως.
- Ο**δηγός των χαρισμάτων του Θεού προς τον άνθρωπο είναι ή καρδιά που κινείται σε άδιάλειπτη ευχαριστία, ενώ οδηγός του πειρασμού προς την ψυχή είναι ή έννοια του γογγυσμού που κινείται πάντοτε στην καρδιά. "Όλες τις ασθένειες των ανθρώπων τις βαστάζει ο Θεός, τον άνθρωπο όμως που διαρκώς γογγύζει δεν τον υπομένει, χωρίς να τον τιμωρήση.
- Π**ροσευχή που είναι μακριά από κάθε έλλαμψι και γνώσι, εύρίσκεται σε τέτοιες επικίνδυνες έννοιες.

46 τεμάχιο δεν έχει κανονικό τίτλο, αλλά απλώς την φράσι «άλλες σκέψεις». Οι γνώμες της συλλογής αυτής είναι αξιόλογες, αλλά ή άρχαία μετάφρασις είναι άτυχής.

- 5 **Σ** τόμα διαπαντός εύχαριστοῦν, εύλογίαν δέχεται παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ καρδία διαμένουσα ἐν εύχαριστίᾳ, ἐμπίπτει ἐν αὐτῇ ἢ χάρις.
- 6 **Π** ρὸ τῆς χάριτος τρέχει ἢ ταπεινώσις καὶ πρὸ τῆς παιδείας τρέχει ἢ οἴησις.
- 7 **Ο** ἐν τῇ γνώσει ὑπερυφανευόμενος παραχωρεῖται πεσεῖν εἰς βλασφημίαν, καὶ ὁ ἐν τῇ ἀρετῇ τῆς πράξεως ἐπαιρόμενος, ἐν τῇ πορνείᾳ παραχωρεῖται πεσεῖν, καὶ ὁ ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ ἐπαιρόμενος, ἐν ταῖς σκοτειναῖς παγίσιν τῆς ἄγνοίας ἐμπεσεῖν
5 παραχωρεῖται.
- 8 **Α** νθρωπος ἀπέχων ἐκ πάσης μνήμης τοῦ Θεοῦ, οὗτός ἐστιν ὁ βαστάζων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ κατὰ τοῦ πλησίον μέριμναν ἐν τῇ μνήμῃ τῆς πονηρᾶς. Ὁ τιμῶν πάντα ἄνθρωπον ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ Θεοῦ, οὗτος εύρίσκει βοήθειαν παρὰ παντός ἄν-
5 θρώπου ἐν τῷ νεύματι τοῦ Θεοῦ, ἐν τῷ κρυπτῷ.
- 9 **Ο** ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ ἄδικουμένου, εύρίσκει τὸν Θεὸν ὑπέρμαχον αὐτοῦ.
- 10 **Ο** παρέχων τὸν βραχίονα ἑαυτοῦ εἰς βοήθειαν τοῦ πλησίον αὐτοῦ, λαμβάνει τὸν βραχίονα τοῦ Θεοῦ εἰς βοήθειαν ἑαυ-
τοῦ.
- 11 **Ο** κατηγορῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῇ κακίᾳ αὐτοῦ, εύρίσκει τὸν Θεὸν κατήγορον ἑαυτοῦ.
- 12 **Ο** διορθούμενος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῷ ταμείῳ αὐτοῦ, τὴν ἰδίαν κακίαν ἰᾶται, καὶ ὁ κατηγορῶν τινα ἐν συνα-
θροίσματι, ἐνισχύει τὰ ἴδια τραύματα.
- 13 **Ο** θεραπεύων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κρυπτῶς, τὴν ἰσχὺν τῆς ἀγάπης αὐτοῦ ἔκδηλον ποιεῖ· καὶ ὁ καταισχύων αὐτὸν ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν ἐταίρων αὐτοῦ, τὴν ἰσχὺν τοῦ ἐν αὐτῷ φθόνου ἀποδεικνύει.

- 5 **Σ** τόμα πού εὐχαριστεῖ διαπαντός, δέχεται εὐλογία ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ καρδιὰ πού ἐπιμένει στὴν εὐχαριστία, κατοικεῖται ἀπὸ τὴν χάρι.
- 6 **Π** ρὶν ἀπὸ τὴν χάρι τρέχει ἡ ταπεινῶσις, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν τιμωρία τρέχει ἡ οἴησις.
- 7 **Ο** ποιος ὑπερηφανεύεται γιὰ τὴν γνῶσι¹, παραχωρεῖται στὸν πειρασμὸ τῆς βλασφημίας, καὶ ὅποιος ἐπαίρεται γιὰ τὶς ἐνᾶρετες πράξεις, παραχωρεῖται στὸν πειρασμὸ τῆς πορνείας· ἐνῶ ὅποιος ἐπαίρεται γιὰ τὴν σοφία του, παραχωρεῖται στὶς σκοτεινῆς παγίδες τῆς ἀγνοίας.
- 8 **Ο** ἄνθρωπος πού ἀπέχει ἀπὸ κάθε μνήμη τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ἐπιδεικνύει στὴν καρδιά του φροντίδα γιὰ τὸν πλησίον μὲ μνήμη πονηρή. Ὅποιος τιμᾷ κάθε ἄνθρωπο μὲ τὴν μνήμη τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς εὐρίσκει βοήθεια ἀπὸ κάθε ἄνθρωπο κατὰ τὴν μυστικὴ ἀπόφασί τοῦ Θεοῦ.
- 9 **Ο** ποιος ὑπερασπίζεται τὸν ἀδικούμενο, εὐρίσκει τὸν Θεὸ ὑπέρμαχό του.
- 10 **Ο** ποιος δίδει τὸ χέρι πρὸς βοήθεια τοῦ πλησίον του, λαμβάνει τὸν βραχίονα τοῦ Θεοῦ σὲ βοήθειά του.
- 11 **Ο** ποιος κατηγορεῖ τὸν ἀδελφό του ἀπὸ κακία, εὐρίσκει τὸν Θεὸ κατήγορό του.
- 12 **Ο** ποιος διορθώνει τὸν ἀδελφό του κατ' ἰδίαν, θεραπεύει τὴν δική του κακία, καὶ ὅποιος κατηγορεῖ κάποιον δημοσίᾳ, χειροτερεύει τὰ δικά του τραύματα.
- 13 **Ο** ποιος θεραπεύει τὸν ἀδελφό του κρυφά, καθιστᾷ φανερὴ τὴν δύναμι τῆς ἀγάπης του, ἐνῶ ὅποιος τὸν ἐντροπιάζει ἐνώπιον τῶν συντρόφων του, δείχνει τὴν δύναμι τοῦ φθόνου του.

1. Ἡ φράσις «ἐν τῇ γνώσει» ἀπουσιάζει ἀπὸ τὴν ἀρχαία μετάφρασι, ἀλλ' ὑπάρχει στὸ συριακό. Ἡ δομὴ τῆς προτάσεως δείχνει ὅτι ἐξέπεσε.

- 14 **Φ**ίλος ἐν κρυπτῷ ἐλέγχων, ἰατρὸς σοφὸς ἐστίν, ὁ δὲ ἐν ὀφθαλμοῖς πολλῶν ἰατρευῶν, ὄνειδίζων ἐστίν ἐν ἀληθείᾳ.
- 15 **Σ**ημεῖον τῆς συμπαθείας ἐστὶ συγχώρησις παντὸς ὀφλήματος, καὶ σημεῖον τοῦ πονηροῦ φρονήματος ἀντιλογία πρὸς τὸν πταίσαντα.
- 16 **Ο**πρὸς υἰεῖαν προσφέρων τὴν παιδεῖαν, ἐν τῇ ἀγάπῃ παιδεύει, ὁ δὲ ἐκζητῶν ἐκδίκησιν, κενὸς ἐστίν ἐκ τῆς ἀγάπης.
- 17 **Ο** Θεὸς παιδεύει ἐν τῇ ἀγάπῃ οὐκ ἀμυνόμενος, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἵνα ἰαθῇ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ζητεῖ καὶ οὐ φυλάττει τὴν ὀργὴν εἰς καιρὸν. Οὗτος ὁ τρόπος τῆς ἀγάπης ἐκ τῆς εὐθύτητός ἐστι καὶ ἐμπαθῶς εἰς ἀμυναν οὐκ ἐκκλίνει.
- 18 **Δ**ίκαιος σοφός, τῷ Θεῷ ἐστίν ὁμοῖος· οὐ γὰρ παιδεύει παντελῶς ἄνθρωπον, ἀμυνόμενος αὐτὸν εἰς τὴν κακίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἥ ἵνα διορθωθῇ ὁ ἄνθρωπος ἢ ἄλλοι φοβηθῶσιν· ἡ δὲ μὴ ὁμοιοῦσα ταύτῃ οὐκ ἔστι παιδεῖα.
- 19 **Ο** δι' ἀνταπόδοσιν ποιῶν τὸ ἀγαθόν, ταχέως τρέπεται, ὁ δὲ τῇ δυνάμει τῆς γνώσεως ἑαυτοῦ θαυμάζων ἐν τῇ θεωρίᾳ τὴν γνῶσιν τὴν οὔσαν ἐν τῷ Θεῷ, οὗτος, εἰ καὶ κατακόπτεται σαρκί, οὐδὲ ἐν τῇ διανοίᾳ ἑαυτοῦ ἐπαίρεται, οὐδὲ ἐκ τῆς ἀρετῆς ἐκκλίνει ποτέ.
- 20 **Ο** φωτίζων τὴν διάνοιαν ἑαυτοῦ πρὸς τὴν ἐπάξιον τοῦ Θεοῦ ἀμοιβήν, οὗτος πρὸς τὸ βάθος τῆς ταπεινοφροσύνης κατήνησε ψυχῇ τε καὶ σώματι.
- 21 **Π**ρὸ τοῦ γὰρ ἐγγίσει τις τῇ γνώσει, ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται ἐν τῇ πολιτείᾳ αὐτοῦ, ὅτε δὲ προσεγγίσει τῇ γνώσει, ὄλος ἐπάρσει ἐπαίρεται, καὶ ὅσον ὑψωθῇ, οὐ τελειοῦται

- 14 **Φ**ίλος πού ἐλέγχει κρυφὰ εἶναι σοφὸς ἰατρός, ἐνῶ ὅποιος ἰατρεύει ἐνώπιον πολλῶν, στήν πραγματικότητα ὄνειδίζει.
- 15 **Η** συγχῶρησις κάθε ὀφειλῆς εἶναι δεῖγμα συμπάθειας, ἐνῶ ἡ ἀντιλογία πρὸς τὸν πταίστη εἶναι δεῖγμα πονηροῦ φρονήματος.
- 16 **Ο**ποιος τιμωρεῖ κάποιον γιὰ θεραπεία, τιμωρεῖ μὲ ἀγάπη, ὅποιος ὅμως ζητεῖ ἐκδίκησι, εἶναι ἀδειανὸς ἀπὸ ἀγάπης.
- 17 **Ο** Θεὸς τιμωρεῖ μὲ ἀγάπη, ὄχι γιὰ νὰ ἐκδικηθῆ, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ θεραπευθῆ ἡ εἰκόνα του, καὶ δὲν φυλάττει τὴν ὀργή του πολὺν καιρό. Αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς ἀγάπης εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς δικαιοσύνης καὶ δὲν παρεκκλίνει μὲ ἐμπάθεια στήν ἐκδίκησι.
- 18 **Ο** σοφὸς δίκαιος ὁμοιάζει μὲ τὸν Θεό· διότι δὲν τιμωρεῖ ποτὲ ἄνθρωπο γιὰ νὰ τὸν ἐκδικηθῆ γιὰ τὴν κακία του, ἀλλὰ γιὰ νὰ διορθωθῆ αὐτὸς ἢ νὰ φοβηθοῦν οἱ ἄλλοι. Ἡ τιμωρία ὅμως πού δὲν ὁμοιάζει μὲ αὐτὴν δὲν εἶναι παιδευτική.
- 19 **Ε**κεῖνος πού πράττει τὸ ἀγαθὸ γιὰ νὰ ἐπιτύχη ἀνταπόδοσι, γρήγορα στρέφεται πρὸς τὸ ἀντίθετο. Ἐκεῖνος ὅμως, πού μὲ τὴν δύναμι τῆς γνώσεώς του θαυμάζει διὰ τῆς θεωρίας τὴν γνῶσι πού ὑπάρχει στὸ Θεό, αὐτὸς, καὶ ἂν ἀκόμη κατακόπτεται στήν σάρκα, δὲν ἐπαίρεται οὔτε κατὰ διάνοια οὔτε παρεκκλίνει ποτὲ ἀπὸ τὴν ἀρετή.
- 20 **Ο**ποιος φωτίζει τὴν διάνοιά του γιὰ τὴν ἐπάξια ἀμοιβὴ ἀπὸ τὸν Θεό, αὐτὸς ἔφθασε στὸ βάθος τῆς ταπεινοφροσύνης ψυχικὰ καὶ σωματικὰ.
- 21 **Π**ροτοῦ πλησιάση κανεὶς τὴν γνῶσι, ἡ διαγωγή του ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται, ὅταν ὅμως προσεγγίση στήν γνῶσι, ὑψώνεται ὀλόκληρος· καὶ ὅσο κι' ἂν ὑψωθῆ, ἢ

ἡ ἀνάβασις τῆς γνώσεως αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ἐκεῖνος ὁ
5 αἰὼν τῆς δόξης καὶ λάβῃ τὸν πλουτοῦν αὐτοῦ πάμπαν.

22 **Ο** σον γὰρ τελειοῦται ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεόν, τοσοῦτον
ὀπίσω αὐτοῦ πορεύεται, ἐν δὲ τῷ ἀληθινῷ αἰῶνι, τὸ
πρόσωπον ἑαυτοῦ δεικνύει αὐτῷ, οὐχ ὅ,τι ἐστίν.

23 **Ο** σον γὰρ οἱ δίκαιοι εἰσέλθωσιν ἐν τῇ θεωρίᾳ αὐτοῦ, τὴν
εἰκόνα ὡς ἐν ἐσόπτρῳ θεωροῦσιν, ἐκεῖσε δὲ τὴν φανέ-
ρωσιν τῆς ἀληθείας θεωροῦσιν.

24 **Τ** ὁ πῦρ τὸ ἐν ξηροῖς ξύλοις ἀναφθὲν δυσχερῶς σβεσθήσε-
ται, καὶ ἡ θερμὴ τοῦ Θεοῦ ἡ γινομένη καὶ ἐμπίπτουσα ἐν
τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀποταξαμένου τῷ κόσμῳ, ἡ πυρπόλησις αὐτῆς
οὐ σβεσθήσεται καὶ ἔστι τοῦ πυρὸς δριμυτέρα.

25 **Ο** οῖνος, ὅταν ἡ δύναμις αὐτοῦ εἰσέλθῃ εἰς τὰ μέλη, ἐπιλαν-
θάνεται ὁ νοῦς τὴν ἀκρίβειαν τῶν πάντων, καὶ ἡ μνήμη
τοῦ Θεοῦ, ὅτε κρατήσῃ νομῆν εἰς τὴν ψυχὴν, ἀπόλλυσι πᾶσαν
μνήμης ὀράσεως ἐκ τῆς καρδίας.

26 **Δ** ιάνοια εὐροῦσα τὴν σοφίαν τοῦ πνεύματος, ὡς ἄνθρωπος
εὐρίσκων πλοῖον ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ ὅταν καθήσῃ ἐν
αὐτῷ, διαβιβάζει ἑαυτὸν ἐκ τῆς θαλάσσης τοῦ κόσμου τούτου
καὶ φθάσαι ποιεῖ τὴν νῆσον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Οὕτως
5 ἐστὶν ἡ αἴσθησις τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ,
ὡς νῆσος μικρὰ ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ ὁ προσεγγίζων αὐτῇ οὐκέτι
κοπιᾷ ἐν τοῖς κύμασι τῆς φαντασίας τοῦ αἰῶνος τούτου.

2. Τοῦτο ὑπενθυμίζει τὸν ἐπίλογο τοῦ Ἰωάννη τῆς Κλίμακος, «ἀναβαίνετε, ἀναβαίνετε ἀναβάσεις προθύμως».

3. Ἡ πρότασις αὕτη εἶναι ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸν Λόγο 28 τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (ΕΠΕ 4,34–103), κυρίως παράγρ. 3 καὶ ἐξῆς, ὅπου ὁ μέγας αὐ-
τὸς πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας λέγει ὅτι ἀνέβηκε στὸ ὄρος, ἐπέρασε τὴν νεφέλη,

άνοδος τῆς γνώσεώς του δὲν σταματᾷ², μέχρι ποῦ νᾶ ἔλθῃ ἐκεῖνος ὁ αἰὼν τῆς δόξης καὶ παραλάβῃ ὀλόκληρο τὸν πλοῦτο του.

22 **Ο**σο τελειώνεται ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεό, τόσο βαδίζει πίσω ἀπ' αὐτόν, καὶ σ' ἐκεῖνον τὸν ἀληθινὸ αἰῶνα ὁ Θεὸς τοῦ δείχνει τὸ πρόσωπό του, ὄχι βέβαια ὅ,τι εἶναι³.

23 **Ο**σο περισσότερο εἰσέλθουν οἱ δίκαιοι στὴν θεωρία του, τόσο θεωροῦν τὴν εἰκόνα του σὰν σὲ καθρέπτη, καὶ ἀπ' ἐκεῖ θεωροῦν τὴν φανέρωσι τῆς ἀληθείας.

24 **Η** φωτιά ποῦ ἔχει ἀνάψει σὲ ξηρὰ ξύλα, δύσκολα θὰ σβησθῇ, καὶ ἡ πυρκαϊὰ ποῦ προκλήθηκε ἀπὸ τὴν θερμὴ τοῦ Θεοῦ κι' ἔπεσε στὴν καρδιά ἐκεῖνου ποῦ ἀπαρνήθηκε τὸν κόσμο, δὲν θὰ σβησθῇ, καὶ εἶναι δυνατότερη ἀπὸ τὴν φωτιά.

25 **Ο**οῖνος, ὅταν ἡ δύναμις του ἀνεβῇ στὰ μέλη, κάμει τὸν νοῦ νὰ λησμονήσῃ τὴν ἀκρίβεια τῶν πάντων· καὶ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ, ὅταν κυριεύσῃ τὴν ψυχὴ, ἐξαφανίζει ἀπὸ τὴν καρδιά τὴν ἀνάμνησι κάθε θεάματος.

26 **Η** διάνοια ποῦ εὗρῆκε τὴν σοφία τοῦ πνεύματος εἶναι σὰν ἄνθρωπος ποῦ εὗρῆκε πλοῖο στὴν θάλασσα, καὶ ὅταν καθῆσῃ σ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα, διαπερᾷ τὴν θάλασσα τοῦ κόσμου τούτου καὶ φθάνει στὸ νησὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Τέτοια εἶναι ἡ αἴσθησις τοῦ μέλλοντος αἰῶνος σὲ τοῦτον τὸν κόσμο, σὰν μικρὸ νησὶ στὴν θάλασσα καὶ ὅποιος τὸ πλησιάζει δὲν κοπιάζει πλέον στὰ κύματα τῆς φαντασίας τοῦ αἰῶνος τούτου.

συγκέντρωσε τὸν νοῦ του, ἔρριψε τὰ βλέμματά του καὶ ὅ,τι κατώρθωσε μόλις νὰ ἰδῇ ἦταν «Θεοῦ τὰ ὀπίσθια». Καὶ ὅταν ἔσκυψε λίγο ἀκόμη εἶδε τὴν ἐξωτερικὴ ὄψι τοῦ Θεοῦ, ὄχι τὴν ἀκήρατη φύσι του.

- 27 **Ο** ἔμπορος, ὅταν τελειωθῆ ὁ κλῆρος αὐτοῦ, σπουδάζει ἀπελθεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ· καὶ ὁ μοναχός, ὅσον ἀκμῆν ὑπολείπεται ὁ καιρὸς τῆς πράξεως αὐτοῦ, λυπεῖται χωρισθῆναι ἐκ τοῦ σώματος τούτου, καὶ ὅταν αἰσθηθῆ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, ⁵ ὅτι ἐξηγόρασε τὸν καιρὸν καὶ ἔλαβε τὸν ἀρραβῶνα αὐτοῦ, ἐπιθυμεῖ τὸν μέλλοντα αἰῶνα.
- 28 **Ο** ἔμπορος ὅσον ἐστὶν ἐν τῇ θαλάσῃ, ὁ φόβος ἐν τοῖς μέλεσιν αὐτοῦ ἐστὶ, μήπως ἐπαναστῶσιν αὐτῷ τὰ κύματα καὶ βυθισθῆ ἢ ἐλπίς τῆς ἐργασίας αὐτοῦ· καὶ ὁ μοναχός ὅσον ἐστὶν ἐν τῷ κόσμῳ, ὁ φόβος κατακρατεῖ τῆς πολιτείας αὐτοῦ, μήπως ⁵ ἐξυπνισθῆ κατ' αὐτοῦ ὁ χειμὼν καὶ ἀπολεσθῆ τὸ ἔργον αὐτοῦ τὸ ἐκ τῆς νεότητος αὐτοῦ ἕως γήρως αὐτοῦ. Ὁ ἔμπορος τὴν χέρσον θεωρεῖ, καὶ ὁ μοναχὸς τὴν ὥραν τοῦ θανάτου.
- 29 **Ο** ναύτης τοὺς ἀστέρας βλέπει, ὅταν διαβαίνει ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης, καὶ πρὸς τοὺς ἀστέρας κατευθύνει τὸ πλοῖον αὐτοῦ, ἕως ἂν φθάσῃ τὸν λιμένα· καὶ ὁ μοναχὸς εἰς τὴν εὐχὴν βλέπει, διότι διορθοῖ αὐτὸν καὶ κατευθύνει αὐτοῦ τὴν πορείαν ⁵ πρὸς ὅποιον λιμένα εὐθύνει ἢ πολιτεία αὐτοῦ ἐν τῇ εὐχῇ τῇ καθ' ὥραν.
- 30 **Ο** ναύτης ὁρᾷ τὴν νῆσον, ἐν ἣ ἤδησει τὸ πλοῖον αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖθεν ἐφοδιάζεται καὶ εὐθύνεται πάλιν εἰς ἄλλην νῆσον. Οὕτως ἐστὶν ἡ πορεία τοῦ μοναχοῦ ὅσον ἐστὶν ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ· ἀπὸ νῆσου εἰς νῆσον διαβαίνει, ἥτοι ἀπὸ γνώσεως εἰς γνώσιν, ⁵ καὶ ἐν τῇ ἀλλαγῇ τῶν νήσων, ἥτοι τῶν γνώσεων, προκόπτει, ἕως ἂν ἀνέλθῃ ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ πρὸς τὴν πόλιν τὴν ἀληθινήν ἐκείνην καταφθάσῃ ἢ πορεία αὐτοῦ, ἐν ἣ οἱ οἰκοῦντες ἐν αὐτῇ οὐκ ἐμπορεῦνται πάλιν, ἀλλ' ἕκαστος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ ἐπαναπαύεται.
- 31 **Μ**ακάριος ὅστις ἢ ἐμπορία αὐτοῦ οὐ συνεχύθη ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῷ ματαίῳ, ἔσωθεν τῆς μεγάλης θαλάσσης ταύτης. Μακάριος ὅστις τὸ πλοῖον αὐτοῦ οὐκ ἐκλάσθη, καὶ

27 **Ο** ἔμπορος, ὅταν τελειώσῃ ἢ πραγμάτειά του, σπεύδει νὰ γυρίσῃ τὸ σπίτι του· καὶ ὁ μοναχὸς, ὅσο ὑπολείπεται ἀκόμη ὁ καιρὸς τῆς ὑπηρεσίας του, λυπεῖται νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦτο, ὅταν ὁμοῦς αἰσθανθῇ μὲ τὴν ψυχὴ του ὅτι συμπλήρωσε τὸν καιρὸ καὶ ἔλαβε τὸν ἄρραβῶνα του, ἐπιθυμεῖ τὸν μέλλοντα αἰῶνα⁴.

28 **Ο** ἔμπορος, ὅσον καιρὸ εὐρίσκεται στὴ θάλασσα, κατέχεται ἀπὸ τὸν φόβο, μήπως σηκωθοῦν ἐναντίον του τὰ κύματα καὶ βυθισθῇ ἢ ἐλπίδα τῆς ἐργασίας του· καὶ ὁ μοναχὸς, ὅσον καιρὸ εἶναι στὸν κόσμος, κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸν φόβο μήπως ἀφυπνισθῇ ἐναντίον του ἢ τρικυμία καὶ χαθῇ τὸ ἔργο του, πὺρ ἐπετέλεσε ἀπὸ τὴν νεότητα ἕως τὰ γηρατειά του. Ὁ ἔμπορος κυττάζει πρὸς τὴν ξηρὰ, ἐνῶ ὁ μοναχὸς πρὸς τὴν ὥρα τοῦ θανάτου.

29 **Ο** ναυτικός, ὅταν διαπλέῃ τὴν θάλασσα, βλέπει τὰ ἄστρα καὶ κατευθύνει τὸ πλοῖο του σύμφωνα μὲ τὰ ἄστρα, ὡς πὺρ νὰ φθάσῃ στὸ λιμάνι· καὶ ὁ μοναχὸς βλέπει τὴν προσευχή, διότι αὐτὴ τὸν διορθώνει καὶ κατευθύνει τὴν πορεία του πρὸς τὸν λιμένα τοῦ προορισμοῦ του, γιὰ τὴν ἐπίτευξι τοῦ ὁποῖου ἐπιδίδεται στὴν προσευχὴ κάθε ὥρα.

30 **Ο** ναυτικός προσέχει νὰ ἰδῇ τὸ νησί, ὅπου θὰ δέσῃ τὸ πλοῖο του καὶ θὰ ἀνεφοδιασθῇ, γιὰ νὰ κατευθυνθῇ πάλι σὲ ἄλλο νησί. Ἔτσι εἶναι καὶ ἡ πορεία τοῦ μοναχοῦ σὲ τούτη τὴν ζωὴ· περνᾷ ἀπὸ νησὶ σὲ νησί, δηλαδὴ ἀπὸ γνῶσι σὲ γνῶσι, καὶ μὲ τὴν ἐναλλαγὴ τῶν νησιῶν, δηλαδὴ τῶν γνώσεων, προκόπτει, ὡς πὺρ ν' ἀνεβῇ ἀπὸ τὴν θάλασσα καὶ φθάσῃ στὴν ἀληθινὴ ἐκεῖνη πόλι, ὅπου θὰ καταλήξῃ ἡ πορεία του, στὴν ὁποία πόλι οἱ κάτοικοι δὲν ἐμπορεῦνται πλέον, ἀλλ' ὁ καθένας ἐπαναπαύεται στὸν πλοῦτο του.

31 **Μ**ακάριος εἶναι ἐκεῖνος, τοῦ ὁποῖου ἡ πραγμάτεια δὲν καταποντίσθηκε στὸν κόσμος τοῦτο τὸν μάταιο, μέσα στὴν μεγάλη αὐτὴ θάλασσα. Μακάριος εἶναι ἐκεῖνος, τοῦ

φθάσει ἐν χαρᾷ πρὸς τὸν λιμένα.

32 **Ο** νηχόμενος, γυμνὸς καταδύνει ἐν τῇ θαλάσσει, ἕως ἂν εὕρη τὸν μαργαρίτην· καὶ ὁ σοφὸς μοναχὸς γυμνὸς διαπορεύεται ἐν τῷ βίῳ, ἕως ἂν εὕρη ἐν ἑαυτῷ τὸν μαργαρίτην Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ ὅταν εὕρη αὐτόν, οὐκ ἔτι κτᾶται σὺν αὐτῷ τι τῶν
5 ὄντων.

33 **Ο** μαργαρίτης ἐν τοῖς ταμείοις φυλάττεται· καὶ ἡ τρυφή τοῦ μοναχοῦ ἔσωθεν τῆς ἡσυχίας συντηρεῖται.

34 **Η** παρθένος ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν τοῖς πλήθεσι τῶν λαῶν καταβλάπτεται· καὶ ἡ διάνοια τοῦ μοναχοῦ ἐν ταῖς τῶν πολλῶν συντυχίαις.

35 **Τ**ὸ ὄρνεον ἐκ παντὸς τόπου πρὸς τὴν καλλιὰν αὐτοῦ τρέχει τοῦ ποιῆσαι τέκνα· καὶ ὁ μοναχὸς ὁ ἔχων διάκρισιν ταχύνει εἰς τὸ σκῆνωμα ἑαυτοῦ, τοῦ ποιῆσαι ἐν αὐτῷ καρπὸν ζωῆς.

36 **Ο** ὄφεις, ὅταν θλασθῆ ὄλον τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τηρεῖ· καὶ ὁ σοφὸς μοναχὸς παραφυλάττεται ἐν παντὶ καιρῷ τὴν πίστιν αὐτοῦ, ἥτις ἐστὶ ἀρχὴ τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

37 **Ν**εφέλη καλύπτει ἥλιον, καὶ λόγοι πολλοὶ τὴν ψυχὴν τὴν ἀρξάμενην φωτίζεσθαι ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς εὐχῆς καλύπτουσι.

38 **Τ**ὸ ὄρνεον τὸ καλούμενον Ἐρωδιός, ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ εὐφραίνεται καὶ ἀγαλλιᾶται κατὰ τὸν λόγον τῶν σοφῶν, ὅταν ἀφορίσῃ ἑαυτὸν ἐκ τῆς οἰκουμένης καὶ πορευθῆ εἰς ἔρημον τόπον καὶ οἰκήσῃ ἐν αὐτῷ· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ μονάζοντος ἐν
5 ἐκείνῳ τῷ καιρῷ δέχεται τὴν οὐράνιον χαρὰν, ὅταν μακρυνθῆ

5. Ὁ ἐρωδιός εἶναι ἓνα εἶδος πελαργοῦ.

ὁποίου τὸ πλοῖο δὲν συνετρίβη, κι' ἔφθασε μὲ χαρὰ στὸν λιμένα.

32 **Ο** κολυμβητῆς καταδύεται γυμνὸς στὴν θάλασσα, μέχρι πὺ νὰ εὔρη τὸν μαργαρίτη· καὶ ὁ σοφὸς μοναχὸς διαβαίνει γυμνὸς στὸν βίο του, ὡς πὺ νὰ εὔρη μέσα του τὸν μαργαρίτη, τὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ ὅταν τὸν εὔρη, δὲν κρατᾷ πλέον μαζί του κανένα ἄλλο πρᾶγμα.

33 **Ο** μαργαρίτης διαφυλάσσεται στὰ ταμεῖα, ἐνῶ ἡ τρυφὴ τοῦ μοναχοῦ συντηρεῖται μέσα στὴν ἡσυχία.

34 **Η** παρθένος παραβλάπτεται μέσα στὶς συναθροίσεις καὶ τὰ πλήθη τῶν ἀνθρώπων· τὸ ἴδιο καὶ ἡ διάνοια τοῦ μοναχοῦ στὶς συναντήσεις μὲ πολλούς.

35 **Τ** ὁ ὄρνεο καταφεύγει ἀπὸ κάθε τόπο στὴν φωλιά του γιὰ νὰ γεννήσῃ, καὶ ὁ διακριτικὸς μοναχὸς ἐπιταχύνει τὴν ἐπιστροφή στὸ κελλί του γιὰ νὰ παραγάγῃ σ' αὐτὸ καρπὸ ζωῆς.

36 **Τ** ὁ φίδι, ὅταν συντριβῆ ὅλο τὸ σῶμα του, φυλάσσει τὴν κεφαλὴ του, καὶ ὁ σοφὸς μοναχὸς σὲ κάθε δύσκολη περίστασι προφυλάσσει τὴν πίστι του, πὺ εἶναι ἀρχὴ τῆς ζωῆς του.

37 **Τ** ὁ σύννεφο σκεπάζει τὸν ἥλιο, ἐνῶ ἡ πολυλογία σκεπάζει τὴν ψυχὴ πὺ ἄρχισε νὰ φωτίζεται μὲ τὴν θεωρία τῆς προσευχῆς

38 **Τ** ὁ ὄρνεο πὺ ὀνομάζεται ἐρωδιὸς⁵ εὐφραίνεται καὶ ἀγαλλιᾶται, κατὰ τὸν λόγο τῶν σοφῶν, τὸν καιρὸ πὺ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ κατοικούμενο μέρος καὶ μεταβαίνει σὲ ἔρημο τόπο, γιὰ νὰ κατοικήσῃ σ' αὐτόν· ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ μοναχοῦ, δέχεται τὴν οὐράνια χαρὰ ὅταν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπέλθῃ, γιὰ νὰ κατοικήσῃ στὸν

ἐκ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπέλθη καὶ οἰκήσῃ εἰς τὴν χώραν τῆς ἡσυχίας καὶ προσδοκήσῃ τὸν καιρὸν τῆς ἐξόδου αὐτοῦ.

39 **Ε**ρρέθη περὶ τοῦ ὀρνέου τοῦ λεγομένου σειρῆνος, ὅτι ἕκα-
 στος ἀκούων τοῦ μέλους τῆς φωνῆς αὐτοῦ, οὕτως αἰχμα-
 λωτίζεται ὀπίσω αὐτοῦ ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ τῆς ἐρήμου, ὡς ἐπι-
 λανθάνεσθαι ἐν τῇ ἡδύτητι τοῦ μέλους καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς καὶ
 5 πίπτειν καὶ ἀποθνήσκειν. Τούτῳ ἀπεικάζεται τὸ πρᾶγμα τῆς
 ψυχῆς. Ὅταν γὰρ ἐμπέσῃ ἡ γλυκύτης ἡ οὐράνιος ἐν αὐτῇ, ἐκ
 τοῦ μέλους τῆς ἡδύτητος τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ τῶν ἐμπιπτόν-
 των ἐν αἰσθήσει ἐν τῷ νοῖ, οὕτως ὀλη ἀπέρχεται ὀπίσω αὐτῆς,
 ὡς ἐπιλανθάνεσθαι τῆς ζωῆς ταύτης τῆς σωματικῆς καὶ στε-
 10 ρεῖσθαι τὸ σῶμα τῶν ὀρέξεων αὐτοῦ καὶ ὑποῦσθαι αὐτὴν πρὸς
 τὸν Θεὸν ἐκ τῆς ζωῆς ταύτης.

40 **Δ**ένδρον ἂν μὴ ἀποβάλλῃ ἑαυτοῦ τὰ πρότερον φύλλα
 πρῶτον, οὐκ ἐκφέρει τοὺς νεαροὺς κλάδους· καὶ μοναχός,
 ἕως ἂν μὴ ἀπορρίψειεν ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτοῦ τὴν μνήμην τῶν
 προτέρων ἑαυτοῦ, οὐκ ἐκφέρει νεαροὺς καρποὺς καὶ κλάδους
 5 ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ.

41 **Ο**ἄνεμος λιπαίνει τοὺς καρποὺς, καὶ ἡ μέριμνα τοῦ Θεοῦ
 τοὺς καρποὺς τῆς ψυχῆς.

42 **Μ**ύαξ, ἐν ᾧ ὁ μαργαρίτης τίκτεται, κτίζεται ἐν αὐτῷ εἶδος
 τι σπινθῆρος ἐκ τῆς ἀστραπῆς καὶ ἐκ τοῦ ἀέρος δέχεται
 τὴν ὕλην, καθὼς ἐστι λόγος, καὶ ἕως τότε σὰρξ ἐστι ψιλὴ· καὶ
 ἡ καρδία τοῦ μοναχοῦ ἕως ἂν δέξηται τὴν ὕλην τὴν οὐράνιον ἐν
 5 συνέσει, τὸ ἔργον αὐτῆς ψιλόν ἐστι καὶ οὐκ ἔχει ἔσωθεν τῶν
 μυάκων τὸν καρπὸν τῆς παρακλήσεως.

43 **Ο**κύων ὁ λείχων τὸ ρινίον, ἐκ τοῦ αἵματος ἑαυτοῦ πίνει,
 καὶ οὐκ οἶδε τὴν βλάβην αὐτοῦ ἐκ τῆς γλυκύτητος τοῦ
 ἰδίου αἵματος· καὶ ὁ μοναχὸς ὁ κλίνων πιεῖν κενοδοξίαν, ἐκ τῆς
 ζωῆς αὐτοῦ συμπίνει, καὶ οὐκ αἰσθάνεται τῆς βλάβης αὐτοῦ ἐκ
 5 τῆς γλυκύτητος τῆς πρὸς ὥραν γινομένης.

τόπο τῆς ἡσυχίας, περιμένοντας τὸν καιρὸ τῆς ἐξόδου του ἀπ' αὐτὴν τὴν ζωῆ.

39 **Λ**έγεται γιὰ τὸ ὄρνειο ποὺ ὀνομάζεται σειρήνα ὅτι, ὅποιος ἀκούσει τὴν μελωδία τῆς φωνῆς του αἰχμαλωτίζεται ἀπ' αὐτὴν κατὰ τὴν ὁδοιπορία στὴν ἔρημο, ὥστε ἀπὸ τὴν γλυκύτητα τῆς μελωδίας νὰ λησμονῆ καὶ τὴν ἴδια τὴν ζωῆ του καὶ νὰ πέφτη νεκρός. Μὲ αὐτὸ ὁμοιάζει ὅ,τι συμβαίνει στὴν ψυχὴ. Ὅταν εἰσβάλη σ' αὐτὴν ἡ οὐράνια γλυκύτης, ἀπὸ τὴν γλυκειὰ μελωδία τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ ποὺ διὰ τῶν αἰσθήσεων μεταφέρονται στὸν νοῦ συναρπάζεται τόσο πολὺ ὀλόκληρη, ὥστε λησμονεῖ τὴν σωματικὴ αὐτὴ ζωῆ, χάνει τὶς σωματικὲς ὀρέξεις καὶ ὑψώνεται ἀπὸ τούτην τὴν ζωῆ πρὸς τὸν Θεό.

40 **Τ**ὸ δένδρο, ἂν δὲν ἀποβάλλη πρῶτα τὰ παλαιὰ φύλλα, δὲν ἐκφέρει νέους κλάδους, καὶ ὁ μοναχός, ἂν δὲν ἀπορρίψη πρῶτα τὴν μνήμη τῶν παλαιῶν του ἐμπειριῶν, δὲν παράγει νέους καρποὺς καὶ κλάδους ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

41 **Ο** ἄνεμος λιπαίνει τοὺς καρποὺς τῶν δένδρων, καὶ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ τοὺς καρποὺς τῆς ψυχῆς.

42 **Σ**τὸ ὄστρακο, ὅπου γεννᾶται ὁ μαργαρίτης, σχηματίζεται ἓνα εἶδος σπινθῆρος ἀπὸ τὴν ἀστραπὴ καὶ δέχεται τὴν ὕλη ἀπὸ τὸν ἀέρα, ὅπως λέγεται, ἐνῶ μέχρι τότε εἶναι ἀπλῆ σάρκα· καὶ ἡ καρδιὰ τοῦ μοναχοῦ, ὡς ποὺ νὰ δεχθῆ μὲ σύνεσι τὴν οὐράνια πνοή, παρουσιάζει ἔργο ψιλὸ καὶ δὲν ἔχει μέσα στὰ ὄστρακά της τὸν καρπὸ τῆς παρηγοριᾶς.

43 **Ο** σκύλος, ποὺ γλείφει τὸ ρινί, πίνει ἀπὸ τὸ αἷμα του καὶ λόγῳ τῆς γλυκύτητος τοῦ αἵματός του δὲν καταλαβαίνει πόσο βλάπτεται· ἔτσι καὶ ὁ μοναχός, ποὺ ἔχει τὴν τάσι νὰ πίνη κενοδοξία, πίνει ἀπὸ τὴν ζωῆ του, καὶ δὲν αἰσθάνεται τὴν βλάβη του ἀπὸ τὴν πρόσκαιρη γλυκύτητα.

44 **Η** δόξα ἢ κοσμικὴ πέτρα ἐστὶν ἐν τῇ θαλάσῃ σκεπαζομένη ὑπὸ τῶν ὑδάτων, καὶ οὐ γινώσκεται τῷ ναύτῃ, ἕως ἂν ἐπιστῇ ἐν αὐτῇ τὸ πλοῖον κάτωθεν καὶ πληρωθῇ ὕδατος· οὕτως ἢ κενοδοξία ποιεῖ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἕως ἂν βυθίσῃ καὶ ἀπο-
5 λέσῃ αὐτόν. Ἐρρέθη περὶ αὐτῆς τοῖς πατράσιν, ὅτι ἐν τῇ κενοδόξῳ ψυχῇ στρέφονται πάλιν τὰ πάθη τὰ ἅπαξ ἠττηθέντα καὶ ἐξελθόντα ἐξ αὐτῆς.

45 **Ν**εφέλη μικρὰ σκεπάζει τὸν κύκλον τοῦ ἡλίου, καὶ ὁ ἥλιος μετὰ τὴν νεφέλην λίαν ἐστὶ θερμός· καὶ ἀκηδία μικρὰ σκεπάζει τὴν ψυχὴν, καὶ ἡ χαρὰ ἢ μετ' αὐτὴν μεγάλη ἐστὶ.

46 **Τ**οῖς λόγοις τῶν μυστηρίων τῶν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ, χωρὶς εὐχῆς καὶ αἰτήσεως βοηθείας παρὰ τοῦ Θεοῦ, μὴ προσεγγίσης, ἀλλὰ λέγε· 'Κύριε, δός μοι λαβεῖν αἴσθησιν τῆς δυνάμεως τῆς ἐν αὐταῖς'. Κλεῖδας τῶν νοημάτων τῶν ἀληθινῶν τῶν
5 ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς τὴν εὐχὴν λογίζου εἶναι.

47 **Ο**ταν θελήσῃς προσεγγίσει τῷ Θεῷ τῇ καρδίᾳ σου, πρῶτον ἐν τοῖς σωματικοῖς κόποις δεῖξον αὐτῷ τὸν πόθον σου. Ἐκ τούτων ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς πολιτείας· μεγάλως γὰρ προσεγγίζει ἡ καρδία τῷ Θεῷ ἐν τῇ ἐνδείᾳ τῆς χρείας· ἐν τῇ
5 ἀσκήσει τοῦ ἐνὸς εἶδους τῆς τροφῆς, καὶ ἀκολουθεῖ τοῖς ἔργοις. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Κύριος ἐκ τούτου ἐποίησε τὸν θεμέλιον τῆς τελειώσεως.

48 **Λ**όγισαι δὲ τὴν ἀργίαν ἀρχὴν σκοτώσεως τῆς ψυχῆς, σκοτώσιν δὲ ἐπὶ σκοτώσει τὰς συντυχίας τῶν λόγων. Ἀφορμὴ δὲ τοῦ προτέρου, τὸ δεύτερον. Ἐὰν γὰρ οἱ λόγοι τῆς ὠφε-

6. Ὑφαλος.

7. Στὴν παράδοσι τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου ἀπαντᾶται ἡ σημείωσις, «εὐχὴ τῆς ἀναγνώσεως». Πράγματι ἡ εὐχὴ ὁμοιάζει μὲ τὴν εὐχὴ γιὰ τὸν ἀναγνώστη,

- 44 **Η** κοσμική δόξα είναι πέτρα στην θάλασσα που σκεπάζεται από τὰ ὕδατα⁶ καὶ δὲν γίνεται ἀντιληπτή ἀπὸ τὸν ναυτικό, ὡς πὺν νὰ κτυπήσῃ σ' αὐτὴν τὸ πλοῖο ἀπὸ κάτω καὶ γεμίσῃ νερό· αὐτὸ κάμνει στὸν ἄνθρωπο καὶ ἡ κενοδοξία, ὡς πὺν νὰ τὸν βυθίσῃ καὶ τὸν ἀφανίσῃ. Λέγεται γι' αὐτὴν ἀπὸ τοὺς Πατέρες ὅτι στὴν κενόδοξη ψυχὴ ἐπιστρέφουν πάλι τὰ πάθη πὺν εἶχαν κάποτε ἠττηθῆ καὶ ἐξέλθῃ ἀπ' αὐτὴν.
- 45 **Μ**ικρὸ σύννεφο σκεπάζει τὸν δίσκο τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ μετὰ τὸ σύννεφο ὁ ἥλιος εἶναι πολὺ θερμός· ἔτσι καὶ μικρὴ ἀκηδία σκεπάζει τὴν ψυχὴ, ἀλλὰ μετὰ ἀπ' αὐτὴν ἡ χαρὰ εἶναι μεγάλη.
- 46 **Ν**ὰ μὴ πλησιάσῃς τὰ λόγια τῶν μυστηρίων, πὺν εἶναι στὴν θεία Γραφή, χωρὶς προσευχὴ καὶ αἴτησι βοηθείας ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ λέγε· «Κύριε, δός μου τὴν ἰκανότητα νὰ κατανοήσω τὸ νόημα πὺν περικλείεται σ' αὐτά»⁷. Νὰ θεωρῆς ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι κλειδί τῶν ἀληθινῶν νοημάτων πὺν περιέχονται στὶς θεῖες Γραφές.
- 47 **Ο**ταν θελήσῃς νὰ προσεγγίσῃς τὸν Θεὸ μὲ τὴν καρδιά σου, δεῖξε πρῶτα τὸν πόθο σου μὲ τοὺς σωματικούς κόπους. Ἀπὸ αὐτοὺς ἀρχίζει ἡ μοναχικὴ ζωὴ. Διότι ἡ καρδιά πλησιάζει πολὺ τὸν Θεὸ μὲ τὴν στέρησι τῶν ἀναγκαίων, τὴν τήρησι τῆς μονοφαγίας καὶ τὴν ἐπίδοσι στὰ ἔργα. Ἄλλωστε καὶ ὁ Κύριος σ' αὐτὲς τὶς πράξεις ἔβαλε τὸ θεμέλιο τῆς τελειώσεως⁸.
- 48 **Ν**ὰ θεωρῆς τὴν ἀργία ὡς ἀρχὴ τοῦ σκοτισμοῦ τῆς ψυχῆς, ἐνῶ τὶς συνομιλίες νὰ θεωρῆς σκοτισμὸ ἐπάνω στὸν σκοτισμὸ. Ἀφορμὴ τοῦ προηγουμένου εἶναι τὸ δευτε-

τοῦ Ἀποστόλου, «ὁ Θεὸς δῶν σοι ρῆμα τῷ εὐαγγελιζομένῳ δυνάμει πολλῇ».

8. Προφανῶς ὑπονοεῖται ἐδῶ ἡ τεσσαρακονθήμερος νηστεία τοῦ Χριστοῦ στὴν ἔρημο πρὸ τῆς ἀποστολῆς του.

λείας οἱ ἀμέτρως γινόμενοι σκότῳσιν ἐμποιοῦσι, πόσω μᾶλλον
 5 τὰ μάταια; Εὐτελίζεται γὰρ ἡ ψυχὴ ἐν τῷ πλήθει τῆς ὀμιλίας
 τῆς πολλῆς, κἂν ἡ παρασκευὴ αὐτῆς εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ᾗ.
 Λοιπὸν ἡ σκότῳσις τῆς ψυχῆς ἐκ τῆς ἀταξίας τῆς πολιτείας γί-
 νεται.

49 **Τ**ὸ μέτρον καὶ ὁ ὄρος ἐν τῇ πολιτεία φωτίζουσι τὴν διά-
 νοίαν καὶ τὴν σύγχυσιν ἀποδιώκουσι. Ἡ σύγχυσις τῆς
 διανοίας ἢ ἀπὸ τῆς ἀταξίας σκότῳσιν ἐμποιεῖ τῇ ψυχῇ, καὶ ἡ
 σκότῳσις θόλωσιν. Ἡ εἰρήνη ἐκ τῆς καλῆς τάξεως γίνεται καὶ
 5 τὸ φῶς ἐκ τῆς εἰρήνης γεννᾶται ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ ἐκ τῆς εἰρήνης
 ὁ καθαρὸς ἀῆρ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐγάζει.

50 **Κ**αὶ πρὸς τὸ μέτρον τοῦ πελασμοῦ τῆς καρδίας πρὸς τὴν
 σοφίαν τοῦ πνεύματος ἐκ τῆς τοῦ κόσμου ἀποξενώσεως,
 τοσοῦτον δέχεται τὴν χαρὰν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ διάκρισιν τῆς
 σοφίας τοῦ πνεύματος ἐκ τῆς τοῦ κόσμου αἰσθάνεται ἐν τῇ
 5 ψυχῇ ἑαυτοῦ· ὅτι ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ πνεύματος ἡ σιωπὴ κατακρα-
 τεῖ ἐν τῇ ψυχῇ, ἐν δὲ τῇ κοσμικῇ σοφίᾳ ἡ πηγὴ τοῦ μετεωρι-
 σμοῦ.

51 **Κ**αὶ μετὰ τὴν εὐρεσιν τῆς πρώτης σοφίας πληροῦσαι ταπει-
 νοφροσύνης πολλῆς καὶ ἐπιεικειᾶς καὶ εἰρήνης τῆς βασι-
 λευούσης πάντων τῶν λογισμῶν σου. Ἐντεῦθεν καὶ τὰ μέλη
 σου παύσονται καὶ ἡσυχάσουσιν ἐκ τῆς ταραχῆς καὶ τοῦ
 5 στρηνιασμοῦ. Μετὰ δὲ τὴν εὐρεσιν τῆς δευτέρας σοφίας κτᾶσαι
 τὴν ὑπερηφανίαν ἐν τῷ φρονήματί σου καὶ λογισμοὺς παρηλ-
 λαγμένους ἀρρήτους καὶ ταραχὴν τοῦ νοῦς καὶ ἀναίδειαν τῶν αἰ-
 σθήσεων καὶ γαυρίασιν.

52 **Μ**ὴ νομίσης, ὅτι παρρησιασθήσεται ἐν προσευχῇ ἐνώπιον
 τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος δεδεμένος ἐν τοῖς σωματικοῖς. Ψυχὴ
 σκνιπευομένη στερεῖται τῆς σοφίας, ἡ δὲ ἐλεήμων σοφισθήσε-

ρο. Πράγματι, ἂν οἱ ὠφέλιμοι λόγοι, ὅταν εἶναι ἄμετροι, προκαλοῦν σκοτισμό, πόσο μᾶλλον οἱ μάταιοι λόγοι; Διότι ἡ ψυχὴ κλονίζεται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῆς ὀμιλίας, ἔστω καὶ ἂν εἶναι προετοιμασμένη νὰ αἰσθάνεται τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ. Ὁ σκοτισμὸς τῆς ψυχῆς λοιπὸν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἄτακτὴ διαγωγή.

49 **Τ**ὸ μέτρο καὶ ἡ τάξις στὴν διαγωγή φωτίζουν τὴν διάνοια καὶ ἀπομακρύνουν τὴν σύγχυσι. Ἡ ἀπὸ τὴν ἀταξία προερχόμενη σύγχυσις τῆς διανοίας προκαλεῖ σκότισι στὴν ψυχὴ, καὶ ἡ σκότισις θόλωσι. Ἡ εἰρήνη προκύπτει ἀπὸ τὴν εὐταξία καὶ τὸ φῶς γεννᾶται στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν εἰρήνη, καὶ ἀπὸ τὴν εἰρήνη ἐπίσης καταυγάζει τὴν διάνοια ὁ καθαρὸς ἀέρας.

50 **Ο**σο ἡ καρδιὰ πλησιάζει πρὸς τὴν σοφία τοῦ Πνεύματος διὰ τῆς ἀποξενώσεως ἀπὸ τὸν κόσμον, τόσο δέχεται κανεὶς τὴν χαρὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ αἰσθάνεται στὴν ψυχὴ τοῦ τὴν διάκρισι τῆς σοφίας τοῦ Πνεύματος ἀπὸ τὴν σοφία τοῦ κόσμου, ὅτι δηλαδὴ μὲ τὴν σοφία τοῦ Πνεύματος ἐπικρατεῖ στὴν ψυχὴ ἡ σιωπὴ, ἐνῶ στὴν κοσμικὴ σοφία ὑπάρχει ἡ πηγὴ τοῦ μετεωρισμοῦ.

51 **Μ**ετὰ τὴν εὕρεσι τῆς πρώτης σοφίας γεμίζεις πολλὴ ταπεινοφροσύνη καὶ ἐπιείκεια, καὶ βασιλεύει σὲ ὅλους τοὺς λογισμοὺς σου ἡ εἰρήνη· ἔπειτα τὰ μέλη σου ἡρεμοῦν καὶ ἡσυχάζουν ἀπὸ τὴν ταραχὴ καὶ τὴν ἀκολασία. Μετὰ τὴν εὕρεσι τῆς δεύτερης σοφίας ἀποκτᾶς τὴν ὑπερηφάνεια τοῦ φρονήματος, ποικίλους ἀρρήτους λογισμοὺς, ταραχὴ τοῦ νοῦ, ἀναίδεια αἰσθήσεων καὶ ἔπαρσι.

52 **Μ**ὴ νομίσης⁹ ὅτι ἄνθρωπος προσδεδεμένος στὰ σωματικά θὰ ἀποκτήσῃ παρρησία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς προσευχῆς. Ψυχὴ φυλάργυρη στερεῖται τῆς σοφίας, ἐνῶ ὁ

ται παρὰ τοῦ Πνεύματος. Ὡσπερ ἔλαιον εἰς φαῦσιν τῆς λαμπά-
5 δος, οὕτως ἡ ἐλεημοσύνη τρέφει τὴν γνῶσιν ἐν τῇ ψυχῇ.

53 **Η** κλείς τῆς καρδίας τῶν θείων χαρισμάτων ἐν τῇ ἀγάπῃ
τοῦ πλησίον δίδεται, καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς λύσεως τῆς
καρδίας ἐκ τοῦ δεσμοῦ τοῦ σώματος κατὰ τοσοῦτον ἀνοίγεται
ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἡ θύρα τῆς γνώσεως. Διάβασις τῆς ψυχῆς
5 ἀπὸ κόσμου εἰς κόσμον ἡ ὑποδοχὴ τῆς συνέσεώς ἐστι. Τί
ὠραία καὶ ἐπαινετὴ ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον, εἰ μὴ ἡ μέρι-
μνα αὐτῆς περισπάσῃ ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ; Τί ἡδεῖά
ἐστὶν ἡ συντυχία τῶν πνευματικῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, εἰ μὴ
θῶμεν φυλάξαι μετ' αὐτῆς καὶ τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ;

54 **Λ** οιοπόν, καλόν ἐστι φροντίσαι καὶ περὶ τούτων, ἕως ἂν ἐπι-
τρέπη τὸ ἀρμόζον· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ μὴ πεσεῖν, προφάσει
τούτου, τῆς κρυπτῆς ἐργασίας καὶ πολιτείας καὶ ἀδιαλείπτου
ὁμιλίας τῆς πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ γὰρ σύγχυσις τοῦ δευτέρου, ἐκ
5 τῆς τοῦ πρώτου συστάσεως. Οὐχ ἱκανοὶ δὲ ὁ νοῦς πρὸς δύο
ὁμιλίας.

55 **Η** θεωρία τῶν κοσμικῶν σύγχυσιν τῇ ἀποταξαμένη αὐτοῦς
ψυχῇ ποιεῖ διὰ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. Καὶ τῶν μὲν πνευματι-
κῶν ἀδελφῶν ἡ ἀδιάλειπτος ὁμιλία βλάπτει, τῶν δὲ κοσμικῶν
ἡ θεωρία ἡ ἐξωτέρα καὶ μόνη.

56 **Τ** ἡν πρᾶξιν τὴν σωματικὴν οὐ κωλύει ἡ ἀπάντησις τῶν αἰ-
σθήσεων, ὁ δὲ θέλων ἐκ τῆς εἰρήνης τῆς διανοίας τρυγῆ-
σαι τὴν χαρὰν ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν κρυπτῶν καὶ ἐκ τῶν φωνῶν,
χωρὶς θεωρίας, ταρασσεται εἰς τὴν ἀνάπαυσιν τῆς καρδίας αὐ-
5 τοῦ.

ἐλεήμων σοφίζεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα. Ἡ ἐλεημοσύνη τρέφει τὴν γνῶσι στὴν ψυχὴ, ὅπως τὸ ἔλαιο τὴν φλόγα τῆς λαμπάδας.

53 **Τ**ὸ κλειδί τῶν θείων χαρισμάτων γιὰ τὴν καρδιά δίδεται διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον, καὶ κατὰ τὸ μέτρο τῆς λύσεως τῆς καρδιάς ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος ἀνοίγεται ἔμπρός του ἡ θύρα τῆς γνώσεως. Ἡ ἀπόκτησις συνέσεως σημαίνει διάβασι τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν ἕνα κόσμον εἰς ἄλλο. Τί ὡραία καὶ ἐπαινετὴ εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον, ἂν ἡ μέριμνά της δὲν μᾶς περισπάσῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ! Τί γλυκεῖα εἶναι ἡ συνάντησις τῶν πνευματικῶν μας ἀδελφῶν, ἂν μπορέσωμε νὰ φυλάξωμε μαζὶ με αὐτὴν καὶ τὴν κοινωνία με τὸν Θεό!

54 **Κ**αλὸ λοιπὸν εἶναι νὰ φροντίζωμε καὶ γι' αὐτά, ὅσο ἐπιτρέπει τὸ καθῆκον· δηλαδή, ἀρκεῖ νὰ μὴ παραλείψωμε, με αὐτὴν τὴν πρόφασιν, τὴν κρυπτὴν ἐργασία καὶ τὴν ἀδιάλειπτη συνομιλία με τὸν Θεό. Ἡ διαταραχὴ τῆς συνομιλίας με τὸν Θεὸ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς συστάσεως τῆς συνομιλίας με τοὺς ἀνθρώπους. Βέβαια ὁ νοῦς δὲν εἶναι ἰκανὸς νὰ κρατήσῃ δύο εἶδη συνομιλιῶν.

55 **Η** θεωρία κοσμικῶν ἀνθρώπων προκαλεῖ σύγχυσι στὴν ψυχὴ ποὺ ἀποτάχθηκε ἀπὸ τὸν κόσμον γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὡς πρὸς τοὺς πνευματικοὺς βέβαια ἀδελφοὺς βλάπτει ἡ ἀδιάλειπτη ὁμιλία, ἐνῶ ὡς πρὸς τοὺς κοσμικοὺς βλάπτει καὶ μόνη ἡ ἐξωτερικὴ θέα.

56 **Η** ἐνέργεια τῶν αἰσθήσεων δὲν ἐμποδίζει τὴν σωματικὴν πρᾶξιν, σ' ἐκεῖνον ὅμως ποὺ θέλει νὰ τρυγήσῃ τὴν χαρὰ με τὴν κρυφὴν ἐργασία βάσει τῆς εἰρήνης τῆς διανοίας, καὶ μόνον ἀπὸ τὴν φωνὴν, χωρὶς θέα, ταρασσεται ἡ ἡσυχία τῆς καρδιάς του.

57 **Η** νέκρωσις ἢ ἐσωτέρα χωρὶς τῆς ἀργίας τῶν αἰσθήσεων οὐχ ἴσταται, καὶ ἡ σωματικὴ πολιτεία ἐξυπνισμὸν τῶν αἰσθήσεων θέλει, ἢ δὲ ψυχικὴ πολιτεία τὸν ἐξυπνισμὸν τῆς καρδίας.

58 **Ω** σπερ ἐν τῇ φύσει κρείττων ἐστὶν ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος, οὕτω κρεῖσσόν ἐστὶ τὸ ἔργον τῆς ψυχῆς τοῦ σώματος. Καὶ ὡσπερ ἐν πρώτοις προηγήσατο ἡ πλάσις τοῦ σώματος τοῦ ἐμφυσηματος, οὕτω καὶ τὰ σωματικὰ ἔργα προηγεῖται τοῦ ἔργου τῆς ψυχῆς.

59 **Μ** εγάλη δύναμις ἢ μικρὰ πολιτεία ἢ ἀεὶ διαμένουσα, καὶ σταγῶν ἀπαλὴ διαμένουσα τὴν πέτραν τὴν σκληρὰν κοιλαίνει.

60 **Ο** ταν προσεγγίση ἀναστῆναι ἐν σοὶ ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, ἢ νέκρωσις ἢ ἐκ πάντων ἐξυπνίζεται ἐν σοὶ καὶ θερμαίνεται ἢ χαρὰ ἐν τῇ ψυχῇ σου τῇ ἀνομοίῳ τῆς κτίσεως καὶ συγκλείονται οἱ λογισμοὶ σου ἐντὸς σου ἐν τῇ ἡδύτητι τῇ ἐν τῇ καρδίᾳ σου.

61 **Κ** αὶ ὅταν μέλλῃ ὁ κόσμος ἀναστῆναι ἐν σοί, ὁ μετεωρισμὸς τῆς διανοίας πληθύνεται ἐν σοὶ καὶ τὸ φρόνημα τὸ μικρόν τε καὶ ἄστατον. Κόσμον δὲ καλῶ τὰ πάθη, ἅπερ κυῖσκει ὁ μετεωρισμὸς, καὶ ὅταν τεχθῶσι καὶ τελειωθῶσι, γίνονται ἀμαρτία καὶ ἀποκτείνουσι τὸν ἄνθρωπον. Ὡσπερ οὐ γεννῶνται τέκνα χωρὶς μητρός, οὕτως οὐ γεννῶνται τὰ πάθη χωρὶς τοῦ μετεωρισμοῦ τῆς διανοίας, καὶ οὐδὲ τελείωσις τῆς ἀμαρτίας χωρὶς τῆς ὁμιλίας τῶν παθῶν.

62 **Ο** ταν πληθυνθῇ ἡ ὑπομονὴ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, σημειῖόν ἐστὶν, ὅτι ἐλάβομεν ἐν τῷ κρυπτῷ τὴν χάριν τῆς παρακλήσεως. Ἡ ἰσχὺς τῆς ὑπομονῆς ἰσχυροτέρα ἐστὶ τῶν ἐννοιῶν τῆς χαρᾶς τῶν ἐμπιπτουσῶν ἐν τῇ καρδίᾳ.

- 57 **Η** έσωτερική νέκρωσις δέν έπιτυγχάνεται χωρίς τήν άργία τών σωματικών αισθήσεων· ή σωματική άσκησις χρειάζεται έργήγορσι τών αισθήσεων, ένω ή ψυχική άσκησις χρειάζεται τήν έργήγορσι τής καρδιάς.
- 58 **Ο** πως στήν φύσι ή ψυχή είναι άνώτερη του σώματος, έτσι τó έργο τής ψυχής είναι άνώτερο άπό τó έργο του σώματος. Καί όπως κατά τήν δημιουργία προηγήθηκε τó σώμα του έμφυσήματος, έτσι και τά σωματικά έργα προηγούνται του έργου τής ψυχής¹⁰.
- 59 **Μ**εγάλη δύναμις είναι ή μικρή άσκησις που διατηρείται παντοτινά, και μιá άπαλή σταγόνα που συνεχίζεται έπιμόνως τρυπá άκόμη και τήν σκληρή πέτρα.
- 60 **Ο**ταν πλησιάση να άναστηθή μέσα σου ό πνευματικός άνθρωπος, έμφανίζεται σε σένα νέκρωσις σε όλα τά έγκόσμια, θερμαίνεται ή χαρά στήν ψυχή σου που δέν ύπάρχει τίποτε όμοιο με αυτήν ανάμεσα στα κτιστά και συγκεντρώνονται μέσα σου οί λογισμοί σου λόγω τής γλυκύτητος που ύπάρχει στήν καρδιά σου.
- 61 **Ο**ταν πρόκειται να άναστηθή μέσα σου ό κόσμος, αυξάνεται ό μετεωρισμός τής διανοίας σου και τó μικρό και άτακτο φρόνημα. Κόσμο βέβαια όνομάζω τά πάθη που γεννά ό μετεωρισμός και που, όταν γεννηθοῦν και ολοκληρωθοῦν, γίνονται άμαρτίες και φονεύουν τόν άνθρωπο. Όπως δέν γεννῶνται τέκνα χωρίς μητέρα, έτσι δέν γεννῶνται τά πάθη χωρίς τόν μετεωρισμό τής διανοίας, ούτε ύπάρχει τελείωσις τής άμαρτίας χωρίς μετεωρισμό τής διανοίας.
- 62 **Ο**ταν ή ύπομονή αυξηθή στις ψυχές μας, είναι σημάδι ότι έλάβαμε κρυφά τήν χάρι τής παρηγοριás. Η δύναμις τής ύπομονής είναι ισχυρότερη άπό τά συναισθήματα τής χαρής που είσβάλλουν στήν καρδιά.

63 **Η** ζωὴ ἐν Θεῷ, ἢ κατάπτωσις τῶν αἰσθήσεών ἐστιν. Ὅτε δὲ ζήσει ἡ καρδία, καταπίπτουσιν αἱ αἰσθήσεις. Ἡ ἀνάστασις τῶν αἰσθήσεών ἐστιν ἡ νέκρωσις τῆς καρδίας. Καὶ ὅταν αὐταὶ ἀναστῶσι, σημεῖόν ἐστι τῆς νεκρώσεως τῆς καρδίας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

64 **Ε**κ τῶν ἀρετῶν τῶν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων πραττομένων οὐ λαμβάνει ἡ συνείδησις τὴν εὐθύτητα.

65 **Α**ρετὴ, ἣν δι' ἄλλων πράττει τις, οὐ δύναται καθάραι τὴν ψυχὴν, πρὸς γὰρ μισθὸν ἔργων λογίζεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἦν δὲ ἐν ἑαυτῷ ποιήσει ἄνθρωπος, πρὸς τελείαν λογίζεται ἀρετὴν καὶ τελειοῖ τὰ ἀμφότερα καὶ πρὸς ἀνταπόδοσιν λογίζεται καὶ καθαρότητα ἐμποιεῖ. Διὰ τοῦτο χωρίσθητι τοῦ πρώτου καὶ ἀκολούθησον τῷ δευτέρῳ. Ἐκτὸς γὰρ μερίμνης τῆς ἐν τούτῳ, τὸ καταλεῖψαι τὸ ἄλλο, ἔκπτωσις φανερὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Τὸ δεύτερον δέ, καὶ τὸν τόπον τοῦ πρώτου ἀναπληροῖ χωρὶς ἐνεργείας αὐτοῦ.

66 **Η** ἀνάπαυσις καὶ ἡ ἀργία, ἀπώλεια ψυχῆς ἐστι καὶ πλείω τῶν δαιμόνων δύνανται βλάψαι αὐταί. Τὸ σῶμα τὸ ἀσθενές, ὅταν καταναγκάσης εἰς ἔργα περισσότερα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, σκότωσιν ἐπὶ σκοτώσει ἐντίθης τῇ σῆ ψυχῇ καὶ σύγχυσιν αὐτῇ μᾶλλον ἐπιφέρεις. Τὸ δὲ σῶμα τὸ ἰσχυρόν, ἐὰν τῇ ἀναπαύσει καὶ τῇ ἀργίᾳ ἐκδῶς, πᾶσα κακία τελειοῦται ἐν τῇ ψυχῇ τῇ οἰκούσῃ ἐν αὐτῷ, καὶ ἐὰν τις μεγάλως ἐπιθυμῇ τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ μετὰ μικρὸν καὶ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀγαθοῦ, ἣν εἶχεν, αἶρει ἀπ' αὐτοῦ.

67 **Ο**ταν ἡ ψυχὴ μεθυσθῇ ἐν τῇ χαρᾷ τῆς ἐλπίδος αὐτῆς καὶ ἐν τῇ εὐφροσύνῃ τοῦ Θεοῦ, ἀναισθητεῖ τὸ σῶμα τῶν θλίψεων, κἂν ἀσθενὲς ᾖ· βαστάζει γὰρ διπλοῦν βάρος καὶ οὐκ ἄτονεῖ,

- 63 **Η** ζωὴ ἐν Θεῷ εἶναι πτώσις τῶν αἰσθήσεων· ὅταν ζῆ ἢ καρδιά, καταπίπτουν οἱ αἰσθήσεις. Ἡ ἀνάστασις τῶν αἰσθήσεων εἶναι νέκρωσις τῆς καρδιάς. Ὅταν αὐτὲς ἀναστοῦν, εἶναι σημάδι τῆς νεκρώσεως τῆς καρδιάς γιὰ τὸν Θεό.
- 64 **Η** συνείδησις δὲν λαμβάνει καθοδήγησι ἀπὸ τῆς ἀρετῆς πού ἐπιτελοῦνται μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.
- 65 **Η** ἀρετὴ, τὴν ὁποία ἐκτελεῖ κανεὶς γιὰ τὴν ἐπίδειξι σὲ ἄλλους, δὲν μπορεῖ νὰ καθαρῶσιν τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ ὑπολογίζεται ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ ἀνταπόδοσι. Ἡ ἀρετὴ ὅμως, τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος ἐπιτελεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του, ὑπολογίζεται ὡς τελεία ἀρετὴ καὶ ἐνεργεῖ καὶ τὰ δύο· καὶ γιὰ τὴν ἀνταπόδοσι ὑπολογίζεται καὶ καθαρὸτητα ἐπιφέρει. Γι' αὐτὸ ἀποχωρίσου ἀπὸ τὸ πρῶτο εἶδος καὶ ἀκολούθησε τὸ δεύτερο. Τὸ νὰ ἐγκαταλείψῃς τὸ πρῶτο, χωρὶς νὰ δείξῃς φροντίδα γιὰ τὸ δεύτερο, εἶναι φανερὴ ἔκπτωσις ἀπὸ τὸν Θεό. Τὸ δεύτερο μάλιστα ἀναπληρώνει καὶ τὴν θέσι τοῦ πρώτου καὶ χωρὶς αὐτὸ νὰ ἐνεργῇ.
- 66 **Η** ἀνάπαυσις καὶ ἡ ἀργία εἶναι ἀπώλεια τῆς ψυχῆς καὶ αὐτὲς μποροῦν νὰ βλάψουν περισσότερο ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Ὅταν καταναγκάσῃς τὸ ἀσθενικὸ σῶμα σὲ ἔργα περισσότερα ἀπὸ τὴν δυνάμι του, εἰσάγεις στὴν ψυχὴ σου σκοτισμὸ ἐπάνω στὸν σκοτισμὸ καὶ ἐπιφέρεις σ' αὐτὴν σύγχυσι ἐπὶ συγχύσεως. Ἄν ὅμως παραδώσῃς τὸ ἰσχυρὸ σῶμα στὴν ἀνάπαυσι καὶ τὴν ἀργία, κάθε κακία ὀλοκληρώνεται στὴν ψυχὴ πού κατοικεῖ σ' αὐτό, καί, ἂν κανεὶς ἐπιθυμῇ πολὺ τὸ ἀγαθόν, βαθμιαίως χάνει ἀκόμη καὶ τὴν ἐννοια τοῦ ἀγαθοῦ πού εἶχε.
- 67 **Ο**ταν ἡ ψυχὴ μεθύσῃ ἀπὸ τὴν χαρὰ τῆς ἐλπίδος της καὶ τὴν εὐφροσύνη τοῦ Θεοῦ, ἀναισθητοποιεῖ τὸ σῶμα ἀπέναντι στὶς θλίψεις, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἀσθενές· διότι βα-

ἀλλὰ συναπολαύει καὶ συνεργεῖ τὸ σῶμα ἐν τῇ τρυφῇ τῆς ψυχῆς, καὶ ἐὰν ᾗ ἀσθενές, ὅταν εἰσέλθῃ ἡ ψυχὴ εἰς ἐκείνην τὴν χαρὰν τοῦ Πνεύματος.

68 **Ε**ὰν φυλάξης τὴν γλῶσσάν σου, ὡ ἀδελφέ, δίδοται σοὶ παρὰ Θεοῦ ἡ χάρις τῆς κατανύξεως τῆς καρδίας, τοῦ θεάσασθαι ἐν αὐτῇ τὴν ψυχὴν σου, καὶ ἐν ταύτῃ εἰσέρχῃ εἰς τὴν χαρὰν τοῦ πνεύματος. Ἐὰν δὲ ἡ γλῶσσα σου νικήσῃ σε, πῖ-
5 στευσὸν μοι εἰς ὄπερ λέγω σοι, ὅτι οὐδέποτε δυνήσῃ ἐξειλῆσαι ἐκ τῆς σκοτώσεως.

69 **Ε**ὰν μὴ ἔχῃς καρδίαν καθαρὰν, ἔχε κἂν στόμα καθαρὸν, ὡς ὁ μακάριος Ἰωάννης εἶπεν. Ὅταν θελήσῃς νουθετῆσαί τινα εἰς τὸ ἀγαθόν, πρῶτον ἀνάπαυσον αὐτὸν σωματικῶς, καὶ τίμησον αὐτὸν ἐν λόγῳ ἀγάπης. Οὐδὲν γὰρ οὕτως αἰδεῖσθαι
5 πείθει τὸν ἄνθρωπον καὶ μεταλλαγῆναι ποιεῖ ἀπὸ τῆς κακίας αὐτοῦ ἐπὶ τὰ βελτίονα, εἰ μὴ τὰ σωματικὰ ἀγαθὰ καὶ ἡ τιμὴ ἦνπερ θεωρεῖ ἀπὸ σοῦ.

70 **Ο**σον γὰρ εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ εἰσέλθῃ τις, τοσοῦτον παρρησιάζεται ἡ καρδία αὐτοῦ ἐν τῇ εὐχῇ αὐτοῦ. Καὶ ὅσον ἐκ πολλῶν ἐλκυσθῆ ὁ ἄνθρωπος, στερεῖται τῆς βο-
ηθείας τοῦ Θεοῦ.

71 **Μ**ὴ λυποῦ εἰς τὰς πηρώσεις τοῦ σώματος· διότι ὁ Θεὸς ἀναλαμβάνει αὐτὰς ἀπὸ σοῦ τελείως. Μὴ φοβοῦ θάνατον· διότι ὁ Θεὸς ἠτοίμασε τοῦ ποιῆσαί ἐπάνωθεν αὐτοῦ.

Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
5 Ἀμήν.

στάζει διπλό βάρος και δέν άτονει τὸ σῶμα, ἀλλὰ συναπολαύει και συμβάλλει στην ἀπόλαυσι τῆς ψυχῆς, ἀκόμη και ἂν εἶναι ἀσθενές, όταν ἡ ψυχὴ εἰσέλθη σ' ἐκείνη τὴν χαρὰ τοῦ Πνεύματος.

68 **Α** δελφέ μου, ἂν φυλάξης τὴν γλῶσσα σου, θὰ σοῦ δοθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἡ χάρις τῆς κατανύξεως τῆς καρδιᾶς, ὥστε νὰ βλέπης στην ἴδια τὴν ψυχὴ σου, κι' ἔτσι εἰσέρχεται στην χαρὰ τοῦ Πνεύματος. Ἐάν ὁμως ἡ γλῶσσα σου σὲ νικήση, πιστεύει σὲ ὅ,τι σοῦ λέγω, ὅτι ποτὲ δέν θὰ μπορέσης νὰ βγῆς ἀπὸ τὸ σκοτάδι.

69 **Α** ν δέν ἔχης καρδιὰ καθαρὴ, ἔχει τουλάχιστο στόμα καθαρό, ὅπως εἶπε ὁ μακάριος Ἰωάννης¹¹. Ὄταν θέλεις νὰ νοθεύῃς κάποιον στὸ ἀγαθό, πρῶτα ἀνάπαυσέ τον σωματικὰ και τίμησέ τον μὲ λόγο γεμᾶτο ἀγάπη. Διότι τίποτε δέν πείθει τόσο πολὺ τὸν ἄνθρωπο νὰ γίνῃ ἀξιοπρεπὴς και νὰ μεταστραφῆ ἀπὸ τὴν κακία του πρὸς τὰ καλύτερα, ὅσο τὰ σωματικὰ ἀγαθὰ και ἡ τιμὴ πού βλέπει νὰ τοῦ προσφέρει.

70 **Ο** σο περισσότερο εἰσέλθη κανεὶς στὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ, τόσο περισσότερὴ παρρησία ἀποκτᾶ ἡ καρδιὰ του κατὰ τὴν προσευχὴ του. Και ὅσο ἐλκύεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τοὺς πολλούς, τόσο στερεῖται τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ.

71 **Ν** ἂ μὴ λυπῆσαι ἀπὸ τὶς κακώσεις τοῦ σώματος, διότι ὁ Θεὸς τὶς ἀφαιρεῖ ἀπὸ πάνω σου τελείως. Νὰ μὴ φοβῆσαι τὸν θάνατο· διότι ὁ Θεὸς ἐρρῦθμισε τὰ πράγματα, ὥστε νὰ εἶσαι ἐπάνω ἀπ' αὐτόν.

Σ' αὐτόν ἀνήκει ἡ δόξα και τὸ κράτος στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Γένοιτο.

11. Πρόκειται περὶ τοῦ Ἰωάννη Ἀπαμεῖας, συγγραφέως τοῦ πέμπτου αἰῶνος.

ΛΟΓΟΣ ΟΔ'

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΟΛΗΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ
ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΚΑΙ ΣΑΒΒΑΤΟΝ ΘΕΩΡΙΑΣ

1 Κυριακὴ μυστήριόν ἐστὶ τῆς γνώσεως τῆς ἀληθείας,
Η ἥτις μετὰ σαρκὸς καὶ αἵματος οὐ προσδέχεται, κἂν
ὑπέρκειται τῶν ἐνθυμῆσεων. Ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι οὐκ
ἔστιν ὄγδοη, οὐδὲ σάββατον ἀληθῶς. Ὁ γὰρ εἰπὼν «κατέπαυ-
5 σεν ὁ Θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ», τὴν κατάπαυσιν τοῦ δρόμου
ταύτης τῆς ζωῆς ἐδήλωσε. Διότι ὁ τάφος σῶμά ἐστι καὶ ἐκ τοῦ
κόσμου ἐστίν. Ἐξ ἡμέραι ἐν τῇ γεωργίᾳ τῆς ζωῆς διὰ τῆς φυ-
λακῆς τῶν ἐντολῶν τελειοῦνται, καὶ τὸ ἑβδομον ἐν τῷ τάφῳ
ὀλοκληροῦται, καὶ τὸ ὄγδοον ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτοῦ.

2 **Ω** σπερ τὰ μυστήρια τῆς Κυριακῆς ἐν παραβολῇ δέχονται
ἐνταῦθα οἱ ἀξιούμενοι καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν ἡμέραν σωμα-
τικῶς, οὕτω καὶ τὰ μυστήρια τοῦ σαββάτου ἐν παραβολῇ δέ-
χονται οἱ ἀγωνισταί, καὶ οὐκ αὐτὸ τὸ σάββατον ἐν ἀληθείᾳ.

* Ὁ Λόγος 74 συμπίπτει μὲ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 28 κείμενο τῆς συριακῆς ἐκ-
δόσεως τοῦ Bedjan. Τὸ κείμενο τοῦτο μὲ τυπολογικὴ ἐρμηνεία ὡς ἐβδόμη ἡμέ-
ρα θεωρεῖ τὴν ζωὴ τοῦ τάφου καὶ ὡς ὄγδοη τὴν ἀτελεύτητη ζωὴ πέραν τοῦ τά-
φου μαζὶ μὲ τὸν Κύριον· εἶναι ἡ Κυριακὴ.

ΛΟΓΟΣ 74

ΠΕΡΙ

ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΙΚΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ*

1 **Η** Κυριακή είναι μυστήριο τῆς ἀληθινῆς γνώσεως, τὸ ὁποῖο δὲν ἀποκτᾶται μέσα στὴν σάρκα καὶ τὸ αἷμα, διότι ὑπέγκειται τῶν σκέψεων. Στὸν παρόντα αἰῶνα δὲν ὑπάρχει ὀγδὴ οὔτε ἀληθινὸ σάββατο. Ἐκεῖνος ποὺ εἶπε, «ἔπαυσε τὸ ἔργο του τὴν ἑβδόμη ἡμέρα»¹, ἐννοοῦσε τὴν κατάπαυσι τοῦ δρόμου τῆς ζωῆς αὐτῆς· διότι ὁ τάφος εἶναι σῶμα καὶ ἀνήκει στὸν κόσμ². Οἱ ἕξι ἡμέρες στὴν καλλιέργεια τῆς ζωῆς τελειώνονται διὰ τῆς φυλάξεως τῶν ἐντολῶν, ἡ ἑβδόμη ὀλοκληρῶνεται στὸν ταφο, καὶ ἡ ὀγδὴ μετὴν ἐξοδο ἀπὸ αὐτόν³.

2 **Ο** πως οἱ ἄξιοι σ' αὐτὸν τὸν κόσμ^ο δέχονται τὰ μυστήρια τῆς Κυριακῆς συμβολικῶς, καὶ ὄχι τὴν ἴδια τὴν ἡμέρα σωματικῶς, ἔτσι καὶ οἱ ἀγωνισταὶ δέχονται τὰ μυστήρια τοῦ Σαββάτου παραβολικῶς, καὶ ὄχι τὸ ἴδιο τὸ Σάββατο ἀληθι-

1. Γεν. 2,2.

2. Ἐδῶ εἶναι ἀκριβῆς ἀπόδοσις τοῦ πλατωνικοῦ «σῶμα-σημα», ὅτι δηλαδὴ τὸ σῶμα εἶναι τάφος τῆς ψυχῆς, ἂν καὶ ἡ ἀποψις διαφέρει σημαντικά.

3. Ἡ ἐξοδος ἀπὸ τὸν τάφο διὰ τῆς ἀναστάσεως σημαδεύει τὴν ὀγδὴ ἡμέρα.

5 ὅπερ ἐστὶ κατάπαυσις ἀπὸ παντὸς λυπηροῦ καὶ ἀνάπαυσις τελεία τῶν ὀχληρῶν. Μυστήριον γὰρ δέδωκεν ἡμῖν ὁ Θεός, καὶ οὐχὶ ἐνέργειαν ἀληθινὴν, πολιτεύεσθαι ἐνθάδε. Τὸ σάββατον τὸ ἀληθινὸν καὶ ἀσύγκριτον τὸ μνήμᾳ ἐστὶ, τὸ ὑπεμφαῖνον καὶ σημαῖνον τὴν τελείαν κατάπαυσιν ἀπὸ τῶν θλίψεων τῶν πα-
10 θῶν καὶ τῆς γεωργίας τῆς ἐναντιουμένης αὐτῆς. Πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης ἐκεῖ σαββατίζει, ἢ τε ψυχῇ καὶ τὸ σῶμα.

3 **Ε**ν ἑξ ἡμέραις ἔταξεν ὁ Θεὸς τὴν σύστασιν τοῦδε τοῦ κόσμου, καὶ συνεστήσαντο τὰ στοιχεῖα, καὶ δέδωκε τὴν σύστασιν αὐτῶν ἀεικινήτω κινήσει πρὸς λειτουργίαν, καὶ οὐ μὴ παύσωνται τοῦ δρόμου πρὸ τῆς ἀναλύσεως, καὶ ἐκ τῆς δυνάμε-
5 ως τούτων, λέγω δὴ τῶν ἀρχηγόνων στοιχείων, συνέστη τὰ σώματα ἡμῶν. Ἄλλ' οὐδὲ αὐτοῖς δέδωκε κατάπαυσιν τῆς κινήσεως αὐτῶν, οὐδὲ τοῖς ἡμετέροις σώμασι τοῖς ἐξ αὐτῶν γεγενημένοις τοῦ καταπεύειν τῆς γεωργίας. Ὅρον δὲ τῆς καταπαύσεως αὐτῆς ἐν ἡμῖν τέθεικεν, ἕως ἂν ἀκολουθήσωσι τῇ ἰδίᾳ
10 συγγενείᾳ τῇ πρώτῃ, ἣτις ἐστὶ κατάλυσις ἀπὸ τῆς ζωῆς. Οὕτω καὶ τῷ Ἀδὰμ εἶπεν· «ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄρτον σου». Καὶ μέχρι τίνος; Ἔως ἂν στραφῆς εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης, ἣτις ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι, ἅτινά ἐστι μυστήρια τῆς γεωργίας τοῦδε τοῦ βίου, ἐν ὧσιν ζῆ.

4 **Ε**ξ ἐκείνης γὰρ τῆς νυκτός, ἐν ἣ ἰδρυσεν ὁ Κύριος, μετήλλαξε τὸν ἰδρῶτα ἐξαγαγόντα ἀκάνθας καὶ τριβόλους, εἰς τὸ ἰδρῶσαι ἐν τῇ προσευχῇ ὁμοῦ καὶ ἐν τῇ γεωργίᾳ τῆς δικαιοσύνης.

4. Ζοῦμε ἐδῶ στὸ μυστήριον, σὲ τύπους καὶ μυστήριον· διότι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ θεῖα πράγματα ἀποτελοῦν ἀντικείμενα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

5. Τὰ συστατικὰ στοιχεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελέσθηκε ὁ κόσμος καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία.

6. Δηλαδὴ στοὺς πρωτολάστους Ἀδὰμ καὶ Εὐα.

νά, πού σημαίνει κατάπαυσι ἀπὸ κάθε θλιβερό καὶ τελεία ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ ἐνοχλητικά. Διότι ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε νὰ ζοῦμε ἐδῶ σὲ μυστήριο⁴ καὶ ὄχι σὲ πραγματικότητα. Τὸ ἀληθινὸ καὶ ἀσύγκριτο Σάββατο εἶναι τὸ μνῆμα πού ὑποδεικνύει καὶ ἐπισημαίνει τὴν τελεία κατάπαυσι τῶν θλίψεων ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ἀπὸ τὴν ἐνέργεια πού ἀντιτίθεται σ' αὐτήν. Ὅλη ἡ ἀνθρωπίνη ὑπόστασις ἀναπαύεται ἐκεῖ, καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα.

3 **Σ** ἐ ἕξι ἡμέρες ὠλοκλήρωσε ὁ Θεὸς τὴν σύστασι τοῦ κόσμου τούτου καὶ συνέστησε τὰ στοιχεῖα καὶ συνέδεσε τὴν σύστασί τους μὲ ἀεικίνητη κίνησι γιὰ τὴν λειτουργία τους, καὶ δὲν θὰ σταματήσουν τὸν δρόμο τους πρὶν ἀπὸ τὴν διάλυσί τους. Καὶ ἀπὸ τὴν δύναμι αὐτῶν, τῶν ἀρχηγόνων δηλαδὴ στοιχείων, ἀποτελέσθηκαν τὰ σώματά μας. Ἄλλ' οὔτε σ' αὐτὰ⁵ ἔδωσε κατάπαυσι τῆς κινήσεώς τους, οὔτε στὰ δικά μας σώματα πού ἔγιναν ἀπὸ αὐτὰ ἔδωσε νὰ καταπαύσωμε τὴν ἐργασία. Ἔθεσε ὁμως σ' ἐμᾶς ὄριο τῆς καταπαύσεως, νὰ ἀκολουθήσωμε τὴν πρώτη μας συγγένεια⁶, δηλαδὴ τὴν κατάλυσι τῆς ζωῆς. Ἔτσι εἶπε στὸν Ἀδάμ· «μὲ τὸν ἰδρῶτα τοῦ προσώπου σου θὰ φάγῃς τὸν ἄρτο σου»⁷. Ἔως πότε; «Ὡς πὺ νὰ ἐπιστρέψῃς στὴν γῆ ἀπὸ τὴν ὁποία ἐλήφθης»⁸, ἡ ὁποία θὰ σοῦ παραγάγῃ ἀγκάθια καὶ τριβόλια⁹, πού εἶναι μυστήρια τῆς γεωργίας τοῦ βίου τούτου, ὅσο ὑπάρχει αὐτός.

4 **Τ** ἦν νύκτα ἐκεῖνη ὁμως, κατὰ τὴν ὁποία ἴδρωσε ὁ Κύριος¹⁰, μετέλλαξε τὸν ἰδρῶτα πού παρήγε ἀγκάθια καὶ τριβόλια σὲ ἰδρῶτα τῆς προσευχῆς καὶ τῆς καλλιεργείας τῆς δικαιοσύνης.

7. Γεν. 3,19.

8. Γεν. 3,19.

9. Γεν. 3,18.

10. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς προσευχῆς στὴν Γεθσημανῆ.

5 **Π**εντακισχιλίους καὶ πεντακοσίους χρόνους καὶ περαιτέρω κατέλιπε τὸν Ἀδὰμ μοχθῆσαι ἐν αὐτῇ, διότι μέχρι τότε οὐκ ἦν ἡ τῶν ἀγίων ὁδὸς ἀποκαλυφθεῖσα, καθὼς ἔφησεν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ἐν ἐσχάταις δὲ ἡμέραις ἐπεδήμησε καὶ ἐνε-
5 τεύλατο τῷ αὐτεξουσίῳ μεταλλάξαι ἰδρῶτα ἰδρῶτι, καὶ ἐκ παν- τὸς οὐκ ἐπέτρεψε κατάπαυσιν, ἀλλὰ μεταλλαγὴν, καθότι ἐφι- λανθρωπεύσατο εἰς ἡμᾶς διὰ τὸ ἐπίμονον τῆς ἐν τῇ γῆ κακοπα- θείας ἡμῶν. Ἐὰν οὖν καταπαύσωμεν τοῦ ἰδρῶσθαι ἐν ταύτῃ, ἐξ ἀνάγκης ἀκάνθας θεριοῦμεν. Ἡ γὰρ ἐξ αὐτῆς τῆς προσευχῆς
10 κατάλειψις γεωργία ἐστὶ τῆς σωματώσεως τῆς γῆς, ἥτις ἀκάν- θας κατὰ φύσιν ἀνατέλλει. Ἐπ' ἀληθείας γὰρ τὰ πάθη ἄκανθαί εἰσι καὶ ἐκ τοῦ ἐν τῷ σώματι σπόρου εἰς ἡμᾶς ἀνατέλλουσιν. Ἐν ὄσῳ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀδὰμ φέρομεν, ἀνάγκη καὶ τὰ πάθη αὐτοῦ. Ἀδύνατον γὰρ τῇ γῆ ἀργεῖν τοῦ βλαστάνειν βλάστην
15 κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν. Ἐκγονον δὲ τῆς φύσεως ταύτης ἐστὶν ἡ γῆ τῶν σωμάτων ἡμῶν, ὡς ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ· «ἡ γῆ ἐξ ἧς ἐλήφθης». Ἐκείνη ἀκάνθας ἀνατελεῖ, αὕτη δὲ ἡ λογικὴ πάθη.

6 **Ε**ὶ ὁ Κύριος ἐν πᾶσι τύπος ἦν ἡμῖν ἐν τῷ μυστηρίῳ ἐν πά-
σαις ταῖς διαφοραῖς τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ, καὶ ἕως ἐνά-
της ὥρας τῆς παρασκευῆς οὐ κατέπαυσεν ἀπὸ τοῦ ἔργου καὶ
τοῦ μόχθου (ὅπερ ἐστὶ μυστήριον τῆς δι' ὅλης τῆς ζωῆς ἡμῶν
5 γεωργίας), τῷ δὲ σαββάτῳ ἐν τῷ τάφῳ κατέπαυσε, ποῦ εἰσιν οἱ λέγοντες, ὅτι ἐν τῷ βίῳ σάββατον, ἡγουν κατάπαυσις ἀπὸ
τῶν παθῶν;

7 **Π**ερὶ δὲ τῆς Κυριακῆς μέγα τὸ εἰπεῖν. Τὸ σάββατον ἡμῶν
ἐστὶν ἡ ἡμέρα τῆς ταφῆς· ἐκεῖ ἐν ἀληθείᾳ σαββατίζει ἡ
φύσις ἡμῶν. Λοιπὸν καθ' ἡμέραν ἀνάγκη ἡμῖν ἐπίκειται, ἐκτί-

11. Ἐφ. 3,5, τὸ μυστήριον «ἐν ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων».

5 **Ε** πὶ πέντες χιλιάδες πεντακόσια χρόνια, καὶ περισσότε-
ρα, ἄφησε τὸν Ἀδὰμ νὰ μοχθῆ σ' αὐτὴν τὴν ἐργασία,
διότι μέχρι τότε δὲν εἶχε ἀποκαλυφθῆ ἡ ὁδὸς τῶν ἀγίων,
ὅπως εἶπε ὁ θεῖος Ἀπόστολος¹¹, ἀλλὰ κατὰ τὶς τελευταῖες
ἡμέρες¹² ἐπεδήμησε καὶ παρήγγειλε στὸ αὐτεξούσιό μας νὰ
μεταλλάξῃ ἰδρῶτα μὲ ἰδρῶτα· πάντως δὲν παρήγγειλε ἀνά-
παυσι, ἀλλὰ μεταλλαγή, διότι μᾶς ἐλυπήθηκε γιὰ τὴν συνε-
χῆ κακοπάθειά μας ἐπάνω στὴν γῆ. Ἄν λοιπὸν παύσωμε νὰ
ἰδρώνωμε σ' αὐτὴν, τότε ἀναγκαστικὰ θὰ θερίσωμε ἀγκά-
θια. Διότι ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ ἰδρῶτα τῆς προσευχῆς σημαί-
νει καλλιέργεια τῆς σωματικῆς γῆς ποὺ παράγει ἐκ φύσεως
ἀγκάθια. Στὴν πραγματικότητα τὰ πάθη εἶναι ἀγκάθια ποὺ
φυτρώνουν γιὰ μᾶς ἀπὸ τὸν σπόρο μέσα στὸ σῶμα. Ὅσον
καιρὸ φέρομε τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀδάμ, κατ' ἀνάγκη φέρομε
καὶ τὰ πάθη του. Εἶναι ἀδύνατο στὴν γῆ νὰ παύσῃ νὰ παρά-
γῃ βλαστοὺς κατὰ τὴν φύσι της. Τέκνο δὲ τῆς φύσεως αὐτῆς
εἶναι ἡ γῆ τῶν δικῶν μας σωμάτων, ὅπως βεβαιώνει ἡ μαρ-
τυρία τοῦ Θεοῦ· «ἡ γῆ ἀπὸ τὴν ὁποία ἐλήφθης»¹³. Ἐκείνη
παράγει ἀγκάθια, ἐνῶ αὐτὴ ἐδῶ, ἡ λογικὴ, πάθη.

6 **Α** ν ὁ Κύριος ἦταν γιὰ μᾶς συμβολικὸς τύπος ἀπὸ κάθε
ἄποσι τοῦ μυστηρίου, δηλαδὴ σὲ ὅλες τὶς λεπτομέ-
ρειες τῆς οἰκονομίας του, καὶ μέχρι τῆς ἐνάτης ὥρας τῆς
Παρασκευῆς δὲν ἐσταμάτησε τὸ ἔργο καὶ τὸν μόχθο του
(πρᾶγμα ποὺ εἶναι σύμβολο τῆς ἐργασίας μας σὲ ὅλη μας
τὴν ζωὴ), ἐνῶ τὸ Σάββατο ἐσταμάτησε στὸν τάφο, ποῦ εἶναι
αὐτοὶ ποὺ λέγουν ὅτι ὑπάρχει Σάββατο στὴν παροῦσα ζωὴ,
δηλαδὴ κατάπαυσις ἀπὸ τὰ πάθη;

7 **Τ** ὁ νὰ ὁμιλήσωμε περὶ τῆς Κυριακῆς εἶναι σπουδαῖο
πρᾶγμα. Τὸ Σάββατό μας εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς ταφῆς,
ὅπου πραγματικὰ σαββατίζει ἡ φύσις μας. Ἐπομένως εἶναι

12. Ἐβρ. 1,2.

13. Γεν. 3,19.

λαι ἐξ αὐτῆς τὰς ἀκάνθας, ἕως οὗ αὐτὴ ἡ γῆ ἴσταται. Καὶ διὰ τὸ
 5 ἐπίμονον ἡμῶν ἐν τῇ γεωργίᾳ ὑστεροῦσιν αἱ ἄκανθαι. Οὐ γὰρ
 ὀλοτελῶς κεκαθάρισται ἐκ τούτων. Καὶ εἰ τοῦτο οὕτως ἔχει,
 ὅτι ἐν τῇ πρὸς καιρὸν ραθυμίᾳ ἢ τῇ μικρᾷ ἀμελείᾳ πληθύνονται
 αἱ ἄκανθαι καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῆς καλύπτει καὶ τὸν σπόρον
 σου πνίγει καὶ τὸν κόπον σου ποιεῖ ὡς μὴ ὄντα, λοιπὸν δέον
 10 ἐστὶ καθ' ἡμέραν αὐτὴν καθαρίζειν. Ἡ γὰρ ἐκ τούτου κατάπαυ-
 σις, πλήθη ἀκανθῶν ἀυξάνει.

Ὡν καθαρισθείημεν χάριτι τοῦ ὁμοουσίου καὶ μονογενοῦς
 Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ᾧ ἡ δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ ζωο-
 ποιῷ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

για μᾶς ἀνάγκη νὰ ξερριζώνωμε ἀπὸ αὐτὴν τὰ ἀγκάθια, ὅσον καιρὸ αὐτὴ ὑφίσταται. Ἀπὸ τὴν ἐπίπονη ἐργασία μας στὴν καλλιέργεια περιορίζονται τὰ ἀγκάθια, ἂν καὶ δὲν καθαρίζεται ἔντελῶς ἀπ' αὐτὰ ἡ γῆ. Καὶ ἐπειδὴ παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο κατὰ τὸ ὁποῖο ἀπὸ πρόσκαιρη ραθυμία ἢ μικρὴ ἀμέλεια τὰ ἀγκάθια πληθύνονται καὶ καλύπτουν τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, συμπνίγουν τὸν σπόρο σου καὶ ἐξαφανίζουν τὸν κόπο σου, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ τὴν καθαρίζωμε καθημερινά. Διότι ἡ ἀπ' αὐτὸ κατάπαυσις αὐξάνει τὴν παραγωγὴ ἀγκάθιων.

Εἶθε νὰ καθαρισθοῦμε ἀπὸ αὐτὰ μὲ τὴν χάρι τοῦ ὁμοουσίου καὶ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα μαζί μὲ τὴν ἄναρχο Πατέρα καὶ τὸ ζωοποιό Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες. Γένοιτο.

ΛΟΓΟΙ ΟΕ'. ΟΣΤ'. ΟΖ'. ΟΗ'. ΟΘ'.

ΔΙΗΓΗΣΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΑΓΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΚΑΙ ΛΟΓΩΝ ΠΑΝΟΣΙΩΝ ΑΥΤΩΝ
ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΑΥΜΑΣΤΗΣ ΑΥΤΩΝ ΔΙΑΓΩΓΗΣ

[ΛΟΓΟΣ ΟΕ']

ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΘΑΥΜΑΣΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ

1 **Ε**ν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἀπῆλθον εἰς κέλλαν τινὸς ἀδελφοῦ
ἀγίου καὶ ἀνέκλινα ἐμαυτὸν εἰς τόπον τινά, διὰ τὴν
ἀσθένειάν μου, ἵνα ἐπιμέλειάν μου ποιήσῃται διὰ τὸν
Θεόν· οὐ γὰρ εἶχον ἐκεῖσέ τινα γνώριμον. Καὶ ἔβλεπον τοῦτον
5 τὸν ἀδελφὸν νοκτὸς ἀνιστάμενον πρὸ τοῦ καιροῦ καὶ συνήθειαν
ἔχοντα πρὸ τῶν ἀδελφῶν εἰς τὸν κανόνα εὐρεθῆναι. Οὗτος ἰκα-
νῶς ἐστιχολόγει καὶ ἐξαίφνης ἐν ὄσῳ ἐν τούτῳ ἦν, ἠφίει τὸν
κανόνα καὶ ἔπιπτεν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἐντὸς ἑκατὸν ἡ καὶ πε-
ρραιτέρῳ ἔκρουε τὴν κεφαλὴν τῇ γῇ μετὰ θερμότητος τῆς ἐξα-
10 φθείσης ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ὑπὸ τῆς χάριτος· καὶ μετὰ ταῦτα
ἀνίστατο καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Δεσπότου ἐφίλει, καὶ πάλιν προ-
σεκύνει καὶ τὸν αὐτὸν σταυρὸν ἐφίλει καὶ αὐθις ἔρριπτεν ἑαυτὸν
ἐπὶ πρόσωπον· καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ συνηθείᾳ ἐπολιτεύετο, ὥστε
με μὴ δύνασθαι ἀριθμῶ καταλαβεῖν τὸ πλῆθος τῶν γονυκλι-
15 σιῶν αὐτοῦ.

* Οἱ πέντε Λόγοι ἀπὸ 75 ἕως 79 ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 18 κείμενο τῆς συριακῆς ἐκδόσεως. Οἱ περιεχόμενες σ' αὐτοὺς διηγήσεις ἀποτελοῦσαν μιὰ ἐνότητα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ συριακό, ἀλλὰ οἱ ἐπὶ μέρους διηγή-

ΛΟΓΟΙ 75. 76. 77. 78. 79

ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΑΓΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ, ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΑΝΟΣΙΩΝ ΛΟΓΩΝ
ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΑΥΜΑΣΤΗΣ ΔΙΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥΣ*

[ΛΟΓΟΣ 75]

ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΘΑΥΜΑΣΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ

1 **Κ**άποια ἡμέρα ἐπῆγα στὸ κελλί ἐνὸς ἀγίου ἀδελφοῦ κι' ἐξάπλωσα σὲ μιὰ γωνία, λόγῳ τῆς ἀσθενείας μου, γιὰ νὰ μὲ φροντίσῃ χάριν τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ δὲν εἶχα ἐκεῖ κανένα γνώριμο. Ἔβλεπα λοιπὸν τὸν ἀδελφὸ τοῦτον νὰ σηκώνεται τὴν νύκτα παράκαιρα καὶ νὰ συνηθίζῃ νὰ εὐρίσκειται στὴν ἀκολουθία πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς. Ἄφοῦ ἀρκετὴ ὥρα ἐστιχολογοῦσε τοὺς ψαλμοὺς, ξαφνικὰ ἄφηνε τὸν κανόνα, ἔπεφτε μὲ τὸ πρόσωπο κάτω καὶ ἐκτυποῦσε τὸ κεφάλι του δυνατὰ στὸ ἔδαφος ἑκατὸ φορές μὲ θερμὴ πού ἀναπτυσσόταν στὴν καρδιά του ἀπὸ τὴν θεία χάρι· ἔπειτα ἐσηκωνόταν κι' ἐφιλοῦσε τὸν σταυρὸ τοῦ Κυρίου, πάλι προσκυνοῦσε κι' ἐφιλοῦσε τὸν ἴδιο σταυρὸ καὶ πάλι ἔπεφτε μὲ τὸ πρόσωπο κάτω· καὶ συνέχιζε νὰ πράττῃ ἔτσι ἐπανειλημμένως, ὥστε νὰ μὴ μπορῶ νὰ ἀριθμήσω τὸ πλῆθος τῶν γονυκλισιῶν του.

σεις εἶχαν ἐνδεικτικούς ὑποτίτλους, οἱ ὅποιοι σὲ κάποια φάσι τῆς χειρογράφου παραδόσεως τῆς ἐλληνικῆς μεταφράσεως, ἐξελήφθησαν ὡς τίτλοι ἰδιατέρων κεφαλαίων καὶ ἀπὸ τότε ἐγινε ἡ διάκρισις τῶν τμημάτων σὲ κεφάλαια μὲ ἰδιαίτερη ἀρίθμησι.

2 **Τ**ίς γὰρ ἠδύνατο ἀριθμῆσαι τὰς μετανοίας τοῦ ἀδελφοῦ
 ἐκείνου, ὡς καθ' ἐκάστην νύκτα ἐποίει; Εἰκοσάκις γὰρ
 ἐφίλει τὸν σταυρὸν μετὰ φόβου καὶ θερμότητος, μετὰ ἀγάπης
 συγκεκερασμένης εὐλαβείᾳ, καὶ πάλιν ἤρχετο τῆς στιχολογίας·
 5 καὶ ἄπαξ ἄπαξ ἀπὸ τῆς πολλῆς ἐκκαύσεως τῶν λογισμῶν τῶν
 ἐξαπτόντων αὐτὸν ἐν τῇ θερμότητι αὐτῶν, ὅτε οὐκ ἠδύνατο φέ-
 ρειν τὴν ἑξαψιν τῆς φλογὸς ἐκείνης, ἀπὸ τῆς χαρᾶς νικώμενος
 ἔκραζεν· οὐ γὰρ ἴσχυε κατέχειν ἑαυτόν. Ὡστε με πολλὰ θαυμά-
 ζειν τὴν χάριν τοῦ ἀδελφοῦ ἐκείνου καὶ τὸν ἀγῶνα αὐτοῦ καὶ
 10 τὴν νῆψιν, ἣν εἶχεν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ.

3 **Ε**ωθεν δέ, μετὰ τὴν πρώτην, ἠνίκα ἐκαθέζετο εἰς τὴν ἀνά-
 γνωσιν, ὁμοίος ἐγίνετο ἀνθρώπῳ αἰχμαλωτισθέντι, καὶ
 καθ' ἕκαστον κεφάλαιον, ὃ ἀνεγίνωσκε, πολλάκις ἔπιπτεν ἐπὶ
 πρόσωπον, καὶ κατὰ πολὺ τῶν στίχων τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸν
 5 οὐρανὸν ἀνύψου καὶ τὸν Θεὸν ἐδοξολόγει.

4 **Η**ν δὲ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ὁ χρόνος τεσσαρακοστός, εἶχε δὲ
 καὶ τὴν βρωσιν ὀλιγοστήν καὶ κατάξηρον πάνυ. Καὶ διὰ
 τὸ πολλάκις βιάζειν τὸ σῶμα αὐτοῦ ὑπὲρ μέτρον καὶ δύναμιν,
 ἐφαίνετο ὡς σκιά, ὥστε με ἐλεῆσαι αὐτὸν ἐκ τῆς ἀσθενείας τοῦ
 5 προσώπου αὐτοῦ, ὅπερ ἐκ τῆς ἀσιτίας τῆς πολλῆς ἐξέλιπε καὶ
 ἦν μηδὲ δύο δακτύλων ἔχον ποσότητα. Πολλάκις ἔλεγον αὐτῷ,
 Ἐλέησον σεαυτὸν ἐν τῇ διαγωγῇ σου, ὦ ἀδελφέ, καὶ ταύτην
 τὴν ἀγαθὴν πολιτείαν, ἣν ἐκτήσω, καὶ μὴ συμφύρης καὶ ἐκ-
 κόψης σου τὴν ἀναστροφὴν, ἣτις ὁμοία καθέστηκεν ἀλύσει
 10 πνευματικῇ, καὶ διὰ πόθον προσθήκης μικροῦ κόπου μὴ ἀπο-
 λειφθῆς καὶ σταθῆς τοῦ δρόμου σου ὄλου. Φάγε συμμέτρως,
 ἵνα μὴ πάντοτε φάγης καὶ μὴ ἐκτείνης σου τὸν πόδα ὑπὲρ δύνα-
 μιν, ἵνα μὴ παντελῶς ἀργήσης·

2 **Π**οιός μπορούσε ἄλλωστε νὰ μετρήσῃ τὶς μετάνοιες τοῦ ἀδελφοῦ ἐκείνου, ποὺ ἔκαμνε κάθε νύκτα; Εἴκοσι φορές ἐφιλοῦσε τὸν σταυρὸ γεμᾶτος φόβο καὶ θέρμη, γεμᾶτος ἀγάπη ἀνάμικτη μὲ εὐλάβεια, καὶ πάλι ἄρχιζε τὴν στιχολογία· ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ λόγῳ τῆς πολλῆς καύσεως τῶν λογισμῶν, ποὺ τὸν ἐξερέθιζαν μὲ τὴν θερμότητά τους, ὅταν δὲν μπορούσε νὰ βαστάσῃ τὴν ἔξασι ἐκείνης τῆς φλόγας, ἐκραύγαζε, νικημένος ἀπὸ τὴν χάρι, διότι δὲν μπορούσε νὰ συγκρατηθῆ. Ἐθαύμαζα λοιπὸν πολὺ τὴν χάρι ἐκείνου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τὸν ἀγῶνα του καὶ τὴν ἀγρύπνια ποὺ εἶχε γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ.

3 **Τ**ὸ πρωί, μετὰ τὴν ἀκολουθία τῆς πρώτης ὥρας, ὅταν ἔκαθόταν γιὰ τὴν ἀνάγνωσι, ἐγινόταν ὁμοιος μὲ ἄνθρωπο αἰχμαλωτισμένο, ποὺ σὲ κάθε κεφάλαιο ποὺ ἐδιάβαζε, ἔπεφτε πολλές φορές μὲ τὸ πρόσωπο κάτω, ἐνῶ σὲ πολλοὺς στίχους ἀνύψωνε τὰ χέρια του στὸν οὐρανὸ κι' ἐδοξολογοῦσε τὸν Θεό.

4 **Η**ταν ἡλικίας σαράντα περίπου ἐτῶν, ἔτρωγε λιγοστά, καὶ μάλιστα πολὺ ξηρὴ τροφή. Ἐπειδὴ ἐβίαζε πολλές φορές τὸ σῶμα του ἐπάνω ἀπὸ μέτρο καὶ δύναμι, ἐφαινόταν σὰν σκιά, ὥστε τὸν ἐλυπώμουν γιὰ τὴν ἀσθένεια τοῦ προσώπου του, ποὺ ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀσιτία εἶχε ἐκλείψει καὶ δὲν ἦταν οὔτε δύο δάκτυλα σὲ ποσότητα. Πολλές φορές τοῦ ἔλεγα, 'Λυπήσου τὸν ἑαυτὸ σου, ἀδελφέ, καὶ αὐτὴν τὴν καλὴ ἀγωγή ποὺ ἀπέκτησες, καὶ μὴ συγχύσης καὶ διακόψης τὴν συμπεριφορὰ σου, ποὺ εἶναι ὁμοια μὲ μιὰ πνευματικὴ ἀλυσίδα· ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ αὐξήσης λίγο τὸν κόπο σου, μὴ ἀπομείνης καὶ σταματήσης ἐντελῶς ἀπὸ τὸν δρόμο σου. Φάγε μὲ μέτρο, γιὰ νὰ μπορῆς νὰ τρώγῃς παντοτινά, καὶ μὴ ἀπλώσης τὸ πόδι σου ἐπάνω ἀπὸ τὴν δύναμι, γιὰ νὰ μὴ μείνης ἀργὸς διαπαντός'.

5 **Υ** πῆρχε δὲ ἐλεήμων καὶ πάνυ αἰδήμων, μετὰ ἰλαρότητος ἐλεῶν, καθαρὸς τὴν φύσιν, πειθήνιος πρὸς παράκλησιν, σοφὸς κατὰ Θεόν, καὶ διὰ τὴν καθαρότητα αὐτοῦ καὶ ἰλαρότητα ἠγαπᾶτο παρὰ πάντων. Εἰργάζετο δὲ μετὰ τῶν ἀδελφῶν, ὅτε 5 ἔχρηζον αὐτοῦ, πολλάκις ἡμέρας τρεῖς καὶ τέσσαρας, καὶ ἀπὸ ἑσπέρας εἰς ἑσπέραν ἦρχετο εἰς τὸ ἴδιον κελλίον. Ἦν γὰρ ἔμπειρος καὶ εἰς πᾶσαν διακονίαν.

6 **Ο** τε δε ἐκέκτητό τι, εἰ καὶ ἔχρηζεν αὐτοῦ, οὐκ ἠδύνατο εἰπεῖν μὴ ἔχειν αὐτό. Καὶ γάρ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὅτε συνειργάζετο τοῖς ἀδελφοῖς, ὡς αἰδούμενος τοῦτο ἐποίει, καὶ ἐβίαζεν ἑαυτόν, μὴ ἔχων ἠδέως ἐξελθεῖν ἐκ τῆς κέλλης.

5 **Τ**οιαύτη ἦν ἡ πολιτεία καὶ ἡ ἀναστροφή τοῦ ἀδελφοῦ ἐκεῖνου τοῦ ὄντως θαυμαστοῦ. Τῷ δὲ Θεῷ ἡμῶν εἶη δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

[ΛΟΓΟΣ ΟΣΤ']

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ

1 **Α** λλοτε πάλιν ἀπῆλθον πρὸς τινὰ παλαιὸν γέροντα καλὸν καὶ ἐνάρετον, μεγάλως δὲ με οὗτος ἠγάπα. Καὶ ἦν ιδιώτης μὲν τῷ λόγῳ, πεφωτισμένος δὲ τῇ γνώσει καὶ βαθὺς τῇ καρδίᾳ, καὶ τὰ ὑπὸ τῆς χάριτος αὐτῷ χορηγούμενα ἐλά- 5 λει. Οὐκ ἐξήρχετο συχνῶς ἐκ τοῦ ἰδίου κελλίου, ἀλλ' εἰς τὰς ἀγίας συνάξεις. Ἦν δὲ προσέχων ἑαυτῷ καὶ ἡσυχάζων.

2 **Τ** οὔτω εἶπόν ποτε ἐγώ· Πάτερ, ἐπῆλθέ μοι λογισμὸς ἀπελθεῖν ἐν τῇ Κυριακῇ εἰς τὴν στοὰν τῆς ἐκκλησίας, κάκει καθίσαι καὶ φαγεῖν ἕωθεν, ἵνα πᾶς ὁ εἰσπορευόμενος καὶ

5 **Η**ταν ἐλεήμων καὶ πολὺ σεμνός, χαρούμενος στὴν ἐλεημοσύνη του, καθαρὸς στὸ σῶμα, πειστικὸς στὴν παρηγοριά, σοφὸς κατὰ Θεόν, καὶ λόγῳ τῆς καθαρότητος καὶ ἰλαρότητός του ἠγαπᾶτο ἀπὸ ὅλους. Ἔργαζόταν μαζὶ με τοὺς ἀδελφούς, ὅταν τὸν ἐχρειαζόνταν, πολλὰς φορές τρεῖς καὶ τέσσερις ἡμέρες, καὶ ἐρχόταν στὸ κελλί του ἀπὸ βράδυ σὲ βράδυ. Διότι ἦταν ἔμπειρος σὲ κάθε διακονία.

6 **Ο**ταν εἶχε κάτι, ἀκόμη καὶ ἂν τὸ ἐχρειαζόταν, ἀπὸ τὴν πολλὴ αἰδημοσύνη πρὸς μικροὺς καὶ μεγάλους, δὲν μποροῦσε νὰ εἰπῆ ὅτι δὲν τὸ ἔχει. Συνεργαζόταν με τοὺς ἀδελφοὺς τὶς περισσότερες φορές ἀπὸ ἐντροπὴ καὶ ἐπίεζε γι' αὐτὸ τὸν ἑαυτό του, διότι δὲν τοῦ ἦταν εὐχάριστο νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ κελλί του.

Τέτοια ἦταν ἡ πολιτεία καὶ ἡ διαγωγή τοῦ πράγματι θαυμαστοῦ ἐκείνου ἀδελφοῦ. Δοξασμένος ἄς εἶναι ὁ Θεὸς μας στοὺς αἰῶνες. Γένοιτο.

[ΛΟΓΟΣ 76]

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ

1 **Α**λλοτε πάλι ἐπῆγα σ' ἓναν παλαιὸ καλὸ καὶ ἐνάρετο γέροντα, πού πολὺ με ἀγαποῦσε. Ἦταν ἀπαίδευτος στὸν λόγο, ἀλλὰ φωτισμένος στὴν γνῶσι καὶ βαθὺς στὴν καρδιά, καὶ πρόσφερε ὅσα τοῦ ἐχορηγοῦσε ἡ χάρις. Δὲν ἔβγαινε συχνὰ ἀπὸ τὸ κελλί του, ἀλλὰ ἐπῆγαινε στὶς ἅγιες συνάξεις. Πρόσεχε πάντοτε τὸν ἑαυτό του κι' ἐζοῦσε ἡσυχαστικᾶ.

2 **Κ**άποια φορὰ τοῦ εἶπα: 'Πάτερ, μοῦ ἦλθε λογισμὸς, νὰ μεταβῶ τὴν Κυριακὴ στὴν στοᾶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐκεῖ νὰ καθίσω καὶ νὰ φάγω τὸ πρωί, γιὰ νὰ με ἴδουν ὅλοι οἱ

ἐκπορευόμενος θεασάμενός με ἐξουθενήση'. Πρὸς ταῦτα ἀντα-
 5 πεκρίθη μοι ὁ γέρων, οὕτω· 'Γέγραπται, ὅτι «πᾶς ὁ ποιῶν κο-
 σμικοῖς σκάνδαλον, οὐκ ὄψεται φῶς». Σὲ γὰρ οὐδεὶς ἐπίσταται
 ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, οὐδέ σου γινώσκουσι τὸν βίον, ἀλλὰ μέλλου-
 σιν εἰπεῖν, ὅτι οἱ μοναχοὶ ἀπὸ πρωΐας ἐσθίουσι. Καὶ μάλιστα
 ὅτι εἰσὶν ἐνταῦθα ἀδελφοὶ ἀρχάριοι, οἵτινές εἰσιν ἀσθενεῖς ἐν
 10 τοῖς λογισμοῖς αὐτῶν καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔχοντες εἰς σὲ πίστιν
 καὶ ὠφελούμενοι ἐκ σου, καὶ ὅταν σὲ ἴδωσι τοῦτο κατεργασά-
 μενον, βλαβήσονται'.

3 **Ο**ἱ ἀρχαῖοι πατέρες τοιαῦτα ἐποίουν, διὰ τὰς πολλὰς θαυ-
 ματουργίας, ἃς ἐπετέλουν, καὶ διὰ τὴν τιμὴν, ἣν εἶχον, καὶ
 τὸ μέγα ὄνομα. Ἐποίουν δὲ ταῦτα, ἵνα ἀτιμασθῶσι καὶ ἀποκρύ-
 ψωσι τὴν δόξαν τῆς πολιτείας αὐτῶν καὶ μακρὰν ποιήσωσιν
 5 ἀπ' αὐτῶν τὰς αἰτίας τῆς ὑπερηφανίας. Σὲ δὲ τί τὸ ἀναγκάζον
 ποιῆσαί τι τοιοῦτον; Οὐκ οἶδας, ὅτι ἔστιν ἐκάστη πολιτεία τάξις
 καὶ καιρός; Σοὶ δὲ οὐκ ἔστι τοιαύτη πολιτεία ἀφωρισμένη οὔτε
 τοιοῦτον ὄνομα· ὡς γὰρ εἰς τῶν ἀδελφῶν πολιτεύῃ. Καὶ οὔτε
 σευατὸν ὠφελεῖς καὶ ἄλλον βλάπτεις.

4 **Κ**αὶ πάλιν αὕτη ἡ οἰκονομία οὐ πᾶσιν ἐστὶν ὠφέλιμος, μό-
 νοις δὲ τοῖς τελείοις καὶ μεγάλοις· διότι ἐν ταύτῃ πέφυκεν
 ἡ λύσις τῶν αἰσθήσεων. Τοῖς μὲν γὰρ μέσοις καὶ τοῖς ἀρχαρίοις
 ἐπιζήμιός ἐστι, διότι πολλῆς παραφυλακῆς δέονται καὶ τῆς τῶν
 5 αἰσθήσεων ὑποταγῆς. Οἱ δὲ γέροντες διέβησαν τὸν καιρὸν τῆς
 παραφυλακῆς, καὶ ἐν πᾶσιν οἷς βούλοντια κερδαίνουσιν. Οἱ γὰρ
 ἄπειροι ἔμποροι ἐν τοῖς μεγίστοις πράγμασι, μεγάλας ἑαυτοῖς
 προξενοῦσι ζημίας, ἐν δὲ τοῖς εὐτελεστέροις πράγμασι ταχέως
 εἰς τὸ ἔμπροσθεν ἐπεκτείνονται.

1. Βλ. Α' Κορ. 8,13.

είσερχόμενοι καὶ ἐξερχόμενοι καὶ νὰ μὲ καταφρονήσουν γι' αὐτό'. Σ' αὐτὰ μοῦ ἀποκρίθηκε ὁ γέρων ὡς ἐξῆς: "Ἐχει γραφῆ ὅτι, «ὁποῖος σκανδαλίζει τοὺς κοσμικοὺς, δὲν θὰ ἰδῆ τὸ φῶς»¹. Κανένας δὲν σὲ γνωρίζει ἐσένα σ' αὐτὸν τὸν τόπο καὶ δὲν ξεύρει τὸν βίο σου· θὰ εἰποῦν λοιπὸν ὅτι οἱ μοναχοὶ τρώγουν ἀπὸ τὸ πρῶι. Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουν ἐδῶ ἀρχάριοι ἀδελφοὶ ποὺ εἶναι ἀσθενεῖς στοὺς λογισμοὺς των· πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς, ποὺ σοῦ ἔχουν ἐμπιστοσύνη καὶ ὠφελοῦνται ἀπὸ σένα, ὅταν σὲ ἰδοῦν νὰ τρώγης, θὰ βλαβοῦν.

3 **Ο** ἰ ἀρχαῖοι πατέρες προέβαιναν σὲ τέτοιες πράξεις λόγῳ τῶν πολλῶν θαυματουργιῶν ποὺ ἐπιτελοῦσαν καὶ τῆς ἐκτιμήσεως ποὺ ἀπήλαυαν καὶ τῆς μεγάλης φήμης των. Τὰ ἔπρατταν δὲ αὐτὰ, γιὰ νὰ ἀτιμασθοῦν, νὰ ἀποκρύψουν τὴν δόξα τῆς διαγωγῆς των καὶ ν' ἀπομακρύνουν ἀπὸ ἐπάνω τους τὶς κατηγορίες περὶ τῆς ὑπερηφανείας². Ἐσένα ὁμως τί σὲ ἀναγκάζει νὰ κάμῃς τέτοιο πρᾶγμα; Δὲν γνωρίζεις ὅτι σὲ κάθε μορφή βίου ὑπάρχει τάξις καὶ καιρός; Ἐσὺ δὲν ἔχεις φθάσει σὲ τόσο διακεκριμένη διαγωγή οὔτε ἔχεις ἀποκτήσει τέτοια φήμη· διότι ζῆς σὰν ἓνας μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν. Ἔτσι μὲ τὴν πρᾶξι σου αὐτὴ οὔτε τὸν ἑαυτό σου θὰ ὠφελήσης, ἀλλὰ καὶ ἄλλον θὰ βλάψης.

4 **Ε** ξ ἄλλου αὐτὴ ἡ ἐνέργεια δὲν εἶναι σὲ ὄλους ὠφέλιμη, ἀλλὰ μόνο στοὺς τελείους καὶ τοὺς μεγάλους, διότι ἐμπερικλείει παράλυσι τῶν αἰσθήσεων. Στοὺς μέσους καὶ τοὺς ἀρχαρίους εἶναι ἐπιζήμια, διότι αὐτοὶ χρειάζονται μεγάλη προφύλαξι καὶ ὑποταγὴ τῶν αἰσθήσεων. Οἱ γέροντες ὁμως ἔχουν ξεπεράσει τὸν καιρὸ τῆς προφυλάξεως καὶ κερδίζουν σὲ ὅλα ὅσα θέλουν. Οἱ ἔμποροι ποὺ εἶναι ἄπειροι στὶς μεγάλες ἐπιχειρήσεις προξενοῦν στοὺς ἑαυτοὺς των μεγάλες ζημιές, ἐνῶ στὶς μικρὲς προοδεύουν γρήγορα.

2. Ἡ προτεινομένη πρᾶξις εἶναι ἀπὸ αὐτὲς ποὺ προσιδιάζουν στοὺς λεγομένους «κατὰ Χριστὸν σαλοῦς».

5 **Κ** αὶ πάλιν, ὡς ἔφην, παντὶ ἔργῳ ἐστὶ τάξις καὶ πάση δια-
γωγῇ καιρὸς ἐγνωσμένος. Πᾶς δὲ ὁ πρὸ καιροῦ ἀρχόμε-
νος τῶν ὑπὲρ τὸ μέτρον αὐτοῦ, τὴν βλάβην ἑαυτῷ διπλασιάζει
καὶ οὐ κερδαίνει. Εἰ ἐπιθυμεῖς τούτου, ὑπόμεινον τὴν οἰκονομι-
5 κῶς ἐπερχομένην σοι ἀκούσιον ἀτιμίαν μετὰ χαρᾶς καὶ μὴ θο-
ρυβηθῆς μήτε μισήσης τὸν ἀτιμάζοντά σε'.

6 **Η** μιν ποτὲ ἐν συντυχίᾳ μετὰ τοῦ εὐφυοῦς ἐκείνου τοῦ γε-
σαμένου τοῦ φυτοῦ τῆς ζωῆς, διὰ τοῦ ψυχικοῦ ἰδρώτος
ἀπὸ τῆς πρωίας τῆς νεότητος αὐτοῦ ἕως τῆς ἐσπέρας τοῦ
γῆρως αὐτοῦ. Καὶ μετὰ τὸ διδάξαι με πολλοὺς λόγους περὶ ἀρε-
5 τῆς, εἶπέ μοι οὕτω· 'Πᾶσα προσευχῆ, ἐν ἧ μὴ μοχθήσῃ τὸ
σῶμα καὶ θλιβῆ ἐν αὐτῇ ἢ καρδίᾳ, ἔκτρωμα λογίζεται. Χωρὶς
γὰρ ψυχῆς ἐστὶν ἐκείνη ἢ προσευχή'.

7 **Κ** αὶ πάλιν μοι ἔφη· 'Μετὰ ἀνθρώπου φιλονεικοῦντος καὶ
τὸν λόγον αὐτοῦ στήσαι θέλοντος καὶ πονηροῦ τὴν διά-
νοιαν καὶ ἀναιδοῦς εἰς τὰς αἰσθήσεις αὐτοῦ, μήτε δῶς, μήτε
λάβης παντελῶς, ἵνα μὴ μακρύνῃς ἀπὸ σοῦ τὴν καθαρότητα, ἦν
5 ἐκτήσω μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου, καὶ ἐμπλήσης σου τὴν καρ-
δίαν σκότους καὶ ταραχῆς'.

[ΛΟΓΟΣ ΟΖ']

ΠΕΡΙ ΕΤΕΡΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ

1 **Α** πῆλθόν ποτε εἰς κελλίον τινὸς τῶν πατέρων. Οὐκ ἤνοι-
γε δὲ οὗτος ὁ ἅγιος τινὶ συχνῶς. Ὡς δὲ εἶδέ με ἀπὸ τῆς
θυρίδος, ὅτι αὐτὸς ἐγὼ εἶμι, εἶπέ μοι· 'Βούλει εἰσελθεῖν;
Καγὼ ἀντέφην· 'Ναί, τίμιε πάτερ. Μετὰ δὲ τὸ εἰσελθεῖν με
5 καὶ εἶδασθαι καὶ καθίσαι καὶ ὁμιλίαν πολλὴν κινηθῆναι,

3. Δὲν εἶναι σαφές ἐδῶ ἂν πρόκειται γιὰ τὸν ἴδιο παραπάνω «καλὸν καὶ ἐνάρετον γέροντα» ἢ γιὰ κάποιον ἄλλο. Μᾶλλον τὸ δεύτερο εἶναι πιθανό.

5 **Ε**ξ ἄλλου, ὅπως εἶπα, σὲ κάθε ἔργο χρειάζεται τάξις καὶ σὲ κάθε διαγωγή ὑπάρχει καθωρισμένος καιρός. Ὅποιος ἀρχίζει παράκαιρα ἔργα ὑπέρμετρα γιὰ τὶς δυνάμεις του, ὄχι μόνο δὲν κερδίζει τίποτε, ἀλλὰ καὶ προκαλεῖ διπλάσια βλάβη στὸν ἑαυτό του. Ἄν ἐπιθυμῆς τοῦτο, ὑπόμεινε μὲ χαρὰ τὴν ἀκούσια καταφρόνησι, πὺ σου ἐπέρχεται κατὰ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ μὴ θορυβηθῆς οὔτε νὰ μισήσης ἐκεῖνον πὺ σὲ προσβάλλει'.

6 **Η**μουν κάποτε σὲ συνάντησι μὲ τὸν γενναῖο ἐκεῖνο γέροντα³, πὺ ἐγεύθηκε τὸν καρπὸ ἀπὸ τὸ φυτὸ τῆς ζωῆς μὲ τὸν ψυχικὸ ἰδρῶτα ἀπὸ τὸ πρωὶ τῆς νεότητός του ἕως τὸ βράδυ τῶν γηρατειῶν του. Ἄφοῦ μ' ἐδίδαξε πολλοὺς λόγους περὶ ἀρετῆς, μοῦ εἶπε αὐτό· 'Κάθε προσευχῆ, στὴν ὁποία δὲν μοχθεῖ τὸ σῶμα καὶ δὲν θλίβεται ἡ καρδιά, θεωρεῖται ἔκτρωμα· διότι εἶναι προσευχῆ χωρὶς ψυχῆ'.

7 **Α**λλοτε πάλι μοῦ εἶπε· 'Νὰ μὴ ἔχης καθόλου δοσοληψίες μὲ ἄνθρωπο φιλόνηκο πὺ θέλει νὰ ἐπιβάλῃ τὶς ἀπόψεις του, πονηρὸν στὴν διάνοια καὶ ἀναιδῆ στὶς αἰσθήσεις του, γιὰ νὰ μὴ ἀπομακρύνῃς ἀπὸ ἐπάνω σου τὴν καθαρότητα, πὺ ἀπέκτησες μὲ πολὺν κόπο, καὶ γεμίσης ἔτσι τὴν καρδιά σου μὲ σκοτάδι καὶ ταραχῆ'.

[ΛΟΓΟΣ 77]

ΠΕΡΙ ΕΝΟΣ ΑΛΛΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ

1 **Κ**άποτε ἐπῆγα στὸ κελλὶ κάποιου γέροντα. Ὁ ἅγιος αὐτὸς ἄνθρωπος σπάνια ἄνοιγε σὲ κάποιον. Μόλις εἶδε ἀπὸ τὸ παράθυρο, ὅτι εἶμαι ἐγὼ, μοῦ εἶπε· 'Θέλεις νὰ μπῆς;' Κι' ἐγὼ ἀπάντησα· 'Ναί, τίμιε πάτερ'. Ἄφοῦ ἐμπῆκα, εὐχήθηκα, ἐκάθησα καὶ εἶχαμε μακρὰ συνομιλία.

Ἔσχατον ἠρώτησα αὐτόν·

Τί ποιῆσαι ἔχω, πάτερ, ὅτι τινὲς ἔρχονται πρὸς με καὶ οὐτε κερδαίνω οὔτε ὠφελοῦμαι ἐκ τῆς συντυχίας αὐτῶν; Αἰδοῦμαι δὲ αὐτοῖς εἰπεῖν, μὴ ἔλθεῖν. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν
10 συνήθων κανόνων ἐμποδίζουσί με πολλάκις. Καὶ διὰ τοῦτο θλίβομαι.

Πρὸς ταῦτα ἀνταπεκρίθη μοι ὁ μακάριος ἐκεῖνος γέρων.

2 **Η**νίκα τοιοῦτοί τινες πρὸς σὲ ἔλθωσιν ἀγαπῶντες τὴν ἀργίαν, ὅταν καθίσωσι μικρόν, ποιήσον σευτὸν ὅτι θέλεις ἀνίστασθαι εἰς προσευχὴν καὶ εἶπε τῷ εὕρισκομένῳ μετὰ μετανοίας.

5 Ἀδελφέ, δεῦρο προσευξώμεθα, ὅτι ὁ καιρὸς τοῦ κανόνος μου ἤδη ἔφθασε καὶ οὐ δύναμαι διαβῆναι αὐτόν, διότι βάρος μοι ἐγγίνεται, βουλομένῳ εἰς ἄλλην ὥραν τοῦτον πληρῶσαι, καὶ γίνεται μοι αἰτία ταραχῆς, καὶ ἄνευ ἀναγκαίου τινὸς οὐ δύναμαι ἔᾶσαι αὐτόν. Νυνὶ δὲ οὐκ ἔστιν ἐπάναγκες καταργῆσαι τὴν προσευχὴν μου.
10

3 **Κ**αὶ μὴ ἐάσης αὐτόν τοῦ μὴ εὐξασθαι μετὰ σοῦ. Ἐὰν δὲ εἶπη, Πρόσευξαι σὺ κάγω ἀπέρχομαι, ποιήσον αὐτῷ μετάνοιαν καὶ εἶπέ· Ἐὰν τὴν ἀγάπην κἂν τὴν μίαν ταύτην εὐχὴν ποιήσον μετ' ἐμοῦ, ἵνα ὠφεληθῶ ἐκ τῆς εὐχῆς σου. Καὶ ὅταν
5 ἀναστῆτε, μάκρυνόν σου τὴν εὐχὴν καὶ ὑπὲρ ὃ εἶωθας ποιεῖν. Ἐὰν γὰρ οὕτω ποιήσης αὐτοῖς καθὼς πρὸς σὲ παραγένονται μαθόντες ὅτι οὐχ ὁμογνωμονεῖς αὐτοῖς οὔτε ἀγαπᾶς τὴν ἀργίαν, ὅπου ἂν ἀκούσωσιν ὅτι ἐκεῖ εἶ, οὐ μὴ προσεγγίσωσι.

4 **Β**λέπε οὖν μὴ πρόσωπον λαμβάνων ἀνθρώπου, καταλύσης τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν δὲ εὐρεθῇ τις τῶν πατέρων ἢ ξένος κεκοπιακῶς, ἀντὶ μεγίστης σου εὐχῆς κρίνεται τὸ μετὰ

Στὸ τέλος τὸν ἐρώτησα·

Τί πρέπει νὰ κάμω, πάτερ, πού ἔρχονται μερικοὶ σέ μένα, καὶ οὔτε κερδίζω οὔτε ὠφελοῦμαι ἀπὸ τὴν συνάντησι μαζί τους; Ἐντρέπομαι νὰ τοὺς εἰπῶ νὰ μὴ ἔλθουν. Πολλὲς φορὲς μάλιστα μ' ἐμποδίζουν κι' ἀπὸ τὶς συνηθισμένες ἀκολουθίες. Γι' αὐτὸ θλίβομαι.

Πρὸς αὐτὰ μοῦ ἀπάντησε ὁ μακάριος ἐκεῖνος γέροντας.

2 **Ο**ταν ἔρχονται σ' ἐσένα τέτοιοι ἄνθρωποι πού ἀγαποῦν τὴν ἀργία, ἀφοῦ καθίσουν ὀλίγο, προφασίσου ὅτι θέλεις νὰ σηκωθῆς γιὰ προσευχὴ καὶ εἶπε στὸν ἐπισκέπτη σου, ὅποιος κι' ἂν εἶναι, μὲ ὑπόκλισι·

Ἄδελφέ, ἄς προσευχηθοῦμε, διότι ἦλθε ἡ ὥρα γιὰ τὸν κανόνα μου καὶ δὲν μπορῶ νὰ τὸν παραβιάσω· μοῦ ἔρχεται βᾶρος, ὅταν θελήσω νὰ τὸν τελέσω σὲ ἄλλη ὥρα καὶ μοῦ γίνεται αἰτία ταραχῆς· δὲν μπορῶ λοιπὸν νὰ τὸν ἀφήσω χωρὶς κάποια ἀνάγκη. Καὶ ἀσφαλῶς τώρα δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ καταργήσω τὴν προσευχὴ μου.

3 **Κ**αὶ νὰ μὴ τὸν ἀφήσης νὰ μὴ προσευχηθῆ μαζί σου. Ἄν σοῦ εἰπῆ, προσευχήσου ἐσὺ καὶ ἐγὼ φεύγω, κάμε του μετάνοια καὶ εἶπέ, “Ἐχε τὴν καλωσύνη νὰ κάμης μαζί μου τουλάχιστον αὐτὴν τὴν μία εὐχὴ, γιὰ νὰ ὠφεληθῶ ἀπὸ τὴν προσευχὴ σου”. Καὶ ὅταν σηκωθῆτε, παράτεινε τὴν προσευχὴ σου περισσότερο ἀπὸ ὅσο συνηθίζεις. Ἄν ἐνεργήσης ἔτσι σ' αὐτοὺς πού σὲ ἐπισκέπτονται, ὅταν καταλάβουν ὅτι δὲν συμφωνεῖς μὲ τὴν τακτικὴ τους οὔτε ἀγαπᾶς τὴν ἀργία, ὅπου ἀκούσουν ὅτι παρευρίσκεσαι, δὲν πρόκειται νὰ πλησιάσουν.

4 **Π**ρόσεχε λοιπὸν μὴ τυχόν, ἀπὸ εὐλάβεια πρὸς πρόσωπο ἀνθρώπου, καταλύσης τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ. Ἄν ὁμως εὐρεθῆ κάποιος ἀπὸ τοὺς πατέρες ἢ κάποιος ξένος ἀδελφὸς κουρασμένος, τότε σὰν μεγάλη προσευχὴ θεωρεῖ-

τοιούτου στήναι. Καὶ ἐὰν ὁ ξένος ἐκ τῶν ἀγαπώντων τὰς ματαιολογίας ἦ, τὸ κατὰ δύναμιν ἀνάπαυσον αὐτὸν καὶ ἀπόλυσον ἐν εἰρήνῃ.

5 **Ε** Ἰπέ τις τῶν πατέρων· Θαυμάζω ὅτι ἀκήκοά τινος ποιούν-
 τας ἐν ταῖς κέλλαις αὐτῶν ἐργόχειρον καὶ δυναμένους
 ἀνελλιπῶς ποιῆσαι καὶ τὸν κανόνα αὐτῶν καὶ μὴ ταρασσεσθαι.
 Ἐφη δὲ λόγον θαύματος ἄξιον· Ἐν ἀληθείᾳ λέγω, ὅτι, ἐὰν
 5 ἀπέλθω πρὸς ὕδωρ, ταρασσομαι ἀπὸ τῆς συνηθείας μου καὶ
 τάξεως αὐτῆς, καὶ ἐμποδίζομαι τῆς τελειώσεως τοῦ διακριτι-
 κοῦ μου.

[ΛΟΓΟΣ ΟΗ']

ΠΕΡΙ ΕΡΩΤΗΣΕΩΣ ΑΔΕΛΦΟΥ ΤΙΝΟΣ

1 **Η** ρωτήθη ποτὲ ὁ αὐτὸς γέρον ἀπὸ τινος ἀδελφοῦ·
 Τί ποιήσω, ὅτι πολλάκις μοι γίνεται τι πρᾶγμα
 οὗ χρεῖαν ἔχω, ἢ διὰ τὴν ἀσθένειαν ἢ δι' ἔργον ἢ δι'
 ἦντιναοῦν αἰτίαν, καὶ τούτου χωρὶς οὐ δύναμαι πολιτεύ-
 5 σασθαι ἐν τῇ ἡσυχίᾳ, καὶ βλέπων τινὰ τούτου χρεῖαν ἔχο-
 ντα καὶ νικώμενος ὑπὸ τοῦ ἐλέους, δίδωμι τοῦτο αὐτῷ.
 Πολλάκις δέ, καὶ ὡς αἰτηθεὶς ὑπὸ τινος, τοῦτο ποιῶ. Καὶ
 γὰρ ἀναγκάζομαι ὑπὸ τε τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐντολῆς καὶ
 παρέχω τῷ αἰτοῦντι τὸ ἐμοὶ χρεῖῳδες. Καὶ μετὰ ταῦτα
 10 ποιοῖ με ἢ τούτου χρεῖα ἐμπεσεῖν εἰς μέριμναν καὶ ταραχὴν
 λογισμῶν, εἴθ' οὕτω σκορπίζει μου τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς εἰς
 τὴν ἡσυχίαν μερίμνης καὶ ἀναγκάζομαι ἴσως ἐξελθεῖν ἐκ
 τῆς ἡσυχίας καὶ ἀπελθεῖν εἰς ζήτησιν τοῦ αὐτοῦ πρά-
 γματος. Ἐὰν δὲ καὶ ὑπομείνω τοῦ μὴ ἐξελθεῖν, ἐν θλίψει
 15 πολλῇ καὶ θορύβῳ τῶν λογισμῶν γίνομαι. Οὐκ οἶδα οὖν

ται τὸ νὰ σταθῆς μαζί μὲ αὐτόν. Καὶ ἂν ὁ ξένος εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν τὶς ματαιολογίες, ἀνάπαυσέ τον κατὰ δύναμι καὶ ἀπόλυσέ τον εἰρηνικά.

5 **Ε**ἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς πατέρες· Θαυμάζω ποὺ ἄκουσα ὅτι μερικοὶ κάμουν τὸ ἐργόχειρο στὰ κελλιά τους καὶ μποροῦν ἀνελλιπῶς νὰ τελέσουν τὸν κανόνα τους, χωρὶς νὰ ταρασσώνται. Εἶπε ἐπίσης ἓνα θαυμάσιο λόγο· ἀληθινὰ σᾶς λέγω ὅτι, ἂν μεταβῶ γιὰ νερό, διαταράσσω τὴν συνήθειά μου καὶ τὴν τάξι της, καὶ ἐμποδίζεται ἔτσι ἡ πλήρης λειτουργία τοῦ διακριτικοῦ μου.

[ΛΟΓΟΣ 78]

ΠΕΡΙ ΕΡΩΤΗΣΕΩΣ ΚΑΠΟΙΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ

1 **Ε**ρωτήθηκε κάποτε ὁ ἴδιος γέροντας ἀπὸ κάποιον ἀδελφό·

Τί νὰ κάμω ποὺ πολλές φορές μοῦ συμβαίνει νὰ ἔχω κάποιο πρᾶγμα ποὺ μοῦ χρειάζεται ἢ γιὰ τὴν ἀσθένεια ἢ γιὰ ἐργασία ἢ γιὰ ὅποιαδήποτε αἰτία, καὶ χωρὶς αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ ζήσω στὴν ἡσυχία, καὶ βλέποντας κάποιον ἄλλον νὰ τὸ χρειάζεται νικώμενος ἀπὸ εὐσπλαγχνία, τοῦ τὸ δίδω· πολλές φορές μάλιστα τὸ κάμω, ὅταν μοῦ τὸ ζητήσῃ κάποιος. Διότι ἀναγκάζομαι τόσο ἀπὸ τὴν ἀγάπη ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἐντολὴ νὰ δώσω στὸν αἰτοῦντα τὸ χρήσιμο σ' ἐμένα ἀντικείμενο. Ἐπειτα ὅμως ἡ ἀνάγκη του μοῦ προκαλεῖ μέριμνα καὶ ταραχὴ λογισμῶν· καὶ μάλιστα μοῦ σκορπίζει τὸν νοῦ ἀπὸ τὴν ἡσυχία τόσο, ὥστε ἀναγκάζομαι ἀκόμη καὶ νὰ βγῶ ἀπὸ τὴν ἡσυχία καὶ νὰ ὑπάγω σὲ ἀναζήτησι τοῦ πράγματος. Κι' ἂν ὑπομείνω νὰ μὴ βγῶ, κυριεύομαι ἀπὸ πολλὴ θλίψι καὶ θόρυβο λογισμῶν. Δὲν γνωρίζω λοι-

τίνα τῶν δύο ἐκλέξομαι ἑμαυτῶ, τὴν παύουσάν μου καὶ σκορπίζουσαν τὴν ἡσυχίαν διὰ τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἢ παριδεῖν τὴν αἴτησιν καὶ ὑπομένειν ἐν τῇ ἡσυχίᾳ;

2 **Π**ρὸς ταῦτα ἀνταπεκρίθη μοι ὁ γέρον, καὶ εἶπε.
Πᾶσα ἐλεημοσύνη, ἡ ἀγάπη, ἡ εὐσπλαχνία, ἢ ὅτιοῦν διὰ τὸν Θεὸν νομιζόμενον εἶναι, ἀπὸ τῆς ἡσυχίας κωλύον σε καὶ αἶρόν σου τὸ ὄμμα ἐπὶ τὸν κόσμον καὶ ἐμβάλλον σε
 5 εἰς μέριμναν καὶ ταρασσον σε ἀπὸ τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκκόπτων τὰς εὐχὰς σου καὶ εἰσάγον σε εἰς θόρυβον καὶ ἀκαταστασίαν λογισμῶν καὶ παῦδόν σε τῆς μελέτης τῶν θείων ἀναγνώσεων, ἣτις ἐστὶν ὄπλον ρυόμενον ἀπὸ τῶν μετεωρισμῶν καὶ λῶν τὴν παραφυλακὴν σου καὶ
 10 ποιοῦν σε μετὰ τὸ δεδέσθαι περιπατῆσαι καὶ μετὰ τὸ μονωθῆναι συναναστρέφεσθαι καὶ ἐξυπνίζον ἐπάνω σου τὰ τεθαμμένα πάθη καὶ διαλύον τὴν ἐγκράτειαν τῶν αἰσθήσεών σου καὶ ἐγεῖρον τὴν ἀπὸ τοῦ κόσμου σου θνηξίν καὶ κατάγον σε ἀπὸ τῆς γεωργίας τῆς ἀγγελικῆς, ἥς τὸ ἔργον
 15 μία φροντίς, καὶ ἐν τῷ μέρει τῶν κοσμικῶν ἰστώων σε, ἀπόλοιτο ἐκείνη ἢ δικαιοσύνη.

3 **Τ**ὸ πλήρωμα γὰρ τῆς ὀφειλῆς τῆς ἀγάπης ἐν τῇ ἀναπαύσει τῶν σωματικῶν, τοῦ ἔργου τῶν κοσμικῶν ἐστὶν ἢ καὶ μοναχῶν, ἀλλὰ τῶν ἐνδεεστέρων ὄντων, οὐ τῶν ἐν ἡσυχίᾳ διαγόντων ἢ καὶ τῶν ἐχόντων τὴν ἡσυχίαν μεμιγμένην τῇ ὁμοιοίᾳ
 5 τῇ μετ' ἀλλήλων, καὶ εἰσερχομένων δινηνεκῶς καὶ ἐξερχομένων. Καὶ τοῦτο τοῖς τοιοῦτοις καλὸν καὶ ἀξιάγαστον.

1. Ἡ φράσις «μία φροντίς» θὰ μπορούσε νὰ σημαίνει καὶ «μοναδικὴ φροντίδα ὁ Θεός», ἀλλὰ τὸ συριακὸ πρωτότυπο στηρίζει τὴν ἔννοια «μοναχικὴ, ἀσκητικὴ φροντίδα»

πὸν ποιό ἀπὸ τὰ δυὸ νὰ ἐπιλέξω· νὰ προτιμήσω ἐκεῖνο πὸν παύει καὶ σκορπίζει τὴν ἡσυχία μου χάριν τῆς ἀναπαύσεως τοῦ ἀδελφοῦ μου ἢ νὰ παραβλέψω τὴν αἴτησι τοῦ ἀδελφοῦ γιὰ νὰ διατηρήσω τὴν ἡσυχία μου.

2 **Π**ρὸς αὐτὰ ἀποκρίθηκε ὁ ἀδελφὸς καὶ εἶπε.

Κάθε εἶδους ἐλεημοσύνη, ἡ ἀγάπη, ἡ εὐσπλαγχνία ἢ ὅτιδήποτε γίνεται χάριν τοῦ Θεοῦ, πὸν σὲ ἐμποδίζει ἀπὸ τὴν ἡσυχία καὶ σοῦ στρέφει τὴν προσοχὴ πρὸς τὸν κόσμον, σὲ βάζει σὲ φροντίδες, σὲ διαταράσσει ἀπὸ τὴν μνήμη τοῦ Θεοῦ, σοῦ διακόπτει τὶς προσευχές, σοῦ φέρει θόρυβο καὶ ἀκαταστασία λογισμῶν, σὲ σταματᾷ ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν θείων ἀναγνωσμάτων, πὸν εἶναι ὄπλο λυτρωτικὸ ἀπὸ τοὺς μετεωρισμούς, σοῦ λύνει τὴν προφύλαξί σου καὶ σὲ ἀναγκάζει μετὰ τὴν δέσμευσι νὰ περιφέρεσαι, καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησι στὴν ἔρημο νὰ συναναστρέφου μετὰ τὸν κόσμον, σοῦ ἐξυπνίζει τὰ θαμμένα πάθη, διεγείρει τὴν ἀπὸ τὸν κόσμον νέκρωσί σου, σὲ κατεβάζει ἀπὸ τὴν ἀγγελικὴ γεωργία, τῆς ὁποίας ἔργο εἶναι ἡ μοναχικὴ φροντίδα¹, καὶ σὲ τοποθετεῖ στὴν μερίδα τῶν κοσμικῶν· αὐτὴ ἡ ἀρετὴ ἄς λείψῃ.

3 **Π**ράγματι, ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος τῆς ἀγάπης μετὰ τὴν ἐξυπηρέτησι τῆς σωματικῆς ἀναπαύσεως εἶναι ἔργο τῶν κοσμικῶν ἢ καὶ ὠρισμένων μοναχῶν πὸν εἶναι σὲ κατῶτερη βαθμίδα, ὄχι ἐκείνων πὸν ζοῦν στὴν ἡσυχία, ἢ καὶ ἐκείνων πὸν ἔχουν τὴν μοναχικὴ ἄσκησι ἀνάμικτη μετὰ τὴν κοινὴ ζωὴ καὶ πηγαινοέρχονται ὁ ἓνας στὸν ἄλλο². Αὐτὸ εἶναι καλὸ καὶ ἀξιαγάπητο σὲ τοῦτου τοῦ εἶδους τοὺς μοναχοὺς.

2. Ἐδῶ ἔχομε διάκρισι μεταξὺ ἀναχωρητῶν ἰδιορρύθμων μοναχῶν καὶ κοινοβιατῶν. Οἱ πρῶτοι δὲν πρέπει νὰ ἀσχολοῦνται μετὰ ἔργα ἐλεημοσύνης.

4 **Τ**οῖς μέντοι ἐν ἀληθείᾳ ἐκλεξαμένοις τὴν ἀπὸ τοῦ κόσμου ἀναχώρησιν σώματι καὶ νοῖ, τοῦ στῆσαι τὰς διανοίας αὐτῶν εἰς τὴν μεμονωμένην εὐχὴν, εἰς τὴν θνηξιν τῶν παρερχομένων καὶ τῆς θεᾶς καὶ τῆς μνήμης τῶν πραγμάτων, οὐ πρέπει
5 τῇ τῶν σωματικῶν γεωργίᾳ καὶ τῇ δικαιοσύνῃ τῶν φανερῶν πραγμάτων, ἵνα δι' αὐτῶν δικαιωθῶσι τῷ Χριστῷ, ὑπηρετεῖν, ἀλλὰ τῇ νεκρώσει τῶν μελῶν αὐτῶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, κατὰ τὸ Ἀποστόλου λόγιον, προσφέρειν αὐτῷ θυσίαν τὴν τῶν λογισμῶν καθαρὰν τε καὶ ἄμωμον, ἀπαρχὴν τῆς ἑαυτῶν γεωργίας,
10 καὶ τὴν θλίψιν τῶν σωμάτων ἐν τῇ ὑπομονῇ τῶν κινδύνων διὰ τὴν μέλλουσαν ἐλπίδα. Ἡ γὰρ μοναχικὴ πολιτεία τῇ τῶν Ἀγγέλων ἐφάμιλλος καθέστηκεν. Οὐ πρέπει δὲ ἡμῖν ἕσσει τὴν ἐπουράνιον γεωργίαν καὶ πραγμάτων ἀντέχεσθαι.

Τῷ δὲ Θεῷ ἡμῶν εἴη δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

[ΛΟΓΟΣ ΘΘ']

ΠΕΡΙ ΜΕΜΨΕΩΣ ΑΔΕΛΦΟΥ ΤΙΝΟΣ

1 **Ο** μέμφθη ποτέ τις ἀδελφός, ὡς μὴ ποιήσας ἐλεημοσύνην, καὶ μετὰ παρρησίας καὶ ἀθάδειας ἀνταπεκρίθη τῷ μεμψαμένῳ αὐτόν, μοναχοῖς οὐχ ὑπόκειται ποιεῖν ἐλεημοσύνην. Καὶ πρὸς αὐτόν ἀντέφη ὁ μεμψάμενος· δῆλός ἐστι καὶ
5 φανερός ὁ μοναχός, οὐχ ὑπόκειται ποιεῖν ἐλεημοσύνην. Ἐκεῖνος γάρ ἐστιν, ὃς «ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ» δύναται εἰπεῖν τῷ Χριστῷ, ὡς γέγραπται, «ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι», τουτέστιν ἐκεῖνος ὁ μηδὲν ἔχων ἐπὶ τῆς γῆς

4 **Ε** κείνοι ὁμως ποὺ ἀληθινὰ ἐδιάλεξαν τὴν ἀναχώρησι ἀπὸ τὸν κόσμο, μὲ σῶμα καὶ νοῦ, γιὰ νὰ ἀφιερῶσουν τὴν διάνοιά τους στὴν μοναχικὴ προσευχὴ, δηλαδή στὴν νέκρωσι τῶν προσκαίρων, τῶν θεαμάτων καὶ τῶν ἀναμνήσεων τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, δὲν πρέπει νὰ ἐργάζονται στὴν γεωργία τῶν σωματικῶν καὶ στὴν δικαιοσύνη τῶν φανερῶν πραγμάτων, γιὰ νὰ δικαιωθοῦν ἀπὸ τὸν Χριστὸ δι' αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ ἐργάζονται στὴν νέκρωσι τῶν μελῶν τους ποὺ εἶναι ἐπάνω στὴν γῆ, κατὰ τὸ λόγιό τοῦ Ἀποστόλου³· νὰ προσφέρουν σ' αὐτὸν θυσία καθαρὴ καὶ ἄμωμη τοὺς λογισμοὺς των, σὰν ἀπαρχὴ τῆς ἐργασίας των, καὶ τὴν σωματικὴ θλίψι μὲ τὴν ὑπομονὴ τῶν κινδύνων γιὰ τὴν μελλοντικὴ ἐλπίδα. Διότι ἡ μοναχικὴ πολιτεία εἶναι ἐφάμιλλη τῶν ἀγγέλων. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἐγκαταλείψωμε τὴν οὐράνια ἐργασία καὶ νὰ ἀσχολοῦμαστε μὲ ἐπίγεια πράγματα.

Ἄς εἶναι δοξασμένος ὁ Θεὸς στοὺς αἰῶνες. Γένοιτο.

[ΛΟΓΟΣ 79]

ΠΕΡΙ ΜΟΜΦΗΣ ΣΕ ΚΑΠΟΙΟΝ ΑΔΕΛΦΟ

1 **Κ** ἄποτε ἓνας μοναχὸς κατηγορήθηκε ὅτι δὲν ἔκαμε ἐλεημοσύνη, κι' αὐτὸς ἀπάντησε στὸν κατήγορο μὲ παρρησία καὶ αὐθάδεια, ὅτι οἱ μοναχοὶ δὲν ἔχουν χρέος νὰ κάμουν ἐλεημοσύνη. Ἀντεῖπε τότε αὐτὸς ποὺ τὸν ἐμέμφθηκε· Εἶναι πολὺ γνωστὸς καὶ φανερὸς ὁ μοναχὸς ποὺ δὲν ὑποχρεοῦται νὰ κάμη ἐλεημοσύνη. Εἶναι ἐκεῖνος «ποῦ μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο»¹ μπορεῖ νὰ εἰπῆ στὸν Χριστό, ὅπως ἔχει γραφῆ, «ἰδοὺ ἐμεῖς ἀφήσαμε τὰ πάντα καὶ σὲ ἀκολουθήσαμε»², δηλαδή ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει τίποτε ἐπάνω στὴν

1. Β' Κορ. 3,18.

2. Ματθ. 19,27.

καὶ μὴ κατεργάζων ἑαυτὸν ἐν τοῖς σωματικοῖς καὶ μὴ ἔχων
 10 κατὰ νοῦν τι τῶν ὀρωμένων, μηδὲ μεριμνῶν κτήσασθαι τι,
 ἀλλὰ καὶ ἐάν τις δῶ τι αὐτῷ, λαμβάνων τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν
 μόνα, τῶν δὲ ὑπὲρ ταύτην λόγον μὴ ποιούμενος, καὶ ἔστιν ὡς
 τὸ πετεινὸν ἐν τῇ ἀναστροφῇ αὐτοῦ. Τῷ τοιούτῳ οὐκ ἐπίκειται
 ποιῆσαι ἐλεημοσύνην. Πῶς γάρ, ἀφ' ὧν πραγμάτων ἐλεύθερός
 15 ἔστι, δύναται δοῦναι ἑτέρῳ;

2 **Α**λλὰ μᾶλλον τῷ ἐν τοῖς βιωτικοῖς περισπωμένῳ καὶ ταῖς
 χερσὶν ἐργαζομένῳ καὶ παρ' ἄλλων λαμβάνοντι, ἐποφεί-
 λεται αὐτῷ δοῦναι ἐλεημοσύνην. Καὶ τὸ ἀμελῆσαι ταύτης ἐναν-
 τίως ἐστὶν ἡ ἀσπλαγχνία τῆς τοῦ Κυρίου ἐντολῆς. Εἰ γὰρ ἐν
 5 τοῖς κρυπτοῖς οὐ προσεγγίζει τις τῷ Θεῷ οὔτε δουλεύειν αὐτῷ
 οἶδεν ἐν πνεύματι καὶ τῶν φανερῶν οὐ φροντίζει, ἅτινα δυνατὰ
 αὐτῷ ἔστι, ποῖα ἑτέρα ἐλπίς ἔσται τῷ τοιούτῳ, δι' ἧς κτήσεται
 ἑαυτῷ τὴν ζωὴν; Ὁ τοιοῦτος ἀσύνετός ἐστιν.

3 **Ε**τερος γέρων εἶπεν· Ἐγὼ θαυμάζω ἐκ τῶν ταρασσόντων
 ἑαυτοὺς ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἡσυχίας, ὅπως ἄλλους ἀναπαύ-
 σωσιν ἐν τοῖς σωματικοῖς. Καὶ πάλιν ἔφη· Οὐ χρὴ ἡμᾶς συμμί-
 ξαι τῷ ἔργῳ τῆς ἡσυχίας μέριμνάν τινος ἑτέρου· πᾶν δὲ ἔργον
 5 τιμάσθω ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ, ἵνα μὴ γένηται ἡ διαγωγὴ ἡμῶν
 πεφυρμένη. Ὁ γὰρ πολλῶν ἔχων μέριμναν δοῦλός ἐστι τῶν
 πολλῶν, ὁ δὲ πάντα καταλείψας καὶ μεριμνῶν τῆς καταστάσε-
 ως τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, οὗτος φίλος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ. Βλέπε ὅτι οἱ
 ποιῶντες ἐλεημοσύνην καὶ πληροῦντες τὴν ἀγάπην τῶν
 10 πλησίων ἐν τοῖς σωματικοῖς, οὗτοι πολλοὶ εἰσιν ἐν τῷ κόσμῳ,
 οἱ δὲ ἐργάται τῆς καθολικῆς καὶ καλῆς ἡσυχίας, οἱ ἀσχολούμε-
 νοι ἐν τῷ Θεῷ, μόλις εὐρίσκονται καὶ σπάνιοί εἰσι. Τίς δὲ ἐκ
 τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ποιούντων ἐλεημοσύνην ἢ δικαιοσύνην ἐν
 τοῖς σωματικοῖς, ἡδύνατο ἐν τῶν χαρισμάτων φθάσαι, ὧν κα-
 15 ταξιοῦνται παρὰ Θεοῦ οἱ ἐν ἡσυχίᾳ καθήμενοι;

γῆ, δὲν καταγίνεται στὰ σωματικά, δὲν σκέπτεται τίποτε τὸ ὀρώμενο οὔτε φροντίζει ν' ἀποκτήσῃ τίποτε, ἀλλὰ καὶ ἂν τοῦ δῶσῃ κανεὶς κάτι, λαμβάνει μόνο τὰ ἀπαιτούμενα γιὰ τὴν ἀνάγκη καὶ ἀφήνει τὰ ὑπόλοιπα, καὶ εἶναι σὰν τὸ πτηνὸ στὴν συμπεριφορὰ του. Αὐτὸς δὲν ἔχει καθῆκον νὰ κάμῃ ἐλεημοσύνη. Πράγματι, πῶς θὰ μπορούσε νὰ δῶσῃ σὲ ἄλλον πράγματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχει ἀπαλλαγῆ;

2 **Υ**ποχρεωμένος νὰ δίδῃ ἐλεημοσύνη εἶναι μᾶλλον ἐκεῖνος ποὺ περισπᾶται στὰ βιωτικά, ἐργάζεται μὲ τὰ χέρια του καὶ λαμβάνει ἀπὸ ἄλλους. Τὸ νὰ τὴν παραμελῆ μάλιστα εἶναι ἀσπλαγχνία ποὺ ἀποτελεῖ ἀντίθεσι στὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου. Πράγματι ἂν κανεὶς δὲν προσεγγίξῃ τὸν Θεὸ στὰ κρυφὰ οὔτε γνωρίζῃ νὰ τὸν ὑπηρετῇ μὲ τὸ πνεῦμα οὔτε φροντίζῃ γιὰ τὰ φανερά, ποὺ τοῦ εἶναι δυνατά, μὲ ποιὰ ἄλλη ἐλπίδα μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ζωὴ; Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀσύνητος.

3 **Α**λλος γέροντας εἶπε· Ἐγὼ θαυμάζω ἐκείνους ποὺ ἀποσπῶνται ἀπὸ τὸ ἔργο τῆς ἡσυχίας, γιὰ νὰ ἀναπαύσουν ἄλλους στὰ σωματικά. Εἶπε ἐπίσης· Δὲν πρέπει νὰ ἀναμιγνύωμε στὸ ἔργο τῆς ἡσυχίας τὴν μέριμνα γιὰ ὅτιδήποτε ἄλλο. Κάθε μοναστικὸ ἐπίτευγμα πρέπει νὰ τιμᾶται ξεχωριστὰ στὴν θέσι του γιὰ νὰ μὴ εἶναι συγκεχυμένος ὁ βίος μας. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει φροντίδα γιὰ πολλὰ εἶναι δοῦλος τῶν πολλῶν, ἐνῶ ὁποῖος ἐγκατέλειψε τὰ πάντα καὶ μεριμνᾷ γιὰ τὴν βελτίωσι τῆς ψυχῆς του, αὐτὸς εἶναι φίλος τοῦ Θεοῦ. Βλέπε ὅτι ὅσοι ἀσκοῦν τὴν ἐλεημοσύνη καὶ ἐκπληρώνουν τὴν ἐντολὴ τῆς ἀγάπης τῶν πλησίων μὲ σωματικὲς εὐεργεσίες εἶναι πάρα πολλοὶ στὸν κόσμον· ἐργάτες ὅμως τῆς πλήρους καὶ καλῆς ἡσυχίας, ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὸν Θεό, μόλις εὐρίσκονται καὶ εἶναι σπάνιοι. Ποιὸς ὅμως ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ ἀσκοῦν στὸν κόσμον ἐλεημοσύνη καὶ δικαιοσύνη μὲ ὑλικά ἀγαθὰ, θὰ μπορούσε νὰ φθάσῃ ἕνα ἀπὸ τὰ χαρίσματα, τῶν ὁποίων ἀξιῶνονται ἀπὸ τὸν Θεὸ οἱ ζῶντες στὴν ἡσυχία;

4 **Κ** αὶ πάλιν εἶπεν· Ἐὰν ἦς κοσμικός, ἐν τῇ διαγωγῇ τῶν κο-
σμικῶν ἀγαθῶν ἀναστρέφου, εἰ δὲ μοναχὸς εἶ, ἐν τοῖς ἔρ-
γοις ἐν οἷς ἀριστεύουσιν οἱ μοναχοὶ διάπρεψαι. Εἰ μέντοι ἐν
ἐκατέροις βούλει ἀναστραφῆναι, ἀπὸ τῶν δύο μέλλεις ἐκπεσεῖν.
5 Ἔργα μοναχοῦ εἰσι ταῦτα· ἐλευθερία ἀπὸ τῶν σωματικῶν, καὶ
ὁ ἐν προσευχαῖς σωματικὸς κόπος, καὶ ἡ ἀδιάλειπτος πρὸς
Θεὸν μνήμη τῆς καρδίας. Εἰ οὖν δυνατόν σοι χωρὶς τούτων ἀύ-
ταρκεῖσθαι ταῖς κοσμικαῖς ἀρεταῖς, κρίνον σὺ.

5 **Ε** ρώτησις.
Οὐ δύναται ἄρα μοναχὸς ὁ ἐν τῇ ἡσυχίᾳ κακοπαθῶν τὰς
δύο ἀναστροφὰς κτήσασθαι, λέγω δὴ μέριμναν τοῦ Θεοῦ καὶ
φέρειν καὶ φροντίδα ἑτέραν ἐν τῇ καρδίᾳ;

6 **Α** πόκρισις.
Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ὅτι οὐδ', ὅταν ἀφῆ πάντα ὁ ἐν ἡσυχίᾳ
βουλόμενος ἀναστρέφεσθαι καὶ τῆς ἑαυτοῦ καὶ μόνης ψυχῆς
φροντίζη, δύναται ἀνελλιπῶς ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἡσυχίας πολιτεύ-
5 σασθαι, κἂν ἔξω γένηται τῆς βιωτικῆς μερίμνης, πόσω μᾶλλον
ἐὰν καὶ ἄλλου φροντίση; Κατέλιπεν ὁ Κύριος ἑαυτῷ ἐν τῷ
κόσμῳ τοὺς δουλεύοντας αὐτῷ καὶ ἐπιμελουμένους τῶν τέ-
κνων αὐτοῦ καὶ ἐξελέξατο ἑαυτῷ τοὺς ἔμπροσθεν ἑαυτοῦ λει-
τουργοῦντας. Οὐ γὰρ ἐν μόνοις τοῖς πράγμασι τῶν ἐπιγείων βα-
10 σιλέων διαφορὰς τάξεων ἐστὶν ἰδεῖν, ἐνδοξοτέρων ὄντων τῶν
κατὰ πρόσωπον τοῦ βασιλέως ἰσταμένων ἀεὶ καὶ τοῖς μυστη-
ρίοις αὐτῷ κοινωνούντων, τῶν ὄντων ἐν τοῖς ἐξωτικοῖς πρά-
γμασιν· ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως ἔστι ταῦτα
ἰδεῖν, πόσῃ παρρησίᾳ κέκτληται οἱ ἐν τῇ ὁμιλίᾳ μετ' αὐτοῦ
15 μυστηριάζοντες διὰ τῆς προσευχῆς πάντοτε καὶ πόσου πλούτου

3. Οἱ πρῶτοι, αὐτοὶ ποὺ φροντίζουν γιὰ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, οἱ κοινωνι-

4 **Ε** ἴπε ἐπίσης· Ἐάν εἶσαι κοσμικός, ἀκολούθει τὰ κοσμικά ἀγαθὰ· ἂν ὁμως εἶσαι μοναχός, διάπρεπε στὰ ἔργα, ὅπου ἀριστεύουν οἱ μοναχοί. Ἐάν πάλι θέλης νὰ ἐπιδίδεσαι καὶ στὰ δύο, θὰ ἀποτύχης καὶ στὰ δύο. Ἐργα μοναχοῦ εἶναι τὰ ἐξῆς· ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τὰ σωματικά, ἐπίδειξις σωματικῆς κοπώσεως στίς προσευχὰς καὶ ἀδιάλειπτη μνήμη τοῦ Θεοῦ μέσα στὴν καρδιά. Ἐάν λοιπὸν σοῦ εἶναι δυνατὸ χωρὶς αὐτὰ νὰ εὐχαριστηθῆς ἀπὸ τίς κοσμικὲς μόνο ἀρετές, κρίνε ἐσύ.

5 **Ε** ρώτησις.
Δὲν εἶναι ἄραγε δυνατὸ ὁ μοναχὸς ποὺ κακοπαθεῖ στὴν ἡσυχία ν' ἀσκήσῃ δυὸ εἶδη διαγωγῆς, δηλαδὴ νὰ ἔχη στὴν καρδιά του συγχρόνως τὴν μέριμνα γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τὴν κοσμικὴ φροντίδα;

6 **Α** πόκρισις
Ἐγὼ νομίζω, ὅτι, ἀκόμα καὶ ὅταν ἀφήνῃ τὰ πάντα ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ζῆ στὴν ἡσυχία καὶ ἐπιδοθῆ στὴν φροντίδα γιὰ μόνῃ τὴν ψυχὴ του, δὲν μπορεῖ ἀνελλιπῶς νὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὸ ἔργο τῆς ἡσυχίας, ἀκόμη καὶ ἂν ἐγκαταλείψῃ τὴν βιωτικὴ μέριμνα, πόσο περισσότερο ἂν φροντίζῃ καὶ γιὰ κάτι ἄλλο; Ὁ Κύριος ἄφησε στὸν κόσμον τοὺς ὑπηρέτες του, ὥστε νὰ φροντίζουν γιὰ τὰ τέκνα του καὶ ἐξέλεξε γιὰ τὸν ἑαυτό του ἐκείνους ποὺ τὸν ὑπηρετοῦν ἐμπρὸς του³. Δὲν εἶναι μόνο τὰ πράγματα τῶν ἐπιγείων βασιλέων ὅπου εἶναι δυνατὸ νὰ ἰδοῦμε διαφορὰς τάξεων, δηλαδὴ ἐκείνων ποὺ εἶναι ἐνδοξότεροι καὶ στέκονται ἐμπρὸς στὸν βασιλέα καὶ μετέχουν μὲ αὐτὸν τῶν κρατικῶν μυστικῶν, καὶ ἐκείνων ποὺ ἐκτελοῦν ἐξωτερικὲς ὑποθέσεις· ἀλλὰ καὶ στίς ὑποθέσεις τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως εἶναι δυνατὸ νὰ ἰδοῦμε, πόση παρρησία ἔχουν αὐτοὶ ποὺ διὰ τῆς προσευχῆς κοινωνοῦν μὲ αὐ-

κοὶ ἐργάτες, εἶναι οἱ κοινοβιάτες καὶ οἱ κληρικοὶ τῶν ἐνοριῶν· οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὑπηρετοῦν αὐτὸν τὸν ἴδιο, εἶναι οἱ ἡσυχασταί.

ἐπουρανίου τε καὶ ἐπιγείου καταξιοῦνται, καὶ πόσῃ ἐνδείκνυται τὴν αὐτῶν ἐξουσίαν κατὰ πάσης τῆς κτίσεως, ὑπὲρ ἐκείνους τοὺς διὰ κτισμάτων καὶ βιωτικῶν πραγμάτων δουλεύοντας τῷ Θεῷ καὶ ἐν τῇ ἀγαθοεργίᾳ αὐτῶν εὐαρεστοῦντας αὐτῷ,
20 εἰ καὶ τοῦτο μέγιστον καὶ καλὸν πάνυ.

7 **Δ** εἰ οὖν ἡμᾶς οὐκ ἐκ τούτων τῶν ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Θεοῦ ἐλλιπῶν ὄντων τύπον λαβεῖν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀθλητῶν καὶ ἀγωνιστῶν ἀγίων τῶν καλῶν πολιτευσαμένων καὶ ἐκείνων τῶν καταλειψάντων τὰ βιωτικὰ καὶ ἐν γῆ γεωργησάντων τὴν
5 ἐπουράνιον βασιλείαν· ἐκείνων τῶν καθάπαξ ἀπωσάντων τὰ γῆϊνα καὶ ἐκτεινάντων τὰς χεῖρας πρὸς τὰς τοῦ οὐρανοῦ πύλας.

8 **Ε** ν τίνι εὐηρέστησαν οἱ ἀρχαῖοι ἅγιοι τῷ Θεῷ, οἵτινες προωδοποιήσαντο τὴν ὁδὸν ἡμῖν τῆς πολιτείας ταύτης; Ὁ ἐν ἀγίοις Ἰωάννης ὁ Θηβαῖος, ὁ θησαυρὸς τῶν ἀρετῶν, ἡ πηγὴ τῆς προφητείας, ἄρα ἐν τοῖς σωματικοῖς ἀναπαύων τοὺς ἀδελφούς
5 ἔσωθεν τοῦ ἐγκλειστηρίου αὐτοῦ εὐηρέστησε τῷ Θεῷ, ἢ ἐν προσευχῇ καὶ ἡσυχίᾳ; Ὅτι μὲν γὰρ καὶ ἐν ἐκείνοις πολλοὶ πάλιν εὐηρέστησαν αὐτῷ, οὐκ ἀντιλέγω· ἀλλ' ἐνδεέστερον τῶν διὰ προσευχῆς καὶ τῆς τῶν πάντων καταλείψεως. Ἡ γὰρ βοήθεια τῶν ἐν ἡσυχίᾳ διαγόντων καὶ εὐδοκιμούντων τοῖς ἰδίους
10 ἀδελφοῖς, φανερά τίς ἐστι, λέγω δὴ τὸ βοηθῆσαι ἡμῖν λόγῳ ἐν καιρῷ ἀνάγκης, ἢ τὸ προσφέρειν ὑπὲρ ἡμῶν ἐντεύξεις.

9 **Ε** κτὸς γὰρ τούτων, μνήμη ἢ μέριμνά τινος ἔνεκεν τῶν βιωτικῶν, εἰ καὶ καθεύδῃ ἐν καρδίᾳ τῶν ἐν ἡσυχίᾳ καθημένων, οὐκ ἐστὶ τῆς πνευματικῆς σοφίας. Τὸ γὰρ «ἀπόδοτε τὰ

4. Ὁ πλοῦτος καὶ στίς δύο περιπτώσεις (ἐπουράνιος καὶ ἐπίγειος) εἶναι πνευματικός.

τὸν μυστικῶς καὶ πόσον πλοῦτο, ἐπουράνιον καὶ ἐπίγειον⁴, ἀξιῶνονται, πόσῃ ἐξουσία ἔχουν σὲ ὅλην τὴν κτίσι παραπάνω ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ὑπηρετοῦν τὸν Θεὸ διὰ κτισμάτων καὶ βιωτικῶν πραγμάτων καὶ τὸν εὐαρεστοῦν μὲ τὴν ἀγαθοεργία τους, ἂν καὶ αὐτὸ εἶναι ἐπίσης μεγάλο καὶ πολὺ καλό.

7 **Ε** μεῖς ὅμως δὲν πρέπει νὰ λάβωμε ὡς ὑπόδειγμα αὐτοὺς ποὺ ἐκτελοῦν ἐλλιπῆ ὑπηρεσία πρὸς τὸν Θεό, ἀλλὰ τοὺς ἀθλητὰς καὶ ἀγωνιστὰς ἀγίους, ποὺ ἐπολιτεύθηκαν καλά, καὶ ἐκείνους ποὺ ἐγκατέλειψαν τὰ βιωτικὰ καὶ ἐκαλλιέργησαν ἐπὶ τῆς γῆς τὴν οὐράνια βασιλεία· ἐκείνους ποὺ ἐφάπαξ ἀπέρριψαν τὰ γῆϊνα καὶ ἄπλωσαν τὰ χέρια τους πρὸς τὶς πύλες τοῦ οὐρανοῦ.

8 **Μ** ἐ τί εὐαρέστησαν τὸν Θεὸ οἱ ἀρχαῖοι ἅγιοι, οἱ ὁποῖοι ἐχάραξαν γιὰ μᾶς τὴν ὁδὸ αὐτῆς τῆς πολιτείας; Ὁ Ἰωάννης ὁ Θηβαῖος⁵, ὁ θησαυρὸς τῶν ἀρετῶν, ἡ πηγὴ τῆς προφητείας, ἄραγε εὐαρέστησε τὸν Θεὸ μὲ τὸ νὰ ἐξυπηρετῆ τοὺς ἀδελφοὺς μέσα ἀπὸ τὸ ἐγκλειστήριό του παρὰ μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἡσυχία; Ὅτι βέβαια καὶ μεταξὺ ἐκείνων ποὺ ἐργάσθηκαν στὸν κόσμον πολλοὶ τὸν εὐαρέστησαν, δὲν ἀντιλέγω, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε λιγώτερο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸν εὐαρέστησαν διὰ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν πάντων. Εἶναι φανερὴ ἡ βοήθεια ποὺ προσφέρουν στοὺς ἀδελφοὺς ὅσοι ζοῦν καὶ εὐδοκιμοῦν στὴν ἡσυχία, ἐννοῶ ἢ ἐνίσχυσίς μας μὲ τὸν λόγο σὲ καιρὸ ἀνάγκης ἢ ἢ προσφορὰ προσευχῶν γιὰ χάρι μας.

9 **Α** ν ὅμως μέσα στὴν καρδιὰ τῶν ἡσυχαστῶν διατηρῆται κάτι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ, μνήμη ἢ μέριμνα γιὰ κάτι βιωτικό, αὐτὸ δὲν μαρτυρεῖ πνευματικὴ σοφία. Διότι τὸ «ἀποδώ-

5. Τὰ σημειούμενα παρακάτω χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου τούτου (προφήτης, ἐγκλειστος) ταιριάζουν στὸν λεγόμενον Ἰωάννη τὸν Προφήτη, γέροντα τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ λόγια ἐκδίδονται μαζί μὲ τοῦ Βαρσανουφίου.

Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ», καὶ τὰ τοῦ
 5 πλησίον καὶ τὰ τῷ Θεῷ τὰ ὄντα αὐτῶν ἐκάστω, οὐ τοῖς ἡσυχά-
 ζουσιν εἴρηται, ἀλλὰ τοῖς ἔξω πολιτευομένοις. Τοῖς γὰρ τῇ ἀγ-
 γελικῇ τάξει ἀναστρεφομένοις, λέγω δὴ τῇ τῆς ψυχῆς μερίμνη,
 ἐν τοῖς βιωτικοῖς εὐαρεστεῖν αὐτῷ οὐκ ἐντέταλται, τουτέστι
 φροντίζειν ἐργοχείρου ἢ λαβεῖν ἀπὸ τινος· καὶ δοῦναι ἑτέρῳ.
 10 Ὡστε οὐ δεῖ τὸν μοναχὸν ἔχειν μερίμνάν τινος κινουῦντος καὶ
 καταβιβάζοντος τὸν νοῦν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς στάσεως αὐτοῦ τῆς
 πρὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ.

10 **Ε** ἂν δέ τις, ἀντιλέγων, μνημονεύσῃ τοῦ θείου Παύλου τοῦ
 Ἀποστόλου, ὡς ὅτι ἐκεῖνος εἰράζετο ταῖς ἰδίαις χερσὶ καὶ
 ἐποίει ἐλεημοσύνας, ἐροῦμεν αὐτῷ, ὅτι ὁ Παῦλος καὶ μόνος
 ἠδύνατο πάντα, ἄλλον δὲ Παῦλον οὐκ οἶδαμεν γενόμενον καὶ
 5 δυνάμενον πρὸς πάντα κατ' ἐκεῖνον. Δεῖξον γὰρ μοι σὺ ἕτερον
 τοιοῦτον Παῦλον, κἀγὼ σοὶ πείθομαι. Λοιπὸν τὰ οἰκονομικῶς
 γινόμενα μὴ ἀγάγῃς ἐν τῷ μέσῳ τῶν καθολικῶν πραγμάτων.
 Ἔτερον γάρ ἐστι τὸ ἔργον τοῦ εὐαγγελίου, καὶ ἕτερα ἢ πρᾶξις
 τῆς ἡσυχίας.

11 **Σ** ὃ δέ, εἰ βούλει κρατῆσαι τῆς ἡσυχίας, γενοῦ ὡς τὰ Χερου-
 βίμ, τὰ μηδενὸς φροντίζοντα βιωτικοῦ, καὶ μὴ ἡγοῦ τινα
 εἶναι ἄλλον ἐν τῇ γῆ, πλὴν σοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ, οὗ φροντίζεις, ὡς
 ἐδιδάχθης ὑπὸ τῶν πατέρων σου τῶν πρὸ σοῦ γεγονότων. Ἐὰν
 5 γὰρ μὴ σκληρύνῃ τις τὴν ἰδίαν καρδίαν καὶ βεβαίως συνέχῃ τὸ
 ἔλεος αὐτοῦ, ἵνα γένηται μακρὰν ἀπὸ τῆς πάντων μερίμνης τῶν
 κάτω, ἡγουν τῆς τε διὰ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τι βιωτικόν, καὶ ἐν τῇ
 προσευχῇ καὶ μόνη ἐν τοῖς ὠρισμένοις αὐτῷ καιροῖς ἐμμένη.

σατε τὰ πράγματα τοῦ καίσαρος στὸν καίσαρα καὶ τὰ πράγματα τοῦ Θεοῦ στὸν Θεό»⁶, καὶ τὰ πράγματα τοῦ πλησίον καὶ τὰ πράγματα τοῦ Θεοῦ στὸν καθένα τους, ἔχει λεχθῆ γιὰ ἐκείνους πὺ ζοῦν στὸν κόσμος, ὄχι γιὰ τοὺς ἡσυχαστάς. Σὲ αὐτοὺς πὺ ζοῦν στὴν ἀγγελικὴ τάξι, δηλαδὴ στὴν φροντίδα γιὰ τὴν ψυχὴ, δὲν ἔχει δοθῆ ἐντολὴ νὰ τὸν εὐαρεστοῦν μὲ βιωτικὰ ἔργα, δηλαδὴ νὰ φροντίζουν γιὰ ἐργόχειρο ἢ νὰ ἔχουν δοσοληψίες. Ὡστε ὁ μοναχὸς δὲν πρέπει νὰ φροντίζει γιὰ πράγματα πὺ κινοῦν τὸν νοῦ του καὶ τὸν κατεβάζουν ἀπὸ τὴν στάσι του ἐμπρὸς στὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ.

10 **Ε** ἂν ὅμως κάποιος ἀντεῖπη ὅτι ὁ θεῖος ἀπόστολος Παῦλος ἐργαζόταν μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια⁷ καὶ ἔκαμε ἐλεημοσύνη, θὰ τοῦ εἰποῦμε ὅτι ὁ Παῦλος ἦταν μοναδικὸς στὸ νὰ κατορθώνη τὰ πάντα· δὲν γνωρίζομε νὰ ἔγινε ἄλλος Παῦλος, πὺ νὰ μπορούσε, ὅπως ἐκεῖνος, νὰ κάμη τὰ πάντα. Δεῖξε μου ἀλήθεια ἐσὺ ἕναν ἄλλον τέτοιο Παῦλο καὶ ἐγὼ πείθομαι σὲ σένα. Ἐπομένως τίς ἐξαιρέσεις πὺ συμβαίνουν κατ' οἰκονομία μὴ τίς φέρεις στὴν μέση ὡς παράδειγμα τῆς γενικῆς πράξεως. Ἄλλο εἶναι τὸ ἔργο τοῦ εὐαγγελίου, καὶ ἄλλη ἢ πρᾶξις τῆς ἡσυχίας.

11 **Ε** ἂν πάντως θέλης νὰ τηρήσης τὴν ἡσυχία, γίνε σὰν τὰ Χερουβίμ, πὺ δὲν φροντίζουν γιὰ τίποτε τὸ βιωτικὸ· νὰ μὴ νομίζης ὅτι ὑπάρχει κανεὶς ἄλλος στὴν γῆ, ἐκτὸς ἀπὸ σένα καὶ τὸν Θεό, γιὰ τὸν ὁποῖο νὰ φροντίζης, ὅπως ἐδιδάχθηκες ἀπὸ τοὺς Πατέρες πὺ προηγήθηκαν ἀπὸ σένα. Ἄν δὲν σκληρῶνη κανεὶς τὴν καρδιά του καὶ δὲν συγκρατήσῃ τὴν εὐσπλαγχνία του, γιὰ νὰ φθάσῃ μακριὰ ἀπὸ τὴν μέριμνα γιὰ ὅποιονδήποτε ἄνθρωπο ἀπὸ τοὺς κάτω, εἴτε γιὰ θεῖο εἴτε γιὰ βιωτικὸ πρᾶγμα πρόκειται, ὥστε νὰ ἐπιδοθῆ ἀποκλειστικῶς μόνο στὴν προσευχὴ κατὰ τοὺς καθωρισμένους

⁷ Βλ. Α' Κορ. 4,12 κ.ά.

ἐλευθερωθῆναι τῆς ταραχῆς καὶ τῆς μερίμνης καὶ ἐν ἡσυχίᾳ γε-
10 νέσθαι οὐ δύναται.

2 **Ο**ταν οὖν ἔλθῃ σοι ἐνθύμησις τοῦ φροντίζειν τινὸς λόγῳ ἀρετῆς, ὥστε σκεδάσαι ἀπὸ σοῦ τὴν οὐσάν σοι γαλήνην ἐν τῇ καρδίᾳ, εἶπε αὐτῇ· Ἐπιπέ ἐστιν ἡ τῆς ἀγάπης ὁδὸς καὶ τὸ διὰ Θεὸν ἔλεος, ἀλλὰ κάγω διὰ τὸν Θεὸν οὐ θέλω αὐτήν·

3 **Σ**τῆθί μοι, πάτερ, ἔφησέ τις μοναχός, ὅτι διὰ τὸν Θεὸν τρέ-
χω ὀπίσω σου. Κάκεινος ἀντέφη· Κάγω διὰ τὸν Θεὸν
φεύγω ἐκ σοῦ. Ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος οὔτε πρὸς ὠφέλειαν οὔτε
πρὸς ἄλλο τι διὰ τὸν Θεὸν ὑπήντα τινί. Ἄλλος διὰ τὸν Θεὸν
5 ὄλην τὴν ἡμέραν ἐλάλει καὶ πάντας τοὺς ἐρχομένους ξενικοὺς
ἐδέχετο. Ἐκεῖνος δὲ ἀντὶ τούτου ἐξελέξατο τὴν σιγὴν καὶ τὴν
ἡσυχίαν, καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τοῦ θείου Πνεύματος ἐν μέσῳ τῆς
θαλάσσης τοῦ παρελθόντος βίου ἐλάλει, καὶ μετὰ γαλήνης μεγί-
στης διέπλει ἐν τῷ πλοίῳ τῆς ἡσυχίας, ὡς φανερῶς ὠράθη
10 τοῖς ἀγωνισταῖς, τοῖς ἐξερευνήσασι παρὰ τοῦ Θεοῦ περὶ τούτου.

4 **Κ**αὶ γὰρ ὁ τῆς ἡσυχίας ὄρος οὗτός ἐστι· σιωπὴ ἀπὸ πάν-
των. Ἐὰν δὲ ἐν τῇ ἡσυχίᾳ εὐρεθῆς πεπληρωμένος ταρα-
χῆς καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν θορυβήσης τὸ σῶμα καὶ τὴν
ψυχὴν ἐν φροντίδι τινῶν, ποίαν ἡσυχίαν τηνικαῦτα ἄγεις, φρον-
5 τίζων πολλῶν, ἵνα ἀρέσης τῷ Θεῷ; Κρῖνον σύ. Ἄνευ γὰρ τῆς
τῶν πάντων καταλείψεως καὶ τοῦ μακρυμοῦ ἀπὸ πάσης
φροντίδος, τὴν πολιτείαν τῆς ἡσυχίας κατορθώσασθαι ἐπονεί-
διστον ἡμῖν εἰπεῖν ἐστι.

Τῷ δὲ Θεῷ ἡμῶν εἶη δόξα.

σ' αὐτὸν καιρούς, δὲν μπορεῖ νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν ταραχὴ καὶ τὴν μέριμνα καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἡσυχία.

12 **Ο**ταν λοιπὸν σοῦ ἔλθῃ λογισμὸς νὰ φροντίσῃς γιὰ κάτι χάριν τῆς ἀρετῆς, γιὰ νὰ σοῦ ἀπομακρύνῃ τὴν γαλήνη πὺ ἐπικρατεῖ στὴν καρδιά σου, εἶπέ του· 'Καλὴ εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς ἀγάπης καὶ ἡ ἐλεημοσύνη πὺ γίνεται γιὰ τὸν Θεό, ἀλλὰ κι' ἐγὼ γιὰ τὸν Θεὸ δὲν τὴν θέλω'.

13 **Σ**τάσου, παρακαλῶ πάτερ, εἶπε κάποιος μοναχός, διότι τρέχω πίσω σου γιὰ τὸν Θεό. Κι' ἐκεῖνος ἀπάντησε· Κι' ἐγὼ γιὰ τὸν Θεὸ φεύγω ἀπὸ σένα. 'Ο ἀββᾶς Ἀρσένιος δὲν ἀπαντοῦσε σὲ κάποιον οὔτε γιὰ ὠφέλεια οὔτε γιὰ τὸν Θεό· ἄλλος ὁμως ὠμιλοῦσε γιὰ τὸν Θεὸ ὅλη τὴν ἡμέρα κι' ἐδεχόταν ὄλους τοὺς ἐρχομένους ξένους⁸. 'Ο πρῶτος ἀντὶ γι' αὐτὸ προτίμησε τὴν σιγὴ καὶ τὴν ἡσυχία. Γι' αὐτὸ ὠμιλοῦσε μὲ τὸ θεῖο Πνεῦμα μέσα στὴν θάλασσα τοῦ παρερχομένου βίου καὶ ἔπλεε μὲ γαλήνη ἐπάνω στὸ πλοῖο τῆς ἡσυχίας, ὅπως φανερὰ ἀποκαλύφθηκε στοὺς ἀγωνιστὰς πὺ πορεύθηκαν πλησίον τοῦ Θεοῦ σχετικὰ μὲ αὐτό.

14 **Ο** ἄλλωστε καὶ τῆς ἡσυχίας ὁ ὅρος τοῦτο σημαίνει· σιωπὴ ἀπὸ ὅλα. "Αν εἶσαι στὴν ἡσυχία γεμᾶτος ταραχὴ καὶ θορυβήσης τὸ σῶμα μὲ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου καὶ τὴν ψυχὴ μὲ τὴν φροντίδα κάποιων πραγμάτων, τότε ποιά ἡσυχία ἔχεις γιὰ νὰ ἀρέσῃς στὸν Θεό, ἐνῶ φροντίζεις γιὰ πολλά; Κρίνε ἐσὺ ὁ ἴδιος. Χωρὶς τὴν ἐγκατάλειψι τῶν πάντων καὶ τὴν ἀπομάκρυνσι ἀπὸ κάθε φροντίδα μοῦ φαίνεται ἀστεῖο νὰ ὀμιλοῦμε περὶ κατορθώσεως τῆς ἡσυχαστικῆς πολιτείας

Δοξασμένος ἄς εἶναι ὁ Θεός μας.

8. Βλ. Ἀποφθέγματα Γερόντων, Ἀρσένιος 31. 40. 'Ο ἄλλος εἶναι ὁ Θεόδωρος τῆς Φέρμης.

ΛΟΓΟΣ Π'

ΠΕΡΙΕΧΩΝ ΗΜΕΡΗΣΙΟΝ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΑΤΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΚΑΙ ΠΑΝΥ ΧΡΗΣΙΜΩΤΑΤΟΝ ΤΩ, ΚΑΘΗΜΕΝΩ, ΕΝ ΤΩ, ΚΕΛΑΙΩ,
ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΕΥΑΤΩ, ΜΟΝΩ, ΠΡΟΣΕΧΕΙΝ ΑΙΡΟΥΜΕΝΩ,

1 **Τ**ίς τῶν ἀδελφῶν ἔγραψε ταῦτα καὶ ἐτίθει αὐτὰ ἔμπρο-
σθεν αὐτοῦ διηνεκῶς, ἀνεμίμνησκέ τε ἑαυτὸν τούτων
καὶ ἔλεγεν·

2 **Ε**ν ἀφροσύνῃ ἐδαπάνησας τὴν ζωὴν σου, ὧ κατησχυμένε
ἄνθρωπε καὶ παντὸς κακοῦ ἄξιε, ἀλλὰ παραφυλάττου
κἂν ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ τῇ καταλειφθείσῃ ἐκ τῶν ἡμερῶν σου
τῶν ἐξεληλυθειῶν κενῶς καὶ ἀπράκτως τῶν ἀγαθῶν καὶ πε-
5 πλουτηκνιῶν ἐν τοῖς κακοῖς. Μὴ ἐρωτήσης περὶ τοῦ κόσμου
μήτε περὶ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ μήτε περὶ τῶν μοναχῶν ἢ τῶν
πραγμάτων αὐτῶν καὶ ὅπως εἰσί, μήτε περὶ τῆς ποσότητος τῆς
ἐργασίας αὐτῶν, καὶ μὴ φροντίσης τινὸς τῶν τοιούτων. Ἐξῆλ-
θες ἐκ τοῦ κόσμου ἐν μυστηρίῳ καὶ ἐλογίσθης ὡς νεκρὸς ἐν
10 Χριστῷ· μηκέτι ζήσης τῷ κόσμῳ μήτε τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα
σου προλάβῃ ἡ ἀνάπαυσις καὶ γένη ἐν Χριστῷ ζῶν.

3 **Γ**ενοῦ ἔτοιμος καὶ ἠντρεπισμένος πρὸς πᾶν ὄνειδος καὶ πᾶ-
σαν ὕβριν καὶ χλευασμὸν καὶ μέμψιν ἐκ πάντων, καὶ δέ-
ξαι ταῦτα πάντα μετὰ χαρᾶς ὡς ἄξιος αὐτῶν ἐν ἀληθείᾳ καὶ
ὑπόμεινον πάντα πόνον καὶ πᾶσαν θλίψιν καὶ κίνδυνον τὸν ἐκ

* Δὲν ὑπάρχει ἀντίστοιχο κείμενο τοῦ Λόγου 80 στὴν συριακὴ ἐκδοσι τοῦ Bedjan. Σῶζεται ὁμως συριακᾶ στὴν συλλογὴ τοῦ κώδικος ποῦ περιγράφει ὁ Assemani, *Bibliotheca Orientalis*, I, σ. 440, Λόγος 22.

ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΑΤΟ ΚΑΙ
ΧΡΗΣΙΜΩΤΑΤΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΗΣΥΧΑΖΟΝΤΑ ΣΤΟ ΚΕΛΛΙ ΤΟΥ
ΚΑΙ ΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟ ΜΟΝΟ ΜΕ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΤΟΥ*

1 **Κ**άποιος αδελφός έγραψε τὰ ἐξῆς καὶ τὰ εἶχε τοποθετημένα διαρκῶς ἐμπρὸς του, γιὰ νὰ τὸν ὑπενθυμίζουν Ἐλεγε·

2 **Ε**ξώδευσε τὴν ζωὴ σου ἀφρόνως, ὡς κατησχυμένε ἄνθρωπε, καὶ σοῦ ἀξίζει κάθε τιμωρία. Τουλάχιστον ὁμως προφυλάξου τούτη τὴν ἡμέρα πού σοῦ ἔμεινε ἀπὸ τὶς ἡμέρες σου, πού ἐπέρασεσ ματαίως, ἄπρακτες γιὰ τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ πλούσιες γιὰ τὰ κακὰ. Μὴ ἐρωτήσης γιὰ τὸν κόσμον οὔτε γιὰ τὴν κατάστασι σ' αὐτὸν οὔτε γιὰ τοὺς μοναχοὺς ἢ τὶς ὑποθέσεις των καὶ πῶς εἶναι οὔτε γιὰ τὴν ποσότητα τῆς ἐργασίας των, καὶ μὴ φροντίσης γιὰ τίποτε παρόμοιο. Ἐξῆλθες ἀπὸ τὸν κόσμον μὲ μυστήριο¹ καὶ ἐθεωρήθηκες νεκρὸς χάριν τοῦ Χριστοῦ, νὰ μὴ ζήσης λοιπὸν γιὰ τὸν κόσμον οὔτε γιὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ ἐπιτύχης τὴν ἀνάπαυσι καὶ ἀποκτήσης ζωὴ ἐν Χριστῷ.

3 **Γ**ίνε ἔτοιμος νὰ δεχθῆς κάθε ὄνειδος καὶ ὕβρι, κάθε χλευασμὸ καὶ μομφὴ ἀπὸ ὄλους. Καὶ νὰ τὰ δέχεσαι ὅλα εὐχαρίστως, μὲ τὴν σκέψι ὅτι εἶσαι πραγματικῶς ἀξίος γι' αὐτὰ, ὑπόμεινε κάθε πόνον καὶ κάθε θλίψι καὶ κίν-

1. Μὲ τὸ μυστήριο τοῦ βαπτίσματος, κατὰ τὸ ὁποῖο ὁ βαπτισμένος ἀποθνήσκει γιὰ τὸν κόσμον καὶ γεννᾶται πνευματικῶς γιὰ τὸν Χριστό.

5 τῶν δαιμόνων, ὧν τὸ θέλημα ἔπραξας μετ' εὐχαριστίας, καὶ γενναίως φέρε πᾶσαν ἀνάγκην, καὶ τὰ συμβεβηκότα φυσικῶς καὶ τὰς πικρότητας, καὶ ὑπόμεινον ἐν τῇ εἰς Θεὸν πεποιθήσει καὶ τὴν στέρησιν τῶν ἀναγκαίων τοῦ σώματος, τῶν μετ' ὀλίγον εἰς κόπρον ἐσομένων.

4 **Κ** αὶ ταῦτα πάντα τῇ εἰς Θεὸν ἐλπίδι καταδέξασθαι θέλησον, μὴ ἀναμένων τὴν ἀλλαχόθεν λύτρωσιν ἢ τὴν παρ' ἄλλου παράκλησιν, ἀλλ' ἐπίρριψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου καὶ ἐν πᾶσι τοῖς πειρασμοῖς σου σεαυτὸν κατάκρινον, ὡς
5 αἴτιον ὄντα τούτων. Μὴ σκανδαλισθῆς ἐν τινι, μηδὲ μέμφου τινὰ τῶν λυπούντων σε. Διότι ἔφαγες ἐκ τοῦ ὀρισθέντος φυτοῦ καὶ ἐκτήσω διάφορα πάθη. Μετὰ χαρᾶς δέξαι τὰς πικρότητας, ἵνα σε τινάξωσι μικρὸν καὶ ὕστερον γλυκανθῆς.

5 **Φ** εὔ σοι καὶ τῇ δόξῃ σου τῇ δυσώδει· διότι ἐγκατέλιπες τὴν σευατοῦ ψυχὴν, ὡς ἀκατάκριτον, πεπληρωμένην οὖσαν πάσης ἀμαρτίας, καὶ ἄλλους κατέκρινας λόγῳ καὶ διανοίᾳ. Ἰκανοῖ γάρ σοι, ἱκανοῖ αὕτη ἡ χοιρώδης βρωῶσις, ἐν ἧ̄ μέχρι τῆς
5 ἄρτι τυγχάνεις ἐνδαισιώμενος. Τί σοι καὶ τοῖς ἀνθρώποις, ὧ̄ ρυπαρέ; Οὐκ αἰσχύνῃ συναναστραφῆναι αὐτοῖς, διότι ἀλόγως ἐπολιτεύσω; Ἐὰν πρόσχης τούτοις καὶ κατᾶσχης ταῦτα πάντα, ἴσως τῇ συνεργίᾳ τοῦ Θεοῦ σωθῆσῃ. Εἰ δὲ μῆ, ἀπελεύση εἰς τὴν σκοτεινὴν χώραν καὶ εἰς τὰς τῶν δαιμόνων κατασκηνώ-
10 σεις, ὧν τὸ θέλημα εἰργάσω ἀναιδεῖ προσώπῳ. Ἴδου διεμαρτυράμην σοι ἐν πᾶσι τούτοις. Ἐὰν κινήσῃ κατὰ σοῦ ὁ Θεὸς δικαίως εἰς τὸ ἀμείψασθαί σε ἀντὶ τῶν ὕβρεων καὶ μέμψεων, ὧν ἐλογίσω καὶ ἐλάλησας κατ' αὐτοῦ χρόνον ὀλόκληρον, ὁ κόσμος

δυνο ἀπὸ τοὺς δαίμονες, τῶν ὁποίων ἐπραξες προθύμως τὸ θέλημα. Ὑπόφερε ἐπίσης γενναῖα κάθε ἀνάγκη, καὶ ὅλα ὅσα συμβαίνουν φυσικὰ καὶ ὅλες τὶς πικρότητες, καὶ μὲ τὴν πεποίθησι στὸν Θεὸ ὑπόμεινε καὶ τὴν στέρησι τῶν ἀναγκαίων τροφῶν τοῦ σώματος, πού σέ λίγο θὰ μεταβληθοῦν σέ κοπριά.

4 **Κ** αὶ ὅλα αὐτὰ θέλησε νὰ τὰ δεχθῆς μὲ τὴν ἐλπίδα στὸν Θεό, μὴ περιμένοντας λύτρωσι ἀπὸ ἄλλοῦ ἢ παρηγοριὰ ἀπὸ ἄλλον· ἀπόθεσε τὴν μέριμνά σου στὸν Κύριο, κατάκρινε τὸν ἑαυτό σου γιὰ ὅλους τοὺς πειρασμοὺς σου ὡς αἷτιον αὐτῶν. Νὰ μὴ σκανδαλισθῆς σὲ κάτι καὶ νὰ μὴ μεμφθῆς κανένα ἀπὸ αὐτοὺς πού σὲ λυποῦν· διότι ἔφαγες ἀπὸ τὸ ἀπαγορευμένο δένδρο² καὶ ἀπέκτησες διάφορα πάθη. Δέξου τὶς πικρότητες μὲ χαρά, γιὰ νὰ σὲ ταραξοῦν λίγο, καὶ ἔπειτα νὰ γλυκαθῆς.

5 **Α** λλοίμονο σὲ σένα καὶ στὴν δυσώδη δόξα σου· διότι ἐγκατέλειπες τὴν ψυχὴ σου, σὰν νὰ εἶναι ἀνεύθυνα, ἐνῶ εἶναι γεμάτη κάθε ἁμαρτία, καὶ κατέκρινες ἄλλους μὲ τὸν λόγο ἢ κατὰ διάνοια. Διότι σὲ ἱκανοποιεῖ, σὲ ἱκανοποιεῖ αὐτῇ ἢ χοιρώδης τροφή, μὲ τὴν ὁποία τρέφεσαι ἕως τώρα. Ποιὰ σχέσις ὑπάρχει ἀνάμεσα σὲ σένα καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ὧ ρυπαρέ; Δὲν ἐντρέπεσαι νὰ συναναστρέφου μὲ αὐτούς, ἀφοῦ ἐπέδειξες παράλογη διαγωγή; Ἄν προσέξῃς σ' αὐτὰ καὶ τὰ κρατήσης ὅλα, ἴσως μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ σωθῆς. Εἶδεμή, θὰ ἀπέλθῃς στὸν σκοτεινὸ τόπο καὶ στὰ σκηνώματα τῶν δαιμόνων, τῶν ὁποίων τὸ θέλημα ἐξετέλεσες μὲ ἀναιδεια. Ἴδου, σὲ διαβεβαίωσα γιὰ ὅλα αὐτὰ. Ἄν ὁ Θεὸς κινηθῇ νὰ σοῦ ἀνταποδώσῃ τὰ δίκαια γιὰ τὶς ὑβρεῖς καὶ τὶς μομφές, τὶς ὁποῖες ἐσκέφθηκες καὶ ἀνέφερες ἐναντίον τοῦ ὄλον τὸν καιρό, ὅλος ὁ κόσμος θ' ἀσχοληθῇ μ' ἐσένα. Λοιπὸν

2. Γεν. 3,1εέ. Ἐδῶ βέβαια εἶναι μεταφορικὴ ἢ ἔννοια τοῦ ἀπαγορευμένου καρποῦ.

δλος ἔχει ἀσχοληθῆναι εἰς σέ. Λοιπὸν παῦσαι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ
 15 ὑπόμεινον τὰς ἐπερχομένας σοι ἀμοιβάς.

6 **Ε**ν πᾶσι τούτοις ὑπεμίμησκεν ἑαυτὸν ὁ ἀδελφὸς πάσας
 τὰς ἡμέρας, ἵνα πειρασμοῦ ἐπελθόντος αὐτῷ ἢ θλίψεως,
 δυναθῆ ὑπομεῖναι μετ' εὐχαριστίας καὶ ὠφεληθῆναι.

7 **Γ**ένοιτο δὲ ἡμᾶς μετ' εὐχαριστίας ὑπομεῖναι τὰ ἐπερχόμενα
 καὶ ὠφεληθῆναι χάριτι τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ᾧ ἡ
 δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

παῦσε ἀπὸ τῶρα καὶ ὑπόμεινε τὶς πικρὲς ἀνταμοιβὲς ποὺ ἔρχονται σὲ σένα.

6 **Ο** λα αὐτὰ τὰ πράγματα ὑπενθύμιζε στὸν ἑαυτό του ὁ ἀδελφὸς ὅλον τὸν καιρὸ, ὥστε, ὅταν θὰ τοῦ ἐρχόταν πειρασμὸς ἢ θλίψις, νὰ μπορέσῃ νὰ τὰ ὑπομείνῃ μὲ εὐχαριστία καὶ νὰ ὠφεληθῇ.

7 **Ε** ἴθε νὰ ὑπομείνωμε κι' ἐμεῖς μὲ εὐχαρίστησι τὰ ἐπερχόμενα καὶ νὰ ὠφεληθοῦμε ἀπὸ τὴν χάρι τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, στὸν ὅποιο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος στοὺς αἰῶνες. Γένοιτο.

ΛΟΓΟΣ ΠΑ'

ΠΕΡΙ

ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΑΡΕΤΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ
ΠΑΝΤΟΣ ΔΡΟΜΟΥ

- 1 **Τ** ελειότης παντός δρόμου ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις ἐστίν. Ἐν τῇ μετανοίᾳ, ἐν τῇ καθαρότητι, καὶ τῇ τελειότητι.
- 2 **Τ**ί δέ ἐστὶν ἡ μετάνοια; Καταλειψαὶ τὰ πρότερα καὶ λυπεῖσθαι ὑπὲρ αὐτῶν.
- 3 **Κ**αὶ τί ἐστὶν ἡ καθαρότης; Συντόμως καρδία ἐλεήμων ὑπὲρ πάσης τῆς κτιστῆς φύσεως.
- 4 **Κ**αὶ τί ἐστὶ τελειότης; Βάθος ταπεινώσεως, ὅπερ ἐστὶ κατάλειψις πάντων τῶν ὀρατῶν τε καὶ ἀοράτων (ὀρατῶν μὲν, πάντων τῶν αἰσθητῶν, ἀοράτων δέ, τῶν νοητῶν), καὶ ἔκτος μερίμνης τῆς ὑπὲρ αὐτῶν.
- 5 **Η**ρωτήθη πάλιν ἐν ἄλλῳ καιρῷ, τί ἐστὶ μετάνοια; Καὶ εἶπε· Καρδία συντετριμμένη καὶ ταπεινωμένη.
- 6 **Κ**αὶ τί ἐστὶ ταπείνωσις; Καὶ εἶπε· Διπλῆ νέκρωσις ἐκουσία ἐκ πάντων.

* Ὁ Λόγος 81 ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 74 κείμενο τῆς συριακῆς ἐκδόσεως. Εἶναι ἓνα εἶδος κατηγήσεως κατ' ἐρωταπόκρισι.

1. Ἐπανέρχεται ἐδῶ στὴν τριμερῆ διαίρεσι ἀπὸ ἀπόψεως ἀγωγῆς αὐτὴν τὴν φορά.

2. Ἡ παρενθετικὴ πρότασις προφανῶς εἶναι γλώσσημα ποῦ κάποτε παρεντέθηκε στὸ κείμενο. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ στὸ συριακό.

ΠΕΡΙ

ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΤΩΝ ΑΡΕΤΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΕΛΙΚΟΥ ΣΚΟΠΟΥ
ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ*

- 1 **Τ**ὸ τέλος ὄλου τοῦ δρόμου τῆς ἀρετῆς συνίσταται στὰ τρία αὐτά: μετάνοια, καθαρότητα καὶ τελειότητα¹.
- 2 **Τ**ί εἶναι μετάνοια; Εἶναι ἐγκατάλειψις τῶν προηγουμένων παραπτωμάτων καὶ λύπη γι' αὐτά.
- 3 **Τ**ί εἶναι καθαρότης; Σὲ συντομία εἶναι καρδιὰ γεμάτη ἔλεος γιὰ ὅλη τὴν κτιστὴ φύσι.
- 4 **Τ**ί εἶναι τελειότης; Εἶναι βάθος ταπεινώσεως, ποὺ σημαίνει ἐγκατάλειψι ὄλων τῶν ὀρατῶν καὶ ἀοράτων πραγμάτων (ὀρατῶν, δηλαδή ὄλων τῶν αἰσθητῶν, ἀοράτων, δηλαδή τῶν νοητῶν)² καὶ κάθε φροντίδος γι' αὐτά.
- 5 **Ε**ρωτήθηκε πάλι σὲ μιὰ ἄλλη περίστασι, τί εἶναι μετάνοια; Καὶ εἶπε: Εἶναι καρδιὰ συντετριμμένη καὶ ταπεινωμένη³.
- 6 **Κ**αὶ τί εἶναι ταπείνωσις; Καὶ εἶπε⁴. Διπλῆ ἐκούσια νέκρωσις γιὰ ὅλα τὰ πράγματα.

3. Ψαλμ. 30,19.

4. Ἡ ἐρώτησις, «καὶ τί ἐστὶ ταπείνωσις; καὶ εἶπε» ἔχει ἐκπέσει ἀπὸ τὴν ἀρχαία μετάφραση· ἀλλὰ ἀπαιτεῖται ἀπὸ τὴ συνάφεια τοῦ λόγου καὶ ὑπάρχει στὸ συριακό.

7 **Κ** αὶ τί ἐστὶ καρδία ἐλεήμων; Καὶ εἶπε· Καῦσις καρδίας ὑπὲρ πάσης τῆς κτίσεως, ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ὀρνέων καὶ τῶν ζώων καὶ τῶν δαιμόνων, καὶ ὑπὲρ παντὸς κτίσματος, καὶ ἐκ τῆς μνήμης αὐτῶν καὶ τῆς θεωρίας αὐτῶν ρέουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ δάκρυα. Ἐκ τῆς πολλῆς καρτερίας σμικρύνεται ἡ καρδία αὐτοῦ καὶ οὐ δύναται βαστάζει ἢ ἀκοῦσαι ἢ ἰδεῖν βλάβην τινὰ ἢ λύπην μικρὰν ἐν τῇ κτίσει γινομένην. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας καὶ ὑπὲρ τῶν βλαπτόντων αὐτὸν ἐν πάσῃ ὥρᾳ εὐχὴν μετὰ δακρύων προσφέρει, τοῦ φυλαχθῆναι αὐτοὺς καὶ ἰλασθῆναι αὐτοῖς· ὁμοίως καὶ ὑπὲρ τῆς φύσεως τῶν ἐρπετῶν ἐκ τῆς πολλῆς αὐτοῦ ἐλεημοσύνης τῆς κινουμένης ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἀμέτρως καθ' ὁμοιότητα τοῦ Θεοῦ.

8 **Κ** αὶ ἠρωτήθη πάλιν, τί ἐστὶν εὐχή; Καὶ εἶπεν· Εὐκαιρία καὶ σχολὴ τῆς διανοίας ἐκ πάντων τῶν ἐνταῦθα καὶ καρδία ἐπιστρέψασα τελείως τὴν ἑαυτῆς ὄρασιν εἰς τὴν ἐπιπόθησιν ἐκείνης τῆς ἐλπίδος τῶν μελλόντων. Ὁ δὲ ἀφωρισμένος ἐκ τούτων σύμμικτον σπόρον σπεῖρει ἐν τῷ ἑαυτοῦ σπόρῳ, κατὰ τὸν ζευγνύοντα ζεῦγος ἐν βοῖ καὶ ὄνῳ ὁμοῦ.

9 **Κ** αὶ πάλιν ἠρωτήθη, πῶς δύναται τις κτήσασθαι τὴν ταπεινωσιν; Καὶ εἶπεν· Ἐν τῇ ἀδιαλείπτῳ μνήμῃ τῶν παραπτωμάτων καὶ ἐν ἐλπίδι προσεγγιζούσῃ θανάτῳ καὶ ἐν ἐσθῆτι εὐτελεῖ καὶ ἐν παντὶ καιρῷ προκρίνει τὸν ἔσχατον τόπον καὶ ἐν παντὶ πράγματι ἐπιτρέχειν τοῖς ἔργοις τοῖς ἐλαχίστοις καὶ καθυβρισμένοις καὶ τῷ μὴ εἶναι ἀνήκοον, καὶ ἐν τῇ ἀδιαλείπτῳ σιωπῇ καὶ τῷ μὴ ἀγαπᾶν συναντῆσαι ταῖς συνάξεσι, καὶ τῷ θέλειν ἑαυτὸν ἀγνώριστον καὶ ἀψήφιστον, καὶ ἐν τῷ μὴ κατέχειν τινὰ τῶν πραγμάτων ἐν ἰδιορρυθμίᾳ παντελεῖ, καὶ τῷ μισεῖν τὴν ὁμιλίαν τῶν πολλῶν προσώπων καὶ τῷ μὴ ἀγαπᾶν τὰ κέρδη.

7 **Κ** αὶ τί εἶναι ἐλεήμων καρδιά; Καὶ εἶπε· Εἶναι καὺσις τῆς καρδιᾶς γιὰ ὀλόκληρη τὴν κτίσι· γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ὄρνεα, γιὰ τὰ ζῶα καὶ τοὺς δαίμονες, γιὰ κάθε κτίσμα γενικά, ὥστε ἀπὸ τὴν μνήμη τους καὶ τὴν θέα τους νὰ χύνουν τὰ μάτια τοῦ ἀνθρώπου δάκρυα· ἀπὸ τὴν πολλὴ καὶ δυνατὴ ἐλεημοσύνη συνέχεται ἡ καρδιά, καὶ ἀπὸ τὴν πολλὴ καρτερία μικραίνει ἡ καρδιά του, κι' ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ βαστάξῃ ἢ ν' ἀκούσῃ ἢ νὰ ἰδῇ κάποια βλάβη ἢ μικρὴ λύπη ποὺ γίνεται στὴν κτίσι. Γι' αὐτὸ κάθε ὥρα προσφέρει εὐχὲς ὑπὲρ τῶν ἀλόγων καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας καὶ ὑπὲρ τῶν βλαπτόντων αὐτὸν σὲ κάθε εὐκαιρία, ὥστε νὰ φυλαχθοῦν καὶ ἐλεηθοῦν· ὁμοίως καὶ ὑπὲρ τῆς φύσεως τῶν ἐρπετῶν λόγῳ τῆς πολλῆς του ἐλεημοσύνης ποὺ κινεῖται μέσα στὴν καρδιά του ἀμέτρως κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Θεοῦ.

8 **Κ** αὶ ἐρωτήθηκε πάλι· τί εἶναι εὐχή; Καὶ ἀπάντησε· Εἶναι ἀπαλλαγὴ καὶ σχόλασμα τῆς διανοίας ἀπὸ ὅλα τὰ ἐδῶ πράγματα, καὶ καρδιά ποὺ ἔστρεψε τελείως τὴν ὄρασί της μὲ πόθο πρὸς τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Ὅποιος διαχωρίζεται ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐλπίδα σπείρει στὸν ἀγρό του ἀνάμικτο σπόρο⁵, σὰν ἐκεῖνον ποὺ ζευγνύει μαζὶ ἓνα βόδι μὲ ἓναν ὄνο.

9 **Ε** ρωτήθηκε, πάλι, πῶς μπορεῖ ν' ἀποκτήσῃ κανεὶς ταπεινώσι; Καὶ εἶπε· Μὲ τὴν ἀδιάλειπτη μνήμη τῶν παραπτωμάτων καὶ τὴν ἀναμονὴ τοῦ προσεγγίζοντος θανάτου, μὲ τὴν εὐτελεῖ ἐνδυμασία καὶ τὴν προτίμησι τῆς τελευταίας θέσεως σὲ κάθε περίστασι, μὲ τὸ νὰ ἀναλαμβάνῃ πάντοτε τὰ κατώτερα καὶ ταπεινωτικὰ ἔργα, μὲ τὴν ὑπακοὴ καὶ τὴν ἀδιάλειπτη σιωπὴ, μὲ τὴν ἀντιπάθεια πρὸς τίς συνάξεις καὶ τὴν ἐπιθυμία νὰ εἶναι ἄγνωστος καὶ καταφρονημένος· μὲ τὸ νὰ μὴ κατέχη πράγματα πολὺτιμα, νὰ μισῇ τὴν συντροφιά τῶν πολλῶν προσώπων καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὰ κέρδη.

5. Βλ. π.χ. Ματθ. 1,25 ἐέ.

10 **Κ** αὶ μετὰ ταῦτα, τῷ ὑπεραίρειν τὴν ἑαυτοῦ διάνοιαν ἐκ πάσης μέμψεως καὶ ἐγκλήσεως παντὸς ἀνθρώπου καὶ τῆς ζηλοτυπίας· καὶ τῷ μὴ εἶναι τὴν χειρὰ αὐτοῦ κατὰ πάντων καὶ ἡ χεὶρ τῶν πάντων κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν τοῖς ἑαυτοῦ μόνος μεμονωμένος· καὶ τῷ μὴ λαβεῖν μέριμνάν τινος ἐν τῷ κόσμῳ, πλὴν ἑαυτοῦ, καὶ τὸ σύντομον, ἡ ξενιτεία καὶ ἡ πτωχεία καὶ ἡ τῆς μονώσεως διαγωγὴ, ταῦτα τίκτουσι τὴν ταπείνωσιν καὶ καθαρρίζουσι τὴν καρδίαν.

11 **Τ** ὦν δὲ φθασάντων τὴν τελειότητα τοῦτό ἐστι τὸ τεκμήριον. Ἐὰν καθ' ἡμέραν δεκάκις εἰς καῦσιν παραδοθῶσιν ὑπὲρ τῆς ἀγάπης τῶν ἀνθρώπων, οὐ κορέννυνται ἐκ τούτων. Καθάπερ εἶπεν ὁ Μωϋσῆς τῷ Θεῷ· «εἰ μὲν ἀφῆς αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ, ἐξάλειψον καμὲ ἐκ τῆς βίβλου, ἧς ἔγραψας»· καὶ καθὼς ὁ μακάριος Παῦλος, «ἠύχόμην», λέγων, «ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου», καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ πάλιν, «νῦν χαίρω ἐν ταῖς θλίψεσιν ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ἐθνῶν». Καὶ οἱ λοιποὶ δὲ Ἀπόστολοι ἀντὶ τοῦ πόθου τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων ἐδέξαντο θάνατον ἐν παντοίοις τρόποις.

12 **Τ** ἔλος δὲ τούτων πάντων ὁμοῦ ὁ Θεὸς καὶ Κύριος, διὰ πόνον τῆς κτίσεως τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν διὰ σταυροῦ εἰς θάνατον παρέδωκεν· «οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν μονογενῆ ἑαυτοῦ Υἱὸν δοῦναι εἰς θάνατον ὑπὲρ αὐτοῦ». Οὐχ ὅτι οὐκ ἠδύνατο ἐν ἄλλῳ τρόπῳ λυτρώσασθαι ἡμᾶς, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην ἑαυτοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐν τούτῳ εὐρέθη διδάσκων ἡμᾶς. Καὶ ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ μονογενοῦς ἑαυτοῦ Υἱοῦ προσήγγισεν ἡμᾶς πρὸς ἑαυτόν. Καὶ εἰ εἶχε τιμιώτερον αὐτοῦ, ἔδωκεν ἂν ἡμῖν, ὅπως ἐν αὐτῷ εὐρεθῆ ἑαυτῷ τὸ γένος ἡμῶν. Καὶ διὰ τὴν

6. Ἐξ. 32,31.

7. Ρωμ. 8,3.

8. Κολ. 1,24.

10 **Κ**ι' ἔπειτα, μὲ τὸ νὰ κρατῆ τὴν διάνοιά του ἐπάνω ἀπὸ κάθε μομφή καὶ κατηγορία γιὰ κάθε ἄνθρωπο καὶ ἀπὸ τὴν ζηλοτυπία· μὲ τὸ νὰ μὴ εἶναι τὸ χέρι του ἐναντίον ὄλων οὔτε τὸ χέρι ὄλων ἐναντίον του, ἀλλὰ νὰ περιορίζεται μόνο στὰ δικά του πράγματα ἀπομονωμένος· νὰ μὴ φροντίζει γιὰ τίποτε στὸν κόσμο, πλὴν τοῦ ἑαυτοῦ του. Μὲ λίγα λόγια, ἡ ξενιτιά, ἡ πτωχεία καὶ ἡ ἀπομόνωσις, αὐτὰ εἶναι ποὺ γεννοῦν τὴν ταπείνωσι καὶ καθαρίζουν τὴν καρδιά.

11 **Τ**ὸ σημεῖο ἐκείνων ποὺ ἔφθασαν στὴν τελειότητα εἶναι τοῦτο. Ἐὰν παραδοθοῦν δέκα φορές τὴν ἡμέρα νὰ καοῦν γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, δὲν χορταίνουν μὲ αὐτό. Ὅπως εἶπε ὁ Μωϋσῆς στὸν Θεό, «ἂν πρόκειται νὰ τοὺς συγχωρήσῃς τὴν ἁμαρτία, συγχώρεσέ την, ἀλλιῶς, ἐξάλειψε κι' ἐμένα ἀπὸ τὴν βίβλο ποὺ μὲ ἔγραψες»⁶. Καὶ ὅπως λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, «θὰ εὐχόμεθα ν' ἀποχωρισθῶ ἀπὸ τὸν Χριστὸ χάριν τῶν ἀδελφῶν μου»⁷ καὶ τὰ λοιπὰ· καὶ πάλι, «τώρα χαίρομαι μέσα στὶς θλίψεις γιὰ σᾶς τοὺς ἐθνικούς»⁸. Καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἄλλωστε Ἀπόστολοι, ἀντὶ τοῦ πόθου τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων ἐδέχθησαν μὲ παντοειδεῖς τρόπους τὸν θάνατο⁹.

12 **Τ**έλος ὄλων αὐτῶν μαζί εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς καὶ Κύριος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὴν κτίσι παρέδωσε σὲ θάνατο διὰ τοῦ σταυροῦ τὸν ἴδιο τὸν Υἱό του. «Διότι τόσο πολὺ ἀγάπησε ὁ Θεὸς τὸν κόσμο, ὥστε νὰ παραδώσῃ τὸν Υἱὸ του σὲ θάνατο γιὰ χάρι του»¹⁰. Ὅχι ὅτι δὲν μπορούσε μὲ ἄλλο τρόπο νὰ μᾶς λυτρώσῃ, ἀλλὰ θέλησε μὲ αὐτὸ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην. Ἔτσι μὲ τὸν θάνατο τοῦ μονογενοῦς τοῦ Υἱοῦ μᾶς προσήγγισε πρὸς τὸν ἑαυτό του, καὶ ἂν εἶχε κάτι πολυτιμότερο, θὰ τὸ ἔδιδε, γιὰ νὰ εὐρε-

9. Σύμφωνα μὲ τὴν χριστιανικὴ παράδοσι ποὺ εἶναι καταγεγραμμένη στὶς ἀπόκρυφες πράξεις τῶν ἐπὶ μέρος Ἀποστόλων.

10. Ἰω. 3,16.

10 ἀγάπην αὐτοῦ τὴν πολλὴν οὐκ εὐδόκησε τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν
 βιάσασθαι, κἂν δυνατὸς ἦ ποιῆσαι, ἀλλὰ τῇ ἀγάπῃ τοῦ φρονήμα-
 τος ἡμῶν πλησιάσαι αὐτῷ. Καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὑπῆκουσε τῷ
 Πατρὶ αὐτοῦ, διὰ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ τὴν πρὸς ἡμᾶς, τοῦ δέξασθαι
 καθ' ἑαυτοῦ τὴν ὕβριν καὶ τὴν λύπην ἐν χαρᾷ, καθῶς λέγει ἡ
 15 Γραφή· «ἀντὶ τῆς χαρᾶς ἧς εἶχεν, ὑπέμεινε σταυρόν, αἰσχύνης
 καταφρονήσας». Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Κύριος ἐν τῇ νυκτὶ ἣ παρεδί-
 δοτο· «τοῦτο τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ τοῦ κόσμου διδόμενον εἰς
 ζωὴν, καὶ τοῦτο αἷμά μου τὸ ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφε-
 σιν ἁμαρτιῶν». Καὶ ὑπὲρ ἡμῶν φησι πάλιν· «ἐγὼ ἀγιάζω ἑμαυ-
 20 τόν».

13 **Ο** ὕτω καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ταύτην τὴν τελειότητα φθάνου-
 σιν, ὅταν τέλειοι γένωνται, καὶ τῷ Θεῷ ἀφομοιωῦνται ἐν
 τῷ ὑπερεκβλύζειν τὴν ἀγάπην αὐτῶν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν εἰς
 πάντας. Καὶ τοῦτο τὸ σημεῖον ζητοῦσιν ἑαυτοῖς οἱ ἅγιοι ἀφο-
 μοιωθῆναι τῷ Θεῷ, ἐν τῷ τελειωθῆναι τῷ πόθῳ τοῦ πλησίον.
 Οὕτω καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν οἱ μονασταὶ ἐποίουν, ὅταν πρὸς
 ἐκείνην τὴν τελειότητα καὶ ὁμοίωσιν, τὴν πλήρη ζωῆς τοῦ Κυ-
 ρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ἑαυτοῖς ἐλάμβανον πάντοτε.

14 **Μ** μακάριος, φασίν, Ἀντώνιος, οὐδέποτε ἔκρινε καθ' ἑαυ-
 τὸν ποιῆσαι τι ὠφελοῦν αὐτὸν πλέον τοῦ πλησίον αὐτοῦ,
 ὅτι εἶχε τὴν ἐλπίδα ταύτην, ὅτι τὸ κέρδος τοῦ πλησίον αὐτοῦ,
 ἐστὶν αὐτῷ ἐργασία ἀρίστη.

15 **Κ** αὶ πάλιν ἐρρέθη περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀγάθωνος, ὡς ἔλεγεν· ὅτι
 Ἦθελον εὐρεῖν λωβὸν καὶ λαβεῖν τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ
 δοῦναι αὐτῷ τὸ ἐμὸν. Εἶδες ἀγάπην τελείαν; Καὶ ἕως πάλιν εἰς

11. Ἐβρ. 12,2.

12. Ματθ. 26,26· 28.

13. Ἰω. 17,19.

14. Ἰω. 13,35.

θῆ μέσα σ' αὐτόν τὸ γένος μας δι' αὐτοῦ. Καὶ ἀπὸ τὴν πολλή του ἀγάπη δὲν θέλησε νὰ ἐκβιάσῃ τὴν ἐλευθερία μας, ἂν καὶ μπορούσε νὰ τὸ κάμῃ, ἀλλὰ θέλησε νὰ τὸν πλησιάσωμε μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ φρονήματός μας. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ὑπήκουσε στὸν Πατέρα του ἀπὸ τὴν ἀγάπη του γιὰ μᾶς, ὥστε νὰ δεχθῆ στὸν ἑαυτό του τὴν ὕβρι καὶ τὴν λύπη εὐχαρίστως, ὅπως λέγει ἡ Γραφή· «ἀντὶ τῆς χαρᾶς ποὺ μπορούσε νὰ ἔχη, ὑπέμεινε σταυρὸ περιφρονώντας τὴν ἀτίμωσιν»¹¹. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος κατὰ τὴν νύκτα ποὺ παραδινόταν εἶπε· «τοῦτο εἶναι τὸ σῶμα μου ποὺ δίδεται γιὰ τὴν ζωὴ τοῦ κόσμου, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ αἷμα μου ποὺ χύνεται ὑπὲρ τῶν πολλῶν γιὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν»¹². Καὶ γιὰ μᾶς πάλι λέγει, «ἐγὼ προσφέρω θυσία τὸν ἑαυτό μου»¹³.

13 **Ε**τσι καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι φθάνουν σ' αὐτὴν τὴν τελειότητα, ὅταν τελειοποιηθοῦν, καὶ ἀφομοιώνονται μὲ τὸν Θεὸ μὲ τὴν ὑπερεκχειρίσει τῆς ἀγάπης των καὶ τῆς φιλανθρωπίας πρὸς ὅλους. Καὶ τοῦτο τὸ σημεῖο ἐπιδιῶκουν νὰ ἔχουν οἱ ἅγιοι, γιὰ νὰ ἀφομοιωθοῦν μὲ τὸν Θεὸ, τὸ νὰ ἔχουν τέλεια ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον¹⁴. Ἔτσι ἔκαμαν καὶ οἱ πατέρες μας μονασταί, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνουν πάντοτε ἐκείνην τὴν τελειότητα καὶ ὁμοίωσι, τὴν γεμάτη ἀπὸ τὴν ζωὴ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

14 **Ο** μακάριος Ἀντώνιος, λέγουν, ποτὲ δὲν συνήθιζε νὰ κάμῃ κάτι ποὺ ὠφελοῦσε περισσότερο αὐτόν ἀπὸ τὸν πλησίον του, διότι εἶχε τὴν βεβαιότητα ὅτι τὸ κέρδος τοῦ πλησίον του εἶναι ἀρίστη ἐργασία του¹⁵.

15 **Ε**πίσης ἐλέχθηκε περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀγάθωνος ὅτι ἔλεγε· «Ἦθελα νὰ εὕρω ἓνα λεπρό, νὰ πάρω τὸ σῶμα του καὶ νὰ τοῦ δώσω τὸ δικό μου»¹⁶. Εἶδες τέλεια ἀγάπη; Ἀκόμη

15. Τὸ εἶπε ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης ὁ Εὐνούχος, *Ἀποφθέγματα Γερόντων*, Ἰωάννου Εὐνούχου 2, ἐκδ. Π. Χρήστου, σ. 350.

16. *Ἀποφθέγματα Γερόντων*, Ἀγάθωνος 26.

ὅπερ ἔξωθεν αὐτοῦ ἦν, οὐκ ἔφερε μὴ ἀναπαῦσαι τὸν πλησίον
5 αὐτοῦ. Καὶ πάλιν εἶχε σμιλίον καὶ εἰσελθὼν ἀδελφὸς πρὸς αὐ-
τὸν καὶ ἐπιθυμήσας αὐτοῦ, οὐκ ἀφήκεν αὐτὸν ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ
κελλίου αὐτοῦ χωρὶς αὐτοῦ. Καὶ τὰ λοιπὰ τὰ γραφέντα περὶ
τῶν τοιούτων.

16 **Κ** αὶ τί λέγω ταῦτα; Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν τοῖς θηρίοις καὶ τῷ
ξίφει καὶ τῷ πυρὶ παρέδωκαν τὰ σώματα ἑαυτῶν διὰ τὸν
πλησίον. Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν εἰς τὴν τάξιν ταύτης τῆς ἀγά-
πης, εἰ μὴ τις αἰσθηθῆ κρυπτῶς τῆς ἑαυτοῦ ἐλπίδος, καὶ οὐ δύ-
5 νανται κτήσασθαι τὴν ἀγάπην τῶν ἀνθρώπων οἱ ἀγαπῶντες
τοῦτον τὸν κόσμον. Ὅταν τις κτήσεται τὴν ἀγάπην, αὐτὸν τὸν
Θεὸν ἐνδύεται μετ' αὐτῆς. Ἀνάγκη δὲ τὸν κτησάμενον τὸν Θεὸν
μὴ πεισθῆναι κτήσασθαι μετ' αὐτοῦ τι, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα ἑαυ-
τοῦ ἀποδύσασθαι. Ἐὰν δὲ τὸν κόσμον τοῦτον ἐνδύσῃται καὶ τὴν
10 ζῶν ταύτην ἐν τῷ πόθῳ αὐτοῦ, οὐ μὴ ἐνδύσῃται τὸν Θεόν,
ἕως οὐκ ἀφῆ αὐτά. Αὐτὸς γὰρ ταῦτα ἐμαρτύρησεν· «εἴ τις», λέ-
γων, «οὐκ ἀφήσει πάντα καὶ μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, μαθητῆς
ἐμοὶ γενέσθαι οὐ δύναται». Καὶ οὐχὶ μόνον τὸ ἀφεῖναι, ἀλλὰ καὶ
μισῆσαι αὐτά. Καὶ εἴ τις οὐ δύναται μαθητῆς αὐτοῦ γενέσθαι,
15 πῶς οἰκήσει ἐν αὐτῷ;

17 **Ε** ρώτησις. Διατί ἡ ἐλπίς οὕτως ἡδεῖα καὶ ἡ διαγωγὴ αὐτῆς
καὶ τὰ ἔργα αὐτῆς ἐλαφρὰ καὶ ταχέως τὰ ἔργα αὐτῆς τῇ
ψυχῇ γίνεται;

Ἀπόκρισις. Διὰ τὸ τὴν ἐπιπόθησιν τὴν φυσικὴν ἐξυπνισθῆναι ἐν
5 τῇ ψυχῇ καὶ ποτίσαι αὐτοὺς τὸ ποτήριον τοῦτο καὶ μεθύσαι αὐ-
τούς. Καὶ παρὰ τοῦτο ἐκ τῆς ὥρας ἐκείνης οὐκ ἔτι τοῦ κόπου
αἰσθάνονται, ἀλλὰ ἀναίσθητοι τῶν θλίψεων γίνονται καὶ ἐν
παντὶ δρόμῳ τῆς πορείας αὐτῶν οὕτω νομίζουσιν, ὡς εἶναι αὐ-

καὶ σὲ ἐξωτερικὰ πράγματα δὲν ὑπέφερε νὰ μὴ ἀναπαύσῃ τὸν πλησίον του. Ἔτσι λοιπόν, εἶχε ἓνα μαχαιράκι καὶ ὅταν ἓνας ἀδελφὸς ποὺ ἐμπῆκε στὸ κελλί του καὶ τὸ ἐπεθύμησε, δὲν τὸν ἄφησε νὰ βγῆ χωρὶς αὐτό¹⁷. Καὶ τὰ ἄλλα τὰ παρόμοια ποὺ ἔχουν γραφῆ γι' αὐτά¹⁸.

16 **Κ** αὶ τί λέγω μόνο αὐτά; Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς παρέδωσαν τὰ σώματά τους στὰ θηρία καὶ τὸ ξίφος καὶ τὴν φωτιά γιὰ τὸν πλησίον. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ φθάσῃ στὴν τάξι τῆς ἀγάπης αὐτῆς, ἂν δὲν αἰσθανθῆ μυστικὰ τὴν ἐλπίδα του. Καὶ δὲν μποροῦν ν' ἀποκτήσουν τὴν ἀγάπη γιὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὶ ποὺ ἀγαποῦν τὸν κόσμον τοῦτον. Ὅταν κάποιος ἀποκτήσῃ τὴν ἀγάπη, ἐνδύεται μαζί μὲ αὐτὴν τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Εἶναι ἀνάγκη, ὅποιος ἀπέκτησε τὸν Θεό, νὰ μὴ θελήσῃ ν' ἀποκτήσῃ τίποτε πέρα ἀπ' αὐτόν, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ τὸ σῶμα του νὰ ἀποδυθῆ. Ἄν ὅμως ἐνδυθῆ τοῦτον τὸν κόσμον καὶ ποθήσῃ τὴν ζωὴ τοῦτη, δὲν θὰ ἐνδυθῆ τὸν Θεό, ἐὰν δὲν τὰ ἀφήσῃ αὐτά. Αὐτὸς ὁ ἴδιος τὰ ἐμαρτύρησε αὐτά, λέγοντας: «ὅποιος δὲν ἀφήνει τὰ πάντα καὶ δὲν μισεῖ τὴν ψυχὴ του, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ μαθητὴς μου»¹⁹. Δὲν εἶπε μόνο νὰ τὰ ἀφήσωμε, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ μισήσωμε. Καὶ ὅποιος δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ μαθητὴς του, πῶς θὰ κατοικήσῃ μέσα σ' αὐτόν;

17 **Ε** ρώτησις. Γιατί εἶναι τόσο γλυκειὰ ἢ αἰσθησις τῆς ἐλπίδος καὶ τὰ ἔργα της τόσο ἐλαφρά, ὥστε νὰ εἶναι πολὺ ἄνετα στὴν ψυχὴ;

Ἀπόκρισις. Αὐτὸ συμβαίνει, διότι ἀφυπνίζει στὴν ψυχὴ τὸν φυσικὸ πόθο, ποτίζει τοὺς ἀγωνιστὰς μὲ τοῦτο τὸ ποτήρι καὶ τοὺς μεθᾶ, κι' ἔτσι ἀπὸ τὴν ὥρα ἐκεῖνη δὲν αἰσθάνονται πλέον τὸν κόπο, εἶναι ἀναίσθητοι στὶς θλίψεις· καὶ σὲ ὀλόκληρη τὴν πορεία τους νομίζουν σὰν νὰ πετοῦν στὸν ἀέρα

18. Ἡ συλλογὴ αὐτὴ ἀποφθεγμάτων περιέχει 30 λόγια τοῦ Ἀγάθωνος.

19. Λουκᾶ 14,26· 33.

τοὺς ποιοῦντας τὴν πορείαν ἐν τῷ ἀέρι, καὶ οὐχὶ ἐν τῷ βαδί-
 10 σματι τῷ ἀνθρωπίνῳ, ἐν τῷ μὴ ὀραῖσθαι ὑπ' αὐτῶν τὴν
 σκληρότητα τῆς ὁδοῦ καὶ μὴ γενέσθαι κατ' ἐνώπιον αὐτῶν
 βουνοὺς καὶ χειμάρρους, καὶ ἔσται αὐτοῖς τὰ τραχέα εἰς ὁδοὺς
 λείας, καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ διὰ τὸ ἐν πάσῃ ὥρᾳ προσέχειν τῷ
 κόλπῳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν.

18 **Κ** αὶ αὕτη ἡ ἐλπίς ὡς ἐν δακτύλῳ δεικνύει αὐτοῖς ἐν πάσῃ
 ροπῇ τὰ μακρὰν ὄντα καὶ ἀόρατα, ὡσανεὶ ἐν αὐτοῖς κα-
 θορῶσι παραβολικῶς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τῷ κρυπτῷ τῆς πίστε-
 ως. Καὶ διὰ τὸ πυρωθῆναι τὰ μέρη τῆς ψυχῆς, ὡς ἐν πυρί, ἐν
 5 τῷ πόθῳ τῶν μακρὰν ὄντων καὶ τὰ ἀπόντα ὡς παρόντα αὐτοῖς
 λογισθῆναι. Ἐκεῖσε οὖν ἐκτείνεται πᾶν διάστημα τῶν λογι-
 σμῶν αὐτῶν, καὶ τὸ πότε φθάσωσιν αἰεὶ ἐπείγονται.

19 **Κ** αὶ ὅτε προσεγγίζουσι πρὸς ἐκάστην ἀρετὴν τοῦ ἐνεργῆσαι
 αὐτήν, οὐχὶ μερικῶς ἐνεργοῦσιν αὐτήν, ἀλλὰ περιεκτικῶς
 ὅλας ἐξ ὅλου ἐφάπαξ ἐνεργοῦσι. Διότι τὴν πορείαν αὐτῶν οὐχὶ
 ἐν τῇ βασιλικῇ ὁδῷ ποιοῦνται, καθὼς πάντες, ἀλλὰ τρίβους
 5 συντόμους ἐκλέγονται οὗτοι οἱ γίγαντες ἑαυτοῖς, ἐν αἷς ἔκδηλοί
 τινες πορεύονται συντόμως πρὸς τὰς μονάς. Διότι αὕτη ἡ ἐλπίς
 πυροῖ αὐτοὺς ὡς ἐν πυρί, καὶ οὐ δύνανται ἠρεμῆσαι ἐκ τοῦ σφο-
 δροῦ δρόμου τοῦ διηνεκοῦς ἐν τῇ χαρᾷ αὐτῶν. Καὶ γίνεται αὐ-
 τοῖς καθὼς καὶ ἐν τῷ μακαρίῳ Ἰερεμῖα· «εἶπα γάρ φησιν οὐ μὴ
 10 μνησθῶ αὐτοῦ, οὐδ' οὐ μὴ λαλήσω τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. Καὶ ἐγένε-
 νετο ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὡς πῦρ φλογίζον καὶ εἰσδύνον ἐν τοῖς
 ὀστέοις μου». Οὕτω γίνεται ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἡ μνήμη
 τοῦ Θεοῦ, τῶν ἐν τῇ ἐλπίδι τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ μεθυόντων.

20 **Α** ἰ τρίβοι αἱ σύντομοι τῶν ἀρετῶν αἱ περιεκτικαὶ εἰσιν ἀρε-
 ταί, διὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτὰς μακρὸν διάστημα ἐν ταῖς τρί-
 βοις ταῖς πολλαῖς τῆς πολιτείας ἐξ ἐκείνης πρὸς ταύτην, οὐδὲ

καὶ ὄχι μὲ ἀνθρώπινο βάδισμα, διότι δὲν βλέπουν στερεὰ ὁδὸ καὶ δὲν ἐμφανίζονται ἐμπρὸς τῶν βουνὰ καὶ χεῖμαρροι, ἀλλὰ «τὰ τραχέα ἐδάφη γίνονται γι' αὐτοὺς ὁμαλοὶ δρόμοι» καὶ τὰ λοιπά²⁰· διότι βλέπουν πάντοτε τὸν κόλπο τοῦ Πατέ-
ρα τούς.

18 **Α**ὕτῃ ἡ ἐλπίδα τοὺς δείχνει σὰν μὲ τὸ δάκτυλό της σὲ κάθε στιγμή ἐκεῖνα ποὺ εὐρίσκονται μακριὰ καί, ἐνῶ εἶναι ἀόρατα, αὐτοὶ τὰ βλέπουν σὰν νὰ εἶναι μέσα τους μυ-
στικῶς μὲ τὸν κρυφὸ ὄφθαλμὸ τῆς πίστεως. Καὶ ἐπειδὴ πυ-
ρώνοντα τὰ μέρη τῆς ψυχῆς, σὰν μὲ φωτιά, μὲ τὸν πόθο τῶν ἀπομακρυσμένων φαίνονται σ' αὐτοὺς καὶ τὰ ἀπόντα ὡς πα-
ρόντα· διότι πρὸς τὰ ἐκεῖ ἐκτείνεται ἡ φορὰ τῶν λογισμῶν
τους, καὶ ἐπείγονται πότε νὰ φθάσουν ἐκεῖ.

19 **Κ**αὶ ὅταν πλησιάζουν στὴν ἐκτέλεσι κάθε ἀρετῆς, δὲν
τὴν ἐνεργοῦν μερικῶς, ἀλλὰ τὴν ἐνεργοῦν ὅλες ὁμαδι-
κῶς. Διότι δὲν ἐκτελοῦν τὴν πορεία τους διὰ τῆς βασιλικῆς
ὁδοῦ, ὅπως ὅλοι, ἀλλὰ ἐπιλέγουν σύντομα μονοπάτια αὐτοὶ
οἱ γίγαντες γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πορεύονται
γρήγορα πρὸς τὴν μόνε. Πράγματι αὕτῃ ἡ ἐλπίδα τοὺς πυ-
ρώνει σὰν μὲ φωτιά καὶ δὲν μποροῦν νὰ σταματήσουν τὸν
συνεχῆ γρήγορο δρόμο ἀπὸ τὴν χαρὰ τους. Καὶ τοὺς συμ-
βαίνει ἐκεῖνο ποὺ ἐλέχθη ὅτι συνέβη στὸν μακάριο Ἰερεμία·
«εἶπα, δὲν θὰ τὸν ἐνθυμηθῶ οὔτε θὰ μιλήσω στὸ ὄνομα του·
καὶ παρουσιάσθηκε στὴν καρδιά μου κάτι σὰν φωτιά ἀναμ-
μένη ποὺ διεισδύει στὰ ὀστά μου»²¹. Τέτοια εἶναι ἡ ἀνάμνη-
σις τοῦ Θεοῦ στὴς καρδιές αὐτῶν ποὺ μεθοῦν ἀπὸ τὴν ἐλπί-
δα τῶν ἐπαγγελιῶν του.

20 **Τ**ὰ σύντομα μονοπάτια τῶν ἀρετῶν εἶναι οἱ περιεκτικὲς
ἀρετές· διότι αὐτὲς δὲν ἔχουν μακρινὴ ἀπόστασι πολ-
λῶν δρόμων ἀσκήσεως ποὺ ὁδηγοῦν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, οὔτε ἐπι-

21. Ἰερ. 20,9.

τόπον καὶ καιρὸν καὶ σκορπισμὸν ἐκδέχονται, ἀλλ' εὐθέως
5 ἴστανται καὶ πληροῦσιν αὐτά.

21 **Ε**ρώτησις. Τί ἐστὶν ἀπάθεια ἢ ἀνθρωπίνη;

Απόκρισις. Ἀπάθεια, οὐχὶ τὸ μὴ αἰσθηθῆναι τῶν παθῶν
ἐστὶν, ἀλλὰ τὸ μὴ δέξασθαι αὐτά, ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων
ἀρετῶν, ὧν ἐκτήσαντο, τῶν φανερῶν καὶ κρυπτῶν, καὶ ἡσθένη-
5 σαν ἐν αὐτοῖς τὰ πάθη καὶ οὐ δύνανται εὐχερῶς ἐπαναστῆναι
κατὰ τῆς ψυχῆς. Καὶ ἡ διάνοια οὐ χρήζει πάντοτε προσέχειν αὐ-
τοῖς· διότι ἐν παντὶ καιρῷ πεπληρωμένη ἐστὶν ἐν τοῖς νοήμασιν
αὐτῆς ἐκ τῆς μελέτης καὶ τῆς ὁμιλίας τῶν ἀρίστων τρόπων, τῶν
ἐν τῇ συνέσει κινουμένων ἐν τῷ νοῖ. Καὶ ὅταν ἄρξωνται τὰ πάθη
10 κινεῖσθαι, ἐξαίφνης ἀρπάζεται ἡ διάνοια ἐκ τῆς ἐγγύττητος αὐ-
τῶν ἐν συνέσει τινὶ παρακυψάσῃ ἐν τῷ νοῖ, καὶ ἀπολιμπάνονται
αὐτῷ τὰ πάθη ὡς ἀργά.

22 **Κ**αθάπερ εἶπεν ὁ μακάριος Μάρκος, νοῦς ὑπὸ τῆς χάριτος
τοῦ Θεοῦ τὰς πράξεις τῶν ἀρετῶν πληρῶν καὶ τῇ γνώσει
πλησιάσας ὀλίγον αἰσθάνεται ἐκ τοῦ μέρους τοῦ κακοῦ καὶ
ἀνοήτου τῆς ψυχῆς. Ἡ γνῶσις γὰρ αὐτοῦ ἀρπάζεται εἰς τὸ ὕψος
5 καὶ ἀπαλλοτριοῖ αὐτὸν ἀπὸ πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ. Καὶ διὰ
τὴν ἐν αὐτοῖς ἀγνείαν καὶ τὴν λεπτότητα καὶ ἐλαφρότητα καὶ
ὀξύτητα τοῦ νοῦς αὐτῶν καὶ διὰ τὴν ἄσκησιν πάλιν αὐτῶν, κα-
θαρίζεται αὐτῶν ὁ νοῦς καὶ διαυγῆς ἀποδείκνυται, διὰ τὸ τὴν
σάρκα αὐτῶν ξηρανθῆναι, καὶ ἐκ τῆς σχολῆς τῆς ἡσυχίας καὶ
10 τῆς πολλῆς διαμονῆς τῆς ἐν αὐτῇ εὐκόλως καὶ ταχέως ἐπιτίθε-
ται ἐκάστω καὶ ὀδηγεῖ αὐτοὺς ἢ θεωρία ἢ ἐν αὐτοῖς πρὸς ἐκ-
πληξιν τὴν παρ' αὐτῇ. Καὶ ἐν τούτῳ πολλοστὸν πληθύνονται
ταῖς θεωρίαις καὶ οὐδέποτε ὑστερεῖ ὕλης συνέσεως ἢ διάνοια
αὐτῶν καὶ οὐδὲ ἐκτὸς ἐκείνων ποτέ, ὧν τοῦ Πνεύματος ὁ καρ-
15 πὸς ἐμποιεῖ αὐτοῖς, διαγίνονται.

22. Οἱ ἀρχαῖοι μεταφρασταὶ ἐδῶ σημειῶνουν τὸ ὄνομα τοῦ Μάρκου, προ-
φανῶς τοῦ Ἐρημίτου, τοῦ ἀξιολόγου ἀσκητικοῦ συγγραφέα. Στὸ συριακὸ ὄνομα

δέχονται τόπο και χρόνο και διασκορπισμό, αλλά σηκώνονται άμέσως και τελειώνουν τόν δρόμο.

21 **Ε**ρώτησις. Τί εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη ἀπάθεια; **Ἀπόκρισις.** Ἀπάθεια εἶναι, ὄχι τὸ νὰ μὴ αἰσθάνωνται οἱ ἀγωνισταὶ τὰ πάθη, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ τὰ δέχωνται. Λόγω τῶν πολλῶν και ποικίλων ἀρετῶν ποὺ ἀπέκτησαν, φανερῶν και κρυφῶν, ἀσθένησαν τὰ πάθη μέσα τους και δὲν μποροῦν νὰ ἐπαναστατήσουν εὐκόλα κατὰ τῆς ψυχῆς. Και ἡ διάνοια δὲν χρειάζεται πάντοτε νὰ προσέχη σ' αὐτά· διότι εἶναι πάντοτε γεμάτη ἀπὸ αἰσθήματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν μελέτη και τὴν κοινωνία τῶν ἀρίστων σκέψεων οἱ ὁποῖες κινοῦνται μὲ σύνεσι στὸν νοῦ. Και ὅταν τὰ πάθη ἀρχίσουν νὰ κινοῦνται, ξαφνικὰ ἡ διάνοια ἀρπάζεται ἀπὸ κάποια σκέψη ποὺ συλλαμβάνεται ἀπὸ τὸν νοῦ και φεύγει ἀπὸ κοντὰ τους· ἔτσι τὰ πάθη μένουν ἀργά.

22 **Ο**πως εἶπε ὁ μακάριος Μᾶρκος²², ὁ νοῦς, ποὺ μὲ τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ ἐπιτελεῖ πράξεις ἐνάρετες και πλησιάζει στὴν γνῶσι, ὀλίγη αἴσθησι λαμβάνει ἀπὸ τὸ ἄλογο μέρος τῆς ψυχῆς· διότι ἡ γνῶσις τοῦ ἀνθρώπου ἀρπάζεται στα ὕψη και τὸν ἀποξενώνει ἀπὸ ὄλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, λόγω τῆς ἀγνείας, τῆς λεπτότητος, τῆς ἐλαφρότητος και τῆς ὀξύτητος τοῦ νοῦ της. Και λόγω τῆς ἀσκήσεώς των, καθαρίζεται ὁ νοῦς των και γίνεται διαυγής, ἐπειδὴ ἡ σάρκα τους ξηραίνεται ἀπὸ τὴν ἐπίδοσι στὴν ἡσυχία και τὴν ἐμμονὴ σ' αὐτήν. Ἔτσι εὐκόλα και γρήγορα ἐπέρχεται στὸν καθένα τους ἡ θεωρία και τοὺς ὀδηγεῖ στὴν ἔκστασι. Ἀπὸ τότε γίνονται γεμᾶτοι θεωρία, ἡ διάνοιά τους δὲν στερεῖται σύνεσι ποτέ, ἀντιθέτως μάλιστα ἔχουν ὄλα ἐκεῖνα ποὺ τοὺς φέρει ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος.

ὑπάρχει τὸ ὄνομα τοῦ «μακαρίου Εὐαγρίου», τὸ ὁποῖο γιὰ τοὺς λόγους δογματικῆς καθαρότητος ἀντικατέστησαν οἱ μεταφρασταί. Βέβαια τὸ χωρίο εἶναι τοῦ Εὐαγρίου.

23 **Κ** αὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ τῇ πολυχρονίῳ ἐξαλείφονται αἱ μνημαὶ ἐκ τῆς καρδίας αὐτῶν, αἵτινες κινουῦσι τὰ πάθη ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς ἐξουσίας τοῦ διαβόλου. Ὅταν γὰρ ἡ ψυχὴ μὴ ἐταιρειάσῃ μετὰ τῶν παθῶν ἐν τῇ μελέτῃ ἐν αὐτοῖς, 5 διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν ἐξ ἄλλης φροντίδος κεκρατημένην ἀδιαλείπτως, οὐ δύναται ἡ ἰσχὺς τῶν ὀνύχων τῶν παθῶν κατακρατῆσαι τῶν αἰσθήσεων αὐτῆς τῶν πνευματικῶν.

24 **Ε** ρώτησις.. Τίνα εἰσὶ τὰ ἐξαίρεται τῆς ταπεινώσεως; **Ἀπόκρισις.** Καθάπερ ἡ οἴησις διασκορπισμός ἐστι τῆς ψυχῆς ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτῆς τῇ μετεωριζούσῃ αὐτὴν, καὶ οὐκ ἀναχαιτιζούσῃ αὐτὴν πτερωθῆναι ἐν νεφέλαις τῶν λογισμῶν 5 αὐτῆς, ὥστε κυκλῶσαι ἐν πάσῃ τῇ κτίσει, οὕτω καὶ ἡ ταπεινώσις συνάγει αὐτὴν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ συνάπτεται ἐντὸς ἑαυτῆς ἡ ψυχὴ. Καὶ καθάπερ ψυχὴ οὐκ ἔστι γνωστὴ οὐδὲ τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὀρατὴ, οὕτως ὁ ταπεινόφρων οὐ γινώσκειται μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὥσπερ ψυχὴ ἐντὸς τοῦ σώματος 10 κεκρυμμένη ἐστὶν ἐκ τῆς θεωρίας καὶ τῆς μίξεως τῆς μετὰ πάντων ἀνθρώπων, οὕτως ὁ ἀληθινὸς ταπεινόφρων οὐχὶ μόνον οὐ θέλει βλέπεσθαι καὶ γνωρίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὸν ἀφορισμὸν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐκ πάντων ἀπορίαν, ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ θέλημα αὐτοῦ· εἰ δυνατόν, καὶ αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ βαπτίζειν 15 ἑαυτὸν ἐντὸς ἑαυτοῦ καὶ εἰσοικίζειν καὶ εἰσέρχεσθαι ἐν ἡσυχίᾳ καὶ καταλεῖψαι τὰ νοήματα αὐτοῦ τὰ πρῶτα μετὰ τῶν αἰσθήσεων αὐτοῦ ὅλα ἐξ ὄλου καὶ γενέσθαι ὡς τινα οὐκ ὄντα ἐν τῇ κτίσει καὶ οὐκ ἐλθόντα εἰς τὸ εἶναι καὶ μηδὲ τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ ὄντα παντελῶς γινωσκόμενον. Καὶ ὅσον ἐστὶν ὁ τοιοῦτος κεκρυμμέ- 20 νος καὶ τεθησαυρισμένος καὶ κεχωρισμένος ἐκ τοῦ κόσμου, ὄλος πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην γίνεται.

25 **Ο** ταπεινόφρων οὐκ ἀναπαύεται ποτε ἰδεῖν τὰ συναθροίσματα καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν ὄχλων καὶ τὸν σεισμὸν καὶ τὰς φωνὰς καὶ τὸν πλατυσμὸν καὶ τὴν μέριμναν καὶ τὴν τρυφήν, ἐξ

23 **Μ**ὲ τὴν πολυχρόνια συνήθεια ἐξαλείφονται οἱ ἀναμνή-
σεις τῆς καρδιάς των, πού ἀνακινοῦν στήν ψυχὴ τὰ
πάθη, καὶ ἡ δύναμις τῆς ἐξουσίας τοῦ Διαβόλου. Πράγματι,
ὅταν ἡ ψυχὴ δὲν ἐπικοινωνῇ μὲ τὰ πάθη, μελετώντας τα,
διότι ἀσχολεῖται διαρκῶς μὲ ἄλλη φροντίδα, τότε ἡ δύναμις
τῶν ὀνύχων τῶν παθῶν δὲν μπορεῖ νὰ κυριαρχήσῃ στὶς
πνευματικὲς τῆς αἰσθήσεις.

24 **Ε**ρώτησις. Ποιὰ εἶναι τὰ γνωρίσματα τῆς ταπεινώσεως;
Ἀποκρίσις. Ὅπως ἡ ὑψηλοφροσύνη εἶναι διασκορ-
πισμὸς τῆς ψυχῆς διὰ τῆς φαντασίας πού τὴν μετεωρίζει καὶ
τὴν ἀφήνει νὰ πετᾷ γύρω ἀπὸ τὰ σύννεφα τῶν λογισμῶν τῆς,
ὥστε νὰ περιστρέφεται γύρω ἀπὸ ὅλη τὴν κτίσι, ἔτσι καὶ ἡ
ταπείνωσις συνάζει τὴν ψυχὴ στήν ἡσυχία καὶ τὴν κάμνει
νὰ συνελίσσεται στὸν ἑαυτό τῆς. Καὶ ὅπως ἡ ψυχὴ εἶναι
ἄγνωστη καὶ ἀόρατη στοὺς σωματικούς ὀφθαλμούς, ἔτσι καὶ
ὁ ταπεινόφρων εἶναι ἄγνωστος ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους.
Καὶ ὅπως ἡ ψυχὴ εἶναι κρυμμένη μέσα στὸ σῶμα ἀπὸ τὴν
θέα καὶ τὴν ἀνάμιξι μὲ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, ἔτσι καὶ ὁ
ἀληθινὸς ταπεινόφρων, ὄχι μόνο δὲν θέλει νὰ βλέπεται καὶ
νὰ γνωρίζεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀπαχωρι-
σμένος καὶ ἀπομακρυσμένος ἀπὸ ὄλους, ἀλλὰ ἔχει τοῦτο τὸ
θέλημα· ἂν εἶναι δυνατὸ νὰ βυθισθῇ μέσα στὸν ἑαυτό του,
νὰ εἰσέλθῃ ἐκεῖ μέσα καὶ νὰ κατοικήσῃ μὲ ἡσυχία, νὰ ἐγκα-
ταλείψῃ ἐντελῶς ὅλες τὶς προηγούμενες σκέψεις του μαζὶ
μὲ τὶς αἰσθήσεις, νὰ γίνῃ σὰν κάποιον πού δὲν ὑπάρχει γιὰ
τὴν κτίσι καὶ δὲν ἦλθε ποτὲ σὲ ὑπαρξί, σὰν κάποιον πού δὲν
γνωρίζεται οὔτε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ του. Καὶ ὅσο περισ-
σότερο εἶναι κρυμμένος καὶ ἀποθησαυρισμένος καὶ ἀποχω-
ρισμένος ἀπὸ τὸν κόσμον, τόσο εἶναι ὀλόκληρος δοσμένος
στὸν Δεσπότη του.

25 **Ο** ταπεινόφρων δὲν εὐχαριστεῖται ποτὲ βλέποντας τὶς
συναθροίσεις καὶ τὶς συγκεντρώσεις τῶν ὄχλων, τὴν
ταραχὴ καὶ τὶς φωνές, τὴν ἄνεσι, τὴν μέριμνα καὶ τὴν τρυ-

ἤς ἡ ἀκρασία· οὐδὲ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὰς συντυχίας καὶ
 5 φωνὰς καὶ εἰς τὸν διασκορπισμὸν τῶν αἰσθήσεων, ἀλλὰ πλεον
 πάντων προκρίνει τὸ ἀφειδιάσαι ἑαυτὸν ἐν ἡσυχίᾳ μεμονωμέ-
 νον καὶ κεχωρισμένον ἀπὸ πάσης κτίσεως, φροντίζοντα ἑαυτοῦ
 ἐν χώρᾳ ἡσύχῳ. Καὶ ἐν πᾶσιν ἡ σμικρότης καὶ ἡ ἀκτημοσύνη
 καὶ ἡ χρεία καὶ ἡ πτωχεία ποθητά εἰσι πρὸς αὐτόν, ἥπερ ἐν
 10 πράγμασι πολλοῖς καὶ ἔργοις εἶναι ἐπ' ἀλλήλοις, ἀλλ' ἐν παντὶ
 καιρῷ ἐν εὐκαιρίᾳ καὶ ἀμεριμνίᾳ στήναι, χωρὶς συγχύσεως τῶν
 ἐνταῦθα, ἵνα μὴ ἐξέλθωσιν οἱ λογισμοὶ αὐτοῦ ἔξωθεν αὐτοῦ.
 Ὅτι πεπεισμένος ἐστίν, ὅτι, ἐὰν εἰς τὰ πολλὰ πέσῃ, ἐκτὸς συγ-
 χύσεως τῶν λογισμῶν γενέσθαι οὐ δύναται· ὅτι τὰ πολλὰ πρά-
 15 γματα πολλαὶ μέριμναί εἰσι, καὶ συναγωγή ἐστὶ λογισμῶν ποι-
 κίλων καὶ συνθέτων.

26 **Κ** αὶ ἐξέρχεται ἐκ τοῦ εἶναι αὐτὸν ὑψηλότερον τῶν μερι-
 μνῶν τῶν γηϊνῶν ἐν τῇ εἰρήνῃ τῶν ἑαυτοῦ λογισμῶν,
 χωρὶς τῶν μικρῶν χρειῶν τῶν ἐν ἀνάγκῃ οὐσῶν, καὶ τῆς δια-
 νοίας τῆς λαβούσης φροντίδα μονογενῆ ἐν τοῖς λογισμοῖς ἑαυ-
 5 τῆς τοῖς ἀρίστοις. Ἐὰν δὲ κωλυθῆναι αὐτὸν ἐκ τῶν λογισμῶν
 τῶν ἀρίστων μὴ ἀφῶσιν αἱ χρεῖαι, ἔρχεται εἰς τὸ βλάπτεσθαι
 καὶ βλάπτειν. Ἐντεῦθεν ἀνοίγεται θύρα τοῖς πάθεσι καὶ ἀπέρχε-
 ται ἡ γαλήνη τῆς διακρίσεως καὶ φεύγει ἡ ταπεινώσις καὶ
 κλείεται ἡ θύρα τῆς εἰρήνης. Διὰ ταῦτα οὖν πάντα λοιπὸν ἀδια-
 10 λείπτως ἑαυτὸν φυλάττει ἐκ τῶν πολλῶν, καὶ ἐν παντὶ καιρῷ
 εὐρίσκει ἑαυτὸν ἐν γαλήνῃ καὶ ἀναπαύσει καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ
 ἐπιεικείᾳ καὶ εὐλαβείᾳ.

27 **Ε** ν ταπεινόφρονι ποτὲ οὐκ ἐστὶ κατέπειξις καὶ ταχύτης καὶ
 σύγχυσις, οὐδὲ νοήματα θερμὰ καὶ κοῦφα, ἀλλ' ἐν παντὶ
 καιρῷ ἐν ἀναπαύσει ἐστὶ καταλύων. Ἐὰν κολληθῇ ὁ οὐρανὸς
 τῇ γῆ, ὁ ταπεινόφρων οὐ θροεῖται. Οὐχὶ πᾶς ἡσύχιος ταπεινό-
 5 φρων, ἕκαστος δὲ ταπεινόφρων, καὶ ἡσύχιος. Ταπεινόφρων μὴ

φή, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται ἡ ἀκρασία· δὲν εὐχαριστεῖται οὔτε μὲ τοὺς λόγους, τὶς συναντήσεις, τὶς φωνές καὶ μὲ τὸν διασκοπρισμὸ τῶν αἰσθήσεων· ἀλλὰ περισσότερο ἀπὸ ὅλα προτιμᾷ νὰ σκληραγωγῆται ἀπομονωμένος στὴν ἡσυχία καὶ χωρισμένος ἀπὸ ὅλην τὴν κτίσι, φροντίζοντας τὸν ἑαυτό του σὲ ἡσυχό τόπο. Καὶ γενικὰ ποθεῖ τὴν μικρότητα καὶ τὴν ἀκτημοσύνη, τὴν στέρησι καὶ τὴν πτωχεία, ἀντὶ νὰ ἀσχολῆται μὲ πολλὰ πράγματα καὶ ἀλλεπάλληλα ἔργα, νὰ μένη ἡρεμος καὶ ἀμέριμος σὲ κάθε ὥρα καὶ στιγμή, χωρὶς σύγχυσι γιὰ τὰ ἐδῶ, ὥστε νὰ μὴ ἐξέλθουν ἀπὸ μέσα του οἱ λογισμοὶ του. Διότι εἶναι πεπεισμένος ὅτι, ἂν πέση στὰ πολλὰ πράγματα, δὲν μπορεῖ νὰ ἀποφύγη τὴν σύγχυσι τῶν λογισμῶν· τὰ πολλὰ πράγματα εἶναι πολλὲς φροντίδες, κι' αὐτὲς σημαίνουν συσσωρευσι ποικίλων καὶ συνθέτων λογισμῶν.

26 **Τ**ότε, ὡς ἀνώτερος πού εἶναι γιὰ νὰ ἐπιτύχη τὴν εἰρήνη τῶν λογισμῶν του, ἐγκαταλείπει τὴν μέριμνα γιὰ τὰ γήϊνα, πλὴν τῶν μικρῶν πραγμάτων πού τοῦ εἶναι χρήσιμα στὶς ἀνάγκες του, ὁπότε ἡ διάνοια ἀναλαμβάνει μοναδικὴ φροντίδα τὴν τήρησι τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν της. Ἐὰν ὅμως οἱ ἀνάγκες δὲν τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ μορφῶσῃ ἀγαθοὺς λογισμοὺς, τότε καταλήγει στὸ νὰ βλάπτεται καὶ νὰ βλάπτῃ. Ἐτσι ἀνοίγεται ἡ θύρα στὰ πάθη καὶ ἀπομακρύνεται ἡ γαλήνη τῆς διακρίσεως, φεύγει ἡ ταπεινώσις καὶ κλείεται ἡ θύρα τῆς εἰρήνης. Γιὰ ὅλα λοιπὸν αὐτὰ ἀδιαλείπτως προφυλάσσεται ἀπὸ τὰ πολλὰ πράγματα κι' ἔτσι παντοτινὰ εὐρίσκειται σὲ γαλήνη καὶ ἀνάπαυσι, σὲ εἰρήνη, προσήνεια καὶ εὐλάβεια.

27 **Σ**τὸν ταπεινόφρονα δὲν ὑπάρχει ποτὲ βία ἢ ταχύτης ἢ σύγχυσις, οὔτε σκέψεις θερμὲς καὶ ἐλαφρὲς, ἀλλὰ πάντοτε παραμένει σὲ ἀνάπαυσι. Ἐὰν κολληθῇ ὁ οὐρανὸς στὴν γῆ, ὁ ταπεινόφρων δὲν τρομάζει. Δὲν εἶναι ταπεινόφρων κάθε ἡσυχὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ κάθε ταπεινόφρων εἶναι

ὦν, συνεσταλμένος οὐκ ἔστι· συνεσταλμένους δέ, μὴ ὄντας ταπεινόφρονας, πολλοὺς εὐρήσεις. Τοῦτό ἐστιν ὅπερ εἶπεν ὁ Κύριος, ὁ πραῖς καὶ ταπεινός· «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς 10 ὑμῶν». Ὁ ταπεινόφρων ἐν παντὶ καιρῷ ἐν ἀναπαύσει ἐστίν, ὅτι οὐκ ἔστι τι κινουῦν ἢ θροοῦν τὴν διάνοιαν αὐτοῦ. Καὶ ὡσπερ οὐ δύναται τις πτοῆσαι ὄρος, οὕτως οὐ πτοεῖται ἡ διάνοια αὐτοῦ. Καὶ εἰ δυνατόν ρηθῆναι, καὶ ἴσως οὐκ ἄτοπὸν ἐστὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι ὁ ταπεινόφρων ἐκ τοῦ κόσμου τούτου οὐκ ἔστιν· ὅτι οὔτε ἐν 15 ταῖς λύπαις θροεῖται καὶ ἀλλοιοῦται, οὔτε ἐν εὐφροσύναις θαυμάζεται καὶ ἐξαπλοῦται, ἀλλ' ὅλη ἡ εὐφροσύνη αὐτοῦ καὶ ἡ ἀγαλλίασις ἡ ἀληθινὴ ἐν τοῖς τοῦ Δεσπότη αὐτοῦ ἐστίν.

28 **Α**κολουθεῖ δὲ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἡ ἐπιείκεια καὶ τὸ συνάξει ἑαυτόν, ὅπερ ἐστὶν ἡ σωφροσύνη τῶν αἰθήσεων, φωνὴ σύμμετρος, μικρολογία, ἑαυτοῦ καταφρόνησις, ἐσθῆς εὐτελής, βάδισμα οὐ σεσοβημένον, τὸ προσέχειν κάτω, τὸ ὑπε- 5 ρέχειν ἐν ἐλεημοσύνῃ, ταχύτης δακρύων, μεμονωμένη ψυχὴ, καρδία συντετριμμένη, ἀκίνησις θυμοῦ, αἰσθήσεις ἀσκόρπιστοι, μικρότης πραγμάτων, μικρότης ἐν πάσῃ χρεία, τὸ βαστάζει, ἡ ὑπομονή, τὸ μὴ πτοεῖσθαι, ἡ ἰσχυρότης τῆς καρδίας ἡ τικτομένη ἐκ τοῦ μίσους τῆς χρονικῆς ζωῆς, ἡ ὑπομονὴ τῶν πειρα- 10 σμῶν, ἔννοια βαρεῖαι καὶ οὐκ ἐλαφραί, σβέσις λογισμῶν, φυλακὴ τῶν μυστηρίων τῆς σωφροσύνης, ἡ αἰδώς, ἡ εὐλάβεια, καὶ ὑπὲρ πάντα ταῦτα, τὸ ἡσυχάσαι πάντοτε, τὸ τὴν ἀγνωσίαν ἀεὶ προσκαλεῖσθαι.

29 **Τ**ὼ ταπεινόφρονι ποτὲ οὐκ ἀνάγκη ἀπαντᾶ ποιοῦσα αὐτὸν ταραχθῆναι ἢ συγχυθῆναι. Ὁ ταπεινόφρων ὅταν ποτὲ μόνος γένηται, αἰδεῖται ἐξ αὐτοῦ. Ἐγὼ θαυμάζω, ὅτι ἐὰν ἦ τις ταπεινόφρων ἐν ἀληθείᾳ, οὐ τολμήσει τοῦ προεὔξασθαι τῷ Θεῷ,

ἡσυχος. "Οποῖος δὲν εἶναι ταπεινόφρων, δὲν εἶναι εὐπειθής· εὐπειθεῖς ὅμως, ποὺ δὲν εἶναι ταπεινόφρονες, θὰ εὕρης πολλούς. Αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Κύριος, ὁ πρᾶος καὶ ταπεινός· «μάθετε ἀπὸ ἐμένα, ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά, καὶ θὰ εὕρητε ἀνάπαυσι στὶς καρδιές σας»²³. Ὁ ταπεινόφρων εὐρίσκεται πάντοτε σὲ ἀνάπαυσι, διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ κινῆ ἢ νὰ φοβίζη τὴν διάνοιά του· καὶ ὅπως δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ φοβίσῃ ἓνα βουνό, ἔτσι δὲν φοβεῖται ἢ διάνοιά του. Ἴσως δὲν θὰ ἦταν ἄτοπο νὰ λεχθῆ ὅτι ὁ ταπεινόφρων δὲν εἶναι ἀπὸ τοῦτον τὸν κόσμον, διότι οὔτε στὶς λύπες τρομάζει καὶ ἀλλοιώνεται, οὔτε στὶς χαρὲς ἐκστασιάζεται καὶ ἰκανοποιεῖται. Ὅλη ἡ εὐφροσύνη του καὶ ἡ ἀληθινὴ ἀγαλλίασις στηρίζεται στὸν Δεσπότη του.

28 **Τ**ὴν ταπεινοφροσύνη ἀκολουθεῖ ἡ καλωσύνη καὶ ἡ αὐτοσυγκέντρωσις· δηλαδὴ ἡ σωφροσύνη τῶν αἰσθήσεων, σύμμετρη φωνή, σιγανοφωνία, αὐτοκαταφρόνησις, εὐτελὲς ἔνδυμα, ἡσυχὸ βάδισμα, χαμηλὸ βλέμμα, ὑπεροχὴ στὴν ἐλεημοσύνη, ταχύτης στὰ δάκρυα, ἀπομόνωσις ψυχῆς, συντετριμμένη καρδιά, ἀκινήσια θυμοῦ, αἰσθήσεις συμμαζευμένες, ὀλιγοκτησία, μέτριες ἀπαιτήσεις, ἀντοχή, ὑπομονή, ἀφοβία, δύναμις καρδιᾶς προκαλουμένη ἀπὸ τὸ μῖσος τῆς πρόσκαιρης ζωῆς, ὑπομονὴ τῶν πειρασμῶν, βαρειὲς καὶ ὄχι ἐλαφρὲς σκέψεις, κατάσβεσις λογισμῶν, προφύλαξις τῶν μυστικῶν τῆς σωφροσύνης, αἰδημοσύνη, εὐλάβεια· καὶ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἡ παντοτινὴ ἡσυχία, ἡ συνεχῆς προσφυγὴ στὴν ἀγνωσία.

29 **Κ**αμμιά ἀνάγκη δὲν εὐρίσκει τὸν ταπεινόφρονα ποὺ νὰ τὸν πιέζη νὰ ταραχθῆ ἢ νὰ συγχυσθῆ. Ὁ ταπεινόφρων, ὅταν μένη μόνος, ἐντρέπεται τὸν ἑαυτό του. Ἐγὼ παρατηρῶ μὲ θαυμασμὸ ὅτι, ἂν εἶναι κανεὶς ταπεινόφρων πραγματικὸς,

23. Ματθ. 11,21.

5 ὅποταν προσεγγίση τῇ εὐχῇ, ἢ τοῦ ἀξιοθῆναι αὐτῆς ἢ αἰτήσασθαι τι ἄλλο, ἢ γινώσκει τί εὔχεται, ἀλλὰ μόνον σιωπᾶ ἐν ταῖς πάσαις ταῖς ἐαυτοῦ εὐνοίας, προσδοκῶν μόνον τὸ ἔλεος. Καὶ ποῖον ἄρα θέλημα ἐξέλεθ' ἐπεὶ αὐτοῦ ἐκ προσώπου τῆς μεγαλωσύνης τῆς προκυνητῆς, ἠνίκα τὸ πρόσωπον κλίνει αὐτοῦ εἰς
 10 τὴν γῆν καὶ ἡ θεωρία ἡ ἔσω τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐπηρμένη ἐπὶ τὴν πύλην τὴν ἀγίαν τῶν ἀγίων τὴν ὑψηλὴν, ἔνθα ἐστὶν ἐκεῖνος, οὐτινος ὁ γνόφος σκῆνωμα, ὁ ἀμβλύνων τὰ ὄμματα τῶν Σεραφίμ, καὶ ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ κατεπείγει τοὺς λεγεῶνας τῆς χοροστασίας αὐτῶν καὶ σιωπὴν ἐπιχέων ἐπὶ πᾶσι τοῖς τάγμασιν αὐτῶν;

30 **Κ** αὶ ἕως τούτου μόνου τολμᾶ εἰπεῖν καὶ προσεύξασθαι·
 'Κατὰ τὸ θέλημά σου Κύριε, οὕτω γενέσθω ἐν ἐμοί'.

Καὶ ἡμεῖς τοῦτο λέγωμεν εἰς ἡμᾶς. Ἀμήν.

δὲν τολμᾶ νὰ προσευχηθῆ στὸν Θεό, ὅταν πλησιάζῃ στὴν προσευχή, οὔτε νὰ ἐμφανισθῆ ὡς ἄξιος γι' αὐτὴν οὔτε νὰ ζητήσῃ κάτι ἄλλο· δὲν γνωρίζει τί προσεύχεται, ἀλλὰ μόνο σιωπᾶ καὶ συγκρατεῖ ὅλες τὶς σκέψεις του, περιμένοντας μόνο τὸ ἔλεος καὶ τὸ θέλημα ποῦ θὰ ἐξέλθῃ γι' αὐτὸν ἀπὸ τὴν προσκυνητὴ μεγαλωσύνη, ὅταν τὸ πρόσωπό του κλίνη στὴν γῆ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ θεὰ τῆς καρδιάς του ὑψωθῆ πρὸς τὴν ὑψηλὴ ἀγία πύλη τῶν ἁγίων· ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου κατοικία εἶναι ὁ γνόφος ποῦ ἀμβλύνει τὰ μάτια τοῦ Σεραφίμ καὶ μὲ τὴν δύναμί του τρομάζει τοὺς λεγεῶνες τῶν χοροστασιῶν τους καὶ ἐπιβάλλει σιωπὴ σὲ ὅλα τὰ τάγματα τους.

30 **Κ** αὶ τοῦτο μόνο τολμᾶ νὰ εἰπῆ καὶ νὰ προσευχηθῆ· Ἄς γίνῃ σ' ἐμένα, Κύριε, κατὰ τὸ θέλημά σου.

Κι' ἐμεῖς ἄς λέγωμε τὸ ἴδιο γιὰ μᾶς. Γένοιτο²⁴.

24. Τὸ συριακὸ συνεχίζεται μὲ ἓνα κείμενο γύρω στοὺς εἴκοσι στίχους, τὸ ὁποῖο δὲν φαίνεται νὰ ἔχη καμμιά σχέσι μὲ τὸν Λόγο τοῦτον καὶ προφανῶς προστέθηκε σ' αὐτὸ κατὰ λάθος.

ΛΟΓΟΣ ΠΒ'

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΟΤΙ ΑΚΟΠΩΣ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ Η ΨΥΧΗ ΠΡΟΣ
ΚΑΤΑΝΟΗΣΙΝ ΤΗΣ ΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ ΑΥΤΟΥ, ΕΑΝ ΗΣΥΧΑΣΗ ΑΠΟ ΤΕ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΡΙΜΝΩΝ ΤΩΝ ΒΙΩΤΙΚΩΝ. ΤΟΤΕ ΓΑΡ ΔΥΝΑΤΑΙ ΓΝΩΝΑΙ
ΕΑΥΤΗΣ ΚΑΙ ΟΥΣ ΕΧΕΙ ΕΣΩΘΕΝ ΚΕΚΡΥΜΜΕΝΟΥΣ ΘΗΣΑΥΡΟΥΣ

1 **Ο**ταν μὴ εἰσέλθωσιν ἔξωθεν μέριμναι βιωτικαὶ ἐπὶ τὴν
ψυχὴν, ἀλλὰ μείνη ἐπὶ τὴν φύσιν αὐτῆς, οὐ χρονίζει κο-
πιάσαι τοῦ εἰσελθεῖν καὶ κατανοῆσαι τὴν σοφίαν τοῦ
Θεοῦ· ὅτι ὁ χωρισμὸς αὐτῆς ὁ ἐκ τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἡσυχία αὐ-
5 τῆς φυσικῶς κινουῦσιν αὐτὴν πρὸς κατανοήσιν τῶν κτισμάτων
τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκ τούτου ὑψοῦται πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐκπλήττε-
ται θαυμάζουσα καὶ παραμένει τῷ Θεῷ. Ὅταν γὰρ μὴ εἰσέλθῃ
ὑδωρ ἔξωθεν ἐπὶ τὴν πηγὴν τῆς ψυχῆς, τὸ ὑδωρ τὸ βρῦον τὸ
φυσικὸν ἐν αὐτῇ νοήματα βλαστάνει ἐν αὐτῇ τῶν θαυμασίων
10 τοῦ Θεοῦ διαπαντός.

2 **Ο**ταν δὲ εὐρεθῇ ἡ ψυχὴ ἐκτὸς τούτων, ἢ τινα αἰτίαν ἐκ τι-
νος ἀλλοτρίας μνήμης ἔλαβεν ἢ αἰ αἰσθήσεις ἐκίνησαν
κατ' αὐτῆς ταραχὴν ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τῶν πραγμάτων.
Ὅταν δὲ συγκλεισθῶσιν αἰ αἰσθήσεις τῇ ἡσυχίᾳ καὶ μὴ ἐκπη-
5 δῆσαι συγχωρηθῶσι καὶ παλαιωθῶσιν αἰ μνήμαι τῇ ταύτης
βοηθείᾳ, τότε θεάσῃ τοὺς φυσικοὺς λογισμοὺς τῆς ψυχῆς, τί

* Ὁ Λόγος 82 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 3 κειμένου
τῆς συριακῆς ἐκδόσεως τοῦ Bedjan.

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΟΤΙ ΑΚΟΠΩΣ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ Η ΨΥΧΗ ΣΤΗΝ
ΚΑΤΑΝΟΗΣΙ ΤΗΣ ΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ
ΤΟΥ, ΑΝ ΗΣΥΧΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΚΑΙ ΤΙΣ ΒΙΩΤΙΚΕΣ
ΜΕΡΙΜΝΕΣ, ΟΠΟΤΕ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΓΝΩΡΙΣΗ ΤΗΝ ΦΥΣΙ ΤΗΣ
ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΚΡΥΜΜΕΝΟΥΣ ΘΗΣΑΥΡΟΥΣ*

1 **Α**ν δὲν εἰσέλθουν ἀπ' ἔξω βιωτικές μέριμνες στὴν ψυχὴ, ἀλλὰ μείνη καθαρὴ στὴν φυσικὴ τῆς κατάστασι, δὲν κοπιάζει πολὺ νὰ ἔλθῃ στὴν κατανόησι τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ· διότι ὁ χωρισμὸς τῆς ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὴν ἡσυχία τῆς τὴν κινοῦν κατὰ τρόπο φυσικὸ πρὸς τὴν κατανόησι τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκπληκτὴ ἀπὸ θαυμασμὸ ὑψώνεται πρὸς τὸν Θεὸ καὶ παραμένει σ' αὐτόν. Διότι, ὅταν δὲν εἰσέλθῃ ἀπ' ἔξω νερὸ¹ στὴν πηγὴ τῆς ψυχῆς, τὸ φυσικὸ τρεχούμενον νερὸ ποὺ εἶναι μέσα τῆς βλαστάνει διαπαντὸς νοήματα τῶν θαυμασίων τοῦ Θεοῦ.

2 **Ο**ταν ἡ ψυχὴ εὐρίσκεται ἔξω ἀπὸ αὐτὴ τὴν κατάστασι, προφανῶς ἢ ἐπηρεάσθηκε ἀπὸ ξένη ἀνάμνησι ἢ ἐρεθίσθηκε ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις λόγῳ ἐπαφῆς μὲ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα. Ὅταν ὁμως οἱ αἰσθήσεις εἶναι κλειστὲς ἀπὸ τὴν ἡσυχία καὶ δὲν μποροῦν νὰ ξεπηδήσουν, καὶ μὲ τὴν βοήθειά τους ἀμαυρωθοῦν οἱ ἀναμνήσεις, τότε θὰ ἰδῆς ποιοὶ εἶναι οἱ

1. Ἐννοεῖται βέβαια νερὸ ἀκάθαρτο καὶ μολυσμένο.

είσι καὶ τί ἐστὶν ἡ φύσις τῆς ψυχῆς, καὶ ποίους θησαυροὺς κεκρυμμένους ἔχει ἐν ἑαυτῇ. Οἱ δὲ θησαυροὶ εἰσιν, ἡ κατανόησις τῶν ἀσωμάτων, ἡ κινουμένη ἐν ἑαυτῇ ἀφ' ἑαυτῆς χωρὶς προ-
 10 νοίας καὶ κόπου τοῦ ὑπὲρ αὐτῆς. Οὐκ ἐπίσταται δὲ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι τοιοῦτοι λογισμοὶ κινουῦνται ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Τίς γὰρ ἦν αὐτοῦ διδάσκαλος, ἢ πῶς αὐτὸ κατέλαβεν, ὅπερ καὶ νοηθὲν ἀδύνατον ἄλλοις σαφηνισθῆναι, ἢ τίς ἦν αὐτῷ ὁδηγὸς πρὸς ὅπερ παρ' ἄλλου μηδαμῶς μεμάθηκε;

3 **Τ**οιαύτη τίς ἐστὶν ἡ φύσις τῆς ψυχῆς. Οὐκοῦν τὰ πάθη προσθήκη ἐστὶν ἐξ αἰτίας ψυχικῆς· ἐπεὶ φυσικῶς ἀπαθῆς ἐστὶν ἡ ψυχή. Ὄταν δὲ ἀκούσης ἐν τῇ Γραφῇ πάθη ψυχικὰ καὶ σωματικά, γνῶθι, ὅτι πρὸς τὰς αἰτίας εἴρηται. Ἡ γὰρ
 5 ψυχή φυσικῶς ἀπαθῆς ἐστὶν. Οἱ δὲ τῆς ἔξω φιλοσοφίας οὐ παραδέχονται τοῦτο, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ τούτοις ἀκόλουθοι. Ἄλλ' ἡμεῖς οὕτω πιστεύομεν, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν κατ' εἰκόνα ἀπαθῆ πεποίηκε· κατ' εἰκόνα δὲ λέγω, οὐ κατὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ψυχήν, ἣτις ἐστὶν ἀόρατος. Πᾶσα γὰρ εἰκὼν ἐκ προῦποκειμένης
 10 εἰκόνοσ ἀνιμάται, ἀδύνατον δὲ τινα παραστήσαι εἰκόνα, μὴ προθεαθέντος αὐτῷ ὁμοιώματος. Ὡστε δεῖ πιστεύειν σε, ὅτι τὰ πάθη, ὡς προείπομεν, τῆς ψυχῆς οὐκ εἰσιν. Εἰ δὲ τίς ἀνθίσταται τοῖς εἰρημένοις, ἡμεῖς ἐρωτήσομεν, ὁ δὲ ἀποκρινέσθω.

4 **Ε**ρώτησις. Τί ἐστὶν ἡ φύσις τῆς ψυχῆς; ἼΑρα ἀπαθῆς τις καὶ φωτὸς πλήρης, ἢ ἐμπαθῆς τις καὶ σκοτεινή;
 Ἀπόκρισις. Εἰ γὰρ ἦν ποτὲ ἡ φύσις τῆς ψυχῆς διαυγῆς καὶ καθαρὰ τῇ τοῦ μακαρίου φωτὸς ὑποδοχῇ, ὁμοίως δὲ καὶ
 5 ὅταν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἀνέλθῃ τάξιν οὕτως εὐρίσκεται· λοι-

2. Δὲν εἶναι δηλαδὴ φυσικὲς ιδιότητες τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ «συμβεβηκότα»

φυσικοί λογισμοὶ τῆς ψυχῆς, τί εἶναι ἡ φύσις τῆς καὶ ποιούσ κρυμμένους θησαυρούς ἔχει μέσα τῆς. Οἱ θησαυροὶ εἶναι ἡ κατανόησις τῶν ἀσωμάτων ποὺ κινεῖται σ' αὐτὴν μόνη τῆς χωρὶς νὰ δειχθῆ καμμιά φροντίδα καὶ κανένα κόπο γι' αὐτὴν, καὶ δὲν γνωρίζει καν ὁ ἄνθρωπος ὅτι κινουῦνται τέτοιοι λογισμοὶ στὴν ἀνθρώπινη φύσι. Ποιὸς ἦταν διδάσκαλός του ἢ πῶς κατάλαβε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ποὺ, κι' ἂν τὸ καταλάβη, εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸ ἐξηγήσῃ σὲ ἄλλους, ἢ ποιὸς ἦταν βοηθός σ' αὐτὸ ποὺ δὲν ἔμαθε ἀπὸ κανένα ἄλλον;

3 **Τ**έτοια εἶναι ἡ φύσις τῆς ψυχῆς. Τὰ πάθη λοιπὸν εἶναι προσθῆκες² ποὺ εἰσέρχονται στὴν ψυχὴ ἀπὸ κάποια αἰτία, ἐπειδὴ φυσικῶς ἡ ψυχὴ εἶναι ἀπαθής. Ὅταν ἀκούσης στὴν Γραφὴ πάθη ψυχικὰ καὶ σωματικὰ, γνώριζε ὅτι αὐτὰ λέγονται σχετικὰ μὲ τίς αἰτίες, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ φυσικῶς εἶναι ἀπαθής. Οἱ θύραθεν φιλόσοφοι δὲν τὸ παραδέχονται τοῦτο οὔτε καὶ οἱ ὀπαδοὶ τους. Ἐμεῖς ὁμῶς ἔτσι πιστεύομε, ὅτι ὁ Θεὸς ἔκαμε τὸν κατ' εἰκόνα πλασμένον ἄνθρωπο ἀπαθῆ. Λέγοντας βέβαια «κατ' εἰκόνα» δὲν ἐννοῶ κατὰ τὸ σῶμα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ψυχὴ ποὺ εἶναι ἀόρατη. Διότι κάθε εἰκόνα ζωγραφίζεται μὲ βάσι ἓνα πρωτότυπο, καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ φιλοτεχνήσῃ κανεὶς εἰκόνα, χωρὶς νὰ ἴδῃ προηγουμένως τὸ πρωτότυπό τῆς. Ὡστε πρέπει νὰ πιστεύσης ὅτι τὰ πάθη, ὅπως εἶπαμε πρωτύτερα, δὲν εἶναι φυσικὰ στοιχεῖα τῆς ψυχῆς. Ἄν κανεὶς ἀντιλέγῃ σ' αὐτὴ τὴν θέσι, ἐμεῖς θὰ τὸν ἐρωτήσωμε κι' αὐτός ἂς ἀπαντήσῃ.

4 **Ε**ρώτησις. Τί εἶναι ἡ φύσις τῆς ψυχῆς; Εἶναι ἄραγε ἀπαθής καὶ γεμάτη φῶς, ἢ ἐμπαθής καὶ σκοτεινή;
Ἀπόκρισις. Ἄν ἡ φύσις τῆς ψυχῆς ἦταν κάποτε διαυγής καὶ καθαρὰ πρὸς ἄξια ὑποδοχὴ τοῦ μακαρίου φωτός, ὅταν ἀνεβῆ πάλι πρὸς τὴν ἀρχαία τῆς κατάστασι, θὰ εὗρεθῆ στὴν ἴδια

πόν, όταν έμπαθῶς κινηθῆ, έξω τῆς φύσεως αὐτῆς ὁμολογουμένως ἐστίν, ὡς οἱ τῆς Ἐκκλησίας τρόφιμοι διαβεβαιοῦνται. Ὡστε τὰ πάθη ὕστερον τῆ ψυχῆ ἐπεισῆλθε, καὶ οὐ δίκαιον εἰπεῖν τῆς ψυχῆς εἶναι τὰ πάθη, κἄν ἐν τούτοις αὐτὴ κινηθῆται.

5 **Φ** ανερὸν οὖν ἐστίν, ὅτι τοῖς έξωθεν κινεῖται, οὐχ ὡς ἰδίους. Καὶ εἰς ἐν τούτοις τοῖς πάθεσι τῆς ψυχῆς κινουμένης ἄνευ τοῦ σώματος, κατὰ τοῦτο λέγονται φυσικά, λοιπὸν ἢ πείνα καὶ ἢ δίψα καὶ ὁ ὕπνος ψυχικὰ ἂν εἶη· ὅτι καὶ ἐν τούτοις πάσχει καὶ
 5 συστενάζει τῷ σώματι καὶ τῆ τῶν μελῶν ἐκκοπῆ καὶ τοῖς πυρετοῖς καὶ ταῖς νόσοις καὶ τοῖς παραπλησίοις. Διότι τῆ κοινωνία συναλγεῖ τῷ σώματι ἢ ψυχῆ, ὡσπερ δὴ καὶ τὸ σῶμα αὐτῆ καὶ συγκινεῖται τῆ τοῦ σώματος εὐφροσύνη καὶ δέχεται τὰς τούτου θλίψεις.

10 Τῷ δὲ Θεῷ ἡμῶν δόξα καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

θέσι. Ὄταν ὁμως κινῆται ἀπὸ τὰ πάθη, εὐρίσκεται ὡπωσδήποτε ἔξω ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς, ὅπως διαβεβαιώνουν τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως τὰ πάθη ὑπαισέρχονται ἐκ τῶν ὑστέρων στὴν ψυχὴ καὶ δὲν εἶναι δίκαιο νὰ εἰποῦμε ὅτι εἶναι τῆς ψυχῆς, ἔστω καὶ ἂν αὐτὴ κινῆται σ' αὐτὰ.

5 **Ε**ἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι ἡ ψυχὴ κινεῖται ἀπὸ τὰ πάθη ἀπ' ἔξω, ὄχι ἀπὸ μέσα σὰν νὰ ἦσαν δικά τῆς. Καὶ ἂν αὐτὰ τὰ πάθη λέγωνται φυσικά, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ κινεῖται ἀπὸ αὐτὰ χωρὶς μεσολάβησι τοῦ σώματος, τότε ἡ πείνα, ἡ δίψα καὶ ὁ ὕπνος θὰ ἦσαν ψυχικά, διότι καὶ σ' αὐτὰ πάσχει καὶ στενάζει μαζὶ μὲ τὸ σῶμα, ὅπως συμβαίνει κατὰ τὴν ἀποκοπή τῶν μελῶν, τοὺς πυρετούς, τὶς ἀρρώστιες καὶ τὰ παρόμοια. Διότι διὰ τῆς κοινωνίας ἡ ψυχὴ συμπονεῖ μὲ τὸ σῶμα, ὅπως καὶ τὸ σῶμα μὲ αὐτήν, συγκινεῖται μὲ τὴν εὐφροσύνη τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ δέχεται τὶς θλίψεις του.

Στὸν Θεὸ ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος στοὺς αἰῶνες.
Γένοιτο.

ΛΟΓΟΣ ΠΓ'

ΠΕΡΙ

ΨΥΧΗΣ ΚΑΙ ΠΑΘΩΝ ΚΑΙ ΝΟΟΣ ΚΑΘΑΡΟΤΗΤΟΣ

ΚΑΤ' ΕΡΩΤΗΣΙΝ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΙΝ

1 **Ε**ρώτησις. Τί ἐστὶν ἡ φυσικὴ κατάστασις τῆς ψυχῆς, καὶ τί ἐστὶν ἡ παρὰ φύσιν, καὶ τί ἐστὶν ἡ ὑπὲρ φύσιν;

Ἀπόκρισις. Ἡ φυσικὴ κατάστασις τῆς ψυχῆς γινώσις ἐστὶ τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ τῶν αἰσθητῶν καὶ τῶν νοητῶν.
5 Ἡ ὑπὲρ φύσιν ἐστὶν ἡ κίνησις τῆς θεωρίας τῆς ὑπερουσίου θεότητος. Ἡ παρὰ φύσιν ἐστὶν ἡ ἐν τοῖς ἐμπαθέσι κίνησις. Καθὼς ἔφη ὁ θεῖος καὶ μέγας Βασίλειος, ὅτι ἡ ψυχὴ, ὅταν εὐρεθῆ κατὰ φύσιν, ἄνω διάγει, ὅτε δὲ ἔξωθεν τῆς φύσεως αὐτῆς εὐρεθῆ, εὐρίσκειται κάτω εἰς τὴν γῆν, ὅταν δὲ ἄνω γένηται, ἀπαθῆς εὐρί-
10 σκεται· ἠνίκα δ' ἂν κατέλθῃ ἡ φύσις ἐκ τῆς οἰκείας τάξεως, τότε τὰ πάθη ἐν αὐτῇ εὐρίσκειται.

2 **Φ**ανερόν οὖν λοιπόν, ὅτι τὰ πάθη τὰ ψυχικὰ οὐκ εἰσι φύσει ψυχικά. Εἰ καὶ οὕτω κινεῖται ἐν τοῖς πάθεσι τοῦ σώματος τῆς ψεκτοῖς, ὡσπερ ἐν τῇ πείνῃ καὶ τῇ δίψῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἐπετέθη αὐτῇ ἐν τούτοις νόμος, οὐ τοσοῦτον μεμπτέα ἐστὶ, καθὼς ἐν τοῖς λοιποῖς τοῖς ὑποκειμένοις τῇ μέμψει. Ἔσθ' ὅτε συμβαίνει ἐπιτρέπεσθαί τινα παρὰ τοῦ Θεοῦ πράξαι τι δοκοῦν

* Ὁ Λόγος 83 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τμήμα τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 3 τῆς συριακῆς ἐκδόσεως, ὡς συνέχεια τοῦ 82. Ἡ συνέχεια ἔπειτα τοῦ κειμένου αὐτοῦ τῆς συριακῆς καλύπτεται ἀπὸ τοὺς Λόγους 44 καὶ 45. Πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ διαί-

ΠΕΡΙ

ΨΥΧΗΣ ΚΑΙ ΠΑΘΩΝ ΚΑΙ ΚΑΘΑΡΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥ

ΚΑΤΑ ΕΡΩΤΑΠΟΚΡΙΣΙΓ*

1 **Ε**ρώτησις. Τί εἶναι ἡ κατὰ φύσιν κατάστασις τῆς ψυχῆς· τί εἶναι ἡ παρὰ φύσιν καὶ τί ἡ ὑπὲρ φύσιν;

Ἀπόκρισις. Ἡ κατὰ φύσιν κατάστασις τῆς ψυχῆς εἶναι γνῶσις τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ, τῶν αἰσθητῶν καὶ τῶν νοητῶν· ἡ ὑπὲρ φύσιν εἶναι ἡ κίνησις ἀπὸ τὴν θεωρία τῆς θεότητος· ἡ παρὰ φύσιν εἶναι ἡ κίνησις μέσα στὰ πάθη. Ὅπως λέγει ὁ θεῖος καὶ μέγας Βασίλειος, ὅταν ἡ ψυχὴ εὐρεθῆ κατὰ φύσιν, ζῆ ἐπάνω, ἐνῶ ὅταν εὐρεθῆ ἔξω ἀπὸ τὴν φύσιν, εἶναι κάτω στὴ γῆ· ὅταν εἶναι ἐπάνω, εἶναι ἀπαθής, ὅταν ὁμως κατεβῆ ἡ φύσις ἀπὸ τὴν τάξιν της, τότε τὰ πάθη εὐρίσκονται μέσα της.

2 **Ε**ἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι τὰ ψυχικὰ πάθη δὲν εἶναι ἐκ φύσεως ψυχικά. Βέβαια ἡ ψυχὴ κινεῖται ἀπὸ τὰ ψεκτὰ πάθη ποῦ εἶναι στὸ σῶμα, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὴν δίψα, τὰ ὁποῖα, ἐπειδὴ δὲν ὠρίσθηκε γι' αὐτὰ ἀπαγορευτικός νόμος, δὲν εἶναι καθόλου ἀξιόμεμπτα, ὅπως τὰ ἄλλα ποῦ ὑπόκεινται στὴν μομφή. Μερικὲς φορές ἐπιτρέπε-

ρεσις τοῦ ὄλου συριακοῦ κειμένου ὑπ' ἀριθμὸν 3 μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὴν συριακὴ παράδοσι, ὅπου ἀπαντῶνται οἱ τίτλοι τῶν κεφαλαίων σὰν ὑπότιτλοι.

ἄτοπον, καὶ ἀντὶ τῆς μέμψεως καὶ τῶν ἐλέγχων, ἀγαθαῖς ἀμοιβαῖς ἀμειφθῆναι. Καθὼς ὁ προφήτης Ὡσηέ, ὁ πόρνην γεγαμηκῶς, καὶ ὡς Ἡλίας ὁ προφήτης, ὁ ζήλω Θεοῦ φονεύσας, καὶ
10 ὡς οἱ μαχαίραις τοὺς ἰδίους γονεῖς ἀποκτείναντες τῇ προστάξει τοῦ Μωϋσέως.

3 **Π** λὴν λέγεται φυσικῶς εἶναι τῇ ψυχῇ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸν θυμόν, χωρὶς τῆς τοῦ σώματος φύσεως. Καὶ ταῦτα αὐτῆς τὰ πάθη.

4 **Ε** ρώτησις. Πότερον ἡνίκα ἢ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμία ἐξαφθῆ ἔν τοις θείοις, κατὰ φύσιν ἐστὶν ἢ ὅταν εὐρεθῆ ἔν τοις γηϊνοῖς καὶ τοῖς σωματικοῖς; Καὶ διατί ζηλοῖ τῆς ψυχῆς ἢ φύσις τῶ θυμῶ; Καὶ πῶς λέγεται φυσικὸς ὁ θυμός; Ἐρα ἔν τῶ θυμοῦ-
5 σθαι διὰ τινὰ σαρκικὴν ἐπιθυμίαν ἢ φθόνον ἢ κενοδοξίαν; ἢ ἔν τοις τοιούτοις ἢ κατὰ τὸ ἐναντίον τούτων; Ἀποκρινέσθω ὁ λέγων, καὶ ἡμεῖς ἀκολουθήσομεν.

5 **Α** πόκρισις. Πολλὰ λέγει ἡ θεία Γραφὴ καὶ τίθησι καταχρηστικῶς ὀνόματα πολλᾶκις, ἅτινα τοῦ σώματος μὲν ἐστὶ, κατὰ τῆς ψυχῆς δὲ λέγεται, καὶ πάλιν τὰ τῆς ψυχῆς κατὰ τοῦ σώματος, καὶ οὐ χωρίζει ταῦτα. Ἄλλ' οἱ συνετοὶ συνιεῖσι
5 τοῦτο. Ὡσπερ τὰ τῆς θεότητος τοῦ Κυρίου, ἅτινα εἰρηνται κατὰ τοῦ παναγίου αὐτοῦ σώματος, πράγματα μὴ συγκρινόμενα τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καὶ πάλιν ταπεινὰ εἰρηνται κατὰ τῆς θεότητος αὐτοῦ, ἅτινά ἐστι κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ πολλοὶ μὴ συνιέντες τὸν σκοπὸν τῶν θείων λόγων ἐνταῦθα ὠλίσθησαν

1. Τὴν Γόμερ, Ὡσηέ, 1,2ἔἔ.

2. Γ' Βασ. 18,40.

ται ἀπὸ τὸν Θεὸ σὲ κάποιον νὰ πράξη κάτι πὸ φαίνεται ἄτοπο καί, ἀντὶ μομφῆς καὶ ἐλέγχου, νὰ ἀμειφθῆ με ἀγαθὲς ἀνταμοιβές, ὅπως ὁ προφήτης Ὡσηὲ πὸ ἐνυμφεύθηκε μιὰ πόρνη¹, καὶ ὁ προφήτης Ἡλίας πὸ ἀπὸ θεῖο ζῆλο ἐφόνευσε², καὶ ἐκεῖνοι πὸ με προσταγῆ τοῦ Μωυσεῖ ἐσκότωσαν με μαχαίρια τοὺς συγγενεῖς των.

3 **Λ** ἐγεται ὁμως ὅτι ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμὸς ἀνήκουν φυσικῶς στὴν φύσι τῆς ψυχῆς, εἶναι πέρα ἀπὸ τὴν φύσι τοῦ σώματος³, καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ πάθη της.

4 **Ε** ρώτησις. Πότε εἶναι κατὰ φύσιν ἡ ψυχὴ, ὅταν ἡ ἐπιθυμία της ἐξαφθῆ ἀπὸ τὰ θεῖα ἢ ὅταν εὐρεθῆ στὰ γήινα καὶ τὰ σωματικά; Καὶ γιατί ἐξάπτεται ἡ φύσις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν θυμὸ; Καὶ πῶς λέγεται φυσικὸς ὁ θυμὸς; Ἐραγε διότι ἐξάπτεται ἀπὸ κάποια σαρκικὴ ἐπιθυμία, ἢ ἀπὸ φθόνου καὶ κενοδοξία; ἀπὸ κάτι παρόμοιο ἢ ἀπὸ κάτι ἀντίθετο; Ἄς ἀποκριθῆ ὁ ὁμιλητῆς κι' ἐμεῖς θὰ ἀκολουθήσωμε⁴.

5 **Α** πόκρισις. Πολλὰ λέγει ἡ θεία Γραφὴ σχετικὰ με αὐτὰ καὶ πολλὰς φορές χρησιμοποιοεῖ τις λέξεις μεταφορικῶς. Μερικὲς φορές ὄρους πὸ ἀνήκουν στὸ σῶμα τοὺς ἀναφέρει στὴν ψυχὴ καὶ ἐπίσης ὄρους πὸ ἀνήκουν στὴν ψυχὴ τοὺς ἀναφέρει στὸ σῶμα, καὶ δὲν κάνει διάκρισι σ' αὐτούς. Ἀλλὰ οἱ συνετοὶ τὰ καταλαβαίνουν αὐτά. Παραδείγματός χάριν, τὰ λεγόμενα γιὰ τὴν θεότητα τοῦ Κυρίου λέγονται γιὰ τὸ πανάγιο σῶμα του, ἐνῶ δὲν ταιριάζουν στὴν ἀνθρώπινη φύσι, καὶ ἀντιθέτως λέγονται ταπεινὰ πράγματα γιὰ τὴν θεότητά του, ἂν καὶ ἀνήκουν στὴν ἀνθρωπότητα. Πολλοί, ἀγνοώντας τὸν σκοπὸ τῶν θείων λόγων, ὀλισθαίνουν

3. Εἶναι μόρια τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία.

4. Ἡ τελευταία ἐκφρασις δὲν εἶναι κατανοητή. Ποιὸς εἶναι ὁμιλητῆς καὶ σὲ τί θὰ ἀκολουθήσῃ ὁ ἐρωτῶν; Προφανῶς τὸ κείμενο ἔχει φθαρῆ ἢ ἡ ἀρχαία μετάφρασις εἶναι ἀτυχής.

- 10 *ολίσθημα ἀδιόρθωτον. Οὕτω καὶ τὰ τῆς ψυχῆς κατὰ τοῦ σώματος.*
- 6 **Ε** *ὶ οὖν ἡ ἀρετὴ ὑγεία ἐστὶ τῆς ψυχῆς φυσικῶς, λοιπὸν τὰ πάθη ἀρρωστία ἐστὶ τῆς ψυχῆς, ἐπισυμβάντα καὶ ἐπεισελθόντα τῇ φύσει καὶ ἐξαγαγόντα τῆς ἰδίας ὑγείας. Φανερόν οὖν, ὅτι ἡ ὑγεία προϋπάρχει ἐν τῇ φύσει τοῦ συμβεβηκότος ἀρρωστήματος. Καὶ εἰ ταῦτα οὕτως, ὡς καὶ ἀληθῆ ἐστὶ, λοιπὸν ἡ ἀρετὴ φυσικῶς ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ, τὰ δὲ συμβεβηκότα ἐξωθεν τῆς φύσεώς ἐστι.*
- 7 **Ε** *ρώτησις. Τὰ πάθη τὰ σωματικὰ φυσικῶς λέγεται τῷ σώματι ἢ κατὰ συμβεβηκός; Καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς τὰ ὄντα αὐτῇ διὰ τὴν πρὸς τὸ σῶμα σχέσιν, φυσικῶς αὐτῇ λέγονται ἢ καταχρηστικῶς;*
- 8 **Α** *πόκρισις. Τὰ μὲν τοῦ σώματος οὐ θαρρεῖ τις λέγειν καταχρηστικῶς, τὰ δὲ τῆς ψυχῆς, ἀφ' οὗ ἔγνωσται καὶ ὑπὸ πάντων ὁμολόγηται ὅτι φυσικῶς πέφυκε τῇ ψυχῇ ἢ καθαρότης, θαρρεῖν δεῖ καὶ λέγειν, ὅτι φυσικῶς αὐτῇ τὰ πάθη οὐδαμῶς. Διότι ἡ νόσος, δευτέρα ἐστὶ τῆς ὑγείας. Τὸ δὲ εἶναι τὴν μίαν φύσιν ἀγαθὴν καὶ πονηράν, ἀδύνατον, ὥστε ἐξ ἀνάγκης ἢ μία προηγεῖται τῆς ἐτέρας, ἐκείνη δὲ ἐστὶν ἡ φυσικὴ, ἢ προϋπάρξασα τῆς ἐτέρας. Διότι πᾶν πρᾶγμα ὄν συμβεβηκός, οὐ λέγεται εἶναι ἐκ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἐξωθεν ἐπεισελθόν· καὶ παντὶ*
 10 *συμβεβηκότι καὶ ἐπεισερχομένῳ ἀλλοίωσις ἔπεται, ἢ δὲ φύσις οὐκ ἀλλοιοῦται οὔτε μετακινεῖται.*
- 9 **Π** *ᾶν πάθος πρὸς ὠφέλειαν ὑπάρχον παρὰ Θεοῦ δεδωρηται, Καὶ τὰ σωματικὰ πάθη πρὸς ὠφέλειαν καὶ αὐξήσιν αὐτοῦ τέθεινται ἐν αὐτῷ, ὁμοίως καὶ τὰ ψυχικά. Ἄλλ' ὅταν ἀναγκασθῇ τὸ σῶμα ἐξω γενέσθαι τῆς ἰδίας εὐθηνίας, ἐν τῇ στερή-*

ἐδῶ ἀνεπανόρθωτα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ ἀναφορικά μετὰ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου.

6 **Α**ν λοιπὸν ἡ ἀρετὴ εἶναι ὑγεία τῆς ψυχῆς φυσικῶς, τότε τὰ πάθη εἶναι ἀρρώστια τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ ἐπῆλθαν καὶ εἰσῆλθαν στὴν φύσι καὶ τῆς ἀφήρεσαν τὴν ὑγεία. Εἶναι λοιπὸ φανερὸ ὅτι ἡ ὑγεία ὑπάρχει στὴν φύσι πρὶν ἀπὸ τὸ συμβεβηκὸς ἀρρώστημα. Καὶ ἂν αὐτὰ εἶναι ἔτσι, ὅπως καὶ πράγματι εἶναι, τότε ἡ ἀρετὴ εὐρίσκεται φυσικῶς στὴν ψυχῇ, ἐνῶ τὰ συμβεβηκότα εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν φύσι.

7 **Ε**ρώτησις. Τὰ σωματικὰ πάθη φυσικῶς ἀναφέρονται στὸ σῶμα ἢ κατὰ συμβεβηκός; Καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, πού τὰ ἔχει λόγῳ τῆς σχέσεώς της μετὰ τὸ σῶμα, ἀναφέρονται σ' αὐτὴν φυσικῶς ἢ καταχρηστικῶς;

8 **Α**πόκρισις. Τὰ πάθη τοῦ σώματος δὲν τολμᾶ κανεὶς νὰ τὰ εἰπῇ καταχρηστικῶς· ὡς πρὸς τὴν ψυχὴ ὁμως, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸ καὶ πανθομολογούμενο ὅτι ἡ καθαρότης εἶναι φυσικῶς φυτευμένη στὴν ψυχῇ, πρέπει ἀνεπιφύλακτα νὰ δεχθοῦμε ὅτι τὰ πάθη δὲν τῆς ἀνήκουν φυσικῶς μετὰ κανένα τρόπο. Διότι ἡ νόσος ἔρχεται δεύτερη ἀπὸ τὴν ὑγεία. Εἶναι ἀδύνατο ἡ ἴδια φύσις νὰ εἶναι καὶ ἀγαθὴ καὶ πονηρὴ, ὥστε ἀναγκαστικὰ ἡ μία προηγεῖται τῆς ἄλλης· φυσικὴ δὲ εἶναι ἐκεῖνη πού προϋπάρχει ἀπ' ἔξω· καὶ κάθε συμβεβηκὸς καὶ ὑπηρερούμενο ὑπόκειται σὲ ἀλλοίωσι, ἡ φύσις ὁμως δὲν ἀλλοιώνεται οὔτε μετακινεῖται⁵.

9 **Κ**άθε πάθος πού ὑπάρχει γιὰ ὠφέλεια ἔχει δωρηθῆ ἀπὸ τὸν Θεό. Τὰ σωματικὰ πάθη ἔχουν τεθῆ στὸν ἄνθρωπο γιὰ ὠφέλεια καὶ αὐξήσι του, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ ψυχικά. Ὅταν ὁμως τὸ σῶμα ἀναγκασθῆ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν οἰ-

5. Μετὰ τὴν ἀπάντησι ὅτι τὰ ψυχικὰ πάθη ἀποτελοῦν συμβεβηκὸς ἐμμέσως δίνεται ἡ ἀπάντησις καὶ περὶ τοῦ κακοῦ συνολικὰ ὡς συμβεβηκότος.

5 σει τῶν οἰκείων καὶ τῇ ψυχῇ ἀκολουθῆσαι, τότε ἐξασθενεῖ καὶ βλάπτεται. Καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῇ καταλείψασα, τῷ σώματι ἀκολουθήσῃ, τηνικαῦτα καὶ αὐτὴ βλάπτεται, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, λέγοντα, «τὸ πνεῦμα ἐπιθυμεῖ κατὰ τῆς σαρκός, καὶ ἡ σὰρξ κατὰ τοῦ πνεύματος». Ταῦτα γὰρ ἀλλήλοις
10 ἀντίκειται. Οὐκοῦν μηδεὶς βλασφημεῖτω τὸν Θεόν, ὅτι αὐτὸς τὰ πάθη καὶ τὴν ἀμαρτίαν ἐπὶ τὴν φύσιν ἡμῶν τέθεικεν. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐν ταῖς φύσεσι τέθεικε τὰ ἐκάστην ἀυξάνοντα, ἀλλ' ὅταν συναινέσῃ μία τῇ ἐτέρᾳ, τότε οὐκ ἐν τοῖς ἰδίοις εὐρίσκεται, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐναντίοις. Εἰ γὰρ ἦσαν τὰ πάθη φυσικῶς ἐν τῇ ψυχῇ, τί-
15 νος χάριν ἐβλάπτετο ὑπ' αὐτῶν; Τὰ γὰρ τῆς φύσεως ἴδια, τὴν φύσιν οὐ λυμαίνεται.

10 **Ε**ρώτησις. Καὶ τίνας ἐνεκεν τὰ σωματικὰ πάθη τὰ ἀυξάνοντα καὶ ἐνδυναμοῦντα τὸ σῶμα, τὴν ψυχὴν βλάπτουσιν, εἰ ταύτης οὐκ εἰσὶν ἴδια; Καὶ τίνας χάριν ἡ ἀρετὴ τὸ σῶμα μὲν κολάζει, τὴν δὲ ψυχὴν ἀυξάνει;

11 **Α**πόκρισις. Οὐχ ὁρᾷς πῶς τὰ ἐξωθεν τῆς φύσεως ὄντα βλάπτει ταύτην; Ἐκάστη γὰρ φύσις προσεγγίσασα τοῖς οὐσίαις αὐτῇ, εὐφροσύνης πληροῦται. Θέλεις δὲ γινῶναι, τί ἐστὶ τὸ ἴδιον ἐκάστης τῶν φύσεων τούτων; Ὅρα, ὅτι τὰ βοηθοῦντα
5 ἐκάστη, ἴδια αὐτῆς ἐστὶ, τὰ δὲ βλάπτοντα, ἀλλότρια καὶ ἐξωθεν ἐπεισελθόντα. Ἐπεὶ οὖν ἐγνωσται, ὅτι τὰ πάθη τούτων ἀλλήλοις ἀντίκεινται, λοιπὸν πᾶν ὁτιοῦν βοηθοῦν τῷ σώματι καὶ ἀνεσιν αὐτῷ δίδωσιν, ὅταν δὲ ἡ ψυχὴ ἐν αὐτῷ συναναστραφῇ, οὐ λέγεται φυσικῶς εἶναι αὐτῇ· τὰ γὰρ τῆς ψυχῆς φυσικῶς ἴδια,

κεία κατάστασί του, με τὴν στέρησι τῶν χρειωδῶν του, καὶ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ψυχὴ, τότε ἐξασθενεῖ καὶ βλάπτεται. Ἐπίσης ὅταν ἡ ψυχὴ, ἐγκαταλείποντας τὰ ὑπάρχοντά της, ἀκολουθήσῃ τὸ σῶμα, τότε καὶ αὐτὴ βλάπτεται, κατὰ τὸν θεῖο ἀπόστολο ποὺ λέγει, «τὸ πνεῦμα ἐπιθυμεῖ ἀντίθετα πρὸς τὴν σάρκα, καὶ ἡ σάρκα ἀντίθετα πρὸς τὸ πνεῦμα»⁶. Διότι αὐτὰ εἶναι ἐνάντια μεταξύ τους. Κανεὶς λοιπὸν νὰ μὴ βλασφημῇ τὸν Θεὸ μετὰ τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι αὐτὸς ἔβαλε στὴν φύσι μας τὰ πάθη καὶ τὴν ἁμαρτία. Στὴν πραγματικότητα αὐτὸς ἔβαλε στίς φύσεις ὅσα αὐξάνουν τὴν καθεμιὰ τους· ἀλλὰ ὅταν ἡ μιὰ συνδεθῇ μετὰ τὴν ἄλλη, τότε δὲν εὐρίσκεται στὴν δική της κατάστασι, ἀλλὰ στὴν ἀντίθετη. Ἄν τὰ πάθη ὑπῆρχαν φυσικῶς στὴν ψυχὴ, γιὰ ποιὸ λόγο θὰ ἐβλάπτετο ἀπ' αὐτά; Διότι τὰ ιδιώματα τῆς φύσεως δὲν παραβλάπτουν τὴν φύσι.

10 **Ε**ρώτησις. Γιὰ ποιὸ λόγο τὰ σωματικὰ πάθη, ποὺ αὐξάνουν καὶ ἐνδυναμώνουν τὸ σῶμα, βλάπτουν τὴν ψυχὴ, ἂν δὲν εἶναι δικά της; Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο ἡ ἀρετὴ τιμωρεῖ τὸ σῶμα, ἀλλὰ αὐξάνει τὴν ψυχὴ;

11 **Α**πόκρισις. Δὲν βλέπεις πῶς τὰ εὐρισκόμενα ἐκτὸς τῆς φύσεως τὴν βλάπτουν; Διότι κάθε φύσις ποὺ προσεγγίζει τὰ δικά της καταλαμβάνεται ἀπὸ εὐφροσύνη. Θέλεις τώρα νὰ μάθῃς τί εἶναι ιδιότης καθεμιᾶς ἀπὸ τίς φύσεις αὐτές; Πρόσεχε, ὅτι ὅσα βοηθοῦν κάθε φύσι εἶναι ιδιότητές της, ἐνῶ τὰ βλαβερά σ' αὐτὴν εἶναι ξένα καὶ ἔρχονται ἀπ' ἔξω. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ πάθη τῶν φύσεων τούτων⁷ εἶναι μεταξύ τους ἐνάντια, ἐπομένως κάθε τι ποὺ βοηθεῖ τὸ σῶμα, τοῦ παρέχει καὶ ἄνεσι, ἐνῶ ὅταν χρησιμοποιηθῇ ἀπὸ τὴν ψυχὴ, δὲν θεωρεῖται φυσικὸ γι' αὐτὴν, ἐφ'

7. Δηλαδή τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος.

10 θάνατός ἐστι τοῦ σώματος, καταχρηστικῶς δὲ ὁμῶς αὐτῇ ἀνα-
τίθεται, καὶ διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν οὐ δύναται τοῦτο
ἐλευθερωθῆναι, ἐν ὧσιν τοῦτο φορεῖ. Διότι φυσικῶς κεκοινώ-
νηκε τοῖς λυπηροῖς αὐτοῦ, διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς κινήσεως αὐτῆς,
τὴν μεμιγμένην τῇ κινήσει τοῦ σώματος ἐν τῇ ἀκαταλήπτῳ
15 σοφίᾳ. Ἄλλ' εἰ καὶ οὕτως ἀλλήλοις κεκοινωνήκασιν, ἀλλ'
ὁμῶς κεχώρισται κινήσεις ἀπὸ κινήσεως, καὶ θέλημα ἀπὸ θελή-
ματος, καὶ πάλιν τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ πνεύματος.

12 **Η** δὲ φύσις οὐκ ἀλλοιοῦται, ἀλλ' ἐκάστη αὐτῶν, εἰ καὶ λίαν
κλίνει εἴτε πρὸς τὴν ἀμαρτίαν εἴτε πρὸς τὴν ἀρετήν, ἀλλ'
ὁμῶς ἐκάστη αὐτῶν τῷ ἰδίῳ θελήματι κινεῖται. Καὶ ὅταν ἡ
ψυχὴ ἀρθῇ ἀπὸ τῆς μερίμνης τοῦ σώματος, τότε ὅλη καθόλου
5 διὰ τοῦ πνεύματος ἀνθεῖ τὰς ἑαυτῆς κινήσεις καὶ ἐν μέσῳ τοῦ
οὐρανοῦ νήχεται ἐν ἀκαταλήπτοις πράγμασιν· οὐ μὲν δὲ συγχω-
ρεῖ τῷ σώματι τοῦ μνημονεύειν τῶν ἰδίων, κἂν οὕτω γένηται.
Καὶ ἐὰν πάλιν τὸ σῶμα ἐν ταῖς ἀμαρτίαις εὐρεθῇ, οἱ διαλογι-
σμοὶ τῆς ψυχῆς οὐ παύονται ἀλλόμενοι ἐν τῇ διανοίᾳ.

13 **Ε**ρώτησις. Τί ἐστὶν ἡ καθαρότης τοῦ νοῦ;
Απόκρισις. Καθαρός ἐστὶ τὸν νοῦν, οὐχ ὁ μὴ γινώσκων
τὸ κακόν, ἐπεὶ κτηνώδης ἔσται, οὔτε ὁ ὢν τῇ φύσει ἐν τάξει
νηπίων, οὔτε ὁ πρόσωπον λαμβάνων. Ἄλλ' αὕτη ἐστὶν ἡ καθα-
5 ρότης τοῦ νοῦ· διαλογισμὸς ἐν θείοις γενόμενος μετὰ τὴν πρᾶξιν
τῶν ἀρετῶν. Καὶ οὐ θρασυνόμεθα εἰπεῖν, ὅτι ἄνευ τῆς τῶν λο-
γισμῶν πείρας τοῦτο ἐκτῆσατό τις, ἐπεὶ οὐκ ἐνδέδυται σῶμα.
Ἡμεῖς γὰρ ἕως τοῦ θανάτου μὴ πολεμηθῆναι τὴν φύσιν ἢ μὴ
βληθῆναι, οὐ θαρροῦμεν λέγειν. Πείραν δὲ τῶν λογισμῶν λέγω,

8. Βλ. σχετικὰ τὸ θαυμάσιο λόγιον τοῦ Σισώη 38 στὰ Ἀποφθέγματα Γε-

ὅσον οἱ φυσικὲς ιδιότητες τῆς ψυχῆς σημαίνουν θάνατο τοῦ σώματος, καταχρηστικῶς ὅμως ἀποδίδεται σ' αὐτὴν καὶ λόγῳ τῆς ἀσθενείας τοῦ σώματος δὲν μπορεῖ νὰ ἐλευθερωθῆ ὅσο εἶναι περιβεβλημένη μὲ αὐτό. Διότι φυσικῶς ἔχει κοι-
 νωνήσει μὲ τὶς λύπες του, λόγῳ τῆς ἐνώσεως τῆς κινήσεως
 της μὲ τὴν κίνησι τοῦ σώματος κατὰ τὴν ἀκατάληπτη σοφία.
 Ἄλλὰ, ἂν καὶ ἔχουν κοινωνήσει μεταξύ τους κατ' αὐτὸν τὸν
 τρόπο, ὅμως εἶναι διακεκριμένη ἡ κινήσις ἀπὸ τὴν κίνησι
 καὶ τὸ θέλημα ἀπὸ τὸ θέλημα, καθὼς καὶ τὸ σῶμα ἀπὸ τὸ
 πνεῦμα.

12 **Η** φύσις ὅμως δὲν ἀλλοιώνεται, ἀλλὰ ἡ καθεμιὰ του,
 ἔστω καὶ ἂν κλίνη πολὺ εἴτε πρὸς τὴν ἀμαρτία εἴτε
 πρὸς τὴν ἀρετή, κινεῖται μὲ τὸ δικό της θέλημα. Καὶ ὅταν ἡ
 ψυχὴ ὑψωθῆ ἀπὸ τὴν μέριμνα τοῦ σώματος, τότε ὅλη γενι-
 κῶς ἐκδηλώνει τὶς κινήσεις της διὰ τοῦ πνεύματος, κολυμ-
 βώντας στὸ μέσο τοῦ οὐρανοῦ μέσα σὲ ἀκατανόητα πράγμα-
 τα· ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὴν τὴν κατάστασι ἐπιτρέπει στὸ σῶμα νὰ
 ἐνθυμῆται τὰ ἰδικά του. Καὶ ἂν πάλι τὸ σῶμα εὐρεθῆ μέσα
 στὶς ἀμαρτίες, οἱ διαλογισμοὶ τῆς ψυχῆς δὲν παύουν νὰ ἀνα-
 παηδοῦν στὴν διάνοια.

13 **Ε** ρώτησις. Τί εἶναι ἡ καθαρότης τοῦ νοῦ;
 Ἀπόκρισις. Καθαρὸς στὸν νοῦ δὲν εἶναι ἐκεῖνος ποὺ
 δὲν γνωρίζει τὸ κακό, διότι αὐτὸς θὰ ἦταν κτηνώδης, οὔτε
 ἐκεῖνος ποὺ φυσικῶς εὐρίσκεται στὴν κατάστασι τοῦ νηπίου
 οὔτε ὁ ὑποκρινόμενος ξένο πρόσωπο. Καθαρότης τοῦ νοῦ
 εἶναι αὕτη· δηλαδὴ ὁ διαλογισμὸς ποὺ φθάνει στὰ θεῖα μετὰ
 τὴν ἐκτέλεσι τῶν ἀρετῶν. Δὲν τολμοῦμε βέβαια νὰ εἰποῦμε
 ὅτι τὴν ἀποκτᾶ κανεὶς χωρὶς τὴν πεῖρα τῶν κακῶν λογι-
 σμῶν, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἦταν ἐνδεδυμένος μὲ σῶμα. Ἐμεῖς
 βέβαια δὲν τολμοῦμε νὰ εἰποῦμε ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν πολεμεῖται
 ἢ δὲν βλάπτεται ἕως τὴν ὥρα τοῦ θανάτου ἀκόμη⁸. Λέγοντας

10 οὐ τὸ ὑποταγῆναι τούτοις, ἀλλὰ τὸ ἀρχὴν βαλεῖν, τοῦ ἀγωνίσασθαι ἐν αὐτοῖς.

14 **Η** κίνησις τῶν λογισμῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπὸ τεσσάρων αἰτιῶν γίνεται. Πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ θελήματος τῆς σαρκὸς τοῦ φυσικοῦ· δεύτερον δὲ ἐκ τῆς φαντασίας τῶν αἰσθήσεων τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων, ὧνπερ ἀκούει καὶ βλέπει· τρίτον, 5 ἐκ τῶν προλήψεων καὶ ἐκ τῆς ἐκκλίσεως τῆς ψυχῆς, ὧν ἔχει κατὰ νοῦν· τέταρτον, ἐκ τῶν προσβολῶν τῶν δαιμόνων τῶν πολεμούντων ἡμᾶς εἰς πάντα τὰ πάθη, διὰ τῶν αἰτιῶν ὧν προείπομεν. Διὰ τοῦτο ἕως θανάτου οὐ δύναται ὁ ἄνθρωπος μὴ ἔχειν λογισμοὺς καὶ πόλεμον, ὅσον ἐστὶν ἐν τῇ ζωῇ τῆς σαρκὸς 10 ταύτης. Εἰ γὰρ πρὸ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ κόσμου καὶ πρὸ θανάτου ἐνδέχεται καταργηθῆναι μίαν τῶν τεσσάρων τούτων αἰτιῶν, ἢ καὶ ἐὰν δυνατὸν ᾗ τὸ σῶμα μὴ ζητεῖν τὰ ἀναγκαῖα καὶ μὴ ἀναγκασθῆ ἐπιθυμῆσαί τινος τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, κρῖνον σύ.

15 **Ε**ἰ δὲ ἀτοπὸν ἐστὶν ἐννοῆσαί τι τῶν τοιούτων, ἐπειδὴ ἡ φύσις ἐπιδεῆς ἐστὶ τῶν τοιούτων, λοιπὸν τὰ πάθη κινουῦνται ἐν παντὶ σῶμα φοροῦντι, θέλοντι καὶ μὴ βουλομένῳ. Διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον παραφυλάττεσθαι πάντα ἄνθρωπον, οὐ δι' ἐν λέγω 5 πάθος, τὸ φανερώς καὶ συνεχῶς ἐν αὐτῷ κινούμενον, οὐδὲ δύο, ἀλλὰ πλείονα, ὡς σῶμα φοροῦντα. Οἱ νικήσαντες τὰ παθη διὰ τῶν ἀρετῶν, εἰ καὶ ἐνοχλοῦνται ὑπὸ τῶν λογισμῶν καὶ τῶν προσβολῶν τῶν τεσσάρων αἰτιῶν, ἀλλ' οὐχ ἠττῶνται· ὅτι ἔχουσι δύναμιν καὶ ἀρπάζεται ὁ νοῦς αὐτῶν εἰς μνήμας ἀγαθὰς 10 καὶ θείας.

16 **Ε**ρώτησις. Τί διαφέρει ἡ καθαρότης τοῦ νοῦ τῆς καθαρότητος τῆς καρδίας;

Ἀπόκρισις. Ἄλλη μὲν ἐστὶν ἡ καθαρότης τοῦ νοός, ἑτέρα δὲ τῆς καρδίας. Ὁ μὲν γὰρ νοῦς μία ἐστὶ τῶν τῆς ψυχῆς αἰσθήσεων, ἡ δὲ καρδία ἐστὶν ἡ περιέχουσα καὶ κρατοῦσα τὰς ἔνδον αἰ-

πειρα τῶν λογισμῶν, δὲν ἐννοῶ τὸ νὰ ὑποταγῆ κανεὶς σ' αὐτούς, ἀλλὰ τὴν ἐναρξί τοῦ ἀγῶνος μὲ αὐτούς.

14 **Η** κίνησις τῶν λογισμῶν στὸν ἄνθρωπο προκαλεῖται ἀπὸ τέσσερις αἰτίες⁹. Πρῶτα ἀπὸ τὸ φυσικὸ θέλημα τῆς σάρκας, δεύτερο ἀπὸ τὴν φαντασία τῆς αἰσθήσεως τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου, ποὺ ἀκοῦει καὶ βλέπει, τρίτο ἀπὸ τὶς προλήψεις καὶ τὶς παρεκκλίσεις τῆς ψυχῆς ἀπὸ ὅσα ἔχει στὸν νοῦ, τέταρτο ἀπὸ τὶς προσβολές τῶν δαιμόνων ποὺ μᾶς πολεμοῦν μὲ ὅλα τὰ πάθη γιὰ τὶς αἰτίες ποὺ ἀναφέραμε προηγουμένως. Γι' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ μὴ ἔχη λογισμοὺς καὶ πόλεμο ὅσον καιρὸ εὐρίσκεται στὴν ζωὴ τῆς σάρκας ἕως τὸν θάνατο. Κρίνε ἐσὺ ὁ ἴδιος, ἂν εἶναι δυνατὸ νὰ καταργηθῆ μιὰ ἀπὸ τὶς τέσσερις αὐτὲς αἰτίες, ἢ ἂν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ ζητῆ τὸ σῶμα τὰ ἀναγκαῖα του καὶ νὰ πιέζεται ἀπὸ τὴν φύσιν νὰ ἐπιθυμῆ κάτι ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα.

15 **Α** ν ὅμως εἶναι ἄτοπο νὰ σκεφθῆ κανεὶς κάτι τέτοιο, ἐπειδὴ ἡ φύσις χρειάζεται αὐτὰ τὰ πράγματα, λοιπὸν τὰ πάθη κινοῦνται σὲ κάθε ὄν ποὺ φορεῖ σάρκα, εἴτε θέλει εἴτε ὄχι. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖο κάθε ἄνθρωπος νὰ προφυλάσσεται, ὄχι ἀπὸ ἓνα πάθος, ποὺ κινεῖται μέσα του φανερὰ καὶ συνεχῶς, οὔτε ἀπὸ δύο, ἀλλὰ ἀπὸ περισσότερα, ἀφοῦ φορεῖ σῶμα. Ἐκεῖνοι ποὺ ἐνίκησαν τὰ πάθη διὰ τῶν ἀρετῶν, ἂν καὶ ἐνοχλοῦνται ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς καὶ ἀπὸ τὶς προσβολές τῶν τεσσάρων αἰτιῶν, δὲν νικῶνται· διότι ἔχουν δύναμι καὶ ἀρπάζεται ὁ νοῦς τῶν ἀπὸ ἀγαθὲς καὶ θεῖες ἀναμνήσεις.

16 **Ε** ρώτησις. Τί διαφέρει ἡ καθαρότης τοῦ νοῦ ἀπὸ τὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς;

Ἀπόκρισις. Ἄλλη εἶναι ἡ καθαρότης τοῦ νοῦ καὶ ἄλλη τῆς καρδιᾶς. Ὁ νοῦς εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ἡ καρδιὰ εἶναι ἐκείνη ποὺ περικλείει καὶ κρατεῖ τὶς ἐσωτερι-

9. Ἐδῶ ὁ Ἰσαὰκ ἐννοεῖ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ἀποκλειστικά.

σθήσεις, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ρίζα. Καὶ εἰ ἡ ρίζα ἀγία, καὶ οἱ κλάδοι ἅγιοι. Ἦγουν, ἐὰν καθαρθῇ ἡ καρδιά, δῆλον ὅτι καὶ πᾶσαι αἱ αἰσθήσεις καθαίρονται. Ὁ μὲν γὰρ νοῦς ἐὰν ἐπιμέλειαν ποιησῆται τῆς ἀναγνώσεως τῶν θείων Γραφῶν ἢ καὶ μοχθήσει μί-
 10 κρὸν ἐν τε νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις καὶ ἡσυχίαις, ἐπιλήσεται μὲν τῆς προτέρας διαγωγῆς καὶ καθαρθήσεται, ἡνίκα ἂν μακρυνθῇ ἀπὸ τῆς αἰσχροῦ ἀναστροφῆς, οὐ μὴν δὲ μόνιμον ἔξει τὴν καθαρότητα· ὥσπερ γὰρ ταχέως καθαίρεται, οὕτω καὶ ταχέως μολύνεται.

17 **Η** δὲ καρδιά διὰ πολλῶν θλίψεων καὶ στερήσεων καὶ μακρυσμοῦ τῆς κοινωνίας τῆς μετὰ τῶν κατὰ κόσμον κοσμικῶν πάντων καὶ τῆς τούτων ἀπονεκρώσεως, καθαίρεται. Καθαρθεῖσα δὲ ἀπὸ τῶν μικρῶν πραγμάτων, οὐ μολύνεται αὐ-
 5 τῆς ἢ καθαρότης, οὐδὲ ἀπὸ τῶν μεγάλων πολέμων καὶ φανερῶν πτοεῖται, τῶν φοβερῶν λέγω· καθότι ἐκτήσατο στόμαχον ἰσχυρόν, δυνάμενον τάχιστα πέψαι πᾶσαν τροφήν, τὴν οὖσαν τοῖς ἀσθενέσιν ἀπεπτον. Οὕτω γὰρ εἴρηται τοῖς ἰατροῖς· ὅτι ἐκάστη βρῶσις κρεῶν δύσπεστος μὲν ἐστὶ, πολλὴν δὲ δύναμιν
 10 ἐμποιεῖ τοῖς ὑγιεινοῖς σώμασιν, ἡνίκα στόμαχος ἰσχυρὸς ταύτην δέξεται.

18 **Ο** ὕτως ἐκάστη καθαρότης ταχέως γινομένη καὶ ἐν μικρῷ χρόνῳ, καὶ ὀλίγῳ κόπῳ ταχέως καὶ ἀπογίνεται καὶ μολύνεται. Ἡ δὲ καθαρότης ἢ γενομένη διὰ πολλῶν θλίψεων καὶ ἢ διὰ μακροῦ χρόνου κτηθεῖσα, ἐκ τινος μετρίας προσβολῆς ἐν
 5 τινι μορίῳ τῶν τῆς ψυχῆς οὐ φοβεῖται. Ὁ Θεὸς γὰρ κρατύνει αὐτήν.

Αὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

10. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Ἰσαὰκ θέλει νὰ τονίσῃ κατὰ τὴν παράδοσι τῆς «καρδιολογίας» τῶν παλαιότερων, ὅπως ὁ Μακάριος, ἀλλὰ μὲ σχετικὴ πρωτο-

κὲς αἰσθήσεις, καὶ εἶναι αὐτὴ ἡ ρίζα¹⁰. Καὶ ἂν ἡ ρίζα εἶναι ἁγία, ἅγιοι εἶναι καὶ οἱ κλάδοι· δηλαδὴ ἂν καθαρθῇ ἡ καρδιά, προφανῶς καθαρίζονται καὶ ὅλες οἱ αἰσθήσεις. Διότι ὁ νοῦς λησμονεῖ τὴν προηγούμενη διαγωγή καὶ καθαρίζεται, ἂν δείξη ἐπιμέλεια γιὰ τὴν ἀνάγνωσι τῶν θείων Γραφῶν ἢ μοχθήσῃ λίγο στὶς νηστεῖες, τὶς ἀγρυπνίες καὶ τὶς ἡσυχίες, ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τὶς αἰσchrές συνήθειες· ἀλλὰ δὲν ἀποκτᾶ μόνιμη καθαρότητα, διότι ὅσο γρήγορα καθαρίζεται, τόσο γρήγορα μολύνεται.

17 **Η** καρδιά καθαρίζεται μὲ τὶς πολλὰς θλίψεις, τὶς στέρησεις, τὴν ἀπομάκρυνσι ἀπὸ τὴν συναναστροφή μὲ ὄλους τοὺς κοσμικοὺς καὶ τὴν ἀπὸ κάθε πλευρὰ ἀπονέκρωσι. Ὅταν ὁμως καθαρῶσθῃ ἀπὸ τὰ μικρὰ πράγματα, δὲν μολύνεται ἡ καθαρότης της οὔτε πτοεῖται ἀπὸ τοὺς μεγάλους καὶ φανεροὺς πολέμους, ἐννοῶ τοὺς φοβεροὺς· καθ' ὅσον ἀπέκτησε δυνατὸ στομάχι πὺ μπορεῖ γρήγορα νὰ χωνεύσῃ κάθε τροφή πὺ εἶναι δύσπεπτη στοὺς ἀσθενεῖς. Διότι αὐτὸ λέγουν οἱ ἰατροί· ὅτι ἡ βρῶσις κρέατος εἶναι βέβαια δύσπιστη, ἀλλὰ προκαλεῖ πολλὴ δύναμι στὰ ὑγιεινὰ σώματα, ὅταν τὸ στομάχι πὺ τὴν δέχεται εἶναι δυνατό.

18 **Ε** τσι κάθε καθαρότης πὺ ἐπιτυγχάνεται γρήγορα, σὲ σύντομο χρόνο καὶ μὲ λίγον κόπο, γρήγορα ἐξαφανίζεται καὶ μολύνεται. Ἡ καθαρότης ὁμως πὺ ἀποκτᾶται μὲ πολλὰς θλίψεις καὶ μὲ πολὺν χρόνο, δὲν κινδυνεύει ἀπὸ καμμιά ἀσήμαντη προσβολὴ σὲ κάποιο μῶριο τῆς ψυχῆς· διότι τὴν δυναμώνει ὁ Θεός.

Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

τυπία, ὅτι πλὴν τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων ὑπάρχουν καὶ οἱ ἐσωτερικὲς· ὁ νοῦς εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ἐσωτερικὲς αἰσθήσεις καὶ ἡ καρδιά εἶναι τὸ κέντρο ὄλων αὐτῶν.

ΛΟΓΟΣ ΠΔ'

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΘΕΑΣ ΤΗΣ ΤΩΝ ΑΣΩΜΑΤΩΝ ΦΥΣΕΩΣ

ΚΑΤ' ΕΡΩΤΗΣΙΝ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΙΝ

1 **Ε**ρώτησις. Κατὰ πόσους τρόπους καὶ διαφορὰς δέχεται τὴν θεάν τῆς φύσεως τῶν ἀσωμάτων ἢ ἀνθρωπίνη φύσις;

Ἀπόκρισις. Πάσης φύσεως ἀσυνθέτου καὶ λεπτῆς τῶν πνευμα-
5 τικῶν σωμάτων κατὰ τρεῖς διαφορὰς ὑποπίπτει ἢ κατάληψις τῇ αἰσθήσει τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἢ ἐν παχύτητι ὑποστάσεως, ἐνουσίως, ἢ ἐν λεπτότητι ὑποστάσεως, ἀνουσίως, ἢ ἐν θεωρίᾳ ἀληθινῇ, ἣτις ἐστὶν ἡ οὐσιώδης θεωρία. Καὶ κατὰ μὲν τοῦ πρώτου ἐξουσίαν ἔχουσιν αἱ αἰσθήσεις, κατὰ δὲ τοῦ δευτέρου ἢ
10 ψυχὴ ἀκρομερῶς καθορᾷ, κατὰ δὲ τοῦ τρίτου ἢ δύναμις τῆς φύσεως τῆς διανοίας. Καὶ πάλιν ἡ θέλησις καὶ ἡ διάνοια καθ' ἑκατέρου αὐτῶν ἔχουσι τὴν ἐξουσίαν καὶ τὰ κατὰ τῆς θελήσεως καὶ τῆς ψυχικῆς καυχήσεως, κἀκεῖνου ᾧ συντέθεται αὕτη. Ἡ θέλησις πρῶτόν ἐστιν ἡ αἰτία, καὶ ταῦτα ἔκγονα τοῦ αὐτε-
15 ξουσίου, εἰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς χρείας ἡσυχίαν ἄγει τό τε αὐτεξούσιον καὶ τὸ θέλημα, ἐν ὅσῳ χώραν ἔχει ἢ ἐνέργεια κἀκεῖσε

* Ὁ Λόγος 84 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 27 κείμενον τῆς συριακῆς ἐκδόσεως τοῦ Bedjan. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι στὸ συριακὸ ἢ πραγματεία δὲν εἶναι διεσπασμένη σὲ ἐρωταποκρίσεις.

1. Ἡ ἐκφρασις αὕτη εἶναι ἄτοπη καὶ ὀφείλεται σὲ ἀτυχῆ ἀπόδοσι τῶν

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΘΕΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΑΣΩΜΑΤΩΝ
ΚΑΤΑ ΕΡΩΤΑΠΟΚΡΙΣΙ*

¹ **Ε**ρώτησις. Μὲ πόσους καὶ ποιούς τρόπους ἐπιτυγχάνει ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τὴν θέα τῆς φύσεως τῶν ἀσωμάτων;

Ἀπόκρισις. Κατὰ τρεῖς τρόπους ὑποπίπτει στὴν ἀνθρώπινη αἴσθησι ἡ κατάληψις κάθε φύσεως ἀσύνθετης καὶ λεπτῆς τῶν πνευματικῶν σωμάτων¹. μὲ παχειὰ μορφή ποῦ εἶναι ὑλικὴ ἢ μὲ λεπτὴ μορφή ποῦ εἶναι ἄυλη ἢ μὲ ἀληθινὴ θέα ποῦ εἶναι ἡ οὐσιώδης θεωρία². Στὴν πρώτη περίπτωσι τὸν λόγο ἔχουν οἱ αἰσθήσεις, στὴν δεύτερη βλέπει ἡ ψυχὴ ἐν μέρει, στὴν τρίτη βλέπει ἡ δύναμις τῆς φύσεως τῆς διανοίας. Στὸ ἓνα ἀπὸ αὐτᾶ³ ἐξουσία ἔχει ἡ θέλησις καὶ ἡ διάνοια, στὸ ἄλλο ἡ θέλησις μαζὶ μὲ τὴν ψυχικὴ λειτουργία, στὸ ἄλλο τὸ σῶμα μὲ τὸ ὁποῖο εἶναι συντεθειμένη ἡ ψυχὴ. Ἡ θέλησις εἶναι ἡ πρώτη αἰτία σὲ ὅλα καὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι γεννήματα τοῦ αὐτεξουσίου, ἂν καί, ὅταν χρειάζεται, ἡσυχάζουν καὶ τὸ αὐτεξούσιο καὶ τὸ θέλημα, ἐφ' ὅσον λειτουργεῖ καὶ ἰσχύει ἡ

ἀρχαίων μεταφραστῶν ποῦ ἔπρεπε νὰ εἰποῦν μᾶλλον «πνευματικῶν ὄντων», ἀφοῦ στὰ ἑλληνικὰ τὰ πνευματικὰ ὄντα εἶναι ἀσώματα.

2. Μὲ ἄλλους λόγους οἱ τρεῖς τρόποι ἀντιστοιχοῦν στὸ σῶμα, τὴν ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα, ὅπως θὰ ἐξηγηθῇ παρακάτω.

3. Στὴν τρίτη περίπτωσι.

ἴσταται, καὶ καθ' ἓν δείκνυσι μόνον καὶ ἔστι χωρὶς τοῦ ὑποδε-
χομένου θελήματος καὶ τῆς ἀληθοῦς γνώσεως. Διότι αἱ αἰσθή-
σεις δεκτικοὶ εἰσιν ὄλων τῶν συμβεβηκότων, ἄνευ τοῦ θελήμα-
20 **ΤΟΣ.**

2 **Ε**ν τοῖς τρισὶ τρόποις τούτοις λειτουργοῦσιν αἱ ἅγιοι Δυνά-
μεις ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς κοινωνίᾳ, πρὸς διδαχὴν ἡμῶν καὶ
πρὸς σύστασιν τῆς ἡμετέρας ζωῆς.

3 **Ο**ὐ μέντοι ἐναγεῖς δαίμονες οὐ δύνανται κινήσαι ἐν ἡμῖν, εἰ
μὴ τοὺς δύο τρόπους, ἠνίκα πλησιάσωσιν ἡμῖν πρὸς
ἀπώλειαν, οὐχὶ πρὸς ὠφέλειαν, τῷ δὲ τρίτῳ τρόπῳ οὐ δύνανται
προσελθεῖν ἡμῖν, τοῦ πλανῆσαι ἡμᾶς. Διότι οἱ δαίμονες οὐκ
5 ἔχουσιν ὄλως δύναμιν κινήσαι ἐν ἡμῖν τοὺς φυσικοὺς λογισμοὺς
ἐν τῇ διανοίᾳ· ἀδύνατον γὰρ τοῖς υἱοῖς τοῦ σκότους προσεγγίσει
τῷ φωτί. Οἱ δὲ ἅγιοι Ἄγγελοι κέκτηνται τοῦτο, καὶ κινήσαι καὶ
φωτίσαι. Ἐκεῖνοι γὰρ ψευδῶν νοημάτων τῶν σκότους ἐκγόνων
ἐξουσιασται καὶ δημιουργοὶ τυγχάνουσιν. Ἀπὸ μὲν γὰρ τῶν
10 φωτιστικῶν φῶς ὑποδέχεται, ἀπὸ δὲ τῶν σκοτεινῶν σκότος.

4 **Ε**ρώτησις. Καὶ τίς ἡ αἰτία, ὅτι ἐκείνοις μὲν δέδοται, τούτοις
δὲ οὐδαμῶς;

Ἀπόκρισις. Πᾶς τις ἐκ τούτων τῶν διδασκάλων τὴν σύνεσιν,
ἣν διδάσκει, πρῶτον μὲν αὐτὸς καθορᾷ ἐν ἑαυτῷ καὶ μαθάνει
5 καὶ δέχεται καὶ γεύεται, καὶ τότε δύναται ὑποτίθεσθαι αὐτὴν
τοῖς διδασκομένοις. Οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι τὴν ἀκρίβειαν τῶν
πραγμάτων ἐκ τῆς οἰκείας γνώσεως τῆς ὑγιοῦς μεταδιδόασιν,
ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐξ ἀρχῆς δύνανται καταλαβεῖν ἐν ὀξείᾳ καταλή-
φει νοὸς ὀξύτάτου καὶ καθαρωτάτου. Οἱ δὲ δαίμονες κέκτηνται

4. Οἱ δαίμονες ἐνεργοῦν σωματικῶς καὶ ψυχικῶς, γιὰ παραπλάνησι τῶν ἀνθρώπων φυσικά· δὲν μποροῦν ὁμῶς νὰ ἐνεργήσουν πνευματικῶς.

ένέργεια καὶ ὁ κάθε τρόπος παρουσιάζεται μόνος χωρὶς τὴν θέλησι καὶ τὴν γνῶσι τοῦ ὑποκειμένου ποὺ δέχεται τὶς ἐντυπώσεις. Διότι οἱ αἰσθήσεις εἶναι δεκτικὲς ὄλων τῶν συμβεβηκότων, χωρὶς τὴν θέλησι.

2 **Κ**ατ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς τρόπους ἔρχονται σὲ ἐπικοινωνία μὲ ἐμᾶς οἱ ἅγιες Δυνάμεις, γιὰ νὰ μᾶς διδάξουν καὶ νὰ συγκροτήσουν τὴν ζωὴ μας.

3 **Ο**ἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες ὅμως μποροῦν νὰ κινήσουν σ' ἐμᾶς μόνο τοὺς δυὸ τρόπους, ὅταν μᾶς πλησιάσουν, κι' αὐτὸ πρὸς ἀπώλειά μας, ὄχι γιὰ ὠφέλεια. Μὲ τὸν τρίτο ὅμως τρόπο δὲν μποροῦν νὰ μᾶς προσεγγίσουν γιὰ νὰ μᾶς παραπλανήσουν. Διότι οἱ δαίμονες δὲν ἔχουν καμμιά δύναμι ἐπάνω μας, ὥστε νὰ κινήσουν μέσα στὴν διάνοιά μας τοὺς φυσικοὺς λογισμοὺς⁴. Εἶναι ἀδύνατο αὐτοὶ οἱ υἱοὶ τοῦ σκότους νὰ προσεγγίσουν τὸ φῶς. Βέβαια οἱ ἅγιοι ἄγγελοι κατέχουν τὴν ἐξουσία καὶ νὰ κινοῦν καὶ νὰ φωτίζουν, ἐκεῖνοι ὅμως, σὰν τέκνα τοῦ σκότους, εἶναι ἐξουσιασταὶ καὶ δημιουργοὶ ψευδῶν νοημάτων. Διότι ἀπὸ τοὺς φωτιστικοὺς προέρχεται φῶς, ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς σκότος.

4 **Ε**ρώτησις. Γιὰ ποιό λόγο αὐτὴ ἡ ἱκανότης ἐδόθηκε σ' ἐκείνους, ἀλλὰ δὲν ἐδόθηκε σ' αὐτούς⁵.

Ἀπόκρισις. Τὴν γνῶσι ποὺ διδάσκει ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς διδασκάλους⁶ πρῶτα τὴν βλέπει μέσα του, τὴν μαθαίνει, τὴν δέχεται καὶ τὴν γεύεται, κι' ἔπειτα τὴν προσφέρει καὶ στοὺς μαθητάς. Οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι⁷ μεταδίδουν τὴν ἀκρίβεια τῶν πραγμάτων ἀπὸ τὴν σωστὴ δική τους γνῶσι; διότι αὐτοὶ μὲ τὸν ὀξύτατο καὶ καθαρότατο νοῦ μποροῦν νὰ

5. Γιὰ ποιό λόγο ἡ φωτιστικὴ ἱκανότης ἐδόθηκε στοὺς ἀγγέλους ἀλλὰ δὲν ἐδόθηκε στοὺς δαίμονες.

6. Ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους διδασκάλους.

7. Οἱ δυνάμεις ποὺ ἀνήκουν στὶς ὑψηλότερες τάξεις τῶν ἀσωμάτων.

10 ταχυτήτα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ φῶς. Ἄλλο δέ ἐστιν ὀξύτης, καὶ ἕτερον φῶς· ἡ πρώτη χωρὶς τῆς δευτέρας εἰς ἀπώλειαν φέρει τὸν ταύτην κεκτημένον. Αὕτη τὴν ἀλήθειαν δεικνύει, ἐκεῖνο, τῆς ἀληθείας ἴνδαλμα. Διότι τὸ φῶς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων δεικνύει καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῆς διαγωγῆς πληθύνεται καὶ ἐλατ-
15 τούται.

5 **Ο** ἱ ἄγιοι ἄγγελοι ἐκ τῆς οἰκείας γνώσεως ἐποχετεύουσιν ἡμῖν περὶ τῶν κινήσεων τῶν πραγμάτων ἐκείνης, ἧς πρῶτον γεύονται καὶ καταλαμβάνουσι, καὶ τότε μεταδιδόασιν ἡμῖν. Καὶ πάλιν οἱ δεύτεροι διδάσκαλοι κατὰ τὸ μέτρον τῆς
5 γνώσεως αὐτῶν κινουῦσιν ἐν ἡμῖν περὶ τῆς τῶν πραγμάτων κινήσεως. Ἐν οἷς γὰρ οὐκ εἰσι μεμενηκότες, ἀνάγκη ἐστὶν αὐτοῖς τὸ κινήσαι ἐν ἡμῖν ὀρθοὺς λογισμοὺς. Ὅμως πίστευε, ὡς ἤδη εἶπον, ὅτι οὐδὲ εἰ ἡμεν δυνατοὶ ὑποδέξασθαι ἡμεῖς, ἠδύναντο αὐτοὶ διδάξαι ἡμᾶς ἀληθινὴν θεωρίαν, καὶ γε ἦσαν ἐν αὐτῇ ἐξ ἀρχῆς.
10 Καὶ πάλιν περὶ ἑνὸς ἐκάστου αὐτῶν κατὰ τὴν οἰκονομίαν, ἐν ἧ διοικεῖται, ἐρεθίζει τοὺς διδασκομένους, εἴτε τούτων εἴτε τῶν ἐναντίων.

6 **Ε** γὼ δὲ οὕτως ἔχω ἐν ἀληθείᾳ, ὅτι ὁ ἡμέτερος νοῦς χωρὶς μεσιτείας ἀγίων ἀγγέλων, ἀφ' ἑαυτοῦ δύναται κινεῖσθαι πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀδιδάκτως τὴν μέντοι τῶν κακῶν γνῶσιν ἄνευ τῆς τῶν δαιμόνων μεσιτείας οὐ δέχονται αἱ αἰσθήσεις οὔτε κινουῦνται ἐν αὐτοῖς, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐ δύναται τὸ κακὸν ἐνεργῆσαι.
5 Τὸ γὰρ ἀγαθὸν ἐν τῇ φύσει πεφυτευμένον ἐστί, τὸ δὲ κακὸν οὐδαμῶς. Πᾶν δὲ τὸ ὄν ξένον καὶ ἔξωθεν ἐπεισερχόμενον, πρὸς τὴν κατάληψιν τῆς γνώσεως αὐτοῦ μεσίτου τινὸς δέεται.

7 **Τ**ὸ μέντοι ἔσωθεν φυόμενον ἀδιδάκτως ἔρπει εἰς τὴν φύσιν, κἂν ποσῶς. Καὶ εἰ οὕτως ἔχει ἡ φύσις τὸ κινεῖσθαι πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀφ' ἑαυτῆς, ἡ αὐξήσις αὐτῆς καὶ τὸ φῶς οὐκ

τὰ καταλάβουν ἀκριβῶς. Οἱ δαίμονες ὁμῶς, ἂν καὶ ἔχουν ταχύτητα, δὲν ἔχουν φῶς. Ἄλλο εἶναι ἡ ὀξύτης καὶ ἄλλο τὸ φῶς· ἡ πρώτη χωρὶς τὸ δεύτερο ὀδηγεῖ στὴν ἀπώλεια ἐκείνον ποὺ τὴν ἔχει. Αὐτὴ φανερώνει τὴν ἀλήθεια, ἐκείνη τὴν εἰκόνα τῆς ἀληθείας. Διότι τὸ φῶς φανερώνει τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων καὶ ἀνάλογα μὲ τὸ μέτρο τῆς διαγωγῆς αὐξάνεται καὶ μειώνεται.

5 **Ο**ἱ ἅγιοι ἄγγελοι διοχετεύουν σὲ μᾶς ἀπὸ τὴν γνῶσι τους διὰ τῶν κινήσεων τῶν πραγμάτων αὐτὰ ποὺ πρῶτα γεύονται οἱ ἴδιοι καὶ συλλαμβάνουν, κι' ἔπειτα μεταδίδουν. Οἱ δεύτεροι ὁμῶς διδάσκαλοι κινοῦν μέσα μας τὴν ἰκανότητα γνώσεως τῶν πραγμάτων κατὰ τὸ μέτρο γνώσεώς των. Σὲ πράγματα ποὺ αὐτοὶ δὲν ἔχουν τόπο, εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ἀνακινοῦν σὲ μᾶς ὀρθοὺς λογισμοὺς. Ὅμως, ὅπως εἶπα ἤδη, πίστευε ὅτι ἀκόμη καὶ ἂν ἤμαστε ἱκανοὶ νὰ τὴν δεχθοῦμε, αὐτοὶ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ μᾶς διδάξουν ἀληθινὴ θεωρία, ἔστω καὶ ἂν ἦσαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐξοικειωμένοι μὲ αὐτήν. Πάντως κάθε μέλος τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς δυὸ αὐτοὺς ὁμίλους⁸ κατὰ τὴν οἰκονομία ποὺ τὸ διέπει παρακινεῖ τοὺς διδασκομένους, εἴτε σὲ αὐτὰ εἴτε στὰ ἀντίθετα.

6 **Ε**γὼ πάντως ἔχω τὴν γνώμη τούτη· ὅτι ὁ νοῦς μας καὶ χωρὶς τὴν μεσιτεία τῶν ἀγγέλων μπορεῖ νὰ κινηθῆ πρὸς τὸ ἀγαθὸ ἀδιδάκτως, τὴν γνῶσι ὁμῶς τῶν κακῶν δὲν δέχονται οἱ αἰσθήσεις χωρὶς τὴν μεσιτεία τῶν δαιμόνων οὔτε κινοῦνται σ' αὐτὰ, διότι τὸ κακὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ μόνου του. Τὸ ἀγαθὸ εἶναι φυτευμένο μέσα στὴν φύσι, τὸ κακὸ ὄχι. Ὅ,τι λοιπὸν εἶναι ξένο καὶ ὑπείσέρχεται ἀπ' ἐξω χρειάζεται κάποιον μεσίτη γιὰ νὰ ἀποκτηθῆ ἡ γνῶσις του.

7 **Ε**κεῖνο ὁμῶς ποὺ φυτρώνει ἀπὸ μέσα ἀναπτύσσεται χωρὶς διδαχὴ φυσικῶς, ἔστω καὶ σὲ περιορισμένο βαθμό. Ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἂν ἡ φύσις ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ κι-

8. Κάθε μέλος τοῦ ἀγγελικοῦ καὶ τοῦ δαιμονικοῦ ὁμίλου.

ἀνευ τῆς τῶν ἀγγέλων θεωρίας δυνατὸν γενέσθαι. Διδάσκαλοι
 5 δὲ ἡμῶν εἰσι, καθὼς καὶ αὐτοὶ ἀλλήλων. Οἱ κατώτεροι, ἀπ’
 ἐκείνων τῶν ἐπικυπτόντων αὐτοῖς καὶ τὸ φῶς ἐχόντων, καὶ οὐ-
 τως ἀλλήλοις, ἕως ἂν καταντήσωσι πρὸς ἐκείνην τὴν ἐνότητα,
 ἣτις κέκτηται διδάσκαλον τὴν ἁγίαν Τριάδα. Καὶ αὐτῇ πάλιν ἡ
 πρώτη τάξις θαρροῦσα λέγει, ὅτι οὐκ ἀφ’ ἑαυτῆς, ἀλλὰ διδάσκα-
 10 λον ἔχει τὸν μεσίτην Ἰησοῦν ἐκεῖνον, ὑφ’ οὗ ὑποδέχεται καὶ τοῖς
 ὑποκάτω ἐπιδίδωσιν.

8 **Ε** γὼ μὲν οὕτω λογίζομαι, ὅτι ὁ ἡμέτερος νοῦς οὐκ ἔχει φυσι-
 κὴν δύναμιν κινηθῆναι πρὸς θεωρίαν θεῖαν. Καὶ μιᾷ ὑφέ-
 σει ἴσοι ἐσμέν ταῖς οὐρανίαις φύσεσι πάσαις, καθότι ἐν ἡμῖν καὶ
 αὐταῖς ἡ χάρις κινεῖται. Ξένον δὲ τῇ φύσει, τῷ ἀνθρωπίνῳ νοῖ
 5 καὶ τῷ ἀγγελικῷ· διότι οὐ συναριθμεῖται ἢ ἐπὶ τῇ θεότητι θεω-
 ρία ταῖς λοιπαῖς θεωρίαις. Πᾶσι δὲ τοῖς λογικοῖς τοῖς τε πρώτοις
 καὶ μέσοις, οὐκ ἔστι κατὰ φύσιν, ἀλλὰ τῇ χάριτι κινεῖται ἡ θεω-
 ρία ἐν πᾶσι τοῖς οὖσιν, ἐν τε τοῖς οὐρανίοις καὶ ἐπιγείοις, καὶ οὐχ
 ἡ φύσις τοῦτο κατέλαβεν, ὡς τὰ λοιπὰ τῶν πραγμάτων.

9. Βλ. Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, *Περὶ Οὐρανίου Ἱεραρχίας* 3,2. 10,2ε.

10. Ἀνώτατη τάξις τῶν ἀγγέλων εἶναι οἱ θρόνοι. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐμπνευ-
 σμένα ἀπὸ τὸν Διονύσιο.

11. Βλ. *Περὶ οὐρανίου Ἱεραρχίας* 7,1ε.

12. Τὸ ἐλληνικὸ κείμενο παρουσιάζει τὴν γραφὴ «ἔχει», ἐνῶ τὸ συριακὸ
 φέρει «οὐκ ἔχει». Ἡ ἀκολουθία τοῦ λόγου ἀπαιτεῖ τὴν διόρθωσι μὲ βάσι τὸ συ-
 ριακὸ, ἀφοῦ εἶναι σαφὲς ὅτι τὸ μόριο «οὐκ» κάποτε ἐξέπεσε.

νήται πρὸς τὸ ἀγαθὸ μόνη της, ἢ αὐξησίς της καὶ τὸ φῶς δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συμβῆ χωρὶς τὴν διδασκαλία τῶν ἀγγέλων. Αὐτοὶ λοιπὸν εἶναι διδάσκαλοι σ' ἐμᾶς, καθὼς καὶ μεταξύ τους⁹. Οἱ κατώτεροι ἄγγελοι λαμβάνουν τὸ φῶς ἀπὸ ἐκείνους πού τὸ ἔχουν καὶ σκύβουν πρὸς αὐτούς, καὶ ἔτσι μεταδίδουν ὁ ἓνας στὸν ἄλλο, ἕως ὅτου φθάσουν πρὸς ἐκείνην τὴν τάξι πού διδάσκαλο ἔχει τὴν ἁγία Τριάδα¹⁰. Καὶ αὐτὴ πάλι ἢ πρώτη τάξι μὲ θάρρος ὁμολογεῖ ὅτι δὲν γνωρίζει ἀπὸ μόνη της, ἀλλὰ ἔχει διδάσκαλο ἐκείνον τὸν μεσίτη Ἰησοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο παραλαμβάνει καὶ μεταδίδει στοὺς κατώτερους της¹¹.

8 **Κ**ατὰ τὰ ἄλλα ἐγὼ νομίζω ὅτι ὁ νοῦς μας δὲν ἔχει¹² φυσικὴ δύναμι νὰ κινηθῆ πρὸς τὴν θεία θεωρία¹³ καὶ ὅτι σ' αὐτὸ τὸ θέμα εἴμαστε ἴσοι μὲ ὅλες τὶς οὐράνιες φύσεις σ' αὐτὴ τὴν ἀδυναμία, διότι καὶ σὲ μᾶς καὶ σ' αὐτούς κινεῖται ἢ χάρις. Ἡ θεία θεωρία εἶναι κάτι ξένο καὶ στὸν ἀνθρώπινο καὶ στὸν ἀγγελικὸ νοῦ, διότι ἡ θεωρία τῆς θεότητος δὲν εἶναι τῆς ἴδιας κατηγορίας μὲ τὶς ἄλλες θεωρίες. Σὲ ὅλα τὰ λογικὰ ὄντα ἢ θεία θεωρία δὲν κινεῖται κατὰ τὸν πρῶτο καὶ δεῦτερο τρόπο¹⁴, δηλαδή κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ χάριν, καὶ μάλιστα σὲ ὅλα τὰ ὄντα, οὐράνια καὶ ἐπίγεια· ἢ χάρις εἶναι ἐκείνη πού ἐπιτρέπει νὰ φθάσωμε σὲ αὐτὴν καὶ ὄχι ἢ φύσις, ὅπως στὰ ἄλλα πράγματα.

13. Δηλαδή ὁ νοῦς μπορεῖ νὰ κινηθῆ στίς ἄλλες θεωρίες, ἀλλ' ὄχι καὶ στὴν θεωρία τοῦ Θεοῦ.

14. Μετέφρασα ἔτσι ἐν ὄψει τῆς διακρίσεως τῶν τριῶν τρόπων θέας πού σημειώνονται τὴν ἀρχὴ τοῦ Λόγου· α) σωματικός, β) ψυχικός, γ) θεωρητικός. Ὅλα τὰ λογικὰ ὄντα ἔχουν κατὰ φύσιν τὴν σωματικὴ καὶ ψυχικὴ θέα, ὄχι ὁμῶς καὶ τὴν ἄλλη. Ὅπως ὁμῶς εἶναι διατυπωμένο τὸ ἀρχαῖο κείμενο καθὼς καὶ τὸ συριακόν, θὰ ἔπρεπε νὰ μεταφράσωμε «σὲ ὅλα τὰ λογικὰ ὄντα τὰ πρῶτα καὶ τὰ δεύτερα», πού δὲν μοῦ φαίνεται νὰ δίδη ἀρκετὸ νόημα.

9 **Η** ἐν τῷ νῶ θεωρία, ἐν ἣ κινεῖται ἡ τῶν οὐρανίων τάξις, καὶ ἡ ὄπτασία πρὸ τῆς ἐνσάρκου ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ οὐκ ἦν αὐτοῖς κατ' ἐξουσίαν, ὥστε εἰσιέναι πρὸς ταῦτα τὰ μυστήρια, ὅτε δὲ ἐσαρκώθη ὁ Λόγος, ἠνοίχθη αὐτοῖς θύρα ἐν τῷ
 5 Ἰησοῦ, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀγνισθῶμεν, ἐγὼ λογίζομαι, ὅπερ ἐστὶ καὶ ἀληθές, ὅτι ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὰς ἀποκαλύψεις καὶ διαγνώσεις τὰς ἀπαγούσας πρὸς τὴν θεωρίαν ἐκείνην τὴν αἰδίου, ἧτις ἐστὶν ἀληθῶς μυστηρίων ἀποκάλυψις, ἄνευ τῆς μεσιτείας αὐτῶν προσεγγίσει τὰ νοσήματα
 10 ἡμῶν οὐ δύνανται. Οὐ γὰρ ἐστὶ τῷ ἡμετέρῳ νοῖ τοιαύτη δύναμις, ὅση ταῖς οὐσίαις ταῖς ἀνωτάτω, αἵτινες ἀμέσως παρὰ τοῦ αἰδίου τὰς ἀποκαλύψεις καὶ τὰς θεωρίας δέχονται. Κάκειναι γὰρ ἐν εἰκόνι καὶ οὐχὶ γυμνῶς ἐξ αὐτῆς, καὶ πάλιν ὁ ἡμέτερος νοῦς ὁμοίως.

10 **Δ**ιὰ μεταδόσεως γὰρ ἐκάστη τάξις ἀπὸ τῆς ἄλλης κατὰ πᾶσαν οἰκονομίαν καὶ διάγνωσιν ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν δευτέραν, καὶ οὕτως ἕως ἂν διέλθῃ τὸ μυστήριον εἰς ὅλας τὰς τάξεις. Πολλὰ δὲ τῶν μυστηρίων ἐν τῇ πρώτῃ τάξει ἴστανται καὶ
 5 πρὸς τὰς ἄλλας οὐ διαπερῶσιν. Οὐ γὰρ δύνανται χωρὶς ἐκείνης εἰσδέξασθαι τὸ μέγεθος τοῦ μυστηρίου. Καὶ τινὰ τῶν μυστηρίων ἀπὸ τῆς πρώτης τάξεως ἐξερχόμενα, τῇ δευτέρᾳ καὶ μόνη ἀποκαλύπτεται, κάκει φυλάττεται σεσιγημένα, αἱ δὲ ἄλλαι τάξεις αὐτὰ οὐ συνῆκαν, καὶ τινὰ ἕως τῆς τρίτης καὶ τετάρτης. Καὶ πάλιν
 10 αὔξησις καὶ ὑφῆσις γίνεται ἐν ταῖς ἀποκαλύψεσι ταῖς ὀφθησομέναις τοῖς ἀγίοις ἀγγέλοις. Καὶ εἰ ἐκεῖναι οὕτω, πόσω μᾶλλον ἡμεῖς χωρὶς αὐτῶν καὶ ἄνευ μεσιτείας δυνάμεθα δέξασθαι μυστήρια τοιαῦτα;

9 **Π** ριν ἀπὸ τὴν ἔνσαρκη ἐπιδημία τοῦ Χριστοῦ ἢ νοερὴ θεωρία, στὴν ὁποία κινεῖται ἡ τάξις τῶν οὐρανίων δυνάμεων, καὶ ἡ ὄπτασία δὲν εὐρίσκονταν σὲ τέτοιο βαθμό, ὥστε νὰ ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ εἰσέρχονται σ' αὐτὰ τὰ μυστήρια. Ὅταν ὁμοῦς ἔνσαρκώθηκε ὁ Λόγος, τοὺς ἀνοίχθηκε θύρα διὰ τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ τὴν ἔκφρασι τοῦ ἀποστόλου¹⁵. Ἐμεῖς ὁμοῦς οἱ ἄνθρωποι, ἀκόμη καὶ ἂν ἐξαγνισθοῦμε, ὅπως νομίζω ἐγὼ καὶ ὅπως εἶναι τὸ σωστό, χωρὶς τὴν μεσιτεία τῶν δυνάμεων αὐτῶν δὲν μπορούμε μὲ τὰ νοήματά μας νὰ πλησιάσωμε στὶς ἀποκαλύψεις καὶ ἐπιγνώσεις πού καθοδηθοῦν πρὸς ἐκείνη τὴν αἴδια θεωρία, πού εἶναι ἀληθινὴ ἀποκάλυψις μυστηρίων. Διότι ὁ νοῦς μας δὲν διαθέτει δύναμι, ὅση διαθέτουν οἱ ἄνωτατες οὐσίες πού δέχονται ἀμέσως τὶς ἀποκαλύψεις καὶ τὶς θεωρίες ἀπὸ τὸν Ἀἴδιο· καὶ αὐτὲς ἄλλωστε εἰκονικῶς καὶ ὄχι οὐσιωδῶς, ὅπως ἐπίσης καὶ ὁ δικός μας νοῦς.

10 **Π** ρᾶγματι κατὰ θεία οἰκονομία ἡ γνῶσις μεταδίδεται σὲ κᾶθε οὐράνια τάξι ἀπὸ τὴν ἄλλη, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν πρώτη στὴν δεύτερη καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς, ὡς πού τὸ μυστήριον νὰ περάσῃ σὲ ὅλες τὶς τάξεις¹⁶. Βέβαια πολλὰ μυστήρια σταματοῦν στὴν πρώτη τάξι καὶ δὲν προχωροῦν πρὸς τὶς ἄλλες, διότι χωρὶς ἐκείνη δὲν μπορούν νὰ δεχθοῦν τὸ μέγεθος τοῦ μυστηρίου. Μερικὰ πάλι μυστήρια, πού ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν πρώτη τάξι, ἀποκαλύπτονται μόνο στὴν δεύτερη κι' ἐκεῖ φυλάσσονται ἀποσιωπημένα, χωρὶς νὰ τὰ κατανοοῦν οἱ ἄλλες τάξεις, μερικὰ πάλι φθάνουν ἕως τὴν τρίτη καὶ τὴν τετάρτη. Ἐξ ἄλλου παρατηρεῖται αὐξήσις καὶ μείωσις στὶς ἀποκαλύψεις πού ἐμφανίζονται στοὺς ἁγίους ἀγγέλους. Κι' ἂν αὐτὲς οἱ δυνάμεις δυσκολεύονται τόσο, πόσο περισσότερο ἔμεῖς δὲν εἴμαστε ἱκανοί, χωρὶς τὴν μεσιτεία αὐτῶν, νὰ δεχθοῦμε τέτοια μυστήρια;

16: *Περὶ Οὐρανίου Ἱεραρχίας* 10,1ε.

11 **Α**λλ' ἐξ αὐτῶν ἐστίν, ὅταν τῷ νοῦ τῶν ἀγίων πίπτῃ ἢ αἰσθησις τῆς ἀποκαλύψεως ὁποίου μυστηρίου. Καὶ ὅτε συγχωρηθῆ ὑπὸ Θεοῦ ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν ἀποκαλυφθῆναι τῆς ἀνωτάτω καὶ τῆς κατωτέρω καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, ὅτε
5 συγχωρηθῆ τι ἐκ τῆς θείας ἐπινεύσεως, μέχρι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καταντήσῃ πρὸς τοὺς ἀξίους ἐκ παντός. Δι' αὐτῶν γὰρ οἱ ἅγιοι εἰσδέχονται τὸ φῶς τῆς θεωρίας, μέχρι τῆς ἐνδόξου αἰδιότητος, τὸ ἀδίδακτον μυστήριον, καὶ οἱ αὐτοὶ ἀπ' ἀλλήλων.
«Πνεύματα γὰρ λειτουργικά εἰσι, πρὸς τοὺς ἐν ἐτοιμασίᾳ ὄντας
10 κληρονόμους γενέσθαι τῆς ζωῆς ἀποστελλόμενα».

12 **Α**λλ' εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα αὕτη ἡ τάξις καταργηθήσεται. Τότε γὰρ οὐκ ἄλλος ἀπ' ἄλλου δέχεται τὴν ἀποκάλυψιν τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ πρὸς εὐφημίαν καὶ εὐφροσύνην τῆς ἰδίας ψυχῆς, ἀλλ' ἐκάστῳ ἀφ' ἑαυτοῦ δοθήσεται τὸ πρὸς ἀξίαν παρὰ τοῦ
5 Δεσπότη κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἀριστευμάτων αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ ἐτέρου λήψεται τὴν δωρεάν, ὡς ἐνθάδε. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἐκεῖ οὔτε ὁ διδάσκων, οὔτε ὁ διδασκόμενος, οὔτε ὁ δεόμενος ἀναπληρῶσαι τὸ ἐλάττωμα αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἐτέρου. Εἷς γὰρ ἐστὶν ὁ δοτὴρ ἐκεῖ, ἀμέσως δωρούμενος τοῖς δεκτικοῖς, καὶ παρ' αὐτοῦ κομίζονται οἱ κομιζόμενοι τὴν ἐπουράνιον εὐφροσύνην. Ἐκεῖ παύ-
10 σονται αἱ τάξεις τῶν διδασκόντων καὶ τῶν διδασκομένων, καὶ ἐν ἐνὶ κρέμαται ἡ ὀξύτης τῆς ἐφέσεως παντός.

13 **Ε**γὼ δὲ λέγω, ὅτι ἐν τῇ γεέννῃ κολαζόμενοι, τῇ μάστιγι τῆς ἀγάπης μαστίζονται. Καὶ τί πικρὸν καὶ σφοδρὸν τὸ τῆς ἀγάπης κολαστήριον! Τουτέστιν ἐκεῖνοι οἵτινες ἠσθήθησαν, ὅτι εἰς τὴν ἀγάπην ἔπταισαν, μείζονα τὴν κόλασιν ἔχουσι πάσης φο-
5 βουμένης κολάσεως. Ἡ γὰρ λύπη ἢ βάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ ἐκ

11 **Ο**ταν όμως πέφτη στὸν νοῦ τῶν ἁγίων κάποια αἴσθησις ἀποκαλύψεως ὁποιουδήποτε μυστηρίου, ἀπὸ αὐτοὺς προέρχεται. Καὶ ὅταν ἐπιτραπῇ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἢ ἀποκάλυψις ἀπὸ τάξι σὲ τάξι, ἀπὸ τὴν ἀνώτατη στὴν κατώτερη καὶ συνέχεια πρὸς τὰ κάτω, τότε κατὰ θεία ἐπίνευσι μπορεῖ νὰ ἐπιτραπῇ ἢ ἀποκάλυψις μέχρι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὅπως ἴσως ὁμοίως πρὸς τοὺς ἀξιούς. Διότι δι' αὐτῶν οἱ ἅγιοι δέχονται τὸ φῶς τῆς θεωρίας μέχρι τῆς ἑνδοξῆς αἰδιότητος, ποὺ εἶναι μυστήριον ἀδίδακτο ἀνάμεσά τους. Διότι «εἶναι λειτουργικὰ πνεύματα, ἀποστελλόμενα πρὸς ἐκείνους ποὺ πρόκειται νὰ γίνουν κληρονόμοι τῆς ζωῆς»¹⁷.

12 **Σ**τὸν μέλλοντα ὁμοίως αἰῶνα αὐτὴ ἢ τάξις θὰ καταργηθῇ. Διότι τότε δὲν δέχεται ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο τὴν ἀποκάλυψι τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ¹⁸ πρὸς χαρὰ καὶ εὐφροσύνη τῆς ψυχῆς του, ἀλλὰ θὰ δοθῇ στὸν καθένα χωριστὰ ἀπὸ τὸν Δεσπότη κατὰ τὴν ἀξία του σύμφωνα μὲ τὸ μέτρο τῶν κατορθωμάτων του, καὶ δὲν θὰ λάβῃ ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο τὴν δωρεά, ὅπως ἐδῶ. Ἐκεῖ δὲν θὰ ὑπάρχη οὔτε ὁ διδάσκαλος οὔτε ὁ διδασκόμενος οὔτε ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἑλλειψί του ἀπὸ τὸν ἄλλο. Ἕνας εἶναι ἐκεῖ ὁ δότης ποὺ προσφέρει ἄμεσα στοὺς δεκτικούς τις δωρεές, καὶ ἀπ' αὐτὸν λαμβάνουν οἱ δέκτες τὴν οὐράνια εὐφροσύνη. Ἐκεῖ θὰ παύσουν οἱ τάξεις τῶν διδασκόντων καὶ τῶν διδασκομένων καὶ ἀπὸ ἕνα μόνο ἐξαρτᾶται ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ πόθου τοῦ καθενός.

13 **Ε**γὼ λέγω πάντως ὅτι οἱ τιμωρούμενοι στὴν γέεννα βασανίζονται μὲ τὴν μάστιγα τῆς ἀγάπης. Καὶ πόσο πικρὸ καὶ δυνατὸ εἶναι τὸ κολαστήριον τῆς ἀγάπης! Δηλαδή ἐκεῖνοι ποὺ αἰσθάνονται ὅτι ἔπταισαν στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εὐρὶσκουν μεγαλύτερη τιμωρία ἀπὸ ὅσους ἔπταισαν στὸν

18. Α' Περ. 4,13.

τῆς εἰς τὴν ἀγάπην ἀμαρτίας, ὄξυτέρα ἐστὶ πάσης κολάσεως γινομένης. Ἐποπὸν ἐστὶ λογίζεσθαι τινα, ὅτι οἱ ἀμαρτωλοὶ ἐν τῇ γεέννῃ στεροῦνται τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀγάπη ἐκγονόν ἐστὶ τῆς γνώσεως τῆς ἀληθείας, ἣτις ὁμολογουμένως κοινῶς πᾶσι ¹⁰ δίδοται. Ἐνεργεῖ δὲ ἡ ἀγάπη ἐν τῇ δυνάμει αὐτῆς κατὰ διπλοῦν τρόπον· τοὺς μὲν ἀμαρτωλοὺς κολάζουσα, ὡς καὶ ἐνταῦθα συμβαίνει πρὸς φίλον ἀπὸ φίλου, τοὺς δὲ τετηρηκότας τὰ δέοντα εὐφραίνουσα ἐν αὐτῇ. Καὶ αὕτη ἐστὶ, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον, ἡ ἐν τῇ γεέννῃ κόλασις, ἡ μεταμέλεια. Τῶν μέντοι υἱῶν τῶν ἄνω ἐν ¹⁵ τῇ τρυφῇ μεθύσκει τὰς ψυχάς.

14 **Ε**ρώτησις. Ἐρωτήθη τις, πότε γνώσεται τις, ὅτι ἔτυχε τῆς ἀφέσεως τῶν αὐτοῦ ἀμαρτιῶν;

Ἀπόκρισις. Καὶ ἀνταπεκρίθη αὐτῷ· Ἦνίκα ἂν αἰσθηθῇ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, ὅτι τελείως αὐτὰς μεμίσηκεν ἐκ καρδίας καὶ ὅταν ⁵ ἐν τοῖς φανεροῖς αὐτοῦ ἐναντίως οὐ ἦν διοικῆ ἑαυτόν. Ὁ τοιοῦτος πέποιθεν, ὅτι τετύχηκε τῆς τῶν πταισμάτων συγχωρήσεως παρὰ Θεοῦ, τῶν ἐκ τῆς ἀμαρτίας, ὡς ἤδη μισήσας τὴν ἀμαρτίαν ἀπὸ τῆς μαρτυρίας τῆς συνειδήσεως, ἦν ἐν ἑαυτῷ ἐκτήσατο, κατὰ τὸ λόγιον τοῦ Ἀποστόλου τὸ φάσκον· «συνείδησις ¹⁰ ἀκατάκριτος, αὐτὴ ἑαυτῆς μάρτυς».

Γένοιτο δὲ ἡμᾶς τυχεῖν τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ ἀνάρχου Πατρὸς σὺν τῷ μονογενεῖ Υἱῷ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

19. Ὅλος ὁ Λόγος 84 διαπνέεται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Διονυσίου, ἀλλὰ πολὺ περισσώτερο τοῦ Εὐαγγρίου, παρὰ τὴν παρουσία στοιχείων τοῦ Μακαρίου. Σ' αὐτὴν τὴν τελευταία παράγραφο ἔχομε τὴν θεωρία τοῦ Εὐαγγρίου (καὶ

φόβο τοῦ Θεοῦ· διότι ἡ λύπη ποὺ κτυπᾷ τὴν καρδιά ἀπὸ τὴν ἁμαρτία στὴν ἀγάπη εἶναι σφοδρότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη τιμωρία. Εἶναι ἄτοπο νὰ νομίζη κανεὶς ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ στὴν γέεννα στεροῦνται τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι τέκνο τῆς γνώσεως τῆς ἀληθείας, ἡ ὁποία ὁμολογουμένως δίδεται σὲ ὅλους γενικά. Ἡ ἀγάπη ἐνεργεῖ κατὰ δυὸ τρόπους μὲ τὴν φυσικὴ τῆς δύναμι· τοὺς ἁμαρτωλοὺς τοὺς τιμωρεῖ, ὅπως συμβαίνει καὶ σὲ τοῦτον τὸν κόσμον μεταξὺ φίλων, ἐνῶ τοὺς τηρητὰς τῶν ἐντολῶν τοὺς εὐφραίνει. Κατὰ τὴν ἄποψί μου τιμωρία στὴν γέεννα εἶναι ἡ μεταμέλεια, ἐνῶ οἱ ψυχὲς τῶν υἱῶν τοῦ οὐρανοῦ μεθύουν ἀπὸ τὴν τρυφή¹⁹.

- 14 **Ε**ρώτησις. Ἐρωτήθηκε κάποιος, πότε γνωρίζει κανεὶς ὅτι ἐπέτυχε ἄφεςι τῶν ἁμαρτιῶν του;
 Ἀπόκρισις. Καὶ τοῦ ἀποκρίθηκε· Ὅταν αἰσθανθῆ μέσα στὴν ψυχὴ του ὅτι τις ἐμίμησε ἀπὸ τὴν καρδιά του καὶ ὅταν συμπεριφέρεται ἐξωτερικὰ ἀντίθετα ἀπὸ προηγουμένως. Αὐτὸς εἶναι πεπεισμένος ὅτι ἐπέτυχε συγχώρησι τῶν πταισμάτων ἀπὸ τὸν Θεό, διότι ἐμίσησε τὴν ἁμαρτία κατὰ τὴν μαρτυρία τῆς συνειδήσεως ποὺ ἀπέκτησε σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Ἀποστόλου ποὺ λέγει ὅτι «ἢ συνείδησις ποὺ δὲν κατακρίνει εἶναι μάρτυς τοῦ ἑαυτοῦ της»²⁰.

Εἶθε νὰ ἐπιτύχωμε κι' ἐμεῖς τὴν ἄφεςι τῶν ἁμαρτιῶν μὲ τὴν χάρι καὶ φιλανθρωπία τοῦ ἀνάρχου Πατρὸς μαζί μὲ τὸν μονογενῆ Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

τοῦ Ὠριγένους φυσικά) περὶ ἀποκαταστάσεως. Ἄν οἱ ἁμαρτωλοὶ στὸν Ἄδη διατηροῦν τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ («ἄτοπόν ἐστι λογίζεσθαι τινα ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐν τῇ γέεννῃ στεροῦνται τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ») καὶ ἂν μποροῦν νὰ ἐπιδιώξουν μετάνοια («μεταμέλεια»), τότε ἔχουν εὐκαιρία νὰ ἀποκατασταθοῦν.

20. Βλ. Ρωμ. 2,18.

ΛΟΓΟΣ ΠΕ'

ΠΕΡΙ

ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

ΚΑΤ' ΕΡΩΤΗΣΙΝ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΙΝ

1 **Ε**ρώτησις. Ποίῳ δεσμῷ συνδέεται ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου τοῦ μὴ τρέχειν εἰς τὰ κακά;

Ἀπόκρισις. Ἐν τῷ ἀκολουθῆσαι διαπαντὸς τῇ σοφίᾳ καὶ πλεονεκτῆσαι ἐν τῇ διδαχῇ τῆς ζωῆς. Ἄλλος γὰρ δεσμός ἰσχυρότερος τῇ ἀταξίᾳ τῆς διανοίας οὐκ ἔστιν.

2 **Ε**ρώτησις. Ἔως πότε ὁ ὄρος τοῦ στέρξαι τῷ κατακολουθοῦντι τῇ σοφίᾳ, καὶ ἐν τίνι τελειοῦται ἡ μάθησις αὐτῆς;

Ἀπόκρισις. Ὅντως ἀδύνατον φθάσαι ἐν πορείᾳ τὸν ὄρον τοῦτον· ὅτι καὶ οἱ ἅγιοι ἐλλιπεῖς εἰσι πρὸς τὴν τελειότητα αὐτῆς. Τῆς γὰρ ὁδοιπορίας τῆς σοφίας οὐκ ἔστι πέρας. Ἔως δὲ τούτου ὑψοῦται, ἕως οὗ ἂν ἐνώσῃ τῷ Θεῷ τὸν ἀκολουθοῦντα αὐτῇ. Καὶ τοῦτο σημεῖον αὐτῆς, ὅτι ἀπέραντός ἐστιν ἡ κατανόησις αὐτῆς· ὅτι ἡ σοφία αὐτός ἐστιν ὁ Θεός.

3 **Ε**ρώτησις. Ποία ἐστὶν ἡ πρώτη τρίβος καὶ ἀρχή, ἣτις ποιεῖ ἡμᾶς πλησιάσαι τῇ σοφίᾳ;

* Ὁ Λόγος 85, ἀποτελούμενος ἀπὸ μακρὰ σειρὰ ἐρωταποκρίσεων, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 35 κείμενο τῆς συριακῆς ἐκδόσεως, πλὴν τοῦ τέλους τοῦ κειμένου τούτου ποῦ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν δικό μας λόγο 47. Ὅπως

ΠΕΡΙ

ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

ΚΑΤΑ ΕΡΩΤΑΠΟΚΡΙΣΙ*

1 **Ε**ρώτησις. Μὲ ποιά δεσμὰ συγκρατεῖται ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου ὥστε νὰ μὴ τρέχη πρὸς τὰ κακά;

Ἀπόκρισις. Μὲ τὴν παντοτινὴ ἐπιδίωξι τῆς σοφίας καὶ τὴν ἀφοσίωσι στὰ διδάγματα περὶ τῆς ζωῆς. Ἄλλος ἰσχυρότερος δεσμὸς γιὰ τὴν ἀταξία τῆς διανοίας δὲν ὑπάρχει.

2 **Ε**ρώτησις. Ποιὸ εἶναι τὸ ὄριο στὴν ἐπιδίωξι τῆς σοφίας καὶ ποιὸ εἶναι τὸ τέρμα τῆς μαθήσεως της;

Ἀπόκρισις. Εἶναι πράγματι ἀδύνατο νὰ φθάσῃ κανεὶς μὲ τὴν πορεία του τοῦτο τὸ ὄριο, ἀφοῦ ἀκόμα καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἅγιοι¹ εἶναι ἐλλειπεῖς σχετικὰ μὲ αὐτὴν τὴν τελειότητα. Διότι ἡ ὁδοιπορία τῆς σοφίας δὲν ἔχει τέλος· ἀνέρχεται πάντως ἕως τὸ σημεῖο πὺ θὰ ἐνώσῃ ἐκεῖνον πὺ τὴν ἀκολουθεῖ μὲ τὸν Θεό. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ σημεῖο της· ὅτι ἡ ἔκτασις της εἶναι ἀπέραντη, διότι ἡ σοφία εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός.

3 **Ε**ρώτησις. Ποιά εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἀρχικὴ ὁδὸς πὺ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ πλησιάσωμε τὴν σοφία;

ρητῶς δηλώνεται στὸ συριακό, ἐρωτητὴς εἶναι ὁ μαθητὴς καὶ ἀποκριτὴς ὁ διδάσκαλος.

1. Τὸ συριακό ἔχει «ἅγιοι ἄγγελου», πὺ φαίνεται νὰ εἶναι ὀρθότερο. Ἐξέπεσε ἀπὸ τὸ ἐλληνικό, διότι ἐθεωρήθηκε ἴσως διττογραφία: ΑΓΙΟΙ ΑΓΓΕΛΟΙ.

Ἀπόκρισις. Τὸ ἐν πάσῃ δυνάμει καταδιῶξει τοῦ Θεοῦ τὴν σοφίαν καὶ σπουδάσαι ἐν τῇ καταδιώξει αὐτοῦ ὀλοψύχως ἕως τέ-
 5 λους καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ἡνίκα δέῃ, ἀποδύσασθαι καὶ
 ρίψαι αὐτὴν ἐξ ἑαυτοῦ μὴ ἀμελήσαι διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ.

4 *Ἑρώτησις.* Τίς ἐστὶν ὁ ἀξίως ὀνομαζόμενος συνετός;

Ε *Ἀπόκρισις.* Ὁ ἐν ἀληθείᾳ συνιείς, ὅτι τῆς ζωῆς ταύ-
 τῆς ὄρος ἐστίν, αὐτός ἐστὶν ὁ δυνάμενος ὄρον ποιῆσαι ταῖς
 πλημμελείαις αὐτοῦ. Ποία γὰρ γνῶσις ἢ σύνεσις μείζων ταύτης,
 5 τοῦ σοφίσασθαι τινα τὸ ἐξελθεῖν ἐκ ταύτης τῆς ζωῆς ἐν ἀφθαρ-
 σίᾳ, μὴ ἔχοντα μέρος μεμιασμένον ἐκ τῆς γλυκύτητος αὐτῆς;
 Ἐὰν γὰρ ἄνθρωπός τις λεπτύνων τὰ νοήματα αὐτοῦ, εἰσελθεῖν
 εἰς τὰ μυστήρια ὄλων τῶν φύσεων, καὶ πλουτῶν ἐν ἐφευρέσει
 καὶ κατανοήσει ἐν πάσῃ γνώσει, καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ρερυπωμένη
 10 τῷ ρύπῳ τῆς ἀμαρτίας, καὶ οὐκ ἐκτήσατο μαρτυρίαν ἐν ἐλπίδι
 ψυχῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ δοκεῖ καλῶς φθάσαι εἰς τὸν λιμένα τῆς πε-
 ποιθήσεως, οὐκ ἔχει ὁ κόσμος ἀφρονέστερον αὐτοῦ. Ἔως γὰρ
 τῆς ἐλπίδος τοῦ κόσμου τούτου μόνον μετήνεγκεν αὐτὸν τὰ ἔργα
 αὐτοῦ ἐν τῷ πρὸς αὐτὸν ἀδιαλείπτῳ δρόμῳ.

5 *Ἑρώτησις.* Ποῖός ἐστιν ὁ ἰσχυρότερος ἐν τῇ ἀληθείᾳ;

Ε *Ἀπόκρισις.* Ὁ εὐδοκῶν ἐν θλίψεσι προσκαίρως, ἐν αἷς
 κέκρυπται ἡ ζωὴ καὶ ἡ δόξα τῆς νίκης αὐτοῦ, καὶ οὐ ἐπεθύμησε
 τὸν πλατυσμόν, ἐν ᾧ κέκρυπται ἡ ὁσμὴ τῆς αἰσχύνης, τὸ ἐν παντὶ
 5 καιρῷ ποτίζοντα τὸν εὐρίσκοντα αὐτὸν ποτήριον στεναγμοῦ.

6 *Ἑρώτησις.* Τί βλάπτει ἄρα ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ τῇ πρὸς Θεόν,
Ε ἐάν τις ἐκκλίνῃ ἐκ τῶν ἀγαθῶν ἔργων διὰ τοὺς πειρα-
 σμούς;

Ἀποκρίσις. Εἶναι ἡ ἐπιδιώξις τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ μὲ ὄλη τὴν δύναμι καὶ ἡ ὀλόψυχη ἐπιζήτησις αὐτοῦ μὲ κάθε ζῆλο ἕως τὸ τέλος, ὥστε, ἂν χρειασθῆ, νὰ μὴ διστάσῃ κανεὶς ἀκόμη καὶ τὴν ζωὴ του ν' ἀποδυθῆ καὶ νὰ πετάξῃ ἀπὸ ἐπάνω του γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

4 **Ε**ρώτησις. Ποιὸς εἶναι ὁ ἐπαξίως ὀνομαζόμενος συνετός;

Ἀποκρίσις. Ἐκεῖνος ποὺ ἀντιλαμβάνεται ἀληθινὰ ὅτι ὑπάρχει ὄριο στὴν παροῦσα ζωὴ, αὐτὸς μπορεῖ νὰ θέσῃ ὄρια στὰ πλημμελήματά του. Πράγματι, ποιά γνῶσις ἢ σύνεσις εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τούτην, ἀπὸ τὸ νὰ ἔχη κανεὶς τὴν σοφία νὰ ἐξέλθῃ ἀπ' αὐτὴν τὴν ζωὴ ἄφθαρτος, χωρὶς νὰ ἔχη μιανθῆ κάποιο μέρος του ἀπὸ τὴν γλυκύτητά της; Ἄν κάποιος λεπτύνῃ τίς σκέψεις του γιὰ νὰ εἰσέλθῃ στὰ μυστήρια ὄλων τῶν φύσεων καὶ εἶναι προικισμένος μὲ τὴν ἰκανότητα νὰ ἀνακαλύπτῃ καὶ κατανοῇ κάθε εἶδος γνώσεως, ἡ ψυχὴ του ὅμως εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὸν ρύπο τῆς ἁμαρτίας, ὥστε νὰ μὴ ἐλπίζῃ ὅτι θὰ ἀποκτήσῃ μαρτυρία τῆς συνειδήσεώς του, καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ νομίζῃ ὅτι θὰ φθάσῃ καλῶς στὸν λιμένα τῆς σωτηρίας, κανεὶς δὲν εἶναι ἀφρονέστερος ἀπὸ αὐτὸν στὸν κόσμο. Διότι τὰ ἔργα του τὸν ἔφεραν μόνο ἕως τὴν ἐλπίδα τοῦ παρόντος κόσμου λόγῳ τῆς συνεχοῦς πορείας του πρὸς αὐτόν.

5 **Ε**ρώτησις. Ποιὸς εἶναι ἀληθινὰ ὁ ἰσχυρότερος;

Ἀποκρίσις. Εἶναι ἐκεῖνος ποὺ εὐχαριστεῖται στίς πρόσκαιρες θλίψεις, στίς ὁποῖες εἶναι κρυμμένη ἡ ζωὴ καὶ ἡ λαμπρόφορος δόξα του, καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν ἄνεσι, στὴν ὁποία εἶναι κρυμμένη ἡ ὀσμὴ τῆς αἰσχύνῃς καὶ ἡ ὁποία ποτίζει παντοτινὰ μὲ ποτῆρι στεναγμοῦ ἐκεῖνον ποὺ τὴν εὐρίσκει.

6 **Ε**ρώτησις. Τί βλάπτει ἄραγε, ἂν κάποιος κατὰ τὴν ὁδοιπορία πρὸς τὸν Θεὸ παραμελήσῃ τὰ ἀγαθὰ ἔργα λόγῳ τῶν πειρασμῶν;

Ἀπόκρισις. Οὐκ ἐνδέχεται τινα πλησιάσαι τῷ Θεῷ χωρὶς θλίψεως καὶ οὐ φυλάττεται ἢ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἀναλλοίωτος χωρὶς αὐτῆς. Καὶ ἐὰν κόψη τὰ ἔργα τὰ αὐξάνοντα αὐτήν, κόπτει καὶ τὰ φυλάσσοντα αὐτήν, καὶ ὡς θησαυρὸς ἀφύλακτος εὐρίσκεται καὶ ὡς ἀθλητῆς γυμνωθεὶς τῶν ὄπλων αὐτοῦ καὶ ὡς πα-
10 ράδεισος ἐκκοπέισης αὐτοῦ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος.

7 **Ε**ρώτησις. Τίς ἐστὶν ὁ πεφωτισμένος ἐν τοῖς νοήμασιν αὐτοῦ;

Ἀπόκρισις. Ὅστις ἐφθασεν εὐρεῖν τὴν πικρότητα τὴν κεκρυμμένην ἐν τῇ γλυκύτητι τοῦ κόσμου καὶ ἐκώλυσε τὸ στόμα αὐτοῦ, τοῦ μὴ πιεῖν ἐκ τούτου, καὶ κλείων τὰς θύρας τῶν αἰσθήσεων αὐτοῦ, ἵνα μήποτε εἰσέλθῃ ἐν αὐτῷ ὁ πόθος τοῦ βίου τούτου καὶ κλέψῃ ἐξ αὐτοῦ τοὺς κρυπτοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ.

8 **Ε**ρώτησις. Τί ἐστὶν ὁ κόσμος, καὶ πῶς γινώσκομεν αὐτὸν καὶ τί βλάπτει τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν;

Ἀπόκρισις. Ὁ κόσμος πόρνη ἐστίν, ἣτις τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ κάλλους αὐτῆς ἔλκει τοὺς ὀρῶντας εἰς τὸν πόθον αὐτῆς, καὶ ὁ κρα-
5 τηθεὶς μερικῶς τῷ πόθῳ αὐτοῦ καὶ περιπλακεὶς αὐτῷ, οὐ δύναται ἐξειληθῆναι ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἀποδύσῃ αὐτὸν τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Καὶ ὅταν γυμνώσῃ αὐτὸν ἐκ πάντων καὶ ἐκφέρῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, τότε γνωρίζει αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος πλάνου ὄντως καὶ ἀπατεῶνα.
10 Ὅταν δέ τις ἀγωνίσῃται ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ σκότους τοῦ κόσμου τούτου, ἕως ἂν ᾗ κεκρυμμένος ἐν αὐτῷ, οὐ δύναται ἰδεῖν τὰς

τὸς μὲ πρόφασιν τοὺς πειρασμοὺς δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀφήσῃ τὰ ἔργα ποὺ αὐξάνουν τὴν ἀρετήν.

Ἀπόκρισις. Δὲν ὑπάρχει δυνατότης νὰ πλησιάσῃ κανεὶς τὸν Θεὸ χωρὶς θλίψι καὶ δὲν μπορεῖ ἡ ἀρετὴ του νὰ φυλαχθῆ ἀναλλοίωτη χωρὶς αὐτήν. Ἄν ὅμως διακόψῃ τὰ ἔργα ποὺ τὴν αὐξάνουν, διακόπτει κι' ἐκεῖνα ποὺ τὴν φυλάσσουν, καὶ τότε εὐρίσκεται σὰν θησαυρὸς ἀφύλακτος, σὰν πολεμιστῆς ποὺ ἀπογυμνώθηκε ἀπὸ τὰ ὄπλα του, σὰν πλοῖο ποὺ δὲν ἔχει τὰ ἐξαρτήματά του, καὶ σὰν κῆπος τοῦ ὁποίου ἀποκόπηκε ἡ ἄρδευσις².

7 **Ε**ρώτησις. Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ ἔχει φωτισμένες σκέψεις;

Ἀπόκρισις. Εἶναι ὁποῖος κατῶρθωσε νὰ εὕρῃ τὴν πίκρα ποὺ εἶναι κρυμμένη μέσα στὴν γλυκύτητα τοῦ κόσμου κι' ἐμπόδισε τὸ στόμα του γιὰ νὰ μὴ πιῆ ἀπ' αὐτὸ τὸ ποτήρι, ποὺ ἀναζητεῖ παντοτινὰ τὴν σωτηρία τῆς ψυχῆς του καὶ δὲν σταματᾷ τὴν πορεία, ἕως ὅτου ἀπολυθῆ ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον, καὶ κλείνει τὶς θύρες τῶν αἰσθήσεων του, γιὰ νὰ μὴ μπῆ ποτὲ μέσα του ὁ πόθος τοῦ βίου τούτου καὶ τοῦ κλέψῃ τοὺς κρυμμένους θησαυροὺς του.

8 **Ε**ρώτησις. Τί εἶναι ὁ κόσμος, πῶς τὸν γνωρίζομε καὶ σὲ τί βλάπτει αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν;

Ἀπόκρισις. Ὁ κόσμος εἶναι πόρνη, ἡ ὁποία μὲ τὸ κάλλος τῆς ἐλκύει τὴν ἐπιθυμία ἐκείνων ποὺ τὴν βλέπουν. Ὅποῖος κυριευθῆ γιὰ λίγο ἀπὸ τὸν πόθο του καὶ περιπλεχθῆ σ' αὐτόν, δὲν μπορεῖ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὰ χέρια του, ἕως ὅτου τὸν ἀπογυμνώσῃ ἀπὸ τὴν ζωὴ του. Καὶ ὅταν γυμνώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ὅλα καὶ τὸν βγάλῃ ἀπὸ τὸν οἶκον του κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του, τότε αὐτὸς ἀντιλαμβάνεται ὅτι ὁ κόσμος εἶναι πλανευτῆς καὶ ἀπατεῶν. Ὅταν ὅμως κανεὶς ἀγωνίζεται νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ σκότος τοῦ κόσμου τούτου, ὅσον καιρὸ εἶναι

2. Ἡ ἐννοια τῆς ἀπαντήσεως εἶναι ὅτι οἱ μὲν θλίψεις καὶ οἱ πειρασμοὶ εἶναι ἀναπόφευκτοι καὶ ἀπαραίτητοι γιὰ τὴν ἐνδυνάμωσιν τοῦ ἀγωνιστοῦ, ἀλλ' αὐ-

περιπλοκὰς αὐτοῦ. Καὶ οὕτως ὁ κόσμος οὐ μόνον τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ καὶ τοὺς δεδεμένους ἔνδον αὐτοῦ κρατεῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀκτῆμονας καὶ ἀσκητὰς καὶ τοὺς κλά-
 15 σαντας τὰ δεσμὰ αὐτοῦ καὶ προσάπαξ γενομένους ἐπάνωθεν αὐτοῦ· ἰδοὺ ἤρξατο θηρεύειν αὐτοὺς εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν τισὶ τρόποις καὶ καταπατεῖ αὐτοὺς καὶ τίθησιν αὐτοὺς κάτωθεν τῶν ποδῶν αὐτοῦ.

9 **Ε**ρώτησις. Τί ποιοῦμεν τῷ σώματι, ὅταν περικυκλώσῃ αὐτῷ ἡ ὀδύνη καὶ τὸ βάρος, ὅτι συγκαυνοῦνται αὐτῷ τὸ θέλημα τὸ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς πρώτης ἰσχύος αὐτοῦ;

5 **Ἀπόκρισις.** Τοῦτο γίνεται πολλάκις ἐπὶ τισιν· ὅτι τὸ ἥμισυ αὐτῶν ἐξῆλθεν ὀπίσω τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ ἥμισυ αὐτῶν ἔμεινεν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἡ καρδία αὐτῶν οὐκ ἐκόπη ἐκ τῶν ἐνταῦθα, ἀλλὰ διεμερίσθησαν καθ' ἑαυτούς. Καὶ ποτὲ μὲν ἔμπροσθεν βλέπουσι, ποτὲ δὲ ὀπίσω καί, ὡς νομίζω ἐγώ, ὅτι ὁ σοφὸς τοὺς
 10 οὕτω μεμερισμένους καὶ προσεγγίζοντας τῇ ὁδῷ τοῦ Θεοῦ παραινεῖ λέγων· «μὴ προσέλθῃς αὐτῷ ἐν δύο καρδίαις», ἀλλ' ὡς ὁ σπείρων καὶ ὡς ὁ θερίζων πρόσελθε αὐτῷ. Καὶ ὁ Κύριος τοὺς ἀποτασσομένους οὐ τελείως τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ μεμερισμένους ὄντας, καὶ τῷ λόγῳ ἢ μᾶλλον τῷ λογισμῷ εἰς τὰ ὀπίσω στρε-
 15 φομένους ἐκ τῆς προφάσεως τοῦ φόβου τῶν θλίψεων, εἰδώς, καὶ ὅτι τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκὸς ἀκμὴν οὐκ ἔρριψαν ἀπ' αὐτῶν, ὅτε ἠθέλησεν ἀπορριῦσαι τὴν χაύνωσιν τῆς διανοίας ἐξ αὐτῶν, λόγον αὐτοῖς ὠρισμένον εἶπεν· «ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, πρῶτον ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν», καὶ τὰ ἐξῆς.

3. Σοφ. Σειρ. 1,27.

4. Σὰν αὐτὸν ποὺ δὲν εἶναι διάβολος, ἀλλὰ προχωρεῖ πρὸς χωρὶς τα-

κρυμμένος σ' αὐτόν, δὲν μπορεῖ νὰ ἰδῆ τὶς περιπλοκές του. Κι' ἔτσι ὁ κόσμος κρατεῖ μέσα του ὄχι μόνο τοὺς μαθητάς του καὶ τὰ τέκνα του καὶ τοὺς δεσμῶτες, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀκτήμονες καὶ τοὺς ἀσκητάς, ἐκείνους ποὺ ἔσπασαν τὰ δεσμά του καὶ κάποια στιγμή ἀνέβηκαν ἐπάνω σ' αὐτόν· κι' αὐτοὺς ἀκόμη ἄρχισε νὰ τοὺς θηρεύη γιὰ τὴν ὑπηρεσία του μὲ κάποιους τρόπους, νὰ τοὺς καταπατῆ καὶ νὰ τοὺς βάζη κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του.

9 **Ε**ρώτησις. Τί πρέπει νὰ κάμωμε στὸ σῶμα, ὅταν τὸ περι-
κυκλώση ἡ ὀδύνη καὶ τὸ βάρος, ἀφοῦ μαζί μὲ αὐτὸ
χαυνώνεται τὸ θέλημα τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ χάνει
τὴν πρώτη του δύναμι;

Ἀπόκρισις. Τοῦτο συμβαίνει πολλὰς φορές σὲ μερικούς· ὅτι
δηλαδὴ τὸ ἡμισὺ τους ἐξῆλθε ἀπὸ τὸν κόσμο ἀκολουθώντας
τὸν Κύριο καὶ τὸ ἄλλο ἡμισυ ἔμεινε στὸν κόσμο, καὶ ἡ καρ-
διά τους δὲν ἐκόπηκε ἀπὸ τὰ ἐδῶ πράγματα, ἀλλὰ εἶναι διε-
σπασμένοι, καὶ ἄλλοτε βλέπουν πρὸς τὰ ἐμπρός, ἄλλοτε
πρὸς τὰ πίσω. Ὅμως, ὅπως ἐγὼ νομίζω, αὐτοὺς ποὺ εἶναι μὲ
τέτοιον τρόπο διεσπασμένοι καὶ προσεγγίζουν τὸν Θεὸ ὁ
σοφὸς τοὺς συμβουλεύει μὲ τὰ λόγια τοῦτα· «νὰ μὴ προσέλ-
θης σ' αὐτόν μὲ δυὸ καρδιές»³, ἀλλὰ νὰ προσέλθης σὰν
ἐκεῖνον ποὺ σπείρει καὶ θερίζει. Ὁ Κύριος⁴, γνωρίζοντας
αὐτοὺς ποὺ ἀπαρνοῦνται τὸν κόσμο ὄχι τελείως καὶ εἶναι
μοιρασμένοι καὶ στρέφονται μὲ τὸν λόγο ἢ μᾶλλον μὲ τὸν
λογισμὸ πρὸς τὰ πίσω μὲ πρόφασιν τὸν φόβον τῶν θλίψεων,
γνωρίζοντας ἐπίσης ὅτι δὲν ἔρριψαν ἀκόμη ἀπὸ πάνω τους
τὴν ἐπιθυμία τῆς σάρκας, ὅταν θέλησε νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ
τὴν χάνωσι τῆς διανοίας των, τοὺς εἶπε ἓνα σημαντικὸν λόγον·
«ὅποιος θέλει νὰ ἔλθῃ ὀπίσω μου, πρῶτα πρέπει νὰ ἀπαρνη-
θῆ τὸν ἑαυτὸ του»⁵, καὶ τὰ λοιπά.

λάντευσι, βλ. Λουκᾶ 9,62, «οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον καὶ βλέπων
εἰς τὰ ὀπίσω εὐθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ».

5. Ματθ. 16,24.

10 **Ε**ρώτησις. Καὶ ἄρα τί ἐστὶ τὸ ἀπαρνήσασθαι ἑαυτὸν;
Ἀπόκρισις. α'. Ἴνα, ὡσπερ ὁ ἐτοιμασθεὶς ἐν τῷ σταυ-
 ρῷ ἀνελθεῖν, μόνην τὴν ἐννοϊαν λαμβάνει τοῦ θανάτου ἐν τῷ λο-
 γισμῷ αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἐξέρχεται, ὡς ἄνθρωπος μὴ ἐνθυμούμε-
 5 νος πάλιν ἔχειν μέρος ζωῆς ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ τοῦ παρόντος αἰῶ-
 νος, οὕτω καὶ ὁ τὸ εἰρημένον πληρῶσαι βουλόμενος. Ὁ γὰρ
 σταυρὸς, πρὸς πᾶσαν θλιψὶν ἑτοιμὸν ἐστὶ θέλημα. Καὶ ὅτε ταῦτα
 πάλιν ἠθέλησε διδάξαι διατί οὕτως ἐστίν, εἶπεν· «ὁ θέλων ζῆσαι
 ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἀπολέσει ἑαυτὸν ἐκ τῆς ζωῆς τῆς ἀληθι-
 10 νῆς, ὁ δὲ ἀπολύων ἑαυτὸν ὧδε ἕνεκεν ἐμοῦ, εὐρήσει ἑαυτὸν
 ἐκεῖ». Τουτέστιν ὁ διαβαίνων τὴν ὁδὸν τοῦ σταυροῦ καὶ τὰ δια-
 βήματα αὐτοῦ τιθεὶς ἐν αὐτῇ. Εἰ δέ τις πάλιν μεριμνᾷ τῆς ζωῆς
 ταύτης, ἀπώλεσεν ἑαυτὸν ἐκ τῆς ἐλπίδος, δι' ἧς ἐξῆλθε θλιβῆναι·
 ὅτι ἡ μέριμνα αὕτη οὐκ ἐᾷ αὐτὸν προσεγγίσει τῇ διὰ Θεὸν θλίψει,
 15 ἀλλ' ἐν τῇ διαμονῇ αὐτοῦ τῇ πρὸς αὐτὴν ἔλκει αὐτὸν κατὰ μικρὸν
 καὶ ἐκφέρει αὐτὸν ἐκ μέσου τοῦ ἀγῶνος τῆς ζωῆς τῆς μακαριό-
 τητος, καὶ ἀυξάνει ἐν αὐτῷ ὁ λογισμὸς οὗτος, ἕως ἂν νικήσῃ αὐ-
 τόν. Ὁ δὲ ἀπολλύων τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ ἐν τῇ διανοίᾳ
 αὐτοῦ διὰ τὸν πόθον μου, οὗτος ἀνέγκλητος καὶ ἀβλαβῆς φυλάτ-
 20 τεταὶ εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν. Καὶ τοῦτό ἐστὶ τό, «ὁ ἀπολλύων τὴν
 ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὐρήσει αὐτήν».

β'. Λοιπὸν ἐντεῦθεν ἐξ ἑαυτοῦ ἐτοιμάσον τὴν ψυχὴν σου εἰς
 ἀφανισμόν τέλειον ἐκ ταύτης τῆς ζωῆς. Καὶ ἐὰν ἀπόλλῃς σεαυ-
 τὸν ἐκ τῆς ζωῆς ταύτης, ἐρεῖ σοι ἐν ταύτῃ τῇ διανοίᾳ· «καὶ δώσω
 25 σοι», φησί, «ζωὴν αἰώνιον καθὼς ἐπηγγειλάμην σοι». Ἐὰν δὲ
 ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ μείνης, τὴν ἐπαγγελίαν μου ἐν ἔργῳ ἐνδείξομαί
 σοι ἐνταῦθα καὶ τὴν βεβαίωσιν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ
 τότε εὐρίσκεις τὴν αἰώνιον ζωὴν, ὅτε τῆς ζωῆς ταύτης καταφρο-

6. Ματθ. 10,39. Ὑπενθυμίζομε ὅτι τὸ κείμενο προέρχεται ἀπὸ τὴν συ-
 ριακὴ Γραφή.

10 **Ε**ρώτησις. Τί σημαίνει ἄραγε τὸ ν' ἀπαρνηθῆ κανεὶς τὸν ἑαυτό του;

Ἀπόκρισις. α'. Ὅπως ἐκεῖνος ποὺ καταδικάσθηκε ν' ἀνεβῆ στὸν σταυρὸ προχωρεῖ μὲ μόνη τὴν ἔννοια τοῦ θανάτου στὸν λογισμό του, σὰν ἄνθρωπος ποὺ δὲν σκέπτεται ὅτι ἔχει πλέον μέρος στὴν ζωὴ τοῦ παρόντος κόσμου, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν παραπάνω λόγο. Διότι ὁ σταυρὸς σημαίνει θέλημα ἔτοιμο γιὰ κάθε θλίψι. Ὅταν πάλι ὁ Κύριος θέλησε νὰ διδάξῃ γιατί αὐτὰ συμβαίνουν ἔτσι, εἶπε: «ὅποιος θέλει νὰ ζήσῃ σὲ τοῦτον τὸν κόσμον, θὰ χάσῃ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν, καὶ ὅποιος χάσῃ τὴν ζωὴν του γιὰ χάρι μου, θὰ τὴν εὕρῃ ἐκεῖ»⁶. Δηλαδή αὐτὸς ποὺ ξεκίνησε τὴν ὁδὸ τοῦ σταυροῦ καὶ βαδίζει σ' αὐτὴν, ἂν συνεχίσῃ τὴν φροντίδα γιὰ τούτῃ τὴν ζωὴν, χάνει τὴν ἐλπίδα γιὰ τὴν ὁποία ἀνέλαβε νὰ θλιβῆ μὲ τὴν ἔξοδό του· διότι αὐτὴ ἢ μέριμνα δὲν τὸν ἀφήνει νὰ πλησιάσῃ τὴν θλίψι γιὰ τὸν Θεό, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἐπιμονῆς του σ' αὐτὴν τὸν ἐλκύει βαθμιαίως κοντὰ τῆς καὶ τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ μέσο τοῦ ἀγῶνος γιὰ τὴν ζωὴ τῆς μακαριότητος, καὶ αὐτὸς ὁ λογισμὸς αὐξάνει μέσα του, ὡς ποὺ νὰ τὸν νικήσῃ. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ χάνει τὴν ζωὴν του διότι ἔχει τὴν διάνοιά του γεμάτη ἀπὸ τὸν πόθο γιὰ μένα, αὐτὸς φυλάσσεται ἀκατάκριτος καὶ ἀβλαβὴς γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ. Καὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐκεῖνος ποὺ χάνει τὴν ζωὴν του γιὰ χάρι μου, θὰ τὴν εὕρῃ»⁷.

β'. Ἐπομένως ἀπὸ τώρα ἐτοίμασε μόνος σου τὴν ψυχὴν σου γιὰ πλήρη ἀφανισμό ἀπ' αὐτὴν τὴν ζωὴν. Κι' ἂν ἀπολέσῃς τὸν ἑαυτό σου γι' αὐτὴν τὴν ζωὴν, θὰ σοῦ ἀπευθύνῃ αὐτὰ τὰ λόγια: «καὶ θὰ σοῦ δώσω αἰώνια ζωὴν, ὅπως σοῦ ὑποσχέθηκα»⁸. Ἄν μείνης ἀφοσιωμένος σ' αὐτὴν τὴν ζωὴν, τὴν αἰώνια, θὰ σοῦ δείξω τὴν ἐπαγγελίαν μου ἐμπράκτως ἐδῶ καὶ θὰ σοῦ δώσω τὴν ἐπιβεβαίωσιν γιὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ. Καὶ τότε

7. Ματθ. 10,39.

8. Ἰω. 10,28.

νήσεις. Καὶ ὅταν εἰσέλθῃς ἐν τῇ παρασκευῇ ταύτῃ εἰς τὸν ἀγῶνα,
 30 τότε καταφρονεῖται ἐν ὀφθαλμοῖς σου πάντα τὰ νομιζόμενα ἐπί-
 πονα καὶ θλιβερά. Ὅταν γὰρ ὁ νοῦς οὕτω παρασκευῇ ταύτῃ εἰς
 τὸν ἀγῶνα, τότε καταφρονεῖται ἐν ὀφθαλμοῖς σου πάντα τὰ νομι-
 ζόμενα ἐπίπονα καὶ θλιβερά. Ὅταν γὰρ ὁ νοῦς οὕτω παρα-
 σκευασθῇ, οὐκ ἔχει ἀγῶνα οὔτε θλίψιν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ κινδύ-
 35 νου τοῦ θανάτου. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς δεῖ εἰδέναί, ὅτι, ἐὰν μὴ μι-
 σήσῃ ἄνθρωπος τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ διὰ τὴν ἐπιθυμίαν
 τῆς μελλούσης καὶ μακαρίας ζωῆς, οὐ δύναται τὸ σύνολον ὑπο-
 μεῖναι τὰς καθ' ἐκάστην ὥραν ἐπερχομένας τούτῳ παντοίας θλί-
 ψεις καὶ πόνους.

11 **Ε**ρώτησις. Ποίῳ τρόπῳ κόπτει ὁ ἄνθρωπος τὴν πρώτην
 συνήθειαν αὐτοῦ καὶ συνηθίζει ἑαυτὸν ἐν τῇ ζωῇ τῆς ἐν-
 δείας καὶ τῆς ἀσκήσεως;

Ἀπόκρισις. α'. Ζῆσαι τὸ σῶμα ἐκτὸς τῆς χρείας αὐτοῦ οὐ πείθε-
 5 ται, ἐφ' ὅσον περιέρχεται ἐν ταῖς αἰτίαις τῆς τρυφῆς καὶ τῆς χαυ-
 νώσεως, καὶ οὐ δύναται τοῦτο ὁ νοῦς κατέχειν ἀπὸ τῶν τοιού-
 των, ἕως ἂν μὴ ξενωθῇ τὸ ρηθὲν σῶμα ἐκ πάντων τῶν ποιούν-
 των τὴν χαυνώσιν. Διότι, ὅταν εὖρη ἰδεῖν τὴν θεωρίαν τῆς τρυ-
 φῆς καὶ τῶν πραγμάτων καὶ βλέπῃ σχεδὸν καθ' ἐκάστην ὥραν
 10 τὰ τῆς χαυνώσεως αἷτια, ἐξυπνίζεται ἐν αὐτῷ ἡ ἐπιθυμία αὐτῶν
 διάπυρος, καὶ οὕτως ἐρεθίζει ὡς διακαίουσα.

β'. Διὰ τοι τοῦτο καὶ πάνυ καλῶς τῷ ἀκολουθῆσαι ὀφείλοντι ὁ
 λυτρωτῆς Κύριος ἐνετείλατο, γυμνωθῆναι καὶ ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ
 κόσμου. Διότι πρῶτον ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος ρίψαι τὰς αἰτίας τῆς
 15 χαυνώσεως ἐξ αὐτοῦ, καὶ οὕτω προσεγγίσει τῷ ἔργῳ. Καὶ αὐ-
 τὸς δὲ ὁ Κύριος, ὅτε ἤρξατο πολεμεῖν μετὰ τοῦ διαβόλου, ἐν
 ἐρήμῳ ξηροτάτῃ ἐπολέμησεν αὐτόν. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ παραινεῖ
 ἐξελθεῖν ἐκ τῆς πόλεως τοὺς αἵροντας τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ·
 «συνεξέλθωμεν αὐτῷ», φησὶν, «ἐξωθεν τῆς πόλεως καὶ λάβω-
 20 μεν τὸν ὄνειδισμὸν αὐτοῦ· ὅτι ἐξω τῆς πόλεως ἔπαθεν». Ἐκ γὰρ
 τοῦ ἀφορίσαι τινὰ ἑαυτὸν ἐκ τοῦ κόσμου καὶ τῶν αὐτοῦ, ταχέως

9. Ἐβρ. 13,12ε. Τὸ χωρίο φέρεται κάπως παραλλαγμένο.

εὐρίσκεις τὴν αἰώνια ζωὴ, ὅταν καταφρονήσης τὴν ζωὴ τούτη. Καὶ ὅταν εἰσέλθῃς προετοιμασμένος μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο στὸν ἀγῶνα, τότε θὰ καταφρονηθοῦν στὰ μάτια σου ὅλα τὰ θεωρούμενα ἐπίπονα καὶ θλιβερά. Διότι, ὅταν ὁ νοῦς προετοιμασθῇ ἔτσι, δὲν θὰ ἔχη ἀγωνία οὔτε θλίψι κατὰ τὴν ὥρα τοῦ κινδύνου τοῦ θανάτου. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς πρέπει νὰ γνωρίζωμε ὅτι, ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν μισήσῃ τὴν ζωὴ του στὸν κόσμον ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιθυμίας τῆς μέλλουσας καὶ μακάριας ζωῆς, δὲν μπορεῖ καθόλου νὰ ὑπομείνῃ τὶς ἐπερχόμενες σ' αὐτὸν κάθε ὥρα ποικίλες θλίψεις καὶ πόνους.

11 **Ε**ρώτησις. Μὲ ποιὸν τρόπο μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ κόψῃ τὴν προηγούμενη του συνήθεια καὶ νὰ συνηθίσῃ στὴν ζωὴ τῆς στέρσεως καὶ τῆς ἀσκήσεως;

Ἀπόκρισις. α'. Τὸ σῶμα δὲν δέχεται νὰ ζήσῃ μὲ στέρησι τῶν ἀναγκαίων, ὅσον καιρὸ περιβάλλεται ἀπὸ τὶς αἰτίες τῆς τρυφῆς καὶ τῆς χαυνώσεως, καὶ ὁ νοῦς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ συγκρατῆσῃ ἀπ' αὐτά, ἂν δὲν ἀποξενωθῇ τὸ σῶμα ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα ποὺ προκαλοῦν τὴν χαύνωσι. Διότι, ὅταν ἔχη τὴν εὐκαιρία νὰ παρατηρῇ τὰ πολυτελῆ πράγματα καὶ νὰ βλέπῃ σχεδὸν κάθε ὥρα τὰ αἷτια τῆς χαυνώσεως, ἀφυπνίζεται μέσα του διάπυρη ἢ ἐπιθυμία γι' αὐτὰ καὶ τὸ ἐρεθίζει σὰν νὰ τὸ καίῃ.

β'. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν πολὺ σωστὰ ὁ Κύριος παρήγγειλε σ' αὐτὸν ποὺ προτίθεται νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν κόσμον γυμνὸς ἀπὸ ὅλα. Διότι πρῶτα ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀπορρίψῃ τὶς αἰτίες τῆς χαυνώσεώς του, κι' ἔπειτα νὰ προχωρήσῃ στὸ ἔργο. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὅταν ἄρχισε τὸν πόλεμον μὲ τὸν Διάβολο, τὸν ἐπολέμησε σὲ μιὰ ξηρότατη ἔρημον. Ὁ Παῦλος πάλι προτρέπει νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὴν πόλιν ἐκείνους ποὺ σηκώνουν τὸν σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ· «ὡς ἐξέλθωμε μαζί του», λέγει, «ἐξὼ ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ὡς δεχθοῦμε τὸν ἴδιο ὄνειδισμό μὲ αὐτόν, διότι ἔπαθε ἐξὼ ἀπὸ τὴν πόλιν»⁹. Μὲ τὸ νὰ ἀποχωρισθῇ κανεὶς ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὰ

λανθάνει ὁ ἄνθρωπος τὴν πρώτην αὐτοῦ συνήθειαν καὶ τὴν ἀνα-
 στροφὴν, καὶ οὐ κοπιᾷ χρόνον πολὺ ἐν τούτοις. Τὸ δὲ πλησιάσαι
 ἑαυτὸν τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς πράγμασιν αὐτοῦ, ταχέως χαυνοῖ τὴν
 25 ἰσχὺν τῆς διανοίας αὐτοῦ.

γ'. Διὸ δεῖ γινώσκειν, ὅτι μεγάλως βοηθεῖ καὶ πρὸς προκοπὴν
 ὁδηγεῖ τὴν ἐν τῷ ἀθλητικῷ ἀγῶνι τῷ σωτηρίῳ. Προσῆκει οὖν
 καὶ βοηθεῖ ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ τὸ εἶναι ἐν ἐνδείᾳ καὶ ὑστερήσει
 τὴν κατάστασιν τοῦ κελλίου τοῦ μοναχοῦ, καὶ ἵνα γένηται τὸ κελ-
 30 λίον αὐτοῦ κενὸν καὶ ἀργὸν ἀπὸ πάντων τῶν κινούντων ἐν αὐτῷ
 τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀναπαύσεως. Ὅταν γὰρ αἱ αἰτίαι τῆς χαυνώ-
 σεως ἀπέχωσιν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, οὐ κινδυνεύει ἐν τῷ διπλῷ
 πολέμῳ, τῷ ἐσωτέρῳ καὶ ἐξωτερῳ. Καὶ οὕτως ἀκόπως νικᾷ ὁ
 ἄνθρωπος ὁ μακρόθεν ἔχων τὰ πρὸς ἡδονὴν, παρὰ τὸν ἐκ τοῦ
 35 σύνεγγυς τὰ πρὸς ἐπιθυμίαν αὐτὸν κινοῦντα ἔχοντα. Ὡδε γὰρ ὁ
 ἀγὼν διπλοῦς ἐστίν.

δ'. Ὅτε γὰρ χρήζει ὁ ἄνθρωπος εἰς σύστασιν τοῦ σκηνώματος
 αὐτοῦ, τότε καὶ ἡ χρεία αὐτοῦ εὐκαταφρόνητος γίνεται καὶ οὐδὲ
 ἐν τῷ ἀναγκαίῳ καιρῷ τῆς μικρᾶς αὐτοῦ μεταλήψεως θεωρεῖ
 40 αὐτὴν μετ' ἐπιθυμίας, καὶ ἐν ὀλίγῳ τινὶ πείθει τὸ σῶμα καὶ τοῦτο
 ὡς εὐκαταφρόνητον παρ' ἑαυτῷ βλέπει, καὶ οὐ διὰ τὴν ἡδύτητα
 τοῦ βρώματος προσεγγίζει αὐτῷ, ἀλλ' ἵνα τὴν φύσιν ἀντιλάβηται
 καὶ ἐνισχύσῃ. Αὗται αἱ προφάσεις ταχέως ἀναφέρουσί τινα εἰς
 τὴν ἄσκησιν ἀθλίπτω καὶ ἀλύπῳ λογισμῷ.

ε'. Προσῆκει τοίνυν τῷ σπουδαίῳ μοναχῷ ὄξεϊ τῷ ποδὶ φεύγειν
 ἀνεπιστρόφως πάντα τὰ πολεμοῦντα τῷ μοναχῷ καὶ μὴ συνανα-
 μίγνυσθαι τοῖς πολεμοῦσιν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ψιλῆς θεω-
 ρίας αὐτῶν ἐγκρατεῦσθαι καὶ μακρυνθῆναι ἀπὸ τοῦ πλησια-
 σμοῦ αὐτῶν καθ' ὅσον δύναται. Καὶ τοῦτο λέγω οὐ μόνον περὶ
 50 τῆς γαστροῦς, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν ἐν τῇ πείρᾳ καὶ τῷ πο-
 λέμῳ, ἐν οἷς πειράζεται καὶ δοκιμάζεται τοῦ μοναχοῦ ἢ ἐλευθε-

10. Εἶναι, ὅπως λίγο παραπάνω εἶπε, ἐσωτερικὸς καὶ ἐξωτερικὸς. Ἡ ἐπα-
 νάλησις αὐτῆς τῆς δηλώσεως ἐδῶ εἶναι περιττὴ καὶ προέρχεται πιθανῶς ἀπὸ

πράγματά του λησμονεῖ γρήγορα τὶς προηγούμενες συνήθειές του καὶ συναναστροφές καὶ αὐτὸ δὲν χρειάζεται πολὺν κόπο καὶ χρόνο. Τὸ νὰ πλησιάσῃ ὅμως στὸν κόσμον καὶ τὰ πράγματά του γρήγορα ἀποχαυνώνει τὴν δύναμι τῆς διανοίας του.

γ'. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ γνωρίζωμε ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσις πολὺ βοηθεῖ καὶ ὀδηγεῖ πρὸς τὴν προκοπὴν κατὰ τὸν σωτήριον ἀθλητικὸ ἀγῶνα. Ταιριάζει λοιπὸν καὶ βοηθεῖ σὲ τοῦτον τὸν ἀγῶνα νὰ εἶναι σὲ πτώχεια καὶ στέρησι ἢ κατάστασις τοῦ κελλιοῦ τοῦ μοναχοῦ, νὰ εἶναι ἀδειανὸ καὶ ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ὅλα ὅσα κινοῦν σ' αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀναπαύσεως. Διότι, ὅταν οἱ αἰτίαι τῆς χαυνώσεως εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, δὲν κινδυνεύει στὸν διπλὸ πόλεμον, τὸν ἐσωτερικὸν καὶ τὸν ἐξωτερικόν. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει μακριὰ του τὰ ἀντικείμενα τῆς ἡδονῆς νικᾷ εὐκολώτερα ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει πλησίον του ὅσα τὸν παρακινοῦν πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν. Ἔτσι ὁ ἀγὼν εἶναι διπλός¹⁰.

δ'. Ὄταν ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἔλλειψιν τῶν πραγμάτων ποὺ συντηροῦν τὸ σῶμα του, τότε καὶ ἡ χρεία του γίνεται ἀσήμαντη καὶ δὲν τὴν βλέπει μὲ ἐπιθυμίαν οὔτε κατὰ τὴν καθωρισμένην ὥραν τῆς μεταλήψεως τροφῆς· πείθει τὸ σῶμα μὲ κάποια μικρὴ ποσότητα νὰ βλέπῃ τὴν τροφήν σὰν ἀνάξιον λόγου πρᾶγμα, καὶ ἔτσι δὲν τὴν πλησιάζει γιὰ τὴν γλυκύτητά της, ἀλλὰ γιὰ νὰ βοηθήσῃ καὶ ἐνισχύσῃ τὴν φύσιν. Αὐτὴ ἡ μέθοδος ἀνεβάζει κάποιον γρήγορα εἰς τὴν ἀσκησιν μὲ λογισμὸν ἄκοπον καὶ ἄλυπον.

ε'. Ταιριάζει λοιπὸν στὸν ζηλωτὴν μοναχὸν νὰ φεύγῃ μὲ γρήγορον βῆμα χωρὶς ἐπιστροφὴν ἀπὸ ὅλα ὅσα πολεμοῦν τὸν μοναχόν, καὶ ὄχι μόνον νὰ μὴ ἀνακατεῦεται μὲ αὐτά, ἀλλὰ νὰ συγκρατῆται καὶ ἀπὸ τὴν ἀπλῆν θέαν τους καὶ ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ πλησίασμά τους ὅσο μπορεῖ. Κι' αὐτὸ δὲν τὸ λέγω μόνον γιὰ τὴν κοιλιάν, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλα τὰ πράγματα ποὺ κατὰ τὸν ἀσκητικὸν πόλεμον πειράζεται καὶ δοκιμάζεται

ρία. Ὅταν γὰρ ἔλθῃ ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεόν, διαθήκη μετὰ τοῦ Θεοῦ ποιεῖ, ἀπέχεσθαι ἐκ πάντων τούτων. Ταῦτα δέ εἰσι, τὸ μὴ ὄρᾶν πρόσωπον γυναικός, καὶ τὸ μὴ ἰδεῖν τὰ πρόσωπα τῶν 55 εὐπρεπῶν, καὶ τὸ μηδενὸς ἐπιθυμεῖν ἢ τρυφᾶν, καὶ τὸ μὴ ἰδεῖν τὴν εὐκοσμίαν τῶν ἐνδυμάτων, καὶ τὸ μὴ ἰδεῖν πᾶσαν τάξιν τῶν κοσμικῶν, μῆτε ἀκοῦσαι τῶν λόγων αὐτῶν, μῆτε τὰ περὶ αὐτῶν ἐξετάσαι. Διότι πολλὴν δύναμιν κτῶνται τὰ πάθη ἐκ τοῦ πλησιασμοῦ τῶν τοιούτων ἀπάντων πραγμάτων, οἷα χαυνούντων τὸν 60 ἀγωνιστὴν καὶ ἀλλοιοούντων τὴν τε φρόνησιν καὶ τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ. Καὶ ἐὰν αἱ θεωρίαι τῶν καλῶν κινῶσι τὴν προαίρεσιν τοῦ ὄντος ἐν τῷ ζήλω ἐκκλίνειν εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτῶν, δῆλον ὅτι καὶ τὰ ἐναντία τούτων ἔχουσιν ἰσχὺν αἰχμαλωτίσαι τὴν διανοίαν εἰς αὐτά. Καὶ ἐὰν πλέον τι οὐ γένηται μόνον τῇ διανοίᾳ τῇ 65 ἡσυχάζουσῃ, ἀλλ' εἰς ἀγῶνα πολέμων ἐμβάλλει αὐτόν, καὶ τοῦτο ζημία μεγάλη ἐστίν, ἵνα ἐκ τῆς εἰρήνης εἰς θόλωσιν τις ἐκουσίως ἐμβάλλῃ ἑαυτόν.

στ'. Καὶ ἐὰν τις τῶν γερόντων τῶν ἀσκητῶν καὶ ἀγωνιστῶν ἰδὼν ἀγένειον, τὸν ὁμοιον ταῖς γυναιξίν, ἐλογίσατο τοῦτο ἐπιβλα- 70 βῆς τῷ λογισμῷ καὶ ἐπιζήμιον ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτοῦ, τίς ἐστίν, ὃς ἐν ἄλλοις ἀμελῆσαι δύναται, ὅποτε οὗτος ὁ ἅγιος οὐ κατεδέξατο εἰσελθεῖν καὶ ἀσπάσασθαι ἀδελφόν; Διότι ἀνέκρινεν ὁ σοφὸς γέροντων, ὅτι μόνον ἐὰν ἐνθυμηθῶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, ὅτι ἐστὶν ἐνταῦθά τι τοιοῦτον, τοῦτο μεγάλη μοι ζημία ἐστί. Καὶ διὰ τοῦτο οὐκ 75 εἰσῆλθε καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ἐγὼ μὲν, τέκνα, οὐ φοβοῦμαι, ἀλλ' ὁμοῦς τί θέλω ἐνέγκαι ἑμαυτῷ πόλεμον μάτην; Ἡ γὰρ μνήμη τῶν τοιούτων ταραχὴν ἀνόνητον ἐν τῇ διανοίᾳ ποιεῖ. Εἰς ἕκαστον γὰρ τῶν τοῦ σώματος τούτου μελῶν δέλεαρ πρόκειται, καὶ ἔχει πόλεμον μέγαν ὁ ἄνθρωπος εἰς αὐτὰ καὶ ὀφείλει φυλάξασθαι ἑαυτόν καὶ σμικρύνειν τὸν πόλεμον αὐτοῦ τὸν εἰς αὐτὰ ἐκ 80 τοῦ φεύγειν· ὡσπερ ὅτε ἐγγίζουσι, κἂν βιάζηται ὁ ἄνθρωπος εἰς

11. Ἀπὸ τὴν συνέχεια ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Ἰσαὰκ δίδει ἰδιαίτερη προσοχή στὸν λογισμὸ τῆς γενετήσιας πράξεως καὶ ἐπιμένει στὴν ἀποκοπὴ κάθε ἀφορμῆς γιὰ τὴν ἀνακίνησί του.

ἡ ἐλευθερία τοῦ μοναχοῦ¹¹. Ὄταν ὁ ἄνθρωπος ἔρχεται πρὸς τὸν Θεὸ συνάπτει μὲ αὐτὸν συμφωνία νὰ ἀπέχη ἀπὸ ὅλα αὐτά. Καὶ αὐτὰ εἶναι· νὰ μὴ βλέπη πρόσωπο γυναίκα, νὰ μὴ βλέπη τὰ πρόσωπα ὠραίων νέων, νὰ μὴ ἐπιθυμῇ ν' ἀπολαύσῃ τίποτε σχετικὸ μὲ αὐτὰ τὰ πρόσωπα, νὰ μὴ βλέπη τὴν κομψότητα τῶν ἐνδυμάτων, νὰ μὴ προσέχη τοὺς τρόπους τῶν κοσμικῶν οὔτε τοὺς λόγους των ν' ἀκούῃ οὔτε τὰ σχετικὰ μὲ αὐτοὺς νὰ ἐξετάζῃ. Διότι τὰ πάθη ἀποκτοῦν πολλὴ δύναμι ἀπὸ τὸ πλησίασμα ὄλων τῶν πραγμάτων αὐτοῦ τοῦ εἶδους, διότι ἀποχαυνώνουν τὸν ἀγωνιστὴ καὶ ἀλλοιώνουν τὴν φρόνησι καὶ τὴν πρόθεσί του. Καὶ ἂν ἡ θεὰ τῶν καλῶν παρακινεῖ τὴν προαίρεσι ἐκείνου πού ἔχει ζῆλο νὰ προχωρήσῃ στὴν ἐργασία τους, εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ τὰ ἀντίθετά τους ἔχουν τὴν δύναμι νὰ αἰχμαλωτίσουν τὴν διάνοια σ' αὐτά. Καὶ τίποτα ἄλλο νὰ μὴ συμβῇ στὴν διάνοια τοῦ ἠσυχαστοῦ, καὶ μόνο ὅτι τὸν ἐμβάλλει σὲ πολεμικὸ ἀγῶνα, κι' αὐτὸ εἶναι μεγάλη ζημία, τὸ νὰ περιέλθῃ ἀπὸ τὴν εἰρήνην στὴν ταραχὴ ἐκουσίως.

στ'. Ἄν κάποιος ἀπὸ τοὺς γέροντες ἀσκητὰς καὶ ἀγωνιστὰς, ὅταν εἶδε ἕνα ἀγένειον νέον, ὅμοιον μὲ τὶς γυναῖκες, ἐθεώρησε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἐπιζήμιον γιὰ τὸν ἀγῶνα του, ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος πού μπορεῖ νὰ ἀμελήσῃ σὲ παρόμοια θέματα, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ ἅγιος δὲν ἐδέχθηκε νὰ εἰσέλθῃ καὶ νὰ ἀσπασθῇ τὸν ἀγένειο ἀδελφός; Διότι ἐσκέφθηκε μέσα του ὁ σοφὸς γέρον ὅτι, καὶ μόνο νὰ συλλογισθῶ ἀπόψε ὅτι ὑπάρχει ἐδῶ κάτι τέτοιο, τοῦτο μοῦ εἶναι μεγάλη ζημία. Καὶ γι' αὐτὸ δὲν εἰσῆλθε καὶ τοὺς εἶπε· "Ἐγώ, τέκνα μου, δὲν φοβοῦμαι, ἀλλὰ γιατί νὰ φέρω στὸν ἑαυτό μου τέτοιον πόλεμο ματαίως;" Ἡ μνήμη τέτοιων πραγμάτων προκαλεῖ πράγματι ἀνωφελῆ ταραχὴ στὴν διάνοια. Σὲ κάθε μέλος τοῦ σώματος τοῦ νέου ὑφίσταται ἕνα δέλεαρ καὶ ὁ ἄνθρωπος συναντᾷ πόλεμο σ' αὐτά· πρέπει λοιπὸν νὰ προφυλαχθῇ καὶ νὰ ἐλαττώσῃ τὸν πόλεμό του ἀπ' αὐτὰ διὰ τῆς φυγῆς· διότι, ὅταν αὐτὰ εἶναι πλησίον, ἀκόμα καὶ ἂν ὁ ἄνθρωπος πιέζεται στὸ ἀγα-

τὸ ἀγαθόν, ἀλλ' ὁμως κινδυνεύει ἐξ αὐτῶν θεωρῶν καὶ ἐπιθυμῶν αἰεί.

ζ'. Καὶ γὰρ φάρμακα πολλὰ θεωροῦμεν ἐν τῇ γῆ κεκαλυμμένα
 85 καὶ ἐν τῷ θέρει διὰ τὸν καύσωνα οὐδεὶς γινώσκει αὐτά, ὅταν δὲ
 νοτισθῶσιν ἐκ τοῦ ὕδατος καὶ ὀσφρανθῶσι τῆς δυνάμεως τῆς
 ψυχρότητος τοῦ ἀέρος, τότε φαίνεται ἕκαστον εἶδος ποῦ ἦν τε-
 θαμμένον ἐν τῇ γῆ. Οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅτε ἐστὶν ἐν τῇ χάριτι
 τῆς ἡσυχίας καὶ ἐν τῇ θερμῇ εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, τότε
 90 βλέπει πῶς ἕκαστον πάθος ἐγείρεται καὶ κουφίζει τὴν κεφαλὴν
 αὐτοῦ, καὶ μάλιστα ἐὰν ὀσφρανθῶσιν ὀσμῆς ἀναπαύσεως. Τοῦ-
 το δὲ εἶπον, ἵνα μὴ θαρρήσῃ τις ὅσον ζῆ ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ,
 ἕως ἂν ἀποθάνῃ, καὶ ἵνα δείξω, ὅτι τὸ φεύγειν καὶ μακρύνειν
 τινὰ ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν αἰτιῶν τῆς κακίας, πάνυ βοηθοῦσιν εἰς τὸν
 95 ἀσκητικὸν ἀγῶνα. Διὰ τὰ πράγματα τὰ φέροντα ἡμῖν αἰσχύνῃν ἐν
 τῇ μνήμῃ αὐτῶν, δεόν ἡμᾶς αἰεὶ φοβεῖσθαι αὐτὰ καὶ μὴ καταπα-
 τῆσαι τὴν συνείδησιν καὶ καταφρονῆσαι αὐτῆς.

η'. Λοιπὸν ἐν τῇν ἐρήμῳ χωρῆσαι τὸ σῶμα τέως πειράσωμεν
 καὶ ποιήσωμεν κτᾶσθαι τὴν ὑπομονήν· τὸ δὲ μεῖζον πάντων, ἵνα
 100 σπουδάξῃ τις, ὅπου δ' ἂν καὶ ἦ, ὥστε ἀπέχειν τὸ αἷτιον τοῦ πολέ-
 μου (κᾶν γὰρ θλίβηται τις ἴσως, ἀλλ' ἀφοβός ἐστιν), ἵνα μή, ὅταν
 ἔλθῃ χρεία, πέσῃ διὰ τὴν ἐγγύτητα αὐτῆς.

12 **Ε**ρώτησις. Ὅστις ἀπέρριψε ἐξ ἑαυτοῦ ὅλον τὸν περισπα-
 σμὸν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα, ποία ἐστὶν ἡ ἀρχὴ αὐ-
 τοῦ ἐν τῷ πολέμῳ τῆς ἀμαρτίας, καὶ πόθεν ἀρχεται τῆς πάλης;
 Ἀπόκρισις. α'. Τοῦτο πᾶσι γνώριμόν ἐστιν, ὅτι ἐκάστῳ ἀγῶνι
 5 τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς ἐπιθυμίας ὁ κόπος τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῆς
 νηστείας ἐστὶν ἡ ἀρχή, καὶ μάλιστα τῷ ἀνταγωνιζομένῳ πρὸς
 τὴν ἐν ἡμῖν ἑνδον ἀμαρτίαν. Καὶ τὸ σημεῖον τοῦ μίσους τῆς ἀμαρ-

θό, κινδυνεύει ἀπὸ αὐτά, ἀφοῦ τὰ βλέπει καὶ τὰ ἐπιθυμεῖ πάντοτε.

ζ'. Βλέπομε πολλὰ βότανα νὰ εἶναι σκεπασμένα στὴν γῆ, καὶ τὸ καλοκαίρι κανεὶς δὲν τὰ ἀναγνωρίζει ἀπὸ τὸν καύσωνα πὺ τὰ μαραίνει, ὅταν ὁμως νοτισθοῦν ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ ἀναπνεύσουν τὸν ψυχρὸ ἀέρα, τότε φαίνεται πὺ ἦταν θαμμένο κάθε εἶδος στὴν γῆ. Ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν εὐρίσκεται στὴν χάρι τῆς ἡσυχίας καὶ στὴν θέρμη τῆς ἐγκρατείας, πράγματι ἀναπαύεται ἀπὸ πολλὰ πάθη· ὅταν ὁμως ἔλθῃ στὰ πράγματα τοῦ κόσμου, τότε βλέπει πῶς διεγείρεται κάθε πάθος καὶ ταρασσει τὸ κεφάλι του καὶ μάλιστα ὅταν αἰσθανθοῦν τὴν ὀσμὴ τῆς ἀναπαύσεως. Τὸ εἶπα αὐτὸ γιὰ νὰ μὴ ἔχει κανεὶς πεποίθησι στὸν ἑαυτὸ του ὅσον καιρὸ ζῆ μέσα στὸ σῶμα, μέχρι πὺ ν' ἀποθάνῃ, καὶ γιὰ νὰ δείξω ὅτι ἡ φυγὴ καὶ ἀπομάκρυνσις κάποιας ἀπὸ τίς αἰτίες τῆς κακίας πολὺ βοηθεῖ στὸν ἀσκητικὸ ἀγῶνα. Τὰ πράγματα πὺ μὲ τὴν ἀνάμνησί τους μᾶς προκαλοῦν ἐντροπὴ πρέπει νὰ τὰ φοβώμαστε πάντοτε καὶ νὰ μὴ καταπατοῦμε καὶ νὰ καταφρονοῦμε τὴν συνείδησι.

η'. Ἄς προσπαθήσωμε λοιπὸν τώρα νὰ ὀδηγήσωμε τὸ σῶμα μας στὴ ἔρημο καὶ ἄς τὸ ἀσκήσωμε ν' ἀποκτήσῃ ὑπομονή. Τὸ σπουδαιότερο δὲ ὅλων εἶναι νὰ φροντίζει κανεὶς, ὅπου καὶ ἂν εἶναι, νὰ ἀπέχη ἀπὸ τὸ αἶτιο τοῦ πολέμου (διότι, ἀκόμη καὶ ἂν θλίβεται κανεὶς, ἔτσι δὲν ἔχει φόβο), ὥστε, ὅταν ἔλθῃ ἡ περίστασις, νὰ μὴ πέσῃ ἀπὸ τὸ πλησίασμα τῆς αἰτίας.

12 **Ε**ρώτησις. Ὅποιος ἀπέρριψε ἀπὸ ἐπάνω του κάθε βάρος καὶ εἰσῆλθε στὸν ἀγῶνα, πῶς θὰ ἀρχίσῃ τὸν πόλεμο κατὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀπὸ πὺ θὰ ξεκινήσῃ τὴν πάλη;

Ἀπόκρισις. α'. Τοῦτο εἶναι σὲ ὅλους γνωστό, ὅτι σὲ κάθε ἀγῶνα τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς ἐπιθυμίας ὁ κόπος τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῆς νηστείας εἶναι ἡ ἀρχή, καὶ μάλιστα σ' ἐκεῖνον πὺ καταπολεμεῖ τὴν ἐσωτερικὴ μας ἀμαρτία. Τὸ σημεῖο

τίας καὶ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῆς ἐκ τούτου ὁρᾶται τοῖς ἀνταγωνιζο-
 μένοις πρὸς τὸν ἀόρατον πόλεμον τοῦτον· ἐν τῇ νηστεία ἄρχονται
 10 καὶ μετὰ ταύτην ἡ ἀγρυπνία τῆς νυκτὸς συνεργεῖ πρὸς τὴν ἄσκη-
 σιν.

β'. Ὁ ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ αὐτοῦ τὴν ὁμιλίαν τῆς συζυγίας ταύτης
 ἀγαπῶν, οὗτος φίλος τῆς σωφροσύνης γίνεται. Καθὼς ἡ ἀνά-
 παυσις τῆς γαστρὸς ἀρχὴ πάντων τῶν κακῶν καὶ ἡ χαυνότης
 15 τοῦ ὕπνου ἡ ἐξάπτουσα τὴν ἐπιθυμίαν τῆς πορνείας, οὕτως ἡ
 ὁδὸς τοῦ Θεοῦ ἡ ἀγία καὶ πάσης ἀρετῆς ὁ θεμέλιος ἡ νηστεία
 ὑπάρχει καὶ ἡ ἀγρυπνία καὶ ἡ ἐγρήγορσις ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ
 Θεοῦ, ἐν σταυρώσει τοῦ σώματος ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύ-
 κτα ἐξ ἐναντίας τῆς γλυκύτητος τοῦ ὕπνου. Ἡ νηστεία ὑπερασπι-
 20 σμός ἐστὶ πάσης ἀρετῆς καὶ ἀρχὴ τοῦ ἀγῶνος καὶ στέφανος τῶν
 ἐγκρατῶν καὶ τὸ κάλλος τῆς παρθενίας καὶ τοῦ ἀγιασμοῦ καὶ ἡ
 λαμπρότης τῆς σωφροσύνης καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ὁδοῦ τοῦ Χριστιανι-
 σμοῦ καὶ ἡ μήτηρ τῆς προσευχῆς καὶ ἡ πηγὴ τῆς σωφροσύνης
 καὶ τῆς φρονήσεως καὶ ἡ διδάσκαλος τῆς ἡσυχίας καὶ ἡ προη-
 25 γουμένη πάντων τῶν καλῶν ἔργων. Καθὼς ἀκολουθεῖ τοῖς ἐρ-
 ρωμένοις ὀφθαλμοῖς ἡ ἐπιθυμία τοῦ φωτός, οὕτως ἀκολουθεῖ τῇ
 νηστείᾳ τῇ μετὰ διακρίσεως γινομένη, ἡ ἐπιθυμία τῆς εὐχῆς.

γ'. Ὅταν γὰρ ἄρξηται τις νηστεύειν, ἐκ τούτων εἰς τὴν ἐπιθυ-
 μίαν τῆς ὁμιλίας τοῦ Θεοῦ ἐπιθυμεῖ ἐλθεῖν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ.
 30 Οὐ γὰρ καρτερεῖ τὸ σῶμα νηστεῶν ὑπνῶσαι ἐν τῇ στρωμνῇ αὐ-
 τοῦ ὅλην τὴν νύκτα. Ὅταν ἡ σφραγὶς τῶν νηστειωῶν ἐπιτέθειται
 τῷ στόματι τοῦ ἀνθρώπου, ὁ λογισμὸς αὐτοῦ ἐν κατανύξει με-
 λετᾷ καὶ ἡ καρδιά αὐτοῦ εὐχὴν βρῦει καὶ ἡ στυγνότης ἐπὶ τὸ πρό-
 σωπον αὐτοῦ κεῖται καὶ οἱ αἰσχροὶ διαλογισμοὶ πόρρω ἀπέχου-
 35 σιν ἀπ' αὐτοῦ, ἰλαρότης οὐχ ὁρᾶται ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ καὶ

12. Νηστείας καὶ ἀγρυπνίας. Αὐτὰ τὰ μέσα ἀσκήσεως βοηθοῦν γιὰ τὴν ἀπόκτησι ὅλων τῶν ἀρετῶν ἰδιαίτερος ὁμως τῆς ἐγκρατείας, ἀπὸ τις σαρκικῆς

τοῦ μίσους κατά τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἐπιθυμίας τῆς φαίνεται στους ἀγωνιζομένους σ' αὐτὸν τὸν ἀόρατο πόλεμο ἀπὸ τοῦτο, ἀπὸ τὸ νὰ ἀρχίζουν μὲ τὴν νηστεία· μετὰ ἀπ' αὐτὴν βοηθεῖ στὴν ἄσκησι ἢ νυκτερινὴ ἀγρυπνία.

β'. Ἐκεῖνος ποῦ σὲ ὅλη του τὴν ζωὴ ἀγαπᾷ τὴν συντροφιά αὐτοῦ τοῦ ζεύγους¹², αὐτὸς γίνεται φίλος τῆς σωφροσύνης. Ὅπως ἡ ἱκανοποίησις τοῦ στομάχου εἶναι ἀρχὴ ὅλων τῶν κακῶν καὶ ἡ ἀποχαύνωσις μὲ τὸν ὕπνο εἶναι ἡ αἰτία ποῦ ἐξάπτει τὴν ἐπιθυμία τῆς πορνείας, ἔτσι ἡ ἀγία ὁδὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ θεμέλιος κάθε ἀρετῆς εἶναι ἡ νηστεία καὶ ἡ ἀγρυπνία μαζὶ μὲ τὴν πρόθυμη παρουσία στὴν λειτουργία τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν σταύρωσι τοῦ σώματος ὅλην τὴν ἡμέρα καὶ τὴν νύκτα ἐναντίον τῆς γλυκύτητος τοῦ ὕπνου. Ἡ νηστεία εἶναι ὁ ἐνισχυτὴς ὅλων τῶν ἀρετῶν, ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀγῶνος, ὁ στέφανος τῶν ἐγκρατευτῶν, τὸ κάλλος τῆς παρθενίας καὶ τοῦ ἀγιασμοῦ, ἡ λαμπρότης τῆς σωφροσύνης, ἡ ἀρχὴ τῆς χριστιανικῆς ὁδοῦ, ἡ μητέρα τῆς προσευχῆς, ἡ πηγὴ τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς φρονήσεως, ἡ διδασκαλία τῆς ἡσυχίας, ἡ πρώτη ἀπὸ ὅλα τὰ καλὰ ἔργα. Ὅπως τοὺς ὕγιεις ὀφθαλμοὺς συνοδεύει ἡ ἐπιθυμία τοῦ φωτός, ἔτσι καὶ τὴν νηστεία ποῦ γίνεται μὲ διάκρισι συνοδεύει ἡ ἐπιθυμία τῆς προσευχῆς.

γ'. Ὅταν δηλαδὴ ἀρχίσῃ κάποιος νὰ νηστεύῃ, ἀμέσως ἐπιθυμεῖ μὲ τὴν σκέψι του νὰ ἔλθῃ σὲ κοινωνία μὲ τὸν Θεό· διότι τὸ σῶμα ποῦ νηστεύει δὲν ἀντέχει νὰ κοιμηθῇ ὅλη τὴν νύκτα στὸ κρεβάτι του. Ὅταν ἡ σφραγὶς τῶν νηστειωῶν ἔχει τοποθετηθῇ στὸ στόμα τοῦ ἀνθρώπου, ὁ λογισμὸς του μελετᾷ μὲ κατάνυξι, ἡ καρδιά του ἀναβρῦει εὐχές, τὸ πρόσωπό του εἶναι σκυθρωπὸ ἀπὸ λύπη, οἱ αἰσχροὶ λογισμοὶ ἀπέχουν πολὺ ἀπ' αὐτόν, σκυθρωπότης καλύπτει τὰ μάτια του καὶ εἶναι ἐχθρὸς τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν ματαίων συναν-

σχέσεις. Τὸ τμῆμα ποῦ ἀρχίζει ἀπ' αὐτὴν τὴν παράγραφο φέρει ὑπότιτλο «περὶ νηστείας καὶ ἀγρυπνίας».

ἐχθρός ἐστὶν τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν ματαίων συντυχιῶν. Οὐδέποτε εἶδέ τις νηστευτὴν ἐν διακρίσει, δουλωθέντα ὑπὸ τῆς κακῆς ἐπιθυμίας. Δόμος μέγας εἰς πᾶν ἀγαθὸν ἐστὶν ἢ νηστεία ἢ μετὰ διακρίσεως, καὶ ὁ ἀμελῶν αὐτῆς, πᾶν ἀγαθὸν διασεῖει. Διότι
 40 αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἢ τεθεῖσα τῇ φύσει ἡμῶν ἐξ ἀρχῆς εἰς παραφυλακὴν κατὰ τῆς γεύσεως τῆς τροφῆς, καὶ ἐκεῖθεν ἐξέπεσεν ἡ ἀρχὴ τοῦ πλάσματος ἡμῶν. Ὅμως, ὅθεν γέγονεν ὁ ἀφανισμὸς ὁ πρῶτον, ἐκεῖθεν ἄρχονται οἱ ἀθληταὶ εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἄρξωνται φυλάττειν τοὺς νόμους αὐτοῦ.

45 δ'. Καὶ ὁ Σωτὴρ δέ, ὅτε ὠράθη τῷ κόσμῳ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, ἐντεῦθεν ἤρξατο. Μετὰ γὰρ τὸ βάπτισμα ἐξήνεγκεν αὐτὸν τὸ πνεῦμα εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἐνήστευσεν ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα. Ὅμοίως καὶ πάντες οἱ ἐξερχόμενοι ἀκολουθῆσαι ὀπίσω αὐτοῦ ἐπὶ τούτῳ τῷ θεμελίῳ βάλλουσι τὴν ἀρ-
 50 χὴν τοῦ ἀγῶνος αὐτῶν. Ὅπλον γάρ ἐστὶν εἰργασμένον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἀμελῶν εἰς αὐτὸ οὐ μεμφθήσεται; Καὶ εἰ ὁ ἐκθέμενος τὸν νόμον νηστεύει, τίς ἐκ τῶν τηρούντων τὸν νόμον οὐ χρὴ νηστεύειν; Διὰ τοῦτο ἕως τότε τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἐγίνωσκε τὴν νίκην, οὐδὲ ὁ διάβολός ποτε ἐπειράθη τῆς ἡττης αὐ-
 55 τοῦ ἐκ τῆς φύσεως ἡμῶν, ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ ὄπλῳ ἠτόνησεν ἐξ ἀρχῆς, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἦν ὁ ἀρχηγὸς καὶ πρωτότοκος τῆς νίκης, τοῦ δοῦναι τὸν πρῶτον στέφανον τῆς νίκης ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς φύσεως ἡμῶν.

ε'. Καὶ ὅταν ἴδῃ τοῦτο τὸ ὄπλον ἐπὶ τινὰ τῶν ἀνθρώπων ὁ διά-
 60 βολος, εὐθέως φοβεῖται ὁ ἀντικείμενος καὶ τύραννος, καὶ εὐθὺς ἐνθυμεῖται καὶ εἰς μνήμην ἔρχεται τῆς ἡττης αὐτοῦ τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ κλᾶται, καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ ὄπλου τοῦ δοθέντος ἡμῖν ὑπὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου ἡμῶν καίεται. Ποῖον ὄπλον δυνατώτερον αὐτοῦ καὶ θάρσος πα-

13. Ὁ πρωτόπλαστος ἀπὸ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς περὶ τῆς γεύσεως τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου.

τήσεων. Ποτέ δὲν εἶδε κανεὶς ἄνθρωπο πού νηστεύει μὲ ἐπίγνωσι νὰ ὑποδουλώθηκε ἀπὸ τὴν κακὴ ἐπιθυμία. Διότι ἡ νηστεία πού συνοδεύεται ἀπὸ ἐπίγνωσι εἶναι μεγάλη οἰκοδομὴ γεμάτη ἀπὸ ὄλα τὰ ἀγαθὰ, καὶ ὁποῖος τὴν παραμελήσῃ ἀπορρίπτει κάθε ἀγαθό. Αὐτὴ εἶναι πράγματι ἡ ἐντολὴ πού ἐτέθηκε στὴν φύσι μας ἀπὸ τὴν ἀρχή, νὰ φυλαχθῆ ἀπὸ τὴν γεῦσι τῆς τροφῆς, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐξέπεσε ὁ πρῶτος τοῦ γένους μας¹³. Ὅμως ἀπὸ ὅπου συντελέσθηκε ὁ ἀφανισμὸς μας, ἀπ' ἐκεῖ ἀρχίζουν οἱ ἀθληταὶ στὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἀρχίσουν τὴν φύλαξι τῶν νόμων του.

δ'. Ἀλλὰ καὶ ὁ Σωτῆρ, ὅταν ἐφάνηκε στὸν κόσμον δίπλα στὸν Ἰορδάνη, ἀπ' ἐκεῖ ἄρχισε. Δηλαδὴ μετὰ τὸ βάπτισμα τὸν ἐξήγαγε τὸ πνεῦμα στὴν ἔρημο κι' ἐνήστευσε σαράντα ἡμέρες καὶ σαράντα νύκτες¹⁴. Ἐπίσης καὶ ὄλοι οἱ ἐξερχόμενοι ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀκολουθοῦντες τὰ βήματά του, σ' αὐτὸ τὸ θεμέλιο τοποθετοῦν τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀγῶνος των. Διότι εἶναι ὄπλο ἐπεξεργασμένο ἀπὸ τὸν Θεό· ποιὸς λοιπὸν δὲν θὰ ἐπικριθῆ, ἂν τὸ ἀμελῆ; Καὶ ἂν νηστεύῃ ἐκεῖνος πού ἔβαλε τὸν νόμον, ποιὸς ἀπὸ τοὺς τηρητὰς τοῦ νόμου δὲν πρέπει νὰ νηστεύῃ; Γι' αὐτὸ ἕως τότε τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων δὲν ἐγνώριζε τὴν νίκη καὶ ὁ Διάβολος δὲν εἶχε ποτὲ δοκιμάσει τὴν ἦττα ἀπὸ μέρος τῆς φύσεώς μας, ἀλλὰ μὲ τοῦτο τὸ ὄπλο ἐξασθένησε γιὰ πρώτη φορά¹⁵, καὶ ἀρχηγὸς καὶ πρωτοπόρος τῆς νίκης ἦταν ὁ Κύριός μας, πού ἔβαλε τὸν πρῶτον στέφανον τῆς νίκης ἐπάνω στὴν κεφαλὴ τῆς φύσεώς μας.

ε'. Ὅταν ὁ Διάβολος ἰδῆ αὐτὸ τὸ ὄπλον σὲ κάποιον ἄνθρωπον, τρομοκρατεῖται ἀμέσως ὁ ἀντίπαλος καὶ τύραννος, διότι ἐνθυμεῖται ἀμέσως τὴν ἦτταν του ἀπὸ τὸν Σωτῆρα στὴν ἔρημον καὶ θραύεται ἡ δύναμίς του καὶ καίεται μὲ τὴν θεὰ τοῦ ὄπλου πού μᾶς ἐδόθηκε ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγόν μας. Ποιὸ ὄπλον ὑπάρχει δυνατώτερον ἀπὸ αὐτὸ καὶ ποιὸ ὄπλον προσφέ-

14. Ματθ. 4,1εε. Λουκᾶ 4,1εε.

15. Μὲ τὴν νηστεία, Ματθ. 4,11. Μάρκ. 9,29.

65 *ρέχον τῆ καρδία ἐν τῆ πάλη τῆ κατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονη-
ρίας, ὡς ἡ γινομένη πείνα ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ; Ὅσον γὰρ μοχθεῖ
τὸ σῶμα καὶ κακοπαθεῖ ἐν τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ περικυκλοῖ τὸν ἄν-
θρωπον ἢ φάλαγξ τῶν δαιμόνων, τοσοῦτον ἀντιλαμβάνεται ἡ
καρδία αὐτοῦ ὑπὸ τῆς πεποιθήσεως. Καὶ ὁ ἐνδύόμενος τὸ τῆς
70 νηστείας ὄπλον, ἐν ζήλω πυρπολεῖται ἐν παντὶ καιρῷ.*

*στ'. Καὶ ὁ ζηλωτῆς γὰρ Ἡλίας ἠνίκα ἐζήλωσεν ὑπὲρ τοῦ νόμου
τοῦ Θεοῦ, εἰς τοῦτο τὸ ἔργον τῆς νηστείας διῆγεν. Ὑπομιμνήσκει
γὰρ τὸν κτησάμενον αὐτὴν τὰ ἐντάλματα τοῦ Πνεύματος, καὶ με-
σίτης ἐστὶν ἡ νηστεία τοῦ παλαιοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος τῆς δο-
75 θείσης ἡμῖν παρὰ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ ἀμελῶν εἰς αὐτὴν, καὶ εἰς
τὰ ὑπόλοιπα τῶν ἀγωνισμάτων χαῦνός ἐστι καὶ ἀμελής καὶ
ἀσθενής καὶ ἀρχὴν καὶ σημεῖον κακὸν τῆς χαυνώσεως δεικνύει
τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ δίδωσι τόπον νίκης τῷ πολεμοῦντι αὐτόν·
διότι γυμνὸς καὶ ἄοπλος εἰσέρχεται εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ ἐκδηλός
80 ἐστὶν ὅτι χωρὶς νίκης ἐξέρχεται ἐξ αὐτοῦ, διότι τὰ μέλη αὐτοῦ
οὐκ ἐφόρεσεν τὴν θέρμην τῆς πείνης τῆς νηστείας. Τοιαύτη ἐστὶν
ἡ νηστεία, καὶ ὁ διαμένων ἐν αὐτῇ, ἀσάλευτος ἔσται ἡ διάνοια
αὐτοῦ καὶ πρὸς ἀπάντησιν ἐτοιμὴ καὶ ἀποτροπὴν πάντων τῶν
δυσχερῶν παθῶν.*

85 *ζ'. Λέγεται περὶ πολλῶν μαρτύρων, ὅτι ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ προσε-
δόκων δέξασθαι τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, εἰ προεγίνωσκον
ἢ ἐξ ἀποκαλύψεως ἢ φάσεώς τινος τῶν ἐταίρων αὐτῶν τοῦτο,
τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ οὐκ ἐγεύοντό τινος, ἀλλὰ ἀπὸ ἐσπέρας ἕως πρωὶ
ἴσταντο ἀγρυπνοῦντες ἐν τῇ εὐχῇ, δοξάζοντες τὸν Θεὸν ἐν ψαλ-
90 μοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, καὶ ἐν εὐφροσύνῃ καὶ
ἀγαλλιάσει ἐξεδέχοντο τὴν ὥραν ἐκείνην, ὡς τινες ἐτοιμασθέν-
τες εἰς τοὺς γάμους, ἐκδεχόμενοι ἀπαντῆσαι τῷ ξίφει ἐν τῇ*

16. Γ' Βασ. 19,8.

17. Ἰω 1,17. Μεταξὺ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ
εὐρίσκεται ὡς μεσίτρια ἡ νηστεία· ἐφ' ὅσον καὶ ὁ Μωϋσῆς πρὶν λάβῃ τὴν ἐντο-

ρει θάρρος στήν καρδιά στήν πάλη ἐναντίον τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, ὅσο ἡ πείνα ποῦ γίνεται χάριν τοῦ Χριστοῦ; Πράγματι ὅσο μοχθεῖ καὶ κακοπαθεῖ τὸ σῶμα τὸν καιρὸ ποῦ τὸν ἄνθρωπο περικυκλώνει ἡ φάλαγγα τῶν δαιμόνων, τόσο ἐνισχύεται ἡ καρδιά του ἀπὸ τὴν πεποίθησι, καὶ ὁποῖος ἐνδύεται τὸ ὄπλο τῆς νηστείας πυρπολεῖται ἀπὸ ζῆλο διαπαντός.

στ'. Καὶ ὁ ζηλωτὴς Ἡλίας, ὅταν καταλήφθηκε ἀπὸ ζῆλο γιὰ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, σὲ τοῦτο τὸ ἔργο τῆς νηστείας ἐπιδόθηκε¹⁶. Αὐτὴ ὑπενθυμίζει στὸν ἐπιδιδόμενο σ' αὐτὴν τὶς ἐντολὲς τοῦ Πνεύματος καὶ εἶναι μεσίτρια μεταξὺ τοῦ παλιοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος ποῦ ἐδόθηκε σ' ἐμᾶς ἀπὸ τὸν Χριστό¹⁷. Ὅποιος παραμελεῖ τὴν νηστεία, εἶναι χαῦνος καὶ στὰ ἄλλα ἀγωνίσματα καὶ ἀμελής, δείχνει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέσα του ἓνα κακὸ σημεῖο τῆς χαυνώσεως καὶ δίδει στὸν ἀντίπαλό του εὐκαιρία νὰ νικήσῃ· διότι εἰσέρχεται στὸν ἀγῶνα γυμνὸς καὶ ἄοπλος καὶ εἶναι εὐλόγο ὅτι θὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ αὐτὸν ἠττημένος, ἀφοῦ τὰ μέλη του δὲ ἐφόρεσαν τὴ θερμὴ τῆς πείνας ἀπὸ τὴν νηστεία. Τέτοια εἶναι ἡ νηστεία, καὶ ὁποῖος διαμένει σ' αὐτὴν ἔχει ἀσάλευτη τὴν διάνοιά του κι' ἔτοιμη γι' ἀντιμετώπισι καὶ ἀπόκρουσι ὄλων τῶν δυσκόλων παθῶν.

ζ'. Λέγεται γιὰ πολλοὺς μάρτυρες ὅτι ἐγνώριζαν ἀπὸ πρὶν τὴν ἡμέρα ποῦ ἐπρόκειτο νὰ δεχθοῦν τὸν στέφανο τοῦ μαρτυρίου, ἢ ἀπὸ ἀποκάλυψι ἢ ἀπὸ λόγια κάποιου συντρόφου τους, καὶ τὴν παραμονὴ δὲν ἔτρωγαν τίποτε, ἀλλ' ἀπὸ τὸ βράδυ ἕως τὸ πρωὶ ἔμεναν ἄγρυπνοι σὲ προσευχὴ, δοξάζοντας τὸν Θεὸ μὲ ψαλμοὺς καὶ ὕμνους καὶ ᾠδὲς πνευματικῆς¹⁸, μὲ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασι ἐπερίμεναν τὴν ὥρα ἐκείνη, σὰν ἄνθρωποι ἔτοιμοι γιὰ τοὺς γάμους, ἐλπίζοντας νὰ συναντήσουν τὸ ξίφος σὲ κατάστασι προσευχῆς. Κι' ἐμεῖς λοιπὸν ποῦ

λὲς καὶ ὁ Χριστὸς πρὶν ἀρχίσῃ τὸ ἔργο του ἐνήστευσαν· ἐπίσης ἐνήστευσε καὶ ὁ μεταξὺ τῶν δύο εὐρισκόμενος Ἡλίας.

18. Ἐφ. 5,19.

νηστεία αὐτῶν. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν, οἱ εἰς τὴν ἀόρατον μαρτυρίαν κληθέντες, τοῦ δέξασθαι τοὺς στεφάνους τοῦ ἀγιασμοῦ, 95 νήψωμεν καὶ μηδέποτε ἐν μέλει τινὶ καὶ μέρει τοῦ σώματος ἡμῶν δοθῆ τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν σημεῖον τῆς ἀρνήσεως.

13 **Ε**ρώτησις. Πῶς εἰσὶ τινες πολλάκις καὶ πολλοὶ ἔχοντες τὰ ἔργα ταῦτα ἴσως, καὶ τῆς γαλήνης καὶ ἀναπαύσεως τῶν παθῶν, καὶ τῆς εἰρήνης τῶν λογισμῶν οὐκ αἰσθάνονται;

Ἀπόκρισις. Τὰ πάθη τὰ κερυμμένα ἐν τῇ ψυχῇ, ὧ ἀδελφέ, οὐχὶ 5 ἐν τοῖς σωματικοῖς κόποις μόνον διορθοῦνται, οὐδὲ τοὺς λογισμοὺς κωλύουσιν ἐπὶ τῶν ἐξυπνιζομένων ἀεὶ διὰ τῶν αἰσθήσεων. Οἱ γὰρ κόποι οὗτοι φυλάττουσι τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῶν ἐπιθυμιῶν, ἵνα μὴ νικηθῆ ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐκ τῆς πλάνης τῶν δαιμόνων, τὴν δὲ εἰρήνην καὶ τὴν γαλήνην οὐ παρέχουσι τῇ ψυχῇ. Τὰ γὰρ 10 ἔργα καὶ οἱ κόποι τότε τὴν ἀπάθειαν παρέχουσι τῇ ψυχῇ καὶ νεκροῦσι τὰ μέλη τὰ ἐν τῇ γῆ καὶ δωροῦνται τὴν ἀνάπαυσιν τῶν λογισμῶν, ὅταν κοινωνήσωμεν τῇ ἡσυχίᾳ· ἠνίκα γὰρ αἱ αἰσθήσεις τὰ ἔξω παύσονται τῆς ταραχῆς καὶ ἐπιμείνωσιν ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῆς σοφίας καιρὸν τινα. Ἔως γὰρ ἂν στερηθῆ ὁ ἄνθρωπος 15 τῆς ἀπαντήσεως τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ ἐκ τῆς διαχύσεως τῶν λογισμῶν, καὶ συναγάγῃ ἑαυτὸν πρὸς ἑαυτόν, οὐ μὴ δυνηθῆ γνωρίσαι τὸ πάθος αὐτοῦ. Ἡ ἡσυχία γάρ, καθὼς ἔφη ὁ ἅγιος Βασίλειος, ἀρχὴ τῆς καθάρσεως τῆς ψυχῆς ἐστίν. Ἡνίκα γὰρ τὰ ἔξω μέλη παύσονται τῆς στάσεως τῆς ἐξωτέρας καὶ τοῦ 20 περισπασμοῦ τοῦ εἰς τὴν ἔξω χώραν, τότε στρέφεται ἡ διάνοια ἀπὸ τῶν ἐξωτέρων περισπασμῶν καὶ τοῦ μετεωρισμοῦ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡρεμεῖ καὶ ἐξυπνίζεται ἡ καρδιά ἐξερευνησαι τὰς ἐννοίας τὰς ἔσωθεν τῆς ψυχῆς. Καὶ ἐὰν ὑπομείνῃ ἐν τούτοις καλῶς, ἔρχεται κατ' ὀλίγον ὁ ἄνθρωπος ὁδεύειν εἰς τὴν καθαρότητα τῆς 25 ψυχῆς.

19. Ὁ ἀσκητικὸς βίος εἶναι τὸ «μαρτύριο τῆς συνειδήσεως».

προσκληθήκαμε στὸ ἀόρατο μαρτύριο¹⁹, γιὰ νὰ δεχθοῦμε τοὺς στεφάνους τοῦ ἀγιασμοῦ, ὡς ἀγρυπνύσωμε, ὥστε ποτὲ νὰ μὴ δοθῇ σὲ κάποιον μέλος ἢ μόριο τοῦ σώματός μας σημεῖο ἀρνήσεως τῆς πίστεως στοὺς ἐχθροὺς μας.

13 **Ε**ρώτησις. Πῶς ὑπάρχουν μερικοί, πολλές φορές καὶ πολλοὶ μάλιστα, ποὺ ἔχουν αὐτὰ τὰ κατορθώματα, ἀλλὰ δὲν αἰσθάνονται τὴν γαλήνη καὶ ἀνάπαυσι ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὴν εἰρήνη τῶν λογισμῶν;

Ἀποκρίσις. Τὰ πάθη ποὺ εἶναι κρυμμένα στὴν ψυχὴ, ἀδελφέ, δὲν διορθώνονται μόνο μὲ τὶς σωματικὲς ἀσκήσεις. Διότι αὐτὲς οἱ ἀσκήσεις φυλάσσουν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες, γιὰ νὰ μὴ νικηθῇ ἀπ' αὐτές, καὶ ἀπὸ τὴν πλάνη τῶν δαιμόνων, δὲν προσφέρουν ὅμως τὴν εἰρήνη καὶ τὴν γαλήνη στὴν ψυχὴ. Οἱ ἀσκήσεις καὶ οἱ κόποι παρέχουν στὴν ψυχὴ τὴν ἀπάθεια, νεκρώνουν τὰ γήινα μέλη καὶ δωρίζουν τὴν ἀνάπαυσι τῶν λογισμῶν τότε μόνο, ὅταν συνδυασθοῦν μὲ τὴν ἡσυχία. Ὅταν δηλαδὴ οἱ ἐξωτερικὲς αἰσθήσεις ἡσυχάσουν ἀπὸ τὴν ταραχὴ καὶ ἐπιδοθοῦν στὴ ὑπηρεσία τῆς σοφίας γιὰ κάποιον καιρό. Μέχρι ποὺ νὰ στερηθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς συναναστροφῆς τῶν ἀνθρώπων, ν' ἀπαλλαγοῦν τὰ μέλη του ἀπὸ τὴν διάχυσι τῶν λογισμῶν καὶ συγκεντρώση ἑαυτὸν πρὸς τὸν ἑαυτό του, δὲν θὰ μπορέση νὰ γνωρίση τὸ πάθος του. Διότι «ἡ ἡσυχία», ὅπως εἶπε ὁ ἅγιος Βασίλειος, «εἶναι ἀρχὴ τῆς καθάρσεως τῆς ψυχῆς»²⁰. Ὅταν δηλαδὴ οἱ ἐξωτερικὲς αἰσθήσεις ἡσυχάσουν ἀπὸ τὶς ἐξωτερικὲς ταραχὲς καὶ ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν περισπασμό, τότε ἡ διάνοια ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς περισπασμοὺς καὶ τὸν μετεωρισμὸν στρέφεται στὸν ἑαυτό της, ἡρεμεῖ, καὶ ἡ καρδιὰ ἀφυπνίζεται γιὰ νὰ ἐξετάσῃ τὶς ἐσωτερικὲς ἐννοιες τῆς ψυχῆς. Κι' ἂν ὁ ἄνθρωπος ὑπομείνῃ σ' αὐτὰ ἐπιτυχῶς, ἀρχίζει σιγὰ σιγὰ νὰ προχωρῇ στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς.

20. «Ἡσυχία οὖν ἀρχὴ καθάρσεως τῆ ψυχῆς», Βασιλείου Ἐπιστολὴ Πρὸς Γρηγόριον 2,2 (ΕΠΕ 1,65).

14 **Ε**ρώτησις. Καὶ οὐ δύναται ἄρα ἐν τῇ ἀναστροφῇ τῇ ἔξω
τῆς θύρας καθαρθῆναι ἡ ψυχὴ;

Ἀπόκρισις. Δένδρου καθ' ἡμέραν ποτιζομένου, πότε ξηραίνεται ἡ ρίζα αὐτοῦ; καὶ σκεῦος δεχόμενον καθ' ἡμέραν προσθήκην, πότε μειοῦται; Καὶ ἐὰν ἡ καθαρότης οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, εἰ μὴ τὸ λαθεῖν τὴν ἀναστροφὴν ἐλευθερίας καὶ ἐξελθεῖν τῆς συνηθείας αὐτῆς, πῶς καὶ πότε θελήσει καθαρθῆναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ὅστις πρακτικῶς ἐν ἑαυτῷ ἢ ἐν ἄλλοις διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀνακαινίζει τὴν μνήμην τῆς παλαιᾶς συνηθείας ἐν ἑαυτῷ, ὅπερ ἐστὶν
10 ἡ ἐπίγνωσις τῆς κακίας; Πότε δύναται καθαρθῆναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ τούτου, ἢ πότε σχολάσαι ἐκ τῶν ἀνταγωνισμάτων τῶν ἔξωτέρων, ἵνα ἂν θεάσῃται ἑαυτόν; Ἐὰν γὰρ ἡ καρδιά καθ' ἡμέραν ρυποῦται, πότε καθαίρεται ἐκ τοῦ ρύπου; Ἄλλ' οὐδὲ πρὸς τὴν ἐνέργειαν τὴν ἔξωτέραν δύναται ἀντιστῆναι, καὶ πόσω μᾶλ-
15 λον καθαρίσαι οὐ δύναται τὴν καρδίαν, ὅτι ἐν μέσῳ τοῦ στρατοπέδου ἴσταται καὶ ἐδέχεται καθ' ἡμέραν τὴν συνεχῆ ἀγγελίαν τοῦ πολέμου ἀκοῦσαι· καὶ πῶς τολμᾷ κηρύξαι εἰρήνην τῇ ψυχῇ αὐτοῦ; Ἐὰν δὲ ἐκ τούτου μακρυνθῇ, τότε δύναται κατὰ μικρὸν τὰ πρῶτα καταπαῦσαι τὰ ἔσω· ἐπεὶ, ἕως ἂν ἄνωθεν ὁ ποταμὸς οὐ
20 φράττηται, ἐκ τῶν κάτω τὰ ὕδατα αὐτοῦ οὐ ξηραίνεται. Ὄταν δὲ ἔλθῃ τις εἰς τὴν ἡσυχίαν, τότε δύναται ἡ ψυχὴ διακρίναι τὰ πάθη καὶ ἐξερευνῆσαι ἐν συνέσει τὴν ἑαυτῆς σοφίαν. Τότε καὶ ὁ ἔσω
• ἄνθρωπος ἐξυπνίζεται εἰς τὸ ἔργον τοῦ πνεύματος, καὶ ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ αἰσθάνεται τῆς κρυπτῆς σοφίας τῆς ἀνθούσης ἐν τῇ ψυχῇ
25 αὐτοῦ.

14 **Ε**ρώτησις. Δέν μπορεί ἄραγε ἡ ψυχὴ νὰ καθαρθῆ, διατηρώντας σχέσεις μὲ τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο;

Ἄποκρισις. Δένδρου, ποὺ ποτίζεται καθημερινῶς, ξηρένεται ποτὲ ἡ ρίζα του; Καὶ σκεῦος τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον αὐξάνεται καθημερινῶς, ἀδειάζει πότε; Ἐάν ἡ καθαρότης δέν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ λησμονήσῃ κάποιος τὴν συναναστροφή μὲ τὴν ἐλευθεριότητα καὶ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴς συνήθειές της, πῶς καὶ πότε θὰ θελήσῃ νὰ καθαρθῆ ἡ ψυχὴ τοῦ ὁποίου ἐπαναφέρει πρακτικῶς, εἴτε στὸν ἑαυτό του εἴτε σὲ ἄλλους, διὰ τῶν αἰσθήσεων τὴν ἀνάμνησι τῆς παλαιᾶς συνηθείας μέσα του, δηλαδὴ τὴν γνῶσι τῆς κακίας; Πότε μπορεί νὰ καθαρθῆ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀπ' αὐτὸ ἢ πότε μπορεί νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ ἀνταγωνίσματα, γιὰ νὰ ἰδῆ ἐπὶ τέλος τὸν ἑαυτό του; Ἐάν ἡ καρδιά του ρυπώνεται καθημερινῶς, πότε θὰ καθαρῆ ἀπὸ τὸν ρύπον; Δέν μπορεί οὔτε κἂν ν' ἀντισταθῆ πρὸς τὴν ἐξωτερικὴ ἐπενέργεια, πόσο μᾶλλον δέν μπορεί νὰ καθαρῆ τὴν καρδιά του, διότι εὐρίσκεται ἐπὶ τὴν μέση τοῦ στρατοπέδου καὶ περιμένει καθημερινῶς ν' ἀκούσῃ ξαφνικὰ τὴν ἀναγγελίαν τοῦ πολέμου· καὶ πῶς λοιπὸν τολμᾷ νὰ κηρύξῃ τὴν εἰρήνην ἐπὶ τὴν ψυχὴν του; Μόνον ἂν ἀπομακρυνθῆ ἀπ' αὐτά, τότε μπορεί ἐπὶ τέλος νὰ ἡρεμήσῃ βαθμιαίως ἐπὶ τὸ ἐσωτερικόν του· διότι, ὅσο ὁ ποταμὸς δέν φράσσεται ἀπὸ ἐπάνω, τὰ ὕδατά του δέν ξηραίνονται παρακάτω²¹. Ὅταν μεταβῆ κάποιος ἐπὶ τὴν ἡσυχίαν, τότε ἡ ψυχὴ μπορεί νὰ διακρίνῃ τὰ πάθη καὶ νὰ διερευνήσῃ μὲ σύνεσι τὴν σοφίαν της. Τότε καὶ ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος ἀφυπνίζεται γιὰ τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν καὶ ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέραν ἀντιλαμβάνεται τὴν κρυφὴν σοφίαν ποὺ ἀνθεῖ μέσα ἐπὶ τὴν ψυχὴν του.

21. Ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ ἐρεθίσματα εἶναι ἀπαραίτητος ὁρος γιὰ τὴν κάθαρσιν τῆς ψυχῆς· κ' αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ἀναχώρησιν.

15 **Ε**ρώτησις. Τίνα εἰσὶ τὰ ἀκριβῆ τεκμήρια καὶ τὰ σημεῖα τὰ πλησιάζοντα, ἐξ ὧν καὶ δι' ὧν αἰσθάνεται τις, ὅτι ἤρξατο βλέπειν ἐν ἑαυτῷ καρπὸν κρυπτὸν ἐν τῇ ψυχῇ;

Απόκρισις. α'. Ὄταν ἀξιωθῆ τις τῆς χάριτος τῶν δακρῦων τῶν πολλῶν τῶν χωρὶς βίας γινομένων. Ὡς γὰρ ὄρος τις ἐτέθησαν τὰ δάκρυα τῇ διανοίᾳ μεταξὺ τῶν σωματικῶν καὶ τῶν πνευματικῶν, καὶ μεταξὺ τῆς ἐμπαθείας καὶ τῆς καθαρότητος. Ἔως ἂν δέξηται τις τὸ χάρισμα τοῦτο, ἀκμὴν ἐν τῷ ἐξωτερῷ ἀνθρώπῳ ἐστὶν ἡ ἐνέργεια τοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ ἀκμὴν οὐκ ἠσθήθη παντε-
10 λῶς τῆς ἐνεργείας τῶν κρυπτῶν τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου.

Ὄταν γὰρ ἄρξηται τις εἶν τὰ σωματικὰ τοῦ νῦν αἰῶνος καὶ ἐν-
τὸς τοῦ ὄρου τούτου τοῦ ὄντος ἐξῶθεν τῆς φύσεως ὁράται δια-
βαίνων, εὐθὺς εἰς τὴν χάριν ταύτην τῶν δακρῦων φθάνει καὶ ἐκ
τῆς πρώτης μονῆς τῆς πολιτείας τῆς κρυπτῆς ἄρχονται καὶ τὰ
15 δάκρυα ταῦτα καὶ ἀπάγουσιν αὐτὸν εἰς τὴν τελειότητα τῆς ἀγά-
πης τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅσον προβαίνει ἐκεῖσε, τοσοῦτον πλουτεῖ ἐν
αὐτοῖς, ἕως ἂν πίνῃ αὐτὰ ἐν τῇ τροφῇ αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ πόματι αὐ-
τοῦ ἐκ τῆς πολλῆς αὐτῶν διαμονῆς.

β'. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ σημεῖον τῆς ἀκριβείας, ὅτι ἐξῆλθεν ἡ διά-
20 νοια ἐκ τοῦ κόσμου τούτου καὶ ἠσθήθη τοῦ κόσμου ἐκείνου τοῦ
πνευματικοῦ. Ὅσον δὲ πλησιάζει τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐν τῇ δια-
νοίᾳ αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος, τοσοῦτον ἐλαττοῦται ἐκ τῶν δακρῦων
τούτων, καὶ ὅταν ἡ διάνοια τελείως στερίσκεται τῶν δακρῦων
τούτων, καὶ τοῦτο τὸ σημεῖόν ἐστιν, ὅτι ἔστιν ὁ ἄνθρωπος τε-
25 θαμμένος ἐν τοῖς πάθεσιν.

γ'. Εἰσὶ τίνα μὲν τῶν δακρῦων καίοντα, καὶ εἰσὶ δάκρυα παιί-
νοντα. Πάντα οὖν τὰ δάκρυα τὰ ἐκ τῆς κατανύξεως καὶ τῆς ὀσίας
καρδίας ἐξερχόμενα διὰ τὰς ἀμαρτίας, ταῦτα ξηραίνουσι τὸ
σῶμα καὶ καίουσι καὶ πολλάκις καὶ αὐτὸ τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ἐκ

22. Ἀπὸ τὸ πρῶτο στάδιο τῆς μυστικῆς ζωῆς, ἀπὸ τὴν εἰσοδο εἰς τὸ στάδιο τῆς θεωρίας.

15 **Ε**ρώτησις. Ποιά εἶναι τὰ ἀκριβῆ τεκμήρια καὶ τὰ σαφῆ σημεῖα, ἀπὸ τὰ ὅποια καὶ διὰ τῶν ὁποίων αἰσθάνεται κανεὶς ὅτι ἄρχισε νὰ βλέπη μέσα στὴν ψυχὴ του καρπὸ μυστικό;

Ἀποκρίσις. α'. Ὄταν ἀξιωθῆ κανεὶς τῆς χάριτος τῶν πολλῶν δακρῦων ποὺ τρέχουν ἀβίαστα. Διότι τὰ δάκρυα ἔχουν τεθῆ στὴν διάνοια σὰν ὄριο μεταξὺ τῶν σωματικῶν καὶ τῶν πνευματικῶν, μεταξὺ τῆς ἐμπαθείας καὶ τῆς καθαρότητος. Μέχρι ποὺ νὰ δεχθῆ κανεὶς τοῦτο τὸ χάρισμα, ἡ ἐνέργεια τοῦ ἔργου του εὐρίσκεται ἀκόμη στὸν ἐξωτερικὸ ἄνθρωπο καὶ δὲν αἰσθάνθηκε ἀκόμη καθόλου τὴν ἐνέργεια τῶν μυστικῶν τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Ὄταν ὅμως ἀρχίσῃ νὰ ἀφήνῃ τὰ σωματικὰ πράγματα τοῦ παρόντος κόσμου καὶ φαίνεται νὰ διαβαίνει πρὸς τὸν χῶρο ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν φύσι, ἀμέσως φθάνει σ' αὐτὴν τὴν χάρι τῶν δακρῦων. Τὰ δάκρυα ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν πρώτη μονή²² τῆς κρυφῆς διαγωγῆς καὶ τὸν ὀδηγοῦν στὴν τελειότητα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅσο προχωρεῖ πρὸς τὰ ἐκεῖ, τόσο πλουτεῖ σ' αὐτά, ὥστε λόγῳ τῆς ἀφθονίας των νὰ τὰ πίνῃ μὲ τὴν τροφὴ καὶ τὸ ποτό του.

β'. Τὸ γνήσιο σημεῖο εἶναι τοῦτο, ὅτι ἐξῆλθε ἡ διάνοια ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον καὶ αἰσθάνθηκε τὸν κόσμον ἐκεῖνον τὸν πνευματικόν. Ὅσο πλησιάζει τοῦτον τὸν κόσμον μὲ τὴν διάνοιά του ὁ ἄνθρωπος, τόσο ἐλαττώνονται τὰ δάκρυά του, καὶ ὅταν ἡ διάνοια στερηθῆ τελείως τούτων τῶν δακρῦων, αὐτὸ εἶναι σημεῖο ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ταφῆ στὰ πάθη.

γ'. Ὑπάρχουν δάκρυα ποὺ καίουν καὶ δάκρυα ποὺ τρέφουν²³. Ἔτσι, ὅλα τὰ δάκρυα ποὺ ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν κατάφυξι τῆς ἀγνῆς καρδιάς λόγῳ τῶν ἁμαρτιῶν ξηραίνουν τὸ σῶμα καὶ τὸ καίουν, πολλὰς φορὲς μάλιστα καὶ τὸ ἴδιο τὸ

23. Στὴν ἀρχαία μετάφρασι τὸ τμήμα ποὺ περιέχει αὐτὴν τὴν παράγραφο φέρει τὸν ὑπότιτλο «Περὶ διαφορᾶς δακρῦων».

30 τούτων αίσθάνεται βλάβης ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ταύτῃ τῇ τάξει τῶν δακρύων ἐξ ἀνάγκης ἀπαντᾷ ὁ ἄνθρωπος, καὶ δι' αὐτῶν ἀνοίγεται αὐτῷ θύρα εἰσελθεῖν εἰς τὴν τάξιν τὴν δευτέραν, τὴν κρείττονα ταύτης, ἥπερ ἐστὶ χώρα χαρᾶς, ἐν ἣ δέχεται ὁ ἄνθρωπος τὸ ἔλεος. Ταῦτα δὲ εἰσι τὰ δάκρυα τὰ προχεόμενα ἐκ τῆς συνέσεως, ἃ ὠραῖζουσι καὶ πιαίνουσι τὸ σῶμα, καὶ ἀβιάστως ἀφ' ἑαυτῶν κατέρχονται, καὶ οὐ μόνον, ὡς εἴρηται, πιαίνουσι τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ἡ ὄρασις τοῦ ἀνθρώπου ἀλλοιοῦται. «Καρδίας» γάρ, φησὶν, «εὐφραινομένης πρόσωπον θάλλει, ἐν δὲ λύπαις οὔσης σκυθρωπάζει».

16 **Ε**ρώτησις. Τίς ἐστὶν ἡ ἀνάστασις τῆς ψυχῆς, ἣν φησὶν ὁ Ἀπόστολος, «εἰ συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ»;
 Ἀπόκρισις. Ἐν τῷ εἰπεῖν τὸν Ἀπόστολον, «ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, αὐτὸς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν»,
 5 ψυχῆς ἀνάστασιν, τὴν τῆς παλαιότητος ἐξοδὸν ἔδειξεν, ὅτι ταύτην δεῖ καλεῖν, τουτέστιν, ἵνα γένηται καινὸς ὁ ἄνθρωπος, μηδὲν ἔχων τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, καθὼς λέγει, «καὶ δώσω αὐτοῖς καρδίαν καινὴν καὶ πνεῦμα καινόν». Τότε γὰρ εἰκονίζεται ὁ Χριστὸς ἐν ἡμῖν διὰ πνεύματος σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως τῆς
 10 ἐπιγνώσεως αὐτοῦ.

17 **Ε**ρώτησις. Τί ἐστὶ, κατὰ συντομίαν, ἡ δύναμις τῆς πράξεως τῆς ἡσυχίας;
 Ἀπόκρισις. Ἡ ἡσυχία τὰς αἰσθήσεις τὰς ἔξω νεκροῖ καὶ τὰς ἔσω κινήσεις ἐγείρει, ἡ δὲ ἔξω ἀναστροφὴ τὰ ἐναντία τούτων
 5 πράττει, ἡγουν τὰς ἔξω αἰσθήσεις ἐγείρει, καὶ τὰς ἔσω κινήσεις νεκροῖ.

24. Ἡγεμονικὸν κατὰ τὴν ἀρχαία φιλοσοφία, ποῦ ἀκολουθεῖ ἐδῶ ὁ Ἰσαάκ, εἶναι ὁ ἡγεμονικὸς νοῦς, ἡ διάνοια.

ἡγεμονικὸ²⁴ αἰσθάνεται σὰν νὰ ὑφίσταται κάποια βλάβη ἀπὸ τὴν ἐξοδὸ τους. Πρῶτα λοιπὸν ἀναγκαστικὰ ὁ ἄνθρωπος συναντᾷ αὐτὴν τὴν τάξι τῶν δακρύων, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τοῦ ἀνοίγεται ἡ θύρα νὰ εἰσέλθῃ στὴν δεύτερη τάξι, ποὺ εἶναι ἀνώτερη ἀπ' αὐτὴν· αὐτὴ εἶναι ἡ χώρα τῆς χαρᾶς, ὅπου ὁ ἄνθρωπος δέχεται τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ εἶναι τὰ δάκρυα ποὺ χύνονται ἀπὸ τὴν σύνεσι, ποὺ καὶ ὠμορφαίνουν καὶ τρέφουν τὸ σῶμα. Κατεβαίνουν μόνα τους ἀβιάστως, καὶ ὄχι μόνο, ὅπως ἐλέχθηκε, τρέφουν τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ἀλλοιώνουν τὴν ὄρασί του. Διότι, λέγει, «ὅταν εὐφραίνεται ἡ καρδιά, τὸ πρόσωπο εἶναι θαλλερό, ἐνῶ ὅταν λυπῆται, εἶναι σκυθρωπό»²⁵.

16 **Ε**ρώτησις. Ποιὰ εἶναι ἡ ἀνάστασις τῆς ψυχῆς, γιὰ τὴν ὁποία ὁ ἀπόστολος λέγει, «ἂν συναναστηθῆκατε μετὸν Χριστό»²⁶;

Ἀπόκρισις. Λέγοντας ὁ ἀπόστολος, «ὁ Θεὸς ποὺ εἶπε νὰ λάμψη ἀπὸ τὸ σκότος φῶς, αὐτὸς ἔλαμψε μέσα στὶς καρδιές μας»²⁷, ἔδειξε ὅτι ἀνάστασις ψυχῆς ὀνομάζει τὴν ἐξοδο ἀπὸ τὴν παλαιότητα, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ γίνῃ νέος, μὴ ἔχοντας τίποτε κοινὸ μετὸν παλαιὸ ἄνθρωπο²⁸, ὅπως λέγει καὶ ὁ προφήτης· «καὶ θὰ τοὺς δώσω νέα καρδιά καὶ νέο πνεῦμα»²⁹.

17 **Ε**ρώτησις. Ποιὰ εἶναι ἐν συντομίᾳ ἡ δύναμις τῆς πράξεως τῆς ἡσυχίας;

Ἀπόκρισις. Ἡ ἡσυχία νεκρώνει τὶς ἐξωτερικὰ αἰσθήσεις καὶ διεγείρει τὶς ἐσωτερικὰς κινήσεις, ἐνῶ ἡ συναναστροφή μετὰ τὰ ἐξωτερικὰ ἐνεργεῖ τὰ ἀντίθετα τούτων, δηλαδὴ διεγείρει τὶς ἐξωτερικὰς αἰσθήσεις καὶ νεκρώνει τὶς ἐσωτερικὰς κινήσεις.

25. Παρμ. 15,13. 26. Κολ. 3,1.

27. Β' Κορ. 4,6. 28. Ἐφ. 4,22.

29. Ἰεζ. 36,26.

18 **Ε**ρώτησις. Τί ἐστὶν ἡ αἰτία τῶν ὀράσεων καὶ τῶν ἀποκαλύψεων, ὅτι τινὲς ὀρῶσι, τινὲς δὲ κοπιῶσιν ὑπὲρ αὐτοὺς καὶ οὐκ ἐνεργεῖ τοσοῦτον ἡ ὄρασις ἐν αὐτοῖς;

Ἀπόκρισις. α'. Αἰτίαι τούτων πολλαί εἰσι. Καὶ αἱ μὲν αὐτῶν οἰκονομικαὶ καὶ τοῦ κοινοῦ χάριν, αἱ δὲ πρὸς παρηγορίαν τῶν ἀσθενῶν καὶ θάρσος καὶ διδαχὴν.

β'. Καὶ πρῶτον μὲν, διὰ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ οἰκονομοῦνται διὰ τοὺς ἀνθρώπους ταῦτα πάντα, καὶ πρὸς τοὺς τρεῖς τρόπους τῶν ἀνθρώπων τούτων οἰκονομοῦνται τὰ πράγματα τῶν τοιούτων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ· ἢ πρὸς τοὺς ἀπλουστέρους καὶ ὑπερβαλλόντως ἀκάκους, ἢ πρὸς τινὰς τελείους καὶ ἀγίους, ἢ πρὸς τοὺς ἔχοντας ζῆλον ἔμπυρον Θεοῦ καὶ ἀπεγνωκότας τοῦ κόσμου καὶ ἀποταξαμένους τελείως καὶ ἀναχωρήσαντας τῆς μετὰ τῶν ἀνθρώπων κατοικίας καὶ ὀπίσω τοῦ Θεοῦ γυμνοὺς ἐξελθόντας, μὴ προσδοκῆσαντας βοήθειάν τινα ἐκ τῶν ὀρωμένων· καὶ ἐπιπίπτει αὐτοῖς δειλία ἐκ τοῦ ἰδιασμοῦ αὐτῶν ἢ περικυκλοῖ αὐτοὺς κίνδυνος θανάτου ἐκ τοῦ λιμοῦ ἢ ἐκ τῆς ἀρρωστίας ἢ ἀπὸ τινος περιστάσεως καὶ θλίψεως, ὥστε αὐτοὺς ἐγγίξειν τῇ ἀπογνώσει. Αἱ παρακλήσεις οὖν αἱ γινόμεναι πρὸς τοὺς τοιούτους καὶ πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας αὐτοὺς ἐν κόποις μὴ γινόμεναι, τῆς συνειδήσεως λέγω.

γ'. Ἡ δὲ δευτέρα αἰτία ἐστὶν ἀκριβῶς αὕτη· ὅσον τις ἔχει παράκλησιν ἀνθρωπίνην ἢ ἐκ τινος τῶν ὀρωμένων, οὐ γίνονται τοιαῦται παρακλήσεις πρὸς αὐτόν, εἰ μὴ δι' οἰκονομίαν τινὰ χάριν τοῦ κοινοῦ. Ἡμῖν δὲ ὁ λόγος περὶ ἀναχωρητῶν ἐστὶ. Καὶ μάρτυς τῶν λεγομένων εἶς τῶν πατέρων ὑπὲρ ταύτης παρακαλέσας καὶ ἀκούσας, 'ἀρκεῖ σοι ἡ παράκλησις καὶ ἡ ὁμιλία τῶν ἀνθρώπων'.

18 **Ε**ρώτησις. Ποιά εἶναι ἡ αἰτία τῶν ὁράσεων καὶ τῶν ἀποκαλύψεων, διότι μερικοὶ βλέπουν, ἐνῶ ἄλλοι ποὺ κοπιᾶζουν περισσότερο ἀπ' αὐτοὺς δὲν δέχονται τὴν ἐνέργεια τῆς ὁράσεως;

Ἀπόκρισις. α'. Οἱ αἰτίες των εἶναι πολλές. Ἄλλες ἀπ' αὐτὲς εἶναι οἰκονομικές³⁰, χάριν τοῦ κοινοῦ λαοῦ, καὶ ἄλλες εἶναι ἐνισχυτικὲς, γιὰ τὴν παρηγοριὰ τῶν ἀσθενῶν, τὴν ἐνθάρρυνσι καὶ τὴν διδαχῆ.

β'. Κατὰ πρῶτον, ὅλα αὐτὰ οἰκονομοῦνται γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ κυρίως τὰ πράγματα αὐτὰ ρυθμίζονται κατὰ τὶς τρεῖς τάξεις τῶν ἀνθρώπων· πρὸς τοὺς ἀπλουστέρους καὶ ὑπερβολικὰ ἀκάκους, πρὸς τοὺς τελείους καὶ ἀγίους, πρὸς ἐκείνους ποὺ ἀπὸ θερμὸ ζῆλο γιὰ τὸν Θεὸ καὶ ἀπογοῆτευσι ἀπὸ τὸν κόσμον ἀπαρνήθησαν τελείως καὶ ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν συναναστροφὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀκολούθησαν τὸν Θεό, μὴ περιμένοντας καμμιά βοήθεια ἀπὸ τὰ ὁρατὰ πράγματα, τώρα ὅμως τοὺς καταλαμβάνει δειλία λόγῳ τῆς ἀπομονώσεώς των ἢ τοὺς περισφίγγει ὁ κίνδυνος θανάτου ἀπὸ τὸν λιμὸ ἢ τὴν ἀρρώστια ἢ ἀπὸ κάποια περίστασι καὶ θλίψι, ὥστε νὰ ἐγγίξουν τὰ ὄρια τῆς ἀπογνώσεως. Οἱ παρακλήσεις λοιπὸν ποὺ γίνονται πρὸς ἀνθρώπους αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἐνῶ δὲν γίνονται πρὸς ἄλλους ποὺ τοὺς ξεπερνοῦν αὐτοὺς σὲ ἀσκήσεις, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς συνειδήσεως.

γ'. Ἡ δεύτερη αἰτία εἶναι ἀκριβῶς αὐτή· ὅταν κανεὶς δέχεται παρηγοριὰ ἀπὸ ἄνθρωπο ἢ ἀπὸ κάποιο ὁρατὸ πρᾶγμα, δὲν τοῦ συμβαίνουν τέτοιες ἀποκαλυπτικὲς παρακλήσεις, παρὰ μόνο γιὰ κάποια οἰκονομία χάριν τοῦ κοινοῦ. Ἐμεῖς ὅμως ὁμιλοῦμε ἐδῶ περὶ τῶν ἀναχωρητῶν. Μάρτυς τῶν λεγομένων εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πατέρες, ποὺ παρεκάλεσε τὸν Θεὸ γιὰ τέτοια ὄρασι, ἀλλ' ἄκουσε, 'σοῦ ἀρκεῖ ἡ παρηγοριὰ καὶ ἡ συνομιλία μὲ τοὺς ἀνθρώπους'.

30. Ρυθμιστικὲς, προνοητικὲς.

ε'. Καὶ ἄλλος τις ἐν τούτῳ τῷ τρόπῳ ὅτε ἦν ἐν τῇ ἀναχωρήσει καὶ ἔζη ἐν τῇ ἀναστροφῇ τῆς ἀναχωρήσεως, ἦν ἐν πάσῃ ὥρᾳ τῆς παρακλήσεως τῆς ἐκ τῆς χάριτος κατατρυφῶν, ὅτε δὲ προσήγγισε τῷ κόσμῳ, ἐζήτησεν αὐτὴν κατὰ τὸ ἔθος καὶ οὐχ εὔρεται καὶ ἐδεήθη τοῦ Θεοῦ δηλῶσαι αὐτῷ τὴν αἰτίαν, λέγων· Μὴ τι, Κύριε, διὰ τὴν ἐπισκοπὴν ἀπέστη ἀπ' ἐμοῦ ἡ χάρις; Καὶ ἐρρέθη αὐτῷ· Οὐχί· ἀλλ' ὅτι ὁ Θεὸς πρόνοιαν ποιεῖται τῶν ἐν ἐρήμῳ διαγόντων καὶ ἀξιοῖ αὐτοὺς τῶν τοιούτων παρακλήσεων. Οὐκ ἐνδέχεται γὰρ εἶναι τινὶ τῶν ἀνθρώπων παράκλησιν ὁρῶμένην καὶ δέχεσθαι καὶ ταύτην, εἰ μὴ τι γε διὰ τινὰ τῶν εἰρημένων οἰκονομίαν κεκρυμμένην καὶ μόνῳ τῷ οἰκονομοῦντι τὰ τοιαῦτα ἐγνωσμένην.

19 **Ε**ρώτησις. Εἰ ταυτόν ἐστὶν ὄρασις καὶ ἀποκάλυψις, ἢ οὐ;
Απόκρισις. Οὐχί, ἀλλὰ διάφορά ἐστίν. Ἡ ἀποκάλυψις πολλάκις λέγεται κατὰ τῶν δύο· διότι γὰρ τὸ κρυπτὸν φανεροῦται, πᾶσα ὄρασις λέγεται ἀποκάλυψις, ἡ ἀποκάλυψις δὲ οὐ λέγεται ὄρασις. Ἡ ἀποκάλυψις γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ περὶ τῶν γινωσκομένων καὶ ὑπὸ τοῦ νοῦ γενομένων καὶ νοουμένων λαμβάνεται. Ἡ ὄρασις δὲ ἐκ παντὸς τρόπου γίνεται ὡς ἐν εἰκόνι καὶ τύποις, ὡσπερ πάλαι πρὸς τοὺς ἀρχαίους ἐγένετο, ὡς ἐν ὑπνῷ βαθεῖ ἢ ἐν ἐγρηγόρσει, καὶ ποτὲ μὲν ἀκριβῶς, ποτὲ δὲ ὡς ἐν φάσματι καὶ ἀμυδρῶς πως. Διὸ καὶ αὐτὸς ὁ ὁρῶν πολλάκις οὐ γινώσκει, εἴτε ἐγρηγορῶν θεωρεῖ εἴτε καθεύδων. Ἔστι δὲ καὶ διὰ φωνῆς ἀκούειν ἀντιλήψεις, ποτὲ δὲ καὶ τύπον τινὰ ὁρᾶν, ποτὲ δὲ τρανώτερον πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Καὶ ἡ ὄρασις καὶ ἡ ὁμιλία καὶ ἡ ἐρώτησις καὶ ἡ μετ' αὐτῆς συντυχία
 15 δυνάμεις εἰσὶν ἄγιοι, ὁρῶμεναι τοῖς ἀξίοις καὶ τὰς ἀποκαλύψεις ποιοῦσαι. Καὶ ἐν τοῖς ἐρημικωτέροις τόποις καὶ ἐν τοῖς διεστηκόσι ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων αἱ τοιαῦται ὑποθέσεις γίνονται, ὅπου

31. Ἴσως ὁ Ἰσαάκ νὰ ἐννοῆ ἐδῶ τὸν ἑαυτό του ποὺ ἀναδέχθηκε κι' ἐκρά-

δ'. Κάποιος ἄλλος πατήρ αὐτῆς τῆς κατηγορίας, ὅταν ἦταν σὲ ἀναχώρησι κι' ἐζοῦσε μὲ τὴν συντροφιά τῆς ἀπομονώσεως, κάθε ὥρα ἀπήλαυε τῆς παρηγοριᾶς τῆς χάριτος τῶν ὁράσεων, ὅταν ὁμως ἐπλησίασε τὸν κόσμον κι' ἐζήτησε τὴν χάρι, ὅπως συνήθιζε, δὲν τὴν ἔλαβε. Παρακάλεσε λοιπὸν τὸν Θεὸ νὰ τοῦ δηλώσῃ τὴν αἰτία, λέγοντας: 'Μήπως, Κύριε, ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ ἐμένα ἡ χάρις λόγῳ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιῶματος;'³¹. Καὶ τοῦ ἐλέχθηκε: "Ὁχι". Αὐτὸ λοιπὸν συμβαίνει, διότι ὁ Θεὸς προνοεῖ ὑπὲρ τῶν ἐρημιτῶν καὶ τοὺς ἀξιώνει τέτοιες παρηγοριές. Δὲν μπορεῖ ὁμως νὰ ἔχη κάποιος ἄνθρωπος ὁρατὴ παρηγοριὰ καὶ συγχρόνως νὰ δέχεται καὶ τὴν πνευματικὴν, ἐκτὸς ἂν πρόκειται γιὰ κάποια ἀπὸ τὶς παραπάνω οἰκονομίες, κρυμμένην καὶ μόνο σ' αὐτὸν ποὺ οἰκονομεῖ τέτοια πράγματα γνωστή.

- 19 **Ε**ρώτησις. Εἶναι τὸ ἴδιο ὄρασις καὶ ἀποκάλυψις, ἢ ὄχι;
 Ἀπόκρισις. Ὁχι, διαφέρουν. Ὁ ὄρος ἀποκάλυψις πολλές φορές λέγεται καὶ γιὰ τὰ δύο· ἐπειδὴ δηλαδὴ φανερῶνεται τὸ κρυπτό, κάθε ὄρασις λέγεται ἀποκάλυψις, ἢ ἀποκάλυψις ὁμως δὲν λέγεται ὄρασις. Ἡ ἀποκάλυψις ἀναφέρεται κυρίως στὰ γινωσκόμενα καὶ ὑπὸ τοῦ νοῦ γευόμενα καὶ νοούμενα, ἐνῶ ἡ ὄρασις γίνεται μὲ κάθε τρόπο, σὰν σὲ εἰκόνα καὶ τύπο, ὅπως συνέβαινε παλαιὰ μὲ τοὺς ἀρχαίους, εἴτε σὲ βαθὺ ὕπνον εἴτε σὲ ἐγρήγορσι, ἄλλοτε ἀκριβῶς καὶ ἄλλοτε κατὰ φαντασίαν καὶ ἀμυδρῶς. Γι' αὐτὸ πολλές φορές οὔτε ὁ ἴδιος ὁ βλέπων γνωρίζει ἂν θεωρῇ σὲ κατάστασι ἐγρηγόρσεως ἢ ὕπνου. Μερικὲς φορές εἶναι δυνατὸ ν' ἀκούη κάποια φωνὴ γιὰ βοήθεια, ἄλλοτε νὰ βλέπη κάποιον συμβολικὸν τύπον καὶ ἄλλοτε καθαρῶτερα πρόσωπον μὲ πρόσωπον. Τόσο ἡ ὄρασις, ὅσο καὶ ἡ ὁμιλία καὶ ἡ ἐρώτησις καὶ ἡ συνάντησις εἶναι δυνάμεις ἁγίες, ποὺ βλέπονται ἀπὸ τοὺς ἀξιῶν καὶ ἐνεργοῦν ἀποκαλύψεις. Αὐτοῦ τοῦ εἴδους οἱ ὑποθέσεις γίνονται σὲ ἐρημικωτέρους τόπους ποὺ ἀπέχουν ἀπὸ

τησε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου Νινευί γιὰ λίγους μῆνες.

ἀναγκαίως δέεται αὐτῶν ὁ ἄνθρωπος, διὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτὸν ἄλλην ἀντίληψιν ἢ παράκλησιν ἐκ τόπου. Αἱ δὲ ἀποκαλύψεις αἱ
 20 ἐν τῷ νοῖ αἰσθανόμεναι διὰ καθαρότητος καὶ δεκτικαί εἰσι καὶ μόνων τῶν τελείων καὶ γνωστικῶν ὑπάρχουσιν.

20 **Ε**ρώτησις. Εἰ ἔφθασέ τις εἰς τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας, τί ἐστὶ τὸ σημεῖον αὐτῆς; Καὶ πότε γινώσκει ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἤλθεν ἡ καρδία αὐτοῦ εἰς καθαρότητα;

Ἀπόκρισις. Ὅταν πάντας ἀθρώπους καλοὺς θεωρῇ καὶ οὐ
 5 φαίνεται τις αὐτῷ ἀκάθαρτος καὶ βέβηλος, τότε ἐστὶν ἀληθῶς καθαρὸς τῆ καρδία. Πῶς γὰρ πληροῦται ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου ὁ φάσκων τὸ «ὑπερέχοντας ἑαυτῶν ἠγεῖσθαι πάντας ἐπίσης», ἐξ εἰλικρινοῦς καρδίας ἐὰν μὴ φθάσῃ τὸ εἰρημένον, ὅτι «ὄφθαλμὸς ἀγαθὸς οὐκ ὄψεται πονηρά»;

21 **Ε**ρώτησις. Τί ἐστὶν ἡ καθαρότης καὶ ἕως πότε ὁ ὄρος αὐτῆς;

Ἀπόκρισις. Ἡ καθαρότης ἐστὶν ἡ λήθη τῶν τρόπων τῆς γνώσεως τῶν παρὰ φύσιν, τῶν ἐν τῷ κόσμῳ εὐρεθέντων ὑπὸ
 5 τῆς φύσεως. Ὁ ὄρος δὲ τοῦ ἐλευθερωθῆναι καὶ ἔξω αὐτῶν εὐρεθῆναι οὗτός ἐστι· τὸ ἐλθεῖν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν πρώτην τῆς φύσεως αὐτοῦ ἀπλότητα καὶ ἀκακίαν καὶ ὧς νήπιόν τινα γενέσθαι, χωρὶς τῶν ἐλαττωμάτων μόνον τοῦ νηπίου.

22 **Ε**ρώτησις. Καὶ ἐνδέχεται τινα εἰσελθεῖν εἰς τὴν τάξιν ταύτην;

Ἀπόκρισις. Ναί. Ἴδου γὰρ ἤλθόν τινες εἰς τὸ μέτρον τοῦτο, ὡσπερ δὴ καὶ ὁ ἀββᾶς Σισώης ἤλθεν εἰς τὸ μέτρον τοῦτο, ὧς
 5 καὶ τὸν μαθητὴν, εἰ ἔφαγεν ἐρωτᾶν, ἢ οὐκ ἔφαγε. Καὶ ἄλλος τις τῶν πατέρων ἤλθεν εἰς τοιαύτην ἀπλότητα καὶ ἀκεραιότητα μι-

τοὺς κατοικουμένους χώρους, ὅπου πολὺ τίς χρειάζεται ὁ ἄνθρωπος, διότι δὲν ἔχει ἄλλη βοήθεια ἢ παρηγοριὰ λόγῳ τοῦ τόπου. Οἱ ἀποκαλύψεις ὁμῶς πὺ συλλαμβάνονται μὲ τὸν νοῦ γίνονται δεκτὲς διὰ τῆς καθαρότητος καὶ ἀνήκουν μόνο στοὺς τελείους καὶ γνωστικούς.

20 **Ε**ρώτησις. Ποιό εἶναι τὸ σημεῖο τοῦ ὅτι ἔφθασε κάποιος εἰς τὴν καθαρότητα τῆς καρδιάς; Καὶ πότε γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἔφθασε ἡ καρδιά του εἰς τὴν καθαρότητα;

Ἀπόκρισις. Ὅταν θεωρῇ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καλοὺς καὶ δὲν τοῦ φαίνεται κανένας ἀκάθαρτος καὶ βέβηλος, τότε εἶναι πράγματι καθαρὸς εἰς τὴν καρδιά. Διότι πῶς ἀλλιῶς ἐκπληρῶνεται ὁ λόγος τοῦ ἀποστόλου πὺ λέγει· «να θεωρῆτε ὅλους γενικῶς ἀνωτέρους σας»³², ἂν δὲν φθάσῃ κανεὶς μὲ εἰλικρινῆ καρδιά τὸ λεγόμενον ὅτι «ὁ ἀγαθὸς ὀφθαλμὸς δὲν βλέπει πονηρά»³³;

21 **Ε**ρώτησις. Τί εἶναι καθαρότης καὶ μέχρι ποῦ φθάνουν τὰ ὅριά της;

Ἀπόκρισις. Καθαρότης εἶναι ἡ λήθη τῶν τρόπων τῆς γνώσεως τῶν παρὰ φύσιν πραγμάτων, πὺ εὐρέθησαν ἀπὸ τὴν φύσιν εἰς τὸν κόσμον. Ὁ ὀρισμὸς τῆς ἀπαλλαγῆς καὶ ἀπομακρύνσεως ἀπ' αὐτὰ εἶναι τοῦτος· τὸ νὰ ἔλθῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν πρώτη ἀπλότητα καὶ ἀκακία τῆς φύσεώς του καὶ νὰ γίνῃ σὰν νηπίο, χωρὶς ὁμῶς τὰ ἐλαττώματα τοῦ νηπίου.

22 **Ε**ρώτησις. Μπορεῖ κανεὶς νὰ φθάσῃ σ' αὐτὴν τὴν τάξι;

Ἀπόκρισις. Ναί. Διότι ἤδη μερικοὶ ἔφθασαν σ' αὐτὸ τὸ μέτρο, ὅπως δηλ. ὁ ἀββᾶς Σισώης πὺ ἔφθασε εἰς τὸ σημεῖο, ὥστε νὰ ἐρωτᾷ τὸν μαθητὴ του, ἂν ἔφαγε αὐτὸς ὁ ἴδιος ἢ δὲν ἔφαγε³⁴. Κι' ἓνας ἄλλος ἀπὸ τοὺς πατέρες ἔφθασε εἰς τέτοια ἀπλότητα κι' ἀκεραιότητα σχεδὸν τῶν νηπίων,

33. Ἀββ. 1,13.

34. Ἀποφθέγματα Γερόντων, Σισώης 4.

κροῦ δεῖν τῶν νηπίων, ὥστε ἐπιλαθέσθαι αὐτὸν τῶν ὧδε παν-
 τελῶς, τοσοῦτον, ὡς καὶ ἐσθίειν αὐτὸν πρὸ τῆς μεταλήψεως, εἰ
 μή τι γε ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐκωλύετο. Καὶ ἦγον αὐτὸν ὡς
 10 νήπιον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κοινωνῆσαι. Καὶ τῷ μὲν κόσμῳ
 νήπιος ἦν, τὴν δὲ ψυχὴν πρὸς Θεὸν τέλειος.

23 **Ε**ρώτησις. Ποίαν μελέτην καὶ ἀδολεσχίαν δεῖ ἔχειν τὸν
 ἀσκητὴν ἐν τῷ ἡσυχαστηρίῳ αὐτοῦ καθήμενον ἐν ἡσυ-
 χία, καὶ τί ὀφείλει διηνεκῶς ἐργάζεσθαι, ἵνα μὴ σχολάσῃ ὁ νοῦς
 αὐτοῦ εἰς λογισμοὺς ματαίους;

5 Ἀπόκρισις. α'. Περὶ μελέτης καὶ ἀδολεσχίας ἐρωτᾷς, πῶς γί-
 νεται ὁ ἄνθρωπος νεκρὸς ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ. Ἄνθρωπος ἄρα
 σπουδαῖος καὶ νήφων τῇ ψυχῇ ἐρωτήσεως δεῖται, καθ' ἑαυτὸν
 ὑπάρχων, πῶς διάξει; Τί γὰρ ἄλλο ἐστὶν ἢ μελέτη τοῦ μοναχοῦ
 ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ, εἰ μὴ ὁ κλαυθμὸς; Ἐκ τοῦ κλαυθμοῦ ἄρα
 10 γε εὐκαιρεῖ πρὸς ἄλλον λογισμὸν ἀτενίσαι; Καὶ ποία μελέτη
 κρείσσων ταύτης ὑπάρχει; Αὐτὸ γὰρ τὸ κάθισμα τοῦ μοναχοῦ
 καὶ ἡ μόνωσις αὐτοῦ τὴν ὁμοίωσιν τῆς ἐν τῷ τάφῳ διαγωγῆς,
 τῆς ἀπεχούσης ἀπὸ τῆς χαρᾶς τῶν ἀνθρώπων, διδάσκει αὐτόν.
 Ὅτι τὸ πένθος ἐστὶν ἡ πρᾶξις αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ γὰρ ἡ ἐπωνυμία
 15 τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ εἰς τοῦτο καὶ παρακαλεῖ καὶ προτρέπεται
 αὐτόν· πενθικὸς γὰρ ὀνομάζεται, τουτέστι πικρὸς τῇ καρδίᾳ.
 Καὶ πάντες δὲ οἱ ἅγιοι πενθοῦντες ἐξεδήμησαν ἐκ τοῦ βίου τού-
 του. Καὶ εἰ οἱ ἅγιοι ἐπένθουν καὶ τὰ ὄμματα αὐτῶν ἐπληροῦντο
 ἀεὶ τῶν δακρῦων, ἕως ἐκ τοῦ βίου τούτου ἐξεδήμησαν, τίς μὴ
 20 κλαύσῃ; Ἡ παράκλησις τοῦ μοναχοῦ ἐκ τοῦ κλαυθμοῦ αὐτοῦ
 τίκτεται. Καὶ εἰ οἱ τέλειοι καὶ νικηφόροι ἐκλαυσαν ὧδε, ὁ πε-
 πληρωμένος τραυμάτων πῶς ὑποίσει ἡσυχάσαι ἐκ τοῦ κλαυ-
 θμοῦ; Ὁ ἔχων τὸν νεκρὸν αὐτοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ κείμενον καὶ
 αὐτὸς ἑαυτὸν νενεκρωμένον ὁρῶν ταῖς ἀμαρτίαις, χρήζει διδα-

ὥστε νὰ λησμονήσῃ ἐντελῶς τὰ ἐγκόσμια πράγματα, τόσο, πού νὰ τρῶγῃ πρὶν ἀπὸ τὴν μετάληψι, ἂν βέβαια δὲν ἐμποδίζόταν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του, καὶ τὸν μετέφεραν οἱ μαθηταὶ του σὰν νήπιον γιὰ νὰ κοινωνήσῃ. Καὶ ὡς πρὸς τὸν κόσμον βέβαια ἦταν νήπιος, ἐνῶ ὡς πρὸς τὴν ψυχὴν τέλειος πρὸς Θεόν.

23 **Ε**ρώτησις. Ποιὰ μελέτη καὶ ἀπασχόλησι πρέπει νὰ ἔχη ὁ ἀσκητὴς πού ζῆ ἡσυχαστὴν ἐν τῷ ἡσυχαστήριό του, καὶ τί πρέπει νὰ πράττῃ συνεχῶς γιὰ νὰ μὴ ἀσχολῆται ὁ νοῦς διαρκῶς μὲ ματαίους λογισμοὺς;

Ἀπόκρισις. α'. Ἐρωτᾷς περὶ τῆς μελέτης καὶ τῆς ἀσχολίας, πῶς δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος γίνεται νεκρὸς ἐν τῷ κελλί του. Χρειάζεται ἄραγε νὰ ἐρωτᾷ ἓνας ζηλωτὴς καὶ νηφάλιος ψυχικῶς ἄνθρωπος, πῶς θὰ διαβιώσῃ ἐν τῇ ἀπομόνωσί του; Ποιὰ ἄλλη μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ μελέτη τοῦ μοναχοῦ ἐν τῷ κελλί του ἀπὸ τὸν κλαυθμὸν; Εὐκαιρεῖ τάχα ἀπὸ τὸν κλαυθμὸν νὰ κυττάξῃ πρὸς ἄλλον λογισμὸν; Ποιὰ μελέτη ἀνώτερη ἀπὸ αὐτὴν ὑπάρχει; Διότι τὸ κάθισμα τοῦ μοναχοῦ καθ' ἑαυτὸ καὶ ἡ ἀπομόνωσίς του τὸν διδάσκει τὴν ὁμοίωσιν πρὸς τὴν διαγωγήν ἐν τῷ τάφο πού ἀπέχει ἀπὸ τὴν χαρὰν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅτι δηλαδὴ τὸ πένθος εἶναι ἡ πράξις του· διότι καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἐπωνυμία τοῦ ὀνόματός του τὸν καλεῖ καὶ τὸν προτρέπει σ' αὐτό· διότι ὀνομάζεται πενθικός, πού σημαίνει πικρὸς ἐν τῇ καρδίᾳ³⁵. Ὅλοι οἱ ἅγιοι ἐξεδήμησαν ἀπὸ τοῦτον τὸν βίον πενθώντας. Κι' ἂν ἐπενθοῦσαν οἱ ἅγιοι καὶ τὰ μάτια τους ἦσαν πάντοτε γεμᾶτα δάκρυα, μέχρι πού ἐξεδήμησαν ἀπὸ τοῦτον τὸν βίον, ποιὸς νὰ μὴ κλαύσῃ; Ἡ παρηγοριὰ τοῦ μοναχοῦ γεννᾶται ἀπὸ τὸν κλαυθμὸν του. Ἄν λοιπὸν οἱ τέλειοι καὶ οἱ νικηφόροι ἔκλαυσαν ἐδῶ, ὁ γεμᾶτος τραύματα πῶς θὰ τολμήσῃ νὰ ἀποφύγῃ τὸν κλαυθμὸν; Ἐκεῖνος πού ἔχει ἐμπρὸς του τὸν ἀγαπημένον του ξαπλωμένον νεκρὸν, χρειάζεται

35. Ἡ συριακὴ λέξις πού δηλώνει τὸν μοναχὸν, ἀμπίλα, σημαίνει καὶ πικρὸν, ἐν τῇ καρδίᾳ.

25 σκαλίας, ποίῳ λογισμῷ χρήσεται τοῖς δάκρυσιν; Ἡ ψυχὴ σου τεθανατωμένη ταῖς ἀμαρτίαις καὶ κειμένη ἐνώπιόν σου, ἥτις βελτιωτέρα ἐστὶ παρὰ σοὶ ὑπὲρ ὅλον τὸν κόσμον, καὶ οὐ δέεται κλαυθμοῦ;

β'. Ἐὰν οὖν εἰς τὴν ἡσυχίαν εἰσέλθωμεν καὶ ἐν αὐτῇ καρτερή-
30 σωμεν μεθ' ὑπομονῆς, πάντως δυνάμεθα διαμεῖναι ἐν τῷ κλαυθμῷ. Διὰ τοῦτο ἐν διανοίᾳ συνεχεῖ δεηθῶμεν τοῦ Κυρίου, ὅπως τοῦτο παράσχη ἡμῖν. Ἐὰν γὰρ ταύτην τὴν χάριν κομισώμεθα τὴν κρείττονα τῶν λοιπῶν χαρισμάτων καὶ ὑπερβάλλουσαν, δι' αὐτῆς εἰς τὴν καθαρότητα εἰσερχόμεθα, καὶ ὅταν εἰσέλ-
35 θωμεν εἰς αὐτήν, ἔκτοτε οὐ μὴ ἀρθῇ ἀφ' ἡμῶν ἡ καθαρότης, ἕως τῆς ἐξόδου ἡμῶν τῆς ἐκ τοῦ βίου τούτου.

γ'. Μακάριοι οὖν οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι οὐκ ἔστι καιρὸς, ἐν ᾧ οὐκ ἀπολαύουσι τῆς τρυφῆς τῶν δακρύων ταύτης, καὶ ἐν αὐτῇ αἰεὶ ὀρώσι τὸν Κύριον καὶ ἔτι τῶν δακρύων ἐν τοῖς ὀφθαλ-
40 μοῖς αὐτῶν ἀξιοῦνται τῆς θεωρίας τῶν ἀποκαλύψεων αὐτοῦ ἐν τῷ ὕψει τῆς προσευχῆς αὐτῶν. Καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς εὐχὴ ἐκτὸς δακρύων. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὅτι «μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται». Ἐκ τοῦ πένθους γὰρ ἔρχεται τις εἰς τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Διὰ
45 τοῦτο εἰπῶν ὁ Κύριος, ὅτι «αὐτοὶ παρακληθήσονται», οὐκ ἠρμήνευσε ποίαν παράκλησιν. Ὅταν γὰρ ἀξιωθῇ ὁ μοναχὸς διὰ τῶν δακρύων περάσαι τὴν χώραν τῶν παθῶν καὶ καταντῆσαι εἰς τὴν πεδιάδα τῆς καθαρότητος τῆς ψυχῆς, τότε ἀπαντᾷ αὐτῷ ἡ τοιαύτη παράκλησις. Εἴ τις οὖν διαπερᾷ ἐκ τῶν ἐφευ-
50 ρόντων αὐτὴν ἐνταῦθα καὶ ἐν ταύτῃ ἀπαντᾷ τῇ παρακλήσει τῇ μὴ εὐρισκομένη ὧδε, καὶ τότε συνιεῖ ποίαν παράκλησιν τὸ τέλος τοῦ πένθους ὑποδέχεται, ἦν διὰ τῆς καθαρότητος ὁ Θεὸς

διδασκαλία μὲ ποιὸν λογισμὸ νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ δάκρυα; Ἡ ψυχὴ σου εἶναι θανατωμένη ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες καὶ κεῖται ἐμπρὸς σου, αὐτὴ ποὺ εἶναι γιὰ σένα μεγαλύτερης ἀξίας ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, καὶ δὲν χρειάζεται κλαυθμόν;

β'. Ἄν λοιπὸν ἔλθωμε στὴν ἡσυχία καὶ δείξωμε καρτερία σ' αὐτὴν μὲ ὑπομονή, ὅπως ὅποτε μποροῦμε νὰ συνηθίσωμε στὸν κλαυθμό. Γι' αὐτὸ ἃς παρακαλοῦμε συνεχῶς τὸν Κύριο νὰ μᾶς δώσῃ αὐτὸ τὸ δῶρο. Ἄν ἀποκτήσωμε αὐτὴν τὴν χάρι, τὴν ἀνώτερη ἀπὸ ὅλα γενικῶς τὰ χαρίσματα, θὰ εἰσεέλθωμε δι' αὐτῆς στὴν καθαρότητα, καὶ ὅταν εἰσεέλθωμε σ' αὐτὴν, ἔπειτα δὲν θὰ μᾶς ἀφαιρεθῇ ἡ καθαρότης ἕως τὴν ἐξοδόμας ἀπὸ τοῦτον τὸν βίον.

γ'. Μακάριοι λοιπὸν εἶναι οἱ καθαροὶ στὴν καρδιά³⁶, διότι δὲν ὑπάρχει καιρὸς ποὺ νὰ μὴ ἀπολαύουν αὐτὴν τὴν τρυφὴν τῶν δακρύων καὶ διότι μὲ τὴν τρυφὴν βλέπουν πάντοτε τὸν Κύριο καί, ἐνῶ ἀκόμη τὰ δάκρυα εἶναι στὰ μάτια τους, ἀξιῶνται νὰ ἰδοῦν τὶς ἀποκαλύψεις τοῦ στὴν κορυφὴ τῆς προσευχῆς των. Δὲν ὑπάρχει γι' αὐτοὺς προσευχὴ χωρὶς δάκρυα· καὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ λεχθὲν ἀπὸ τὸ Κύριο· «μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ πενθοῦν, διότι αὐτοὶ θὰ παρηγορηθοῦν»³⁷. Διότι ἀπὸ τὸ πένθος ἔρχεται κανεὶς στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος, ἀφοῦ εἶπε ὅτι αὐτοὶ θὰ παρηγορηθοῦν, δὲν ἐρμήνευσε μὲ ποιά παρηγοριά. Διότι, ὅταν ἀξιωθῇ ὁ μοναχὸς νὰ περάσῃ τὴν χώρα τῶν παθῶν διὰ τῶν δακρύων καὶ νὰ φθάσῃ στὴν πεδιάδα τῆς καθαρότητος τῆς ψυχῆς, τότε συναντᾷ τὴν παρηγορίαν αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Ὅποιος λοιπὸν διαπερᾷ ἀπὸ τὶς περιστάσεις ποὺ εὗρηκαν ἐδῶ τὴν ψυχὴν του καὶ φθάνει σ' αὐτὴν τὴν παρηγορίαν ποὺ δὲν εὐρίσκεται ἐδῶ, τότε καταλαβαίνει ποιά παρηγοριά διαδέχεται τελικῶς τὸ πένθος, τὴν ὁποία δίδει ὁ Θεὸς διὰ τῆς καθαρότητος σ' ἐκείνους ποὺ πενθοῦν. Πράγματι δὲν εἶναι

37. Ματθ. 5,4.

τοῖς πενθοῦσι δίδωσι. Διότι οὐκ ἐνδέχεται τινὰ ἀδιαλείπτως πενθοῦντα ὑπὸ τῶν παθῶν διοχλεῖσθαι. Ἀπαθῶν γὰρ τοῦτο
 55 ἔστι τὸ χάρισμα, τὸ δακρῦειν καὶ πενθεῖν.

δ'. Καὶ εἰ τὸν πρὸς καιρὸν πενθοῦντα καὶ κλαίοντα δύνανται τὰ δάκρυα οὐ μόνον ὀδηγῆσαι πρὸς ἀπάθειαν, ἀλλὰ καὶ τὸν νοῦν αὐτοῦ παντελῶς ἀπαλεῖψαι καὶ τῶν παθῶν τῆς μνήμης ἀπαλλάξαι, τί εἴπωμεν περὶ τῶν νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν γνώσει ἐχόντων
 60 τὴν ἐργασίαν ταύτην; Τὴν ἐκ τοῦ κλαυθμοῦ γινομένην βοήθειαν οὐδεὶς γινώσκει, εἰ μὴ μόνοι ἐκεῖνοι, οἱ ἐκδεδωκότες τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς εἰς τὸ ἔργον τοῦτο. Πάντες οἱ ἅγιοι ἐφίενται τῆς εἰσόδου ταύτης, ὅτι διὰ τῶν δακρῦων ἀνοίγεται ἡ θύρα ἔμπροσθεν αὐτῶν, τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὴν χώραν τῆς παρακλήσεως, ἐν ἧ ἡ χώρα
 65 τὰ χρηστότατα ἴχνη τοῦ Θεοῦ καὶ σωτήρια εἰκονίζονται δι' ἀποκαλύψεων.

24 **Ε**ρώτησις. Διὰ τὸ εἶναι τινὰς ἀδυνάτως ἔχοντας πρὸς τὸ ἀδιαλείπτως πενθεῖν διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος, τί δεῖ ἔχειν αὐτοὺς πρὸς φυλακὴν τοῦ νοός, ἵνα μὴ τὰ πάθη, σχολάσαντος αὐτοῦ, ἐπαναστῶσιν αὐτῷ;

5 Ἀπόκρισις. α'. Οὐ δύνανται τὰ πάθη ἐπαναστατῆσαι κατὰ τῆς ψυχῆς καὶ ταραῖσαι τὸν ἀσκητὴν, σχολαζούσης τῆς καρδίας ἐκ τῶν τοῦ βίου ἐν τῇ ἀναχωρήσει αὐτοῦ τῇ ἀπεχούσῃ ἀπὸ παντὸς περισπασμοῦ, εἰ μὴ ραθυμῆσι καὶ ἀμελήσῃ ἐκ τῶν δεόντων. Ἐξαιρέτως γὰρ ἐὰν σχολάσῃ ἐν τῇ μελέτῃ τῶν θείων Γραφῶν
 10 διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν νοημάτων αὐτῶν ἀνενόχλητος διαμένει ἀπὸ τῶν παθῶν αὐτός. Διὰ γὰρ τὴν πλεονάζουσαν καὶ διαμένουσαν ἐν αὐτῷ κατανόησιν τῶν θείων Γραφῶν, δραπετεύουσιν ἐξ αὐτοῦ οἱ μάταιοι λογισμοί, καὶ οὐ δύναται ὁ νοῦς αὐτοῦ ἀποστατῆσαι ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν, ἥτοι τῆς ἐνθυμήσεως,
 15 οὐδὲ προσέχειν τῷ βίῳ τούτῳ τὸ σύνολον, διὰ τὴν μεγίστην ἡδονὴν τῆς ἀδολεσχίας αὐτοῦ ὑπεραιρόμενος τούτων ἐν τῇ πολλῇ ἡσυχίᾳ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ.

δυνατὸ κάποιος ποὺ πενθεῖ ἀδιαλείπτως νὰ ἐνοχλῆται ἀπὸ τὰ πάθη. Τὸ χάρισμα τοῦτο, τὸ δάκρυ καὶ τὸ πένθος, εἶναι γνώρισμα τῶν ἀπαθῶν.

δ'. Καὶ ἂν ἐκεῖνον ποὺ πενθεῖ καὶ κλαίει προσκαίρως μποροῦν τὰ δάκρυα ὄχι μόνο νὰ τὸν ὀδηγήσουν πρὸς τὴν ἀπάθεια, ἀλλὰ καὶ νὰ καθαρίσουν ἐντελῶς τὸν νοῦ του καὶ νὰ τὸν ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὴν μνήμη τῶν παθῶν, τί νὰ εἰποῦμε γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀναλάβει συνειδητὰ αὐτὴν τὴν ἐργασία νύκτα καὶ ἡμέρα; Τὴν βοήθεια ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν κλαυθμὸ δὲν τὴν γωνρίζει κανεὶς, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ παρέδωσαν τίς ψυχές των σ' αὐτὸ τὸ ἔργο. Ὅλοι οἱ ἅγιοι ποθοῦν αὐτὴν τὴν εἴσοδο, διότι διὰ τῶν δακρῦων ἀνοίγεται ἐμπρὸς των ἡ θύρα, γιὰ νὰ εἰσέλθουν στὴν χώρα τῆς παρηγοριᾶς, στὴν ὁποία χώρα ἀποτυπώνονται διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τὰ χρηστὰ καὶ σωτήρια ἴχνη τοῦ Θεοῦ.

24 **Ε**ρώτησις. Ἐπειδὴ μερικοὶ δὲν μποροῦν νὰ πενθοῦν ἀδιαλείπτως λόγῳ τῆς ἀσθενείας τοῦ σώματος, τί πρέπει νὰ κάμουν αὐτοὶ γιὰ νὰ προφυλάξουν τὸν νοῦ, ὥστε νὰ μὴ διεγερθοῦν τὰ πάθη, ὅταν αὐτὸς σχολάζει;

Ἀπόκρισις. α'. Τὰ πάθη δὲν μποροῦν νὰ ἐπαναστατήσουν κατὰ τῆς ψυχῆς καὶ νὰ ταραξοῦν τὸν ἀσκητὴ, τοῦ ὁποίου ἡ καρδιὰ σχολάζει στὴν ἀναχώρησί του ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ βίου, χωρισμένη ἀπὸ κάθε περισπασμὸ, ἐκτὸς ἂν ραθυμῆση καὶ ἀμελήσῃ τὰ καθήκοντά του. Ἰδιαιτέρως, ἂν ἐπιδοθῇ στὴν μελέτη τῶν θείων Γραφῶν καὶ τὴν ἐξέτασι τῶν νοημάτων τους, μένει ἀενόχλητος ἀπὸ τὰ πάθη. Λόγῳ τῆς ἐξοχῆς κατανόησεως τῶν θείων Γραφῶν ποὺ καταλαμβάνει τὴν σκέψι του δραπετεύουν ἀπὸ μέσα του οἱ μάταιοι λογισμοὶ καὶ δὲν μπορεῖ ὁ νοῦς του νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῶν θείων τούτων νοημάτων οὔτε γενικὰ νὰ προσέχη στὰ πράγματα τοῦ βίου τούτου, λόγῳ τῆς μεγάλης ἡδονῆς ἀπὸ τὴν ἐπίδοσί του, ποὺ τὸν κάμει νὰ ἀνυψώνεται ἐπάνω ἀπ' αὐτὰ κατὰ τὴν πολλὴ ἡσυχία του στὴν ἔρημο.

β'. Ὅθεν καὶ ἐπιλήσμων γίνεται ἑαυτοῦ καὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ, καὶ γίνεται ὡσπερ ἄνθρωπος ἐξεστηκῶς, μὴ ποιούμενος
 20 μνήμην τοῦ αἰῶνος τούτου παντελῶς, ἐξαιρέτως ἀδολεσχῶν καὶ διανοούμενος τὰ περὶ τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ καὶ λέγων· Ἄόξα τῇ Θεότητι αὐτοῦ. Παράδοξα καὶ ἐξαισία ἅπαντα τὰ ἔργα αὐτοῦ· εἰς ὕψος τὴν ἐμὴν εὐτέλειαν ἀνήγαγον, εἰς οἷα ἠξίωσέ με ἀδολεσχεῖν καὶ ἐν ποίοις λογισμοῖς κατατολμῆσαι
 25 καὶ ἀπολαῦσαι τὴν ἐμὴν ψυχὴν'. Καὶ ἐν τοῖς θαυμασίοις τούτοις ἀναστρεφόμενος καὶ ἐκπληττόμενος ἀεὶ, μεθύσκειται πάντοτε καὶ γίνεται ὡσπερ ἐν τῇ μετὰ τὴν ἀνάστασιν διαγωγῇ. Πάνυ γὰρ ἡ ἡσυχία συνεργεῖ τῇ χάριτι ταύτῃ. Διότι εὐρίσκει χώραν ὀνοῦς αὐτοῦ διαμεῖναι ἐν ἑαυτῷ ἐν τῇ εἰρήνῃ τῇ εὐρεθείῃ αὐτῷ
 30 ἐκ τῆς ἡσυχίας. Σὺν τούτοις δέ, καὶ ἐντεῦθεν κινεῖται εἰς μνήμην κατὰ τὴν θέσιν τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ. Καὶ γὰρ λαμβάνων κατὰ νοῦν τὴν δόξαν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καὶ τὴν ἐλπίδα τὴν ἀποκειμένην τοῖς δικαίοις τοῖς ἐν τῇ ζωῇ ἐκείνῃ τῇ πνευματικῇ καὶ ἐν Θεῷ κινουμένοις καὶ τὴν καινὴν ἐκείνην ἀποκατάστασιν,
 35 οὐκ ἐνθυμεῖται οὐδὲ μνημονεύει τῶν τοῦ κόσμου τούτου. Καὶ ὅταν ἐν τούτοις μεθυσθῇ, πάλιν μετανίσταται ἐκεῖθεν ἐν θεωρίᾳ αὐτοῦ περὶ τοῦ αἰῶνος τούτου, ἐν ᾧ ἐστὶν ἀκμὴν, καὶ λέγει ἐκπληκτικῶς· «ὦ βάθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως καὶ συνέσεως καὶ φρονήσεως καὶ οἰκονομίας τοῦ ἀνεξιχνιάστου
 40 Θεοῦ. Ὡς ἀνεξερεῦνήτα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ».

γ'. Ἦνίκα γὰρ αἰῶνα ἄλλον τοιοῦτον θαυμαστὸν ἠτοίμασεν, ἵνα εἰς αὐτὸν εἰσάξῃ πάντας τοὺς λογικοὺς καὶ φυλάξῃ αὐτοὺς ἐν τῇ ἀπεράντῳ ζωῇ, τίς ἢ αἰτία ἄρα τοῦ ποιῆσαι αὐτὸν τὸν κό-
 45 σμον τοῦτον πρῶτον καὶ πλατῦναι αὐτὸν καὶ πλουτῆσαι τοῦτον οὕτως ἐν τῷ πυκασμῷ καὶ τῷ πλήθει τῶν εἰδῶν καὶ τῶν φύ-

β'. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ λησμονεῖ καὶ τὸν ἑαυτό του καὶ τὴν φύσι του, καὶ γίνεται σὰν ἄνθρωπος ἐκστασιασμένος, ποὺ δὲν ἐνθυμεῖται καθόλου τὸν παρόντα κόσμο, ἀσχολούμενος ἀποκλειστικὰ καὶ διαλογιζόμενος ἐπιμόνως τὴν μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ καὶ λέγοντας· Ἐξαιρία εἶναι ὅλα τὰ ἔργα του· ἀνέβασαν ὑψηλὰ τὴν εὐτέλειά μου, ἀφοῦ μὲ ἀξίωσε νὰ ἀσχολοῦμαι μὲ τέτοια πράγματα καὶ ἔκαμε τὴν ψυχὴ μου νὰ τολμᾷ νὰ τρέφη καὶ ν' ἀπολαύη τέτοιους λογισμούς'. Ἐπιδιδόμενος σ' αὐτὰ τὰ θαυμάσια πράγματα καὶ ἐκστασιαζόμενος παντοτινᾶ, μεθ' ἀπαντὸς καὶ γίνεται ὅπως στὴν μέλλουσα ζωὴ μετὰ τὴν ἀνάστασι³⁸. Διότι ἡ ἡσυχία συντελεῖ πολὺ σ' αὐτὴν τὴν χάρι· ὁ νοῦς του εὐρίσκει χῶρο νὰ διαμείνη καθ' ἑαυτὸν στὴν εἰρήνῃ ποὺ ἀνεκάλυψε στὴν ἡσυχία, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ κινεῖται πρὸς τὴν ἀνάμνησι πραγμάτων ποὺ βοηθοῦν στὸν σκοπὸ τῆς πορείας του. Πράγματι, σκεπτόμενος τὴν δόξα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καὶ τὴν ἐλπίδα ποὺ ἀπόκειται γιὰ τοὺς δικαίους, οἱ ὅποιοι κινοῦνται πρὸς ἐκείνην τὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ τὸν Θεό, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν νέα ἐκείνη ἀποκατάστασι, δὲν ἐνθυμεῖται οὔτε μνημονεύει τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου. Καὶ ὅταν μεθύσῃ μὲ αὐτὰ, πάλι ἡ θεωρία του στρέφεται ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου, ὅπου εὐρίσκεται ἀκόμη, καὶ λέγει ἐκπληκτος· «ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως καὶ συνέσεως καὶ φρονήσεως καὶ οἰκονομίας τοῦ ἀνεξιχνιάστου Θεοῦ. Πόσο ἀνεξερεύνητες εἶναι οἱ κρίσεις του καὶ ἀνεξιχνίαστοι οἱ δρόμοι του»³⁹.

γ'. Γεννᾶται βέβαια τὸ ἐρώτημα, ἀφοῦ ἐτοίμασεν ἄλλον κόσμο τόσο θαυμαστόν, γιὰ νὰ εἰσαγάγῃ σ' αὐτὸν ὅλους τοὺς λογικοὺς καὶ νὰ τοὺς φυλάξῃ στὴν ἀπέραντη ζωὴ, γιὰ ποιὸν λόγο ἄραγε κατεσκεύασε πρῶτον τοῦτον τὸν κόσμο, τόσο εὐρύχωρον καὶ πλούσιον μὲ τὴν ποικιλία καὶ τὸ πλῆθος τῶν

38. Μὲ τὴν ἐκστασι ἀπολαμβάνει ἀπὸ τώρα τίς χαρὲς τῆς μέλλουσας ζωῆς, ὅπως τὸ περιγράφει παρακάτω.

39. Ρωμ. 11,33.

σεων καὶ θέσθαι ἐν αὐτῷ αἰτίας καὶ ὕλας καὶ ἀνταγωνίσματα τῶν πολλῶν παθῶν; Καὶ πῶς ἐν πρώτοις ἔθετο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ καὶ ἔπηξεν ἐν ἡμῖν τὴν ἀγάπην τῆς πολυζωΐας αὐτοῦ καὶ ἐξαίφ-
 50 νης μεταίρει ἡμᾶς ἐξ αὐτοῦ διὰ θανάτου καὶ διαφυλάττει ἡμᾶς καιρὸν οὐ μικρὸν ἐν ἀναισθησίᾳ καὶ ἀκίνησίᾳ καὶ ἀφανίζει τὰς μορφὰς ἡμῶν καὶ ἐκχέει τὴν κρᾶσιν ἡμῶν, καὶ συμμίσγει αὐτὴν ἐν τῇ γῆ, καὶ παραχωρεῖ καταλυθῆναι καὶ ἐκτακῆναι καὶ ρυῆναι τὴν κατασκευὴν ἡμῶν, ἕως οὗ παντελῶς ἀπογένηται τῆς ἀν-
 55 θρωπίνης κατασκευῆς· καὶ τότε ἐν τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ ὠρίσεν ἐν τῇ προσκυνητῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, ὅτε θέλει, ἐγερεῖ ἡμᾶς ἐν σχήματι ἄλλῳ, ἐν ᾧ γινώσκει, καὶ εἰσφέρει ἡμᾶς εἰς κατάστασιν ἄλλην.

δ'. Ταῦτα δὲ οὐχ ἡμεῖς μόνοι οἱ ἄνθρωποι ἐλπίζομεν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, οἱ μὴ ἔχοντες χρεῖαν τοῦ κόσμου τούτου, 60 διὰ τὸ παράδοξον τῆς φύσεως αὐτῶν παρὰ βραχὺ τι τῆς τελειότητος ὄντες, ἐκδέχονται τὴν ἡμῶν ἔγερσιν ἐκ τῆς φθορᾶς, τὸ πότε ἐγείρεται τὸ γένος ἡμῶν ἐκ τοῦ χοῦς καὶ ἀνακαινίζει ἢ φθορὰ αὐτοῦ. Δι' ἡμᾶς γὰρ ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς κωλύονται, ὅτι ἐφάπαξ τὴν ἀνοιξιν τῆς θύρας τοῦ καινοῦ αἰῶνος ἐνδέχονται.
 65 Καὶ γὰρ ἡ κτίσις αὕτη τῶν ἀγγέλων μεθ' ἡμῶν ἀναπαύσεται ἐκ τῆς βαρύτητος τοῦ σώματος, τῆς οὔσης ἐν ἡμῖν, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος· «καὶ ὅτι καὶ αὕτη ἡ κτίσις τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἰῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται, ὅπως ἐλευθερωθῆ ἐκ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ»,
 70 μετὰ τὴν παντελεῖα κατάλυσιν τοῦ αἰῶνος τούτου ἐξ ὅλης τῆς καταστάσεως αὐτοῦ, καὶ ἀποκατασταθῆναι τὴν φύσιν ἡμῶν ἐν τῇ πρώτῃ καταστάσει.

ε'. Καὶ λοιπὸν ἐκ τούτου ὑψοῦται ἐν τῷ νοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ πρὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου τούτου, ὅτε οὐκ ἦν κτίσις τις οὔτε οὐρανός οὔτε γῆ οὔτε ἄγγελοι, οὐδὲ ἐν τῶν γεγονότων· καὶ πῶς
 75

εἰδῶν καὶ τῶν ὄντων, καὶ ἔθεσε σ' αὐτὸν αἰτίες καὶ ὕλεις καὶ ἀνταγωνισμοὺς τῶν πολλῶν παθῶν; Πῶς λοιπὸν μᾶς ἐτοποθέτησε κατὰ πρῶτον σ' αὐτὸν τὸν κόσμον καὶ ἐμφύτευσε μέσα μας τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν αἰῶνια ζωὴ του, καὶ ξαφνικᾶ μᾶς σηκώνει ἀπ' αὐτὸν διὰ τοῦ θανάτου καὶ μᾶς διατηρεῖ ὄχι γιὰ λίγον καιρὸ σὲ ἀναισθησία καὶ ἀκίνησία, ἀφανίζει τὶς μορφές μας, διαλύει τὴν κρᾶσι μας καὶ τὴν ἀνακατεύει μὲ τὴν γῆ, ἐπιτρέπει νὰ καταστραφῇ καὶ νὰ λειώσῃ καὶ νὰ ρεύσῃ, μέχρι πού νὰ χαθῇ ἐντελῶς ἡ ἀνθρωπίνη κατασκευή, κι' ἔπειτα, τὸν καιρὸ πού ὄρισε μὲ τὴν προσκυνητὴ σοφία του, ὅταν θελήσῃ, θὰ μᾶς ἀναστήσῃ μὲ ἄλλο σχῆμα, πού αὐτὸς γνωρίζει, καὶ θὰ μᾶς φέρῃ σὲ ἄλλη κατάστασι;

δ'. Αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν τὰ ἐλπίζομε μόνο ἐμεῖς οἱ ἀνθρώποι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, πού δὲν ἔχουν ἀνάγκη τοῦτον τὸν κόσμον, ἐξ αἰτίας τῆς θαυμασίας φύσεώς των πού παρ' ὀλίγω πλησιάζει τὴν τελειότητα, περιμένουν τὴν ἔγερσί μας ἀπὸ τὴν φθορά, περιμένουν ποτέ θὰ ἐγερθῇ τὸ γένος μας ἀπὸ τὸ χῶμα καὶ θὰ ἀνακαινισθῇ ἀπὸ τὴν φθορά του. Διότι ἐξ αἰτίας μας ἐμποδίζονται ἀπὸ τὴν εἴσοδο σ' αὐτὰ καὶ περιμένουν νὰ ἀνοιγῇ ἡ θύρα τοῦ νέου κόσμου ἐφ' ἅπαξ. Τότε ἀκόμη καὶ τῶν ἀγγέλων ἡ κτίσις θ' ἀναπαυθῇ μαζί μας ἀπὸ τὴν βαρύτητα τοῦ σώματος πού ἔχομε ἐμεῖς, ὅπως λέγει ὁ ἀπόστολος· «διότι καὶ αὕτη ἡ κτίσις περιμένει τὴν ἀποκάλυψι τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσι στὴν φθορά καὶ νὰ φθάσῃ στὴν ἐλευθερία τῶν δοξασμένων τέκνων τοῦ Θεοῦ»⁴⁰ μετὰ τὴν πλήρη κατάργησι τοῦ κόσμου τούτου μαζί μὲ ὅλην τὴν συγκρότησί του καὶ τὴν ἀποκατάστασι τῆς φύσεώς μας στὴν πρώτη της κατάστασι.

ε'. Ἐπειτα θὰ ὑψωθῇ μὲ τὸν νοῦ του στὰ πρὸ τῆς καταβολῆς τοῦ κόσμου τούτου⁴¹, ὅταν δὲν ὑπῆρχε καμμιά κτίσις, οὔτε οὐρανὸς οὔτε γῆ οὔτε ἄγγελοι οὔτε ὅποιοδήποτε κτί-

41. Συνεχίζεται ἡ ἐν ἐκστάσει ἐμπειρία τοῦ πνευματικὰ τελείου ἀνθρώπου· ἀφοῦ εἶδε τὴν μετὰ τὴν ἀνάστασι κατάστασι, τώρα ἐπιστρέφει στὴν πρὸ τῆς δημιουργίας καὶ ἐπιθεωρεῖ τὰ πάντα.

ἐξαίφνης τὰ πάντα ἐκ μὴ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν ἐν τῷ
 εὐδοκῆσαι αὐτὸν μόνον καὶ πᾶν πρᾶγμα τετελειωμένον παρέ-
 στη ἐνώπιον αὐτοῦ. Καὶ αὐθις κάτεισιν ἐν τῷ νοῖ αὐτοῦ ἐπὶ πά-
 σας τὰς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ καὶ προσέχει εἰς τὰς θαυματουρ-
 80 γίας τῶν κτισμάτων αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν σοφίαν τῶν ποιημάτων
 αὐτοῦ, λέγων ἐν ἐκπλήξει καθ' ἑαυτον· Ὡ τοῦ θαύματος, πῶς
 ἡ οἰκονομία αὐτοῦ καὶ ἡ πρόνοια ὑπερβαίνει πᾶσαν ἔννοιαν καὶ
 ἡ θαυμαστὴ αὐτοῦ δύναμις ἰσχυροτέρα πάντων τῶν ποιημάτων
 αὐτοῦ; Καὶ πῶς τὴν κτίσιν ἐκ μὴ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν,
 85 ἤγουν τὰ πλήθη τῶν διαφόρων πραγμάτων, τὰ ἀναρίθμητα;
 Καὶ πῶς πάλιν μέλλει διαφθεῖραι αὐτὴν ἐκ τῆς θαυμαστῆς ταύ-
 τῆς εὐταξίας καὶ ἐκ τοῦ κάλλους τῶν φύσεων καὶ ἐκ τοῦ δρό-
 μου τοῦ εὐτάκτου τῶν κτισμάτων, ὥρας καὶ καιροῦς καὶ τὴν
 συνάφειαν τῆς νυκτὸς καὶ τῆς ἡμέρας, μεταβολὰς συνεργοῦς τοῦ
 90 χρόνου, τὰ ἐκ τῆς γῆς ποικίλα ἄνθη, τὰς καλλίστας οἰκοδομὰς
 τῶν πόλεων καὶ τὰ ἐν αὐταῖς ὠραῖα παλάτια καὶ τὸν ταχύτατον
 τῶν ἀνθρώπων δρόμον, τὴν φύσιν αὐτῶν τὴν μοχθηρὰν ἀπὸ
 τῆς εἰσόδου αὐτῆς ἕως τῆς ἐξόδου;
 στ'. Καὶ πῶς ἐξαίφνης καταργεῖται ἡ θαυμαστὴ τάξις αὕτη καὶ
 95 ἤξει ἄλλος αἰὼν καὶ παντελῶς ἡ μνήμη τῆς πρώτης ταύτης
 κτίσεως οὐκ ἀναβήσεται ἐν καρδίᾳ τινὸς καὶ ἀλλοίωσις ἄλλη
 γενήσεται καὶ ἄλλοι διαλογισμοὶ καὶ ἄλλη μέριμνα, καὶ πάλιν ἡ
 τῶν ἀνθρώπων φύσις οὐ μὴ μνημονεύση τοῦ κόσμου τούτου,
 οὐδὲ τῆς προτέρας ὅλως ἀναστροφῆς αὐτοῦ. Δεσμευθήσεται
 100 γὰρ ὁ νοῦς αὐτῶν εἰς τὴν θεωρίαν ἐκείνης τῆς καταστάσεως
 καὶ οὐ μὴ σχολάσῃ ὁ νοῦς αὐτῶν παλινδρομῆσαι ἔτι πρὸς πάλ-
 λην αἵματος καὶ σαρκός. Σὺν γὰρ τῇ φθορᾷ τοῦ αἰῶνος τούτου,
 παραυτίκα ἀρχὴν λαμβάνει ὁ μέλλων. Καὶ ἐρεῖ τότε πᾶς ἄν-
 θρωπος τοιαῦτα· Ὡ μῆτερ, ἡ ἐπιλησθεῖσα ἐκ τῶν τέκνων αὐ-
 105 τῆς, ὧν ἐγέννησε καὶ ἐσόφισε καὶ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ συναγομέ-
 νων εἰς ἀλλότριον κόλπον καὶ γινομένων τέκνων ἀληθινῶν τῆς

σμα, καὶ παρατηρεῖ πῶς ξαφνικὰ παρήγαγε τὰ πάντα σὲ ὑπαρξί με μόνη τὴν εὐδοκία του, ὥστε κάθε πρᾶγμα νὰ ἐμφανισθῆ ἐμπρὸς του τελειωμένο. Ἐπειτα πάλι κατεβαίνει με τὸν νοῦ του σὲ ὅλα τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καὶ παρατηρεῖ τὴν θαυμασιότητα τῶν κτισμάτων του καὶ τὴν σοφία τῶν ποιημάτων του, λέγοντας με τὸν λογισμό του ἐκπληκτος· Τί θαῦμα, πῶς ἡ οἰκονομία του καὶ ἡ πρόνοια ὑπερβαίνει κάθε ἔννοια καὶ ἡ θαυμαστὴ δύναμις του εἶναι ἰσχυρότερη ὅλων τῶν ποιημάτων του; Καὶ πῶς παρήγαγε τὴν κτίσι σὲ ὑπαρξί ἀπὸ τὰ μὴ ὄντα, δηλαδὴ τὰ ἀναρίθμητα πλήθη τῶν διαφόρων πραγμάτων; Καὶ πῶς πάλι πρόκειται γὰ ἀφανίση τὴν θαυμαστὴ της εὐταξία καὶ τὸ κάλλος τῶν φύσεων καὶ τὸν εὐτακτο δρόμο τῶν κτισμάτων, ὥρες καὶ καιροὺς, τὴν ἐναλλαγὴ τῆς νύκτας καὶ τῆς ἡμέρας, τὶς ὠφέλιμες ἐποχὲς τοῦ χρόνου, τὰ ποικίλα ἄνθη τῆς γῆς, τὶς ὀμορφες οἰκοδομὲς τῶν πόλεων καὶ τὰ ὠραῖα παλάτια, τὸν ταχύτατο δρόμο τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν φύσι τους τὴν πονηρὴ ἀπὸ τὴν εἴσοδο ἕως τὴν ἐξοδὸ της;

στ'. Πῶς τέλος ξαφνικὰ καταργεῖται αὐτὴ ἡ θαυμαστὴ τάξις καὶ θὰ ἔλθῃ ἄλλος κόσμος, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρξῃ σὲ κανενὸς τὴν καρδιά ἀνάμνησις τῆς πρώτης αὐτῆς φύσεως, νὰ συμβεῖ ἀλλοίωσις τῆς σκέψεως καὶ νὰ ἔλθουν ἄλλοι διαλογισμοὶ καὶ ἄλλος τρόπος ζωῆς, καὶ τότε ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων δὲν θὰ ἐνθυμῆται τὸν κόσμο τοῦτο οὔτε τὴν προηγούμενη ζωὴ του καθόλου; Διότι ὁ νοῦς των θὰ αἰχμαλωτισθῆ στὴν θεωρία ἐκείνης τῆς καταστάσεως καὶ δὲν θὰ εὐκαιρήσῃ νὰ γυρίσῃ πάλι πρὸς τὴν πάλῃ τοῦ αἵματος καὶ τῆς σαρκός⁴²· διότι συγχρόνως με τὴν καταστροφὴ τοῦ κόσμου τοῦτου, ἀμέσως θὰ ἀρχίσῃ ὁ μελλοντικός, καὶ θὰ εἰπῆ τότε κάθε ἄνθρωπος τοῦτα· ὦ μητέρα, πού ἐλησμονήθηκε ἀπὸ τὰ τέκνα πού ἐγέννησε καὶ ἐμόρφωσε, καὶ αὐτὰ σὲ μιὰ στροφὴ τῶν ὀφθαλμῶν συναθροίζονται σὲ ξένη ἀγκαλιὰ καὶ γίνονται ἀληθινὰ τέκνο τῆς στεῖρας πού δὲν ἐγέννησε ποτέ.

42. Ἐφ. 6,12.

στεύρας τῆς μηδέποτε τεκούσης. «Εὐφράνθητι, στεῖρα, ἢ οὐ τί-
κτουςα, εἰς τὰ τέκνα ἃ ἔτεκέ σοι ἡ γῆ».

ζ'. Καὶ τότε ἀδολεσχεῖ ὡς ἐξεστηκῶς καὶ λέγει· ἼΑρα πόσον
110 καιρὸν συνίσταται οὗτος ὁ αἰὼν, καὶ πότε ἀρχὴν λαμβάνει ὁ
μέλλων; Καὶ πόσον ἄρα πάλιν κατεύδουσι τὰ σκηνώματα ταῦ-
τα καιρὸν ἐν τῷ σχήματι τούτῳ καὶ τὰ σώματα ἔσονται τῷ χοῖ-
ἄμα συμμεμιγμένα, καὶ πῶς ἄρα γίνεται ἡ διαγωγὴ ἐκείνη; Καὶ
ἐν ποίᾳ μορφῇ αὕτη ἡ φύσις ἀνίσταται καὶ συνίσταται, καὶ ἐν
115 ποίῳ τρόπῳ ἔρχεται εἰς τὴν δευτέραν κτίσιν;

η'. Καὶ ἐν τῷ εἰς ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἀδολεσχεῖν, ἐπιπίπτει
ἐπ' αὐτὸν ἔκστασις καὶ ἐκπληξις καὶ ἡσυχος σιωπῆ, εἴθ' οὕτως
ἀνίσταται τῇ ᾧρα ἐκείνη καὶ γόνυ κλίνει καὶ εὐχαριστίας ἀνα-
πέμπει καὶ δοξολογίας μετὰ δακρῦων ἰκανῶν τῷ μόνῳ σοφῷ
120 Θεῷ, τῷ ἐν τοῖς πανσόφοις ἔργοις αὐτοῦ δοξαζομένῳ αἰεὶ.

θ'. Μακάριος λοιπόν, ὅστις τοιούτων ἤξιώθη. Μακάριος οὐ ἡ
μελέτη αὐτοῦ αὕτη ἐστὶν ἡμέρας τε καὶ νυκτός. Μακάριος,
ὅστις ἐν τούτοις τε καὶ τοῖς τοιούτοις ἀδολεσχεῖ πάσας τὰς ἡμέ-
ρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἡσυχίας αὐτοῦ ὁ
125 ἄνθρωπος οὐκ αἰσθάνηται τῆς δυνάμεως τῶν τοιούτων θεω-
ριῶν, διὰ τὸν μετεωρισμὸν τοῦ νοῦς αὐτοῦ, καὶ οὐ δύναται ἔτι
ὑψωθῆναι ἐπὶ τὰς δυνάμεις τῶν προρρηθέντων θαυμασιῶν τοῦ
Θεοῦ, μὴ ἀκηδιάση καὶ ἐάση τὸ ἡρεμον τῆς ἡσύχου αὐτοῦ δια-
γωγῆς. Οὐδὲ γὰρ εὐθέως ἐν τῷ σπεῖρειν τὸν ἐργάτην ἐν τῇ γῆ
130 σὺν τῷ σπεῖραι τὸν σπόρον θεωρεῖ καὶ τὸν στάχυν.

ι'. Διότι ἀκολουθεῖ τῷ σπόρῳ ἀκηδία καὶ κόπος καὶ πόνος τῶν
ιδίων μελῶν καὶ ἐκκοπὴ τῶν ἐντέρων καὶ χωρισμὸς τῶν συνή-
θων. Μετὰ δὲ τὸ ὑπομεῖναι ταῦτα, ἔρχεται καιρὸς ἕτερος, ἐν ᾧ
τότε ἡδεταὶ καὶ σκριρτᾶ καὶ ἀγάλλεται καὶ εὐφραίνεται ὁ ἐργά-
135 τής. Καὶ ποῖος οὗτος; Ὅταν ἐσθίῃ ἐκ τοῦ ἄρτου τοῦ ἰδρωτός

«Ἀγαλλιάσου, στεῖρα, πού δὲν ἐγέννησες, γιὰ τὰ τέκνα ποῦ σοῦ ἐγέννησε ἡ γῆ»⁴³.

ζ'. Καὶ τότε ὁ νοῦς συλλογίζεται ἔκπληκτος καὶ λέγει· Ἴσως πόσον καιρὸ θὰ διατηρηθῆ τοῦτος ὁ κόσμος, καὶ πότε θὰ ξεκινήσῃ ὁ μελλοντικός; Πόσον καιρὸ θὰ κοιμούνται τὰ σώματα τοῦτα σ' αὐτὸ τὸ σχῆμα, σώματα ἀνάμικτα μὲ τὸ χῶμα, καὶ τί εἶδους εἶναι ἐκείνη ἡ ζωὴ; Μὲ ποιά μορφή ἀνασταίνεται καὶ συντηρεῖται αὐτὴ ἢ φύσις, καὶ μὲ ποιὸν τρόπο μεταβαίνει στὴν δεύτερη κτίσι;

η'. Καὶ καθὼς ἐπιδίδεται σὲ τέτοιες καὶ παρόμοιες σκέψεις τοῦ ἐπέρχεται ἔκστασις καὶ ἔκπληξις καὶ ἡσυχὴ σιωπῆ· ἔπειτα⁴⁴ τὴν ὥρα ἐκείνη σηκώνεται, γονατίζει, ἀναπέμπει εὐχαριστίες καὶ δοξολογίες μαζὶ μὲ πολλὰ δάκρυα στὸν μόνο σοφὸ Θεό, ὁ ὁποῖος δοξάζεται μὲ τὰ πάνσοφα ἔργα του πάντοτε.

θ'. Μακάριος λοιπὸν εἶναι ὁποῖος ἀξιώθηκε τέτοιες ἐμπειρίες. Μακάριος εἶναι ὁποῖος διαλογίζεται αὐτὰ ἡμέρα καὶ νύκτα. Μακάριος εἶναι ὁποῖος ἐπιδίδεται σὲ τέτοια καὶ σὲ παρόμοια ὅλες τὶς ἡμέρες τῆς ζωῆς του. Καὶ ἂν στὴν ἀρχὴ τῆς μονώσεώς του ὁ ἄνθρωπος δὲν αἰσθάνεται τὴν δύναμι τῶν θεωριῶν τούτων, λόγῳ τοῦ μετεωρισμοῦ τοῦ νοῦ του, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ὑψωθῆ στὰ νοήματα τῶν θαυμάτων τοῦ Θεοῦ ποῦ ἀναφέρθηκαν πρωτύτερα, νὰ μὴ ἀδιαφορήσῃ καὶ ἀφήσῃ τὴν ἡρεμία τῆς ἡσυχῆς ζωῆς του. Διότι οὔτε ὁ ἀγρότης ποῦ σπείρει στὴν γῆ βλέπει εὐθὺς ἀμέσως μὲ τὴν σπορὰ καὶ τὸν σπόρο καὶ τὸν στάχυ.

ι'. Διότι τὴν σπορὰ συνοδεύει ἐξάντλησις, κόπος καὶ πόνος τῶν μελῶν του, ταλαιπωρία τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ χωρισμὸς ἀπὸ τοὺς φίλους. Ἄφοῦ ὅμως ὑπομείνῃ αὐτὰ, ἔρχεται ἄλλος καιρὸς, κατὰ τὸν ὁποῖο εὐχαριστεῖται, χοροπηδᾷ, ἀγάλλεται καὶ εὐφραίνεται ὁ ἐργάτης. Καὶ ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ καιρὸς;

44. Ἡ ἔκστασις ὑφίσταται ὅταν συλλογίζεται τὰ παραπάνω ὁ νηπτικός· τὸ τέλος τῆς συνέρχεται, ὅποτε ἀναπέμπει τὴν δοξολογία.

αὐτοῦ καὶ μένη τετηρημένη ἐν τῇ ἡσυχίᾳ ἢ ἀδολεσχίᾳ αὐτοῦ. Πολλὴν γὰρ ἡδονὴν καὶ ἀτελεύτητον κινεῖ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ πρὸς ἔκπληξιν ἀνεκλάλητον ἐλαύνει τὸν νοῦν ταχέως ἢ ἡσυχία καὶ ἡ ρηθεῖσα ἐν αὐτῇ ἀδολεσχία μεθ' ὑπομονῆς. Καὶ μακάριος
 140 ἐκεῖνος, ὅστις καρτερεῖ ἐν αὐτῇ, ὅτι ἐνώπιον τούτου ἠνοίχθη αὐτῇ ἡ θεόβρυτος πηγὴ, καὶ ἔπιεν ἐκ ταύτης καὶ ἠδύνθη, καὶ οὐ μὴ παύσεται τοῦ πίνειν ἐξ αὐτῆς αἰεὶ καὶ πάντοτε κατὰ πᾶσαν ὥραν τῆς νυκτὸς καὶ τῆς ἡμέρας, ἕως συντελείας καὶ πέρατος τῆς ὅλης ἰδίας προσκαίρου ταύτης ζωῆς.

25 **Ε**ρώτησις. Τί ἐστὶ τὸ περιεκτικὸν τῶν κόπων ὄλων τοῦ ἔργου τούτου, ἡγουν τῆς ἡσυχίας, ἵνα τις, καταντήσας εἰς αὐτό, μάθῃ ὅτι τὴν τελειότητα τῆς πολιτείας ἔφθασεν;
 Ἀπόκρισις. Ὅταν ἀξιωθῇ τις τῆς διαμονῆς τῆς προσευχῆς.
 5 Ὅταν γὰρ φθάσῃ ταύτην, πρὸς τὴν ἄκραν πασῶν τῶν ἀρετῶν ἔφθασε, καὶ τοῦ λοιποῦ κατοικητήριον τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐγένετο. Εἰ γὰρ τις τὴν χάριν τοῦ Παρακλήτου ἀκριβῶς οὐκ ἐδέξατο, τὴν διαμονὴν ταύτης τῆς προσευχῆς τελειῶσαι ἐν ἀνέσει οὐ δύναται. Τὸ Πνεῦμα γάρ, φησὶν, ὅταν κατοικήσῃ ἐν
 10 τινι τῶν ἀνθρώπων, οὐ παύεται ἐκ τῆς προσευχῆς. Αὐτὸ γὰρ τὸ Πνεῦμα αἰεὶ προσεύχεται. Τότε, οὔτε ἐν τῷ καθεύδειν αὐτὸν οὔτε ἐν ἐγρηγόρσει ἢ προσευχῇ ἐκ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ κόπτεται, ἀλλ' ἐὰν ἐσθίῃ καὶ ἐὰν πίνη, καὶ ἐὰν κοιμᾶται καὶ ἐὰν τι πράττῃ, καὶ ἕως ἐν βαθεῖ ὕπνω αἱ εὐωδίαὶ καὶ οἱ ἀτμοὶ τῆς
 15 προσευχῆς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἀναδίδονται ἄνευ κόπου. Καὶ χωρισμὸν τότε ἢ προσευχῇ οὐκ ἔχει, ἀλλὰ πάσας τὰς ὥρας αὐτοῦ, κἂν ἡσυχᾶσῃ ἔξωθεν αὐτοῦ ἢ τοιαύτη, ἀλλ' οὖν πάλιν ἢ αὐτῇ λειτουργεῖ ἐν αὐτῷ κρυπτῶς. Τὴν σιγὴν γὰρ τῶν καθαρῶν προσευχῆν λέγει τις τῶν χριστοφόρων, ἐπειδὴ οἱ λογισμοὶ
 20 αὐτῶν θεῖαι κινήσεις εἰσὶν, αἱ κινήσεις δὲ τῆς καθαρᾶς καρδίας καὶ διανοίας φωναὶ πρᾶξιαι εἰσιν, ἐν αἷς κρυπτῶς τῷ κρυπτῷ ψάλλουσιν.

Εἶναι ὅταν τρώγη ἀπὸ τὸ ψωμί τοῦ ἰδρωῶτα του καὶ παραμένη στὴν ἡσυχία του ἐπιδιδόμενος στὴν μελέτη. Διότι ἡ ἡσυχία καὶ ἡ ὑπομονετικὴ ἐπίδοσις στὸν διαλογισμὸ κινεῖ πολλὴν καὶ ἀτελείωτη ἡδονὴ στὴν καρδιά καὶ ὁδηγεῖ τὸν νοῦ πρὸς μιὰ ἀνέκφραστη ἔκπληξι. Καὶ εἶναι μακάριος ἐκεῖνος ποὺ ἐμμένει σ' αὐτήν, διότι ἀνοίχθηκε ἐνώπιόν του αὐτὴ ἡ θεόβρυτη πηγὴ καὶ ἤπιε ἀπ' αὐτήν κι' ἐγλυκάθηκε καὶ δὲν θὰ παύσῃ νὰ πίνη ἀπ' αὐτήν διαπαντὸς καὶ πάντοτε, κάθε ὥρα τῆς νύκτας καὶ τῆς ἡμέρας, μέχρι τῆ συντέλεια καὶ τὸ τέλος τῆς ὄλης αὐτῆς πρόσκαιρης ζωῆς του.

5 **Ε** ρώτησις. Ποιὸ εἶναι τὸ κορυφωμα ὄλων τῶν κόπων τοῦ ἔργου τούτου, δηλαδὴ τῆς ἡσυχίας, ὥστε, ὅποιος καταλήξῃ σ' αὐτό, νὰ μάθῃ ὅτι ἔφθασε στὴν τελειότητα τῆς διαγωγῆς του;

Ἀπόκρισις. Τὸ κορυφωμα εἶναι τὸ νὰ ἀξιωθῇ κανεὶς τῆς ἀδιάλειπτης προσευχῆς. Ὅταν φθάσῃ σ' αὐτήν, ἔφθασε στὴν κορυφὴ ὄλων τῶν ἀρετῶν κι' ἔγινε πλεον κατοικητήριο τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Ἄν δὲν δεχθῇ κανεὶς ἀκριβῶς τὴν χάρι τοῦ Παρακλήτου, δὲν μπορεῖ νὰ τελειώσῃ τὴν ἀδιάλειπτη προσευχὴ μὲ ἄνεσι· διότι, λέγει, τὸ Πνεῦμα ὅταν κατοικήσῃ μέσα σ' ἕναν ἄνθρωπο, δὲν παύει νὰ προσεύχεται. Τὸ Πνεῦμα προσεύχεται πάντοτε⁴⁵. Τότε, οὔτε ὅταν κοιμᾶται οὔτε ὅταν ἀγρυπνῇ σταματᾷ ἡ προσευχὴ ἀπὸ τὴν ψυχὴ του· εἴτε τρώγει εἴτε πίνει, εἴτε κοιμᾶται εἴτε πράττει κάτι, οἱ εὐωδίες καὶ οἱ πνοές τῆς προσευχῆς στὴν καρδιά του ἀναδίδονται χωρὶς κόπο σὰν σὲ βαθὺ ὕπνο. Καὶ τότε ἡ προσευχὴ δὲν χωρίζεται ἀπ' αὐτόν, ἀλλὰ ὅλες τὶς στιγμὲς τῆς ζωῆς του, ἀκόμη καὶ ἂν διακοπῇ ἐξωτερικὰ, πάλι λειτουργεῖ μέσα του κρυφά. Πράγματι κάποιος ἀπὸ τοὺς χριστοφόρους ὀνομάζει προσευχὴ τὴν σιγὴ τῶν καθαρῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ οἱ λογισμοὶ τους εἶναι κινήσεις, ἐνῶ οἱ κινήσεις τῆς καθαρῆς καρδιάς καὶ διανοίας εἶναι πρᾶες φωνές, μὲ τὶς ὁποῖες ψάλλουν μυστικὰ στὸν ἀόρατο.

26 **Ε**ρώτησις. Τίς ἐστὶν ἡ πνευματικὴ προσευχή, καὶ πῶς ταύτης ἀξιούται ὁ ἀγωνιζόμενος;

Ἀπόκρισις. α'. Ψυχικαὶ κινήσεις εἰσὶ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κοινωνοῦσαι δι' ἀκριβοῦς ἀγνεΐας καὶ καθαρότητος.
 5 Καὶ εἷς ἐκ τῶν μυρίων ἀνθρώπων ταύτης ἀξιούται, μυστήριον γὰρ καταστάσεως τῆς μελλούσης καὶ πολιτείας ἐστί· διότι ὑψοῦται, καὶ ἡ φύσις μένει ἐκ τῆς ὅλης κινήσεως καὶ μνήμης τῶν ἐνθάδε ἀνενέργητος. Καὶ οὐχὶ προσευχὴν προσεύχεται, ἀλλ' ἀσθήσει αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ τῶν πνευματικῶν πραγμάτων
 10 τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, τῶν ὑπερβαλλόντων τὴν ἐννοίαν τῶν ἀνθρώπων, ἐν οἷς τὸ κατανοῆσαι ἐν αὐτοῖς, διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ἁγίου Πνεύματός ἐστιν. Ὅπερ ἐστὶν ἡ νοητὴ θεωρία καὶ ἡ κίνησις, καὶ ζήτησις τῆς προσευχῆς ἐστὶν· ἀλλ' ἐκ τῆς προσευχῆς ἔλαβεν ἀφορμὴν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τινες τοιοῦτοι τὴν τελειότητα
 15 τα ἤδη τῆς καθαρότητος ἔφθασαν. Καὶ οὐκ ἔστιν ὥρα, ἐν ἧ ἡ κίνησις αὐτῶν ἢ ἐσωτέρα οὐκ ἔστιν ἐν προσευχῇ, ὡς προείπομεν. Καὶ ὅτε παρακύψει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν προσευχῇ εὐρίσκει τούτους αεί, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς προσευχῆς ἐκφέρει αὐτοὺς πρὸς θεωρίαν, ἣτις λέγεται πνευματικὴ δρασις. Οὐ χρήζουσι
 20 γὰρ σχήματος μακρᾶς προσευχῆς, οὐδὲ στάσεως καὶ τάξεως τῆς πολλῆς λειτουργίας. Ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐθὺς αἰχμαλωτίζονται ἐν τῇ ἀγάπῃ αὐτοῦ. Ὅμως τῆς στάσεως τῆς προσευχῆς τῆς εἰς τέλος οὐκ ἀμελοῦσιν, ἡνίκα τὴν τιμὴν μερίζουσι τῇ προσευχῇ, καὶ ἴστανται τοῖς ποσὶν εἰς τὰς δε-
 25 δηλωμένας ὥρας, ἐκτὸς τῆς ἀδιαλείπτου.

β'. Εἶδομεν γὰρ τὸν ἅγιον Ἀντώνιον ἰστάμενον ἐν τῇ εὐχῇ τῆς ἐνάτης ὥρας, ὅτι ἠσθάνετο τὸν νοῦν αὐτοῦ ὑψωθέντα. Καὶ ἄλλος ἐκ τῶν πατέρων ἐκτείνας τὰς χεῖρας ἰστάμενος ἐν τῇ προσευχῇ αὐτοῦ, ἦλθεν εἰς ἕκστασιν τέσσαρας ἡμέρας. Καὶ ἄλλοι

26 **Ε**ρώτησις. Ποιά εἶναι ἡ πνευματικὴ προσευχή, καὶ πῶς γίνεται ὁ ἀγωνιζόμενος ἄξιός της;

Ἀπόκρισις. α'. Εἶναι οἱ ψυχικὲς κινήσεις ποὺ μετέχουν τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγω τῆς ἀκριβοῦς ἀγνείας καὶ καθαρότητος, καὶ μόνο ἕνας ἀπὸ τοὺς μυρίους ἀνθρώπους γίνεται ἄξιος αὐτῆς. Εἶναι μυστήριον τῆς μέλλουσας καταστάσεως καὶ ζωῆς, διότι κατ' αὐτὴν ὁ ἀγωνιζόμενος ἀνυψώνεται καὶ ἡ φύσις μένει ἀνενέργητη ἀπὸ κάθε κίνησι καὶ μνήμη τῶν ἐδῶ πραγμάτων· δὲν προσεύχεται τότε ἡ ψυχὴ, ἀλλὰ αἰσθάνεται τὰ πνευματικὰ πράγματα ἐκείνου τοῦ αἰῶνος, τὰ ὁποῖα ὑπερβαίνουν τὴν διάνοια τῶν ἀνθρώπων καὶ κατανοοῦνται μόνο μετὰ τὴν δύναμι τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅ,τι εἶναι ἡ νοερὰ θεωρία καὶ κινήσις, εἶναι καὶ ἡ αἴτησις τῆς προσευχῆς, ἐφ' ὅσον ἀπὸ τὴν προσευχὴν ξεκινᾷ. Γι' αὐτὸ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἔφθασαν ἤδη στὴν τέλεια καθαρότητα καὶ δὲν ὑπάρχει ὥρα, κατὰ τὴν ὁποία ἡ ἐσωτερικὴ τῶν κινήσις δὲν εὐρίσκεται σὲ προσευχή, ὅπως προείπαμε. Καὶ ὅταν σκύψῃ νὰ ἰδῇ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τοὺς εὐρίσκει πάντοτε σὲ προσευχὴ καὶ ἀμέσως ἀπὸ τὴν προσευχὴν τοὺς μεταφέρει στὴν θεωρία, ποὺ λέγεται πνευματικὴ ὄρασις. Διότι αὐτοὶ δὲν χρειάζονται παρατεταμένη προσευχὴ οὔτε τὴν καθωρισμένην τάξιν τῆς ἀκολουθίας· τοὺς ἀρκεῖ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀμέσως αἰχμαλωτίζονται ἀπὸ τὴν ἀγάπην του. Ἀλλὰ δὲν παραμελοῦν τελείως καὶ τὴν προσευχὴν σὲ στάσι, ὅταν κατανέμουν τὴν τιμὴν στὰ εἶδη τῆς προσευχῆς, καὶ κατὰ τὶς ὄρισμένες ὥρας στέκονται ὄρθιοι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀδιάλειπτην προσευχὴν.

β'. Βλέπομε πράγματι τὸν ἅγιον Ἀντώνιον, ἐνῶ ἐστεκόταν γιὰ τὴν προσευχὴν τῆς ἐνάτης ὥρας, αἰσθανόταν τὸν νοῦν του ἀνυψούμενον⁴⁶. Ἄλλος πάλιν ἀπὸ τοὺς πατέρας, καθὼς ἀπλωνε τὰ χέρια του ἰστάμενος σὲ προσευχὴν, ἦλθε σὲ ἔκστασι

46. Ἀθανασίου, *Βίος Ἁγίου Ἀντωνίου* 65.

30 πολλοὶ οὕτως ἐν τῷ προσεύχεσθαι ἀπὸ τῆς πολλῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ ἠχμαλωτίζοντο καὶ εἰς ἔκστασιν ἤρχοντο. Ἀξιοῦται δὲ ὁ ἄνθρωπος ταύτης, ὅταν ἀποδύηται τὴν ἁμαρτίαν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν διὰ τῆς φυλακῆς τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, τῶν ἐναντίων τῆς ἁμαρτίας. Ἄς τινὰς ἐντολάς, ἐάν
35 τις ἀγαπήσῃ καὶ κατὰ τάξιν αὐταῖς χρήσῃται, ἐξ ἀνάγκης αὐτῶν γίνεται τὸ τῶν πολλῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ὑπεξελεθεῖν, τουτέστι τὸ σῶμα ἀπεκδύσασθαι καὶ ἔξωθεν αὐτοῦ γενέσθαι, ὡς εἶπεῖν, οὐχὶ τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν χρεῖαν. Οὐκ ἔστι τις ἐν τῷ τρόπῳ τοῦ νομοθέτου ἀναστρεφόμενος καὶ ταῖς ἐντολαῖς τούτου
40 χρώμενος, καὶ ἀπέμεινεν ἡ ἁμαρτία ἐν αὐτῷ. Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος μονὴν παρ' αὐτῷ ποιεῖν τῷ τὰς ἐντολάς φυλάξαντι ὑπέσχετο ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ.

27 **Ε**ρώτησις. Ποία ἐστὶν ἡ τελειότης τῶν πολλῶν καρπῶν τοῦ πνεύματος;

Ἀπόκρισις. Ὅταν τις ἀξιοθῆ τῆς τελείας ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

28 **Ε**ρώτησις. Καὶ πόθεν γινώσκει τις, ὅτι ἔφθασεν εἰς ταύτην;

Ἀπόκρισις. Ὅταν κινηθῆ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ, εὐθέως ἡ καρδία αὐτοῦ κινεῖται ἐν τῇ ἀγάπῃ αὐτοῦ καὶ οἱ
5 ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ καταφέρουσι δάκρυα δαυιλῶς. Ἔθος γὰρ ἔχει ἡ ἀγάπη ἐκ τῆς μνήμης τῶν ἀγαπητῶν ἐξάπτειν δάκρυα. Καὶ τοιοῦτος ὢν, οὐδέποτε ὑστερεῖται ἐκ τῶν δακρύων. Διότι οὐ λείπει αὐτῷ ἀεὶ ὕλη φέρουσα αὐτὸν εἰς μνήμην τοῦ Θεοῦ, ὥστε καὶ ἐν τῷ ὕπνῳ αὐτοῦ συνομιλεῖ τῷ Θεῷ· ἔθος γὰρ τῇ
10 ἀγάπῃ πρᾶξαι τὰ τοιαῦτα. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ τελειότης τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν ταύτη.

47. Νομοθέτης ἐδῶ εἶναι βέβαια ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

48. Ἰω. 14,23. Πρέπει ὁμοίως ἐδῶ νὰ σημειώσωμε ὅτι ὁ Ἰσαὰκ σὲ ἄλλες

ἐπὶ τέσσερις ἡμέρες. Καὶ πολλοὶ ἄλλοι κατὰ τὴν προσευχὴν τόσο πολὺ αἰχμαλωτίζονταν ἀπὸ τὴν ἔντονη ἐνθύμησι τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀγάπη του, ὥστε ἔρχονταν σὲ ἔκστασι. Ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἄξιος γι' αὐτήν, ὅταν ἀποδύεται τὴν ἁμαρτία ἀπὸ μέσα καὶ ἀπ' ἔξω διὰ τῆς φυλάξεως τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου κατὰ τῆς ἁμαρτίας. Ἐὰν ἀγαπήσῃ κανεὶς αὐτὲς τὶς ἐντολές, καὶ τὶς ἐφαρμόσῃ κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν, ἀναποφεύκτως ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, δηλαδή νὰ ἐκδύεται τὸ σῶμα καὶ νὰ ἐξέρχεται ἀπ' αὐτό, θὰ ἐλέγαμε, ὄχι κατὰ τὴν φύσιν ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνάγκη. Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ ἔχη ἐφαρμόσει αὐτὲς τὶς ἐντολές σύμφωνα μὲ τὸ νόημα τοῦ νομοθέτη⁴⁷ καὶ νὰ τοῦ ἀπέμεινε ἁμαρτία. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος ὑποσχέθηκε στὸ Εὐαγγέλιο ὅτι θὰ κατοικήσῃ σ' αὐτὸν ποὺ ἐφήρμοσε τὶς ἐντολές του⁴⁸.

27 **Ε** ρώτησις. Ποιὰ εἶναι ἡ τελειότης τῶν πολλῶν καρπῶν τοῦ Πνεύματος;

Ἀπόκρισις. Εἶναι τὸ νὰ ἀξιωθῇ κανεὶς τῆς τελείας ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

28 **Ε** ρώτησις. Καὶ ἀπὸ ποῦ γνωρίζει κανεὶς ὅτι ἔφθασε σ' αὐτήν;

Ἀπόκρισις. Ὄταν κινηθῇ στὴν διάνοιά του ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ, ἀμέσως ἡ καρδιά του κινεῖται στὴν ἀγάπη του καὶ τὰ μάτια του χύνουν ἄφθονα δάκρυα. Πράγματι ἡ ἀγάπη συνηθίζει μὲ τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἀγαπητῶν νὰ προκαλῆ δάκρυα. Καθ' ὅσον δὲν τοῦ λείπει ποτε ἡ ὕλη ποὺ τὸν φέρει σὲ ἀνάμνησιν τοῦ Θεοῦ, ὥστε καὶ στὸν ὕπνον του νὰ συνομιλῇ μὲ τὸν Θεό· διότι εἶναι συνηθισμένο φαινόμενο στὴν ἀγάπην νὰ πράττῃ τέτοια πράγματα. Αὕτη εἶναι ἡ τελειότης τῶν ἀνθρώπων σὲ τούτην τὴν ζωὴν τους.

πραγματεῖες του, ποὺ εἶδαμε παραπάνω (Λόγοι 31 καὶ 32), τονίζει ὅτι ἡ προσευχὴ παύει νὰ χρησιμοποιῆται, ὅταν ὁ ἀγωνιστὴς εἰσέλθῃ στὸ στάδιο τῆς τελειότητος. Προφανῶς ἐκείνη ἡ ἀκραία ἀποψις διατυπώθηκε γιὰ τὴν ἀνάγκη καταπολεμήσεως τῶν Μεσσαλιανῶν.

20 **Ε** *Ἐρώτησις.* Ἐὰν μετὰ τὸν πολλὸν κόπον καὶ μόχθον καὶ ἀγῶνα, ὃν ἐκτήσατο ὁ ἄνθρωπος, ἀναιδεύηται ὁ λογισμὸς τῆς ὑπερηφανίας προσβαλεῖν αὐτῷ, διότι ὕλην ἔλαβεν ἐκ τοῦ κάλλους τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ, καὶ λογίζεται τὸν πολλὸν κόπον, ὃν
5 ὑπέμεινεν, ἐν τίνι κρατήσῃ τὸν λογισμὸν αὐτοῦ καὶ ἀσφάλειαν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ κτήσῃται τοῦ μὴ πεισθῆναι αὐτῷ;

Ἀποκρίσις. α'. Ὅταν γνῶ τίς, ὅτι οὕτω πίπτει ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὡς φύλλον ξηρὸν ἐκ δένδρου, τότε γνωρίζει τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, εἰ ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ ἐκτήσατο τὰς ἀρετὰς ταύ-
10 τας καὶ ὑπέμεινεν ὄλους τοὺς ἀγῶνας τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν ἐν τῷ συστειλαί τὸν Κύριον τὴν οἰκείαν βοήθειαν ἐξ αὐτοῦ καὶ αὐτὸν μόνον εἰσελθεῖν μετὰ τοῦ διαβόλου παραχωρεῖ παλαῖσαι καὶ οὐ συνέρχεται αὐτῷ ὁ Κύριος, ὡς ἔχει ἔθος συνεισελθεῖν μετὰ τῶν ἀγωνιζομένων ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτῶν καὶ συνεργῆσαι· τότε φανε-
15 ροῦται ἡ δύναμις αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ ἡ ἡττα αὐτοῦ καὶ ἡ ἀπορία αὐτοῦ. Ἔστι γὰρ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀγίων ἐν παντὶ καιρῷ, φυλάττουσα αὐτοὺς καὶ ἐνισχύουσα, καὶ ἐν αὐτῇ νικᾷ πᾶν τάγμα τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς μαρτυρίας καὶ τοῖς πάθεσιν αὐτῆς γένηται ἄνθρωπος καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς δυ-
20 σχερέσι τοῖς ὑπὲρ Θεοῦ γινομένοις καὶ δι' αὐτὸν ὑπομενομένοις.

β'. Καὶ ταῦτα δῆλα καὶ φανερά εἰσι καὶ οὐκ ἔχουσι δισταγμὸν. Πῶς γὰρ δύναται ἡ φύσις, ἵνα νικήσῃ τὴν δύναμιν τῶν γαργαλισμάτων τῶν ἀπαύστως ἐν τοῖς μέλεσι τῶν ἀνθρώπων κινουμένων καὶ λυπούντων αὐτοὺς καὶ νικῆσαι δυναμένων κατὰ κρά-
25 τος αὐτούς; Καὶ πῶς ἄλλοι τὴν νίκην ποθοῦσι καὶ ἀγαπῶσι, καὶ αὐτοὶ οὐ δύνανται ἡνίκα ἀνταγωνίζονται σφοδρῶς, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἡττῶνται ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐν πόνῳ καὶ πένθει καὶ μόχθῳ εἰσὶν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, σὺ δὲ εὐκόλως δύνασαι βαστάζειν τὰς δυσκολίας τοῦ σώματος, τοσοῦτον δυσχερεῖς
30 οὔσας, καὶ οὐ πολὺ στενοχωρεῖσθαι; Καὶ πῶς ἐνδέχεται τὸ ἄλ-

29 **Ε**ρώτησις. Ἐὰν μετὰ τὸν πολὺ κόπο καὶ τὸν μόχθο καὶ τὸν ἀγῶνα, ποὺ κατέβαλε ὁ ἄνθρωπος, ὁ λογισμὸς τῆς ὑπερηφανείας ἔχη τὴν ἀναίδεια νὰ τὸν προσβάλη, διότι ἐπῆρε ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ κάλλος τῶν ἀρετῶν του καὶ σκέπτεται τὸν πολὺν κόπο ποὺ ὑπέφερε, μὲ ποιὸν τρόπο μπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὸν λογισμὸ του καὶ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν ψυχὴ του, ὥστε νὰ μὴ πεισθῇ σ' αὐτόν;

Ἀπόκρισις. α'. Ὅταν κάποιος γνωρίσῃ ὅτι πέφτει ἀπὸ τὸν Θεὸ ἔτσι, ὅπως πέφτει τὸ ξηρὸ φύλλο ἀπὸ τὸ δένδρο, τότε γνωρίζει τὴν δύναμι τῆς ψυχῆς του, γνωρίζει δηλαδὴ ἂν ἀπέκτησε αὐτὲς τὶς ἀρετὲς μὲ τὴν δική του δύναμι καὶ ἂν θὰ μπορούσε νὰ ὑπομείνῃ ὅλους τοὺς ἀγῶνες σὲ περίπτωσι ποὺ ὁ Κύριος θὰ εἶχε ἀποσύρει τὴν βοήθεια ἀπ' αὐτόν καὶ θὰ τὸν ἄφηνε μόνον του νὰ παλαίσῃ μὲ τὸν Διάβολο καὶ δὲν ἐρχόταν μαζί του, ὅπως συνηθίζει νὰ πράττῃ μὲ τοὺς ἀγωνιζόμενους καὶ νὰ βοηθῇ· τότε φαίνεται ἡ δύναμις αὐτοῦ, ἡ καλύτερα ἡ ἀδυναμία καὶ δυσκολία του. Διότι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ εἶναι πάντοτε μαζί μὲ τοὺς ἁγίους, τοὺς ὁποίους φυλάττει καὶ ἐνισχύει, καὶ μὲ αὐτὴν νικᾷ κάθε τάξις ἀνθρώπων, εἴτε στὸν ἀγῶνα τοῦ μαρτυρίου, εἴτε στὰ πάθη περιέρχεται, εἴτε στίς ἄλλες δυσκολίες ποὺ γίνονται καὶ ὑπομένονται χάριν τοῦ Θεοῦ.

β'. Καὶ αὐτὰ γίνονται καθαρὰ καὶ φανερὰ χωρὶς καμμιὰ ἀμφιβολία. Διότι πῶς μπορεῖ ἡ φύσις νὰ νικήσῃ τὴν δύναμι τῶν γαργαλισμάτων ποὺ κινουῦνται ἀκατάπαυστα στὰ μέλη τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς στενοχωροῦν καὶ μποροῦν νὰ τοὺς κατατροπώσουν; Πῶς ἄλλοι ποὺ ποθοῦν καὶ ἀγαποῦν τὴν νίκη, δὲν εἶναι σὲ θέσι νὰ ἀντεπεξέλθουν ὅταν ἀγωνίζονται σκληρὰ, ἀλλὰ ἠττῶνται καθημερινῶς ἀπὸ τὰ ἐρεθίσματα καὶ εὐρίσκονται σὲ πόνο καὶ πένθος καὶ μόχθο χάριν τῶν ψυχῶν τους, ἐνῶ ἐσὺ μπορεῖς εὐκόλα νὰ βαστάσῃς τὶς δυσκολίες τοῦ σώματος, ποὺ εἶναι τόσο μεγάλες, καὶ νὰ μὴ στενοχωρῆσαι πολὺ; Πῶς μπορεῖ τὸ κατὰ τὰ ἄλλα ἐμπαθὲς σῶμα του νὰ

λως ἔμπαθές σῶμα πρὸς τὴν τομὴν τοῦ σιδήρου παλαίειν, καὶ
 σύνθλασιν μελῶν ὑπομένειν καὶ πᾶν εἶδος κολάσεως, καὶ οὐχ
 ἠττᾶσθαι ὑπὸ τῶν παθῶν, καὶ ὁ μὴδὲ πληγὴν ὑπομένων ἀκάν-
 θην κεντοῦσαν τὸν ὄνυχά αὐτοῦ, καὶ ταύτης τῆς ποικιλίας τῶν
 35 βασάνων μὴ αἰσθανόμενος κατὰ τὸ ἔθος τῆς φύσεως, εἰ μὴ ἐτέ-
 ρα δύνάμις ἐκτὸς τῆς φυσικῆς δυνάμεως ἐτέρωθεν πρόσσεστιν,
 ἀπείργουσα ἐξ αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν τῶν βασάνων; Καὶ ἐπειδὴ περὶ
 τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ διελέχθημεν, οὐκ ὀκνητέον καὶ ἱστορίας
 τινὸς ψυχωφελοῦς ὑπομνησθῆναι ὑψούσης τὸν ἄνθρωπον ἐν
 40 τοῖς ἀγῶσιν αὐτοῦ.

30 **Δ** *ιήγησις.* α'. Νεώτερός τις, ὀνόματι Θεόδωρος, βασαν-
 νισθεὶς κατὰ παντὸς τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ ἐρωτηθεὶς
 ὑπὸ τινος, πῶς ἦσθου τῶν βασάνων, ἀπεκρίθη, ὅτι ἐν προοι-
 μίοις ἠσθανόμην, ὕστερον δὲ εἶδόν τινα νεανίσκον ἀποσπογγί-
 5 ζοντα τὸν ἰδρώτα τοῦ ἀγῶνός μου καὶ ἐνισχύοντά με καὶ παρέ-
 χοντά μοι ἀναψυχὴν ἐν τῇ ἀθλήσει μου. Ὡ τῶν τοῦ Θεοῦ οἰ-
 κτιρμῶν. Πόσον ἐγγίζει ἡ χάρις αὐτοῦ τοῖς ἀθλοῦσι διὰ τὸ ὄνο-
 μα αὐτοῦ τοῦ ὑπομένειν μετὰ χαρᾶς ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ πάθη.

β'. Μὴ ἀγνωμονήσης οὖν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν, τὴν πρὸς
 10 σὲ γινομένην, ὦ ἄνθρωπε. Ἐὰν δῆλον λοιπὸν ἦ, ὅτι οὐχὶ σὺ εἶ ὁ
 νικῶν, ἀλλ' ὑπάρχεις ὡσπερ ὄργανον, καὶ ὁ Κύριός ἐστιν ὁ νι-
 κῶν ἐν σοί, καὶ σὺ λαμβάνει τὸ ὄνομα τῆς νίκης δωρεάν, τίς
 ἐστὶν ὁ κωλύων σε ἐν παντὶ καιρῷ τὴν αὐτὴν δύνάμιν αἰτεῖν,
 καὶ νικῆσαι καὶ ἐγκωμιασθῆναι καὶ τῷ Θεῷ ἐξομολογήσασθαι;
 15 Οὐκ ἤκουσας ἄρα, ὦ ἄνθρωπε, πόσοι ἀθληταὶ ἀπὸ καταβολῆς

49. Πρόκειται περὶ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Ὁμολογητοῦ, ποῦ ἐβασανίσθηκε ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτη καὶ τιμᾶται τὴν 24 Νοεμβρίου· τὴν διήγησι παρέλαβε ὁ Ἰσαὰκ αὐτούσια ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ Σωκράτη, ὅπως βεβαιώνει ὁ ἴδιος ἄλ-

παλαίη πρὸς τὸ κοπτερὸ σίδερο καὶ νὰ ὑπομένη τὴν συντριβὴ τῶν μελῶν του καὶ κάθε εἶδος τιμωρίας, χωρὶς νὰ ἠττᾶται ἀπὸ τὰ πάθη, αὐτὸς ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ὑποφέρῃ οὔτε μιὰ πληγὴ ἀπὸ ἀγκάθι ποὺ τοῦ κεντᾶ τὸ νύχι, καὶ νὰ μὴ αἰσθάνεται αὐτὰ τὰ ποικίλα βασανιστήρια κατὰ τὴν συνήθεια τῆς φύσεως, ἂν δὲν συμπαρίσταται κάποια ἄλλη δύναμις, ἐκτὸς τῆς φυσικῆς δυνάμεως, προερχόμενη ἀπὸ κάπου ἄλλοῦ, περιορίζοντας σ' αὐτὸν τὴν ἰσχὺ τῶν βασάνων; Καὶ ἐπειδὴ ὠμιλήσαμε περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, ἄς μὴ διστάσωμε νὰ ἀναφέρωμε καὶ κάποια ἄλλη ψυχωφελῆ ἱστορία ποὺ ἐνθαρρύνει τὸν ἄνθρωπο στοὺς ἀγῶνες του.

30 **Δ** ιήγησις. α'. Κάποιος νέος, ὀνομαζόμενος Θεόδωρος⁴⁹, ἀφοῦ ἐβασανίσθηκε μὲ κακοποίησι ὄλου τοῦ σώματος κι' ἐρωτήθηκε ἀπὸ κάποιον⁵⁰, 'πῶς αἰσθάνθηκες στὰ βασανιστήρια', ἀποκρίθηκε· 'Στὴν ἀρχὴ αἰσθανόμουν τὸν πόνο, ἔπειτα ὅμως εἶδα κάποιον νεαρὸ νὰ σπογγίζῃ τὸν ἰδρῶτα τοῦ ἀγῶνος μου, νὰ μὲ ἐνδυναμώνῃ καὶ νὰ μοῦ προσφέρῃ ἀνακούφισι στὴν ἄθλησί μου'. "ὦ, πόσοι εἶναι οἱ οἰκτιρμοὶ τοῦ Θεοῦ. Πόσο πλησιάζει ἡ χάρις του στοὺς ἀγωνιζομένους γιὰ τὸ ὄνομά του νὰ ὑπομένουν μὲ χαρὰ τὰ πάθη ὑπὲρ αὐτοῦ.

β'. Μὴ δείχνῃς λοιπόν, ἄνθρωπε, ἀγνωμοσύνη πρὸς τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ γιὰ σένα. Διότι, ἂν εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν εἶσαι σὺ ὁ νικητῆς, ἀλλὰ διατελεῖς σὰν ἓνα ὄργανο, καὶ ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ὁ νικητῆς μέσα σου, καὶ σὺ παίρνεις τὸ ὄνομα τῆς νίκης δωρεάν⁵¹, ποιός θὰ σ' ἐμποδίσῃ νὰ ζητῆς σὲ κάθε περιστάσι τὴν ἴδια δύναμι, νὰ νικήσῃς, νὰ ἐγκωμιασθῆς καὶ νὰ ὁμολογήσῃς τὴν πίστι σου στὸν Θεό; Δὲν ἄκουσες τάχα,

λωστε στὸ κείμενο ποὺ δὲν μεταφέρθηκε στὸ ἐλληνικὸ, ἀλλὰ διατηρεῖται στὸ συριακὸ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* 3,19.

50. Αὐτὸς ποὺ τὸν ἐρώτησε ἦταν ὁ Ρουφῖνος, ποὺ διατήρησε στὴν ἱστορία του τὸ ἐπεισόδιο τοῦτο.

51. Ὁ Ἰσαὰκ ξεφεύγει ἐδῶ ἀπὸ τοὺς Νεστοριανοὺς διδασκάλους του, ἀφοῦ μειώνει τὴν σημασία τοῦ ἀνθρωπίνου αὐτεξουσίου καὶ τῆς αὐτενεργείας.

κόσμου ἐκ τοῦ ὕψους τῶν ἡμερῶν, καὶ ἐκ τοῦ ὕψους τῶν ἀνταγωνισμάτων αὐτῶν πεπτώκασι, πρὸς τὴν χάριν ταύτην ἀγνωμονήσαντες;

γ'. Καθ' ὅσον πολλαὶ καὶ διάφοροί εἰσιν αἱ δωρεαὶ τοῦ Θεοῦ
 20 πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, κατὰ τοσοῦτον αἱ διαιρέσεις εἰσὶν ἐν τοῖς δεκτικοῖς πρὸς ἀναλογίαν τῶν δεχομένων αὐτάς. Καὶ ἔτι σμικρότης καὶ μεγαλειότης ἐν ταῖς δωρεαῖς τοῦ Θεοῦ, εἰ καὶ πᾶσαι εἰσὶν ὑψηλαὶ καὶ θαυμασταί, ἀλλ' ἔστι μία ὑπερβάλλουσα τὴν ἄλλην ἐν δόξῃ καὶ ἐν τιμῇ. Καὶ βαθμὸς ἔστιν ὑπερέχων
 25 βαθμοῦ.

δ'. Καὶ πάλιν τὸ ἀφιερῶσαί τινα ἑαυτὸν τῷ Θεῷ καὶ τὸ πολιτεύσασθαι ἐν τῇ ἀρετῇ, καὶ τοῦτο ἐν ἔστι τῶν μεγάλων χαρισμάτων τοῦ Χριστοῦ. Πολλοὶ γὰρ τῆς χάριτος ταύτης ἐπιλαθόμενοι, ὅτι ἠξιώθησαν ἀφορισθῆναι ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῷ
 30 Θεῷ ἀφιερωθῆναι, καὶ τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ μέτοχοι καὶ ἀντιλήπτορες γενέσθαι, καὶ ἐκλεχθῆναι καὶ διακονίας καὶ λειτουργίας τοῦ Θεοῦ ἀξιοθῆναι, ἀντὶ τοῦ εὐχαριστῆσαι τῷ Θεῷ ἀδιαλείπτως ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ὑπὲρ τούτων, ἐξέκλιναν εἰς ὑπερηφανίαν καὶ ὑψηλοφροσύνην· καὶ οὐχὶ ὡς λαβόντες τὴν χάριν
 35 τῆς λειτουργίας λειτουργῆσαι αὐτῷ ἐν καθαρᾷ πολιτείᾳ καὶ πνευματικῇ ἐργασίᾳ εἰσὶν, ἀλλ' ὡς τῷ Θεῷ χάριν ποιοῦντες, οὕτω λογιζονται, ἀντὶ τοῦ λογίσασθαι, ὅτι προσελάβετο αὐτοὺς ἐκ τῶν ἀνθρώπων καὶ οἰκείους αὐτοῦ ἀπειργάσατο εἰς γνῶσιν τῶν μυστηρίων αὐτοῦ. Καὶ οὐ τρέμουσιν ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς αὐ-
 40 τῶν ταῦτα διαλογιζόμενοι, μάλιστα θεασάμενοι τοὺς πρὸ αὐτῶν ταῦτα λογισαμένους, πῶς ἐξαίφνης ἦρθη ἐξ αὐτῶν τὸ ἀξίωμα καὶ πῶς ἀπέρριψεν αὐτοὺς ὁ Κύριος ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἐκ τῆς μεγίστης, ἧς εἶχον δόξης καὶ τιμῆς, καὶ ἐξέκλιναν εἰς ἀκαθαρσίαν καὶ ἀσέλγειαν καὶ εἰς αἰσχρολογίαν κτηνώδει τρόπῳ.

45 ε'. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔγνωσαν τὴν ἑαυτῶν δύναμιν, οὐδὲ ἀδιαλείπτως ἐμνημόνευον τοῦ δεδωκότος αὐτοῖς τὴν χάριν τοῦ λει-

ἄνθρωπε, πόσοι ἀθληταὶ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου καὶ ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἐποχὴ ἔπεσαν ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν κατορθωμάτων τους, ἐπειδὴ ἔδειξαν ἀγνωμοσύνη πρὸς τὴν χάριν αὐτή;

γ'. Ὅσο πολυάριθμες καὶ ποικίλες εἶναι οἱ δωρεές τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ ἀνθρώπινο γένος, τόσο πολλές εἶναι καὶ οἱ διαιρέσεις των πρὸς τοὺς ἀξίους ἀνάλογα μὲ τὴν διαγωγὴ τῶν δεχομένων αὐτές. Ἄν καὶ ὅλες οἱ δωρεές τοῦ Θεοῦ εἶναι ὑψηλές καὶ θαυμαστές, παρατηρεῖται σ' αὐτές τὸ φαινόμενο ἄλλες νὰ εἶναι μικρές καὶ ἄλλες μεγάλες, ἢ μιὰ νὰ ὑπερβάλλη τὴν ἄλλη σὲ δόξα καὶ τιμῇ, καὶ ἢ μιὰ νὰ ξεπερνᾷ τὴν ἄλλη σὲ βαθμό⁵².

δ'. Ἐξ ἄλλου τὸ νὰ ἀφιερῶση κανεὶς τὸν ἑαυτό του στὸν Θεὸ καὶ νὰ ζῆ μὲ τὴν ἀρετὴ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγάλα χαρίσματα τοῦ Χριστοῦ. Πράγματι, πολλοὶ ἐλησμόνησαν αὐτὴν τὴν χάρι, ὅτι ἀξιώθηκαν νὰ ξεχωρισθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ν' ἀφιερωθοῦν στὸν Θεό, νὰ γίνουν μέτοχοι καὶ δέκτες τῶν χαρισμάτων του, νὰ ἐκλεγοῦν καὶ ν' ἀξιωθοῦν τῆς διακονίας καὶ τῆς λειτουργίας τοῦ Θεοῦ· ἀντὶ λοιπὸν νὰ εὐχαριστοῦν τὸν Θεὸ ἀδιαλείπτως μὲ τὸ στόμα τους γιὰ τὶς εὐεργεσίες, παρεξέκλιναν σὲ ὑπερηφάνεια καὶ ὑψηλοφροσύνη. Δὲν φέρονται σὰν νὰ ἔλαβαν τὴν χάρι τῆς ὑπηρεσίας γιὰ νὰ τὸν ὑπηρετοῦν μὲ καθαρὴ διαγωγὴ καὶ πνευματικὴ ἐργασία, ἀλλὰ σκέπτονται σὰν νὰ κάμουν αὐτοὶ χάρι στὸν Θεό, ἀντὶ νὰ σκέπτωνται ὅτι τοὺς ἐπῆρε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς κατέστησε οἰκείους του, ὥστε νὰ μάθουν τὰ μυστήριά του. Καὶ δὲν τρέμουν μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ τους σκεπτόμενοι αὐτά, καὶ μάλιστα βλέποντας πῶς, ὅσοι πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς ἐσκέφθηκαν ἔτσι, ἔχασαν ξαφνικὰ τὸ ἀξίωμα καὶ πῶς τοὺς ἔρριψε ὁ Κύριος σὲ μιὰ ριπὴ ὀφθαλμοῦ ἀπὸ τὴν μεγίστη δόξα καὶ τιμῇ ποὺ εἶχαν, καὶ περεξέκλιναν σὲ ἀκαθαροσύνη καὶ ἀσέλγεια καὶ αἰσχρολογία μὲ κτηνώδη τρόπο.

ε'. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἐγνώρισαν τὴν δυνάμει τους οὔτε ἐμνημόνευαν ἀδιαλείπτως ἐκεῖνον ποὺ τοὺς ἔδωσε τὴν χάρι

52. Βλ. Α' Κορ. 15,41.

τουργεῖν αὐτῷ καὶ ἔνδον τῆς βασιλείας αὐτοῦ γενέσθαι καὶ ὁμο-
 διαίτους τῶν ἀγγέλων εἶναι καὶ τῇ ἀγγελικῇ πολιτείᾳ προσπε-
 λάσαι αὐτῷ, ἀπέρριψεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἐργασίας αὐτῶν καὶ
 50 ἔδειξεν αὐτοῖς ἐν τῇ μεταβολῇ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν ἀπὸ τῆς
 ἡσυχίας, ὅτι οὐκ αὐτῶν ἦν ἡ δύναμις ἐκείνη, τὸ ὑπομεῖναι ἐν
 εὐτάκτοις πολιτείαις καὶ μὴ ὀχληθῆναι παρὰ τῆς βίας τῆς φύσε-
 ως καὶ τῶν δαιμόνων καὶ τῶν λοιπῶν ἄλλων ἐναντιωμάτων,
 ἀλλὰ δύναμις ἦν τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐνεργοῦσα ἐν αὐτοῖς ἅπερ ὁ
 55 κόσμος χωρῆσαι ἢ ἀκοῦσαι οὐ δύναται διὰ τὴν δυσκολίαν αὐ-
 τῶν. Οὗτοι δὲ πολὺν καιρὸν ὑπέμειναν ἐν αὐτοῖς καὶ οὐχ
 ἠττήθησαν, ἐν οἷς ἦν πάντως δυνάμεις τις ἀκολουθοῦσα αὐτοῖς,
 ἱκανοῦσα ἐν πᾶσι βοηθῆσαι αὐτοῖς, καὶ ἐν πᾶσι διαφυλάξαι αὐ-
 τοὺς. Ἐπειδὴ δὲ ἐπελάθοντο ταύτης τῆς δυνάμεως, ἐπληρώθη
 60 ἐν αὐτοῖς ὁ εἰρημένος λόγος τοῦ Ἀποστόλου· «καθὼς οὐκ ἔδο-
 κίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει τὸν Δεσπότην αὐτῶν, τὸν
 συνάψαντα τὸν χοῦν τῇ λειτουργίᾳ τῇ πνευματικῇ, παρέδωκεν
 αὐτοὺς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, καὶ τὴν ἀτιμίαν, ἣν ἔδει, τῆς πλάνης
 αὐτῶν ἐν αὐτοῖς ἀπέλαβον».

31 **Ε**ρώτησις. Εἰ ἄρα ἔστι τις ἡνίκα τολμήσει δι' ὄλου παραυ-
 τικά ἀποτασσόμενος τῇ συνοικήσει τῶν ἀνθρώπων καὶ
 ἐξαίφνης ἐξερχόμενος εἰς ἔρημον ἀοίκητον καὶ φοβερὰν μετὰ
 ζήλου ἀγαθοῦ, ἄρα τούτου χάριν λιμῷ ἀποθνήσκει διὰ τὴν ἐν-
 5 δειαν τῆς σκέπης καὶ τῶν λοιπῶν χρειῶν;

Ἀπόκρισις. Ὁ ἐτοιμάσας τοῖς ἀλόγοις ζώοις πρὸ τοῦ πλάσαι
 αὐτὰ κατοικητήρια καὶ ἐπιμέλειαν τῶν χρειῶν αὐτῶν ποιούμε-
 νος, οὐ μὴ παρίδη τὸ πλάσμα αὐτοῦ, ἐξαιρέτως τοὺς φοβουμέ-
 νους αὐτόν, τοὺς ἀπλῶς καὶ ἀπεριέργως ἀκολουθήσαντας
 10 αὐτῷ. Ὁ τῷ Θεῷ ἀνατιθέμενος τὸ θέλημα αὐτοῦ ἐν ἅπασιν,
 οὐδέποτε μεριμνᾷ περὶ τῆς χρείας τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τῆς
 ταλαιπωρίας καὶ τῆς κακοπαθείας αὐτοῦ, ἀλλὰ ποθεῖ τοῦ ἐμ-

νὰ τὸν ὑπηρετοῦν, νὰ ἔλθουν μέσα στὴν βασιλεία, νὰ γίνουν ὁμοδίαιτοι τῶν ἀγγέλων καὶ νὰ τὸν πλησιάσουν μὲ τὴν ἀγγελικὴ πολιτεία, τοὺς ἀπέρριψε ἀπὸ τὴν ἐργασία τους καὶ μὲ τὴν μεταβολὴ τῆς διαγωγῆς των ἀπὸ τὴν ἡσυχία τοὺς ἔδειξε ὅτι δὲν ἦταν δική τους ἡ δύναμις ἐκείνη νὰ διάγουν μὲ εὐπρεπῆ διαγωγή καὶ νὰ μὴ ἐνοχλοῦνται ἀπὸ τὴν βία τῆς φύσεως καὶ τῶν δαιμόνων καὶ τῶν ἄλλων ἐμποδίων, ἀλλὰ ἦταν δύναμις τῆς χάριτός του, ποὺ ἐνεργοῦσε σ' αὐτοὺς ὅσα ὁ κόσμος δὲν μπορεῖ νὰ χωρέσῃ ἢ ἀκούσῃ λόγῳ τῆς δυσκολίας των. Αὐτοὶ ὑπέμειναν σ' αὐτὰ πολὺν καιρὸ, χωρὶς νὰ ἠττηθοῦν, διότι ἦσαν μέσα τους ὅπωςδήποτε κάποια δύναμις ποὺ τοὺς ἀκολουθοῦσε, ἱκανὴ νὰ τοὺς βοηθήσῃ σὲ ὅλα καὶ νὰ τοὺς διαφυλάξῃ σὲ ὅλα. Ὅταν ὁμως ἐλησμόνησαν αὐτὴν τὴν δύναμι, ἐκπληρώθηκε σ' αὐτοὺς ὁ λόγος τοῦ ἀποστόλου· «ἐπειδὴ δὲν θέλησαν νὰ ἐπιγνώσουν τὸν Θεὸ τὸν Δεσπότη τους, ποὺ συνέδεσε τὸ χῶμα μὲ τὴν πνευματικὴ λειτουργία, τοὺς παρέδωσε σὲ ἄχρηστο νοῦ καὶ ἀπέλαβαν τὴν ἀτιμία ποὺ τοὺς ἔπρεπε γιὰ τὴν πλάνη τους»⁵³.

- 31 **Ε**ρώτησις. Ἄν κάποιος τολμήσῃ ν' ἀπαρνηθῆ ἐντελῶς καὶ ἀμέσως τὴν συγκατοίκησι μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ξαφνικὰ ἐξέλθῃ σὲ ἔρημο ἀκατοίκητη καὶ φοβερὴ μὲ ἀγαθὸ ζῆλο, ἄραγε θὰ ἀποθάνῃ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀπὸ τὴν ἔλλειψι τῆς στέγης καὶ τῶν ἄλλων ἀναγκαίων πραγμάτων;
- Ἀπόκρισις. Ἐκεῖνος ποὺ ἐτοίμασε γιὰ τὰ ἄλογα ζῶα, πρὶν τὰ δημιουργήσῃ, κατοικίης καὶ ποὺ φροντίζει γιὰ τὶς ἀνάγκες των, δὲν θὰ παραβλέψῃ τὸ πλάσμα του, ἰδιαιτέρως αὐτοὺς ποὺ τὸν σέβονται, ποὺ τὸν ἀκολουθῆσαν μὲ ἀπλότητα καρδιᾶς καὶ χωρὶς ὑστεροβουλία. Ὅποιος ἀποθέτει τὸ θέλημά του γιὰ ὅλα στὸν Θεό, ποτὲ δὲν φροντίζει γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματός του, γιὰ τὴν ταλαιπωρία καὶ κακοπάθειά του, ἀλλὰ ποθεῖ νὰ ἐπιδοθῇ σὲ ἀπόκρυφη διαγωγή καὶ νὰ ὑπο-

53. Ρωμ. 1,28.

μεῖναι ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς πολιτείας καὶ ὑπομεῖναι τὴν ζωὴν τῆς ταπεινώσεως· οὐχὶ ὡς δειλιῶν τὰς θλίψεις, ἀλλ' ὡς ἡδέα καὶ
 15 γλυκέα λογίζεται τὴν ἀλλοτριώσιν ὄλου τοῦ κόσμου, διὰ τὴν καθαρότητα τῆς πολιτείας, μοχθῶν μεταξὺ βουνῶν καὶ ὀρέων, καὶ ὡς πλάνος γίνεται ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ μὴ καταδεχόμενος ἀναπαύεσθαι σωματικῶς καὶ ζῆσαι ζωὴν πε-
 20 καθ' ἐκάστην ὥραν πενθεῖ καὶ προσεύχεται, ἵνα μὴ στερηθῇ τῆς καθαρᾶς πολιτείας τοῦ Θεοῦ. Καὶ τότε λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὴν βοήθειαν.

Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ αὐτὸς ἡμᾶς φυλάξει ἐν τῇ καθαρότητι αὐτοῦ καὶ ἀγιάσαι ἡμᾶς τῷ ἀγιασμῷ τῆς χάριτος τοῦ
 25 ἁγίου Πνεύματος, εἰς τιμὴν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοῦ δοξάσαι τὸ ἅγιον ὄνομα αὐτοῦ ἐν καθαρότητι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἄμην.

μείνη τὴν ζωὴ τῆς ταπεινώσεως· διότι δὲν δειλιάζει ἔμπρὸς
 στὶς θλίψεις, ἀλλὰ θεωρεῖ τὴν ἀποξένωσι ἀπὸ ὅλον τὸν κό-
 σμο εὐχάριστη καὶ γλυκειά, λόγῳ τῆς καθαρότητος τῆς δια-
 γωγῆς, μοχθώντας ἀνάμεσα σὲ βουνὰ καὶ ὄρη, ὡς πλάνης στὴ
 χώρα τῶν ἀλόγων ζώων, μὴ καταδεχόμενος νὰ ἀναπαυθῆ
 σωματικῶς καὶ νὰ διάγη ζωὴ γεμάτη ρύπους. Καὶ ἀφοῦ πα-
 ραδώσῃ τὸν ἑαυτό του στὸ θάνατο γιὰ τὸν κόσμο, πενθεῖ
 καθημερινῶς καὶ προσεύχεται νὰ μὴ στερηθῆ τὴν καθαρὴ
 πολιτεία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ τότε παίρνει ἀπὸ αὐτὸν
 βοήθεια.

Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ αὐτὸς εἶθε νὰ
 μᾶς φυλάξῃ στὴν καθαρότητά του καὶ νὰ μᾶς ἀγιάσῃ μὲ τὸν
 ἀγιασμὸ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος γιὰ τὴν τιμὴ τοῦ
 ὀνόματός του, ὥστε νὰ δοξάζωμε τὸ ἅγιο ὄνομά του μὲ κα-
 θαρότητα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Γένοιτο⁵⁴.

54. Στὸ σημεῖο τοῦτο καὶ τὸ συριακὸ κείμενο περιέχει τὴν ἴδια δοξολο-
 γία, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει ὅτι ἀρχικῶς καὶ σ' αὐτὸ ἡ παροῦσα συλλογὴ ἐρωτα-
 ποκρίσεων ἐτελείωνε ἐδῶ. Τὸ ὑπόλοιπο συριακὸ κείμενο, μικρῆς ἐκτάσεως,
 δὲν ἔχει ἀντίστοιχο στὸν ἐλληνικὸ καὶ εἶναι προφανὲς ὅτι προστέθηκε πολὺ ἀρ-
 γότερα, μετὰ τὴν μετάφρασι τοῦ ἔργου στὰ ἐλληνικά.

ΛΟΓΟΣ ΠΣΤ'

ΠΕΡΙ

ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

ΚΑΤ' ΕΡΩΤΗΣΙΝ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΙΝ

1 **Ε**ρώτησις. Εἰ καλόν ἐστίν ἐκ πάντων τῶν ἐρεθιζόντων τὰ πάθη μακρύνεσθαι, καὶ εἰ νίκη νομίζεται ἢ τοιαύτη φυγὴ ἢ ἥττα τῇ ψυχῇ, ἐν τῷ φεύγειν τοὺς πολέμους καὶ ἐπιλέγεσθαι ἑαυτῇ τὴν ἀνάπαυσιν.

2 **Α**πόκρισις. Συντόμως πρὸς τοῦτο ἐροῦμεν. Δεῖ τὸν μοναχόν, ἵνα φεύγη ὀλοτελῶς ἐκ πάντων τῶν ἐρεθιζόντων αὐτῷ τὰ πάθη τὰ πονηρά, καὶ ἵνα κόψη ἐξ ἑαυτοῦ μάλιστα τὰς αἰτίας τῶν παθῶν καὶ τὴν ὕλην, ἐν ἧ συνεργοῦνται καὶ ἀυξάνονται, κἂν καὶ μετὰ τινα γένωνται. Εἰ δὲ γένηται καιρὸς ἀντιστῆναι καὶ παλαίσει πρὸς αὐτά, καὶ τοῦτο ποιήσωμεν, οὐχὶ ἐν παιγνίῳ, ἀλλὰ τεχνικῶς· ἡνίκα ἐνεδρευόμεθα ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ πνεύματος καὶ ἀποστρέψαι δεῖ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ ἐξ αὐτῶν ἀεὶ εἰς τὸ φυσικὸν ἀγαθόν, τὸ τεθὲν ἐν τῇ φύσει ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ, τὸν ἄνθρωπον, κἂν καὶ ὁ διάβολος καταστροφῇ κατέστρεψε τὴν ἀλήθειαν πρὸς πείραν πονηράν. Καὶ εἰ πρέπον εἶπεῖν, ὅτι οὐκ ἐκ τῆς ὀχλήσεως τῶν παθῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν αἰσθήσεων τῶν ἑαυτοῦ φεύγειν αὐτὸν δεῖ καὶ τοῦ ἐσωτέρου ἀνθρώπου ἑαυτοῦ ἐγγυὲς καταδύεσθαι καὶ ἐκεῖ ἐμμένειν μοναχι-

ΠΕΡΙ

ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

ΚΑΤΑ ΕΡΩΤΑΠΟΚΡΙΣΙ*

¹ **Ε**ρώτησις. Ἐάν εἶναι καλὸν ν' ἀπομακρύνεται κανεὶς ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα ποὺ ἐρεθίζουν τὰ πάθη, καὶ ἂν αὐτὴ ἢ φυγὴ θεωρῆται νίκη ἢ ἥττα τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ κατ' αὐτὴν ἀποφεύγει τοὺς πολέμους καὶ ἐπιλέγει γιὰ τὸν ἑαυτό της τὴν ἀνάπαυσι.

² **Α**πόκρισις. Σ' αὐτὸ θ' ἀπαντήσωμε σύντομα. Ὁ μοναχὸς πρέπει νὰ ἀποφεύγη τελείως ὅλα ὅσα τοῦ ἐρεθίζουν τὰ πονηρὰ πάθη, καθὼς καὶ τὴν ὕλην μὲ τὴν ὁποία ἐνεργοῦνται καὶ αὐξάνονται αὐτά, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μικρά. Ἐάν ὁμως τὸ φέρη ὁ καιρὸς νὰ ἀντισταθοῦμε καὶ νὰ παλαίσωμε πρὸς αὐτά, πρέπει νὰ τὸ πράξωμε καὶ αὐτό, ὄχι σὰν παιγνίδι, ἀλλὰ μὲ μέθοδο. Ὅταν μᾶς στήνεται ἐνέδρα κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ πνεύματος, ὁ ἄνθρωπος πρέπει πάντοτε νὰ στρέφῃ τὴν διάνοιάν του μακριὰ ἀπὸ αὐτὰ πρὸς τὸ φυσικὸ ἀγαθὸ ποὺ ἐτέθηκε μέσα στὴν φύσιν ἀπὸ τὸν Δημιουργό, ἔστω καὶ ἂν ὁ Διάβολος κατέστρεψε τὴν ἀλήθειαν μὲ τὴν πονηρὴν ἐμπειρίαν. Καὶ εἶναι πρέπον νὰ εἰποῦμε, ὅτι ὁ μοναχὸς πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ ὄχι μόνον τὴν ὄχλησιν τῶν παθῶν, ἀλλὰ καὶ τὶς ἴδιαις τὶς αἰσθήσεις του, νὰ βυθίζεται στὸν ἐσώτερον ἄνθρωπον του

* Ὁ Λόγος 86 δὲν ἔχει ἀντίστοιχο στὴν συριακὴ ἐκδοσὶ τοῦ Bedjan.

15 κῶς ἐν τῇ ἐπιμόνῳ ἐργασίᾳ, τῇ ἐν τῇ ἀμπέλῳ τῆς καρδίας αὐ-
 τοῦ, ἕως ἂν συμφωνήσῃ τὰ ἔργα τῷ μοναχικῷ ὀνόματι, τῷ
 ἐπικληθέντι ἐπ' αὐτῷ ἐν τῷ κρυπτῷ αὐτοῦ καὶ τῷ φανερῷ.
 Καὶ ἴσως ἐν αὐτῇ τῇ διαμονῇ τῇ ἐγγὺς τοῦ ἔνδον ἀνθρώπου
 ἐνωθῶμεν ὀλοτελῶς τῷ γνώσει τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, Χριστοῦ
 20 τοῦ ἐνοικοῦντος ἡμῖν. Ὅσον γὰρ ὁ νοῦς ἡμῶν διαμένει ἐκεῖσε
 μοναστικῶς καὶ ἀναχωρητικῶς, οὐκ αὐτός ἐστιν ὁ πολεμῶν
 πρὸς τὰ πάθη, ἀλλ' ἡ χάρις. Πλὴν ὅτι, οὐδὲ αὐτὰ τὰ πάθη κι-
 νοῦνται ἐν αὐτῷ εἰς πρᾶξιν.

3 **Ε**ρώτησις. Ἐὰν ποιήσῃ ἀνθρωπὸς τι διὰ τὴν καθαρότητα
 τῆς ψυχῆς, ἕτεροι δὲ οἱ μὴ νοοῦντες εἰς τὴν πολιτείαν αὐ-
 τοῦ τὴν πνευματικὴν σκανδαλίζονται, δεῖ ἀπέχεσθαι τῆς πολι-
 τείας αὐτοῦ τῆς θεϊκῆς διὰ τὸ σκάνδαλον, ἢ ποιήσῃ ὅπερ ὠφέ-
 5 λιμον τῷ σκοπῷ τῷ ἑαυτοῦ, κἂν τοῖς ὀρῶσιν ἢ ἐπιζήμιον;

4 **Α**πόκρισις. Λέγομεν δὲ καὶ περὶ τούτου· ὅτι ἐὰν νομίμως,
 καθὼς ἐδέξατο παρὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ πατέρων, ὅτιδῆποτε
 ποιῇ, ὅπερ καθαίρει τὴν νοῦν αὐτοῦ καὶ τοῦτον τὸν σκοπὸν
 ἔθηκεν ἐν ἑαυτῷ, τὸ φθάσαι τὴν καθαρότητα, ἕτεροι δέ, οἱ μὴ
 5 ἐπιστάμενοι, εἰς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ σκανδαλίζονται, οὐκ αὐτός
 ἐστιν ὁ ὑπεύθυνος, ἀλλ' αὐτοί. Οὐχὶ διὰ τοῦτο ἐγκρατεύεται ἢ
 νηστεύει ἢ ἐγκλείεται περισσοτέρως καὶ ποιεῖ ὅπερ ὠφείλε τῷ
 σκοπῷ αὐτοῦ, ἵνα ἄλλοι σκανδαλίζονται, ἀλλ' ἵνα καθαρεύσῃ
 τὸν ἑαυτοῦ νοῦν. Οὗτοι δέ, διὰ τὸ μὴ γινώσκειν τὸν σκοπὸν αὐ-
 10 τοῦ τῆς πολιτείας, καταμέμφονται αὐτοῦ, καὶ ὑπεύθυνοι γίνον-
 ται τῇ ἀληθείᾳ· διότι οὐχὶ ἱκανοὶ ἐγένοντο, ἐν ἀμελείᾳ ὄντες, αἰ-
 σθηθῆναι τοῦ σκοποῦ ἐκείνου τοῦ πνευματικοῦ, οὗ ἔθηκεν οὗ-
 τος εἰς καθαρότητα τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς.

καὶ ἐκεῖ νὰ ἐπιδίδεται μοναχικῶς στὴν ἐπίπονη ἐργασία, στὴν ἐργασία τῆς ἀμπέλου τῆς καρδιάς του, ἕως ὅτου τὰ ἔργα συμφωνήσουν μὲ τὸ μοναχικὸ ὄνομά του ποὺ ἔλαβε καὶ μυστικὰ καὶ φανερά¹. Καὶ βέβαια μὲ αὐτὴν τὴν διαμονὴ στὸν ἐσώτερο ἄνθρωπο θὰ ἐνωθοῦμε ἐντελῶς μὲ τὴν γνῶσι τῆς ἐλπίδος μας, τοῦ Χριστοῦ ποὺ κατοικεῖ μέσα μας. Ὅσο ὁ νοῦς μας μένει ἐκεῖ μέσα μοναστικὰ καὶ ἀναχωρητικά, δὲν πολεμεῖ αὐτὸς μὲ τὰ πάθη, ἀλλὰ ἡ χάρις, καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ οὔτε τὰ ἴδια τὰ πάθη κινοῦνται σ' αὐτὸν γιὰ νὰ μετατραποῦν σὲ πρᾶξι.

3 **Ε**ρώτησις. Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος πράξη κάτι γιὰ τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ἄλλοι ποὺ δὲν γνωρίζουν τὴν πνευματικὴ του διαγωγὴ σκανδαλίζονται, πρέπει αὐτὸς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θεϊκὴ του διαγωγὴ λόγῳ τοῦ σκανδάλου ἢ νὰ κάμῃ ὅ,τι εἶναι ὠφέλιμο γιὰ τὸν σκοπὸ του, ἔστω καὶ ἂν σ' ἐκείνους ποῦ τὸ βλέπουν φαίνεται ἐπιζήμιο;

4 **Α**πόκρισις. Λέγομε καὶ γι' αὐτὸ τὸ θέμα τοῦτο· ἂν τὸ κάθε τι ποὺ πράττει νομίμως, σύμφωνα μὲ ὅσα ἐδέχθηκε ἀπὸ τοὺς παλαιότερους πατέρες, καθαρῶς τὸν νοῦ του, καὶ ἂν ἔχη βάλῃ ὡς σκοπὸ του τοῦτο, τὸ νὰ φθάσῃ στὴν καθαρότητα, ἄλλοι ὅμως ποὺ δὲν γνωρίζουν σκανδαλίζονται ἀπὸ τὸν σκοπὸ του, δὲν εἶναι αὐτὸς ὑπεύθυνος, ἀλλ' ἐκεῖνοι. Αὐτὸς ἐγκρατεύεται, νηστεύει, κλείνεται στὸ κελλί του καὶ πράττει ὅ,τι πρέπει γιὰ τὸν σκοπὸ του, ὄχι γιὰ νὰ σκανδαλίζονται ἄλλοι, ἀλλὰ γιὰ νὰ καθαρεύσῃ τὸν νοῦ του. Αὐτοὶ ὅμως τὸν κατηγοροῦν, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν τὸν σκοπὸ τῆς διαγωγῆς του, καὶ γίνονται ἔνοχοι· διότι, ζώντας μὲ ἀμέλεια, δὲν ἔγιναν ἱκανοὶ νὰ ἀντιληφθοῦν ἐκεῖνον τὸν πνευματικὸ σκοπὸ, ποὺ ἔθεσε αὐτὸς γιὰ τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς του.

1. Μὲ τὴν κρυφὴ καὶ τὴν φανερὴ ἐνέργειά του.

5 **Π**ερὶ ὧν ὁ μακάριος Παῦλος ἔγραψεν· «ὁ λόγος ὁ τοῦ σταυροῦ», λέγων, «τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστί». Τί οὖν ἄρτι, διότι μωρία ὁ λόγος ἐλογίζετο ἐκείνοις ὁ τοῦ σταυροῦ, μὴ αἰσθανόμενοις εἰς τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, σιωπᾶν ἔδει
5 τὸν Παῦλον κηρύξαι; Ἀλλὰ καὶ ἰδοὺ, ἕως τῆς σήμερον ἡ ὑπόθεσις τοῦ σταυροῦ πρόσκομμα καὶ σκάνδαλον τοῖς Ἰουδαίοις τε καὶ τοῖς Ἑλλησι. Σιωπῶμεν τοίνυν ἐκ τῆς ἀληθείας, ἵνα μὴ σκανδαλισθῶσιν οὗτοι; Παῦλος γὰρ οὐ μόνον οὐκ ἐσιώπησεν, ἀλλὰ καὶ ἔκραξε λέγων, «ἐμοὶ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν
10 τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἡ καύχησις αὕτη ἢ ἐν τῷ σταυρῷ, οὐχ ἵνα ἄλλους σκανδαλίση, διηγῆθη παρὰ τοῦ ἀγίου, ἀλλ' ὡς κηρυττομένης τῆς μεγάλης δυνάμεως τοῦ σταυροῦ.

6 **Κ**αὶ σὺ οὖν ἀρτίως, ὦ ἄγιε, τελείωσον τὴν πολιτείαν σου ἐν τῷ σκοπῷ, ὃν τέθεικας ἑαυτῷ πρὸς τὸν Θεόν, ἔνθα μὴ κατακρίνεται σου ἡ συνείδησις, καὶ τὴν πολιτείαν σου κατέναντι τῶν θείων ἐξέτασον καὶ κατέναντι ὧν ἐδέξω παρὰ τῶν πα-
5 τέρων τῶν ἀγίων. Καὶ ἐὰν μὴ ὑπὸ τούτων κατηγορηθῆς, ἐξ ἐκείνων, περὶ ὧν ἐσκανδαλίσθησαν ἕτεροι, μὴ φοβηθῆς. Οὐδεὶς γὰρ ἄνθρωπος τοὺς πάντας δύναται ἐπίσης πληροφορηῆσαι ἢ ἀρέσαι, καὶ τῷ Θεῷ ἐργάσασθαι ἐν τῷ κρυπτῷ ἑαυτοῦ.

7 **Μ**ακάριος ὁ μοναχός, ὦ μακάριε, ὁ τρέχων ἐν ἀληθείᾳ ὀπίσω τῆς καθαρότητος τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἐν ὅλῃ τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, καὶ τῇ ὁδῷ τῇ νοουμένη, ἐν ἧ ὠδευσαν οἱ πατέρες ἡμῶν, ὀδεύων πρὸς αὐτήν, καὶ ἐν τοῖς βαθμοῖς αὐτῆς, ἐν οἷς
5 ὠδευσαν ἀναβαίνοντες, κατὰ τάξιν καὶ κατὰ βαθμόν, καὶ ὑψωθήσεται πρὸς τὸν πλησιασμόν αὐτῆς ἐν σοφίᾳ καὶ ὑπομονῇ θλίψεως, ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς βαθμοῖς τοῖς ἀλλοτριίοις τῶν μηχανημάτων.

5 **Γ**ι' αὐτοὺς ἔγραψε ὁ μακάριος Παῦλος λέγοντας· «ὁ λόγος περὶ τοῦ σταυροῦ γιὰ ὅσους βαδίζουν πρὸς τὸν χαμὸ εἶναι μωρία»². Τί λοιπὸν τώρα, ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ τοῦ σταυροῦ ἐθεωρεῖτο ἀπὸ ἐκείνους πού δὲν αἰσθάνονταν τὴν δύναμί του μωρία, ἔπρεπε νὰ παύσῃ ὁ Παῦλος νὰ κηρύττῃ; Ἀλλὰ νά, μέχρι σήμερα ἀκόμη ἡ ὑπόθεσις τοῦ σταυροῦ εἶναι πρόσκομμα καὶ σκάνδαλο στοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Ἕλληνες. Θὰ ἀποσιωπήσωμε λοιπὸν τὴν ἀλήθεια, γιὰ νὰ μὴ σκανδαλισθοῦν αὐτοί; Ὁ Παῦλος ὅμως, ὄχι μόνο δὲν ἐσιώπησε, ἀλλὰ καὶ ἐκραύγασε λέγοντας· «ὄσο γιὰ μένα, ἄς μὴ μοῦ συμβῆ νὰ καυχηθῶ γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο γιὰ τὸν σταυρὸ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ»³. Αὐτὴ ἡ καύχησις γιὰ τὸν σταυρὸ δὲν ἀναφέρθηκε ἀπὸ τὸν ἅγιο γιὰ νὰ σκανδαλίση ἄλλους, ἀλλὰ γιὰ νὰ διακηρυχθῇ ἡ μεγάλη δύναμις τοῦ σταυροῦ.

6 **Κ**αὶ σὺ λοιπὸν τώρα, ἅγιε, τελείωσε τὴν πολιτεία σου σύμφωνα μὲ τὸν σκοπὸ πού ἔθεσες στὸν ἑαυτό σου πρὸς τὸν Θεό, ὅπου δὲν κατακρίνεται ἡ συνείδησίς σου, καὶ ἐξέτασε τὴν διαγωγή σου ἀπέναντι στὰ θεῖα καὶ ἀπέναντι σὲ ὅσα ἐδέχθηκες ἀπὸ τοὺς ἁγίους πατέρες. Καὶ ἂν δὲν κατηγορηθῆς ἀπ' αὐτοὺς γιὰ ἐκεῖνα, γιὰ τὰ ὅποια ἐσκανδαλίσθηκαν ἄλλοι, νὰ μὴ φοβηθῆς· διότι κανένας ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ἱκανοποιηθῇ ἐξ ἴσου ὅλους ἢ νὰ ἀρέσῃ σὲ ὅλους, καὶ συγχρόνως νὰ ἐργασθῇ μυστικῶς γιὰ τὸν Θεό.

7 **Μ**ακάριος, ἀγαπητέ, εἶναι ὁ μοναχὸς πού ἐπιδιώκει ἀληθινὰ τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς του μὲ ὅλη τὴν δύναμί του καὶ περιπατεῖ στὴν πνευματικὴ ὁδὸ στὴν ὁποία ἐβάδισαν οἱ πατέρες καὶ ἀναβαίνει μὲ τάξι τὰ σκαλοπάτια πού ἐκεῖνοι ἀνέβηκαν στὴν σειρά· αὐτὸς θὰ ὑψωθῇ, ὥστε νὰ πλησιάσῃ τὴν καθαρότητα μὲ σύνεσι καὶ ὑπομονὴ στὶς θλίψεις καὶ ὄχι μὲ ξένες μηχανικὲς σκάλες.

2. Α' Κορ. 1,18.

3. Γαλ. 6,14.

- 8 **Η** καθαρότης τῆς ψυχῆς χάρισμά ἐστι τὸ πρῶτον τῆς φύσεως ἡμῶν. Καὶ ἐκτὸς καθαρότητος τῶν παθῶν, οὐ θεραπεύεται ἡ ψυχὴ ἐκ τῶν νόσων τῆς ἀμαρτίας, οὐδὲ κτᾶται τὴν δόξαν, ἣν ἀπώλεσεν ἐν τῇ παραβάσει. Ἐὰν δέ τις ἀξιοθῆ τῆς καθάρσεως, ὅπερ ἐστὶν ὑγεία ψυχῆς, ἐν αὐτοῖς τοῖς πράγμασιν ἐνεργητικῶς ὑποδέχεται ὁ νοῦς αὐτοῦ χαρὰν ἐν αἰσθήσει τοῦ Πνεύματος· γίνεται γὰρ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀδελφὸς τοῦ Χριστοῦ καὶ οὐκ εὐκαιρεῖ αἰσθηθῆναι τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν τῶν ἀπαντώντων αὐτῷ.
- 9 **Ο** δὲ ἔχων τὸν κανόνα τῆς ἡσυχίας αὐτοῦ ἐν ὥρᾳ ἑβδομάδων ἑπτὰ, ἢ καθ' ἑβδομάδα, καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι τὸν κανόνα αὐτοῦ ἀπαντᾷ καὶ συμμίσγεται τοῖς ἀνθρώποις καὶ συμπαραμυθεῖται μετ' αὐτῶν, καὶ ἀμελῶν εἰς τοὺς ἐν θλίψεσιν ὄντας ἑαυτοῦ ἀδελφούς, ἡνίκα δοκεῖ κατέχειν ἐν δεσμῷ τὸν ἑβδομαδιαῖον κανόνα, οὗτος ἀνηλεῆς καὶ ἀπότομος. Καὶ τοῦτο ἐκδηλόν ἐστίν, ὅτι διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐλεημοσύνην αὐτὸν καὶ ἐκ τῆς οἰήσεως καὶ ἐκ τῶν ψευδῶν λογισμῶν ἑαυτοῦ τοῖς τοιούτοις κοινωνῆσαι οὐ συγκαταβαίνει πράγμασιν.
- 10 **Ο** καταφρονῶν τοῦ ἀσθενοῦς οὐκ ὄψεται φῶς, καὶ ὁ ἀποστρέφων τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον ἐκ τοῦ ἐν στενοχωρίᾳ ὄντος ἢ ἡμέρα αὐτοῦ σκοτισθήσεται. Καὶ τοῦ καταφρονοῦντος τῆς φωνῆς τοῦ ἐν μόχθῳ ὄντος, οἱ υἱοὶ τῶν οἴκων ἑαυτοῦ ἐν τῇ ἀορασίᾳ ψηλαφήσωσι. Μὴ καθυβρίσωμεν τὸ ὄνομα τὸ μέγα τῆς ἡσυχίας ἐν τῇ ἀγνωσίᾳ ἡμῶν. Πάση γὰρ πολιτείᾳ καιρὸς ἐστὶ καὶ τόπος καὶ διαφορά, καὶ τότε τῷ Θεῷ ἐγνωσται, εἰ δεκτὴ γενήσεται πᾶσα ἡ ἐργασία αὐτῆς. Καὶ ἐκτὸς τούτων, ματαία ἢ ἐργασία αὐτῶν πάντων τῶν τὸ μέτρον μεριμνῶντων τῆς τελειότητος. Ὁ προσδοκῶν παρακληθῆναι καὶ ἐπισκεφθῆναι τὴν

- 8 **Η** καθαρότης τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ πρῶτο χάρισμα τῆς φύσεώς μας. Χωρὶς καθαρότητα ἀπὸ τὰ πάθη δὲν θεραπεύεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὶς ἀρρώστιες τῆς ἁμαρτίας οὔτε ἀνακτᾶ τὴν δόξα ποὺ ἔχασε μὲ τὴν παράβασιν. Ἐάν κάποιος ἀξιωθῆ τῆς καθάρσεως, ποὺ εἶναι ἡ υἰγεία τῆς ψυχῆς, ὁ νοῦς του ὑποδέχεται ἐμπράκτως καὶ ἐνεργητικῶς πνευματικὴ χαρὰ· διότι γίνεται υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀδελφὸς τοῦ Χριστοῦ καὶ δὲν εὐκαιρεῖ νὰ αἰσθανθῆ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ ποὺ τὸν συναντοῦν.
- 9 **Ο** ποῖος ἀκολουθεῖ κανόνα ἡσυχίας στὴν ἀπομόνωσί του κατὰ διαστήματα ἑπτὰ ἑβδομάδων ἢ κατὰ ἑβδομάδα, καὶ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ κανόνος του συναντᾶ καὶ συναναστρέφεται τοὺς ἀνθρώπους, καὶ συμπαρηγορεῖται μὲ αὐτοὺς, παραμελώντας τοὺς ἀδελφοὺς του ποὺ εὐρίσκονται σὲ θλίψεις, μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι φυλλάττει τὴν δέσμευσιν τοῦ ἑβδομαδιαίου κανόνος, αὐτὸς εἶναι ἀνηλεὴς καὶ σκληρὸς. Καὶ τοῦτο γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν δείχνει συγκατάβασιν στὸ νὰ λάβῃ μέρος σὲ τέτοια πράγματα⁴, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἐλεημοσύνη καὶ λόγῳ τῆς ὑπεροψίας καὶ τῶν ψευδῶν λογισμῶν του.
- 10 **Ο** ποῖος καταφρονεῖ τὸν ἀσθενῆ δὲν θὰ ἰδῆ φῶς Ὁποῖος ἀποστρέφει τὸ πρόσωπό του ἀπὸ τὸν εὐρισκόμενον σὲ στενοχώρια, αὐτοῦ θὰ σκοτισθῆ ἡ ἡμέρα, καὶ ὁποῖος καταφρονεῖ τὴν φωνὴν ἐκείνου ποὺ μοχθεῖ, αὐτοῦ τὰ παιδιὰ θὰ μείνουν τυφλά. Ἐὰς μὴ ὑβρίσωμε τὸ μεγάλο ὄνομα τῆς ἡσυχίας μὲ τὴν ἀγνωσίαν μας. Σὲ κάθε εἶδος διαγωγῆς ὑπάρχει καιρὸς καὶ τόπος καὶ ποικιλία, καὶ ἀναλόγως καθίσταται γνωστό, ἐὰν θὰ γίνῃ δεκτὴ ὅλη ἡ ἐργασία τῆς ἀπὸ τὸν Θεό. Ἐξω ἀπὸ αὐτὲς τὶς συνθῆκες εἶναι ματαίαια ἡ ἐργασία ὄλων αὐτῶν ποὺ ἀναζητοῦν τὸ μέτρο τῆς τελειότητος. Ὁ-

4. Στὴν βοήθειαν τοῦ ἀδελφοῦ του, τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν βεβαίως. Ἡ κατὰ διαστήματα ἡσυχία δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελέσῃ πρόσχημα γιὰ τὴν ἀρνησὶν παροχῆς βοηθείας πρὸς ἀδελφοὺς.

ἀσθένειαν αὐτοῦ ἐξ ἄλλων, οὗτος ταπεινώσει ἑαυτὸν καὶ συγκοπιᾶσει τῷ πλησίον ἑαυτοῦ ἐν τοῖς καιροῖς, ἐν οἷς πειράζεται, ἵνα γένηται ἡ ἐργασία αὐτοῦ ἐν χαρᾷ ἐν τῇ ἡσυχίᾳ ἑαυτοῦ, ἀπέχουσα ἀπὸ πάσης οἰήσεως καὶ πλάνης τῶν δαιμόνων.

11 **Ε**ρρέθη τινὶ τῶν ἀγίων γνωστικῶ ὄντι, ὅτι οὐδὲν δύναται λυτρώσασθαι τὸν μοναχὸν ἐκ τοῦ τῆς ὑπερηφανίας δαίμονος καὶ συνεργῆσαι τῷ ὄρω τῆς ἑαυτοῦ σωφροσύνης ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐξάψεως τοῦ πάθους τῆς πορνείας, ὡς ἐκεῖνο, τὸ
5 τοὺς ἀνθρώπους τοὺς κατακειμένους ἐν ταῖς ἑαυτῶν στρωμαῖς καὶ τοὺς κατατηχθέντας ἐν τῇ θλίψει τῆς σαρκὸς ἐπισκέπτεσθαι.

12 **Μ**εγάλη ἐστὶν ἡ πρᾶξις ἡ ἀγγελικὴ τῆς ἡσυχίας, ὅταν διακρισιν τοιαύτην συμμίξῃ ἑαυτῇ διὰ τὴν χρεῖαν τῆς ταπεινώσεως. Ἐνθα γὰρ οὐ γινώσκομεν, κλεπτόμεθα καὶ πορθούμεθα. Ταῦτα εἶπον, ἀδελφοί, οὐχ ἵνα ἀμελήσωμεν καὶ καταφρονήσωμεν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἡσυχίας. Ἡμεῖς γὰρ εἰς ἕκαστον τόπον περὶ τούτου πείθομεν καὶ οὐκ ἐξ ἐναντίας τῶν ρημάτων ἡμῶν ἀνθιστάμενοι εὐρέθημεν νῦν. Μηδεὶς λάβῃ καὶ ἐξαγάγῃ λόγον γυμνὸν ἐκ τῶν λόγων ἡμῶν, καὶ ἀφῆ τὸ ὑπόλοιπον, καὶ κρατήσῃ αὐτὸ ἐν ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ἀνοήτως.

13 **Ε**γὼ μνημονεύω, ὅτι ἐν τόποις πολλοῖς εἶπον παρακαλῶν, ὅτι καὶ εἰς ἀντιβῆ τινὶ ἐν ἀργίᾳ τελείᾳ εἶναι ἐν τῷ ἑαυτοῦ κελλίῳ, διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀσθενείας ἡμῶν τῆς ἐπερχομένης ἡμῖν χάριν τούτου, οὐ δεῖ ἐπιλέγεσθαι τελείαν ἐξοδὸν ἐξ αὐτοῦ
5 καὶ τὴν ἐξωτερὰν ἐργασίαν κρεῖττονα εἶναι τῆς ἐργασίας τῆς ἐκεῖσε λογίζεσθαι. Ἐξοδὸν δὲ τελείαν εἶπον, οὐχὶ εἰς ἀπαντήσῃ ἡμῖν ἐν καιρῷ πρᾶγμα ἀναγκαῖον, ἵνα ἐξέλθῃς ἐν αὐτῷ ἑβδομάδας τινὰς τοῦ ἐμπορεύσασθαι ἐν αὐταῖς τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ πλησίον σου, ἥδη τοῦτο ἀργίαν ψηφίσεις καὶ

ποιος περιμένει νὰ παρηγορηθῆ καὶ ἐξυπηρετηθῆ ἢ ἀσθενεῖ-
 ἄ του ἀπὸ ἄλλους, αὐτὸς πρέπει νὰ ταπεινωθῆ καὶ νὰ συγκο-
 πιάση μαζί μὲ τὸν πλησίον του ὅταν δοκιμάζεται, ὥστε ἡ ἐρ-
 γασία του νὰ γίνεται μὲ χαρὰ στὴν ἡσυχία του, ἀπέχοντας
 ἀπὸ κάθε ὑπεροψία καὶ πλάνη τῶν δαιμόνων.

11 **Ε**ἶπε κάποιος γνωστικὸς ἅγιος, ὅτι τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ
 λυτρώση τὸν μοναχὸ ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια τοῦ δαίμο-
 νος καὶ νὰ συνεργήση στὴν ἀποκατάστασι τῆς σωφροσύνης
 του κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐξάψεως τοῦ πάθους τῆς πορνείας,
 ὅσο τὸ νὰ ἐπισκέπτεται τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶναι κατάκοι-
 τοι στὰ στρώματά τους καὶ λειώνουν ἀπὸ τὴν θλίψι τῆς σάρ-
 κας.

12 **Μ**εγάλη εἶναι ἡ ἀγγελικὴ πρᾶξις τῆς ἡσυχίας, ὅταν χά-
 ριν τῆς ταπεινώσεως ἀναμιχθῆ μὲ ἐπίγνωσι· διότι
 ὅπου δὲν γνωρίζομε, ἐκεῖ μᾶς κλέπτουν καὶ μᾶς ἀπατοῦν.
 Αὐτὰ τὰ εἶπα, ἀδελφοί μου, ὄχι γιὰ νὰ παραμελήσωμε καὶ
 καταφρονήσωμε τὸ ἔργο τῆς ἡσυχίας. Διότι ἐγὼ προτρέπω
 γι' αὐτὴν μὲ ὅλα τὰ γραπτὰ μου καὶ τώρα δὲν ἔρχομαι σὲ ἀν-
 τίθεσι μὲ τὰ λόγια μου. Κανένας δὲν πρέπει νὰ πιάση καὶ νὰ
 ἐξαγάγη μιὰ ἀπομονωμένη φράσι ἀπὸ τοὺς λόγους μου καί,
 ἀφήνοντας τὰ ὑπόλοιπο, νὰ κρατήση αὐτὴν στὰ χέρια του
 ἀνοήτως.

13 **Ε**νθυμοῦμαι ὅτι σὲ πολλὰ σημεῖα εἶπα προτρεπτικά, ὅτι
 καὶ ἂν συμβῆ σὲ κάποιον νὰ μένη τελείως ἀργὸς μέσα
 στὸ κελλί του, ἐξ αἰτίας τῆς ἀσθενείας μας ποὺ γι' αὐτὸν τὸν
 λόγο ἐπέρχεται, δὲν πρέπει νὰ προτιμᾷ τὴν τελεία ἐξοδο ἀπ'
 αὐτὸ καὶ νὰ θεωρῆ τὴν ἐξωτερικὴ ἐργασία ἀνώτερη ἀπὸ τὴν
 ἐκεῖ. Καὶ λέγοντας τελεία ἐξοδο δὲν ἐννοῶ τὸ νὰ ἐξέλθης
 γιὰ μερικὲς ἐβδομάδες, ἂν τὸ ζητήση κάποτε κάποια ἀνάγκη
 ἢ γιὰ νὰ οἰκονομήσης τὴν ἀνάπαυσι καὶ τὴν ζωὴ τοῦ πλη-
 σίον σου· αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τὸ κρίνης ὡς ἀργία καὶ νὰ τὸ
 θεωρήσης ὡς ἀνάπαυσι. Ἄν ὁμως κάποιος νομίζη ὅτι αὐ-

10 σχολίαν λογίση. Ἐὰν δέ τις δοκῆσῃ ἐν ἑαυτῷ, ὅτι τέλειός ἐστι καὶ ἀνώτερος ἐκ πάντων τῶν ἐνταῦθα ἐν τῇ διαμονῇ αὐτοῦ τῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τῇ ἀποχῇ τῇ ἐκ πάντων τῶν ὀρωμένων πραγμάτων, εὐλόγως καὶ ἐκ τούτων παραιτησάσθω.

14 **Μ**εγάλη ἐστὶν ἡ ἐργασία τῆς διακρίσεως τῶν συνεργουμένων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὃς τῷ ἐλέει αὐτοῦ δώη ἡμῖν πληρῶσαι τὸν λόγον αὐτοῦ, ὃν εἶρηκε λέγων· «εἴ τι θέλετε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως».
 5 Ὅπου δὲ οὐκ ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἐν τοῖς πράγμασι τοῖς ὀρατοῖς καὶ ἐν τῷ σώματι τελειῶσαι τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον αὐτῷ, ἢ ἐν τῷ φρονήματι ἡμῶν μόνη φυλαττομένη ἀγάπη τοῦ πλησίον πρὸς τὸν Θεὸν ἀνταρκεῖ· μάλιστα ἐὰν τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ἐγκλεισμοῦ καὶ τῆς ἡσυχίας καὶ ἢ ἐν αὐτῇ ὑπεροχῇ ἀρκούντως
 10 διαμεῖνῃ ἐν τῇ ἑαυτῆς ἐργασίᾳ.

15 **Ε**ὰν δὲ ἐξ ὄλων τῶν μερῶν τῆς ἡσυχίας ἐκείνης ὑστερώμεθα, πληρώσωμεν τὴν ἔλλειψιν αὐτῆς εἰς τὴν μετ' αὐτὴν ἐντολήν, ἣτις ἐστὶν ἡ πρᾶξις ἢ αἰσθητή, ἣν ὡς πλήρωμα τῆς ἀναπαύσεως τῆς ζωῆς ἡμῶν πληρώσωμεν ἐν τῷ σκοπῷ τοῦ
 5 σώματος ἡμῶν, ἵνα μὴ εὐρεθῇ ἡ ἐλευθερία ἡμῶν πρόφασις ὑποταγῆναι τῇ σαρκί.

Ὁ Θεὸς δώη ἡμῖν γινῶναι τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἵνα, ἀεὶ ἐν αὐτῷ πορευόμενοι, καταντήσωμεν εἰς τὴν αἰώνιον αὐτοῦ ἀνάπαυσιν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις νῦν καὶ εἰς
 10 τοὺς αἰῶνας τῶν ἀπεράντων αἰώνων. Ἀμήν.

τὸς εἶναι τέλειος καὶ ἀνώτερος ἀπὸ ὅλα τὰ ἐδῶ πράγματα, καὶ ἰκανοποιῆται μὲ τὴν ἀφιέρωσί του στὸν Θεὸ καὶ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ ὅλα τὰ ὀρατὰ πράγματα, φυσικὰ ὡς παραιτηθῆ ἀπὸ αὐτά⁵.

14 **Μ**εγάλη εἶναι ἡ ἐργασία τῆς διακρίσεως τῶν βοηθουμένων ἀπὸ τὸν Θεό· ὁ ὁποῖος εἶθε νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ ἐκπληρώσωμε τὸν λόγο ποὺ εἶπε, «ὅ,τι θέλετε νὰ πράττουν σὲ σᾶς οἱ ἄνθρωποι, νὰ πράττετε καὶ σεῖς ἐπίσης σ' αὐτούς»⁶. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι σὲ θέσι μὲ τὰ ὀρατὰ πράγματα καὶ τὰ σωματικὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, ἀρκετὴ εἶναι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ μόνῃ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον ποὺ φυλάσσεται μέσα στὸ φρόνημά μας· καὶ μάλιστα ἂν τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ἐγκλεισμοῦ καὶ τῆς ἡσυχίας καὶ ἡ ἐργασία σ' αὐτὴν διατηρῆται σὲ ἀρκετὰ ὑψηλὸ ἐπίπεδο.

15 **Ε**ὰν ὅμως ὑστεροῦμε σ' ἐκείνη τὴν ἡσυχία ἀπὸ κάθε πλευρά, ὡς ἀναπληρώσωμε τὴν ἔλλειψί της μὲ τὴν ἐπειτα ἀπ' αὐτὴν ἐντολή, δηλαδὴ τὴν αἰσθητὴ πρᾶξι, τὴν ὁποία πρέπει νὰ ἐκπληρώσωμε μὲ σωματικὰ ἔργα ὡς πλήρωμα τῆς ἀναπαύσεως τῆς ζωῆς μας, γιὰ νὰ μὴ εὐρεθῆ ἡ ἐλευθερία μας πρόφασις ὑποταγῆς στὴν σάρκα.

Ὁ Θεὸς εἶθε νὰ μᾶς δώσῃ νὰ γνωρίσωμε τὸ θέλημά του, ὥστε, βαδίζοντας πάντοτε μὲ βάσι αὐτό, νὰ φθάσωμε στὴν αἰώνια ἀνάπαυσί του, μὲ τὴν χάρι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο πρέπει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, τώρα καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν ἀπεράντων αἰώνων. Γένοιτο.

5. Ἐδῶ ὁ Ἰσαὰκ ἐννοεῖ τοὺς ἐγκλείστους στὰ κελλιά τους.

6. Λουκᾶ 6,31.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄

ΓΡΑΦΕΙΣΑ ΠΡΟΣ ΤΙΝΑ ΑΔΕΛΦΟΝ
ΑΓΑΠΩΝΤΑ ΤΗΝ ΗΣΥΧΙΑΝ

1 **Ε**ϊότι γνωρίζω σε αγαπῶντα τὴν ἡσυχίαν καὶ συμπλέκει σε ὁ διάβολος ἐν πολλοῖς, προφάσει τοῦ ἀγαθοῦ, ὅτι γνωρίζει τὸ θέλημα τῆς διανοίας σου, ἕως ἂν διασκεδάση σε καὶ ἐμποδίσῃ ἐκ τῆς ἀρετῆς τῆς περιεκτικῆς τῶν πολλῶν τρόπων τῶν ἀγαθῶν, ὡς ἀδελφὲ ἀγαθέ, ὥσπερ μέλος πρὸς τὸ ὁμόζυγον αὐτοῦ ἀντιλαβέσθαι τοῦ πόθου σου τοῦ ἀγαθοῦ ἐν τῷ λόγῳ τῆς ὠφελείας, ἐμερίμνησα ποιῆσαι ἃ παρὰ τῶν σοφῶν ἀνδρῶν ἐν τῇ ἀρετῇ καὶ ἀπὸ τῶν γραφῶν καὶ παρὰ τῶν πατέρων καὶ ἐκ τῆς πείρας ἐκτησάμην αὐτά.

2 **Ε**ὰν γὰρ μὴ καταφρονήσῃ ἄνθρωπος τῶν τιμῶν καὶ τῶν ἀτιμιῶν καὶ ὑπομείνῃ ὑπὲρ τῆς ἡσυχίας ὄνειδος καὶ μωκτηρισμὸν καὶ ζημίαν, ἕως καὶ τυπτήματα, καὶ γένηται κατάγελλως καὶ νομισθῆ μωρὸς καὶ λῆρος παρὰ τῶν θεωρούντων αὐτόν, οὐ δύναται ὑπομείναι ἐν τῷ ἀγαθῷ τῆς ἡσυχίας σκοπῷ. Διότι, ἐὰν προσάπαξ ἀνοίξῃ τὴν θύραν ταῖς αἰτίαις ὁ ἄνθρωπος, οὐχ ἡσυχάζει ὁ διάβολος ἐπάγων αὐτῷ τινὰς διὰ πολλῶν προφάσεων μετὰ συνεχῶν ἀπαντήσεων τῶν ἀναριθμητῶν.

* Ἡ Ἐπιστολὴ 1 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ κείμενο ὑπ' ἀριθμὸ 41 τῆς συρια-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 1

ΑΠΕΥΘΥΝΟΜΕΝΗ ΠΡΟΣ ΚΑΠΟΙΟΝ ΑΔΕΛΦΟ ΠΟΥ ΑΓΑΠΟΥΣΕ ΤΗΝ ΗΣΥΧΙΑ*

1 **Ε**πειδή γνωρίζω ότι αγαπᾶς τὴν ἡσυχία καὶ ὅτι ὁ Διάβολος, γνωρίζοντας τὴν πρόθεσί σου, σὲ ἐμπλέκει σὲ πολλὰ μὲ πρόφασι τὸ ἀγαθόν, γιὰ νὰ σὲ παρασύρη καὶ σὲ ἐμποδίση ἀπὸ τὴν ἀρετὴ πού περιέχει ὅλους τοὺς ἀγαθοὺς τρόπους, ὦ ἀγαθὲ ἀδελφέ, ἔσπευσα νὰ σὲ ἐνισχύσω, ὅπως βοηθεῖ ἓνα μέλος τὸ ὁμόζυγό του, στὸν ἀγαθόν σου πόθο καὶ νὰ σὲ ὠφελήσω, ἐκθέτοντας ὅσα ἔμαθα ἀπὸ ἄνδρες σοφοὺς στὰ θέματα τῆς ἀρετῆς, ἀπὸ τὴν Γραφή, ἀπὸ τοὺς Πατέρες καὶ ἀπὸ τὴν πεῖρα μου τὴν ἴδια.

2 **Α**ν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος δὲν καταφρονήσῃ τὶς τιμὲς καὶ τὶς ἀτιμίες¹, ἂν δὲν ὑπομείνῃ χάριν τῆς ἡσυχίας τὸ ὄνειδος, τὸν μυκτηρισμό, τὴν ζημιᾶ, ἀκόμα καὶ τὰ κτυπήματα, ἂν δὲν γίνῃ περίελως καὶ δὲν θεωρηθῆ μωρὸς καὶ ἀνόητος ἀπὸ ὄσους τὸν βλέπουν, δὲν μπορεῖ νὰ βαστάσῃ τὸν ἀγαθὸ σκοπὸ τῆς ἡσυχίας. Διότι, ἂν μιὰ φορὰ ὁ ἄνθρωπος ἀνοίξῃ τὴν θύρα στὶς αἰτίες, ὁ Διάβολος δὲν σταματᾶ νὰ τοῦ φέρῃ ἀπ' αὐτὲς μὲ πολλὰς προφάσεις, μὲ συνεχεῖς ἀναρίθμητες συναντήσεις ἀνθρώπων.

κῆς ἐκδόσεως τοῦ Bedjan. Τὸ συριακὸ φέρει ἐκτενῆ τίτλο πού ἀποδίδει τὸ περιεχόμενον τῆς Ἐπιστολῆς.

1. Ἐννοεῖται τὶς κοινωνικὲς μειώσεις καὶ ταπεινώσεις.

3 **Δ** ιὰ τοῦτο, ὦ ἀδελφέ, ἐὰν ἀγαπᾷς ἐν ἀκριβείᾳ τὴν ἀρετὴν
 τῆς ἡσυχίας, τῆς μὴ ἐχούσης διασκεδασμὸν καὶ ἐκπηδα-
 σμὸν καὶ διακοπὴν ἐν μέσῳ αὐτῆς, ἐν ἧ ἔνίκησαν οἱ ἀρχαῖοι,
 οὕτως εὐρήσεις τελειῶσαι τὴν ἐπιθυμίαν σου τὴν ἐπαινουμένην,
 5 ἥνίκα ὁμοιωθῆς τοῖς πατράσι σου καὶ λάβῃς ἐν τῇ διανοίᾳ σου
 τὴν δῆλωσιν τοῦ βίου αὐτῶν, οἵτινες ἠγάπησαν τὴν τελείαν
 ἡσυχίαν καὶ οὐκ ἐμερίμνησαν στῆσαι τὴν ἀγάπην τῶν ἰδίων αὐ-
 τῶν ἢ ἐζήτησαν ἀπλῶσαι ἑαυτοὺς πρὸς ἀνάπαυσιν αὐτῶν, οὐδὲ
 ἠδέσθησαν φυγεῖν ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τῶν οἰομένων εἶναι τι-
 10 μίων.

4 **Κ** αὶ οὗτοι οὕτως ἦσαν ὀδεύοντες καὶ οὐχ ὡς καταφρονοῦν-
 τες τῶν ἀδελφῶν παρὰ τοῖς σοφοῖς καὶ γνωστικοῖς ἐκρί-
 νοντο, οὐδὲ ὡς περιφρονοῦντες ἢ ἀμελοῦντες ἢ ὑστεροῦντες ἐν
 διακρίσει. Καθάπερ ἐρρέθη τινὶ αὐτῶν ἀπολογία τιμῶντι τὴν
 5 ἡσυχίαν καὶ τὴν ὑποχώρησιν μᾶλλον τῆς ἀπαντήσεως τῶν ἀν-
 θρώπων· Ἄνθρωπος, φησὶν, ὃς μανθάνει ἐν πείρᾳ τὴν γλυκύ-
 τητα τῆς ἡσυχίας ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ, οὐχ ὡς καταφρονῶν τοῦ
 πλησίον φεύγει τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸν καρπὸν, ὃν
 τρυγᾷ ἐκ τῆς ἡσυχίας.

5 **Π** ὡς ἐφευγεν ὁ ἀββᾶς, φησὶν, Ἀρσένιος καὶ οὐκ ἀνεπαύετο
 ἀπαντῆσαί τινι, ὁ δὲ ἀββᾶς Θεόδωρος ὑπήντα μὲν, ἀλλ'
 ὡς ρομφαία ἦν ἡ ἀπάντησις αὐτοῦ; Ὅμως οὐδὲ ἀσπασμὸν
 ἠσπάζετό τινα, ὅταν ἠϋρίσκετο ἐξωθεν τοῦ κελλίου αὐτοῦ. Ὁ
 5 δὲ ἅγιος Ἀρσένιος οὐδὲ τὸν ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν πρὸς ἀσπα-
 σμὸν ἠσπάζετο. Ἐν καιρῷ γάρ τις τῶν πατέρων ἀπῆλθε θεά-
 σασθαι τὸν ἀββᾶν Ἀρσένιον καὶ ἠνοιξεν ὁ γέροντος δοκῶν, ὅτι
 αὐτός ἐστιν ὁ διακονητὴς αὐτοῦ· καὶ ὅτε ἐθεάσατο αὐτὸν τίς
 ἐστίν, ἔρριπεν ἑαυτὸν ἐπὶ πρόσωπον καὶ πολλὰ παρακληθεὶς

2. Ἀποφθέγματα Γερόντων, Ἀρσένιος 31. Π. Χρήστου, Φιλοκαλία
 Νηπτικῶν 1, 6. 84.

3 **Γ** ι' αυτό, ἀδελφέ, ἂν ἀγαπᾷς ἀληθινὰ τὴν ἀρετὴ τῆς ἡσυχίας, χωρὶς μετεωρισμὸ καὶ παρέκκλησι καὶ διακοπὴ τῆς στήν μέση, στήν ὁποία διέπρεψαν οἱ ἀρχαῖοι, τότε θὰ κατορθώσης νὰ τελειώσης τὴν ἐπαινετὴ ἐπιθυμία σου, προσπαθώντας νὰ ὁμοιωθῆς μὲ τοὺς πατέρες σου καὶ νὰ βάλῃς στὸν νοῦ σου τὰ παραδείγματα τοῦ βίου αὐτῶν, πού ἀγάπησαν τὴν τέλεια ἡσυχία καὶ δὲν ἐφρόντισαν νὰ καλλιεργήσουν τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς δικούς των οὔτε ἐντράπηκαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν συναναστροφή ἀνθρώπων πού θεωροῦνται τίμιοι.

4 **Κ** αὶ ἐνῶ μὲ τέτοιον τρόπο ἐζοῦσαν αὐτοί, οἱ σοφοὶ καὶ γνωστικοὶ δὲν ἔκριναν ὅτι καταφρονοῦσαν τοὺς ἀδελφούς οὔτε ὅτι ἦσαν ὑπερόπτες ἢ ἀμελεῖς ἢ στερημένοι διακρίσεως. Ὅπως εἶπε κάποιος ἀπὸ αὐτούς, πού ἐτιμοῦσε τὴν ἡσυχία καὶ ἀναχώρησι περισσότερο ἀπὸ τὴν συναναστροφή τῶν ἀνθρώπων, σὰν ἀπολογία, "Ὁ ἄνθρωπος πού μαθαίνει ἀπὸ τὴν πεῖρα του τὴν γλυκύτητα τῆς ἡσυχίας στὸ κελλί του δὲν ἀποφεύγει τὴν συναναστροφή τοῦ πλησίον ἀπὸ καταφρόνησι πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ χάριν τοῦ καρποῦ πού τρυγᾷ ἀπὸ τὴν ἡσυχία'.

5 **Π** ὡς ὅμως, λέγει, ὁ ἀββᾶς Ἀρσένιος ἀπέφευγε νὰ συναντήσῃ ὁποιονδήποτε, διότι δὲν εὐχαριστεῖτο, ἐνῶ ὁ ἀββᾶς Θεόδωρος συναντοῦσε, ἀλλὰ ἡ συνάντησίς του ἦταν σὰν ρομφαία²; Ὅμως κι' αὐτὸς δὲν ἐχαιρετοῦσε κάποιον πού εὐρισκόταν ἔξω ἀπὸ τὸ κελλί του. Ὁ Ἀρσένιος ἐξ ἄλλου δὲν ἐχαιρετοῦσε οὔτε τὸν ἐρχόμενο πρὸς αὐτόν νὰ τὸν χαιρετίσῃ. Πράγματι, κάποιος ἀπὸ τοὺς πατέρες³ ἐπῆγε νὰ ἰδῆ τὸν ἀββᾶ Ἀρσένιο καὶ ὁ γέροντας ἄνοιξε, νομίζοντας ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ διακονητὴς του· ὅταν ὅμως εἶδε ποιὸς εἶ-

3. Προφανῶς ὁ Ἰσαὰκ ἐννοεῖ τὸν ἐπισκέπτη «πραγματευτὴ» πού ἐμπορευόταν τὰ λόγια μεταφέροντάς τα ἐδῶ κι' ἐκεῖ σὰν ἰδικά του, *Ἀποφθέγματα Γερόντων*, Θεόδωρος τῆς Φέρμης 3.

10 ὑπ' αὐτοῦ ἀναστῆναι καὶ εὐλογηθῆναι ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀπελθεῖν, παρητήσατο ὁ ἅγιος λέγων, οὐ μὴ ἀναστῶ, ἕως ἂν ἀπέλθῃς. Καὶ οὐκ ἀνέστη, ἕως οὐ ἀπῆλθε. Καὶ τοῦτο ἐποίει ὁ μακάριος, ἵνα μὴ δῶ αὐτοῖς προσάπαξ χεῖρα καὶ πάλιν στραφῶσι πρὸς αὐτόν.

6 **Ο** ρα τὸ ἀκόλουθον τοῦ λόγου, ἵνα μὴ εἴπῃς, ἴσως διὰ τὴν ἐλαχιστίαν αὐτοῦ καταφρόνησεν αὐτοῦ ἢ τινος ἄλλου, καὶ ἄλλον διὰ τὴν τιμὴν αὐτοῦ ἐπροσωπολήπτει καὶ συνωμίλει αὐτῷ, ἀλλ' ἐξ ἴσης ἐκτήσατο φυγὴν ἀπὸ πάντων τῶν μικρῶν 5 καὶ τῶν μεγάλων. Ἐν εἶχεν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, καταφρονεῖν τῆς ἀπαντήσεως αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἡσυχίας, τὸν μέγαν τε καὶ τὸν μικρόν, καὶ βαστάσαι τὴν μέμψιν αὐτῶν ἐπάνω αὐτοῦ ἐκ πάντων, ὑπὲρ τῆς τιμῆς τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς σιωπῆς.

7 **Ε** πιστάμεθα γάρ, ὡς ἀπῆλθε πρὸς αὐτόν ὁ μακάριος Θεόφιλος ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν κριτὴν τῆς χώρας πρὸς τιμὴν καὶ πρὸς ἐπιθυμίαν τῆς θεωρίας τοῦ ἀγίου. Ὅτε δὲ ἐκάθισε πρὸς αὐτούς, οὐδὲ πρὸς λόγον μικρὸν 5 ἀνέπαυσεν αὐτοὺς διὰ τὴν τιμὴν αὐτῶν, καίπερ ἐπιθυμοῦντας πλεῖστα ἀκοῦσαι τοῦ λόγου αὐτοῦ. Καὶ ὅτε παρεκάλεσεν αὐτόν ὁ ἀρχιεπίσκοπος περὶ τούτου, ἡσύχασε μικρὸν ὁ καλόγηρος, καὶ μετὰ τοῦτο λέγει·

‘Καὶ ἐὰν εἴπω ὑμῖν, φυλάττετε;’

10 Καὶ ὠμολόγησαν λέγοντες,

‘Ναί’.

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ γέρον·

“Ὅπου ἀκούσετε, ὅτι ἐστὶν ὁ Ἀρσένιος, μὴ ἐγγίσητε ἐκεῖσε’.

15 Εἶδες τὸ θαυμαστὸν τοῦ γέροντος· εἶδες καταφρόνησιν τῆς συντυχίας τῶν ἀνθρώπων; Οὗτος ὁ τρυγῆσας τὸν καρπὸν τῆς ἡσυχίας. Καὶ οὐκ ἐλογίσαστο ὁ μακάριος, ὅτι ἀνὴρ ἐστι καθολικὸς

4. Ἀποφθέγματα Γερόντων, Ἀρσένιος 37.

5. Ἀποφθέγματα, Ἀρσένιος 7.

ναι, ἔπεσε κάτω μὲ τὸ πρόσωπο καί, παρ' ὄλο ποῦ παρακλήθηκε ἐπιμόνως ἀπ' αὐτὸν νὰ σηκωθῆ γιὰ νὰ τὸν εὐλογῆση ὥστε νὰ φύγη, ὁ ἅγιος ἀρνήθηκε λέγοντας, 'Δὲν θὰ σηκωθῶ, προτοῦ φύγης'⁴. Καὶ δὲν ἐσηκώθηκε ἕως ὅτου ἔφυγε. Τοῦτο τὸ ἔκαμε ὁ μακάριος, γιὰ νὰ μὴ τοὺς δώσει μιὰ φορὰ τὸ δικαίωμα νὰ ἔρχονται πάλι σ' αὐτόν.

6 **Π**ρόσεχε τὴν συνέχεια τῆς διηγήσεως, γιὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι ἴσως κατεφρόνησε αὐτὸν ἢ κάποιον ἄλλον λόγῳ τῆς ἀσημαντότητός του, ἐνῶ ἐπροσωποληπτοῦσε γιὰ κάποιον ἄλλο καὶ συνομιλοῦσε μαζί του λόγῳ τοῦ ἀξιώματός του· ἐξ ἴσου ἀπέφευγε τοὺς πάντες, μικροὺς καὶ μεγάλους. Ἐνα πρᾶγμα εἶχε στὰ μάτια του, νὰ περιφρονῆ τὴν συνάντησί τους χάριν τῆς ἡσυχίας, εἴτε μεγάλοι ἦταν εἴτε μικροί, καὶ νὰ φορτώνεται τὴν κατηγορία γι' αὐτὰ ἀπὸ ὄλους, χάριν τῆς ἀξίας τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς σιωπῆς.

7 **Γ**νωρίζομε πράγματι, ὅτι ἐπῆγε σ' αὐτόν ὁ μακάριος Θεόφιλος ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἔχοντας μαζί του καὶ τὸν κυβερνήτη τῆς χώρας, διότι ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἔχουν τὴν τιμὴ νὰ ἰδοῦν τὸν ἅγιο. Ὄταν ἐκάθησε δίπλα τοὺς δὲν τοὺς εὐχαρίστησε οὔτε μὲ ἓνα σύντομο λόγο γιὰ τὴν τιμὴ ποῦ τοῦ ἔκαμαν, ἂν καὶ πολὺ ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἀκούσουν τὸν λόγο του. Καὶ ὅταν τὸν παρεκάλεσε ὁ ἀρχιεπίσκοπος σχετικὰ, ἠσύχασε λίγο ὁ καλόγηρος, καὶ ἔπειτα εἶπε·

‘Καὶ ἂν σᾶς εἰπῶ κάτι, θὰ τὸ φυλάξετε;’.

Αὐτοὶ ὡμολόγησαν,

Ναί.

Καὶ τοὺς εἶπε·

“Ὅπου ἀκούσετε ὅτι εἶναι ὁ Ἀρσένιος, μὴ πλησιάσετε ἐκεῖ”⁵.

Βλέπεις τὸν θαυμάσιο τρόπο τοῦ γέροντος; Εἶδες καταφρόνησι τῆς συναναστροφῆς τῶν ἀνθρώπων; Αὐτὸς εἶναι ποῦ ἐτρύγησε τὸν καρπὸ τῆς ἡσυχίας. Δὲν ἐσκέφθηκε ὁ μακά-

καὶ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τοῦτο διενοήσατο, ὅτι ἐγὼ
προσάπαξ ἀπέθανον τῷ κόσμῳ. Τί ὠφελεῖ ὁ νεκρὸς τοὺς
20 ζῶντας; Καὶ ἐμέμψατο αὐτὸν ὁ ἀββᾶς Μακᾶριος μέμψιν πε-
πληρωμένην ἀγάπης, λέγων·

‘Τί φεύγεις ἐξ ἡμῶν;’

Καὶ ἀπελογίσατο ὁ γέρον ἀπολογία ἀθαυμαστὴν καὶ ἀξιέπαι-
νον, λέγων.

25 ‘Ὁ Θεὸς οἶδεν, ὅτι ἀγαπῶ ὑμᾶς, ἀλλ’ οὐ δύναμαι εἶναι
μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ τῶν ἀνθρώπων’.

Καὶ τὴν γνῶσιν ταύτην τὴν θαυμαστὴν, οὐχ ἐτέρωθεν, ἀλλ’ ἐκ
τῆς θεϊκῆς φωνῆς ἐξέμαθεν· ‘Ἀρσένιε’, γὰρ φησι, ‘φεῦγε τοὺς
ἀνθρώπους, καὶ σῶζη’.

8 **Μ**ηδεὶς ἀνθρώπος τῶν ἀργῶν καὶ ἀγαπώντων τὰς συντυ-
χίας ἀναιδευθῆ καὶ ἀναλύση ταῦτα ἐν τῇ καταστροφῇ τῶν
λόγων αὐτοῦ καὶ λαλήση κατέναντι τούτων, ὅτι ἀνθρώπινον
εὐρημὰ ἐστὶν ἐν τῇ ἀφορμῇ τῆς ἡσυχίας εὐρεθέν· διότι διδαχὴ
5 ἐστὶν οὐράνιος. Καὶ ἵνα μὴ νομίσωμεν, ὅτι τοῦτο ἐρρέθη αὐτῷ
τοῦ φυγεῖν καὶ ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ μὴ ἐξίσης καὶ ἐκ
τῶν ἀδελφῶν φυγεῖν, μετὰ τὸ καταλιπεῖν αὐτὸν τὸν κόσμον καὶ
ἐλθεῖν καὶ οἰκῆσαι τὴν λαύραν, πάλιν ἠῤῥατο τῷ Θεῷ, πῶς κα-
λῶς ζῆσαι δυνηθῆ· ‘Κύριε’, φησὶν, ‘ὁδήγησον με πῶς σωθῶ’.
10 Καὶ ἐδόκει, ὅτι ἄλλο τι μέλλει ἀκοῦσαι. Καὶ φωνῆς δεσποτικῆς
πάλιν ἤκουσεν ἐκ δευτέρου τῆς αὐτῆς· ‘Ἀρσενιε, φεῦγε, σιώπα,
ἡσύχαζε’. Καὶ ἐάν, φησί, πολὺ ὠφελεῖ ἡ θεὰ καὶ ἡ ὁμιλία τῶν

6. Ἀποφθέγματα, Ἀρσένιος 13. Ἦταν ὁ ἀββᾶς Μᾶρκος κατὰ τὸ κείμενο

ριος ὅτι ἐμπρός του ἦταν ὁ πατριάρχης, ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας· ἀλλὰ ἐσκέφθηκε μόνο τοῦτο, ὅτι ἐγὼ ἀπέθανα μιὰ γιὰ πάντα ὡς πρὸς τὸν κόσμο. Τί ὠφελεῖ ὁ νεκρὸς τοὺς ζωντανούς; Ὁ ἀββᾶς Μακάριος τὸν ἐμέμφθηκε μὲ πολλὴ ἀγάπη, λέγοντας·

‘Γιατί φεύγεις ἀπὸ μᾶς;’

Καὶ ἀπολογήθηκε ὁ γέροντας μὲ θαυμάσια καὶ ἀξιέπαινη αἰτιολογία, λέγοντας·

“Ὁ Θεὸς γνωρίζει ὅτι σᾶς ἀγαπῶ, ἀλλὰ δὲν μπορῶ νὰ εἶμαι συγχρόνως μαζί μὲ τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους”⁶.

Κι’ αὐτὴν τὴν θαυμαστὴ γνῶσι δὲν τὴν ἔμαθε ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ, παρὰ ἀπὸ τὴν θεϊκὴ φωνή. Διότι λέγει· «Ἀρσένιε, φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους καὶ θὰ σωθῆς»⁷.

8 **Κ**ανένας ἀπὸ τοὺς ἀργόσχολους ἀνθρώπους ποὺ ἀγαποῦν τὶς συναναστροφές ἄς μὴ τολμήσῃ νὰ ἀμφισβητήσῃ καὶ νὰ ἀντικρούσῃ αὐτὰ τὰ λόγια, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἀποτελοῦν ἀνθρώπινο εὔρημα ποὺ ἐπινοήθηκε γιὰ αἰτιολόγησι τῆς ἡσυχίας· διότι εἶναι διδαχὴ οὐράνια⁸. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσωμε ὅτι τοῦτο τοῦ ἐλέχθηκε ἀπλῶς γιὰ νὰ φύγῃ καὶ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν κόσμο, ὄχι ὅμως ἐπίσης νὰ φύγῃ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς, ὁ Ἀρσένιος μετὰ τὴν ἐγκατάλειψι τοῦ κόσμου καὶ τὸν ἐρχομὸ γιὰ νὰ κατοικήσῃ στὴν λαύρα, πάλι προσευχήθηκε στὸ Θεὸ καὶ ζήτησε πῶς θὰ μπορέσῃ νὰ ζήσῃ καλὰ· ‘Κύριε’, λέγει, ὁδήγησέ με πῶς θὰ σωθῶ’. Καὶ ἐνόμισε ὅτι θὰ ἄκουε κάτι ἄλλο. Καὶ ἄκουσε πάλι γιὰ δευτέρῃ φορὰ τὴν ἴδια δεσποτικὴ φωνή· “Ἀρσένιε, φεῦγε, σιώπα, ἡσύχαζε”⁹. Καὶ ἄν, λέγει, πολὺ ὠφελῆ ἡ θεὰ καὶ ἡ συνομιλία

τῶν Ἀποφθεγμάτων, ὄχι ὁ Μακάριος.

7. Ἀποφθέγματα, Ἀρσένιος 1.

8. Ἐφ’ ὅσον ὁ Ἀρσένιος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἔλαβε τὴν θεία ἐντολὴ μὲ τὴν φωνή, «φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους καὶ θὰ σωθῆς». Καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα στὴν ἔρημο.

9. Ἀποφθέγματα, Ἀρσένιος 2.

ἀδελφῶν, ἀλλ' οὕτως οὐκ ὠφελεῖ σοι τὸ συντυχεῖν αὐτοῖς, ὡς τὸ φυγεῖν ἐξ αὐτῶν.

9 **Κ** αὶ ὡς ἐδέξατο ταῦτα ὁ μακάριος Ἀρσένιος ἐν ἀποκαλύψει τῆ θεικῆ, ὡς ἦν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐπετράπη φυγεῖν καὶ μετὰ τῶν ἀδελφῶν δὲ πάλιν γενομένῳ τὸ αὐτὸ ἐρρέθη αὐτῷ, τότε ἐβεβαίωσε καὶ ἔγνω, ὅτι οὐκ ἀρκεῖ αὐτῷ εἰς κτῆσιν
5 ζωῆς ἀγαθῆς τὸ φυγεῖν μόνον ἀπὸ τῶν κοσμικῶν, ἀλλ' ἐπίσης ἐκ πάντων. Μὴ γὰρ δύναται τις ἀντιστῆναι καὶ εἰπεῖν πρὸς τὴν θείαν φωνήν;

10 **Κ** αὶ τῷ θείῳ δὲ Ἀντωνίῳ ἐρρέθη ἐν ἀποκαλύψει, 'Ἐὰν θέλῃς', φησὶν, 'ἡσυχάσαι, οὐχὶ μόνον εἰς Θηβαῖδα ἀπέλθῃς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐσωτέραν ἔρημον'. Ἐὰν οὖν ὁ Θεὸς ἐπιτρέπη ἡμῖν φυγεῖν ἐκ πάντων, καὶ οὕτως ἀγαπᾷ τὴν ἡσυχίαν, ὁπότεν ὑπομείνωσιν ἐν αὐτῇ οἱ ἀγαπῶντες αὐτόν, τίς ἐστὶν ὁ προφασιζόμενος προφάσεις, παραμένειν τῇ συντυχίᾳ καὶ τῷ πλησιασμῷ τῶν ἀνθρώπων; Ἐὰν δὲ τῷ Ἀντωνίῳ καὶ τῷ Ἀρσενίῳ ὠφέλιμος ἡ φυγὴ καὶ ἡ φυλακὴ, πόσω μᾶλλον τοῖς ἀσθενέσι; Καὶ ἐὰν τούτους, ὧν ὁ κόσμος ὅλος ἔχρηζε καὶ τοῦ
10 λόγου καὶ τῆς θεᾶς καὶ τῆς βοηθείας αὐτῶν, ἐτίμησεν ὁ Θεὸς τοῦ εἶναι αὐτοὺς ἐν ἡσυχίᾳ, πλεον τῆς ἀντιλήψεως πάσης τῆς ἀδελφότητος, μᾶλλον δὲ τῆς ἀνθρωπότητος, πόσω μᾶλλον τῷ μὴ δυναμένῳ ἑαυτὸν φυλάξαι καλῶς;

11 **Ο** ἴδαμεν καὶ ἄλλον τινὰ τῶν ἀγίων, ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἡσθένει καὶ ἦν κεκλεισμένος ἐν ἄλλῳ κελλίῳ· καὶ ὅτε κατεκράτησε τὴν συμπάθειαν αὐτοῦ ἐν ὅλῃ τῇ ἀρρωστίᾳ αὐτοῦ καὶ οὐκ ἐξῆλθε θεάσασθαι αὐτόν, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐξόδου αὐτοῦ ἐκ τοῦ βίου ἔπεμψε, λέγων αὐτῷ· Εἰ καὶ οὐκ ἦλθες πρὸς με
5 ἕως ἄρτι, ἀλλὰ νῦν ἐλθέ, καὶ ἴδω σε πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν με τοῦ

τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ δὲν ὠφελεῖ τόσο ἡ συνάντησίς των, ὅσο ἡ φυγή ἀπὸ αὐτούς.

- 9 **Α**φοῦ ὁ μακάριος Ἀρσένιος ἐδέχθηκε αὐτὰ μὲ θεϊκὴ ἀποκάλυψι, ὅταν ἦταν στὸν κόσμο, καὶ ἔλαβε τὴν ἐντολὴ νὰ φύγη, ὅταν ἦλθε στοὺς ἀδελφούς καὶ τοῦ ἐλέχθηκε πάλι τὸ ἴδιο, τότε ἐβεβαιώθηκε καὶ ἔμαθε ὅτι δὲν τοῦ ἀρκεῖ γιὰ τὴν ἀπόκτησι τῆς ἀγαθῆς ζωῆς νὰ φύγη μόνο ἀπὸ τοὺς κοσμικούς, ἀλλὰ πρέπει νὰ φύγη γενικὰ ἀπὸ ὅλους. Μήπως λοιπὸν μπορεῖ κανεὶς ν' ἀντισταθῆ καὶ νὰ φέρῃ ἀντίρρησι στὴν θεία φωνή;
- 10 **Κ**αὶ στὸν θεῖο Ἀντώνιο ἐλέχθηκε μὲ ἀποκάλυψι: "Ἄν θέλῃς νὰ ἡσυχάσης, νὰ ἀπέλθῃς ὄχι μόνο στὴν Θηβαΐδα, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐσώτερη ἔρημο»¹⁰. "Ἄν λοιπὸν ὁ Θεὸς μᾶς παραγγέλλῃ νὰ φεύγωμε ἀπὸ τὰ πάντα καὶ ἐπιθυμῆ τόσο πολὺ νὰ κατοικοῦν στὴν ἡσυχία οἱ φίλοι του, ποιὸς εἶναι αὐτὸς πὺ ἐπικαλεῖται προφάσεις, γιὰ νὰ ἐπιμένῃ στὶς συναντήσεις καὶ τὶς προσεγγίσεις τῶν ἀνθρώπων; Καὶ ἂν ἡ φυγὴ καὶ ἡ προφύλαξις ἦταν ὠφέλιμη στὸν Ἀντώνιο καὶ τὸν Ἀρσένιο, πόσο περισσότερο εἶναι στοὺς ἀσθενεῖς; Καὶ ἂν τὸ νὰ εὐρίσκωνται αὐτοί, τῶν ὁποίων ὄλος ὁ κόσμος ἐχρειαζόταν τὸν λόγο, τὴν θέα καὶ τὴν βοήθεια, σὲ ἡσυχία, ὁ Θεὸς ἐθεώρησε ἀνώτερο ἀπὸ τὴν βοήθεια ὅλης τῆς ἀδελφότητος, ἢ μᾶλλον ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος, πόσο μᾶλλον τὸ νὰ εὐρίσκεται σὲ ἡσυχία ἐκεῖνος πὺ δὲν μπορεῖ νὰ φυλάξῃ τὸν ἑαυτό του καλά;
- 11 **Γ**νωρίζομε καὶ γιὰ κάποιον ἄλλον ἅγιο, ἔγκλειστον, ὅτι ὁ ἀδελφός του πὺ ἐζοῦσε σὲ ἄλλο κελλι ἦταν ἀσθενής. Ἀφοῦ συγκράτησε τὴν συμπάθειά του σὲ ὅλη τὴν περίοδο τῆς ἀσθενείας του καὶ δὲν ἐβγῆκε νὰ τὸν ἰδῆ, ἐκεῖνος κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐξόδου του ἀπὸ τοῦτον τὸν βίον ἔστειλε μῆνυμα λέγοντάς του: "Ἄν καὶ δὲν ἦλθες πρὸς ἐμένα ἕως

10. Ἀθανασίου, *Βίος Ἀντωνίου* 49.

κόσμου, ἢ κἄν ἐν νυκτί, ὅπως ἀσπάσωμαί σε καὶ ἀναπαύσωμαι'. Καὶ οὐκ ἐπέισθη ὁ μακάριος οὐδὲ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ, ἐν ἣ ἔωθεν ἡ φύσις συμπάσχειν ἀλλήλοις καὶ ὑπερβαίνειν τὸν ὄρον
 10 τοῦ θελήματος, ἀλλ' εἶπεν, ἐὰν ἐξέλθω, οὐ καθαρισθήσομαι ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅτι τοὺς πνευματικοὺς ἀδελφούς ἠμέλησα ἐπισκέψασθαι, τὴν φύσιν δὲ ἐτίμησα πλέον τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἀπέθανεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ οὐκ εἶδεν αὐτόν.

12 **Μ**ηδεὶς οὖν ἐν ραθυμίᾳ τῶν λογισμῶν προφασίσηται, ὡς ἀδύνατα εἶναι καὶ καταλύσῃ αὐτὰ καὶ καταργήσῃ τὴν ἡσυχίαν αὐτοῦ, ἀθετήσας τὴν περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν. Καὶ ἐὰν τὴν φύσιν τὴν οὕτως ἰσχυρὰν ἐνίκησαν οἱ ἅγιοι, καὶ ὁ Χριστός ἠνίκα τὰ τέκνα αὐτοῦ ἀμελοῦνται, ἀγαπᾷ ὅτε τιμᾶται ἡ ἡσυχία, ποία ἀνάγκη ἄλλῃ δύναται γενέσθαι σοι, μὴ δυναμένη καταφρονηθῆναι ὑπὸ σοῦ, ἠνίκα ἐμπέσῃς ἐν αὐτῇ; Ἡ ἐντολὴ ἐκείνη ἡ λέγουσα, «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς δια-
 5 νοίας σου, πλέον ὅλου τοῦ κόσμου καὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν αὐτῆς», οὕτω πληροῦται, ἠνίκα ὑπομείνεις ἐν τῇ ἡσυχίᾳ σου. Καὶ ἡ ἐντολὴ ἡ λέγουσα περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον ἔσωθεν ταύτης ἐστὶ κεκλεισμένη. Θέλεις κτήσασθαι τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολὴν ἐντὸς τῆς ψυχῆς σου;
 15 Μάκρυνον ἑαυτὸν ἐξ αὐτοῦ, καὶ τότε κατακαίεται ἐν σοὶ ἡ ἔκκαυσις τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, καὶ χαρήσῃ ἐπὶ τῇ θεᾷ αὐτοῦ, ὥσπερ ἐπὶ ἀγγέλου φωτός. Θέλεις πάλιν ἵνα διψήσωσί σε οἱ ἀγαπῶντές σε; Ὁρισμέναις ἡμέραις θεάσαι τὰς ὄψεις αὐτῶν. Ὡς ἀληθῶς ἡ πεῖρα διδάσκαλος πάντων. Γίνου ὑγιής.

20 Τῷ δὲ Θεῷ ἡμῶν χάρις καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τώρα, τουλάχιστον έλα τώρα, για να σε ιδώ, πριν εξέλθω από τον κόσμο, έστω και την νύκτα, για να σε χαιρετήσω και αναπαυθώ'. Και ο μακάριος γέροντας δέν επείσθηκε ούτε εκείνη την ώρα, κατά την όποία ή φύσις συνηθίζει να συμπάσχει αδελφικά και να ξεπερνά τα όρια τής βουλήσεως, αλλά είπε: "Αν εξέλθω, δέν θα έχω καθαρή καρδιά ενώπιον του Θεού, άφοϋ άμέλησα να επισκεφθώ τους πνευματικούς αδελφούς, έτίμησα όμως την φύσι περισσότερο από τον Χριστό'. Και απέθανε ο αδελφός του, χωρίς να τον ιδή.

12 **Κ**ανένας λοιπόν να μή προφασισθῆ λόγω ραθυμίας τών λογισμών, ότι αυτά είναι αδύνατα, και τα καταλύση και καταργήση την ήσυχία του, άθετώντας την πρόνοια του Θεού γι' αυτόν. "Αν οι άγιοι ένίκησαν την τόσο δυνατή φύσι και ο Χριστός, έστω και αν τα τέκνα του άμελοϋνται, έπιθυμή να τιμάται ή ήσυχία, ποιά άλλη ανάγκη μπορεί να ύπαρχει για σένα που να μή μπορή να καταφρονήσης, όταν πέσης σ' αυτήν; Η έντολή εκείνη που λέγει, «να αγαπήσης τον Κύριο τον Θεό σου με όλη την καρδιά σου και με όλη την ψυχή σου και με όλη την διάνοιά σου, περισσότερο από τον κόσμο και την φύσι και τα δικά της»¹¹, έκπληρώνεται όταν κατοικῆς στην ήσυχία. Και ή έντολή που λέγει περι τής αγάπης του πλησίον, είναι κλεισμένη μέσα σ' αυτήν¹². Θέλεις ν' άποκτήσης την αγάπη του πλησίον μέσα στην ψυχή σου κατά την ευαγγελική έντολή; Απομακρύνσου απ' αυτόν, και τότε θ' ανάψη μέσα σου ή φλόγα τής αγάπης του και θα χαρῆς με την θέα του, σαν με την θέα ενός άγγέλου φωτός. Θέλεις πάλι να σε ποθήσουν αυτοι που σε αγαποϋν; Βλέπε τα πρόσωπα τους ώρισμένες μόνο ήμέρες. Άληθινά ή πείρα είναι διδάσκαλος σε όλα. Να είσαι υγιής.

Εύγνωμοσύνη στον Θεό και δόξα στους αιώνες τών αιώνων. Γένοιτο.

11. Ματθ. 22,37. Δευτ. 6,5.

12. Ματθ. 22,39.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΔΕΛΦΟΝ ΦΥΣΙΚΟΝ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ
ΠΡΟΤΡΕΠΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΝΤΑ ΕΝ ΓΡΑΜΜΑΣΙΝ
ΕΝΔΗΜΗΣΑΙ ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΝ, ΟΙΚΟΥΝΤΑ ΕΝ ΤΩ ΚΟΣΜΩ,
ΚΑΙ ΔΙΨΩΝΤΑ ΘΕΑΣΑΣΘΑΙ ΑΥΤΟΝ

1 **Ο**ύχ ὡς αὐτὸς νομίζεις, ἡμεῖς δυνατοὶ ἐσμεν, ὦ μακάριε,
καὶ ἴσως οὐ γινώσκεις τὴν ἀσθένειάν μου. Εὐχερῆς οὖν
σοι ἡ ἀπώλειά μου, καὶ διὰ τοῦτο αἰτεῖς παρ' ἐμοῦ ἀεὶ,
ὡς ὑπὸ τῆς φύσεως κατακαϊόμενος κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτῆς,
5 ὅπερ οὐκ ἔδει ἡμᾶς μεριμνῆσαι καὶ σὲ ἐρᾶν. Τοῦτο μὴ αἰτήσης
παρ' ἐμοῦ μόνον τὸ ἀναπαῦον τὴν σάρκα καὶ τὸ φρόνημα αὐτῆς,
ὦ ἀδελφέ, ἀλλὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου περιποιήσαι.
Πρὸς μικρὸν χρόνον, καὶ παρερχόμεθα ἐκ τοῦ αἰῶνος τούτου.

2 **Π**όσοις προσώποις ἔχω ἀπαντῆσαι ὅταν ἔλθω ἐκεῖσε, καὶ
πόσους τρόπους ἀνθρώπων καὶ τόπους, ἕως ἂν στραφῶ
εἰς τὸν τόπον μου; Καὶ πόσας αἰτίας λογισμῶν δέχεται ἡ ψυχὴ
μου ἐν τῇ ἀπαντήσει αὐτῶν, καὶ πόσῃν σύγχυσιν ὑπομένει ἐν
5 τοῖς πάθεσι τοῖς ἐξυπνιζομένοις ἐν αὐτῇ, ἐξ ὧν μικρὸν ἀνεπαύ-
θη; Καὶ ταῦτα μὲν οὐκ ἀγνοεῖς. Βλάπτει γὰρ τὸν μοναστήν ἡ
θεωρία τῶν κοσμικῶν. Καὶ τοῦτο σὺ γινώσκεις. Καὶ βλέπε πό-
σῃν ἀλλοίωσιν δέχεται κατὰ διάνοιαν ὁ χρόνον πολὺν ἡσυχά-

* Ἡ ἐπιστολὴ 2 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ κείμενο ὑπ' ἀριθμὸ 42 τῆς συριακῆς ἐκδόσεως τοῦ Bedjan.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 2

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΑΔΕΛΦΟ
ΠΟΥ ΤΟΝ ΠΡΟΕΤΡΕΨΕ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΑΡΑΚΑΛΕΣΕ ΜΕ ΓΡΑΜ-
ΜΑΤΑ ΝΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΦΘΗ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΠΟΥ ΚΑΤΟΙ-
ΚΟΥΣΕ, ΔΙΟΤΙ ΕΔΙΨΟΥΣΕ ΝΑ ΤΟΝ ΙΔΗ*

1 **Δ**εν είμαι τόσο δυνατός, όπως νομίζεις εσύ, μακάριε, και ίσως δεν γνωρίζεις την ασθένειά μου. Σου είναι λοιπόν εύκολη ή απώλειά μου, και γι' αυτό σαν άνθρωπος που κατακαίεται από την φύσι κατά την συνήθειά της, ζητείς πάντοτε από έμένα κάτι που εγώ δεν πρέπει να φροντίζω να σε αγαπῶ. Να μη ζητείς από έμένα, αδελφέ μου, τοῦτο μόνο, αυτό που αναπαύει την σάρκα και τὸ φρόνημα τῆς σαρκός¹, ἀλλὰ να αγαπᾶς τὴν σωτηρία τῆς ψυχῆς μου. Λίγο καιρὸ ἀκόμη, και θὰ φύγω ἀπὸ τοῦτον τὸν κόσμο.

2 **Π**όσα πρόσωπα πρόκειται να συναντήσω όταν ἔλθω ἐκεῖ και πόσους τρόπους ἀνθρώπων και τόπους, ἕως οὔτου ἐπιστρέψω στὸν τόπο μου; Πόσες αἰτίες λογισμῶν θὰ δεχθῆ ἡ ψυχὴ μου όταν τοὺς συναντήσω, και πόση σύγχυση θὰ ὑπομείνη με τὰ πάθη που ξυπνοῦν μέσα της, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πρὸ ὀλίγου ἀναπαύθηκε; Και αὐτὰ βέβαια δὲν τὰ ἀγνοεῖς. Ὅτι δηλαδὴ ἡ θεὰ τῶν κοσμικῶν βλάπτει τὸν μοναχό. Και αὐτὸ τὸ γνωρίζεις εσύ. Και πρόσεχε πόση ἀλλοίωσι προκαλεῖται στὸν νοῦ ἐκείνου που ἡσυχάζει πολὺν χρόνον μόνος

1. Ρωμ. 8,5έε.

ζων καθ' ἑαυτόν, ὁπότε πάλιν ἐν τούτοις πέση ἐξαίφνης, καὶ
 10 ὄρᾳ καὶ ἀκούει τι παρὰ τὸ ἔθος ἑαυτοῦ. Ἐὰν δὲ καὶ ἡ ἀπάντησις
 τῶν μοναχῶν βλάβη τὸν ἐν ἀγῶνι ὄντα καὶ ἀκμὴν πολεμοῦντα
 μετὰ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ, ὁπότε οὐ συμφωνοῦσι τῇ καταστά-
 σει αὐτοῦ, ἐννόησον εἰς ποῖον φρέαρ πίπτομεν, ἵνα ρυσθῶμεν
 τοῦ σκόλοπος τοῦ ἐχθροῦ ἡμῶν, μάλιστα οἱ ἐν πολλῇ πείρᾳ
 15 κτησάμενοι ἐπίγνωσιν; Διὰ τοῦτο οὖν χωρὶς ἀνάγκης ποιῆσαι
 τοῦτο, μὴ ἐξαιτήσης παρ' ἐμοῦ.

3 **Μ** ἡ ἀπατήσωσιν ἡμᾶς οἱ λέγοντες, οὐδὲν βλάψει ἡμᾶς ἐν
 τινι τὸ ἀκοῦσαι καὶ τὸ ἰδεῖν. Ἴσοι γάρ ἐσμεν ἐν τῇ ἐρήμῳ
 καὶ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐν τῷ κελλίῳ ἡμῶν καὶ οὐ δεχόμεθα ἀλ-
 λοίωσιν κακὴν, οὐδὲ αἰσθανόμεθα ἐν τῇ ἀπαντήσει τῶν προ-
 5 σῶπων καὶ τῶν πραγμάτων τῆς ὀχλήσεως τῶν παθῶν. Οἱ λέ-
 γοντες ταῦτα, οὔτε εἰ πληγῇ πλήσσονται γινώσκουσιν. Ἡμεῖς
 γὰρ ἀκμὴν οὐκ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν υἰεῖαν ταύτην τῆς ψυχῆς.
 Ἐχομεν γὰρ τραύματα ὀζόμενα καὶ ἐὰν ἀφεθῶσι κἂν μίαν ἡμέ-
 ραν ἀνεπιμέλητα καὶ μὴ ἐπιδεσμούμενα καὶ μὴ ἐμπλασθῶσιν
 10 ἐμπλάστροις καὶ μὴ ἐπιδεσμίοις ἐπισφιγθῶσι, σκωληκιῶσιν.

του, όταν ξαφνικά πέση πάλι σ' αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ βλέπη καὶ ἀκούη κάτι ἔξω ἀπὸ τὴν συνήθειά του. Καὶ ἐὰν ἡ συνάντησις τῶν μοναχῶν βλάπτει αὐτὸν πού εὐρίσκεται στὸν ἀγῶνα καὶ πολεμεῖ ἀκόμη μὲ τὸν ἀντίπαλό του, ὅταν οἱ ἀδελφοὶ δὲν συμφωνοῦν μὲ τὴν ἄποψί του, σκέψου σὲ ποιὸ πηγάδι πέφτομε, γιὰ νὰ σωθοῦμε ἀπὸ τὴν παγίδα τοῦ ἐχθροῦ μας, μάλιστα ὅσοι ἀπὸ τὴν πολλὴ πεῖρα ἀποκτήσαμε ἐπίγνωσι; Γι' αὐτὸ λοιπὸν μὴ μοῦ ζητήσης νὰ τὸ κάμω αὐτὸ χωρὶς ἀνάγκη.

3 **Α** ς μὴ μᾶς ἐξαπατοῦν ὅσοι λέγουν ὅτι τὸ ν' ἀκούσωμε καὶ νὰ ἰδοῦμε δὲν θὰ μᾶς βλάβῃ σὲ τίποτε· διότι εἴμαστε πάντοτε οἱ ἴδιοι στὸν λογισμό, ὅπου κι' ἂν εἴμαστε, εἴτε στὴν ἔρημο εἴτε στὸν κόσμο, εἴτε μέσα στὸ κελλί εἴτε ἔξω, διότι δὲν ταρασσόμαστε ἀπὸ τὴν καλωσύνη μας καὶ δὲν δεχόμαστε κακὴ ἀλλοίωσι οὔτε αἰσθανόμαστε τὴν ἐνόχλησι τῶν παθῶν κατὰ τὴν συνάντησι τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων. Αὐτοὶ πού τὰ λέγουν αὐτά, οὔτε ἂν πληγωθοῦν θὰ τὸ ἀντιληφθοῦν. Ἐγὼ ὅμως δὲν ἔφθασα ἀκόμη σ' αὐτὴν τὴν ψυχικὴ ὑγεία. Ἔχω πολλὰ τραύματα ἀνοικτά, πού, ἂν ἀφεθοῦν ἔστω καὶ μιὰ ἡμέρα ἀπεριποίητα καὶ ἄδετα καὶ δὲν σφιχθοῦν μὲ ἔμπλαστρα καὶ ἐπιδέσμους, θὰ σκουληκιάσουν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ'

ΣΤΑΛΕΙΣΑ ΠΡΟΣ ΤΙΝΑ ΑΓΑΠΗΤΟΝ ΑΥΤΟΥ

ΔΙΔΑΣΚΕΙ ΔΕ ΕΝ ΑΥΤΗΙ ΤΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΗΣΥΧΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΩΣ ΠΟΛΛΟΙ ΔΙΑ ΤΟ ΜΗ ΓΙΝΩΣΚΕΙΝ ΑΥΤΑ ΑΜΕΛΟΥΣΙΝ ΕΙΣ
ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΝ ΤΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΘΑΥΜΑΣΤΗΝ· ΚΑΙ ΟΤΙ ΟΙ ΠΛΕΙ-
ΣΤΟΙ ΕΚΡΑΤΗΣΑΝ ΤΟ ΚΑΘΙΣΜΑ ΤΩΝ ΚΕΛΛΙΩΝ ΕΚ ΔΙΔΑΧΗΣ, ΤΗΣ
ΠΟΡΕΥΟΜΕΝΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ, ΜΕΤΑ ΣΥΝΤΟΜΟΥ
ΣΥΝΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΗΣ ΤΗΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙ ΤΗΣ ΗΣΥΧΙΑΣ

1 **Α** δελφέ, ἐπειδὴ ἠναγκάσθην ἐκ τοῦ ὀφείλοντος ἐπιστεῖλαι
σοι περὶ τῶν ὀφειλομένων ἐξ ἀνάγκης, γνωρίζω τῇ
ἀγάπῃ σου ἐν τοῖς γράμμασί μου κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν
ἡμῶν τὴν πρὸς σέ, ὅτι εὐρόν σε ἐν τῇ ἀκριβείᾳ τῆς πολιτείας
s τεθεικότα ἑαυτόν, πορευθῆναι ἐν τῷ τῆς ἡσυχίας καθίσματι.

2 **Ε** γὰρ γοῦν ὅπερ ἤκουσα ἐκ τῶν διακριτικῶν περὶ τῆς ἐργα-
σίας ταύτης, ἠνίκα κατὰ διάνοιαν λάβω τὴν συναγωγὴν
τῶν ρημάτων αὐτῶν μετὰ πείρας τῆς ἐγγύθεν, δι' ἧς ἐν αὐτοῖς
τοῖς πράγμασιν ἐγὼ ἐπίρασα, τῇ μνήμῃ σου ἐντυπῶ ἐν συν-
s τόμῳ λόγῳ, ἠνίκα καὶ σὺ συνεργήσεις σεαυτῷ ἐκ τῆς ὁμιλίας
τῆς ἐπιστολῆς ἐν σπουδῇ τῇ γινομένη ἐν σοί. Διότι ἐν συνέσει
τῆς σοφίας μέλλεις προσεγγίσει τῇ ἀναγνώσει τῶν συναχθέν-
των λόγων, τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἡμῶν ταύτῃ, ἔξωθεν τῆς συνή-
θους ἀναγνώσεως, καὶ ὡς φῶς τι λαβεῖν αὐτὴν ἐν τῇ λοιπῇ

* Ἡ ἐπιστολὴ 3 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 66 κείμενο τῆς συρια-
κῆς ἐκδόσεως τοῦ Bedjan.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 3

ΣΤΑΛΜΕΝΗ ΠΡΟΣ ΚΑΠΟΙΟΝ ΦΙΛΟ ΤΟΥ
ΔΙΣΑΣΚΕΙ Σ' ΑΥΤΗΝ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΗΣΥΧΙΑΣ, ΚΑΙ
ΠΩΣ ΠΟΛΛΟΙ ΑΓΝΟΩΝΤΑΣ ΑΥΤΑ ΠΑΡΑΜΕΛΟΥΝ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ
ΘΑΥΜΑΣΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΟΤΙ ΟΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΙ ΕΚΡΑΤΗΣΑΝ
ΤΟ ΚΑΘΙΣΜΑ ΣΤΑ ΚΕΛΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΟΝΑΧΙΚΗ ΠΑΡΑ-
ΔΟΣΙ, ΜΑΖΙ ΜΕ ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΛΟΓΙΩΝ
ΧΡΗΣΙΜΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΗΓΗΣΙ ΤΗΣ ΗΣΥΧΙΑΣ*

1 **Α**δελφέ, ἐπειδὴ ἀπὸ καθήκον ἀναγκάσθηκα νὰ σοῦ
γράψω περὶ τῶν πραγμάτων ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα
στὴν ἄσκησι, πληροφοροῦ τὴν ἀγάπη σου μὲ αὐτὸ τὸ
γράμμα μου σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεσι ποὺ σοῦ ἔδωσα, ὅτι
σὲ εὐρῆκα νὰ ἀκολουθῆς ἀκριβῆ διαγωγὴ καὶ προετοιμα-
σμένον γιὰ νὰ ἐγκατασταθῆς στὸ κάθισμα τῆς ἡσυχίας.

2 **Ε**γὼ λοιπὸν θὰ ἐντυπώσω στὴν μνήμη σου μὲ σύντομα
λόγια ὅσα ἄκουσα γι' αὐτὴν τὴν ἡσυχαστικὴ ζωὴ ἀπὸ
τοὺς διακριτικοὺς πατέρες, συνδυάζοντας τὰ λόγια τους μὲ
σκέψεις ἀπὸ τὴν προσωπικὴ μου πεῖρα, ποὺ ἀπέκτησα διὰ
τῆς ἀσχολίας στὰ πράγματα, ὥστε καὶ σὺ, διαβάζοντας τὴν
ἐπιστολὴ μου μὲ τὸν ζῆλο ποὺ σὲ διακρίνει, νὰ ἐνισχύσης
τὸν ἑαυτὸ σου. Διότι πρέπει νὰ προσεγγίσης τὴν ἀνάγνωσι
τῶν συναγμένων σ' αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴ μου λογίων μὲ σύ-
νεσι καὶ ὄχι μὲ τὴν συνηθισμένη ἀμέλεια, καὶ νὰ τὴν λάβης
ὡς κάποιο φῶς στὴν ὑπόλοιπη ἀνάγνωσι, λόγῳ τῆς μεγάλης

10 ἀναγνώσει, διὰ τὴν πολλὴν δύναμιν τὴν κεκρυμμένην ἐν αὐτῇ, ἵνα μάθῃς τί ἐστὶ τὸ κάθισμα τῆς ἡσυχίας καὶ τί ἐστὶν ἡ ἐργασία αὐτῆς καὶ ποῖα μυστήρια κέκρυπται ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ καὶ διατί τινες τὴν δικαιοσύνην τὴν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων πολιτευομένην σμικρύνουσι καὶ προκρίνουσιν αὐτῆς τὰς θλίψεις καὶ
15 τοὺς ἀγῶνας τοῦ καθίσματος τοῦ ἡσυχαστικοῦ καὶ μοναστικοῦ βίου.

3 **Ε** ἂν θέλῃς εὐρεῖν ζωὴν ἄφθαρτον ἐν ταῖς ἡμέραις σου ταῖς μικραῖς, ὧ̅ ἀδελφέ, ἡ εἴσοδος σου ἢ ἐν τῇ ἡσυχίᾳ ἐν διακρίσει ἔστω. Ἐξέτασον περὶ τῆς ἐργασίας αὐτῆς καὶ μὴ δράμῃς ἐξ ὀνόματος, ἀλλ' εἴσελθε καὶ βάθυνον καὶ ἀγώνισαι καὶ σπού-
5 δασαι φθάσαι μετὰ πάντων τῶν ἀγίων τί ἐστὶ τὸ βάθος καὶ τὸ ὕψος τῆς πολιτείας ταύτης. Ἐκάστῳ γὰρ πράγματι τῶν ἀνθρώπων, ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ ἕως τέλους, τρόπος τις καὶ ἐλπὶς προσδοκᾶται ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ πράγματος, κινουῦντα τὴν διάνοιαν πρὸς τὴν θέσιν τοῦ θεμελίου αὐτοῦ. Καὶ ὁ σκοπὸς οὗ-
10 τος κραταιοῖ τὴν διάνοιαν βαστάζει τὴν ἐν αὐτῷ σκληρότητα καὶ παράκλησίν τινα λαμβάνει ἐξ αὐτοῦ ἐν τῇ θεωρίᾳ τῇ πρὸς αὐτόν. Καὶ ὡς τις κρατῶν κρατεῖ τὸν νοῦν ἑαυτοῦ ἕως τοῦ τέλους τοῦ πράγματος, οὕτω καὶ τὸ τίμιον ἔργον τῆς ἡσυχίας λιμὴν τῶν μυστηρίων γίνεται τῷ διακριτικῷ σκοπῷ, ὧ̅ τινι
15 προσέχει ἡ διάνοια ἐκ τοῦ πρώτου τῶν δόμων, ἕως τῆς τελειώσεως τῆς οἰκοδομῆς, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τοῖς μακροῖς καὶ σκληροῖς.

4 **Κ** αὶ κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ κυβερνήτου τοῦ προσέχον-
τος τοῖς ἄστροις, οὕτω προσέχει καὶ ὁ μοναστὴς ἐν τῇ ἐσωτέρᾳ θεωρίᾳ εἰς ἅπαντα τὸν δρόμον τῆς ἑαυτοῦ πορείας ἐν τῷ σκοπῷ, ὧ̅ ἔλαβεν ἐν τῇ ἑαυτοῦ διανοίᾳ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ
5 πρώτῃ, ἐν ἧ̅ ἐξέδωκεν ἑαυτὸν πορεύεσθαι ἐν τῇ σκληρᾷ θαλάσῃ τῆς ἡσυχίας, ἕως ἂν εὕρῃ τὸν μαργαρίτην, δι' ὃν ἑαυτὸν ἐξέπεμψεν εἰς τὸν πυθμένα τὸν ἀψηλάφητον τῆς θαλάσσης τῆς ἡσυχίας. Καὶ ἡ προσοχὴ τῆς ἐλπίδος κουφίζει αὐτὸν ἐπάνωθεν

δυνάμεως πού περικλείει, για να μάθης τί είναι ή διαμονή στην ήσυχία και ποιά είναι ή εργασία της, ποιά μυστήρια κρύβονται σ' αυτήν την εργασία, και γιατί μερικοί ύποτιμοῦν τήν ἀρετή πού ἀσκεῖται ἀνάμεσα στους ἀνθρώπους και προτιμοῦν τίς θλίψεις και τούς ἀγῶνες τῆς ήσυχαστικῆς διαμονῆς και τοῦ μοναχικοῦ βίου.

3 **Ε** ἂν θέλῃς νά εὔρης ἄφθαρτη ζωὴ κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ὀλίγων ἡμερῶν σου¹, ἀδελφέ μου, ἡ εἴσοδος σου στην ήσυχία πρέπει νά γίνῃ μὲ ἐπίγνωσι. Ἐξέτασε καλά τὰ σχετικά μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ζωῆς και μὴ τρέχῃς πίσω ἀπὸ ἓνα ἀπλὸ ὄνομα, ἀλλὰ εἴσελθε και ἐμβάθυνε, ἀγωνίσου και φρόντισε νά καταλάβῃς, ὅπως ὅλοι οἱ ἅγιοι, ποῖο εἶναι τὸ βάθος και τὸ ὕψος αὐτῆς τῆς πολιτείας. Διότι σὲ κάθε ἀνθρώπινο ἐγχείρημα, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἕως τὸ τέλος του, περικλείεται κάποια ὠφέλεια και κάποια ἐλπίδα, πού κινοῦν τὴν διάνοια στην τοποθέτησι τοῦ θεμελίου του. Καὶ αὐτὸς ὁ σκοπὸς δυναμώνει τὴν διάνοια, ὥστε νά βαστάζῃ τὴν σκληρότητά του και παίρνει κάποια παρηγοριὰ ἀπὸ αὐτὸ θεωρώντας το. Καὶ ὅπως ὁ ἀθλητῆς συγκρατεῖ τὸν νοῦ του στὸν ἀγῶνα ἕως τὸ τέλος αὐτοῦ, ἔτσι και τὸ σοβαρὸ ἔργο τῆς ήσυχίας γίνεται λιμὴν τῶν μυστηρίων κατὰ τὸν διακριτικὸ σκοπὸ, τὸν ὁποῖο προσέχει ἡ διάνοια ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ θεμελίωσι μέχρι τῆς τελειώσεως τῆς οἰκοδομῆς, και σὲ ὅλη τὴν διάρκεια τῶν μακρῶν και σκληρῶν ἐργασιῶν.

4 **Ο** πως ὁ πλοίαρχος κατὰ τὴν πλοήγησι κυττάζει μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς του στὰ ἄστρα, ἔτσι και ὁ μοναχὸς κατὰ τὴν ἐσωτερικὴ θεωρία και καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τῆς πορείας του προσέχει στὸν σκοπὸ πού ὥρισε στην διάνοιά του κατὰ τὴν πρώτη ἡμέρα τῆς ἐκκινήσεως τῆς πορείας στην σκληρὴ θάλασσα τῆς ήσυχίας, μέχρι πού νά εὔρη τὸν μαργαρίτη, για τὸν ὁποῖο ἀπέπλευσε πρὸς τὸν ἀψηλάφητο πυθμένα αὐτῆς τῆς θάλασσας. Καὶ τὸ βλέμμα τῆς ἐλπίδος τὸν

1. Τῶν ἡμερῶν τοῦ παρόντος βίου δηλαδή.

τοῦ βάρους τῆς ἐργασίας καὶ τῆς σκληρότητος τῆς πλήρους κιν-
 10 δύνων τῶν ἀπαντώντων αὐτῷ ἐν τῇ πορείᾳ αὐτοῦ. Καὶ ὅστις ἐν
 τῇ ἀρχῇ τῆς ἡσυχίας αὐτοῦ οὐ τίθησι τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐν
 ἑαυτῷ, πρὸς τὴν ὀφειλομένην αὐτῷ ἐργασίαν ἀκρίτως ἐργάζε-
 ται, καθὼς τις τῷ ἀέρι προσπαλαίων. Καὶ ὁ τοιοῦτος οὐδέποτε
 λυτροῦται ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς ἀκηδίας ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ αὐ-
 15 τοῦ. Καὶ ἐν ἐκ τῶν δύο γίνεται αὐτῷ, ἢ ὅτι οὐχ ὑπομένει τὸ βά-
 ρος τὸ ἀνυπομόνητον καὶ ἠττᾶται καὶ ἐξέρχεται ἐκ τῆς ἡσυχίας
 τελείως, ἢ καρτερεῖ ἐν αὐτῇ καὶ οἶκος εἰρκτῆς γίνεται τὸ κελ-
 λίον αὐτῷ καὶ τηγανίζεται ἐν αὐτῷ, διὰ τὸ μὴ γινώσκειν ἐλπί-
 ζειν εἰς τὴν παράκλησιν τὴν τικτομένην ἐκ τῆς ἐργασίας τῆς
 20 ἡσυχίας. Διὰ τοῦτο, οὐδὲ αἰτεῖν ἐν πόνῳ τῆς καρδίας καὶ
 κλαίειν ἐπὶ προσευχῇ ἐφιέμενος αὐτῆς δύναται.

5 **Π** ἐρὶ ὧν οἱ πατέρες ἡμῶν, οἱ πεπληρωμένοι ἐλέους, οἱ
 ἀγαπῶντες τοὺς υἱοὺς ἑαυτῶν, ἀφῆκαν σημεῖα ἐν ταῖς
 γραφαῖς εἰς τὴν χρείαν τῆς ζωῆς ἡμῶν.

6 **Α** Καὶ εἷς ἐξ αὐτῶν, εἶπεν· Ἐμοὶ μὲν κέρδος ἐκ τῆς ἡσυχίας
 ἐστὶ τοῦτο· ἠνίκα ἀποστήσω ἑμαυτὸν ἀπὸ τῆς οἰκίας ἐφ’
 ἧς κάθημαι, σχολάζει ἡ διάνοιά μου ἀπὸ τῆς παρασκευῆς τοῦ
 πολέμου καὶ στρέφεται εἰς ἐργασίαν κρείττονα.

7 **Β** Ὁμοίως καὶ ἄλλος· Ἐγώ, ἔφη, διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἡσυχίαν
 τρέχω, ὅπως γλυκανθῶσί μοι οἱ στίχοι τῆς ἀναγνώσεως
 καὶ τῆς προσευχῆς. Καὶ ἠνίκα ἐν τῇ ἡδονῇ τῆς κατανοήσεως
 αὐτῶν ἡ γλῶσσά μου σιγήσει, ὡς ἐν ὕπνῳ τινὶ ἐμπίπτω εἰς τὴν
 5 συστολὴν τῶν αἰσθήσεών μου μετὰ τῶν νοημάτων μου. Καὶ
 πάλιν, ὅταν ἐν τῷ μακρυσμῷ τῷ ἐν αὐτῇ τῇ ἡσυχίᾳ γαληνιάσῃ
 ἡ καρδιά μου ἐκ τῆς ταραχῆς τῶν μνημῶν, ἐξαποστέλλονται
 μοι αἰεὶ τὰ κύματα τῆς χαρᾶς, τὰ ἐκ τῶν ἐνθυμήσεων τῶν ἔσω
 ἀπροσδοκῆτως ἐρχομένων ἐξαίφνης εἰς τὴν τρυφὴν τῆς καρ-

2. Οἱ παρακάτω συμβουλές, ταξινομημένες σὲ ὀκτὼ παραγράφους, προ-
 ἔρχονται ἀπὸ τὰ διαβάσματα τοῦ Ἰσαάκ.

έλαφρύνει από τὸ βαρὺ φορτίο τῆς ἀσκήσεως καὶ ἀπὸ τὴν σκληρότητα τῶν πολλῶν κινδύνων ποὺ τὸν ἀπαντοῦν κατὰ τὴν πορεία του. Καὶ ὅποιος κατὰ τὴν ἀρχὴ τῆς ἡσυχίας του δὲν θέτει ἐνώπιόν του αὐτὸν τὸν σκοπὸ, αὐτὸς διεξάγει τὴν ὀφειλομένη ἐργασία ματαίως, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ κτυπᾷ τὸν ἀέρα. Ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν λυτρώνεται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀκηδίας σὲ ὅλη τὴν ζωὴ του, καὶ τοῦ συμβαίνει ἓνα ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ· ἢ δὲν ὑπομένει τὸ ἀνυπόφορο βᾶρος καὶ ἠττᾶται καὶ ἐγκαταλείπει τὴν ἡσυχία τελείως, ἢ καρτερεῖ σ' αὐτὴν, ἀλλὰ τὸ κελλὶ τοῦ γίνεται οἶκος φυλακῆς καὶ τηγανίζεται σ' αὐτό, ἐπειδὴ δὲν ξεύρει νὰ ἐλπίζει στὴν παρηγοριὰ ποὺ γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἐργασία τῆς ἡσυχίας. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ ζητῇ μὲ πόνον τῆς καρδιάς οὔτε νὰ κλαίῃ κατὰ τὴν προσευχή, ἂν καὶ εὐχαριστεῖται σ' αὐτὴν.

5 **Γ** ἰ' αὐτὰ τὰ πράγματα οἱ πατέρες μας, γεμᾶτοι ἔλεος ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὰ τέκνα τους, ἄφησαν στὰ συγγράμματά τους σημεῖα γιὰ τὴν ὠφέλεια τῆς ζωῆς μας².

6 **Α** ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς εἶπε· Αὐτὸ εἶναι τὸ κέρδος μου ἀπὸ τὴν ἡσυχία· ὅταν ἐξέλθω ἀπὸ τὴν οἰκία στὴν ὁποία κάθομαι³, ἡ διάνοιά μου σχολάζει ἀπὸ τὴν προπαρασκευὴ τοῦ πολέμου καὶ στρέφεται πρὸς ἀνώτερη ἐργασία.

7 **Β** Ὁμοίως καὶ ἄλλος· Ἐγώ, εἶπε, τρέχω πρὸς τὴν ἡσυχία γιὰ τοῦτον τὸν σκοπὸ, γιὰ νὰ μοῦ γλυκανθοῦν οἱ στίχοι τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς προσευχῆς, καὶ ὅταν ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τῆς κατανοήσεώς των σιγήσῃ ἡ γλῶσσα μου, πέφτω σὰν σὲ ὕπνον, ἐνῶ οἱ αἰσθήσεις καὶ τὰ νοήματά μου συστέλλονται. Καὶ ἐπίσης, ὅταν ἀπὸ τὴν πολυκαιρία σ' αὐτὴν τὴν ἡσυχία γαληνεύσῃ ἡ καρδιά μου ἀπὸ τὴν ταραχὴ τῶν ἀναμνήσεων, μοῦ ἐξαποστέλλονται πάντοτε τὰ κύματα τῆς χαρᾶς ποὺ ἔρχονται ἀπροσδοκῆτως ἀπότομα ἀπὸ τὶς ἐσωτερι-

3. Ὅταν δηλαδὴ φύγῃ ἀπὸ τὸ κελλὶ καὶ ἀποσυρθῇ στὴν ἔρημο.

10 *δίας μου. Καὶ ἡνίκα ταῦτα τῷ τῆς ψυχῆς μου προσεγγίσωσι πλοίῳ, βυθίζουσιν αὐτὴν ἐκ τῶν ρημάτων τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς τῆς σαρκὸς ἐν τοῖς θαύμασι τοῖς ἀληθινοῖς, ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τῇ ἐν Θεῷ.*

8 **Γ** *Καὶ ἕτερος αὐθις, ἡ ἡσυχία, ἔλεξε, τὰς προφάσεις καὶ τὰς αἰτίας τὰς καινουργούσας τοὺς λογισμοὺς ἐκκόπτει καὶ ἔσωθεν τῶν τειχέων αὐτῆς παλαιοῖ καὶ μαραίνει τὰς μνήμας τῶν προλήψεων. Καὶ ὅταν παλαιωθῶσιν αἱ ὕλαι αἱ παλαιαὶ ἐν
5 τῇ διανοίᾳ, εἰς τὴν ἑαυτοῦ τάξιν στρέφεται ὁ νοῦς, εὐθύνων αὐτάς.*

9 **Δ** *Καὶ ἕτερος πάλιν εἶπε· Τὰ μέτρα τῶν κρυφίων σου ἐκ τῆς τῶν νοημάτων σου διαφορᾶς συνήσεις, τῶν διηνεκῶν δὲ λέγω, οὐχὶ τῶν κινουμένων ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος καὶ ἐν μιᾷ ὥρᾳ διαπορευομένων. Οὐκ ἔστι τις σῶμα φορῶν, ὅστις
5 οὐκ ἀπαντᾷ τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ ἀπόδημος ἐκ τῶν δύο ἀλλοιώσεων τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν· εἰ μὲν ἔστι σπουδαῖος, ἐκ τῶν ἐλαχίστων διὰ τὴν φύσιν (οἱ πατέρες γὰρ τῶν τικτομένων εἰσὶ πατέρες). Εἰ δὲ ἔστι ράθυμος, ἐκ τῶν ὑψηλῶν διὰ τὴν ζύμην ἐκείνης τῆς χάριτος, τῆς γενομένης ἐν τῇ φύσει ἡμῶν.*

10 **Ε** *Καὶ ἄλλος, ἔκλεξαι, ἔφη, σεαυτῷ ἐργασίαν τρυφῆς, ἀγρυνίαν διηνεκῆ τὴν ἐν νυξίν, ἐν ἣ ἀπεδύσαντο οἱ πατέρες πάντες τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ ἠξιώθησαν τοῦ ἀνακαινισμού τοῦ νοός. Ἐν ταῖς ὥραις ταύταις αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ τῆς
5 ζωῆς ἐκείνης τῆς ἀθανάτου καὶ ἐν τῇ αἰσθήσει ταύτης ἀποδύεται τὸ ἔνδυμα τοῦ σκότους καὶ ὑποδέχεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.*

4. Ἡ παράγραφος αὐτὴ εἶναι ἀκατανόητη στὴν ἀρχαία μετάφρασι, φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ φθορὰ εἶχε ἐπέλθει στὸ πρωτότυπο συριακὸ κείμενο, διότι καὶ οἱ νεώτερες μεταφράσεις αὐτοῦ εἶναι ἀκατανόητες.

κὲς ἐνθυμήσεις πρὸς τὴν ἐντρύφῃσι τῆς καρδιᾶς μου. Καὶ ὅταν αὐτὰ προσεγγίσουν στὸ πλοῖο τῆς ψυχῆς μου, τὴν βυθίζουν, ἀπὸ τοὺς θορύβους τοῦ κόσμου καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴ τῆς σαρκὸς στὰ ἀληθινὰ θαύματα, στὴν ἐν Θεῷ ἡσυχία.

8 **Γ** Καὶ ἄλλος ἐπίσης εἶπε· Ἡ ἡσυχία ἀποκόπτει τὶς προφάσεις καὶ τὶς αἰτίες ποὺ μεταστρέφουν τοὺς λογισμοὺς καὶ παλαιώνει καὶ μαραίνει τὶς ἀναμνήσεις τῶν παλαιῶν πραγμάτων μέσα ἀπὸ τὰ τεῖχη της. Καὶ ὅταν παλαιωθοῦν μέσα στὴν διάνοια οἱ παλαιὲς ὕλες, ὁ νοῦς ἐπιστρέφει στὴν φυσικὴ του τάξι κατευθύνοντας αὐτές.

9 **Δ** Ἄλλος πάλι εἶπε· Θὰ μπορέσης νὰ καταλάβῃς τὰ μέτρα τῶν μυστικῶν τῆς καρδιᾶς σου ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν νοημάτων σου· ἐννοῶ τὰ συνεχῆ νοήματα, ὄχι ἐκεῖνα ποὺ κινοῦνται ἀπὸ συμβεβηκότα καὶ σὲ μιὰ ὥρα παρέρχονται. Δὲν ὑπάρχει κανένας ἄνθρωπος ποὺ φορεῖ σῶμα καὶ πού, ὅταν ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν οἶκο του, δὲν συναντᾷ τὶς δύο ἀλλοιώσεις, τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν. Ἄν εἶναι ζηλωτῆς, ἢ ἀλλοίωσις εἶναι ἐλαχίστη λόγῳ τῆς φύσεως (διότι οἱ πατέρες εἶναι πατέρες τῶν τέκνων τους). Ἐὰν εἶναι ράθυμος, ἢ ἀλλοίωσις εἶναι μεγάλη λόγῳ τῆς ζύμης ἐκείνης τῆς χάριτος, ποὺ ἐπέρχεται στὴν φύσι μας⁴.

10 **Ε** Καὶ ἄλλος εἶπε· Διάλεξε γιὰ τὸν ἑαυτό σου τὴν εὐχάριστη ἐργασία τῆς συνεχοῦς ἀγρυπνίας κατὰ τὶς νύκτες, διὰ τῆς ὁποίας οἱ πατέρες ἐκδύθησαν τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο⁵ καὶ ἀξιώθηκαν τῆς ἀνανεώσεως τοῦ νοῦ των. Αὐτὲς τὶς ὥρες αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ ἐκείνην τὴν ἀθάνατη ζωὴ καὶ μὲ τὴν αἴσθησι αὐτῆς ἐκδύεται τὸ ἔνδυμα τοῦ σκότους καὶ ὑποδέχεται τὸ ἅγιο Πνεῦμα.

5. Ἐφ. 4,22ε.

- 11 **Σ** Καὶ ἕτερος πάλιν ἔλεξεν, ὅτι ὅταν τις ἴδῃ ὄψεις διαφόρους καὶ ἀκούσῃ φωνὰς πολυτρόπους παρηλλαγμένας τῆς μελέτης ἑαυτοῦ τῆς πνευματικῆς, καὶ ὁμιλῇ καὶ συντυγχάνῃ μετὰ τῶν τοιούτων, οὐ δύναται εὐκαιρῆσαι κατὰ διάνοιαν κατιδεῖν ἑαυτὸν ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ μνημονεῦσαι τῶν ἀμαρτιῶν ἑαυτοῦ, καθαίρειν τε τοὺς ἑαυτοῦ λογισμοὺς καὶ προσέχειν πρὸς τὰ ἐπερχόμενα αὐτῷ καὶ ὁμιλῆσαι κρυπτῶς ἐν τῇ εὐχῇ.
- 12 **Ζ** Καὶ πάλιν. Τὸ ὑποτάξαι τὰς αἰσθήσεις ταύτας ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς ψυχῆς ἐκτὸς τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς ἀλλοτριώσεως τῶν ἀνθρώπων, οὐ δυνατόν. Διότι ἐν αὐταῖς συνηνωμένη καὶ συνημμένη ὑποστατικῶς ἢ νοερᾶ ψυχὴ καὶ μετὰ τῶν ἑαυτῆς λογισμῶν ἄκουσα καθέλκεται, ἐὰν μὴ ὁ ἄνθρωπος ἐγρήγορος γένηται ἐν τῇ προσευχῇ τῇ κρυπτῇ.
- 13 **Η** Καὶ πάλιν. Ὡς πῶς ἡ ἐγρήγορσις ἐν τῷ ἑαυτῆς ἐξυπνισμῷ σὺν τῇ εὐχῇ καὶ τῇ ἀναγνώσει τρυφὴν ἐμποιεῖ καὶ εὐφραίνει καὶ χαροποιεῖ καὶ καθαίρει τὴν ψυχὴν. Οὗτοι μάλιστα γινώσκουσι ταῦτα οἱ ἐν αὐτοῖς ἐν παντὶ καιρῷ τῆς ζωῆς ἑαυτῶν συναναστρεφόμενοι καὶ πολιτευόμενοι ἐν τῇ ἀκριβεστάτῃ ἀσκήσει.
- 14 **Σ** Ὡς οὖν, ὦ ἄνθρωπε ὁ ἀγαπῶν τὴν ἡσυχίαν, θεοῦ τὰ νεύματα τὰ ἐκ τῆς γνώμης τῶν λόγων τῶν πατέρων ἐμπροσθέν σου, ὡς σκοπὸν τινα, καὶ πρὸς τὸν πλησιασμὸν αὐτῶν εὐθυγον τὸν δρόμον σου τῆς ἐργασίας. Καὶ πρὸ πάντων σοφίσθητι, ποῖόν ἐστιν ὅπερ μάλιστα καθήκει συμφωνεῖν τῷ σκοπῷ τῆς ἐργασίας σου. Ἐκτὸς γὰρ τούτων γινῶναι τὴν γνώσιν τῆς ἀληθείας οὐ δύνασαι σύ. Καὶ ἐν αὐτοῖς σπούδασον ὑπερεκπερισσοῦ δεῖξαι τὴν καρτερίαν σου.
- 15 **Η** σιωπὴ μυστήριόν ἐστι τοῦ αἰῶνος τοῦ μέλλοντος, οἱ δὲ λόγοι ὄργανόν εἰσι τούτου τοῦ κόσμου. Ἄνθρωπος

- 11 **Σ** Ἄλλος πάλι εἶπε· Ὅταν κάποιος ἰδῆ διάφορα πρόσωπα καὶ ἀκούσῃ φωνές πολύτροπες, παραλλαγμένες ἀπὸ τὸν πνευματικὸ τοῦ διαλογισμὸ, καὶ ὁμιλῆ καὶ συναναστρέφεται μὲ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, δὲν μπορεῖ νὰ εὐκαιρήσῃ κατὰ τὴν διάνοιά του νὰ ἰδῆ τὸν ἑαυτὸ του μυστικὰ καὶ νὰ ἐνθυμηθῆ τίς ἀμαρτίες του, νὰ καθαρίσῃ τοὺς λογισμοὺς του, νὰ προσέχῃ τὰ ἐπερχόμενα σ' αὐτὸν καὶ νὰ ἐξοικειωθῆ μὲ τὴν μυστικὴ προσευχή.
- 12 **Ζ** Καὶ ἐπίσης· Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ὑποτάξῃ κανεὶς αὐτές τίς αἰσθήσεις στὴν ψυχὴ χωρὶς τὴν ἡσυχία καὶ τὴν ἀπομάκρυνσι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· διότι, ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀφυπνισμένος κατὰ τὴν μυστικὴ προσευχή, ἡ νοερὴ ψυχὴ εἶναι συνενωμένη καὶ συνημμένη ὑποστατικῶς μὲ τίς αἰσθήσεις καὶ ἔλκεται ἀκουσίως μαζὶ μὲ τοὺς λογισμοὺς τῆς πρὸς τὰ κάτω.
- 13 **Η** Καὶ πάλι· Ὡ, πόση ἀπόλαυσι προξενεῖ ἡ ἐγρήγορσις καὶ ἡ ἀγρυπνία μαζὶ μὲ τὴν προσευχή καὶ τὴν ἀνάγνωσι· πόσο εὐφραίνει καὶ χαροποιεῖ καὶ καθαρίζει τὴν ψυχὴ. Αὐτὰ τὰ γνωρίζουν κυρίως ἐκεῖνοι ποὺ καταγίνονται σ' αὐτὰ ὀλόκληρη τὴν ζωὴ τους καὶ πολιτεύονται μὲ ἀκριβέστατη ἄσκησι.
- 14 **Ε** σὺ λοιπόν, ἄνθρωπε ποὺ ἀγαπᾷς τὴν ἡσυχία, βάλε ἐμπρὸς σου τὰ σήματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὰ νοήματα τῶν πατερικῶν λόγων σὰν σκοπὸ καὶ κατεύθυνε τὸν δρόμο τῆς ἐργασίας σου πρὸς τὸν πλησιασμό τους. Καὶ πρὸ πάντων ἀναλογίσου, ποιό εἶναι αὐτὸ ποὺ κυρίως πρέπει νὰ συμφωνῆ μὲ τὸν σκοπὸ τῆς ἐργασίας σου. Ἐσὺ δὲν μπορεῖς νὰ γνωρίσῃς τὴν ἀλήθεια ἔξω ἀπὸ αὐτὰ. Καὶ φρόντισε νὰ δείξῃς τὴν καρτερία σου πρὸ πάντων σ' αὐτὰ.
- 15 **Η** σιωπὴ εἶναι μυστήριον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἐνῶ οἱ λόγοι εἶναι ὄργανον τοῦ κόσμου τούτου. Ὁ νηστευτῆς

νηστευτῆς τῆ φύσει, πνευματικῆ πειρᾶται τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ ἀφομοιωῶσαι ἕκ τε τῆς σιωπῆς καὶ τῆς ἀδιαλείπτου νηστείας.

16 **Ο**ταν ἀφορίζηται ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ἐργασίᾳ ἑαυτοῦ τῇ θεικῇ, διαμένων ἐν τῷ κρυπτῷ ἑαυτοῦ, ἐν τούτοις τοῖς μυστηρίοις τελειοῦται. Καὶ ἡ λειτουργία αὐτοῦ πεπληρωμένη τῶν θείων μυστηρίων καὶ ἐξ ἐκείνων τῶν ἀοράτων δυνάμεων
5 καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ ἐκείνης τῆς ἐξουσίας τῆς κυρίας τῶν κτισμάτων. Καὶ εἶπερ τινὲς ἀφωρίσθησαν ἐν καιρῷ εἰσελθεῖν τῶν θείων μυστηρίων ἐντός, ἐν τῇ σφραγιῶδι ταύτῃ ἐσημειώθησαν. Καὶ τισιν ἐξ αὐτῶν τὰ κρυπτά τὰ κρυβέντα ἐν τῇ σιωπῇ τοῦ Κυρίου τῆ ἀποκρύφῳ πρὸς ἀνακαινισμόν τῶν ἐν μέσῳ, φανε-
10 ρῶσαι ἐνεπιστεύθησαν· οὐδὲ γὰρ ἔπρεπεν ἐν γαστρὶ πεπληρωμένη καὶ νοῖ πεφυρμένῳ ἐκ τῆς ἀκρασίας διανονηθῆναι τὰ τοιαῦτα μυστήρια.

17 **Κ**αὶ οἱ ἅγιοι δὲ οὐκ ἦσαν κατατολμῶντες τῆς ὁμιλίας τῆς πρὸς τὸν Θεόν, οὐδὲ πρὸς τὰ κρυπτά τῶν μυστηρίων ἑαυτοὺς ἀνύψουν, εἰ μὴ ἐν ἀσθενείᾳ τῶν μελῶν καὶ ὠχριάσει τῆς χροιάς καὶ τῆς ἐκ τοῦ πόθου τῆς πείνης καὶ νοῦ τοῦ ἡσύχου
5 καὶ ἐν τῇ ἀποταγῇ πάντων τῶν λογισμῶν τῶν γηϊνῶν.

18 **Ο**ταν ἐν καιρῷ μακρῷ ἐν τῷ σῶ κελλίῳ ἐν ἔργοις κόπου καὶ φυλακῆς τῶν κρυπτῶν καὶ τῇ συστολῇ τῶν αἰσθήσεων ἐκ πάσης ἀπαντήσεως ἐπισκιάση σοι ἡ δύναμις τῆς ἡσυχίας, πρῶτον μὲν ἀπαντᾶς χαρᾷ τῇ ἐκτός αἰτίας κατακρατούση
5 ἐν καιρῷ καὶ καιρῷ ἐν τῇ ψυχῇ σου, καὶ τότε ἀνοίγονται οἱ ὀφθαλμοὶ σου τοῦ ἰδεῖν τὴν ἰσχὴν τῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ κάλλος τῶν κτισμάτων κατὰ τὸ μέτρον τῆς καθαρότητός σου. Καὶ ὅταν ὁ νοῦς ὀδηγηθῇ ἐν θαύματι τῆς θεωρίας ταύτης, τότε καὶ ἡ νύξ καὶ ἡ ἡμέρα ἐν ἔσται αὐτῷ ἐν τοῖς θαύμασι τοῖς ἐνδό-
10 ξοις τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐντεῦθεν κλέπτεται ἐξ αὐ-

ἄνθρωπος φροντίζει μὲ τὴν σιωπὴ καὶ τὴν διαρκῆ νηστεία νὰ ἀφομοιώσῃ τὴν ψυχὴ του μὲ τὴν φύσι τῶν πνευματικῶν ὄντων.

16 **Ο**ταν ὁ ἄνθρωπος ἐπιδίδεται ἀποκλειστικῶς στὴν θεϊκὴ του ἐργασία, διαμένοντας στὴν κρύφια μελέτη του, τελειοποιεῖται σ' αὐτὰ τὰ μυστήρια καὶ ἡ λειτουργία του εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὰ θεῖα μυστήρια, ἀπὸ τὶς ἀόρατες ἐκεῖνες δυνάμεις καὶ ἀπὸ τὸν ἁγιασμὸ ἐκείνης τῆς ἐξουσίας ποὺ κυριαρχεῖ στὰ κτίσματα. Καὶ ὅσοι ξεχωρίσθηκαν κάποτε νὰ εἰσέλθουν μέσα στὰ θεῖα μυστήρια, ἐσημαδεύθηκαν μὲ αὐτὴν τὴν σφραγίδα. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀνέλαβαν νὰ φανερώσουν τὰ μυστήρια, ποὺ ἦσαν κρυμμένα στὴν ἀπόλυτη σιωπὴ τοῦ Κυρίου γιὰ τὸν ἀνακαινισμὸ τοῦ σύμπαντος. Διότι δὲν ἔπρεπε τέτοια μυστήρια νὰ ἐξυπηρετηθοῦν μὲ γεμάτη κοιλιὰ καὶ μὲ συγκεχυμένο νοῦ ἀπὸ τὴν ἀκράτεια.

17 **Κ**αὶ οἱ ἅγιοι δὲν ἐτολμοῦσαν τὴν συνομιλία μὲ τὸν Θεὸ οὔτε ἀνυψώνονταν πρὸς τὰ ἀπόκρυφα μυστήρια, παρὰ μόνο μὲ ἀσθενῆ μέλη, χλωμὸ πρόσωπο ἀπὸ τὴν πείνα, ἡσυχονοῦ, καὶ μὲ τὴν ἀποταγὴ ὄλων τῶν γηϊνῶν λογισμῶν.

18 **Ο**ταν, ἔπειτα ἀπὸ πολὺν καιρὸ στὸ κελλί σου μὲ ἐπίπονα ἔργα καὶ μυστικὴ τήρησι τῶν ἐντολῶν καὶ μὲ τὴν συστολὴ τῶν αἰσθήσεων ἀπὸ κάθε ἐπαφή, σὲ ἐπισκιάσῃ ἡ δύναμις τῆς ἡσυχίας, πρῶτα εὐρίσκεις κάποια χαρὰ νὰ σοῦ κυριεύῃ τὴν ψυχὴ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ χωρὶς αἰτία· ἔπειτα ἀνοίγονται οἱ ὀφθαλμοί σου γιὰ νὰ ἰδῆς τὴν δύναμι τῆς δημιουργικῆς ἰκανότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ κάλλος τῶν κτισμάτων, ἀνάλογα μὲ τὴν καθαρότητά σου. Καὶ ὅταν ὁ νοῦς ἀπ' αὐτὴν τὴν θεωρία ὀδηγηθῆ στὴν ἔκστασι, τότε καὶ ἡ νύκτα καὶ ἡ ἡμέρα θὰ εἶναι τὸ ἴδιο γι' αὐτὸν ἐμπρὸς στὸν θαυμασμὸ τῶν ἐνδόξων κτισμάτων τοῦ Θεοῦ. Τότε λόγῳ τῆς ἡδονῆς αὐτῆς τῆς θεωρίας κλέπτεται ἀπὸ τὴν ψυχὴ ἡ αἴσθη-

τῆς τῆς ψυχῆς ἢ αἰσθησις τῶν παθῶν ἐν τῇ ἡδονῇ τῆς θεωρίας ταύτης. Καὶ ἐν αὐτῇ εἰσέρχεται εἰς τοὺς δύο βαθμοὺς τῶν ἀποκαλύψεων τῶν νοητῶν, τοὺς ὄντας ἐν τῇ τάξει τῇ μετὰ ταύτην, ἐκ τῆς καθαρότητος καὶ ἐπάνω.

15 Ὁ Θεὸς ἀξιώσειν ἡμᾶς αὐτῶν. Ἀμήν.

σις τῶν παθῶν, καὶ μὲ αὐτὴν εἰσέρχεται ἡ ψυχὴ στοὺς δύο βαθμοὺς τῆς νοερῆς ἀποκαλύψεως, πὺ εὐρίσκονται πέρα ἀπὸ αὐτὴν τὴν τάξι, ἐπάνω ἀπὸ τὴν καθαρότητα⁶.

Εἶθε νὰ μᾶς ἀξιῶσῃ ὁ Θεὸς αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Γέ-
νοιτο.

6. Ἐπάνω ἀπὸ τὴν καθαρότητα εἶναι ἡ θεωρία καὶ ἡ πνευματικὴ κατα-
νόησις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ'

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΣΥΜΕΩΝΗΝ
ΤΟΝ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΝ

1 ἐπιστολή σου, ἅγιε, οὐχὶ λόγοι ἐγκεχαραγμένοι εἰσὶν,
Η ἀλλὰ τὴν ἀγάπην σου τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐν αὐτῇ ὡς ἐν
ἐσόπτρῳ ἐζωγράφησας καὶ ὑπέδειξας. Καὶ ὡς νομίζεις
ἡμᾶς εἶναι, οὕτως ἔγραψας, καὶ ἔδειξας ἐν αὐτοῖς τοῖς ἔργοις ὅτι
5 ὑπερβαλλόντως ἀγαπᾶς ἡμᾶς, ὥστε καὶ ἐκ τῆς πολλῆς ἀγάπης
ἐπιλαθέσθαι τοῦ μέτρου ἡμῶν. Ὅπερ γὰρ ἔδει γράψαι ἡμᾶς τῇ
σῇ ὀσιότητι καὶ ἐρωτῆσαι καὶ μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν παρ' ὑμῶν,
εἰ πρόνοιαν τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐποιούμεθα, τοῦτο σὺ διὰ τὸ
μέγεθος τῆς ἀγάπης προλαβὼν ἔγραψας ἡμῖν. Καὶ τάχα τοῦτο
10 ἐν τέχνῃ φιλοσοφίας πεποίηκας, ἵνα ἐν ταῖς σαῖς ἐρωτήσεσι
ταῖς λεπταῖς καὶ πνευματικαῖς, ἐν αἷς ἐγὼ ἐρωτῶμαι παρ'
ὑμῶν, ἐξυπνισθῇ ἡ ψυχὴ μου ἐκ τῆς ἀμελείας, ἐν ᾗ ἐβυθίσθη
πολύ. Ὅμως κἀγὼ ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐκείνῃ, ἐν ᾗ ἐπελάθου τοῦ μέ-
τρον ἡμῶν, ἐπιλανθάνομαι τῆς ἀνικανίας μου, ὥστε με μὴ προσ-
15 ἔχειν τί δύναμαι ἀρκέσαι, ἀλλὰ τί ἰσχύει ἡ εὐχή σου ποιῆσαι.

* Ἡ ἐπιστολή αὐτὴ δὲν ἔχει ἀντίστοιχο στὴν συριακὴ ἐκδοσὶ τοῦ Bedjan, φαίνεται μάλιστα ὅτι ἔχει γραφῇ πρωτοτύπως ἐλληνικᾶ. Ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἄλλα κείμενα τῆς συλλογῆς τὰ παραθέματα εἶναι ἀκριβῆ, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 4

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΣΙΟ ΠΑΤΕΡΑ ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΝ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟ

¹ **Η** ἐπιστολή σου, ἅγιε ἀδελφέ, δὲν περιέχει λόγια χα-
ραγμένα στὸ χαρτὴ, ἀλλὰ τὴν πρὸς ἐμᾶς ἀγάπη σου,
τὴν ὁποία ἐζωγράφησες σ' αὐτὴν καὶ μᾶς ἐπιδεικνύ-
εις σὰν σὲ καθρέπτη. Μᾶς ἔγραψες, ὅπως μᾶς θεωρεῖς ὅτι εἴ-
μαστε, καὶ ἔδειξες ἐμπράκτως ὅτι μᾶς ἀγαπᾶς ὑπερβολικά,
ὥστε ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀγάπη νὰ λησμονήσης τὰ μέτρα μας.
Πράγματι, ἐκεῖνο ποὺ ἔπρεπε ἐμεῖς νὰ γράψωμε πρὸς τὴν
ὀσιότητά σου καὶ νὰ ἐρωτήσωμε, γιὰ νὰ μάθωμε τὴν ἀλήθεια
ἀπὸ σένα, ἂν ἐφροντίζαμε γιὰ τὴν σωτηρία μας, τοῦτο μὲ τὴν
μεγάλη σου ἀγάπη ἐπρόλαβες νὰ μᾶς γράψης ἐσύ. Καὶ ἴσως
ἔπραξες τοῦτο μὲ κάποια φιλοσοφικὴ μέθοδο¹, γιὰ νὰ ἀφυ-
πνισθῇ ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ τὴν ἀμέλεια στὴν ὁποία πολὺ ἐβυθί-
σθηκε, μὲ τὶς λεπτὲς πνευματικὲς ἐρωτήσεις σου ποὺ μᾶς
ἀπηύθυνες. Ὅμως κι' ἐγὼ, κινούμενος ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἀγάπη
διὰ τῆς ὁποίας ἐλησμόνησες τὸ μέτρο μας, λησμονῶ τὴν ἀνι-
κανότητά μου, ὥστε νὰ μὴ προσέχω σὲ τί μπορῶ νὰ ἐπαρκέ-
σω, ἀλλὰ τί μπορεῖ ἡ προσευχὴ σου νὰ κάμη. Διότι, ὅταν ἐγὼ

ἐλληνικὸ ἀπ' εὐθείας. Σὲ μέρος τῆς χειρόγραφης παραδόσεως ὁ παραλήπτης
φέρεται ὡς ἀββᾶς Συμεὼν ὁ ἀπὸ Καισαρείας. Βλ. γι' αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴ στὴν
εἰσαγωγὴ.

1. Μὲ τὴν ἔκφρασι «τέχνη φιλοσοφίας» θέλει νὰ εἰπῇ ὁ ἀποστολεὺς
«παιδαγωγικὴ μέθοδο διδασκαλίας».

“Ότε γὰρ ἐγὼ ἐπιλάθωμαι τοῦ μέτρου μου καὶ σὺ τὸν Θεὸν ταῖς εὐχαῖς σου ἐκλιπαρήσεις, ὥστε τελειωθῆναι τὴν σὴν αἴτησιν, δοθήσεται σοι πάντως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὅπερ ἤτησας ἐν τῇ εὐχῇ, ὡς αὐτοῦ γνησίῳ θεράποντι.

2 **Ε**ρώτησις. Ἡ πρώτη τοίνυν ἐρώτησις ἢ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐστὶν αὕτη. Εἰ δεῖ πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου φυλάττεσθαι, καὶ εἰ οὐκ ἔστι τρόπος σωτηρίας τῷ μὴ φυλάττοντι αὐτάς.

3 **Α**πόκρισις. Καὶ περὶ τούτου καθὼς μοι δοκεῖ, οὐδὲ ἐρωτᾶν χρεῶν τινι. Εἰ γὰρ καὶ πολλαὶ εἰσι, φυλάττεσθαι ὀφειλόμενον· εἰ δὲ μὴ, δοθῆναι παρὰ τοῦ Σωτῆρος οὐκ ὀφειλον. Περι-
 5 σσὸν γάρ τι καὶ μὴ ἔχον αἰτίαν καὶ χρεῖαν, καθὼς μοι δοκεῖ, οὐκ ἐρρέθη, οὐδὲ ἐπράχθη παρὰ τοῦ Δεσπότου ἡμῶν. Ὁ σκο-
 πὸς γὰρ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἵνα καθαρῖση τὴν κακίαν τῆς πρώτης παραβάσεως ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ μεταβάλῃ αὐτὴν πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἀρχαίαν κατάστασιν, ἠνίκα τὰς ζωοποιοῦς αὐτοῦ ἐν-
 10 τολὰς ὡσπερ φάρμακα καθαρτικὰ τῆς ἐμπαθείας ἡμῶν δέδω-
 κεν ἡμῖν. Ὅπερ γὰρ τὰ φάρμακα τῷ νοσερῷ σώματι, τοῦτο αἱ ἐντολαὶ τῇ ἐμπαθεῖ ψυχῇ. Καὶ δῆλόν ἐστιν, ὅτι αἱ ἐντολαὶ ἐξ ἐναντίας τῶν παθῶν ἐτέθησαν, πρὸς ἰατρειάν τῆς παραβεβη-
 κυίας ψυχῆς, καθὼς ἀριδῆλως ὁ Κύριος λέγει τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· «ὁ ἔχων τὰς ἐντολὰς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός
 15 ἐστὶν ὁ ἀγαπῶν με· καὶ ὁ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου· καὶ ἀγαπήσω αὐτὸν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἑμαυτὸν καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ’ αὐτῷ ποιήσομεν». Καὶ πάλιν, «ἐν τούτῳ γινώσεται ὁ κόσμος ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». Καὶ δῆλον ὅτι ἡ ἀγάπη μετὰ τὴν
 20 ὑγίειαν τῆς ψυχῆς προσκτηθῆναι δύναται, ἢ δὲ ψυχὴ οὐχ ὑγιαίνει, εἰ μὴ φυλάξασα τὰς ἐντολὰς.

2. Προφανῶς ὁ παραλήτης ἦταν μετρίως προχωρημένος ἤδη στὸν πνευματικὸ βίον, ἀλλὰ βέβαια νεώτερος ἀπὸ τὸν ἀποστολέα, τὸν Ἰσαάκ, ἃν αὐτὸς ἔγραψε τὴν ἐπιστολήν, ἢ ἄλλος. Τὸ ὅτι ὁ Ἰσαάκ ἐπικαλεῖται τὰ «μέτρα του», τὴν μετριότητά του, εἶναι συνήθης τρόπος ἐκφράσεως τῶν μοναχῶν.

λησμονήσω τὸ μέτρο μου² καὶ σὺ ἐκλιπαρήσης τὸν Θεὸ με-
τις εὐχές σου, ὥστε νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ αἴτησίς σου, ὅπως δῆ-
ποτε θὰ σοῦ δοθῇ ἀπὸ τὸν Θεὸ ὅ,τι ἐζήτησες μετὴν προσευ-
χῆ, ὡς γνήσιος ὑπηρέτης του.

2 **Ε**ρώτησις. Ἡ πρώτη λοιπὸν ἐρώτησις στὴν ἐπιστολὴ
σου εἶναι αὐτή· ἂν πρέπει νὰ φυλάσσονται ὅλες οἱ ἐν-
τολές τοῦ Κυρίου κι' ἂν δὲν ὑπάρχει τρόπος σωτηρίας γι'
αὐτὸν ποὺ δὲν τις φυλάσσει.

3 **Α**πόκρισις. Ὅπως νομίζω, οὔτε κἂν χρειάζεται νὰ ἐρω-
τᾶ κανεὶς γι' αὐτό. Διότι, ἂν καὶ οἱ ἐντολές εἶναι πολ-
λές, ὅμως πρέπει νὰ τις φυλάττωμε· ἀλλοιῶς δὲν θὰ ἔπρεπε
νὰ δοθοῦν ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, διότι, ὅπως νομίζω, τίποτε τὸ πε-
ριττὸ, τὸ χωρὶς αἰτία καὶ ἀνάγκη, δὲν ἐλέχθηκε καὶ δὲν ἐπρά-
χθηκε ἀπὸ τὸν Δεσπότη μας. Σκοπὸς τῆς πανσοφίας του
ἦταν νὰ καθάρῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴ τὴν κακία τῆς πρώτης πα-
ραβάσεως καὶ νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ στὴν ἀρχικὴ τῆς κατάστα-
σι· γι' αὐτὸ μᾶς ἔδωσε τις ζωοποιές ἐντολές σὰν φάρμακα
καθαρτικὰ τῆς ἐμπαθείας μας· διότι ὅ,τι εἶναι τὰ φάρμακα
γιὰ τὸ ἄρρωστο σῶμα, τοῦτο εἶναι οἱ ἐντολές γιὰ τὴν ἐμπα-
θῆ ψυχὴ. Καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ ἐντολές ἐτέθηκαν ἐναν-
τίον τῶν παθῶν, γιὰ τὴν θεραπείαν τῆς παραβάτριας ψυχῆς,
ὅπως λέγει φανερά ὁ Κύριος πρὸς τοὺς μαθητάς του·
«ὅποιος κρατεῖ τις ἐντολές μου καὶ τις ἐκτελεῖ, αὐτὸς με
ἀγαπᾷ· καὶ ὅποιος με ἀγαπᾷ, θ' ἀγαπηθῇ ἀπὸ τὸν Πατέρα
μου, καὶ ἐγὼ θὰ τὸν ἀγαπήσω καὶ θὰ τοῦ ἐμφανίσω τὸν ἑαυ-
τό μου· θὰ ἔλθωμε σ' αὐτὸν καὶ θὰ κατοικήσωμε σ' αὐτόν»³.
Καὶ πάλι, «ἀπ' αὐτὸ θὰ μάθῃ ὁ κόσμος ὅτι εἴσθε μαθηταί
μου, ἂν ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο»⁴. Κι' εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ
ἀγάπη μπορεῖ νὰ ἀποκτηθῇ μετὰ τὴν ἐξυγίανσι τῆς ψυχῆς,
καὶ ἡ ψυχὴ δὲν ὑγιαίνει, παρὰ μόνο ἂν φυλάξῃ τις ἐντολές.

3. Ἰω. 14,21-23.

4. Ἰω. 13,35.

4 **Η** φυλακὴ τῶν ἐντολῶν ἀκμὴν ὑποκάτωθεν τῆς πνευματικῆς ἀγάπης ἐστὶ. Καὶ διὰ τὸ εἶναι τοὺς πολλοὺς φυλάττοντας τὰς ἐντολὰς ἐκ τοῦ φόβου ἢ χάριν ἀμοιβῆς τῶν μελλόντων, καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἀγάπην, πολλὰ παραινεῖ εἰς τὴν φυλακὴν
 5 τῶν ἐντολῶν τῶν ἐκ τῆς ἀγάπης, τῶν παρεχουσῶν τῇ ψυχῇ τὸ φῶς. Καὶ πάλιν· «ἵνα θεωρῶσιν οἱ ἄνθρωποι τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ οὐ δυνατὸν ὁρᾶσθαι ἐν τῇ ψυχῇ τὰ ἀγαθὰ ἔργα, ἅπερ ὁ Κύριος ἐδίδαξεν, εἰ μὴ φυλαχθῶσιν αἱ ἐντολαί. Καὶ ὅτι οὐκ εἰσιν
 10 αἱ ἐντολαὶ βαρεῖαι τοῖς ἀγαπῶσι τὴν ἀλήθειαν, ὁ Κύριος εἶπε· «δεῦτε», γάρ φησι, «πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ὅτι ὁ ζυγός μου χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν». Ὅτι δὲ πάσας τὰς ἐντολὰς χρεῶν φυλάττεσθαι ὑφ' ἡμῶν ἐπιμελῶς, καὶ τοῦτο αὐτὸς ἐνετείλατο λέγων· «ὁ κα-
 15 ταλύων μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάσκων τοὺς ἀνθρώπους, οὗτος ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν». Οὐχὶ μετὰ ταῦτα πάντα τὰ νομοθετηθέντα πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν δύναμαι εἰπεῖν, ὅτι οὐ δεῖ φυλάττειν πάσας τὰς ἐντολάς, ἀλλὰ οὐδὲ αὐτὴ ἡ ψυχὴ ἱκανοῖ καθαρθῆναι,
 20 ἐὰν μὴ φυλάξῃ αὐτάς, αἵτινες ὡς φάρμακα καθαίρειν τὰ πάθη καὶ τὰ πταίσματα παρὰ Κυρίου ἐδόθησαν.

5 **Σ**ὺ γινώσκεις, ὅτι ἡ κακία διὰ τῆς παραβάσεως τῶν ἐντολῶν ἐπεισῆλθεν ἡμῖν. Λοιπὸν δῆλον, ὅτι ἐν τῇ φυλακῇ πάλιν ἐπανέρχεται ἡ υἱεία. Ἄλλ' οὐδὲ ἐκτὸς τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν δωρήσασθαι ἡμῖν χάριτι τὴν κάθαρσιν τῆς ψυχῆς· ἡνίκα ἐν πρώτοις οὐ βαδίζομεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ τῇ ἀπαγούσῃ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς καθαρότητα. Καὶ μὴ εἴπῃς, ὅτι ὁ Θεὸς δύναται καὶ χωρὶς τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν δωρήσασθαι ἡμῖν χάριτι τὴν

4 **Η** φύλαξις τῶν ἐντολῶν εἶναι ἀκόμη παρακάτω ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἀγάπη. Κι' ἐπειδὴ εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ φυλάττουν τὶς ἐντολὰς ἀπὸ φόβο ἢ γιὰ ἀνταμοιβὴ μὲ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, καὶ ὄχι ἀπὸ ἀγάπη, δίνει πολλές παραινέσεις γιὰ τὴν φύλαξι τῶν ἐντολῶν ἀπὸ τὴν ἀγάπη ποὺ παρέχουν φῶς στὴν ψυχῇ⁵. Καὶ ἐπίσης· «γιὰ νὰ βλέπουν τὰ καλὰ σας ἔργα καὶ δοξάζουν τὸν Πατέρα σας ποὺ εἶναι στοὺς οὐρανοὺς»⁶. Καὶ ἀσφαλῶς δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ φαίνωνται στὴν ψυχὴ τὰ ἀγαθὰ ἔργα, ποὺ ἐδίδαξε ὁ Κύριος, ἂν δὲν τηρηθοῦν οἱ ἐντολές. Ὅτι δὲ οἱ ἐντολές δὲν εἶναι βαρεῖες γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν τὴν ἀλήθεια, εἶπε ὁ Κύριος· «ἐλάτε ὅλοι οἱ κουρασμένοι καὶ βαρυφορτωμένοι, γιὰ νὰ σᾶς ἀναπαύσω· διότι ὁ ζυγός μου εἶναι καλὸς καὶ τὸ φορτίο μου ἐλαφρό»⁷. Ὅτι πάλι πρέπει νὰ φυλάσσωμε ἐπιμελῶς ὅλες τὶς ἐντολές, τὸ παρήγγειλε ὁ ἴδιος, λέγοντας· «ὅποιος καταργεῖ μιὰ ἀπὸ τὶς ἐντολές αὐτές, καὶ τὴν ἐλάχιστη, καὶ διδάξει τοὺς ἀνθρώπους νὰ κάμουν τὸ ἴδιο, αὐτὸς θὰ θεωρηθῆ ἐλάχιστος στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁸. Ἐπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ νομοθετημένα χάριν τῆς σωτηρίας μας δὲν μπορῶ νὰ εἰπῶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ φυλάττωμε ὅλες τὶς ἐντολές, οὔτε ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἱκανὴ νὰ καθαρισθῆ, ἂν δὲν τὶς φυλάξῃ, ἀφοῦ ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Κύριο σὰν φάρμακα γιὰ νὰ καθαρίσουν τὰ πάθη καὶ τὰ πταίσματα.

5 **Γ**νωρίζεις ὅτι ἡ κακία ὑπεισηλθε σ' ἐμᾶς διὰ τῆς παραβάσεως τῶν ἐντολῶν· εἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι ἡ ὑγεία ἐπανερχεται πάλι μὲ τὴν φύλαξί τους, καὶ δὲν πρέπει οὔτε νὰ ἐπιθυμοῦμε οὔτε νὰ ἐλπίζωμε τὴν κάθαρσι τῆς ψυχῆς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσι αὐτῶν, ὅταν δὲν περιπατοῦμε σ' ἐκείνη τὴν ὁδὸ ποὺ ὀδηγεῖ στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Καὶ νὰ μὴ εἰπῆς ὅτι ὁ Θεὸς μπορεῖ καὶ χωρὶς τὴν ἐκτέλεσι τῶν ἐντο-

6. Ματθ. 5,16.

7. Ματθ. 11,28· 30.

8. Ματθ. 5,19.

κάθαρσιν τῆς ψυχῆς· ὅτι ταῦτα τὰ κρίματά ἐστι τοῦ Κυρίου καὶ οὐ παραγγέλλει ἡ Ἐκκλησία τοιαῦτα ἐπερωτᾶν ἡμᾶς. Καὶ οἱ
 10 Ἰουδαῖοι ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐπανόδου αὐτῶν, τῆς ἀπὸ Βαβυλῶνος εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐν τῇ ὁδῷ τῇ τετριμμένη ὑπὸ τῆς φύσεως ὤδευσαν, καὶ οὕτως ἦλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν αὐτῶν καὶ ἐθεάσαντο τὰ θαυμάσια Κυρίου. Ἄλλ' ὁ Ἰεζεκιήλ ὑπὲρ φύσιν ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῆς ἀποκαλύψεως ἠρπάγη καὶ ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ
 15 καὶ ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῇ θεϊκῇ ἐγένετο θεωρὸς τῆς μελλούσης ἀνανεώσεως.

16 **Κ**ατὰ τοῦτον τὸν τρόπον γίνεται καὶ ἐν τῇ τῆς ψυχῆς καθαρότητι. Γίνονται τινες, ὅτι ἐν τῇ ὁδῷ τῇ πατουμένη καὶ νομίμῳ τῇ διὰ τῆς φυλακῆς τῶν ἐντολῶν ἐν πολιτείᾳ πολυμόχθῳ, ἐν τῷ αἵματι αὐτῶν, εἰσέρχονται εἰς τὴν τῆς ψυχῆς καθαρότητα, καὶ εἰσιν ἄλλοι, οἵτινες ἐκ τῆς δωρεᾶς τῆς χάριτος αὐτῆς ἀξιοῦνται. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ θαυμαστόν· ὅτι τὴν διὰ τῆς χάριτος δωρουμένην ἡμῖν οὐκ ἐπειράπημεν αἰτήσασθαι ἐν τῇ προσευχῇ καὶ παραιτήσασθαι τὴν πολιτείαν τῆς ἐργασίας.

7 **Ε**κείνῳ γὰρ τῷ πλουσίῳ τῷ ἐρωτήσαντι τὸν Κύριον, «πῶς κληρονομήσω τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον», εἶπε καθαρῶς· «φύλαξον τὰς ἐντολάς». Καὶ ὅτε εἶπε, «ποῖαί εἰσιν αἱ ἐντολαί;», εἶπεν αὐτῷ ἐν πρώτοις ἀπέχεσθαι τῶν ἔργων τῶν κακῶν, καὶ οὕτως ὑπέμνησεν αὐτὸν τῶν φυσικῶν. Ὅτε δὲ ἐζήτησε περισσόν τι μαθεῖν, εἶπεν αὐτῷ· «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δός πτωχοῖς, καὶ ἄρον τὸν σταυρόν σου καὶ ἀκολούθει μοι». Τοῦτο δὲ ἐστίν, ἵνα νεκρωθῆς πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσί σοι καὶ οὕτω ζήσεις ἐν ἐμοί. Ἐξελθε ἐκ
 10 τοῦ κόσμου τοῦ παλαιοῦ τῶν παθῶν, καὶ οὕτως εἰσέρχη εἰς τὸν

λῶν νὰ μᾶς δώση χαριστικὰ τὴν κάθαρσι τῆς ψυχῆς· διότι αὐτὰ εἶναι οἱ κρίσεις τοῦ Κυρίου καὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν παραγγέλλει νὰ ἐρωτοῦμε γιὰ τέτοια θέματα. Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τὸν καιρὸ τῆς ἐπανόδου των ἀπὸ τὴν Βαβυλῶνα στὴν Ἱερουσαλήμ ἐβάδισαν στὸν δρόμο τὸν χαραγμένο ἀπὸ τὴν φύσι, κι' ἔτσι ἤλθαν στὴν ἀγία πόλι τους καὶ εἶδαν τὰ θαυμάσια ἔργα τοῦ Κυρίου. Ὁ Ἰεζεκιήλ ὁμως ἀρπάχθηκε κατὰ τρόπο ὑπερφυσικὸ καὶ ἀποκαλυπτικὸ καὶ ἤλθε στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ μὲ θεϊκὴ ἀποκάλυψι ἐγινε θεωρὸς τῆς μελλοντικῆς ἀναστάσεως.

6 **Τ**ὰ ἴδια συμβαίνουν καὶ στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ εἰσέρχονται στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς βαδίζοντας στὴν πατημένη καὶ κανονικὴ ὁδὸ διὰ τῆς φυλάξεως τῶν ἐντολῶν μὲ πολὺμοχθη προσπάθεια ποὺ ἀπαιτεῖ καὶ τὸ αἷμα τους ἀκόμη· ὑπάρχουν ἄλλοι ποὺ γίνονται ἄξιοι τῆς μὲ τὴν δωρεὰ τῆς χάριτος. Κι' αὐτὸ εἶναι τὸ θαυμαστὸ· ὅτι αὐτὴν ποὺ μᾶς ἐδωρῆθηκε διὰ τῆς χάριτος δὲν μᾶς ἐπιτράπηκε νὰ τὴν ζητήσωμε στὴν προσευχὴ καὶ νὰ ἐγκαταλείψωμε τὴν ἔμπρακτὴ ἐφαρμογὴ τῆς.

7 **Π**ράγματι, στὸν πλοῦσιον ἐκεῖνο ποὺ ἐρώτησε τὸν Κύριο, «πῶς θὰ κληρονομήσω τὴν αἰώνια ζωή;», εἶπε καθαρά· «φύλαξε τὶς ἐντολές». Καὶ ὅταν ἐρώτησε, «ποιές εἶναι οἱ ἐντολές;», τοῦ ἀπάντησε, κατὰ πρῶτο νὰ ἀπέχη ἀπὸ τὰ κακὰ ἔργα, ὑπενθυμίζοντάς του τὰ φυσικὰ κακά⁹. Ὅταν ὁμως ἐζήτησε νὰ μάθῃ κάτι περισσότερο, τοῦ εἶπε, «ἂν θέλης νὰ γίνῃς τέλειος, πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δώσε τα στοὺς πτωχοὺς, σήκωσε τὸν σταυρὸ σου καὶ ἀκολούθησε με»¹⁰. Αὐτὸ σημαίνει, νὰ νεκρωθῆς γιὰ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ ἔτσι θὰ ζήσης μὲ ἐμένα. Ἐξελθε ἀπὸ τὸν παλαιὸ κόσμον τῶν παθῶν καὶ ἔτσι θὰ εἰσέλθῃς στὸν νέον κόσμον τοῦ

9. Ματθ. 19,10-18.

10. Ματθ. 19,21 καὶ 16,24.

κόσμον τὸν καινὸν τοῦ Πνεύματος. Ἄρον, καὶ ἀπόδυσον τὴν γυνῶσιν τῶν τρόπων καὶ τῆς πανουργίας, καὶ οὕτως ἐνδύη τὴν γυνῶσιν τὴν ἀπλὴν τῆς ἀληθείας. Ἐν τῷ εἰπεῖν γὰρ «ἄρον τὸν σταυρόν σου», νέκρωσιν ἐκ πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἐδίδα-
 15 ξεν ὁ Κύριος. Καὶ ὅτε ἐνέκρωσεν ἐν ἑαυτῷ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ἦτοι τὰ πάθη, τότε εἶπεν αὐτῷ· ἐλθὲ ὀπίσω μου. Οὐκ ἔστι τῷ παλαιῷ ἀνθρώπῳ πορευθῆναι ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ Χριστοῦ, καθὼς ὁ μακάριος Παῦλος εἶπεν· «ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομησαὶ οὐ δύναται, οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν
 20 κληρονομεῖ». Καὶ πάλιν· «ἐκδύσασθε τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας, καὶ τότε δυνήσεσθε ἐνδύσασθαι τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον ἐν ἐπιγνώσει τῆς ὁμοιωσεως τοῦ κτίσαντος αὐτόν». Καὶ πάλιν· «τὸ φρόνημα τὸ χοϊκὸν ἐχθρα ἐστὶν εἰς Θεόν». Τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται, οὐδὲ γὰρ δύναται. Οἱ γὰρ ἐν σαρκὶ ὄντες, τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσι καὶ ἀρέσαι τῷ Θεῷ ἐν τῷ φρονήματι τοῦ πνεύματος, οὐ δύναται».

8 **Σ** ὁ δέ, ὡς ἅγιε, ἐὰν ἀγαπᾷς τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας καὶ τὸ φρόνημα τὸ πνευματικόν, ὅπερ εἶπας, κολλήθητι ταῖς δεσποτικαῖς ἐντολαῖς, καθάπερ εἶπεν ὁ Δεσπότης ἡμῶν· «ἐὰν ἀγαπᾷς εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, φύλαξον τὰς ἐντολάς», διὰ τὴν
 5 ἀγάπην τοῦ τεθεικότος αὐτάς, καὶ μὴ διὰ φόβον ἢ ἀμοιβὴν τοῦ μισθοῦ. Διότι οὐχ ὅτε πράζομεν τὴν δικαιοσύνην γευόμεθα τῆς ἡδονῆς τῆς κεκαλυμμένης ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ὅτε ὁ πόθος τῆς δικαιοσύνης ἐσθίει τὴν καρδίαν ἡμῶν. Καὶ οὐχ ὅτε πράζομεν τὴν ἁμαρτίαν ἁμαρτωλοὶ γινόμεθα, ἀλλ' ὅταν μὴ μισήσωμεν αὐτήν
 10 καὶ μεταμεληθῶμεν ἐπ' αὐτῇ. Καὶ οὐ λέγω ὅτι γέγονέ τις, ἢ

11. Ματθ. 16,24.

12. Α' Κορ. 15,50.

Πνεύματος. Σήκωσε και ἐκδύσου τὴν γνῶσι τῶν μεθοδεύσεων και τῆς πανουργίας, κι' ἔτσι θὰ ἐνδυθῆς τὴν γνῶσι τὴν ἀπλῆ τῆς ἀλήθειας. Διότι μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «σήκωσε τὸν σταυρόν σου»¹¹, ὁ Κύριος ἐδίδαξε νέκρωσι ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου. Καὶ ὅταν ἐνέκρωσε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ πάθη, τότε τοῦ εἶπε· «ἔλα πίσω μου». Δὲν μπορεῖ ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος νὰ πορευθῆ στὴν ὁδὸ τοῦ Χριστοῦ, ὅπως εἶπε ὁ μακάριος Παῦλος· «ἡ σάρκα και τὸ αἷμα δὲν μποροῦν νὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλεία τοῦ Θεοῦ, τὸ φθαρτὸ δὲν κληρονομεῖ τὴν ἀφθαρσία»¹². Καὶ πάλι· «ἀποδυθῆτε τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο ποὺ φθείρεται μὲ τὶς ἀπατηλὲς ἐπιθυμίες του, και τότε θὰ μπορέσετε νὰ ἐνδυθῆτε τὸν νέο ἄνθρωπο ποὺ ἀνανεώνεται μὲ τὴν ἐπίγνωσι τῶν σκοπῶν τοῦ Κτίστη του»¹³. Καὶ πάλι· «τὸ γήϊνο φρόνημα εἶναι ἐχθρικό πρὸς τὸν Θεό· διότι δὲν ὑποτάσσεται στὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, οὔτε βέβαια και μπορεῖ. Ὅσοι εὐρίσκονται στὴν σάρκα, ἔχουν σαρκικὲς ἐπιθυμίες και δὲν μποροῦν νὰ ἀρέσουν στὸν Θεὸ ποὺ ζητεῖ φρόνημα πνευματικό»¹⁴.

8 **Ε** σὺ ὅμως, ἅγιε ἀδελφέ, ἂν ἀγαπᾷς τὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς και τὸ πνευματικὸ φρόνημα, ποὺ εἶπες, προσκολλήσου στὶς δεσποτικὲς ἐντολές, ὅπως εἶπε ὁ Δεσπότης μας· «ἂν ἐπιθυμῆς νὰ εἰσέλθης στὴν ζωὴ, φύλαξε τὶς ἐντολές»¹⁵, ἀπὸ ἀγάπη πρὸς αὐτὸν ποὺ τὶς ἔθεσε και ὄχι ἀπὸ φόβο ἢ ἀπὸ ἐπιδίωξι ἀνταμοιβῆς. Διότι γευόμαστε τὴν ἡδονὴν ποὺ εἶναι κρυμμένη στὴν ἀρετὴ, ὄχι ὅταν ἀσκοῦμε τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ὅταν ὁ πόθος της κατατρώγει τὴν καρδιά μας. Καὶ δὲν γινόμαστε ἀμαρτωλοὶ ὅταν πράξωμε τὴν ἀμαρτία, ἀλλὰ ὅταν δὲν τὴν μισοῦμε και δὲν μετανοοῦμε. Καὶ δὲν λέγω ὅτι ἔγινε κάποιος ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἢ τοὺς νεωτέρους

13. Ἐφ. 4,22-24.

14. Ρωμ. 8,6-8.

15. Ματθ. 18,17.

τῶν ἀρχαίων ἢ τῶν ἐσχάτων, μὴ φυλάξας τὰς ἐντολάς, καὶ φθάσας τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας καὶ τῆς θεωρίας τοῦ Πνεύματος καταξιωθεῖς· ἀλλ' ὡς δοκεῖ μοι, ὅστις τὰς ἐντολάς οὐκ ἐφύλαξε καὶ κατ' ἴχνος μὴ ὤδευσε τῶν μακαρίων Ἀποστό-
15 λων, ἅγιος καλεῖσθαι οὐκ ἄξιος.

9 **Ο** μακάριος Βασίλειος καὶ οἱ μακάριοι Γρηγόριοι, περὶ ὧν εἶπας, ὅτι ἦσαν ἀγαπῶντες τὴν ἔρημον καὶ ἦσαν στύλοι καὶ φῶς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἦσαν ἐπαινοῦντες τὴν ἡσυχίαν, οὐχ ὅτε ἦσαν ἀργοὶ ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν ἦλθον εἰς τὴν
5 καθαρότητα τῆς ψυχῆς καὶ ἠξιώθησαν τῆς θεωρίας τοῦ Πνεύματος. Ἐγὼ πιστεύω ἀληθῶς, ὅτι ὅτε ἦσαν οἰκοῦντες ἐν ταῖς πόλεσι, τοὺς ξένους ἦσαν ὑποδεχόμενοι, τοὺς ἀσθενεῖς τε ἐπισκεπτόμενοι καὶ τοὺς γυμνοὺς ἐνδύοντες, τοὺς τῶν κοπιῶντων πόδας ἀπονίπτοντες· καὶ εἰ ἠγγάρευσε αὐτοὺς τις μίλιον ἔν,
10 δύο ἀπήρχοντο. Καὶ ὅτε ἐφύλαξαν τὰς ἐντολάς τὰς δεομένας μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀναστρέφεσθαι καὶ ἤρξατο ὁ νοῦς αὐτῶν τῆς πρώτης ἀκίνησιος καὶ τῶν θείων καὶ μυστικῶν θεωριῶν, ἔκτοτε ἔσπευσαν καὶ ἐξῆλθον εἰς τὴν ἡσυχίαν τῆς ἐρήμου, καὶ ἔκτοτε ὑπέμειναν μετὰ τοῦ ἔσω αὐτῶν ἀνθρώπου, ὥστε γενέ-
15 σθαι αὐτοὺς θεωρητικούς, καὶ διέμειναν ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ Πνεύματος, ἕως ἂν ἐκλήθησαν ὑπὸ τῆς χάριτος γενέσθαι αὐτοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

10 **Π** ἐρὶ δὲ οὗ εἶρηκας, ὅτι ποτὲ μὲν ὁ μέγας Βασίλειος τὴν συνοίκησιν τῶν πολλῶν ἐπαινεῖ, ποτὲ δὲ τὴν ἀναχώρησιν, τοῦτό φημι· ὅτι δυσὶ τρόποις εὐρίσκεται τὸ κέρδος ἐν ἀληθείᾳ

16. Οἱ Καππαδόκες Γρηγόριος Θεολόγος καὶ Γρηγόριος Νύσσης, ἀδελφὸς τοῦ Μ. Βασιλείου ὁ δεῦτερος.

χωρίς νὰ φυλάξῃ τὶς ἐντολές, ἰκανὸς νὰ φθάσῃ στὴν καθαρότητα τῆς καρδιάς καὶ ὅτι ἀξιώθηκε τῆς θεωρίας τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ νομίζω ὅτι ὁποῖος δὲν ἐφύλαξε τὶς ἐντολές καὶ δὲν ἐβάδισε στὰ ἴχνη τῶν Ἀποστόλων, δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ὀνομασθῇ ἅγιος.

9 **Ο** μακάριος Βασίλειος καὶ ὁ μακάριος Γρηγόριος¹⁶, γιὰ τοὺς ὁποίους εἶπες ὅτι ἀγαποῦσαν τὴν ἔρημο καὶ ἦσαν στύλοι καὶ φῶς τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπαινοῦσαν τὴν ἠσυχία, δὲν ἦλθαν στὴν ἠσυχία μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσι τῶν ἐντολῶν, ἀλλὰ πρῶτα κατοίκησαν εἰρηνικὰ καὶ ἐφύλαξαν τὶς ἐντολές, πὺ πρέπει νὰ φυλάττουν ὅσοι κατοικοῦν μαζί με τοὺς πολλούς, καὶ ἔτσι ἔφθασαν στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς καὶ ἀξιώθηκαν τῆς πνευματικῆς θεωρίας. Ἐγὼ πιστεύω ἀληθινὰ ὅτι, ὅταν κατοικοῦσαν στὶς πόλεις, ὑποδέχονταν τοὺς ξένους, ἐπισκέπτονταν τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἔνδυαν τοὺς γυμνοὺς¹⁷, ἔπλεναν τὰ πόδια τῶν ὁδοιπόρων, καὶ ἂν κανεῖς τοὺς ἀγγάρευε ἓνα μίλλι, ἐπήγαιναν δύο¹⁸. Καὶ ἀφοῦ ἐφύλαξαν τὶς ἐντολές πὺ ἐπιβάλλονται σ' ἐκεῖνους πὺ ζοῦν συναναστρεφόμενοι με τοὺς πολλούς καὶ ἄρχισε ὁ νοῦς των νὰ περιέρχεται στὴν πρώτη ἀκίνησι ὡς πρὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ νὰ ἐπιδίδεται στὶς θεῖες καὶ μυστικῆς θεωρίες, ἔπειτα ἔσπευσαν καὶ ἐξῆλθαν στὴν ἠσυχία τῆς ἐρήμου καὶ περιορίσθηκαν στὸν ἐσωτερικὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ γίνουν θεωρητικοί, καὶ παρέμειναν στὴν θεωρία τοῦ Πνεύματος, ἕως ὅτου ἐκλήθησαν ἀπὸ τὴν χάρι νὰ γίνουν ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

10 **Ω**ς πρὸς αὐτὸ πὺ εἶπες, ὅτι ὁ Βασίλειος ἄλλοτε ἐπαινεῖ τὴν συγκατοίκησι με τοὺς πολλούς καὶ ἄλλοτε τὴν ἀναχώρησι¹⁹, λέγω τοῦτο· ὅτι τὸ κέρδος γιὰ τοὺς ζηλωτὰς

17. Ματθ. 25,35ε.

18. Ματθ. 5,45.

19. Κυρίως στὸ ἔργο του Ἀσκητικαὶ Διατάξεις ὁ Βασίλειος δίδει ὁδηγίες καὶ γιὰ τὰ δύο εἶδη μοναχικοῦ βίου.

τοῖς σπουδαίοις, ἐκάστῳ κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν διαφορὰν
 5 καὶ τὸν σκοπὸν, ὃν ἔθηκεν ἐν ἑαυτῷ. Γίνεται γάρ ποτε τοῖς δυ-
 νατοῖς ὠφέλεια τῇ τῶν πολλῶν συνοικήσει, ποτὲ δὲ καὶ τοῖς
 ἀσθενέσι, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ὡσαύτως. Τῷ
 σταθέντι ἐν τῇ τῆς ψυχῆς ὑγείᾳ, ᾧ καὶ ὁ νοῦς συνεκράθη τῷ
 πνεύματι, καὶ νεκρώσαντι τῇ πολιτείᾳ τῇ ἀνθρωπίνῃ ἑαυτόν, οὐ
 10 γίνεται ἢ τῶν πολλῶν συνοίκησις βλαβερὰ, ἐὰν νήφῃ τοῖς ἑαυ-
 τοῦ, καὶ οὗτος οὐχ ἵνα ὠφελῆθῃ, ἀλλ' ἵνα ὠφελήσῃ· ὅτι ἐκ τοῦ
 Θεοῦ ἐκλήθη ἐν τῷ ὀνόματι τῶν λοιπῶν πατέρων. Καὶ τῷ
 ἀσθενεῖ δὲ καὶ χρήζοντι ἀκμὴν τοῦ αὐξῆσαι τῷ τῶν ἐντολῶν
 γάλακτι, ὁμοίως ὠφέλιμον τὸ μετὰ τῶν πολλῶν συνοικεῖν, ἕως
 15 ἂν γυμνασθῇ καὶ κατεργασθῇ καὶ κολαφισθῇ ἐν τοῖς πειρασμοῖς
 καὶ πέσῃ καὶ ἀναστῇ μετὰ τῶν πλειόνων καὶ κτήσεται τὴν
 ὑγείαν τῆς ψυχῆς. Οὐκ ἔστι βρέφος μὴ τραφὲν τοῖς τοῦ γάλα-
 κτος ρεύμασι, καὶ οὐκ ἔστι μοναχὸς μὴ τῷ γάλακτι τῶν ἐντο-
 λῶν ἐντραφεῖς, κατορθῶν καὶ νικῶν τὰ πάθη, καὶ τῆς καθαρό-
 20 τητος ἀξιούμενος. Τὸν ὁμοιον δὲ τρόπον, ὡς ἔφημεν, καὶ ἡ ἔρη-
 μος, ποτὲ μὲν τοῖς ἀσθενέσι καὶ φεύγουσιν ὠφέλιμος, ποτὲ δὲ
 τοῖς δυνατοῖς. Τοῖς πρώτοις μὲν, ἵνα μὴ εὐρεθεῖσα ὕλη, ἐκκαυ-
 θῆναι αὐτοῖς καὶ ἀξιώθῆναι τὰ πάθη παρασκευάσειε· τοῖς ἰσχυ-
 ροῖς δέ, ἐν τῷ μεσάζειν ἐν ὕλῃ καὶ καταντῆσαι πρὸς τοὺς πολέ-
 25 μους τοῦ πονηροῦ.

11 **Ε**ν ἀληθείᾳ γάρ, ὡς εἶπας, ἡ ἔρημός ἐστιν ἢ κοιμίζουσα τὰ
 πάθη. Ἀλλ' οὐ τοῦτο μόνον ζητεῖται, τὸ κατακοιμῆσαι
 τινὰ τὰ ἑαυτοῦ πάθη, ἀλλὰ καὶ ἐκτίλαι· τοῦτο δὲ ἐστι νικῆσαι
 αὐτά, ἡνίκα φιλονεικήσουσιν ἐξ ἐναντίας ἡμῶν. Τὰ πάθη γὰρ
 5 τὰ κατακοιμισθέντα ἐξυπνίζεται, ὅταν ἀπαντήσῃ αἰτία ἐλθεῖν
 εἰς τὴν πρᾶξιν αὐτῶν.

εύρίσκεται με δύο τρόπους, στὸν καθένα κατὰ τὴν δύναμι, τὴν διαφορὰ καὶ τὸν σκοπὸ πού ἔθεσε στὸν ἑαυτό του. Ἡ συναναστροφή με τοὺς πολλοὺς προκαλεῖ κάποτε ὠφέλεια στοὺς δυνατοὺς καὶ κάποτε στοὺς ἀσθενεῖς· τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὴν ἔρημο. Σ' ἐκεῖνον πού διατήρησε τὴν ψυχικὴ του ὑγεία, τοῦ ὁποίου ὁ νοῦς συνενώθηκε με τὸ Πνεῦμα, καὶ πού ἐνέκρωσε τὸν ἑαυτό του γιὰ τὴν ἀνθρώπινη διαγωγή, ἡ συνοίκησις με τοὺς πολλοὺς δὲν γίνεται βλαβερή, ἂν εἶναι νηφάλιος, κι' αὐτὸ ὄχι γιὰ νὰ ὠφεληθῆ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὠφελήσῃ· διότι ἐκλήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ ἐν ὀνόματι τῶν λοιπῶν πατέρων γιὰ διακονία. Καὶ στὸν ἀσθενῆ ἐπίσης, πού ἀκόμη χρειάζεται νὰ αὐξηθῆ με τὸ γάλα τῶν ἐντολῶν²⁰, εἶναι ὁμοίως ὠφέλιμη ἡ συνοίκησις με τοὺς πολλοὺς, ἕως ὅτου γυμνασθῆ καὶ κατεργασθῆ, ἕως ὅτου κτυπηθῆ ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς καὶ πέση καὶ σηκωθῆ ἀνάμεσα στοὺς πολλοὺς, καὶ ἀποκτήσῃ ἔτσι τὴν ὑγεία τῆς ψυχῆς. Δὲν ὑπάρχει βρέφος πού νὰ μὴ ἐτρέφηκε με τὸ μητρικὸ γάλα, καὶ δὲν ὑπάρχει μοναχὸς πού δὲν ἐτρέφηκε με τὸ γάλα τῶν ἐντολῶν, με τὸ ὁποῖο ἀγωνίζεται καὶ νικᾷ τὰ πάθη καὶ ἀξιώνεται τῆς καθαρότητος. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅπως εἶπαμε, καὶ ἡ καλὴ ἔρημος εἶναι ὠφέλιμη ἄλλοτε στοὺς ἀσθενεῖς πού φευγουν καὶ ἄλλοτε στοὺς δυνατοὺς· στοὺς πρώτους γιὰ νὰ μὴ εὐρεθῆ ὕλη πού θὰ παρασκευάσῃ τὰ πάθη νὰ ἐρεθισθοῦν καὶ νὰ αὐξηθοῦν, ἐνῶ στοὺς ἰσχυροὺς γιὰ νὰ μὴ καταντήσουν σὲ πòλεμο με τὸν πονηρὸ διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῶν ὑλικῶν.

- 11 **Α** ληθινά, ὅπως εἶπες, ἡ ἔρημος εἶναι ἐκείνη πού κοιμίζει τὰ πάθη. Δὲν ζητεῖται ὁμως τοῦτο μόνο, τὸ νὰ κοιμίσῃ κανεὶς τὰ πάθη του, ἀλλὰ τὸ νὰ τὰ ξερριζώσῃ, πού σημαίνει νὰ τὰ νικήσῃ, ὅταν ἐξεγείρωνται ἐναντίον μας. Πράγματι, τὰ κοιμισμένα πάθη ἀφυπνίζονται ὅταν παρουσιασθῆ κάποια αἰτία, γιὰ νὰ ἐπανέλθουν σὲ δράσι.

20. Α' Κορ. 3,2.

12 **Π** ὡς δὲ μαθήσῃ, ὡς οὐχ ἡ ἔρημος μόνη κοιμίζει τὰ πάθη, καθὼς ἔφησ, κατανόησον ἐν τῷ καιρῷ τῆς νόσου καὶ τῆς πολλῆς ἀσθενείας, ὅτι οὐ σφοδρῶς πολεμοῦσιν ἡμῖν. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ πολλάκις κατακοιμίζουσιν ἄλληλα, ὅτε
5 δώσουσι τόπον ἀλλήλοις. Τὸ πάθος γὰρ τὸ τῆς κενοδοξίας ὑποχωρεῖν τὸ τῆς πορνείας ποιεῖ, καὶ αὐτὸ πάλιν τὸ τῆς πορνείας τὴν δοξομανίαν καταπραῖνει. Λοιπὸν μὴ θελήσωμεν καταδιῶξαι τὴν ἔρημον, ὅτι κοιμίζει μόνον τὰ πάθη, ἀλλ' ὅτι ἐν τῇ τῶν αἰσθητῶν ἀπορία καὶ τῇ ἐκ πάντων ἀναχωρήσει, σοφίζόμεθα ἐν
10 αὐτῇ καὶ ἀνακαινίζεται ἡμῖν ὁ ἔσω ἄνθρωπος τοῦ πνεύματος ἐν Χριστῷ καὶ πᾶσαν ὥραν γινόμεθα θεωρητικοὶ ἑαυτῶν καὶ γίνεται ὁ νοῦς ἡμῶν γρήγορος καὶ φυλάττει ἑαυτὸν καθ' ὥραν, μήπως κλαπῇ ἐξ αὐτοῦ ἡ μνήμη τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ.

Ταῦτα, ὡς δοκεῖ μοι, ἀρκεῖ πρὸς τὴν πρῶτην ἐρώτησίν
15 σου, εἰ τέως καὶ τούτων ἔχρηζεν. Εἶπωμεν δὲ λοιπὸν καὶ περὶ τῆς δευτέρας· ἡ δὲ ἦν.

13 **Ε** ρώτησις. Ὅτι διατί ὁ Κύριος ἡμῶν πρὸς τὴν ὁμοίωσιν ἐκείνης τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Πατρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τὴν ἐλεημοσύνην ὥρισεν, οἱ μοναχοὶ δὲ τὴν ἡσυχίαν προτιμῶσιν αὐτῆς;

14 **Α** πόκρισις. Ἡ δὲ ἀπόκρισις αὐτῆς, αὐτῆ. Καλῶς, ὅτι ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου παράδειγμα ἠνεγκας, καὶ τύπον ἐξετάσεως τῆς πολιτείας τῆς μεγάλης τῆς ἡσυχίας. Ἡμεῖς κατέναντι ταύτης ἰστάμεθα καὶ οὐ ζητοῦμεν τοῦ καταργῆσαι αὐτὴν ὡς
5 πρᾶγμά τι περισσόν. Ὁ Κύριος τὴν ἐλεημοσύνην ὥρισε πρὸς τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ἐπουρανίου Πατρὸς, ὡς προσεγγίζουσιν αὐτῷ

12 **Γ**ιὰ νὰ μάθης ὅτι δὲν εἶναι μόνη ἡ ἔρημος ποὺ κοιμίζει τὰ πάθη, ὅπως εἶπες, παρατήρησε ὅτι κατὰ τὸν καιρὸ παρατεταμένης ἀσθενείας δὲν μᾶς πολεμοῦν δυνατά. Καὶ ὄχι τοῦτο μόνο, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια τὰ πάθη πολλές φορές κατακοιμίζουν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο, ὅταν δίδουν τόπο τὸ ἓνα στὸ ἄλλο. Γιὰ παράδειγμα, τὸ πάθος τῆς κενοδοξίας ὑποχρεώνει νὰ ὑποχωρήσῃ τὸ τῆς πορνείας, καὶ μὲ τὴν σειρά του τὸ πάθος τῆς πορνείας καταπραΰνει τὴν δοξομανία. Ἄς μὴ θελήσωμε λοιπὸν νὰ ἐπιδιώξωμε τὴν ἔρημο, ὡς τὴν μόνη ποὺ κοιμίζει τὰ πάθη, ἀλλὰ διότι, μὲ τὴν ἀπουσία τῶν αἰσθητῶν καὶ τὴν ἀπομάκρυνσι ἀπὸ τὰ πάντα, συνετιζόμαστε σ' αὐτὴν καὶ ἀνακαινίζεται ἐν Χριστῷ ὁ ἐσωτερικὸς μας ἄνθρωπος τοῦ Πνεύματος²¹, γινόμαστε κάθε στιγμὴ θεωρητικοὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας, ὁ νοῦς μας καθίσταται ἄγρυπνος καὶ φυλάττει κάθε στιγμὴ τὸν ἑαυτό του, μὴπως τοῦ ὑποκλαπῇ ἡ μνήμη τῆς ἐλπίδος του.

Αὐτὰ νομίζω ὅτι ἀρκοῦν ὡς ἀπάντησις στὴν πρώτη σου ἐρώτησι, ἂν βέβαια ὑπῆρχε καὶ γι' αὐτὰ ἀνάγκη. Τώρα ἄς εἰποῦμε καὶ γιὰ τὴν δευτέρη ἐρώτησι. Κι' αὐτὴ ἦταν ἡ ἐξῆς.

13 **Ε**ρώτησις. Γιατί ὁ Κύριός μας ὠρίσε ὡς καθῆκον τὴν ἐλεημοσύνη κατὰ τὴν ἀναλογία ἐκείνης τῆς μεγαλοψυχίας τοῦ οὐρανοῦ Πατρός²², οἱ μοναχοὶ ὁμῶς προτιμοῦν ἀντὶ αὐτῆς τὴν ἡσυχία;

14 **Α**πόκρισις. Ἡ ἀπάντησις σ' αὐτὴν εἶναι τοῦτη. Καλὸ εἶναι ποὺ ἔφερες ἀπὸ τὸ εὐαγγέλιο παράδειγμα καὶ τύπο ἐξετάσεως τοῦ σπουδαίου θέματος τῆς διαγωγῆς στὴν ἡσυχία. Ἐμεῖς στεκόμαστε ἀπέναντι στὴν ἐρώτησι καὶ δὲν ζητοῦμε τὴν κατάργησί της σὰν κάτι περιττό. Ὁ Κύριος ὠρίσε τὴν ἐλεημοσύνη ὡς ἀρετὴ κατ' ἀναλογία τοῦ οὐρανοῦ Πατρός, διότι προσεγγίζει σ' αὐτὸν ἐκείνους ποὺ τὴν ἐκ-

21. Ἐφ. 3,16.

22. Ματθ. 6,1έξ.

τοὺς τελειοῦντας αὐτήν. Τοῦτο ἀληθές. Καὶ οὐδὲ ἡμεῖς οἱ μονα-
 χοὶ τὴν ἡσυχίαν χωρὶς τῆς ἐλεημοσύνης τιμῶμεν, ἀλλ' ὅτι ἐκ
 τῆς μερίμνης καὶ τῆς ταραχῆς καθ' ὅσον οἶόν τε ἀπέχεσθαι
 10 σπεύδομεν. Οὐχ ὅτι ἐξ ἐναντίας τῶν ἀναγκαίων, ὅταν ἡμῖν
 ἀπαντήσωσιν, ἀντιστῆναι βουλόμεθα, ἀλλὰ φροντίζομεν τῆς
 ἡσυχίας, ἵνα ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ τοῦ Θεοῦ διαμείνωμεν, ἐν ἣ δυνά-
 μεθα ἐπὶ πλεον διῦλισθῆναι τῆς θολώσεως καὶ προσεγγίσει
 αὐτῷ. Ἐὰν δὲ ἅπαξ ποτὲ πρὸς ποσότητα καιρῶν ἐπέλθῃ ἡμῖν
 15 χρεία τις ἀναγκαία ἀδελφῶν, μηδὲ ταύτης ἀμελεῖν προσήκει.

15 **Α**ναγκάσωμεν οὖν ἑαυτοὺς διηνεκῶς, ἵνα γενώμεθα ἐν
 παντὶ καιρῷ ἔσωθεν ἐλεήμονες ὑπὲρ πάσης τῆς φύσεως
 τῶν λογικῶν. Οὕτω γὰρ ἐπιτρέπει ἡμῖν ἡ διδασκαλία τοῦ Κυ-
 ρίου. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ διαφορὰ τῆς ἡσυχίας ἡμῶν, καὶ οὐχ ὡς
 5 ἔτυχε. Καὶ οὐ μόνον ταύτην τὴν ἔσωθεν ἡμῶν φυλάξαι, ἀλλὰ
 καὶ ὅταν καλῆ καιρὸς τῶν ἔργων καὶ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων,
 μὴ ἀμελεῖν τοῦ δεῖξαι τὴν ἀγάπην αὐτοῦ φανερώς χρή. Καὶ μά-
 λιστα ἐὰν τὴν παντελεῆ ἡσυχίαν οὐκ ἔκριναν καθ' ἑαυτούς, τοῦ
 μὴ ἀπαντῆσαί τινι, ἀλλὰ τῷ κανόνι τῶν ἐβδομάδων καὶ τῶν
 10 ἐπτάκις ἐπὶ ποιούντων ἑαυτοῖς ἡσυχίαν στοιχῶσιν. Οἱ γὰρ
 τοιοῦτοι ἐκ τῶν πραγμάτων τῆς ἐλεημοσύνης τῆς πρὸς τὸν
 πλησίον, οὐδὲ ἐν μέσῳ τῶν ὄρων τῶν κανόνων αὐτῶν ὄντες
 πρὸς τὸ πληρῶσαι τούτους κατέχουσιν ἑαυτούς, εἰ μὴ τίς ἐστὶ
 πολὺν ἀπότομος καὶ ὠμὸς καὶ ἀπάνθρωπος καὶ κατέναντι τοῦ
 15 προσώπου καὶ τῶν ὀφθαλμῶν κρατεῖ τὴν ἡσυχίαν. Διότι γινώ-
 σκομεν, ὅτι χωρὶς τῆς τοῦ πλησίον ἀγάπης οὐδὲ ὁ νοῦς δύναται
 ἐν τῇ ὁμιλίᾳ καὶ τῇ ἀγάπῃ τῇ θείᾳ φωτισθῆναι.

23. Ἐδῶ βλέπομε τὴν συνήθεια τῆς κατὰ καιροὺς διαβεβαιώσεως στὴν ἡσυχία τῆς ἐρήμου ἔξω ἀπὸ τὸ κοινόβιο ἢ τὴν λαύρα. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοῦ ἀκο-

πληρώνουν. Τοῦτο εἶναι ἀληθές. Ἄλλωστε οὔτε ἐμεῖς οἱ μοναχοὶ δὲν προτιμοῦμε τὴν ἡσυχία χωρὶς τὴν ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ ἀπλῶς σπεύδομε νὰ ἀπέχωμε ὅσο εἶναι δυνατὸ ἀπὸ τὶς φροντίδες καὶ τοὺς θορύβους. Φροντίζομε βέβαια γιὰ τὴν ἡσυχία, ὄχι διότι θέλομε ν' ἀντισταθοῦμε στὶς ἀντίξοες περιστάσεις πού ἐπέρχονται, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐπιδοθοῦμε στὴν μελέτη τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτὴν μποροῦμε νὰ καθαρισθοῦμε ἀπὸ τὴν θόλωσι καὶ νὰ τὸν πλησιάσωμε καλύτερα. Ἄν πάλι κάποτε κατὰ διαστήματα μᾶς παρουσιασθῇ κάποια ἀνάγκη ἀδελφῶν, δὲν πρέπει οὔτε αὐτὴν νὰ τὴν παραμελοῦμε.

15 **Α**ς ἀναγκάζωμε λοιπὸν τὸν ἑαυτό μας συνεχῶς, γιὰ νὰ γίνωμε σὲ κάθε περίστασι ἐσωτερικὰ ἐλεήμονες πρὸς ὄλο τὸ γένος τῶν λογικῶν ὄντων· διότι ἔτσι μᾶς ἐπιτάσσει ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἡσυχία μας, ἡ ὁποία δὲν γίνεται ματαίως. Καὶ εἶναι χρέος τοῦ καθενός μας ὄχι μόνο νὰ φυλάττη αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴ μας ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ, ὅταν τὸ καλῆ ὁ καιρὸς τῶν ἔργων καὶ ἡ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων, νὰ μὴ ἀμελῆ νὰ δείχνη τὴν ἀγάπη του φανερά. Αὐτὸ μάλιστα ἰσχύει γιὰ ἐκείνους πού δὲν καθυποβλήθηκαν στὴν παντοτινὴ ἡσυχία, ἀλλὰ ἀκολουθοῦν τὸν κανόνα τῆς ἐβδομάδος ἢ τῶν ἑπτὰ ἐβδομάδων²³ γιὰ τὴν ἡσυχία τους. Οἱ μοναχοὶ τοῦ εἴδους αὐτοῦ, ἀκόμη καὶ ὅταν εἶναι μέσα στὰ πλαίσια τοῦ κανόνος των, δὲν ἐμποδίζονται νὰ ἐκτελοῦν τὸ καθῆκον τῆς ἐλεημοσύνης πρὸς τὸν πλησίον, ἐκτὸς ἂν εἶναι κανεὶς πολὺ ἀπότομος, ὠμὸς καὶ ἀπάνθρωπος καὶ κρατῆ τὴν ἡσυχία γιὰ τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων. Γνωρίζομε πάντως ὅτι χωρὶς τὴν ἀγάπη τοῦ πλησίον δὲν μπορεῖ ὁ νοῦς νὰ φωτισθῇ ἀπὸ τὴν θεία συνομιλία καὶ ἀγάπη.

λουθοῦσαν τὴν καθ' ἐβδομάδα ἡσυχία, δηλαδὴ τῶν πέντε ἡμερῶν στὴν ἐρημία καὶ τῶν δύο (Σαββάτου καὶ Κυριακῆς) μαζί με τοὺς ἀδελφούς, ἄλλοι ἀπομακρύνονταν κατὰ διαστήματα ἑπτὰ ἐβδομάδων καὶ ἐπανέρχονταν στὸ τέλος των. Καὶ αὐτοὶ πρέπει νὰ ἐπιδεικνύουν τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

16 **Τ**ίς γὰρ νῦν μοναχὸς ἐκ τῶν σοφῶν, ἔχων διατροφὰς καὶ ἐνδύματα, καὶ ὄρων τὸν αὐτοῦ πλησίον πεινῶντά τε καὶ γυμνητεύοντα, οὐ μεταδίδωσιν ὧν ἔχει, ἀλλὰ φείδεται τινος ἐξ αὐτῶν; Ἡ πάλιν τίς τινα τῶν ἀπὸ τῆς αὐτῆς σαρκὸς θεωρῶν
5 νόσῳ τρυχόμενον καὶ μόχθῳ ταλαιπωρούμενον καὶ χρεῖαν ἐπισκέψεως ἔχοντα, αὐτὸς διὰ τὸν πόθον τῆς ἡσυχίας τὸν κανόνα τοῦ ἐγκλεισμοῦ τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον προτιμᾷ; Ὅταν δέ τινα τοιαῦτα μὴ ᾖ, ἐν τῷ νοῖ τὴν ἀγάπην φυλάζωμεν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην τὴν εἰς τοὺς ἀδελφούς. Τῶν γὰρ πραγμάτων ὄντων ἐγ-
10 γύς, καὶ ἔργῳ πληρῶσαι καὶ τελειῶσαι ταύτην ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ὁ Θεός.

17 **Δ**ῆλον οὖν ὅτι, εἰ οὐκ ἐκτησάμεθά τι, οὐκ ἐπετράπημεν πεσεῖν εἰς μέριμναν καὶ ταραχὴν ἕνεκα τῶν πτωχῶν. Ἐὰν γὰρ ἔχωμεν, ἀπαιτούμεθα. Καὶ πάλιν ἐὰν ἀπέχωμεν ἐν τῇ διαγωγῇ ἡμῶν ἐκ τοῦ συγκαθεσθῆναι καὶ συναναμίγνυσθαι ταῖς
5 θεωρίαις τῶν ἀνθρώπων, οὐ χρεῶν καταλιπεῖν ἡμᾶς τὸ κελίον ἡμῶν καὶ τὸ κάθισμα τὸ μοναστικὸν καὶ ἀναχωρητικόν, καὶ ἐκδοῦναι ἑαυτοὺς πρὸς τὸ γυρεῦσαι εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐπισκέψασθαι τοὺς ἀρρώστους καὶ ἀσχολεῖσθαι ἐν πράγματι τοιούτοις. Δῆλον γάρ, ὅτι ἀπὸ τῶν μειζόνων εἰς τὰ ἐλάττω τὰ
10 τοιαῦτα ἔρχονται. Ἐὰν δέ τις συνοικῇ τοῖς πολλοῖς καὶ πλησίον τῶν ἀνθρώπων ἢ εἰς τὴν διαμονὴν τοῦ καθίσματος αὐτοῦ τὴν μετ' αὐτῶν, καὶ ἀναπαύηται ἐν κόποις ἐτέρων, εἴτε τῷ τῆς ὑγιείας εἴτε τῷ τῆς ἀρρωστίας καιρῷ, τὸ αὐτὸ καὶ αὐτὸς ὀφείλει ποιῆσαι, ἀλλ' οὐκ αὐτὸς μὲν ἐντελῶς ἐξ ἄλλων ἀπαιτεῖν τὴν
15 ἀνάπαυσιν, ὅταν δὲ ἴδῃ τὸν υἱὸν τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σχήματος ἐν στενώσει, μᾶλλον δὲ τὸν Χριστὸν ἐρριμμένον καὶ μοχθοῦντα, ὑποχωρεῖν καὶ κρύπτεσθαι ἐξ αὐτοῦ, ἡνίκα

16 **Π**ράγματι, ποιός από τους συνετούς μοναχούς της εποχής μας, που έχει τροφές και ένδύματα²⁴ και βλέπει τον πλησίον του να πεινά και να είναι γυμνός, δεν μεταδίδει από όσα έχει, αλλά φειδωλεύεται κάτι απ' αυτά; Επίσης ποιός μοναχός, βλέποντας κάποιον συνάνθρωπό του, που κατατρύχεται από νόσο ή ταλαιπωρείται από μόχθο, να έχει ανάγκη επισκέψεως, προτιμά αυτός, έξ αιτίας του πόθου της ήσυχίας, τον κανόνα του έγκλεισμού²⁵ από την αγάπη του πλησίον; Όταν βέβαια δεν υπάρχουν αυτές οι αιτίες, ως φυλάξωμε στον νοῦ τὴν αγάπη και τὴν ἐλεημοσύνη πρὸς τοὺς ἀδελφούς, όταν ὁμως υπάρχουν τὰ πράγματα αὐτὰ μπροστά μας, ὁ Θεὸς ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἐμᾶς νὰ τὴν ἐκπληρώσωμε καὶ νὰ τὴν τελειώσωμε καὶ ἐμπράκτως.

17 **Ε**ἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι ἂν δὲν ἔχωμε τίποτε, δὲν ἔχομε χρέος νὰ πέσωμε σὲ φροντίδα καὶ ταραχὴ γιὰ τοὺς πτωχοὺς· ἂν ὁμως ἔχωμε, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι. Επίσης, ἂν λόγῳ τοῦ τρόπου ζωῆς ἀπέχωμε ἀπὸ τὴν συμβίωσι καὶ συναναστροφὴ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, δὲν χρειάζεται νὰ ἐγκαταλείψωμε τὸ κελλί μας καὶ τὸ κάθισμα τὸ μοναστικὸ καὶ ἀναχωρητικὸ, γιὰ νὰ ἐπιδοθοῦμε στὴν περιοδεία ἀνὰ τὸν κόσμον, στὴν ἐπίσκεψι τῶν ἀσθενῶν καὶ στὴν ἀσχολία μὲ παρόμοια πράγματα. Διότι εἶναι φανερὸ ὅτι αὐτὰ τὰ πράγματα μᾶς φέρουν ἀπὸ τὰ ἀνώτερα στὰ κατώτερα. Ἄν ὁμως κάποιος μοναχός, πὺ κατοικεῖ μαζὶ μὲ τοὺς πολλοὺς καὶ τὸ κάθισμά του εὐρίσκεται ἀνάμεσά τους, ἐξυπηρετῆται ἀπὸ τοὺς κόπους ἄλλων, εἴτε στὸν καιρὸ τῆς ὑγείας εἴτε στὸν καιρὸ τῆς ἀρρώστιας, τὸ ἴδιο πρέπει νὰ πράττη κι' αὐτός, καὶ ὄχι αὐτὸς μὲν νὰ ἀπαιτῆ τὴν ἀπὸ τοὺς ἄλλους πλήρη ἐξυπηρέτησί του, ὅταν ὁμως ἰδῆ τὸν ὁμογενῆ καὶ ὁμόσχημό του στενοχωρούμενον, ἢ μᾶλλον τὸν Χριστὸ πεσμένον καὶ κοπιᾶζοντα, νὰ παραμερίζη καὶ νὰ κρύβεται ἀπὸ αὐτόν, προ-

25. Καὶ ὁ ἐγκλειστος ὀφείλει νὰ εἶναι φιλόνητος, ἐκτὸς ἂν δὲν υπάρχουν εὐκαιρίες.

φαντάζεται τὴν ψευδῆ ἡσυχίαν αὐτοῦ. Ἐκαστος δὲ τοιοῦτος ἀνελεήμων ἐστί.

18 **Κ**αὶ μὴ μοι εἰς μνήμην ἀγάγῃς Ἰωάννην τὸν τῆς Θηβαίδος καὶ τὸν Ἀρσένιον, καὶ εἶπῃς ὅτι τίς τούτων εἰς τὰ τοιαῦτα ἐξέδωκεν ἑαυτὸν ἢ ἐπεμελήσατο τῶν ἀρρώστων καὶ τῶν πτωχῶν, καὶ ἠμέλησε τῆς ἡσυχίας αὐτοῦ; Μὴ ἐγγίσης πράγμασι τισι τοιούτων. Ἐὰν γὰρ ἀπέχῃς ἀπὸ πάσης ἀναπαύσεως καὶ ἀπαντήσεως ἀνθρώπων, ὡς ἦσαν οὗτοι, ἐπιτρέπεται σοι ὁ Κύριος καταφρονεῖν τῶν τοιούτων. Ἐὰν δὲ ἐξ ἐκείνης τῆς τελειότητος ἀπέχῃς καὶ ἐκ τοῖς κόποις τοῦ σώματος καὶ τῇ συντυχίᾳ τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχῃς ἐν παντὶ καιρῷ, διατί ἀμελεῖς εἰς τὰς 10 ἐντολὰς (ἃς τὸ μέτρον σου δέον φυλάξαι), διατρίβειν προφασίζόμενος εἰς τὴν πολιτείαν τὴν μεγάλην τῶν ἀγίων, ἢ τινι οὐ προσήγγισας;

19 **Η** γὰρ δὲ οὐκ ἀμελήσασαι τῆς τοῦ ἀγίου Μακαρίου τοῦ μεγάλου χρήσεως ἀπομνημονεύσασθαι, ἥτις πρὸς ἔλεγχον τῶν καταφρονούντων τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἐσημάνθη. Ἀπῆλθε γὰρ ἅπαξ ἐπισκέψασθαι τινὰ ἀδελφὸν ἀσθενοῦντα, καὶ ἐρωτήσαντος τοῦ μεγάλου, εἰ ἐπιθυμεῖ τινος ὁ ἀρρωστῶν, τοῦ δὲ ἀποκριναμένου, ὀλίγου τρυφεροῦ ἄρτου, διὰ τὸ τοὺς μοναχοὺς ἅπαντας τότε ποιεῖν τὸν ἄρτον τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ (οὕτω γὰρ ἦν τὸ ἔθος τοῦ τόπου ἐκείνου), εὐθέως ἀναστὰς ὁ ἀξιομακάριστος ἐκεῖνος ἀνὴρ, καὶ περ τυγχάνων ἐτῶν ἐνενηκον- 10 τα, ἐκ τῆς Σκήτεως εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπορεύθη καὶ ἠλλάξατο τοὺς ξηροὺς ἄρτους, οὓς ἔλαβεν ἐν τῷ μηλωταρίῳ, εἰς ἀπαλούς, καὶ ἤνεγκε τούτους τῷ ἀδελφῷ.

26. Ὁ Ἀρσένιος χαρακτηρίζοταν γιὰ τὸν ἀπομονωτισμὸ του καὶ τὴν ἀποφυγὴ συναντήσεως ἀνθρώπων, βλ. Ἀποφθέγματα Πατέρων, Ἀρσένιος 21, κατὰ

φασιζόμενος τὴν πλαστή ἡσυχία του. Κάθε ἄνθρωπος ποὺ συμπεριφέρεται ἔτσι εἶναι ἀνελεήμων.

18 **Κ** αὶ ἄς μὴ μοῦ ἀναφέρῃς τὸν Ἰωάννη τῆς Θηβαΐδος καὶ τὸν Ἀρσένιο²⁶ καὶ εἰπῆς, ποιὸς ἀπὸ αὐτοὺς ἐπιδόθηκε σὲ τέτοια πράγματα ἢ ἐφρόντισε ἀρρώστους καὶ πτωχοὺς, παραμελώντας τὴν ἡσυχία του. Μὴ θίξης τὴν διαγωγή τέτοιων ἀνθρώπων. Διότι, ἂν ἀπέχῃς ἀπὸ κάθε ἀνάπαυσι καὶ συνάντησι ἀνθρώπων, ὅπως ἔπρατταν ἐκεῖνοι, σοῦ ἐπιτρέπει ὁ Κύριος νὰ καταφρονῆς τέτοιες ἀσχολίες· ἂν ὅμως ἀπέχῃς ἀπὸ τὴν τελειότητα ἐκείνη καὶ τοὺς κόπους τοῦ σώματος καὶ διαρκῶς εὐρίσκεσαι μὲ τὴν συντροφιά τῶν ἀνθρώπων, γιατί παραμελεῖς τὶς ἐντολές (ποὺ πρέπει νὰ φυλάττης κατὰ τὰ μέτρα σου), προφασιζόμενος ὅτι ἀκολουθεῖς τὴν μεγάλη διαγωγή τῶν ἁγίων, τὴν ὁποία οὔτε κἂν ἐπλησίασες;

19 **Ε** γὼ πάντως δὲν θὰ ἀμελήσω νὰ μνημονεύσω τὴν πρᾶξι τοῦ ἁγίου Μακαρίου τοῦ μεγάλου, ποὺ ἐσημειώθηκε γιὰ τὸν ἔλεγχο ἐκείνων ποὺ καταφρονοῦν τοὺς ἀδελφούς των²⁷. Κάποτε ἐπῆγε νὰ ἐπισκεφθῆ ἓναν ἀδελφὸ ἀσθενῆ· ὅταν ὁ μέγας αὐτὸς ἐρώτησε, ἂν ἐπιθυμῆ κάτι ὁ ἄρρωστος κι' αὐτὸς ἀποκρίθηκε ὅτι ἐπιθυμεῖ ὀλίγον τρυφερὸ ἄρτο, ἐπειδὴ τότε ὅλοι οἱ μοναχοὶ παρασκεύαζαν συνήθως τὸν ἄρτο ὅλης τῆς χρονιᾶς ἐφ' ἅπαξ (ἔτσι συνήθιζαν στὸν τόπον ἐκεῖνο), ὁ ἀξιομακάριστος ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ἂν καὶ ἦταν ἐνενήντα ἐτῶν, ἐσηκώθηκε ἀμέσως, ἐπῆγε ἀπὸ τὴν Σκῆτι στὴν Ἀλεξάνδρεια, ἄλλαξε τὰ παξιμάδια ποὺ εἶχε πάρει μαζί του στὸ σακκούλι μὲ μαλακὰ ψωμιὰ καὶ τὰ ἔφερε στὸν ἀδελφὸ.

τὸ ὁποῖο εἶχε τὸ κελλί του τριανταδύο μίλλια μακριὰ ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς Σκήτεως. Ἀντὶ τοῦ Ἰωάννου Θηβαίου, γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν γνωρίζω τίποτε σχετικό, πρέπει νὰ διαβάσωμε Ἰωσήφ τοῖς Θηβαΐδος, βλ. *Ἀποφθέγματα Πατέρων*, Ἰωσήφ τοῦ Θηβαίου 2, Π. Χρήστου σ. 364.

27. *Ἀποφθέγματα Πατέρων*, Μακάριος 8. Τὸ κείμενο τῶν Ἀποφθεγμάτων λέγει «πάστιλον», παστέλλι, γλύκισμα. Ἐδῶ ἀκολουθεῖται ἄλλη παράδοσις.

20 **Α**λλὰ καὶ ὁ ὁμοῖος τούτῳ τῷ μεγάλῳ, ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων, καὶ τούτου μεῖζον εἰργάσατο, ἀνὴρ ἐμπειρότατος πάντων τῶν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν μοναχῶν, καὶ τὴν σιωπὴν καὶ τὴν ἡσυχίαν ὑπὲρ πάντα τιμῶν. Οὗτος τοίνυν ὁ θαυμαστὸς ἐν 5 καιρῷ πανηγύρεως ἀπήει πωλῆσαι τὸ ἐργόχειρον αὐτοῦ καὶ εὔρεν ἐν τῇ ἀγορᾷ ξένον τινὰ ἐρριμμένον καὶ ἀσθενοῦντα, καὶ ἐμισθώσατο οἶκον καὶ ἔμενε παρ' αὐτῷ ταῖς ἰδίαις χερσὶν ἐργαζόμενος καὶ τὸ τίμημα ὑπὲρ αὐτοῦ δαπανώμενος, καὶ ὑπηρέτει αὐτῷ μῆνας ἕξ, ἕως ἂν ὁ ἐν ἀσθενείᾳ οὗτος γέγονεν ὑγιῆς. Οὗ- 10 τος (καθὼς διηγεῖται ἢ ὑπόθεσις) ἔλεγεν, ὅτι ἤθελον εὐρεῖν λωβὸν καὶ δοῦναι αὐτῷ τὸ σῶμά μου καὶ λαβεῖν τὸ αὐτοῦ. Αὕτη ἐστὶν ἡ τελεία ἀγάπη.

21 **Ο**ἱ φοβούμενοι τὸν Θεόν, ὡς ἀγαπητέ, εὐμαρῶς προθυμοῦνται καὶ προνοοῦσι φυλάξαι τὰς ἐντολάς. Καὶ ἐὰν ἐπ' ἔργοις ἐγγένηται πεσεῖν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἢ εὗρεσις αὐτῶν, καὶ κίνδυνον ὑποφέρουσι χάριν αὐτῶν. Ἐδέσμησε τὴν τελειότητα 5 αὐτῶν καὶ ἐκρέμασεν ὁ ζωοποιὸς ἐν δυσὶν ἐντολαῖς περιεχούσαις πάσας, τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ καὶ τῇ ὁμοίᾳ τῆς κτίσεως αὐτῆς, τῇ ἀγάπῃ τῆς εἰκόνοσ αὐτοῦ.

22 **Κ**αὶ ἡ μὲν πρώτη τὸν σκοπὸν κατορθοῖ τῆς θεωρίας τοῦ πνεύματος, ἡ δὲ δευτέρα θεωρίαν καὶ πράξιν. Διότι ἡ φύσις ἡ θεϊκὴ ἀπλῆ ἐστὶ καὶ ἀσύνθετος καὶ ἀδρατος καὶ ἀνενδεῆς κατὰ τὴν φύσιν. Οὐ χρῆζει γὰρ ἡ συνείδησις κατὰ τὴν φύσιν ἐν 5 τῇ ἀδολεσχίᾳ αὐτῆς πράξεως σωματικῆς καὶ ἐνεργείας τινὸς καὶ ἐννοιῶν παχύτητος. Ἀπλῆ γάρ ἐστὶν ἡ ἐνέργεια αὐτῆς καὶ ἐν τῷ ἐνὶ μέρει τοῦ νοῦσ κατὰ τὴν ἀπλότητα τῆς προσκυνητῆς

20 **Α**λλά και ὁ ὁμοιος μὲ τὸν μεγάλον τοῦτον ἀσκητή, ὁ ἀβ-
βᾶς Ἀγάθων²⁸, ὁ πιὸ ἐμπειρότερος ἄνδρας ἀπὸ ὄλους
τοὺς μοναχοὺς τῆς ἐποχῆς του, πού ἐτιμοῦσε περισσότερο
ἀπὸ ὄλους τὴν σιωπὴ καὶ τὴν ἡσυχία, ἔπραξε κάτι ἀνώτερο
ἀπὸ αὐτό. Ὁ θαυμάσιος λοιπὸν αὐτὸς ἀσκητῆς ἐπῆγε σ' ἐπο-
χὴ πανηγύρεως νὰ πωλήσῃ τὸ ἐργόχειρό του καὶ εὗρῃκε
στὴν ἀγορὰ ἓναν ξένο ξαπλωμένον ἄρρωστο· ἐνοίκιασε τότε
ἓνα σπίτι καὶ ἔμεινε κοντά του ἐργαζόμενος μὲ τὰ χέρια του
καὶ ξοδεύοντας τὴν εἴσπραξι γιὰ χάρι αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐξυπη-
ρέτησε ἐπὶ ἕξι μῆνες μέχρι πού ὁ ἀσθενὴς αὐτὸς ἐθεραπεύθη-
κε²⁹. Ὁ Ἀγάθων, ὅπως διηγοῦνται τὰ Ἀποφθέγματα, ἔλεγε·
'ἤθελα νὰ εὔρω ἓνα λεπρό, νὰ τοῦ δώσω τὸ σῶμα μου καὶ νὰ
πάρω τὸ δικό του'³⁰. Αὐτὴ εἶναι ἡ τέλεια ἀγάπη.

21 **Ο**σοι φοβοῦνται τὸν Θεό, ἀγαπητέ μου, προθυμοποιοῦν-
ται εὐκόλα καὶ φροντίζουν νὰ φυλάξουν τις ἐντολές,
καὶ ἂν τὸ φέρῃ ἡ περίστασις νὰ τις ἐκπληρώσουν ἐμπρά-
κτως, ὑπομένουν γιὰ χάρι τους καὶ κίνδυνο ἀκόμη. Ὁ ζωο-
ποιὸς Κύριος συνόψισε τὴν τελειότητά τους καὶ τὴν ἐκρέ-
μασε σὲ δυὸ ἐντολές, πού τις περιέχουν ὅλες, τὴν ἀγάπη
πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὴν ὁμοία πρὸς τὸ κτίσμα του, τὴν ἀγάπη
πρὸς τὴν εἰκόνα του³¹.

22 **Η** πρώτη ἀγάπη ὀδηγεῖ σὲ καλὴ ἐκβασί τὸν σκοπὸ τῆς
πνευματικῆς θεωρίας, ἐνῶ ἡ δευτέρα κατορθώνει τὴν
θεωρία καὶ πρᾶξι συγχρόνως. Διότι ἡ θεϊκὴ φύσις εἶναι ἀπλῆ
καὶ ἀσύνθετη, ἀόρατη καὶ ἀνενδεῆς κατὰ τὴν φύσιν. Ἡ συνεί-
δησις κατὰ τὴν φυσικὴ τῆς λειτουργία δὲν χρειάζεται σωμα-
τικὴ πρᾶξι καὶ ἐνέργεια οὔτε παχυλὲς ἐννοιες· ἡ ἐνέργειά της
εἶναι ἀπλῆ καὶ ἐνεργεῖ τὸ ἐνιαῖο μέρος τοῦ νοῦ κατὰ τὴν

28. Βλ. λόγια του στὰ Ἀποφθέγματα Γερόντων, Π. Χρήστου, 102-121.

29. Ἀγάθων 27.

30. Ἀποφθέγματα Γερόντων, Ἀγάθων 26.

31. Ματθ. 22,37έε. καὶ παράλληλα.

αίτίας τὴν ὑπὲρ αἰσθησιν τῆς αἰσθήσεως τῆς σαρκὸς ἐνεργεῖ. Ἡ δευτέρα δὲ ἐντολή, ἣτις ἐστὶν ἡ φιλανθρωπία κατὰ τὸ διπλοῦν 10 τῆς φύσεως, οὕτω καὶ ἡ μέριμνα τῆς ἐργασίας αὐτοῦ ἐν διπλότητί ἐστι. Λέγω δέ, ὅτι ὅπερ ἐν τῇ συνειδήσει πληροῦμεν ἀοράτως, θέλομεν καὶ ἐν τῷ σώματι πληρῶσαι ὁμοίως, καὶ οὐ μόνον φανερώς, ἀλλὰ καὶ κρυπτῶς. Καὶ ἡ ἐν τοῖς πράγμασι τελειουμένη, καὶ ἐν τῇ συνειδήσει θέλει τελειοῦσθαι ὡσαύτως.

23 **Κ** αθάπερ γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐκ δύο μερῶν ἐγένετο, ἐκ ψυχῆς λέγω καὶ σώματος, οὕτω τὰ αὐτοῦ πάντα διπλῶς φροντίζονται, κατὰ τὸ διπλοῦν τῆς καταστάσεως αὐτοῦ. Καὶ ὅτι προηγεῖται ἡ πρᾶξις τῆς θεωρίας ἐν παντὶ τόπῳ, ἀδύνατόν τινα 5 ὑψωθῆναι εἰς τὸ μέρος ἐκείνης τῆς ὑψηλῆς, ἐὰν μὴ πρῶτον τελειώσῃ τὴν ὑποδεεστέραν τῷ ἔργῳ. Καὶ νῦν οὐδεὶς ἄνθρωπος τολμᾷ εἰπεῖν περὶ τῆς κτίσεως τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον, ὅτι ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ κατορθοῖ, ἐὰν ἀπολειφθῇ τοῦ μέρους ἐκείνου, ὅπερ ἐν τῷ σώματι πληροῦται τὴν δύναμιν καὶ κατὰ τὸν καιρὸν 10 καὶ τὸν τόπον τὸν παρέχοντα χεῖρα εἰς τὸ πρᾶγμα. Τότε γὰρ πιστεύεται, ὅτι ἡ ἀγάπη ἡ ἐν θεωρίᾳ κατέχεται καὶ γνωρίζεται. Καὶ ὅτε ἐν τούτοις γινόμεθα πιστοὶ καὶ ἀληθινοὶ κατὰ τὸ δυνατόν, τότε πρὸς τὸ μέρος τὸ μέγα τῆς θεωρίας τῆς ὑψηλῆς καὶ θεϊκῆς δίδοται τῇ ψυχῇ δύναμις ἐκτείνεσθαι ἐν ταῖς ἐννοίαις 15 ταῖς ἀπλαῖς καὶ ἀνομοίοις. Ὅπου δὲ οὐκ ἔστι τῷ ἀνθρώπῳ τῇ τοῦ πλησίον ἀγάπῃ τελειῶσαι ἐν τοῖς πράγμασι τοῖς ὄρατοῖς, καὶ τῷ σώματι, ἀρκεῖ πρὸς τὸν Θεὸν ἡ ἐν τῷ φρονήματι μόνῃ τελειουμένη ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον ἡμῶν, μάλιστα ἐὰν τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ἐγκλεισμοῦ καὶ τῆς ἡσυχίας καὶ ἡ ἐν αὐτῇ ὑπεροχῇ 20 ἀρκούντως διαμείνῃ ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτῆς.

24 **Ε** ἂν δὲ ἐξ ὄλων τῶν μερῶν ἐκείνης τῆς ἡσυχίας ὑστερούμεθα, πληρώσωμεν τὴν ἔλλειψιν αὐτῆς εἰς τὴν μετ' αὐτὴν ἐντολήν, ἣτις ἐστὶν ἡ πρᾶξις ἡ αἰσθητή, ἣν τινα ὡς πλήρωμα τῆς ἀναπαύσεως τῆς ζωῆς ἡμῶν πληρώσωμεν ἐν τῷ κόπῳ

32. Ἀνώτερη βέβαια ἡ θεωρία, κατώτερη ἡ πρᾶξις.

ἀπλότητα τῆς προσκυνητῆς θεότητος, πού ὑπερβαίνει τὴν αἴσθησι τῆς αἰσθήσεως τῆς σάρκας. Ἡ δεύτερη ἐντολή εἶναι ἡ φιλανθρωπία· ὅπως ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι διπλῆ, ἔτσι καὶ ἡ φροντίδα γιὰ τὴν ἐργασία του εἶναι διπλῆ. Λέγω λοιπὸν ὅτι, αὐτὸ πού ἐκπληρώνομε ἀοράτως στὴν συνείδησι, πρέπει νὰ τὸ ἐκπληρώνωμε ὁμοίως καὶ στὸ σῶμα, ὄχι μόνο φανερά ἀλλὰ καὶ κρυφά. Ἐπίσης αὐτὴ πού τελειώνεται μὲ τὶς πράξεις, πρέπει νὰ τελειώνεται ὁμοίως καὶ στὴν συνείδησι.

23 **Ο** πως ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη, δηλαδὴ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ οἱ λειτουργίες του ἔχουν διπλῆ φροντίδα κατὰ τὴν διπλότητα τῆς καταστάσεώς του. Καὶ ἐπειδὴ προηγεῖται ἡ πρᾶξις τῆς θεωρίας σὲ κάθε περίπτωσι, εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑψωθῆ κανεὶς στὴν ἀνώτερη, ἂν δὲν τελειώσῃ πρῶτα μὲ τὸ ἔργο τὴν κατώτερη³². Καὶ τώρα κανεὶς ἄνθρωπος δὲν τολμᾷ νὰ εἰπῆ ὅτι κατορθώνει μὲ τὴν ψυχὴ του νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, ἂν ὕστερῃ στὸ μέρος ἐκεῖνο πού ἐκπληρώνεται μὲ τὴν σωματικὴ δύναμι, κατὰ τὸν καιρὸ καὶ τὸν τόπο πού εἶναι πρόσφορος γιὰ τὴν πρᾶξι. Τότε πράγματι πιστεύεται ὅτι ἡ θεωρητικὴ ἀγάπη γίνεται πραγματικότης ὁρατῆ. Καὶ ὅταν ὡς πρὸς αὐτὰ γινόμαστε κατὰ τὸ δυνατό πιστοὶ καὶ ἀληθινοί, τότε δίδεται στὴν ψυχὴ δύναμις νὰ ἐπεκταθῆ πρὸς τὸ μεγάλο μέρος τῆς ὑψηλῆς καὶ θεϊκῆς θεωρίας. Ὅπου δὲν εἶναι δυνατό νὰ ὀλοκληρώσῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον μὲ τὰ ὄρατὰ πράγματα καὶ μὲ τὴν σωματικὴ προσπάθεια, ἀρκεῖ γιὰ τὸν Θεὸ ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον πού τελειώνεται μόνο στὸ φρόνημα, καὶ μάλιστα ἂν ἡ ἐργασία πού πραγματοποιεῖται στὸν ἐγκλεισμὸ καὶ τὴν ἡσυχία παράγει καρπὸ ἀρετῆς.

24 **Α** ν ὅμως ὕστεροῦμε ἀπὸ κάθε πλευρὰ στὰ ἔργα ἐκείνης τῆς ἡσυχίας, πρέπει νὰ ἀναπληρώσωμε τὴν ἔλλειψί της μὲ τὴν ἐπόμενη ἐντολή, πού εἶναι ἡ αἰσθητὴ πρᾶξις, τὴν ὁποία θὰ ἐκτελέσωμε μὲ τὸν σωματικὸ κόπο μας ὡς ἀντίβα-

5 τοῦ σώματος ἡμῶν, ἵνα μὴ εὐρεθῆ ἡ ἐλευθερία ἡμῶν πρόφασις ὑποταγῆναι τῇ σαρκί, ἡνίκα ἐν τῷ ἀναχωρητικῷ ὀνόματι ματαίως κοπιῶμεν. Δῆλον γάρ, ὅτι οὐκ ἐπετράπη ὁ ἐκ τῆς συντυχίας τῶν ἀνθρώπων ἀπορῶν τελείως καὶ ἐν τῷ Θεῷ ἐννοῶν ὀλοτελῶς, ἡνίκα ἐστὶ νεκρὸς ἐκ πάντων ἐν τῇ ἀπ' αὐτῶν
 10 ἀποχῆ, ὑπηρετεῖν καὶ διακονεῖν τοῖς ἀνθρώποις. Ὁ δὲ ἔχων τὸν κανόνα τῆς ἡσυχίας αὐτοῦ ἐν ὄρω ἐβδομάδων ἑπτὰ ἢ καθ' ἐβδομάδα, καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι τὸν κανόνα αὐτοῦ ἀπαντᾷ καὶ συμμίσγεται τοῖς ἀνθρώποις καὶ συμπαραμυθεῖται μετ' αὐτῶν καὶ ἀμελῶν εἰς τοὺς ἐν θλίψεσιν ὄντας ἑαυτοῦ ἀδελφούς, ἡνίκα
 15 δοκεῖ κατέχειν ἐν δεσμῷ τὸν ἐβδοματιαῖον κανόνα, οὗτος ἀνηλεῆς καὶ ἀπότομος. Ἐκδηλον δὲ ἐστίν, ὅτι διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐλεημοσύνην αὐτὸν καὶ ἐκ τῆς οἰήσεως καὶ ἐκ τῶν ψευδῶν λογισμῶν ἑαυτοῦ τοῖς τοιούτοις κοινωνῆσαι οὐ συγκαταβαίνει πράγμασιν.

25 **Ο** καταφρονῶν τοῦ ἀσθενοῦς, οὐκ ὄψεται φῶς, καὶ ὁ ἀποστρέφων τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον ἐκ τοῦ ἐν στενοχωρίᾳ ὄντος, ἡ ἡμέρα αὐτοῦ σκοτισθήσεται. Καὶ τοῦ καταφρονοῦντος τῆς φωνῆς τοῦ ἐν μόχθῳ ὄντος, οἱ υἱοὶ τῶν οἴκων ἑαυτοῦ ἐν τῇ
 5 ἀορασίᾳ ψηλαφήσουσι.

26 **Μ**ὴ καθυβρίσωμεν τὸ ὄνομα τὸ μέγα τῆς ἡσυχίας ἐν τῇ ἀγνοσίᾳ ἡμῶν. Πάση γὰρ πολιτείᾳ καιρὸς ἐστὶ καὶ τόπος καὶ διαφορά, καὶ τότε τῷ Θεῷ ἔγνωσται, εἰ δεκτὴ γενήσεται πᾶσα ἡ ἐργασία αὐτῆς. Καὶ ἐκτὸς τούτων ματαία ἡ ἐργασία αὐτῶν πάντων τῶν τὸ μέτρον μεριμνῶντων τῆς τελειότητος. Ὁ προσδοκῶν παρακληθῆναι καὶ ἐπισκεφθῆναι τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ ἐξ ἄλλων, οὗτος ταπεινώσει ἑαυτὸν καὶ συγκοπιᾶσει τῷ πλησίον ἑαυτοῦ ἐν τοῖς καιροῖς, ἐν οἷς πειράζεται, ἵνα γένηται ἡ ἐργασία αὐτοῦ ἐν χαρᾷ ἐν τῇ ἡσυχίᾳ ἑαυτοῦ, ἀπέχουσα ἀπὸ πά-

ρο τῆς ἀνέσεως τοῦ βίου μας, ὥστε νὰ μὴ εὐρεθῆ ἢ ἐλευθερία μας πρόφασις ὑποταγῆς στὴν σάρκα, ὅποτε ματαίως κοπιᾶζομε μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ ἀναχωρητοῦ. Διότι εἶναι φανερό ὅτι δὲν ἐδόθηκε ἐντολὴ σ' ἐκεῖνον, πού ἔχει τελείως στερηθῆ τὴν συναναστροφὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ εἶναι ὀλότελα προσηλωμένος στὸν Θεό, ἀφοῦ εἶναι νερκὸς γιὰ ὅλα μὲ τὴν πλήρη ἀποχὴ ἀπ' αὐτά, νὰ ὑπηρετῆ καὶ διακονῆ ἀνθρώπους. Ὅποιος ἀκολουθεῖ τὸν κανόνα τῆς ἡσυχίας τῶν ἑπτὰ ἑβδομάδων ἢ κατὰ ἑβδομάδα, καὶ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσι τοῦ κανόνος του συναντᾶται καὶ συναναστρέφεται μὲ ἀνθρώπους καὶ συμπαρηγορεῖται μὲ αὐτούς, ἀλλ' ὅμως παραμελεῖ τοὺς ἀδελφούς του πού εὐρίσκονται σὲ θλίψεις, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι εἶναι δεσμευμένος ἀπὸ τὸν ἑβδομαδιαῖο κανόνα, αὐτὸς εἶναι ἀνελεῆμων καὶ σκληρός. Εἶναι λοιπὸν φανερό, ὅτι ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν εὐσπλαγχνίας καὶ ἀπὸ τὴν οἴησιν καὶ ἀπὸ τοὺς ψευδεῖς λογισμούς του δὲν καταδέχεται νὰ μετᾶσχη σὲ τέτοια πράγματα.

25 **Ο**ποιος καταφρονεῖ τὸν ἀσθενῆ δὲν θὰ ἰδῆ φῶς, καὶ ὅποιος ἀποστρέφει τὸ πρόσωπό του ἀπὸ τὸν θλιμμένο, θὰ ἔχη ἡμέρα σκοτεινὴ. Ὅποιος καταφρονεῖ τὴν φωνὴν ἐκείνου πού μοχθεῖ, τὰ παιδιά τῶν οἴκων του θὰ ψηλαφοῦν ἄόμματα.

26 **Α**ς μὴ ἀτιμάσωμε τὸ μεγάλο ὄνομα τῆς ἡσυχίας μὲ τὴν ἄγνοιά μας. Διότι σὲ κάθε εἶδος διαγωγῆς ὑπάρχει καιρὸς καὶ τόπος καὶ διαφορά, καὶ τότε ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸν Θεό, ὅταν γίνεται δεκτὴ ὅλη ἡ ἐργασία της. Ἐξω ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς παράγοντες εἶναι ματαία ἡ ἐργασία ὅλων ἐκείνων πού ἐπιδιώκουν τὸ μέτρο τῆς τελειότητος. Ὅποιος ἐπιθυμεῖ νὰ παρηγορηθῆ καὶ νὰ εὕρη περιποίησιν τῆς ἀσθενείας του ἀπὸ ἄλλους, αὐτὸς πρέπει νὰ ταπεινώσῃ τὸν ἑαυτό του, νὰ κοπιᾶσῃ δίπλα στὸν πλησίον του τὸν καιρὸ πού δοκιμάζεται, γιὰ νὰ ἀποβῆ εὐχάριστη ἡ ἐργασία του στὴν ἡσυχία,

10 σης οίήσεως· καὶ πλάνης τῶν δαιμόνων. Ἐρρέθη τινὶ τῶν ἀγίων, γνωστικῶ ὄντι, ὅτι οὐδὲν δύναται λυτρώσασθαι τὸν μοναχὸν ἐκ τοῦ τῆς ὑπερηφανίας δαίμονος καὶ συνεργῆσαι τῷ ὄρω τῆς ἑαυτοῦ σωφροσύνης ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐξάψεως τοῦ πάθους τῆς πορνείας, ὡς ἐκεῖνο, τὸ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς κα-
15 τακειμένους ἐν ταῖς ἑαυτῶν στρωμαῖς καὶ τοὺς κατατηχθέντας ἐν τῇ θλίψει τῆς σαρκὸς ἐπισκέπτεσθαι.

27 **Μ**εγάλη ἐστὶν ἡ πρᾶξις ἡ ἀγγελικὴ τῆς ἡσυχίας, ὅταν διάκρισιν τοιαύτην συμμίξῃ ἑαυτῇ διὰ τὴν χρεῖαν τῆς ταπεινώσεως. Ἐνθα γὰρ οὐ γινώσκομεν, κλεπτόμεθα καὶ πορθούμεθα. Ταῦτα εἶπον, ἀδελφοί, οὐχ ἵνα ἀμελήσωμεν καὶ καταφρο-
5 νῆσωμεν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἡσυχίας. Ἡμεῖς γὰρ εἰς ἕκαστον τόπον περὶ τούτου πείθομεν, καὶ οὐκ ἐξ ἐναντίας τῶν ρημάτων ἡμῶν ἀνθιστάμενοι εὐρέθημεν νῦν. Μηδεὶς λάβῃ καὶ ἐξαγάγῃ λόγον γυμνὸν ἐκ τῶν λόγων ἡμῶν καὶ ἀφῆ τὸ ὑπόλοιπον καὶ κρατήσῃ αὐτὸν ἐν ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ἀνοήτως. Ἐγὼ μνημο-
10 νεύω, ὅτι ἐν τόποις πολλοῖς εἶπον παρακαλῶν, ὅτι καὶ ἐὰν συμβῆ τινὶ ἐν ἀργίᾳ τελείᾳ εἶναι ἐν τῷ ἑαυτῷ κελλίῳ, διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀσθενείας ἡμῶν τῆς ἐπερχομένης ἡμῖν, χάριν τούτου οὐ δεῖ ἐπιλέγεσθαι τελείαν ἐξοδὸν ἐξ αὐτοῦ καὶ τὴν ἐξωτέραν ἐργασίαν κρεῖττονα εἶναι τῆς ἐργασίας τῆς ἐκεῖσε λογίσα-
15 σθαι.

28 **Ε**ξοδὸν δὲ τελείαν εἶπον, οὐχὶ ἐὰν ἀπαντήσῃ ἡμῖν ἐν καιρῷ πρᾶγμα ἀναγκαῖον, ἵνα ἐξέλθῃς ἐν αὐτῷ ἐβδομάδας τινὰς τοῦ ἐμπορεύεσθαι ἐν αὐταῖς τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ πλησίον σου, ἤδη τοῦτο ἀργίαν ψηφίση καὶ ἀσχολίαν λογίση.
5 Ἐὰν δέ τις δοκῆσῃ ἐν ἑαυτῷ, ὅτι τέλειός ἐστι καὶ ἀνώτερος ἐκ πάντων τῶν ἐνταῦθα ἐν τῇ διαμονῇ αὐτοῦ τῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τῇ ἀποχῇ ἐκ πάντων τῶν ὀρωμένων πραγμάτων, εὐλόγως καὶ ἐκ τούτων παραιτησάσθω. Μεγάλη ἐστὶν ἡ ἐργασία τῆς διακρίσεως τῶν συνεργουμένων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὃς τῷ ἐλέει αὐ-

μακριὰ ἀπὸ κάθε οἴησι καὶ πλάνη τῶν δαιμόνων. Εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους, γνωστικός, ὅτι τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ λυτρώσῃ τὸν μοναχὸ ἀπὸ τὴν δαιμονικὴ ὑπερηφάνεια καὶ νὰ συμβάλλῃ στὸν κανόνα τῆς σωφροσύνης του τὸν καιρὸ τῆς ἐξάψεως τοῦ πάθους τῆς πορνείας, ὅσο τὸ νὰ ἐπισκέπτεται κανεὶς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ κατάκεινται στὰ στρώματά τους καὶ ἔχουν λειώσει ἀπὸ τὴν θλίψι τῆς σάρκας.

27 **Μ**εγάλη εἶναι ἡ ἀγγελικὴ πρᾶξις τῆς ἡσυχίας, ὅταν συνδυσασθῇ μὲ διάκρισι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ταπεινώσεως. Μᾶς κλέπτουν καὶ μᾶς λεηλατοῦν ἐκεῖ ποὺ δὲν γνωρίζομε. Τὰ λέγω αὐτά, ἀδελφοί, ὄχι γιὰ νὰ παραμελήσωμε καὶ καταφρονήσωμε τὸ ἔργο τῆς ἡσυχίας. Ἐγὼ ὁμιλῶ γι' αὐτὴν πειστικὰ σὲ κάθε κείμενό μου καὶ δὲν ἔφθασα τώρα νὰ ἀντικρούω τὰ λόγια μου. Κανεὶς δὲν πρέπει νὰ πάρῃ ἀπομονωμένους ἐκφράσεις ἀπὸ τοὺς λόγους μου καὶ ν' ἀφήσῃ τὰ ὑπόλοιπα, κρατώντας αὐτὸ στὰ χέρια του ἀνοήτως. Ἐγὼ ὑπενθυμίζω ὅτι σὲ πολλὰ σημεία εἶπα προτρεπτικά, ὅτι, καὶ ἂν συμβῇ σὲ κάποιον νὰ εἶναι τελείως ἀργὸς στὸ κελλί του λόγῳ τῆς ἀσθενείας ποὺ μᾶς καταλαμβάνει, δὲν πρέπει γι' αὐτὸ νὰ προτιμοῦμε τελεία ἐξοδο ἀπ' αὐτὸ καὶ νὰ θεωρήσωμε ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ ἐργασία εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἐκεῖ ἐργασία.

28 **Λ**έγοντας 'τελεία ἐξοδο' δὲν ἐννοῶ ὅτι, ἂν συμβῇ κάποια ἀνάγκη τῶν καιρῶν νὰ ἐξέλθῃς μερικὲς ἐβδομάδες ἀπὸ τὸ κελλί γιὰ νὰ ἀσχοληθῇς μὲ τὴν ἀνάπαυσι καὶ τὴν ζωὴ τοῦ πλησίον σου, τοῦτο ἤδη πρέπει νὰ τὸ θεωρήσῃς ἀργία πνευματικὴ καὶ ἀσχολία κοσμικὴ. Ἄν ὅμως κάποιος νομίσῃ ὅτι αὐτὸς εἶναι τέλειος καὶ ἀνώτερος ὄλων τῶν ἐδῶ μὲ τὴν προσήλωσί του στὸν Θεὸ καὶ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ ὅλα τὰ ὀρώμενα πράγματα, εὐλόγως ἄς παραιτηθῇ καὶ ἀπὸ αὐτά. Εἶναι μεγάλη ἡ ἐργασία τῆς διακρίσεως τῶν πραγμάτων τὰ ὁποῖα γίνονται μὲ τὴν συνεργία τοῦ Θεοῦ, ὃ ὁποῖος εἶθε

10 τοῦ δῶν ἡμῖν πληρῶσαι τὸν λόγον ἑαυτοῦ, ὃν εἶρηκε λέγων·
 «εἴ τι θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε
 αὐτοῖς ὁμοίως». Αὐτῷ ἢ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ εἰς τοὺς αἰῶνας.
 [Ἀμήν].

29 **Π**άλιν ἐν τῇ ἐπιστολῇ σου ἔγραψας, ὅτι ὁ μοναχὸς ὁ θέλων
 ἀγαπῆσαι τὸν Θεὸν πλεον πάντων, μεριμνῆσαι ὀφείλει
 περὶ τῆς καθαρότητος τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς. Καὶ καλῶς εἶπας, ἐὰν
 ἱκανοῖς πρὸς τοῦτο. Καὶ ἐπειδὴ ἔφης πάλιν, ὅτι οὐκ ἔχει ἡ ψυχὴ
 5 παρρησίαν ἐν τῇ εὐχῇ, ἢ μὴ ἀκμὴν τὰ πάθη νικήσασα, ἐμοὶ τὰ
 δύο ταῦτα ἐναντία δοκεῖ, καίτοι ἰδιώτης εἰμί. Εἰ γὰρ τὰ πάθη
 οὐκ ἐνίκησε, πῶς μεριμνᾷ τὴν καθαρότητα; Καὶ ἐπεὶ ἐκ τοῦ
 κανόνος τῆς δικαιοσύνης τῆς πνευματικῆς οὐκ ἐπιτέτραπται
 αὕτη, ὅτε τὰ πάθη αὐτῆς οὐκ ἐνίκησε, πῶς ζητεῖς ὅπερ ἐστὶν
 10 ὑψηλότερον αὐτῆς; Οὐ γὰρ ἐξ ὧν ἐπιθυμεῖ τις γνωρίζεται ὅτι
 ἀγαπᾷ, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀγαπᾷ καταλαμβάνεται ὅτι ἐπιθυμεῖ. Ὁ πό-
 θος γὰρ κατὰ φύσιν προηγεῖται τῆς ἐπιθυμίας. Εἰ μὴ ἀγαπή-
 σαιεν, οὐδὲ ἐπιθυμῆσει. Τὰ πάθη γὰρ θύρα εἰσὶ κεκλεισμένη ἐπὶ
 πρόσωπον τῆς καθαρότητος, καὶ ἐὰν τὴν κεκλεισμένην θύραν
 15 μὴ ἀνοίξῃ τις, εἰς χῶραν ἀγνὴν καὶ καθαρὰν τῆς καρδίας οὐκ
 εἰσελεύσεται.

30 **Κ**αὶ ἐκεῖνο ὅπερ εἶρηκας, ὅτι οὐκ ἐν παρρησίᾳ γίνεται ἡ
 ψυχὴ ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς προσευχῆς, ἀληθῶς ἔφης. Ἡ παρρη-
 σία γὰρ οὐχὶ μόνον ὑπεράνω τῶν παθῶν ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ τῆς
 καθαρότητος. Καὶ οὕτω γίνεται ἡ τάξις τῆς παραδόσεως, κα-
 5 θῶς λέγω· ἢ μετὰ βίας ὑπομονὴ ἀντιπαλαίει τοῖς πάθεσιν ὑπὲρ
 τῆς καθαρότητος. Ἐὰν οὖν νικηθῇ τὰ πάθη, προσκτᾶται ἡ ψυχὴ
 τὴν καθαρότητα. Ἡ καθαρότης δὲ ἢ ἀληθῆς ποιεῖ κτᾶσθαι τὸν
 νοῦν παρρησίαν ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς προσευχῆς.

κατὰ τὸ ἔλεός του νὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ ἐκπληρώσωμε τὸν λόγον ποῦ εἶπε· «ὅ,τι θέλετε νὰ σᾶς κάμουν οἱ ἄνθρωποι, αὐτὸ ὁμοίως νὰ κάμετε καὶ σεῖς πρὸς αὐτούς»³³. Σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ στοὺς αἰῶνες. Γένοιτο.

29 **Ε** γραφες πάλι στὴν ἐπιστολὴ σου ὅτι ὁ μοναχός, ποῦ θέλει ν' ἀγαπήσῃ τὸν Θεὸ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα, ὀφείλει νὰ μεριμνήσῃ γιὰ τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς του. Καὶ τὸ εἶπες σωστά, ἂν εἶσαι ἰκανὸς γι' αὐτό. Καὶ ἐπειδὴ εἶπες πάλι, ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει παρρησία στὴν προσευχὴ, ἂν δὲν ἐνίκησε ἀκόμη τὰ πάθη, ἐγὼ θεωρῶ σωστὰ τοῦτα τὰ δύο, ἂν καὶ εἶμαι ἀμαθής. Διότι, ἂν ἡ ψυχὴ δὲν ἐνίκησε τὰ πάθη, πῶς μεριμνᾷ γιὰ τὴν καθαρότητα; Καὶ ἀφοῦ ἀπὸ τὸν κανόνα τῆς πνευματικῆς ἀρετῆς δὲν ἐπιτρέπεται αὐτὴ, ἂν δὲν ἐνίκησε τὰ πάθη της, πῶς ἐσὺ ζητεῖς ὅ,τι εἶναι ὑψηλότερο ἀπὸ αὐτήν; Διότι δὲν ἀναγνωρίζεται κάποιος ὅτι ἀγαπᾷ ἀπὸ ὅσα ἐπιθυμεῖ, ἀλλὰ καταλαμβάνεται ὅτι ἐπιθυμεῖ ἀπὸ ὅσα ἀγαπᾷ. Ὁ πόθος πράγματι προηγεῖται φυσικῶς τῆς ἐπιθυμίας. Ἄν δὲν ἀγαπήσῃ κανεὶς, δὲν θὰ ἐπιθυμήσῃ. Τὰ πάθη λοιπὸν εἶναι θύρα κλειστὴ ἔμπροσθεν τῆς καθαρότητος, καὶ ἂν δὲν ἀνοιξῆ κανεὶς τὴν κλεισμένη θύρα, δὲν θὰ εἰσέλθῃ στὴν ἀγνή καθαρὴ περιοχὴ τῆς καρδιᾶς.

30 **Κ** αὶ ἐκεῖνο ποῦ εἶπες, ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει παρρησία κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, ἂν δὲν νικήσῃ τὰ πάθη, σωστὰ τὸ εἶπες· διότι ἡ παρρησία δὲν εἶναι μόνο ἐπάνω ἀπὸ τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὴν καθαρότητα. Κατὰ τὴν παράδοσι ἡ τάξις εἶναι ἡ ἀκόλουθη, ὅπως νομίζω. Ἡ ἰσχυρὴ ὑπομονὴ ἀντιπαλαίει στὰ πάθη γιὰ τὴν καθαρότητα· ἂν λοιπὸν νικηθοῦν τὰ πάθη, ἀποκτᾷ ἡ ψυχὴ τὴν καθαρότητα, καὶ ἡ ἀληθινὴ καθαρότης συντελεῖ ὥστε ὁ νοῦς ν' ἀποκτᾷ παρρησία τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς.

33. Λουκᾶ 6,31.

31 **Α**ρα οὖν καὶ αὐτὴν ἴσως, ἣν εἶπομεν καθαρότητα τῆς ψυχῆς, αἰτούμενοι ἐν προσευχῇ, ὑπὸ τὴν μέμψιν ἐσμέν, ἣ αὐτὴ ἢ αἴτησις τῆς ὑπερηφανίας καὶ τῆς οἰήσεως, τὸ αἰτήσασθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνο, ὅπερ ἡ θεία Γραφή καὶ οἱ πατέρες
5 ἡμῶν παραγγέλλουσι, καὶ αὐτὸς ὁ μοναχὸς ὀπίσω αὐτοῦ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἀναχώρησιν; Ἄλλ' ἐγὼ νομίζω, ἅγιε, ὅτι, ὡσπερ ὁ υἱὸς οὐ διστάζει εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ οὐκ αἰτεῖται παρ' αὐτοῦ, οὕτω λέγων, δίδαξόν με τέχνην ἢ δός μοί τι, οὕτω πρέπει τῷ μοναχῷ μὴ διακρίνειν καὶ αἰτεῖσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ, δός μοι
10 τάδε καὶ τάδε. Διότι γινώσκει, ὅτι ὑπὲρ ὃ προνοεῖται ὁ πατήρ τοῦ υἱοῦ, ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἐστὶν εἰς ἡμᾶς.

32 **Κ**αὶ διὰ τοῦτο λοιπὸν πρέπει ἡμῖν ταπεινῶσαι ἑαυτοὺς καὶ πενθῆσαι ὑπὲρ τῶν αἰτίων τῶν παραπτωμάτων, τῶν ἐκτὸς τοῦ θελήματος ἡμῶν, εἴτε ἐν τοῖς λογισμοῖς, εἴτε ἐν τοῖς ἔργοις ἐπράχθη παρ' ἡμῶν, καὶ εἰπεῖν ἐν καρδίᾳ συντετριμμένη
5 τὸ τοῦ τελώνου, «ὁ Θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ», καὶ ἐργάσασθαι κρυπτῶς καὶ φανερῶς ὅπερ ἐδίδαξεν ὁ Κύριος εἰπών, «ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ προστεταγμένα ὑμῖν, εἶπατε, ὅτι ἄχρεῖοι δοῦλοὶ ἐσμεν, ὃ ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν», ἵνα ἡ συνείδησίς σου μαρτυρῇ σοι, ὅτι ἄχρεῖος εἶ, καὶ χρεῖαν ἔχεις
10 ἐλέους. Γινώσκεις δὲ καὶ σύ, καὶ ὅτι οὐ τὰ ἔργα ἀνοίγουσι τὴν θύραν τὴν κεκλεισμένην τὴν ἐν καρδίᾳ, ἀλλὰ καρδία συντετριμμένη καὶ ταπεινώσις, ὅτε νικήσεις τὰ πάθη ἐν τῇ ταπεινώσει καὶ οὐκ ἐν τῇ περιφρονήσει. Ἐκεῖνος γὰρ ὁ νοσῶν ἐν πρώτοις ταπεινοῦται καὶ περὶ τῆς ὑγείας τῶν ἐν αὐτῷ παθῶν μεριμνᾷ,
15 καὶ τότε ἐκζητεῖ γενέσθαι βασιλεύς. Ἡ καθαρότης γὰρ καὶ ἡ τῆς ψυχῆς ὑγεία ἐστὶν ἡ τῆς ψυχῆς βασιλεία.

33 **Κ**αὶ τίς ἐστὶν ἡ βασιλεία τῆς ψυχῆς; Ὡσπερ ὁ νοσῶν οὐ λέγει τῷ πατρὶ αὐτοῦ, 'ποίησόν με βασιλέα', ἀλλὰ μεριμνᾷ πρῶτον περὶ τῆς ἀρρωστίας αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν ὑγείαν

34. Λουκᾶ 18,13.

35. Λουκᾶ 17,10.

31 **Α**ραγε λοιπόν, ἂν μὲ τὴν προσευχὴ ζητήσωμε ἐκεῖνο ποὺ ὠνομάσαμε καθαρότητα ψυχῆς, εἴμαστε ἀξιόμεμπτοι, ἢ αὐτὴ ἢ αἴτησις εἶναι ἔκφρασις ὑπερηφάνειας καὶ οἰήσεως, τὸ νὰ ζητήσωμε ἀπὸ τὸν Θεὸ ἐκεῖνο ποὺ παραγγέλλουν ἡ θεία Γραφὴ καὶ οἱ Πατέρες μας καὶ τὸ ὁποῖο ὁ ἴδιος μοναχὸς ἐπιδιώκει μὲ τὴν ἀναχώρησί του; Ἄλλὰ ἐγώ, ἅγιε ἀδελφέ, νομίζω ὅτι, ὅπως ὁ υἱὸς δὲν ἀμφιβάλλει γιὰ τὶς προθέσεις τοῦ πατέρα του καὶ δὲν τοῦ ζητεῖ, γιὰ παράδειγμα, δίδαξέ με τὴν τάδε τέχνη ἢ δός μου τὸ τάδε πρᾶγμα, ἔτσι πρέπει καὶ ὁ μοναχὸς νὰ μὴ διακρίνη καὶ ζητῇ ἀπὸ τὸν Θεό, δός μου τὸ τάδε καὶ τάδε. Διότι γνωρίζει ὅτι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ γιὰ μᾶς εἶναι παραπάνω ἀπὸ τὴν φροντίδα ἐνὸς πατέρα πρὸς τὸν υἱό του.

32 **Γ**ι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ ταπεινώσωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ νὰ πενθήσωμε γιὰ τὰ ἀμαρτήματα ποὺ ἐπράξαμε εἴτε ἀκουσίως εἴτε διὰ τῶν λογισμῶν εἴτε διὰ τῶν ἔργων, νὰ εἰποῦμε μὲ συντετριμμένη καρδιά τὸ τοῦ Τελώνου, «Θεέ μου, εὐσπλαχνίσου με τὸν ἀμαρτωλό»³⁴, καὶ νὰ ἐφαρμόσωμε μυστικᾶ καὶ φανερά ὅ,τι ἐδίδαξε ὁ Κύριος λέγοντας, «ὅταν πράξετε ὅλα ὅσα προσταχθήκατε, εἰπέτε ὅτι εἴμαστε ἀχρεῖοι δοῦλοι, ἐκάμαμε ὅ,τι ἔπρεπε νὰ κάμωμε»³⁵, ὥστε ἡ συνείδησίς σου νὰ μαρτυρῇ ὅτι εἶσαι ἀχρεῖος καὶ χρειάζεσαι ἔλεος. Γνωρίζεις δὲ καὶ σὺ ὅτι δὲν ἀνοίγουν τὰ ἔργα τὴν κλεισμένη θύρα στὴν καρδιά, ἀλλὰ ἡ συντετριμμένη καὶ ταπεινωμένη καρδιά, ὅταν νικήσης τὰ πάθη μὲ τὴν ταπείνωσι καὶ ὄχι μὲ τὴν περιφρόνησι. Διότι ὁ ἄρρωστος πρῶτα ταπεινώνεται καὶ φροντίζει γιὰ τὴν ὑγεία τῶν παθῶν ποὺ ἔχει μέσα του, κι' ἔπειτα ζητεῖ νὰ γίνῃ βασιλεύς. Διότι ἡ καθαρότης καὶ ἡ ὑγεία τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ βασιλεία τῆς ψυχῆς.

33 **Κ**αὶ ποιά εἶναι ἡ βασιλεία τῆς ψυχῆς; Ὅπως ἓνας ἄρρωστος βασιλόπαις δὲν λέγει στὸν πατέρα του, 'κάμε με βασιλέα', ἀλλὰ φροντίζει πρῶτα γιὰ τὴν ἄρρώστια του, καὶ

ἐκ παντὸς ἡ βασιλεία τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐκείνου ἐστίν, οὕτω καὶ
 5 ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ μετανοῶν, λαμβάνων τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς τὴν
 ὑγίειαν, εἰσέρχεται μετὰ τοῦ Πατρὸς εἰς τὴν χώραν τῆς φύσεως
 τῆς καθαρᾶς καὶ βασιλεύει ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ.

34 **Ο** τε μνημονεύομεν τοῦ ἀγίου ἀποστόλου Παύλου τὰ ἑαυτοῦ
 πλημμελήματα διηγουμένου καὶ ἐν τῷ ἐσχάτῳ μέρει καὶ
 κατωτέρῳ τὴν ἑαυτοῦ τιθεμένου ψυχὴν, «Ἰησοῦς Χριστός»,
 φησὶν, «εἰς τὸν κόσμον ἦλθεν ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός
 5 εἰμι ἐγώ· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλέησέ με, ἵνα ἐν ἐμοὶ πρῶτον ἐνδεί-
 ξηται ἅπασαν τὴν ἑαυτοῦ μακροθυμίαν». Διότι ἐξ ἀρχῆς διώ-
 κτης ἤμην καὶ λοῖδορος καὶ βλάσφημος, ἀλλὰ ἠλεήθην, ὅτι
 ἀγνοῶν ἔπραξα ἐν ἀπιστίᾳ. Ταῦτα πότε καὶ ἐν ποίῳ καιρῷ ἔλε-
 γε; Μετὰ τοὺς ἀγῶνας τοὺς μεγάλους καὶ τὰ ἔργα τὰ δυνατά,
 10 μετὰ τὸ κήρυγμα, ὃ ἐκήρυξεν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, κατὰ τὸ
 Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοὺς θανάτους τοὺς συνεχεῖς καὶ
 τὰς θλίψεις τὰς πολυτρόπους, ἃς ἔπαθεν ἐκ τῶν Ἰουδαίων καὶ
 ἐκ τῶν ἐθνῶν, αὐτὸς ἀκμὴν ἐν τοῖς ἑαυτοῦ πρώτοις ἐθεώρει.
 Καὶ οὐχὶ μόνον, ὅτι οὐκ ἔφθασεν εἰς τὴν καθαρότητα ἐνόμιζεν,
 15 ἀλλ' οὐδὲ ψηφισθῆναι εἰς μαθητὴν ἐπενόησεν, ὅτι πρέπον
 ἐστίν. Ἔλεγε γὰρ «οὐκ εἰμι ἄξιος καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι
 ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ». Καὶ ὅτε ὑπὲρ πάντας
 τοὺς ἀνθρώπους τὴν κατὰ τῶν παθῶν νίκην ἐκέκτητο, ἔλεγεν·
 «ὑπὸ πιάζῳ μου τὴν σὰρκα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως, ἄλλοις
 20 κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι».

35 **Ε**ὶ δὲ εἶπης, ὅτι καὶ τὰ μεγάλα ἐν τόποις διηγεῖται περὶ ἑαυ-
 τοῦ, αὐτὸς πειθέτω σε περὶ τούτου. Λέγει γὰρ, ὡς οὐχ
 ἐκουσίως ἐποίησεν, οὐδὲ δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸ κήρυγμα. Καὶ
 ἡνίκα ὑπὲρ τῆς τῶν πιστῶν ὠφελείας διηγεῖται ταῦτα, τίθησιν
 5 ἑαυτὸν ἀπάσης διανοίας ἐστερημένον τῆς τοιαύτης χάριν καυ-

μετὰ τὴν ἀποκατάστασι τῆς υἰείας ὅπωςδήποτε ἡ βασιλεία τοῦ πατρὸς ἀνήκει σ' ἐκεῖνον, ἔτσι καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς ποὺ μετανοεῖ, παίρνοντας τὴν υἰεία τῆς ψυχῆς του, εἰσέρχεται μαζί με τὸν Πατέρα στὴν χώρα τῆς καθαρῆς φύσεως καὶ βασιλεύει στὴ δόξα τοῦ Πατρὸς του.

34 **Ο**ταν μνημονεύωμε τὸν ἅγιο ἀπόστολο Παῦλο ποὺ διηγεῖται τὰ πλημμελήματά του βλέπομε νὰ τοποθετῆ τὴν ψυχὴ του στὸ τελευταῖο καὶ κατώτερο σημεῖο, λέγοντας «ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦλθε στὸν κόσμον νὰ σώσῃ ἁμαρτωλούς, τῶν ὁποίων πρῶτος εἶμαι ἐγώ· ἀλλὰ γι' αὐτὸ με ἐλέησε, γιὰ νὰ δείξῃ σ' ἐμένα πρῶτον ὅλη τὴν μακροθυμία του»³⁶. Διότι ἀρχικὰ ἦμουν διώκτης καὶ λοῖδορος καὶ βλάσφημος, ἀλλὰ ἐλεήθηκα, ἐπειδὴ τὸ ἔπραξα στὴν ἀπιστία μου ἀπὸ ἄγνοια. Πότε τὰ ἔλεγε αὐτά; ποιά περίοδο; Μετὰ τοὺς μεγάλους ἀγῶνες καὶ τὰ σπουδαῖα ἔργα, μετὰ τοὺς συνεχεῖς θανάτους καὶ τὶς πολυειδεῖς θλίψεις, ποὺ ὑπέστη ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἀπὸ τὰ ἔθνη³⁷, αὐτὸς ἀναφερόταν ἀκόμη στὴν πρώτη του συμπεριφορά. Καὶ ὄχι μόνο ἐνόμιζε ὅτι δὲν ἔφθασε στὴν καθαρότητα, ἀλλὰ ἐσκεπτόταν ὅτι δὲν ἦταν σωστὸ οὔτε κἂν μαθητῆς του νὰ θεωρηθῆ. Πράγματι, ἔλεγε, «δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λέγωμαι ἀπόστολος, διότι κατεδίωξα τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ»³⁸. Καὶ ὅταν ἐκέρδισε νίκη κατὰ τῶν παθῶν ἀνώτερη ἀπὸ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἔλεγε· «ταλαιπωρῶ τὴν σάρκα μου καὶ τὴν χαλιναγωγῶ, μήπως, ἐνῶ ἔχω κηρύξει σὲ ἄλλους, ἐγὼ ὁ ἴδιος φανῶ ἀδόκιμος»³⁹

35 **Α**ν πάλι εἰπῆς ὅτι σὲ ὠρισμένα σημεῖα διηγεῖται καὶ τὰ μεγάλα κατορθώματά του, ἅς σὲ πείσῃ γι' αὐτὸ ὁ ἴδιος. Διότι λέγει ὅτι αὐτὰ δὲν τὰ ἔπραξε με δική του πρωτοβουλία οὔτε μόνος του, ἀλλὰ χάριν τοῦ κηρύγματος. Καὶ ὅταν τὰ διηγῆται αὐτὰ γιὰ τὴν ὠφέλεια τῶν πιστῶν, θεωρεῖ

38. Α' Κορ. 15,9. 39. Α' Κορ. 9,27.

χήσεως, βοῶν καὶ λέγων, ὡς «ὕμεῖς με ἠναγκάσατε»· καὶ πάλιν, «οὐ κατὰ Κύριον λαλῶ, ἀλλ' ἐν ἀφροσύνῃ ἐν τῷ τόπῳ τῆς καυχήσεως». Ἴδου οὗτος ὁ κανὼν, ὃν ἔθηκεν ἡμῖν ὁ ἅγιος Παῦλος, ὁ δίκαιος καὶ εὐθύς.

36 **Φ**υλάξωμεν λοιπὸν αὐτὸν καὶ ζηλώσωμεν ἐν αὐτῷ. Καὶ τὸ μὲν ζητῆσαι τὰ ὑψηλὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα αὐτοῦ μὴ παρέχοντος μηδὲ δωρουμένου, παραιτησώμεθα· διότι ὁ Θεὸς γινώσκει τὰ σκεύη τῆς ἐκλογῆς τῆς ὑπηρεσίας ἑαυτοῦ. Ὁ μακάριος γὰρ Παῦλος οὐδὲ μετὰ ταῦτα ἠτήσατο τὴν τῆς ψυχῆς βασιλείαν, ἀλλ' εἶπε· «ἠύχόμην ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ». Πῶς οὖν ἡμεῖς τολμήσωμεν καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ τοῦ γινωσκομένου ὑπ' αὐτοῦ, αἰτήσασθαι τὴν βασιλείαν τῆς ψυχῆς, μήπω μήτε τὰς ἐντολὰς τηρήσαντες, μήτε τὰ πάθη νικήσαντες, 10 καὶ τὸ χρέος μὴ ἀποδόντες;

37 **Π**αρακαλῶ οὖν, ἅγιε, ἵνα μὴ ἐπὶ τῷ λογισμῷ σου ἀνέλθῃ τοῦτο, ἀλλὰ κτῆσαι ὑπὲρ ἅπαντα ὑπομονὴν τῶν ἐπερχομένων. Καὶ ἐν ταπεινώσει μεγάλη καὶ συντριμμῷ καρδίας ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καὶ τοῖς λογισμοῖς ἡμῶν, αἰτησώμεθα τὴν τῶν 5 ἁμαρτιῶν ἡμῶν συγχώρησιν καὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς ψυχῆς.

38 **Ε**γράφη ὑπό τινος τῶν ἀγίων, ὅτι ὅστις οὐ λογίζεται ἑαυτὸν ἁμαρτωλόν, παρὰ τῷ Κυρίῳ εὐχὴ αὐτοῦ οὐκ ἔστιν εὐπρόσδεκτος. Ἐὰν δὲ εἶπῃς, ὅτι τινὲς τῶν πατέρων ἔγραψαν περὶ τούτων, τί ἐστὶ καθαρότης τῆς ψυχῆς καὶ τί ὑγίεια καὶ τί 5 ἀπάθεια καὶ τί θεωρία, οὐχ ἵνα ζητήσωμεν αὐτὰ πρὸ καιροῦ ἐν προσδοκίᾳ ἔγραψαν. Διότι γέγραπται, ὅτι «οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐν παρατηρήσει προσδοκίας». Οἱ γὰρ ἐν τούτῳ

τὸν ἑαυτό του ξένον πρὸς κάθε σκέψι καυχήσεως, φωνάζοντας καὶ λέγοντας, «ἐσεῖς μὲ ἀναγκάσατε»⁴⁰, καὶ ἐπίσης, «δὲν ὀμιλῶ μὲ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ ἀνοήτως μὲ μιὰ προδιάθεσι καυχήσεως»⁴¹. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ κανὼν ποῦ μᾶς ἔθεσε ὁ ἅγιος Παῦλος, ὁ δίκαιος καὶ εὐθύς.

36 **Α**ς φυλάξωμε λοιπὸν αὐτὸν τὸν κανόνα μὲ πολὺν ζῆλο. Ἄς παύσωμε νὰ ζητοῦμε τὰ ὑψηλὰ ἀπὸ τὸν Θεό, ὅταν αὐτὸς δὲν τὰ δίδει οὔτε τὰ χαρίζει, διότι γνωρίζει ποιά εἶναι τὰ πολύτιμα σκεύη στὴ ὑπηρεσία του. Πράγματι ὁ μακάριος Παῦλος δὲν ἐζήτησε οὔτε μετέπειτα τὴν βασιλεία γιὰ τὴν ψυχὴ του, ἀλλὰ εἶπε, «θὰ εὐχόμεον ν' ἀποχωρισθῶ ἀπὸ τὸν Χριστό»⁴². Πῶς λοιπὸν θὰ τολμήσωμε ἐμεῖς νὰ ζητήσωμε τὴν βασιλεία τῆς ψυχῆς πρὶν ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ αὐτὸς γνωρίζει, χωρὶς ἀκόμη οὔτε τίς ἐντολὲς νὰ ἔχωμε τηρήσει οὔτε τὰ πάθη νὰ ἔχωμε νικήσει οὔτε τὸ χρέος νὰ ἔχωμε ἀποδώσει;

37 **Π**αρακαλῶ λοιπὸν, ἅγιο ἀδελφέ, νὰ μῆ ἀνεβῆ αὐτὸ στὸν λογισμό σου, ἀλλὰ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα ἅς ἀποκτήσωμε ὑπομονὴ στὰ ἐπερχόμενα δεινὰ, καὶ μὲ μεγάλη ταπείνωσι καὶ συντριβὴ καρδίας⁴³ κατὰ τοὺς ἀγῶνες καὶ τοὺς διαλογισμούς μας, ἅς ζητοῦμε συγχώρησι τῶν ἁμαρτιῶν μας καὶ ταπείνωσι τῆς ψυχῆς.

38 **Ε**γραψε κάποιος ἅγιος ὅτι ἡ προσευχὴ ὁποιοῦ δὲν θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του ἁμαρτωλὸ δὲν εἶναι εὐπρόσδεκτη ἀπὸ τὸν Κύριο. Ἄν ὅμως εἰπῆς, ὅτι μερικοὶ πατέρες ὅσα ἔγραψαν γι' αὐτὰ τὰ θέματα, τί εἶναι καθαρότης τῆς ψυχῆς, τί εἶναι ὑγεία, τί εἶναι ἀπάθεια, τί εἶναι θεωρία, τὰ ἔγραψαν ὄχι γιὰ νὰ τὰ ζητήσωμε παράκαιρα ἀπὸ προσδοκία· διότι ἔχει γραφῆ, «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν ἔρχεται φανερά»

42. Ρωμ. 9,3.

43. Ψαλμ. 50,19.

τῶ σκοπῶ εὐρεθέντες, ὑπερηφανίαν καὶ πτώσιν ἐκτήσαντο. Ἄλλ' ἡμεῖς γε καταστήσωμεν τὴν χώραν τῆς καρδίας ἐν τοῖς 10 ἔργοις τῆς μετανοίας καὶ ταῖς πολιτείαις ταῖς εὐαρεστούσαις τῶ Θεῷ, καὶ τὰ τοῦ Κυρίου ἀφ' ἑαυτῶν ἔρχονται, ἐὰν ὁ τόπος τῆς καρδίας καθαρὸς καὶ ἀμόλυντος γένηται. Ἐκεῖνα δὲ ἄπερ ζητοῦμεν ἐν παρατηρήσει, τὰ ὑψηλά φημι δὴ τοῦ Θεοῦ, ἀδόκιμόν ἐστι τοῦτο τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. Καὶ οἱ λαβόντες ὑπερη- 15 φανίαν ἐκτήσαντο καὶ πτώσιν. Καὶ οὐ σημεῖόν ἐστι τοῦτο τοῦ ἀγαπᾶν τινα τὸν Θεόν, ἀλλὰ νόσος ψυχῆς. Καὶ πῶς ἡμεῖς ζητήσωμεν τὰ ὑψηλὰ τοῦ Θεοῦ, ὅπου Παῦλος ὁ θεῖος καυχᾶται ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ ἡγεῖται εἶναι τὰ ὑψηλὰ τοῦ Θεοῦ;

39 **Π**άλιν ἐν τῇ ἐπιστολῇ σου ἔγραψας, ὅτι ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ σου ἀγαπῆσαι τὸν Θεόν, ἀλλ' οὐκ ἔφθασας τὸ ἀγαπᾶν, εἰ καὶ ἐπιθυμίαν τοῦ ἀγαπᾶν ἔχεις πολλήν· καὶ πρὸς τούτῳ, ὅτι ἡ ἀναχώρησις τῆς ἐρήμου ποθητὴ σοὶ ἐστι, καὶ ἔδειξας ἐν τούτῳ, 5 ὅτι ἡ καθαρότης τῆς καρδίας ἤρξατο ἐν σοὶ καὶ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ ἐπιμελῶς πυροῦται καὶ θερμαίνει ἐν τῇ καρδίᾳ σου. Καὶ ταῦτα, εἰ ἀληθῆ, μεγάλα εἰσὶ, γραφῆναι δὲ παρὰ σοῦ οὐκ ἤθελον. Οὐκ ἔχουσι γὰρ μίαν ἐξ αὐτῶν τάξιν. Εἰ δὲ διὰ τὴν ἐρώτησιν διηγῆσω αὐτά, ἄλλως ἦν ἡ τάξις τῆς ἐρωτήσεως. Ὁ γὰρ 10 λέγων, ὅτι οὐκ ἔχει ἀκμῆν παρρησίαν ἢ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῇ προσευχῇ, διότι οὐκ ἐνίκησε τὰ πάθη, πῶς τολμᾷ εἰπεῖν, ὅτι ἠγάπησεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ τοῦ ἀγαπῆσαι τὸν Θεόν; Οὐκ ἐστι τρόπος τοῦ κινηθῆναι ἐν τῇ ψυχῇ τὴν θείαν ἀγάπην, ἧς ὀπίσω ἐν ἀνα-

44. Λουκᾶ 17,20. 45. Λουκᾶ 17,21. 46. Φιλ. 3,10.

47. Ἀφήσαμε τὴν ἐκφρασι ὅπως εἶναι στὴν ἀρχαία, «ἠγάπησεν ἀγαπῆ-

ὅπως τὴν περιμένομε⁴⁴. Ὅσοι εὐρέθησαν μὲ τέτοιο φρόνημα, περιέπεσαν σὲ ὑπερηφάνεια καὶ πτώσι. Ἀλλὰ ἐμεῖς ἄς καταστήσωμε τὴν καρδιὰ τόπο τῶν ἔργων τῆς μετανοίας καὶ τῆς διαγωγῆς πρὸς εὐαρεστοῦν τὸν Θεό, καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ Κυρίου ἔρχονται μόνον τους, ἂν ὁ τόπος τῆς καρδιᾶς γίνῃ καθαρὸς καὶ ἀμόλυντος⁴⁵. Τὸ νὰ ζητοῦμε ὁμῶς ἐκεῖνα τὰ πράγματα, δηλαδὴ τὰ ὑψηλὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν προσδοκίαν ἀνταποδόσεως, εἶναι ἀπρεπὲς γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅσοι τὰ ἔλαβαν ἀπέκτησαν ὑπερηφάνεια κι' ἔπεσαν. Κι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπόδειξις ὅτι ἀγαπᾷ κανεὶς τὸν Θεό, ἀλλὰ νόσος ψυχῆς. Πῶς μπορούμε ἐμεῖς νὰ ζητήσωμε τὰ ὑψηλὰ χαρίσματα ἀπὸ τὸν Θεό, ὅταν ὁ θεῖος Παῦλος καυχᾶται μέσα στὶς θλίψεις καὶ θεωρεῖ ὅτι ἡ κοινωνία μὲ τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὰ ὑψηλὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ;⁴⁶

39 **Ε**πίσης ἔγραψες στὴν ἐπιστολή σου, ὅτι ἡ ψυχὴ σου ἀγάπησε ν' ἀγαπήσῃ⁴⁷ τὸν Θεό, ἀλλὰ δὲν ἐφθασες σ' αὐτὴν τὴν ἀγάπην, ἂν καὶ ἔχῃς πολλὴν ἐπιθυμία ν' ἀγαπᾷς· ἀκόμη ἔγραψες ὅτι ἡ ἀναχώρησις στὴν ἔρημο σου εἶναι ποθητὴ καὶ ἔδειξες μὲ αὐτὸ ὅτι ἡ καθαρότης τῆς καρδιᾶς ἄρχισε μέσα σου καὶ ὅτι ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ πυρώνεται ἐπιμελῶς καὶ θερμαίνεται στὴν καρδιὰ σου. Αὐτὰ, ἂν εἶναι ἀληθινὰ, εἶναι μεγάλα, ἀλλὰ δὲν ἤθελα νὰ γραφοῦν ἀπὸ σένα, διότι δὲν παρουσιάζουν κανονικὴ σειρά. Ἄν ὁμῶς τὸ διηγήθηκες ἀπλῶς γιὰ διατύπωσι τῆς ἐρωτήσεως, ἡ σειρά τῆς ἐρωτήσεως ἦταν ἄλλη. Ὅποιος λέγει ὅτι δὲν ἔχει ἀκόμη παρρησία ἡ ψυχὴ του στὴν προσευχὴ, διότι δὲν ἐνίκησε τὰ πάθη, πῶς τολμᾷ νὰ εἰπῇ ὅτι ἡ ψυχὴ του ἀγάπησε ν' ἀγαπήσῃ τὸν Θεό; Δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ κινηθῇ στὴν ψυχὴ ἡ θεία ἀγάπη, πίσω ἀπὸ τὴν ὁποία τρέχεις μυστικῶς κατὰ τὴν ἀναχώρησι,

σου», ὡς ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὴ, ἐνῶ θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ ἔκφρασις «ἀποφάσισε ν' ἀγαπήσῃ». Ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἔκφρασις καὶ παρακάτω.

χωρήσει μυστικῶς τρέχεις, εἰ οὐκ ἐνίκησε τὰ πάθη. Σὺ δὲ εἴ-
 15 πας, ὅτι ἡ ψυχὴ σου τὰ πάθη οὐκ ἐνίκησε, καὶ τὸν Θεὸν ἀγαπή-
 σαι ἠγάπησεν, ὅπερ οὐκ ἔχει τάξιν. Ὁ γὰρ λέγων, ὅτι 'τὰ πάθη
 οὐκ ἐνίκησε καὶ ἀγαπήσαι τὸν Θεὸν ἀγαπᾷ', ἐγὼ οὐκ οἶδα ὅπερ
 φησίν.

40 **Α**λλὰ σὺ λέγεις, ὅτι οὐκ εἶπον 'ἀγαπῶ', ἀλλ' 'ἀγαπῶ ἀγα-
 πῆσαι'. Καὶ οὐδὲ τοῦτο τόπον ἔχει, εἰ ἢ ἡ ψυχὴ μὴ ἦ ἐν
 καθαρότητι. Ἐὰν δὲ λόγον ψιλὸν θέλης εἰπεῖν, τοῦτο οὐ σὺ μό-
 νος λέγεις, ἀλλ' ἕκαστος λέγει, ὅτι ἐθέλει ἀγαπήσαι τὸν Θεόν.
 5 Καὶ οὐ μόνον οἱ Χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ οὗτος ὁ λόγος οἰκεῖος ἐξ
 ἐκάστου λέγεται· ἀλλ' ἐν τούτοις τοῖς λόγοις ἡ γλῶσσα μόνον
 κινεῖται, τῆς ψυχῆς μὴ αἰσθανομένης τὸ τί λέγει. Καὶ πολλοὶ νο-
 σοῦντες οὐδὲ αὐτό, ὅτι νοσοῦσιν, ἐπίστανται. Κακία γὰρ νόσος
 ἐστὶ ψυχῆς καὶ πλάνη, τῆς ἀληθείας ἀπώλεια, καὶ οἱ πλεῖστοι
 10 τῶν ἀνθρώπων ἐν τούτοις ἀρρωστοῦντες, ὑγείαν κηρύττουσι
 καὶ ὑπὸ πολλῶν εὐφημοῦνται. Ἐὰν γὰρ μὴ ὑγιάνη ἡ ψυχὴ ἐκ
 τῆς κακίας καὶ σταθῇ ἐν τῇ ὑγείᾳ τῇ φυσικῇ, ἐν ἧ ἐκτίσθη,
 ὅπως γεννηθῇ ἐκ τῆς ὑγείας τοῦ πνεύματος, ἐπιθυμεῖν ἄνθρω-
 πον τὰ ὑπὲρ φύσιν τοῦ πνεύματος οὐ δυνατόν ἐστι. Διότι, ὅσον
 15 ἐστὶν ἡ ψυχὴ ἐν τῇ νόσῳ τῶν παθῶν, οὐκ αἰσθήσει αἰσθάνεται
 τῶν πνευματικῶν, οὐδὲ ἐπιθυμεῖν αὐτὰ οἶδεν, ἀλλ' ἐκ τῆς
 ἀκοῆς τῶν ὠτῶν καὶ τῶν γραφῶν μόνον ἐπιθυμεῖ.

41 **Λ**οιπὸν δικαίως ἄνωθεν εἶπον, ὅτι χρὴ τοὺς ἐπιθυμοῦντας
 τῆς τελειότητος φυλάττειν πάσας τὰς ἐντολάς· διότι ἡ ἐρ-
 γασία ἢ κρυπτῆ τῶν ἐντολῶν ἰατρεῦει τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς.
 Καὶ αὕτη οὐχ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἐγένετο· γέγραπται γάρ, ὅτι
 5 χωρὶς ἐκχύσεως αἵματος, οὐκ ἔστιν ἄφεσις. Ἀλλὰ ἐν πρώτοις

ἂν δὲν ἐνίκησε τὰ πάθη. Ἐσὺ ὁμως εἶπες ὅτι ἡ ψυχὴ σου δὲν ἐνίκησε τὰ πάθη καὶ ἀγάπησε ν' ἀγαπήσῃ τὸν Θεό, πράγμα πού εἶναι ἀνώμαλο. Διότι ἐγὼ δὲν καταλαβαίνω τί λέγει αὐτός πού βεβαιώνει ὅτι δὲν ἐνίκησε τὰ πάθη καὶ ὁμως ἀγάπησε ν' ἀγαπήσῃ τὸν Θεό.

40 **Ε** σὺ ὁμως μπορεῖς νὰ ἰσχυρισθῆς ὅτι, δὲν εἶπα ἀγαπῶ, ἀλλὰ ἀγαπῶ ν' ἀγαπήσω· οὔτε καὶ αὐτὸ ὁμως δὲν ἔχει θέσι, ἂν ἡ ψυχὴ δὲν εὐρίσκεται σὲ καθαρότητα. Ἄν ὁμως θέλῃς νὰ εἰπῆς ἓνα ἀπλὸ λόγο, αὐτὸ ὄχι μόνο ἐσύ, ἀλλὰ ὁ καθένας μπορεῖ νὰ τὸ εἰπῆ, ὅτι θέλει ν' ἀγαπήσῃ τὸν Θεό. Καὶ ὄχι μόνο οἱ Χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλος μπορεῖ νὰ εἰπῆ αὐτὸν τὸν λόγο σὰν δικό του. Ἀλλὰ σ' αὐτὰ τὰ λόγια μόνο ἡ γλῶσσα κινεῖται, ἐνῶ ἡ ψυχὴ δὲν αἰσθάνεται τί λέγει· πολλοὶ ἄρρωστοὶ δὲν γνωρίζουν οὔτε αὐτό, ὅτι εἶναι ἄρρωστοὶ. Διότι ἡ κακία εἶναι ἀρρώστια τῆς ψυχῆς, καὶ ἡ πλάγη εἶναι ἀπώλεια τῆς ἀλήθειας. Καὶ οἱ περισσότεροὶ ἄνθρωποι, ἐνῶ εἶναι ἄρρωστοὶ σ' αὐτά, διακηρύσσουν τὴν υἰεῖα τους καὶ ἐπευφημοῦνται ἀπὸ τὰ πλήθη. Διότι, ἂν δὲν θεραπευθῆ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὴν κακία καὶ δὲν σταθεροποιηθῆ στὴν φυσικὴ υἰεῖα, στὴν ὁποία ἐπλάσθηκε, γιὰ νὰ ἀναγεννηθῆ ἀπὸ τὴν υἰεῖα τοῦ Πνεύματος, δὲν εἶναι δυνατὸ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπιθυμῆ τὰ ὑπὲρ φύσι χαρίσματα τοῦ Πνεύματος. Διότι ὅσον καιρὸ ἡ ψυχὴ εὐρίσκεται μέσα στὴν ἀρρώστια τῶν παθῶν, δὲν ἀντιλαμβάνεται μὲ τίς αἰσθήσεις τὰ πνευματικὰ χαρίσματα οὔτε καὶ γνωρίζει νὰ τὰ ἐπιθυμεῖ συνειδητὰ, ἀλλὰ τὰ ἐπιθυμεῖ μόνο ἀπὸ τὴν ἀκοή καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσι τῶν Γραφῶν.

41 **Δ** ικαίως λοιπὸν εἶπα παραπάνω ὅτι ὅσοι ἐπιθυμοῦν τὴν τελειότητα πρέπει νὰ φυλάττουν ὅλες τίς ἐντολές· διότι ἡ μυστικὴ ἐργασία τῶν ἐντολῶν ἰατρεύει τὴν δύναμι τῆς ψυχῆς. Καὶ αὐτὸ δὲν ὠρίσθηκε ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, ἀφοῦ ἔχει γραφῆ ὅτι χωρὶς ἔκχυσι αἵματος δὲν ὑπάρχει ἄφεσις⁴⁸.

ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει τοῦ Χριστοῦ ἐδέξατο ἡ φύσις ἡμῶν τὸν ἀνακαινισμόν καὶ ἐκοινώνησε τῷ πάθει αὐτοῦ καὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, καὶ τότε μετὰ τὸν ἀνακαινισμόν τῆς ἐκχύσεως τοῦ αἵματος ἀνεκαινίθη καὶ ἡγιάσθη ἡ φύσις ἡμῶν καὶ ἰκανὴ ἐγένετο δέ-
 10 ξασθαι τὰς ἐντολὰς τὰς νέας καὶ τελείας. Εἰ γὰρ ἐδόθη αὐτοῖς πρὸ τῆς ἐκχύσεως τοῦ αἵματος, πρὸ τοῦ ἀνακαινισθῆναι καὶ ἀγιασθῆναι τὴν φύσιν ἡμῶν, τάχα καὶ αὗται αἱ ἐντολαὶ αἱ νέαι, κατ' ἐκείνας τὰς πάλαι τὴν κακίαν ἔκοπτον ἐκ τῆς ψυχῆς, μὴ δυνάμεναι τὴν ρίζαν αὐτὴν τῆς κακίας τέλεον ἐκτίλαι ἐκ τῆς
 15 ψυχῆς. Νῦν δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἡ κρυπτὴ ἐργασία ἡ ἐξακολουθοῦσα καὶ αἱ ἐντολαὶ αἱ καιναὶ καὶ πνευματικαί, ὡς ἡ ψυχὴ φυλάττει ἐν τῇ περιβλέψει τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, ἀνακαινίζουσιν αὐτὴν καὶ ἀγιάζουσιν καὶ κρυπτῶς θεραπεύουσι πάντα τὰ μέλη αὐτῆς. Ὅτι ἐκάστη ἐντολὴ ὁποῖον πάθος ἐξιᾶται ἐν τῇ ψυχῇ
 20 ἡσύχως, δῆλόν ἐστι. Καὶ τῆς ἐνεργείας δὲ τούτων, ὃ τε ἰατρευῶν καὶ ἰατρευόμενος ἐπαισθάνονται καθ' ὁμοιότητα τῆς αἰμόρρου γυναικός.

42 **Σ** ὃ γινώσκεις, ὦ ἀγαπητέ, ὅτι, εἰ μὴ ἰατρευθῆι τὸ ἐμπαθὲς μέρος τῆς ψυχῆς καὶ ἀνακαινισθῆι ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ πνεύματος, οὐ κτήσεται ὑγίειαν, οὐδὲ ἐλευθερωθήσεται τοῦ λυπεῖσθαι ἐκ τῶν ἀπαντώντων αὐτῇ πραγμάτων τῶν ἐν τῇ κτί-
 5 σει. Καὶ αὕτη ἡ ἰατρεία ἐστὶ, ταύτην γενέσθαι ὑπὸ τῆς χάριτος καθάπερ ἐπὶ τῶν μακαρίων Ἀποστόλων, ὅτι ἐν τῇ πίστει ἐτελειώθησαν ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἔστιν ὅτε νομίμως ὑποδέχεται ἡ ψυχὴ τὴν ὑγίειαν. Ἐκεῖνος γὰρ ὁ ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν καὶ τοῖς σκληροτέροις ἔργοις τῆς πολιτείας τῆς
 10 ἀληθοῦς νικήσας τὰ πάθη, γινωσκέτω, ὅτι τὴν ὑγίειαν τῆς ψυχῆς νομίμως ἐκτήσατο καὶ ἀπεγαλακτίσθη ἀπὸ τῆς σωματώσεως τούτου τοῦ κόσμου καὶ ἐκόπη ἐξ αὐτοῦ τὸ ἔθος τῶν ἑαυτοῦ προλήψεων καὶ ἀνεγεννήθη ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐν τοῖς πνευματικοῖς

Για πρώτη φορά ἡ φύσις μας ἐδέχθηκε τὴν ἀνακαίνισι στὴν ἐνανθρώπησι τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔλαβε μέρος στὸ πάθος του καὶ τὸν θάνατό του· κι' ἔπειτα μετὰ τὸν ἀνακαινισμό ἐπῆρε ἄλλη μορφή μετὰ τὴν ἔκχυσι τοῦ αἵματος καὶ ἀγιάσθηκε ἡ φύσις μας καὶ ἔγινε ἰκανὴ νὰ δεχθῆ τις νέες καὶ τέλειες ἐντολές. Ἄν αὐτὲς ἐδίδονταν πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκχυσι τοῦ αἵματος, προτοῦ ἀνακαινισθῆ καὶ ἀγιασθῆ ἡ φύσις μας, κι' αὐτὲς οἱ ἐντολές, ὅπως οἱ παλαιότερες ἐκεῖνες, θὰ διέκοπταν τὴν ἐνέργεια τῶν κακῶν στὴν ψυχὴ, ἀλλὰ δὲν θὰ μπορούσαν νὰ ἀποσπάσουν τελείως τὴν ρίζα ἀπὸ τὴν ψυχὴ. Τώρα ὅμως δὲν συμβαίνει ἔτσι, ἀλλὰ ἡ κρυφὴ ἐργασία ποὺ συνεχίζεται καὶ οἱ νέες πνευματικὲς ἐντολές, τις ὁποῖες φυλάττει ἡ ψυχὴ μετὰ τὴν ἐποπτεία τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀνακαινίζουν, τὴν ἀγιάζουν καὶ θεραπεύουν μυστικῶς ὅλα τὰ μέλη της. Εἶναι φανερὸ ποιὸ πάθος θεραπεύει στὴν ψυχὴ ἡσυχὰ κάθε ἐντολή, καὶ τὴν ἐνέργειά τους ἐπαισθάνονται καὶ ὁ ἰατρὸς καὶ ὁ ἰατρευόμενος κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς αἰμορροῦσης γυναικός⁴⁹.

42 **Ε** σὺ γνωρίζεις, ἀγαπητέ, ὅτι, ἂν δὲν ἰατρευθῆ τὸ ἐμπαθὲς μέρος τῆς ψυχῆς καὶ ἀνακαινισθῆ καὶ ἀγιασθῆ μυστικὰ καὶ συνδεθῆ μετὰ τὴν πνευματικὴ διαγωγή, δὲν θ' ἀποκτήσῃ υἰεία οὔτε θὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὸ νὰ λυπῆται γιὰ τὰ πράγματα τῆς κτίσεως ποὺ συναντᾷ. Καὶ αὐτὴ ἡ ἰατρεία πρέπει νὰ ἐκτελεσθῆ ἀπὸ τὴν θεία χάρι, ὅπως συνέβηκε μετὰ τοὺς Ἀποστόλους, ποὺ διὰ τῆς πίστεως ἐτελειώθηκαν στὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Μερικὲς φορές δικαίως δέχεται ἡ ψυχὴ τὴν υἰεία. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἐνίκησε τὰ πάθη μετὰ τὴν ἐκτέλεσι τῶν ἐντολῶν καὶ τὰ σκληρὰ καθήκοντα τῆς ἀληθινῆς διαγωγῆς, ἂς γνωρίζῃ ὅτι δικαίως ἀπέκτησε τὴν υἰεία τῆς ψυχῆς καὶ ἀπογαλακτίσθηκε ἀπὸ τὴν σωματῶσι τούτου τοῦ κόσμου, ἀποκόπηκε ἀπὸ τὴν συνήθεια τῶν προλήψεων, ἀναγεννήθηκε στὰ πνευματικὰ ὅπως κατὰ τὴν ἀρχὴ καὶ με

49. Ματθ. 9,20 ἐέ.

καὶ ἐνωράθη ἐν τῇ χάριτι ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ πνεύματος ἐν ταῖς ἐν-
 15 νοίαις τοῦ ἐσωτέρου ἀνθρώπου καὶ ὑπεδέξατο αὐτὸν κόσμος
 καινὸς ἀσύνθετος.

43 **Ο** τὰν ἀνακαινισθῆ δὲ ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδιά ἀγιασθῆ, πᾶσαι
 αἱ ἔννοιαι αἱ κινούμεναι ἐν αὐτῇ κατὰ τὴν φύσιν ἐκείνου
 τοῦ κόσμου, ἐν ᾧ εἰσέρχεται, κινουῦνται. Πρῶτον κινεῖται ἐν
 αὐτῷ ὁ πόθος τῶν θείων, καὶ ἐπιποθεῖ τὴν κοινωνίαν τὴν μετὰ
 5 τῶν ἀγγέλων καὶ τὰς ἀποκαλύψεις τῶν μυστηρίων τῆς γνώσε-
 ως τοῦ πνεύματος. Καὶ αἰσθάνεται ὁ νοῦς αὐτοῦ τῆς γνώσεως
 τῆς πνευματικῆς τῶν ποιημάτων καὶ ἀνατέλλει ἐν αὐτῷ ἡ θεω-
 ρία τῶν μυστηρίων τῆς ἁγίας Τριάδος σὺν τοῖς μυστηρίοις τῆς
 οἰκονομίας τῆς προσκυνητῆς, τῆς ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τότε ἐνοῦται
 10 ὀλοτελῶς τῇ γνώσει τῆς ἐλπίδος τῶν μελλόντων.

44 **Κ** ατανόησόν μοι λοιπὸν ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὧν σοι
 ἔγραψα, τὰ σά. Εἰ ἠδύνατο ἡ ψυχὴ, ἡνίκα ἦν ἐγκεκλει-
 σμένη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν παθῶν, ἀγαπήσαι τὸν Θεὸν ἐν ἀληθείᾳ,
 οὐ πολλὴν χρείαν εἶχε τοῦ ἐρωτῆσαι καὶ μαθεῖν τὰ μυστήρια
 5 τοῦ κόσμου τοῦ πνεύματος. Ἄλλὰ δῆλον, ὅτι οὐκ ὠφελοῦσιν αἱ
 μαθήσεις καὶ ἡ γνῶσις ἐν τοῖς πάθεσιν, οὔτε δὲ ἰκανοῦσιν ἀνοῖ-
 ξαι τὴν θύραν τὴν ἀποκεκλεισμένην τῆς καθαρότητος κατὰ
 πρόσωπον. Ἐὰν δὲ ληφθῶσι τὰ πάθη ἀπὸ τῆς ψυχῆς, φωτίζε-
 ται ὁ νοῦς καὶ συνίσταται ἐν τῷ τόπῳ τῷ καθαρῷ τῆς φύσεως,
 10 καὶ οὐ χρήζει ἐρωτήσεως· ὅτι τυλαυγῶς θεωρεῖ τὰ ἀγαθὰ τὰ
 εὕρισκόμενα ἐν τόπῳ αὐτοῦ.

45 **Κ** αθάπερ γὰρ αἱ αἰσθήσεις ἡμῶν αἱ ἔξω οὐκ ἐκ μαθήσεως
 καὶ ἐρωτήσεως αἰσθάνονται τῶν φύσεων καὶ τῶν πρα-
 γμάτων τῶν συγγινομένων ἐν αὐταῖς, ἀλλ' ἐκάστη τῶν αἰσθή-
 σεων φυσικῶς, καὶ οὐ μετὰ ἐρωτήσεως αἰσθάνεται τοῦ πρά-
 5 γματος τοῦ ἀπαντῶντος αὐτῇ· οὐ γάρ ἐστι διδαχὴ μεσιτεύουσα
 μεταξὺ τῶν αἰσθητικῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν· τῷ τυφλῷ ὅποσον

τὴν χάρι ἐθεάθηκε στὴν χώρα τοῦ πνεύματος κατὰ τὶς ἔννοιες τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ὑποδέχθηκε ἕνας νέος ἀσύνθετος κόσμος.

43 **Ο**ταν ἀνακαινισθῇ ὁ νοῦς καὶ ἀγιασθῇ ἡ καρδιά, τότε ὅλες οἱ ἔννοιες τῆς ψυχῆς, ποὺ ἀνακινουῦνται σ' αὐτὴν κατὰ τὴν φύσι ἐκείνου τοῦ κόσμου στὸν ὁποῖο εἰσέρχεται, κινουῦνται. Πρῶτα κινεῖται σ' αὐτὸν ὁ πόθος τῶν θείων, ὅποτε ἐπιθυμεῖ τὴν κοινωνία μὲ τοὺς Ἀγγέλους καὶ τὶς ἀποκαλύψεις τῶν μυστηρίων τῆς γνώσεως τοῦ Πνεύματος. Ὁ νοῦς του αἰσθάνεται τὴν πνευματικὴ γνῶσι τῶν δημιουργημάτων καὶ ἀνατέλλει μέσα του ἡ θεωρία τῶν μυστηρίων τῆς ἀγίας Τριάδος, καθὼς καὶ τῶν μυστηρίων τῆς θείας οἰκονομίας γιὰ χάρι τῶν ἀνθρώπων, καὶ τότε ἐνώνεται ἐντελῶς μὲ τὴν γνῶσι τῆς ἐλπίδος τῶν μελλόντων.

44 **Σ**κέψου λοιπόν, παρακαλῶ, τὰ δικά σου μὲ βάσι ὅσα σοῦ ἔγραψα. Ἄν μπορούσε ἡ ψυχὴ, ὅταν ἦταν κλεισμένη στὸν τόπο τῶν παθῶν, ν' ἀγαπήσῃ τὸν Θεὸ ἀληθινά, δὲν θὰ εἶχε πολλὴν ἀνάγκη νὰ ἐρωτήσῃ, γιὰ νὰ μάθῃ τὰ μυστήρια τοῦ κόσμου τοῦ πνεύματος. Ἀλλὰ εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν ἀρκοῦν οἱ μαθήσεις καὶ οἱ γνώσεις γιὰ τὰ πάθη, οὔτε εἶναι ἱκανὲς ν' ἀνοίξουν ἐντελῶς τὴν κλεισμένη θύρα τῆς καθαρότητος. Ἄν ὅμως ἀφαιρεθοῦν τὰ πάθη ἀπὸ τὴν ψυχὴ, ὁ νοῦς φωτίζεται καὶ ἐγκαθίσταται στὸν καθαρὸ τόπο τῆς φύσεως, καὶ τότε δὲν χρειάζεται νὰ ἐρωτᾷ, ἀφοῦ θεωρεῖ καθαρὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ εὐρίσκονται στὸν τόπο του.

45 **Ο**πως οἱ ἐξωτερικὲς μας αἰσθήσεις δὲν αἰσθάνονται τὰ ὄντα καὶ τὰ πράγματα ποὺ ὑποπίπτουν σ' αὐτὲς κατόπιν μαθήσεως καὶ ἐρωτήσεως, ἀλλὰ κάθε αἴσθησις ἀντιλαμβάνεται χωρὶς ἐρώτησι τὸ πρᾶγμα ποὺ συναντᾷ· διότι δὲν ὑπάρχει διδαχὴ ποὺ νὰ μεσιτεύῃ μεταξὺ τῶν αἰσθανομένων καὶ τῶν αἰσθητῶν· ὁ τυφλός, ὅσα καὶ ἂν τοῦ λέγωνται περὶ

ἂν λέγηται αὐτῷ περὶ τῆς δόξης τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ
 τοῦ χοροῦ τῶν ἀστέρων καὶ τῆς λαμπηδόνης τῶν λίθων τῶν
 τιμίων, ἐν ὀνομασίᾳ μόνον δέχεται καὶ κρίνει καὶ νοεῖ τὴν
 ὠραιότητα, ἣν ἔχουσιν, ἢ δὲ γνῶσις αὐτοῦ καὶ ἡ διάκρισις ἀπέ-
 10 χουσιν ἀπὸ τῆς ἡδονῆς τῆς ὀράσεως αὐτῶν· οὕτω τὸν ὁμοιον
 τρόπον νόει μοι καὶ περὶ τῆς θεωρίας τοῦ πνεύματος. Ὁ νοῦς
 γὰρ ὁ θεωρητικὸς τῶν κτυπτῶν μυστηρίων τοῦ πνεύματος ἐὰν
 ᾖ ἐν τῇ ὑγείᾳ τῆς φύσεως αὐτοῦ, θεωρεῖ ἀρτίως τὴν δόξαν τοῦ
 Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐρωτᾷ καὶ μανθάνει, ἀλλὰ τρυφᾷ ἐν τῇ ἡδονῇ
 15 τῶν μυστηρίων τοῦ κόσμου τοῦ καινοῦ ὑπεράνω τῆς ἐλευθε-
 ρίας τοῦ θελήματος, κατὰ τὴν θερμότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς
 ἐλπίδος τῆς εἰς τὸν Χριστόν, καθὼς ἔγραψεν ὁ μακάριος Παῦ-
 λος· «ὃ βλέπομεν, τί καὶ ἐλπίζομεν; Δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμε-
 θα».

46 **Ο** φείλομεν λοιπὸν ἀπεκδέχεσθαι καὶ ἐμμένειν μυστικῶς
 καὶ μετὰ ἀπλότητος πρὸς τὸν ἔσω ἡμῶν ἄνθρωπον, ὅπου
 οὐκ ἔστιν ἐκτυπώματα τῶν λογισμῶν, οὐδὲ θεωρία τῶν συνθέ-
 των. Διότι, ὡσπερ ὁ νοῦς βλέπει, οὕτω δέχεται τὰ παραδείγμα-
 5 τα. Ὅταν γὰρ βλέπη πρὸς τὸν κόσμον κατὰ τὴν παραλλαγήν
 τῶν σχημάτων, ἐν οἷς ἂν μετεωρίζηται, κατὰ τοσοῦτον δέχεται
 ἐξ αὐτῶν ὁ νοῦς τύπους καὶ ὁμοιώματα. Καὶ ταῦτα πρὸς τὸ μέ-
 τρον τοῦ πλήθους αὐτῶν καὶ πρὸς τὴν διαφορὰν τῆς ἀλλοιώσε-
 ως αὐτῶν κινουῦσιν ἐν αὐτῷ λογισμούς. Καὶ ὅταν κινήθῳσιν οἱ
 10 λογισμοί, σφραγίζουσι τὸν νοῦν. Ἐὰν δὲ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον
 ὁ νοῦς ἀποβλέπη, ὅπου οὐκ ἔστι τι χρήσασθαι δυνατὸν ἐν τῇ
 ἀλλοιώσει τῶν σχημάτων, οὐδὲ σύνθετος τῶν συνθέτων διαι-

50. Ρωμ. 8,25. Ὅ,τι βλέπομε, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ τὸ ἐλπίζωμε, ἀφοῦ
 εἶναι παρὸν στὴ συνειδησί μας. Αὐτὸ ποῦ ἐλπίζομε τὸ περιμένομε μὲ ὑπομονή
 νὰ ἔλθῃ.

τῆς λαμπρότητος τοῦ ἡλίου, τῆς σεληνης καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἄστρον, καὶ περὶ τῆς λάμψεως τῶν πολυτίμων λίθων, δέχεται καὶ κρίνει καὶ κατανοεῖ τὴν ὠραιότητα ποὺ ἔχουν μόνο κατ' ὄνομα, ἐνῶ ἡ γνῶσις του καὶ ἡ διάκρισις ἀπέχουν ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τῆς θέας των· μὲ τὸν ἴδιο τρόπο σκέψου καὶ γιὰ τὴν θεωρία τοῦ πνεύματος. Ὁ νοῦς ποὺ ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ θεωρῇ τὰ κρυφὰ μυστήρια τοῦ πνεύματος, ἂν εὐρίσκεται ἐστὴν φυσικὴ του ὑγεία, ἀτενίζει τότε τὴν δόξα τοῦ Χριστοῦ, καὶ δὲν ἐρωτᾷ καὶ μαθαίνει, ἀλλὰ ἐντρυφᾷ ἐστὴν ἡδονὴ τῶν μυστηρίων τοῦ νέου κόσμου ὑπεράνω τῆς ἐλευθερίας τοῦ θελήματος, μὲ τὴν θερμότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος στὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὅπως ἔγραψε ὁ μακάριος Παῦλος· «αὐτὸ ποὺ βλέπομε, γιὰτί νὰ τὸ ἐλπίζωμε; Τὸ περιμένομε μὲ ὑπομονή»⁵⁰.

46 **Ο** φείλομε λοιπὸν νὰ περιμένομε καὶ νὰ ἐμμένωμε μυστικῶς⁵¹ καὶ μὲ ἀπλότητα στὸν ἐσωτερικὸ μας ἄνθρωπο, ὅπου δὲν ὑπάρχουν ἐκτυπώματα τῶν λογισμῶν οὔτε θέα τῶν συνθέτων πραγμάτων⁵². διότι τότε, ὅπως βλέπει ὁ νοῦς, ἔτσι δέχεται καὶ τὰ παραδείγματα. Ὅταν ὁ νοῦς βλέπη πρὸς τὸν κόσμον κατὰ τὴν ποικιλία τῶν σχημάτων μὲ τὰ ὁποῖα μετεωρίζεται, τότε δέχεται ἀπ' αὐτὰ τύπους καὶ ὁμοιώματα, καὶ αὐτὰ κινοῦν μέσα του τοὺς λογισμοὺς σύμφωνα μὲ τὸ μέτρο τοῦ πλήθους των καὶ μὲ τὴν ποικιλία τῆς ἀλλοιώσεώς των, καὶ ὅταν κινήθουν οἱ λογισμοί, σφραγίζουν τὸν νοῦ. Ὅταν ὁμοῦς ὁ νοῦς κυττάζη πρὸς τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο, ὅπου δὲν ὑπάρχει δυνατότης νὰ ἐνεργηθῇ κάτι γιὰ νὰ ἀλλοιωθοῦν τὰ σχήματα οὔτε νὰ διαιρεθοῦν τὰ στοιχεῖα τῶν συνθέτων πραγμάτων, γιὰ νὰ ἀλλοιωθοῦν οἱ τύποι, ἀλλὰ τὸ ὅλο εἶναι

51. Τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο χειρόγραφα ποὺ χρησιμοποίησε ὁ Θεοτόκης ἐστὴν ἐκδοσί του γράφει «μοναστικῶς», τὸ ἄλλο «μυστικῶς». Εὐλόγως προτιμήσαμε τὸ δεῦτερο.

52. Στὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο, στὸ πνεῦμα, ὑπάρχει ἄμεση ἐμπειρία τῶν θείων πραγμάτων.

ρεῖται ἐν τῇ ἀλλοιώσει τῶν τύπων, ἀλλ' ὄλων ἐξ ὄλου Χριστός, δῆλον ὅτι τὴν ἀπλῆν θεωρίαν δέχεται ὁ νοῦς, ἥς χωρὶς οὐδέν τι
 15 ἕτερον εὐωδιάζει τὸν φάρυγγα τῆς ψυχῆς καὶ κτήσασθαι αὐτὴν παρρησίαν ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς προσευχῆς ποιεῖν πέφυκε· διότι αὕτη ἐστὶν ἡ τροφή τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς. Καὶ ἠνίκα στῆ ὁ νοῦς ἐν τῇ χώρᾳ τῆς ἐπιγνώσεως τῆς ἀληθείας, οὐ χρήζει τῆς ἐρωτήσεως.

47 **Ω** σπερ γὰρ ὁ σωματικὸς ὀφθαλμὸς οὐκ ἐρωτᾷ, εἶτα βλέπει τὸν ἥλιον, οὕτως οὐδὲ ὁ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸς ἐξετάζει πρῶτον, καὶ μετὰ τοῦτο θεωρεῖ τὴν γνῶσιν τοῦ πνεύματος. Οὕτω καὶ ἡ θεωρία ἢ μυστική, ἣν ἐπιθυμεῖς, ὦ ἅγιε, μετὰ
 5 τὴν τῆς ψυχῆς ὑγείαν ἀποκαλύπτεται τῷ νοῖ. Ἐκείνη δὲ ἢ μετὰ ἐξετάσεως καὶ ἀνακρίσεως μαθεῖν τοιαῦτα μυστήρια θέλουσα ἀφροσύνη ψυχῆς ἐστὶ. Καὶ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος οὐκ ἐν μαθήσει ἢ ἐν τρόπῳ ὑλικῷ εἶπεν, ὅτι εἶδε καὶ ἤκουσε μυστήρια καὶ ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, ἀλλ' ἀρ-
 10 παγγῆ ἠρπάγη εἰς τὴν χώραν τὴν πνευματικὴν καὶ ἐθεάσατο τὴν ἀποκάλυψιν τῶν μυστηρίων.

48 **Λ** οἰπὸν καὶ σύ, ὦ ἅγιε, ἐὰν ἀγαπᾷς τὴν καθαρότητα, κόψον ἐκ πάντων τὴν ἀγάπην τὴν ἐκκεχυμένην πρὸς πάντας καὶ εἰσελθὼν ἔργασαι ἐν τῇ ἀμπέλῳ τῆς καρδίας σου, ἔκτιλλον ἐκ τῆς ψυχῆς σου τὰ πάθη, ἔργασαι μὴ γνῶναι κακίαν ἀνθρώπου.
 5 Ἡ καθαρότης βλέπει τὸν Θεόν, οὐκ ἐξ αἰτήσεως ἀνατέλλει καὶ ἀνθεῖ ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ γινώσκειν κακίαν ἀνθρώπου τινός. Ἐὰν δὲ θέλῃς, ἵνα γένηται ἡ καρδία σου τόπος μυστηρίων τοῦ καινοῦ κόσμου, πρῶτον μὲν πλούτησον ἐν ἔργοις σωματικοῖς, νηστεία, ἀγρυπνία, λειτουργία, ἀσκήσει, ὑπομονῇ,
 10 καθαιρέσει τῶν λογισμῶν καὶ τοῖς λοιποῖς. Δέσμευσον τὸν νοῦν σου ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν Γραφῶν καὶ τῇ μελέτῃ τῇ ἐν αὐταῖς, γράψον τὰς ἐντολὰς κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου, καὶ ἀπόδος

καθ' ὀλοκληρία Χριστός, εἶναι φανερό ὅτι ὁ νοῦς δέχεται τὴν ἀπλῆ θεωρία, χωρὶς τὴν ὁποία τίποτε δὲν εὐωδιάζει τὸν φάρυγγα τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ὁποία τὴν καθιστᾶ ἱκανὴ ν' ἀποκτήσῃ παρρησία κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς· διότι αὐτὴ εἶναι ἡ τροφή τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς. Καὶ ὅταν ὁ νοῦς σταθῇ ἐπάνω στὸν χῶρο τῆς ἐπιγνώσεως τῆς ἀληθείας, δὲν ἔχει ἀνάγκη τῶν ἐρωτήσεων.

47 **Ο** πως δηλαδή ὁ σωματικὸς ὀφθαλμὸς δὲν κάμει πρῶτα ἐρωτήσεις κι' ὕστερα βλέπει τὸν ἥλιο, καὶ ὁ ὀφθαλμὸς τῆς ψυχῆς δὲν ἐξετάζει πρῶτα καὶ ὕστερα βλέπει τὴν γνῶσι τοῦ πνεύματος, ἔτσι καὶ ἡ μυστικὴ θεωρία ποῦ ἐπιθυμεῖς, ἅγιε ἀδελφέ, ἀποκαλύπτεται στὸν νοῦ μετὰ τὴν ὑγεία τῆς ψυχῆς. Ἐκείνη ὅμως ἡ θεωρία ποῦ θέλει νὰ μάθῃ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ μυστήρια μὲ ἐξέτασι καὶ ἀνάκρισι εἶναι ἀφροσύνη ψυχῆς. Διότι ὁ μακάριος Παῦλος δὲν εἶπε ὅτι «εἶδε καὶ ἄκουσε μυστήρια καὶ ἄρρητα ρήματα, ποῦ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐκφράσῃ ἄνθρωπος»⁵³ κατόπιν μαθήσεως καὶ μὲ τρόπο ὑλικό, ἀλλὰ ἐβεβαίωσε ὅτι ἀρπάχθηκε ξαφνικὰ στὸν πνευματικὸ τόπο καὶ ἐκεῖ ἔλαβε τὴν ἀποκάλυψι τῶν μυστηρίων.

48 **Κ** αὶ σὺ λοιπόν, ἅγιε ἀδελφέ, ἂν ἀγαπᾷς τὴν καθαρότητα, διακόψε ἀπὸ ὅλα τὴν ἀγάπη ποῦ διαχέεται πρὸς ὅλους, εἰσελθε στὴν ἀμπελο τῆς καρδιᾶς σου καὶ ἐργάσου, ξερρίζωσε τὰ πάθη ἀπὸ τὴν ψυχὴ σου, ἀγωνίσου νὰ μὴ γνωρίσῃς κακία ἀνθρώπου. Ἡ καθαρότης βλέπει τὸν Θεὸ⁵⁴, καὶ δὲν ἀνατέλλει καὶ ἀνθίζει στὴν ψυχὴ ἀπὸ ἀναζήτησι, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ νὰ μὴ γνωρίζῃ τὸ κακὸ κανενὸς ἀνθρώπου. Ἐάν θέλῃς νὰ γίνῃ ἡ καρδιὰ σου τόπος τῶν μυστηρίων τοῦ νέου κόσμου, πρῶτα πλούτησε σὲ σωματικὰ ἔργα, νηστεία, ἀγρυπνία, λειτουργία, ἄσκησι, ὑπομονή, καθαίρεσι τῶν λογισμῶν καὶ τὰ ὑπόλοιπα. Προσήλωσε τὸν νοῦ σου στὴν ἀνάγνωσι τῶν Γραφῶν καὶ στὴν μελέτη των, γράψε τίς ἐντολές ἀπέναντι στοὺς ὀφθαλμοὺς σου, ἀπόδωσε τὸ χρέος τῶν πα-

54. Ματθ. 5,8.

τὸ χρέος τῶν παθῶν, ἡνίκα ἠττᾶσαι καὶ ἠττᾶς. Καὶ ἐν τῇ διηνε-
κεῖ ὀμιλία τῆς εὐχῆς καὶ τῆς λιτῆς καὶ τῇ μελέτῃ τῇ ἐν αὐταῖς
15 ἔκτιλλον ἐκ τῆς καρδίας σου πᾶσαν εἰκόνα καὶ πᾶν ὁμοίωμα,
ὄπερ προληπτικῶς προελήφθης.

49 **Ε**θισον τὸν νοῦν σου ἀεὶ ἐν τοῖς μυστηρίοις τῆς οἰκονομίας
τοῦ Σωτῆρος μελετᾶν, καὶ ἄφες τὴν αἴτησιν τῆς γνώσεως
καὶ τῆς θεωρίας, ἅπερ ὑπερβάλλει τὴν διήγησιν τῶν λόγων, εἰς
τὸν τόπον καὶ τὸν καιρὸν αὐτῶν, καὶ ἀκολούθησον τῇ ἐργασίᾳ
5 τῶν ἐντολῶν καὶ τοῖς ἔργοις τοῖς ὑπὲρ τῆς καθαρότητος, καὶ
αἴτει σεαυτῷ παρὰ Κυρίου ἐν τῇ προσευχῇ λύπην πυρὸς πεπυ-
ρωμένην ἐν πᾶσιν (ἦν καὶ ταῖς καρδίαις τῶν Ἀποστόλων καὶ
τῶν μαρτύρων ἐνέθηκε καὶ τῶν πατέρων), ἵνα στάξῃ ἐν τῇ
καρδίᾳ σου καὶ ἀξιωθῆς τῆς πολιτείας τῆς διανοίας. Ἡ ἀρχὴ
10 καὶ τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος τῆς πολιτείας ταύτης ταυτὰ ἐστίν· ἡ
ἐκκοπὴ πάντων τῇ ἐνώσει τῇ ἐν Χριστῷ. Ἐὰν δὲ ἐπιθυμῆς τῆς
θεωρίας τῶν μυστηρίων, ἐν ἔργοις ἐργασαι τὰς ἐντολὰς ἐν
σεαυτῷ, καὶ μὴ ἐν τῇ καταδιώξει τῆς γνώσεως αὐτῶν. Ἡ θεω-
ρία ἡ πνευματικὴ ἐν τῇ χώρᾳ τῆς καθαρότητος ἐνεργεῖ ἐντὸς
15 ἡμῶν. Καὶ σὺ ζήτησον πρῶτον μαθεῖν, πῶς εἰσέρχῃ εἰς τὴν
χώραν τῶν μυστηρίων τοῦ πνεύματος, καὶ οὕτως ἄρξαι.

50 **Π**ρῶτον τῶν μυστηρίων καλεῖται ἡ καθαρότης, ἡ συνιστα-
μένη ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν ἐντολῶν. Θεωρία δὲ ἐστίν ἡ
θεωρία ἡ πνευματικὴ τοῦ νοός, τὸ ἐκπλήττεσθαι καὶ κατανοεῖν
ἐν πᾶσιν οἷς ἐγένοντο καὶ γεννήσονται. Θεωρία ἐστὶν ἡ δρασις
5 τοῦ νοός, ἐκπλήττεσθαι ἐπὶ τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ ἐν πάσῃ
γενεᾷ καὶ γενεᾷ, καὶ κατανοεῖν τὰς δόξας αὐτοῦ καὶ τὰ δυσχερῆ
τοῦ καινοῦ κόσμου, ἐν οἷς συντρίβεται ἡ καρδία καὶ ἀνακαινίζε-
ται καὶ καθ' ὁμοιότητα τῶν ἐν Χριστῷ νηπίων ἐν γάλακτι
χωρὶς κακίας, καὶ ἐθίζεται ἐν τοῖς μυστηρίοις τοῦ πνεύματος

θῶν, ὅταν ἠττᾶσαι καὶ ὅταν νικᾷς. Μὲ τὴν συνεχῆ συνομιλία τῆς προσευχῆς καὶ τῆς λιτῆς, καὶ μὲ τὴν μελέτη σ' αὐτές, ξερρίζωσε ἀπὸ τὴ καρδιά σου κάθε εἰκόνα καὶ κάθε ὁμοίωμα πὺ ἔχεις προληπτικῶς μέσα σου.

49 **Σ** υνήθισε τὸν νοῦ σου νὰ μελετᾷ πάντοτε τὰ μυστήρια τῆς οἰκονομίας τοῦ Σωτῆρος καὶ ἄφησε τὴν ζήτησι τῆς γνώσεως καὶ τῆς θεωρίας, πὺ ὑπερβαίνουν τὴν ἱκανότητα ἐκφράσεως μὲ λόγια, γιὰ τὸν τόπο καὶ τὸν καιρό τους· ἐπιδίωξε τὴν ἐκτέλεσι τῶν ἐντολῶν καὶ τὰ ἔργα ὑπὲρ τῆς καθαρότητος καὶ ζήτησε γιὰ τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ τὸν Κύριο μὲ τὴν προσευχὴ λύπη πυρωμένη γιὰ ὅλα (τὴν ὁποία αὐτὸς ἔθεσε μέσα στὶς καρδιές καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν μαρτύρων καὶ τῶν πατέρων), γιὰ νὰ στάξῃ στὴν καρδιά σου καὶ ν' ἀξιωθῆς τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ μέσο καὶ τὸ τέλος αὐτῆς τῆς ζωῆς εἶναι τὰ ἴδια· ἡ ἀποκοπὴ ἀπὸ ὅλα διὰ τῆς ἐνώσεως μὲ τὸν Χριστό. Ἄν ἐπιθυμῆς τὴν θεωρία τῶν μυστηρίων, ἐκτέλεσε ἐμπράκτως τὶς ἐντολές μέσα σου, καὶ ὄχι μὲ τὴν ἐπιδίωξι τῆς γνώσεώς των. Ἡ πνευματικὴ θεωρία ἐνεργεῖ μέσα μας στὸν χῶρο τῆς καθαρότητος. Καὶ σὺ ζήτησε πρῶτα νὰ μάθῃς, πῶς μπορεῖς νὰ εἰσέλθῃς στὸν χῶρο τῶν μυστηρίων τοῦ πνεύματος, καὶ ἔπειτα ἄρχισε.

50 **Π** ρῶτο ἀπὸ τὰ μυστήρια εἶναι ἡ καθαρότης πὺ γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσι τῶν ἐντολῶν. Θεωρία εἶναι ἡ πνευματικὴ θεά τοῦ νοῦ, πὺ ἐκπλήσσεται καὶ κατανοεῖ ὅλα ὅσα ἔγιναν καὶ θὰ γίνουν. Θεωρία εἶναι ἡ ὄρασις τοῦ νοῦ, πὺ ἐκπλήσσεται γιὰ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ πρὸς ὅλες τὶς ἀνθρώπινες γενεές διαδοχικῶς καὶ κατανοεῖ τὴν δόξα του καὶ τὶς δυσχέρειες τοῦ νέου κόσμου, μὲ τὶς ὁποῖες συντρίβεται ἡ καρδιά καὶ ἀνακαινίζεται, ἀνατρέφεται μὲ τὸ γάλα τῶν ἐντολῶν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐν Χριστῷ νηπίων, τῶν νέων καὶ πνευματικῶν ἐντολῶν, καὶ γίνεται κανεὶς ἄκακος, συνηθίζει στὰ μυστήρια τοῦ πνεύματος καὶ στὶς ἀποκαλύψεις τῆς

10 καὶ ἐν ταῖς ἀποκαλύψεσι τῆς γνώσεως. ἐπαιρόμενος ἀπὸ γνώσεως εἰς γνῶσιν καὶ ἀπὸ θεωρίας εἰς θεωρίαν καὶ ἀπὸ κατανόσεως εἰς κατανόησιν καὶ μανθάνει καὶ κραταιοῦται μυστικῶς, ἕως ἂν ὑψωθῇ ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ ἐνωθῇ ἐν τῇ ἐλπίδι καὶ ἐνδομυχήσῃ ἐν αὐτῷ ἢ χαρὰ καὶ ὑψωθῇ ἐν τῷ Θεῷ καὶ στεφανωθῇ τῇ δόξῃ τῆ φυσικῆ τῆς ἑαυτοῦ δημιουργίας, ἐν ἣ ἐκτίσθη.

51 **Ε**ν ταύταις ταῖς νομαῖς τοῦ πνεύματος ἀνέρχεται ὁ νοῦς ἐν ταῖς ἀποκαλύψεσι τῆς γνώσεως καὶ πίπτει καὶ ἐγείρεται, καὶ νικᾷ καὶ ἠττᾶται, καὶ τηγανίζεται ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ κελλίου καὶ οὕτω καθαίρεται, καὶ γίνεται ἔλεος καὶ πρακτικῶς ἀξιοῦται τῆς θεωρίας τῆς ἁγίας Τριάδος, ἧς ἐν ἐπιθυμίᾳ ὑπάρχει. Θεωρῶνται γὰρ τῶν φύσεων, ἐν αἷς ὁ νοῦς ὑψοῦται καὶ ἐνεργεῖ καὶ γυμνάζεται, τρεῖς εἰσι· δύο τῶν φύσεων τῶν κτιστῶν, τῶν λογικῶν καὶ ἀλόγων, καὶ πνευματικῶν καὶ σωματικῶν, καὶ ἡ ἄλλη τῆς ἁγίας Τριάδος. Πρῶτον μὲν οὖν εἰς πᾶν κτίσμα ἐλθόν, εἰς 10 τὴν κτίσιν γίνεται ἡ θεωρία, καὶ διέρχεται δι' αὐτῆς ὁ νοῦς ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆς γνώσεως. Τοῖς δὲ μὴ ὑποπίπτειν τῇ αἰσθήσει πεφυκόσι, θεωρία γίνεται ἐν αὐτοῖς νοητή. Καὶ ὁ νοῦς ἔχει θεωρίαν τοῦ θεωρεῖν ἑαυτόν, ἐν ἣ οἱ ἔξω φιλόσοφοι μετεωρίσαντο τὴν διάνοιαν ἑαυτῶν ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν κτισμάτων.

52 **Η** θεωρία οὖν τῶν υἱῶν τοῦ μυστηρίου τῆς πίστεως μετὰ τῆς πίστεως συγκεκολλημένη ἐστὶ καὶ ἐν τῷ λειμῶνι τῶν Γραφῶν ποιμαίνεται, ἧτις συνάγει τὸν νοῦν ἀπὸ παντὸς μετεωρισμοῦ ἐξωτέρου καὶ δεσμεύει αὐτὸν ἐν τῇ ἐνώσει τοῦ Χριστοῦ, καθ' ὁμοιότητα Βασιλείου καὶ Γρηγορίου, καὶ εἰς τοὺς μυστικούς λόγους τοὺς τεθέντας ἐν τῇ Γραφῇ γεύεται ἡ θεωρία αὐτοῦ. Καὶ οἱ μὴ καταλαμβανόμενοι ὑπὸ τῆς γνώσεως λόγοι, δεκτοὶ διὰ τῆς πίστεως ὑφ' ἡμῶν γίνονται, καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ δεχόμεθα γνῶσιν ὑπὲρ αὐτῶν, ἧτις γίνεται ἐν ἡμῖν μετὰ τὴν κά- 10 θαρσιν. Καὶ διὰ τὰ μυστήρια τοῦ πνεύματος τὰ ὑπὲρ τὴν γνῶσιν, ὧν αἱ αἰσθήσεις τοῦ σώματος οὐκ αἰσθάνονται, οὐδὲ

γνώσεως, ἀνυψούμενος ἀπὸ γνῶσι σὲ γνῶσι, ἀπὸ θεωρία σὲ θεωρία καὶ ἀπὸ κατανόησι σὲ κατανόησι, καὶ μαθαίνει καὶ δυναμώνει μυστικῶς, ἕως ὅτου ὑψωθῆ στὴν ἀγάπη, ἐνωθῆ μὲ τὴν ἐλπίδα, ἐγκατασταθῆ σ' αὐτὸν ἢ χαρά, ὑψωθῆ στὸν Θεὸ καὶ στεφανωθῆ μὲ τὴν φυσικὴ δόξα τῆς πλάσεώς του, στὴν ὁποία ἐκτίσθηκε.

51 **Σ** αὐτὰ τὰ λιβάδια τοῦ πνεύματος ἀνέρχεται ὁ νοῦς μὲ τὶς ἀποκαλύψεις τῆς γνώσεως καὶ πέφτει καὶ σηκώνεται, νικᾷ καὶ ἠττᾶται, τηγανίζεται στὴν κάμινο τοῦ κελλιοῦ του καὶ ἔτσι καθαρίζεται, γίνεται ἀγνὸς καὶ ἀξιώνεται πραγματικὰ τῆς θεωρίας τῆς ἁγίας Τριάδος, τῆς ὁποίας ἔχει τὴν ἐπιθυμία. Διότι θεωρίες τῶν φύσεων, στίς ὁποῖες ὁ νοῦς ὑψώνεται, ἐνεργεῖ καὶ γυμνάζεται, εἶναι τρεῖς· δύο εἶναι τῶν κτιστῶν φύσεων, τῶν λογικῶν καὶ τῶν ἀλόγων, τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν σωματικῶν, καὶ ἡ ἄλλη τῆς ἁγίας Τριάδος. Κατὰ πρῶτον λοιπὸν ἡ θεωρία παρατηρεῖται σὲ κάθε κτίσμα ποῦ ἦλθε στὴν ὕπαρξι καὶ δι' αὐτῆς διέρχεται ὁ νοῦς μὲ τὴν ἀποκάλυψι τῆς γνώσεως. Σ' ἐκεῖνα ὅμως ποῦ δὲν ὑποπίπτουν ἐκ φύσεως στὴν αἴσθησι ἡ θεωρία αὐτῶν γίνεται νοητῆ. Ἐξ ἄλλου ὁ νοῦς ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ θεωρῆ τὸν ἑαυτό του, καὶ σ' αὐτὴν τὴν θεωρία μετεώρισαν τὴν διάνοιά τους οἱ ἔξω φιλόσοφοι μὲ τὴν φαντασία τῶν κτισμάτων⁵⁵.

52 **Η** θεωρία λοιπὸν τῶν υἰῶν τοῦ μυστηρίου τῆς πίστεως εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴ πίστι καὶ βόσκει στὸν λειμῶνα τῶν Γραφῶν. Αὐτὴ συνάγει τὸν νοῦ ἀπὸ κάθε ἐξωτερικὸ μετεωρισμὸ καὶ τὸν ἐνώνει μὲ τὸν Χριστὸ, ὅπως τὸν νοῦ τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Γρηγορίου, καὶ γεύεται τοὺς μυστικούς λόγους ποῦ εἶναι κατασπαρμένοι στὴν Γραφή. Οἱ λόγοι ποῦ δὲν κατανοοῦνται ἀπὸ τὴν γνῶσι, γίνονται δεκτοὶ ἀπὸ τὴν πίστι μας, καὶ μὲ τὴν θεωρία ποῦ ἐπιτυγχάνεται μέσα μας μετὰ τὴν κάθαρσι δεχόμαστε τὴν γνῶσι τους. Γιὰ τὰ πνευματικὰ μυστήρια τὰ ἐπάνω ἀπὸ τὴν γνῶσι, τὰ ὁποῖα δὲν ἀντιλαμβάνονται οἱ αἰσθήσεις τοῦ σώματος οὔτε τὸ λογικὸ τοῦ νοῦ, μᾶς

τὸ λογικὸν τοῦ νοός, ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς πίστιν, ἐν ἣ γινώσκομεν μόνον, ὅτι εἰσί, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς πίστεως γεννᾶται ἡμῖν ἡ ἐλπίς ὑπὲρ αὐτῶν. Ἐν τῇ πίστει ἐξομολογούμεθα, ὅτι ὁ Θεὸς
 15 Κύριος καὶ δεσπότης καὶ κτίστης καὶ δημιουργὸς τῶν ἀπάντων ἐστί, καὶ ἐν τῇ γνώσει διακρίνομεν, ὅτι δέον ἡμᾶς φυλάξαι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ καὶ νοῆσαι τοῦτο, ὅτι τὰς ἐντολὰς τὰς παλαιὰς ὁ φόβος φυλάττει, καθὼς εἶπεν αὐτός· τὰς δὲ ζωοποιοῦς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀγάπη φυλάττει, καθὼς εἶπεν· «ἐγὼ τητήρηκα
 20 τὰς ἐντολὰς τοῦ Πατρὸς μου καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ».

53

Δ ἦλον οὖν, ὅτι οὐκ ἐν φόβῳ φυλάττει ὁ υἱὸς τὰς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐντολὰς, ἀλλ' ἐξ ἀγάπης. Καὶ διὰ τοῦτο παραγγέλλει ἡμῖν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐξ ἀγάπης τηρήσωμεν τὰς ἐντολὰς, καθὼς λέγει· «ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολὰς μου τηρήσετε,
 5 καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα μου, καὶ ἄλλον Παράκλητον πέμψει ὑμῖν». Παρουσίαν τοῦ Παρακλήτου καλεῖ τὰ χαρίσματα τῆς ἀποκαλύψεως τῶν μυστηρίων τοῦ πνεύματος, ὡς εἶναι ἐν τῇ ὑποδοχῇ τοῦ Πνεύματος, ἣν οἱ Ἀπόστολοι ἐδέξαντο, τὴν τελείωσιν τῆς γνώσεως τῆς πνευματικῆς. Καὶ τὸν Παράκλητον ὁ
 10 Κύριος καθωμολόγησε καὶ ὑπέσχετο ἐρωτήσας τὸν Πατέρα ἑαυτοῦ δοῦναι αὐτοῖς, ὅπως διαμένη μετ' αὐτῶν εἰς τοὺς αἰῶνας μετὰ τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν καὶ τὴν κάθαρσιν.

54 **Ο** ρᾶς, ὅτι ἐκ τῆς φυλακῆς τῶν ἐντολῶν ἀξιοῦται ὁ νοῦς τῆς χάριτος τῆς θεωρίας τῆς μυστικῆς καὶ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς γνώσεως τοῦ πνεύματος, οὐχ ὡς ἡ σοφία σου ὑπενόησεν, ὅτι τὸ ἔργον τῆς φυλακῆς τῶν ἐντολῶν ἀναχαιτισμὸς τῆς θεωρίας τῶν θείων μυστηρίων, τῶν ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τελειουμένων ἐστί;

ἔδωσε ὁ Θεὸς τὴν πίστι μὲ τὴν ὁποία γνωρίζομε ἀπλῶς ὅτι ὑπάρχουν, καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν πίστι γεννᾶται σὲ μᾶς ἡ ἐλπίδα γι' αὐτὰ. Μὲ τὴν πίστι ὁμολογοῦμε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Κύριος καὶ δεσπότης καὶ κτίστης καὶ δημιουργὸς τῶν ὄλων. Ἐνῶ μὲ τὴν γνῶσι διακρίνομε ὅτι πρέπει νὰ φυλάξωμε τὶς ἐντολές του καὶ νὰ καταλάβωμε τοῦτο, ὅτι τὶς παλαιές ἐντολές φυλάττει ὁ φόβος, ὅπως εἶπε ὁ ἴδιος⁵⁶, ἐνῶ τὶς ζωοποιοῦς ἐντολές τοῦ Χριστοῦ φυλάττει ἡ ἀγάπη, ὅπως εἶπε, «ἐγὼ ἐτήρησα τὶς ἐντολές τοῦ Πατρὸς μου καὶ μένω πιστὸς στὴν ἀγάπη του»⁵⁷.

53 **Ε**ἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν φυλάττει ἀπὸ φόβο τὶς ἐντολές τοῦ Πατρὸς του, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπη. Γι' αὐτὸ μᾶς παραγγέλλει νὰ τηρήσωμε κι' ἐμεῖς ἀπὸ ἀγάπη τὶς ἐντολές, λέγοντας, «ἐὰν μὲ ἀγαπᾶτε, θὰ τηρήσετε τὶς ἐντολές μου κι' ἐγὼ θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα μου νὰ σᾶς στείλῃ ἄλλον Παράκλητο»⁵⁸. Παρουσία τοῦ Παρακλήτου καλεῖ τὰ χαρίσματα τῆς ἀποκαλύψεως τῶν μυστηρίων τοῦ Πνεύματος, ὥστε μὲ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ Πνεύματος ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, νὰ πραγματοποιηῇ ἡ τελείωσις τῆς πνευματικῆς γνώσεως. Ὁ Κύριος ἐκήρυξε τὸν Παράκλητο καὶ ὑποσχέθηκε νὰ τοὺς τὸν δώσῃ ἀφοῦ παρακαλέσῃ τὸν Πατέρα του, γιὰ νὰ διαμένῃ μαζὶ μὲ αὐτοὺς στοὺς αἰῶνες μετὰ τὴν ἐκτέλεσι τῶν ἐντολῶν καὶ τὴν κάθαρσι.

54 **Β**λέπεις ὅτι ἀπὸ τὴν φύλαξι τῶν ἐντολῶν ἀξιῶνεται ὁ νοῦς τῆς χάριτος ν' ἀπολαύσῃ τὴν μυστικὴ θεωρία καὶ τὴν ἀποκάλυψι τῆς γνώσεως τοῦ Πνεύματος καὶ ὄχι ὅπως ὑπέθεσε ἡ σοφία σου, ὅτι τὸ ἔργο τῆς φυλάξεως τῶν ἐντολῶν ἀποτελεῖ ἀναχαίτισι τῆς θεωρίας τῶν θείων μυστηρίων, ποὺ τελειῶνονται στὴν ἡσυχία;

56. Ρωμ. 8,5.

57. Ἰω. 15,10.

58. Ἰω. 14,15.

55 **Π**αρακαλῶ οὖν σε, ἐὰν αἰσθηθῆς ἐν τῇ ψυχῇ σου, ὅτι ἔφθασας τὴν χώραν τῆς ἀγάπης, τῆρησον τὰς ἐντολὰς τῆς νέας, διὰ τὸν πόθον τοῦ τεθεικότος αὐτάς, ἀλλὰ μὴ διὰ τὸν φόβον. Καθὼς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἡνίκα ἐπυροῦτο ἐν τῇ
 5 ἀγάπῃ τῇ θεῖα, εἶπε· «τίς χωρίσει με ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλιψίς ἢ φυλακὴ ἢ διωγμός;» καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ πάλιν προστίθησι· «πέπεισμαι γάρ, ὅτι οὔτε θάνατος οὔτε ζωὴ οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα δύνανται με χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν». Καὶ ἵνα μὴ
 10 νομισθῆ, ὅτι τὸν μισθὸν τὸν πολὺν ἢ τὴν τιμὴν ἢ τὴν δόσιν τὴν ὑπερβάλλουσαν τῶν πνευματικῶν ἐπιθυμεῖ, καθὼς ἡ σὴ ἀγιωσύνη ἐπιθυμεῖ, εἶπεν· «ἠύχόμην ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ, ἵνα οἱ ἀλλότριοι οἰκειωθῶσιν αὐτῷ».

56 **Κ**αὶ ἵνα γινῶς ὅτι οὐ τὴν θεωρίαν τὴν μυστικὴν καὶ ἀναχωρητικὴν ἣν καταδιώκων καθ' ὁμοιότητα τῆς σῆς πατροσύνης, ἀλλ' ἐκείνην ἐπιθυμεῖ, ἥς πολλάκις τινὲς διὰ τῆς χάριτος ἠξιώθησαν, ἄκουσον τί φησιν ἐν ἄλλῳ τόπῳ· «ἐὰν ταῖς
 5 γλώσσαις τῶν ἀγγέλων λαλῶ καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἤχων, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον· κἄν ἔχω προφητείαν καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γινῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάναι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν εἶμι». Ὅτι ἡ θύρα ἢ νομίμη ἢ εἰσφέρουσα εἰς ταῦτα,
 10 ἢ ἀγάπη ἐστίν. Ἐὰν κτησώμεθα ἀγάπην, αὐτὴ εἰσφέρει ἡμᾶς εἰς ταῦτα. Ἐὰν δὲ ἐν χάριτι ἀξιωθῶμεν τούτων χωρὶς ἀγάπης, πάντως ποτὲ γενῆσεται ἡμῖν ἀποκτήσασθαι αὐτά. Ἡ κτῆσις γὰρ καὶ ὁ φρουρὸς τῶν ὑψηλοτέρων ἀγίων καὶ τῆς θείας πολιτείας ἢ ἀγάπη ἐστίν. Εὐθέως γὰρ ἡνίκα ἀποκτήσῃται ὁ μοναχὸς
 15 τὴν ἀγάπην, ἡ καρδία ἀποκτᾶται τὴν εἰρήνην (αὕτη δὲ ἐστὶ τὸ σκῆνωμα τοῦ Θεοῦ) καὶ ἀποκλείεται αὐτῷ ἡ θύρα τῆς χάριτος,

55 **Σ** ἐ παρακαλῶ λοιπόν, ἂν αἰσθανθῆς στὴν ψυχὴ σου ὅτι ἔφθασες στὸν τόπο τῆς ἀγάπης, τήρησε τὶς νέες ἐντολὲς ἀπὸ πόθο πρὸς αὐτὸν ποὺ τὶς ἔθεσε, ἀλλὰ ὄχι ἀπὸ τὸν φόβο, ὅπως εἶπε καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν ἐφλογιζόταν ἀπὸ τὴν θεία ἀγάπη· «ποιός μπορεῖ νὰ μὲ χωρίση ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ; Θλίψις ἢ φυλακὴ ἢ διωγμός;»⁵⁹, καὶ τὰ ὑπόλοιπα. Καὶ πάλι προσθέτει· «εἶμαι πεπεισμένος ὅτι οὔτε θάνατος οὔτε ζωὴ, οὔτε παρόντα οὔτε μέλλοντα μποροῦν νὰ μὲ χωρίσουν ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ὅπως φανερώθηκε στὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁶⁰. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομισθῆ ὅτι ἐπιθυμεῖ τὸν πολὺ μισθὸ ἢ τὴν τιμὴ ἢ τὴν ὑπερβολικὴ δόσι τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων, ὅπως ἐπιθυμεῖ ἡ ἀγιωσύνη σου, εἶπε· «θὰ εὐχόμουν νὰ ἀποχωρισθῶ ἀπὸ τὸν Χριστό, γιὰ νὰ γίνουν οἰκεῖοι αὐτοῦ οἱ ξένοι»⁶¹.

56 **Κ** αὶ γιὰ νὰ μάθης ὅτι δὲν ἐπεδίωκε τὴν μυστικὴ καὶ ἀναχωρητικὴ θεωρία, ὅπως ἡ ὀσιότης σου, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ ἐκείνην ποὺ πολλὰ φορὲς ἀξιώθηκαν μερικοὶ διὰ τῆς χάριτος, ἄκουσε τί λέγει σὲ ἄλλο χωρίο· «ἂν ὁμιλῶ ὅλες τὶς γλῶσσες τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἔχω ὅμως ἀγάπη, εἶμαι σὰν χάλκινο σήμαντρο ποὺ ἤχεῖ ἢ κύμβαλο ποὺ ἀλαλάζει· κι' ἂν ἔχω χάρισμα προφητείας καὶ γνωρίζω ὅλα τὰ μυστήρια καὶ ὅλη τὴν γνῶσι, κι' ἂν ἔχω ὅλη τὴν πίστι, ὥστε νὰ μετακινῶ βουνά, δὲν ἔχω ὅμως ἀγάπη, τίποτε δὲν εἶμαι»⁶². Διότι ἡ κανονικὴ θύρα ποὺ εἰσάγει σ' αὐτὰ εἶναι ἡ ἀγάπη. Ἄν ἀποκτήσωμε ἀγάπη, αὐτὴ μᾶς ὀδηγεῖ μέσα σ' αὐτά. Ἄν ὅμως θέλωμε ν' ἀξιωθοῦμε αὐτῶν τῶν μυστηρίων μὲ τὴν χάρι, χωρὶς ἀγάπη, δὲν πρόκειται νὰ τὰ ἀποκτήσωμε ποτέ. Διότι ἡ ἀπόκτησις καὶ φύλαξις τῶν ὑψηλοτέρων ἱερῶν μυστηρίων καὶ τῆς θείας πολιτείας εἶναι ἡ ἀγάπη. Ἀμέσως μόλις ὁ μοναχὸς ἀποκτήσῃ τὴν ἀγάπη, ἡ καρδιά του δέχεται τὴν εἰρήνην (ποὺ εἶναι ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ) καὶ

59. Ρωμ. 8,35. 60. Ρωμ. 8,38 ἐ.

61. Ρωμ. 9,3. 62. Α' Κορ. 13,1-2.

ἐν ἧ ὁ Κύριος ἡμῶν εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται, καθὼς εἶ-
 πεν· ὅτι «ἐγὼ εἶμι ἡ θύρα τῆς ζωῆς καὶ ἐν ἐμοὶ ὁ ἄνθρωπος εἰσ-
 ελεύσεται ζῆσαι καὶ νομῆν εὐρήσει» εἰς ἀναστροφὴν τῆς ἐαυ-
 20 τοῦ ζωῆς τῆς πνευματικῆς. Ἐνθα μήτε ὑπὸ κακίας μήθ' ὑπὸ
 πλάνης ἀναχαιτίζεται, ἀλλ' ἐν πάσαις ταῖς ἀναβάσεσι τῶν ἀπο-
 καλύψεων τῆς γνώσεως καὶ τῶν θεωριῶν τῶν μυστικῶν εἰσά-
 γει αὐτὸν καὶ ἐξάγει ἡ θεία ἀγάπη κατὰ τοὺς ἐλευθέρους τοῦ
 Χριστοῦ.

57 **Κ** αὶ ἵνα γνῶς τὴν ἀλήθειαν τούτων, ὡς ἐν ἀληθείᾳ ἡ πνευ-
 ματικὴ ζωὴ τοῦ νοῦς θεωρία θεία ἐστίν, ἄκουσον τοῦ με-
 γάλου Παύλου. Αὐτὸς γὰρ βοᾷ, ὅτι οὐκ εὐδοκῶ ἐν αὐτῇ χωρὶς
 τῆς ἀγάπης, καὶ ἐὰν εἰς τὴν πύλην τὴν νομίμην τῆς ἀγάπης οὐκ
 5 εἰσελεύσωμαι, ἤτοι πρὸς θεωρίαν, οὐδὲ ἐπιθυμία ἐπιθυμήσω
 τὴν ἀγάπην, καὶ ἂν δοθῇ μοι κατὰ χάριν, ἠνίκα οὐκ ἐκτησάμην
 τὴν ἀγάπην, οὐ ζητῶ αὐτήν· ἐπεὶ οὐκ εἰσῆλθον πρὸς αὐτήν διὰ
 τῆς θύρας τῆς φυσικῆς, ἣτις ἐστὶν ἡ ἀγάπη.

58 **Δ** εἶ οὖν πρῶτον κτήσασθαι ἀγάπην, ἣτις ἐστὶν ἡ θεωρία ἡ
 προτέρα τῆς ἀγίας Τριάδος, καὶ μετὰ ταῦτα χωρὶς δόσε-
 ως ἔσται μοι φυσικῶς ἡ τῶν πνευματικῶν θεωρία. Κατανόη-
 σὸν μοι τὴν σοφίαν τοῦ μακαρίου Παύλου, ὅπως κατέλιπε πάν-
 5 τα τὰ χαρίσματα τὰ μεταδιδόμενα ὑπὸ τῆς χάριτος καὶ ἠτήσατο
 τὴν ὑπόστασιν αὐτὴν τῶν πραγμάτων, ἣτις ὑποδέχεται τὰ χαρί-
 σματα καὶ φυλάττει αὐτά, καθὼς τις λέγει. Τὸ χάρισμα τῆς θε-
 ωρίας τῶν κτισμάτων καὶ τῷ Μωσεῖ ἐδόθη, καὶ πολλοὶ αὐ-
 τῆς ἠξιώθησαν, ὅμως οὐκ ἐν βεβαιώσει, ἀλλ' ἐν ἀποκαλύψει.
 10 Ἐγὼ δὲ ὁ βαπτισθεὶς ἐν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ καὶ πεπληρω-
 μένος χάριτος ὑπάρχων θέλω δέξασθαι αἰσθησὶν ἐντός μου τοῦ

τοῦ ἀνοίγεται ἡ θύρα τῆς χάριτος, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Κύριός μας θὰ εἰσέλθῃ καὶ θὰ ἐξέλθῃ, ὅπως εἶπε· «ἐγὼ εἶμαι ἡ θύρα τῆς ζωῆς καὶ δι' ἐμοῦ θὰ εἰσέλθῃ ὁ ἄνθρωπος, γιὰ νὰ ζήσῃ καὶ νὰ εὖρη βοσκή»⁶³, πρὸς ἀναστροφή τῆς πνευματικῆς του ζωῆς· ὅπου δὲν ἀναχαιτίζεται οὔτε ἀπὸ τὴν κακία οὔτε ἀπὸ τὴν πλάνη, ἀλλὰ ἡ θεία ἀγάπη τὸν εἰσάγει καὶ τὸν ἐξάγει σὲ ὅλες τὶς ἀναβάσεις τῶν ἀποκαλύψεων τῶν γνῶσεων καὶ τῶν θεωριῶν τῶν μυστηρίων, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀπελευθέρων τοῦ Χριστοῦ.

57 **Κ** αὶ γιὰ νὰ μάθῃς τὴν ἀλήθεια αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι ἀληθινὰ ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ νοῦ εἶναι θεία θεωρία, ἄκουσε τὸν μεγάλο Παῦλο⁶⁴. Διότι αὐτὸς ὁ ἴδιος βοᾷ· δὲν μπορῶ νὰ εὐδοκιμήσω σ' αὐτὴν χωρὶς τὴν ἀγάπη, καὶ ἂν δὲν εἰσέλθω πρὸς τὴν θεωρία ἀπὸ τὴν κανονικὴ πύλη τῆς ἀγάπης, δὲν πρόκειται οὔτε νὰ τὴν ἐπιθυμήσω, καὶ ἂν μοῦ δοθῇ κατὰ χάριν, ἐφ' ὅσον δὲν ἀπέκτησα ἀγάπη, δὲν θὰ τὴν ζητήσω· ἐπειδὴ δὲν εἰσηλθα σ' αὐτὴν ἀπὸ τὴν φυσικὴ θύρα της, πὺ εἶναι ἡ ἀγάπη.

58 **Π** ρέπει λοιπὸν πρῶτα νὰ ἀποκτήσω τὴν ἀγάπη, πὺ εἶναι ἡ πρώτη θεωρία τῆς Τριάδος, καὶ ἔπειτα, χωρὶς ἰδιαίτερη δωρεὰ θὰ μοῦ δοθῇ φυσικῶς ἡ θεωρία τῶν πνευματικῶν πραγμάτων. Πρόσεξε, παρακαλῶ, τὴν σοφία τοῦ μακαρίου Παύλου, πῶς ἄφησε ὅλα τὰ ἄλλα χαρίσματα πὺ μεταδίδει ἡ χάρις κι' ἐζήτησε τὴν ὑπόστασι αὐτὴν τῶν πραγμάτων, τὴν ἀγάπη, ἡ ὁποία ὑποδέχεται τὰ χαρίσματα καὶ τὰ φυλάττει, ὅπως εἶπε⁶⁵. Τὸ χάρισμα τῆς θεωρίας τῶν κτισμάτων ἐδόθηκε καὶ στὸν Μωϋσῆ⁶⁶ καὶ πολλοὶ ἀξιώθηκαν τῆς θεωρίας αὐτῆς, ὄχι ὅμως μὲ βεβαίωσι, ἀλλὰ μὲ ἀποκάλυψι. Ἀλλὰ ἐγὼ πὺ ἐβαπτίσθηκα μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ εἶμαι γεμᾶτος χάρι θὰ δεχθῶ τὴν αἴσθησι τοῦ Χριστοῦ πὺ

64. Βλ. τὸν ὕμνο τῆς ἀγάπης, Α' Κορ. 13,1 ἐέ.

65. Α' Κορ. 13,13. 14,1.

66. Ἐννοεῖται ὅπως τὰ περιέγραψε στὴν Ἑξαήμερο, Γεν. 1,1 ἐέ.

ἐνοικοῦντος ἐν ἐμοὶ Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς γὰρ ἐποίησε τὸν ἀνα-
 καινισμόν τῆς φύσεως ἡμῶν ἐν τῇ ἑαυτοῦ ὑποστάσει, καὶ ἐνε-
 δυσάμεθα αὐτὸν ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, καὶ ἐν μυστηρίῳ
 15 ἀρρήτων ἠνώσεν ἡμᾶς ἑαυτῷ, καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς μέλη τοῦ
 ἑαυτοῦ σώματος· ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ἐν ἀρραβῶνι, ἐν δὲ τῷ
 καινῷ κόσμῳ φυσικῶς μεταδίδοι τῆς ζωῆς τοῖς λοιποῖς μέλε-
 σι. Λοιπὸν τί θέλεις καὶ ζητεῖς τὴν θεωρίαν πρὸ τῆς ἀγάπης,
 ὅποτε Παῦλος ὁ θεῖος ἀδόκιμον αὐτὴν ἐποίησεν ἐκτὸς ἀγάπης;

59 **Ε** κεῖνο γὰρ ὃ εἶπας, ὅτι ἡ ἐργασία τῶν ἐντολῶν ἀναχαιτίζει
 με τῆς θεωρίας, δῆλον ὅτι ἔψεξας τὴν τοῦ πλησίον ἀγά-
 πην καὶ προέκρινας τὴν θεωρίαν καὶ ἐπιθυμεῖς ἰδεῖν αὐτήν,
 ἐνθα οὐ θεωρεῖται, ἕως ὅτε ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα ἰδεῖν τὴν θεω-
 5 ρίαν, ὧ σοφώτατε, ἀλλ' ἡ θεωρία αὐτὴ δεικνύει ἡμῖν ἑαυτὴν ἐν
 τῷ ἑαυτῆς τόπῳ. Καθάπερ ἐν τῇ αὐξήσει τῆς ἡλικίας τῆς φύσε-
 ως δέχεται ἡ ψυχὴ τὴν διαφορὰν τῆς γνώσεως καὶ αἰσθάνεται
 τῶν τοῦ κόσμου καὶ γυμνάζεται ἐν αὐτοῖς ἡμέραν καθ' ἡμέραν,
 οὕτω καὶ ἐν τοῖς τοῦ πνεύματος δέχεται τις τὴν θεωρίαν τὴν
 10 πνευματικὴν καὶ τὴν θεῖαν αἴσθησιν, καὶ γυμνάζεται ἐν αὐτοῖς,
 καθ' ὅσον αὐξάνει ὁ νοῦς ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς διανοίας, καὶ προ-
 κόπτει ἐπὶ τὸ ἔμπροσθεν. Ἐὰν δὲ φθάσῃ τὴν χώραν τῆς ἀγάπης
 θεωρεῖ τὰ πνευματικὰ εἰς τὸν τόπον αὐτῶν, ἅτινα καθ' ὅσον ἂν
 τις βιάσῃται καταβιβάσαι πρὸς αὐτόν, οὐ πείθονται. Ἐὰν δὲ
 15 φαντασθῇ τολμηρῶς καὶ θεωρήσῃ καὶ κατανοήσῃ ἐν αὐτοῖς ἐν
 οὐ καιρῷ, ἀμβλυωμπεῖ εὐθὺς ἡ ὄρασις αὐτοῦ, καὶ φαντασῆται
 καὶ τύποι ἀντὶ τῶν ἀληθινῶν θεωροῦνται αὐτῷ.

60 **Τ** αὐτὰ ἀρτίως ἠνίκα ἂν λάβῃς ἐν τῷ νοῖ σου τῷ διακρι-
 τικῷ, μὴ ζητήσῃς τὴν θεωρίαν ἐν οὐ καιρῷ. Ἐὰν δὲ καὶ
 νῦν δοκῇ σοι ὀρᾶσθαι τὴν θεωρίαν, σκιά ἐστὶ τῆς φαντασίας,
 καὶ οὐ θεωρία ἢ θεωρία. Ὅτι παντὶ νοητῷ γίνεται ὁμοίωμα
 5 καὶ τύπος φαντασίας· καὶ πάλιν γίνεται ἐν αὐτῷ καὶ θεωρία

κατοικεῖ μέσα μου. Διότι ὁ Χριστὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐπραγμα-
τοποίησε τὴν ἀνακαίνισι τῆς φύσεώς μας διὰ τῆς ὑποστάσε-
ώς του καὶ ἐνεδύθημεν αὐτὸν μὲ ὕδωρ καὶ Πνεῦμα, καὶ μὲ μυ-
στήριο ἄρρητο μᾶς ἔνωσε μὲ τὸν ἑαυτὸ του καὶ μᾶς ἔκαμε
μέλη τοῦ σώματός του· ἀλλὰ ἐδῶ βέβαια σὰν ἀρραβῶνα, ἐνῶ
στὸν νέο κόσμο μεταδίδει φυσικῶς τὴν ζωὴ στὰ ἄλλα μέλη.
Τί θέλεις λοιπὸν καὶ ζητεῖς τὴν θεωρία πρὶν ἀπὸ τὴν ἀγάπη,
ἀφοῦ ὁ Παῦλος τὴν ἐκήρυξε ἀδόκιμη χωρὶς τὴν ἀγάπη;

59 **Ε** κεῖνο ποὺ εἶπες, ὅτι ἡ ἐργασία τῶν ἐντολῶν μὲ ἀνα-
χαιτίζει ἀπὸ τὴν θεωρία, φανερώνει ὅτι κατηγορήσες
τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον καὶ προέκρινες τὴν θεωρία καὶ
ἐπιθυμεῖς νὰ τὴν ἀπολαύσης, ἐκεῖ ποὺ δὲν πραγματοποιεῖ-
ται, ἐφ' ὅσον ἐμεῖς δὲν μπορούμε νὰ ἰδοῦμε τὴν θεωρία, ὧ
σοφώτατε, ἀλλ' ἡ θεωρία ἐμφανίζεται σ' ἐμᾶς στὸν τόπο
της. Ὅπως κατὰ τὴν αὔξησι τῆς φυσικῆς ἡλικίας ἡ ψυχὴ
δέχεται τὴν αὔξησι τῆς γνώσεως καὶ αἰσθάνεται τὰ πράγμα-
τα τοῦ κόσμου καὶ γυμνάζεται σ' αὐτὰ καθημερινῶς, ἔτσι
καὶ στὰ πράγματα τοῦ πνεύματος δέχεται κανεὶς τὴν πνευμα-
τικὴ θεωρία καὶ τὴν θεία αἴσθησι καὶ γυμνάζεται σ' αὐτά,
ὅσο αὐξάνει ὁ νοῦς κατὰ τὸν βίον τῆς διανοίας καὶ προκόβει
πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἄν ὁ νοῦς φθάσῃ στὸν χῶρον τῆς ἀγάπης
θεωρεῖ τὰ πνευματικὰ πράγματα στὸν τόπον τους, τὰ ὅποια,
ὅσο κι' ἂν κανεὶς ἀγωνισθῇ νὰ τὰ κατεβάσῃ πρὸς τὸν ἑαυτὸ
του, δὲν πείθονται. Ἄν ὁμοῦς τολμήσῃ νὰ τὰ φαντασθῇ, νὰ
τὰ θεωρήσῃ καὶ νὰ τὰ κατανοήσῃ παράκαιρα, ἡ ὄρασις του
ἀμαυρώνεται ἀμέσως, καὶ ἀντὶ τῶν ἀληθινῶν πραγμάτων
βλέπει φαντασίες καὶ συμβολικὰ πράγματα.

60 **Α** ν τώρα βάλῃς ὅλα αὐτὰ στὸν νοῦ σου τὸν διακριτικό,
νὰ μὴ ζητήσῃς τὴν θεωρία παράκαιρα. Καὶ ἂν σοῦ ἐπι-
τραπῇ νὰ ἰδῇς τὴν θεωρία καὶ τώρα, αὐτὸ εἶναι σκιά τῆς
φαντασίας, καὶ ὄχι θεωρία. Διότι κάθε νοεροῦ ὄντος ὑπάρ-
χει ὁμοίωμα καὶ μορφὴ φανταστικὴ, ἀλλὰ ἐπίσης ὑπάρχει

ἀληθινή. Ἴδου γὰρ καὶ ταῖς φύσεσι ταῖς συνθέτοις γίνεται φαντασία, καὶ ἐστὶν ὅτε ἔχουσι καὶ θεωρίαν ἀληθινήν. Ἐὰν δὲ ἡ θεωρία ἀληθής, τὸ φῶς εὐρίσκεται κάκεῖνο τὸ θεωρούμενον πλησίον τῆς ἀληθείας θεωρεῖται. Ὄταν δὲ γένηται ἐξ ἐναντίας
 10 τούτων, σκιὰν ἀντὶ τῆς ἀληθείας θεωρεῖ ὁ ὀφθαλμὸς, ὅτε θεωρεῖ ὕδωρ, ὅπου οὐκ ἔστιν ὕδωρ, καὶ οἰκοδομὰς ἐπηρμένας καὶ κρεμαμένας ἐν τῷ ἀέρι, καὶ εἰσὶν ἐν τῇ γῆ κείμεναι. Ἐν τῇ τοιαύτῃ δηλώσει τῶν σωματικῶν, τὸ αὐτὸ νόει μοι καὶ ἐπὶ τῶν νοητῶν.

61 **Ε**ὰν μὴ καθαρισθῆ ἡ ὄρασις τοῦ νοῦς ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν καὶ ἐν ταῖς πράξει τῶν πολιτειῶν τῆς ἡσυχίας, καὶ κτήσεται τὸ φῶς τῆς ἀγάπης ἐν τελειότητι καὶ αὐξηθῆ ἐν τῇ ἡλικίᾳ τῆς καινότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς
 5 γνώσεως πλησίον γένηται τῶν πνευματικῶν φύσεων ἐν τῇ τάξει, ἐν ἣ ζῆτεῖ τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν τοῦ Πνεύματος, οὐ δύναται θεωρητικὸς ἀληθινὸς γενέσθαι τῆς θείας θεωρίας. Καὶ ὅσα ὁμοιώματά τινα νομίζει ὁ νοῦς ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖσθαι, φαντασία λέγεται καὶ οὐκ ἀλήθεια. Καὶ τοῦτο, τὸ θεωρεῖν ἄλλο τι ἀντ' ἄλλου τὸν νοῦν, ἐκ τοῦ μὴ καθαρεύειν συμβαίνει αὐτόν. Ἡ φύσις
 10 γὰρ τῆς ἀληθείας ἀναλλοίωτος μένει αἰεὶ, μὴ ἀλλοιουμένη ποτὲ εἰς ὁμοιώματα. Ἡ αἰτία τῆς φαντασίας τῶν εἰκόνων, ἡ ἀσθένεια καὶ οὐχ ἡ καθαρότης ἐστὶ τοῦ νοῦς.

62 **Τ**οῦτο συνέβη καὶ τοῖς ἔξω φιλοσόφοις, ἐπειδὴ ταῦτα ἐνόμισαν εἶναι τὰ πνευματικά, περὶ ὧν διδαχὴν ἀληθινήν ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐδέξαντο. Ἐκ γὰρ τοῦ σφιγμοῦ καὶ τῆς κινήσεως τοῦ λογιστικοῦ αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν ἐννοιῶν τῶν λογισμῶν αὐτῶν
 5 ἔδοξαν τῇ οἴησει αὐτῶν, ὅτι εἰσὶ τι. Καὶ μετὰ τούτου, καὶ πῶς εἰσι διελογίσαντο, ἵνα ἡ εὐρεσις τῆς γενέσεως αὐτῶν καὶ ἡ ἀλ-

καὶ ἀληθινὴ θεωρία. Ἐξ ἄλλου ἀκόμα καὶ τῶν συνθέτων ὄντων γίνεται φαντασία, ἀλλὰ μερικὲς φορές παρουσιάζεται καὶ θεωρία ἀληθινή. Ἄν εἶναι ἀληθινὴ θεωρία, τὸ φῶς καὶ τὸ θεωρούμενο φαίνεται κοντὰ στὴν ἀλήθεια. Ὅταν ὁμοῦ συμβῆ τὸ ἀντίθετο, τότε ὁ ὀφθαλμὸς θεωρεῖ σκιά ἀντὶ τῆς ἀλήθειας, ἀφοῦ βλέπει ὕδωρ, ὅπου δὲν ὑπάρχει ὕδωρ, καὶ οἰκοδομὲς ὑψωμένες καὶ κρεμασμένες στὸν ἀέρα, ἐνῶ αὐτὲς εὐρίσκονται στὴν γῆ. Παρόμοιο, ὅπως τῶν σωματικῶν, φαινόμενο παρακαλῶ νὰ σκεφθῆς καὶ γιὰ τὰ νοητά.

61 **Α** ν δὲν καθαρισθῆ ἡ ὄρασις τοῦ νοῦ διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐντολῶν καὶ διὰ τῶν πράξεων τῆς διαβιώσεως στὴν ἡσυχία, ἂν δὲν ἀποκτήσῃ τὸ φῶς τῆς ἀγάπης στὴν τελειότητα, ἂν δὲν αὐξηθῆ κατὰ τὴν ἡλικία στὴν νέα ζωὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἂν δὲν πλησιάσῃ τὶς πνευματικὲς φύσεις κατὰ τὸ εἶδος τῆς γνώσεως στὴν τάξι, στὴν ὁποία ζητεῖ τὴν ἀγγελικὴ πολιτεία τοῦ πνεύματος, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀληθινὸς θεωρητικὸς τῆς θείας θεωρίας. Τὰ δὲ ὁμοιώματα, ποὺ τυχὸν νομίζει ὁ νοῦς ὅτι σχηματίζονται, αὐτῶν τῶν ὄντων, λέγονται φαντασία καὶ ὄχι ἀλήθεια. Καὶ τοῦτο, δηλαδὴ τὸ νὰ θεωρῆ ὁ νοῦς ἄλλο ἀντ' ἄλλου, τοῦ συμβαίνει ἀπὸ τὴν ἔλλειψι καθαρότητος. Διότι ἡ φύσις τῆς ἀλήθειας μένει πάντοτε ἀναλλοίωτη καὶ δὲν μεταβάλλεται ποτὲ σὲ ὁμοιώματα. Αἰτία τῆς φαντασίας τῶν εἰκόνων εἶναι ἡ ἀσθένεια καὶ ὄχι ἡ καθαρότης τοῦ νοῦ.

62 **Τ** οῦτο συνέβηκε καὶ στοὺς μὴ Χριστιανοὺς φιλοσόφους, ἐπειδὴ ἐνόμισαν ὅτι αὐτὰ τὰ φανταστικὰ ὁμοιώματα εἶναι τὰ πνευματικὰ, περὶ τῶν ὁποίων δὲν ἐδέχθησαν ἀληθινὴ διδαχὴ ἀπὸ τὸν Θεό. Διότι μὲ τὴν ὑπεροψία τους ἐνόμισαν ὅτι εἶναι κάτι ἀπὸ μόνον τὸν σφιγμὸ καὶ τὴν κίνησι τοῦ λογιστικοῦ των καὶ ἀπὸ τὶς σκέψεις τῶν λογισμῶν τους. Μαζὶ μὲ αὐτὸ διαλογίσθησαν καὶ πῶς εἶναι, ὥστε νὰ συμβοῦν

λοίωσις τῆς ἀφομοιώσεως αὐτῶν αὐτοῖς γένωνται τὰ ἀμφότερα. Καὶ διελάλησαν περὶ αὐτῶν ἐν οἰήσει τῇ μὴ καθηκούση καὶ τὸν ἕνα Θεὸν εἰς πολυθεΐαν κατεμερίσαντο καὶ ἐλάλησαν καὶ συνέ-
 10 θεντο ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ τῶν λογισμῶν αὐτῶν. Καὶ ταύτην τὴν φαντασίαν τῆς παραφρονήσεως τῶν λογισμῶν αὐτῶν θεωρίαν ἐκάλουν τῶν φύσεων.

63 **Θ**εωρία οὖν ἡ ἀληθινὴ τῶν φύσεων τῶν αἰσθητῶν καὶ ἀναισθήτων καὶ αὐτῆς τῆς ἀγίας Τριάδος, ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἀποκαλύψει προσγίνεται, ἣν ἐδίδαξε καὶ ἔδειξε τοῖς ἀνθρώποις, ἠνίκα ἐν πρώτοις ἐποίησεν ἀνακαινισμὸν ἐν τῇ ἑαυτοῦ
 5 ὑποστάσει τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ, καὶ κατέτριψεν ἡμῖν ὁδὸν ἐν ἑαυτῷ τοῦ διαβῆναι ἐν ταῖς ζωοποιοῖς αὐτοῦ ἐντολαῖς πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ τότε ἰκανὴ ἡ φύσις γενέσθαι θεωρητικὴ τῆς ἀληθινῆς θεωρίας, ἀλλὰ μὴ τῆς φανταστικῆς, ὁπότεν ὁ ἄνθρωπος ἐν πρώτοις ἐν τῇ ὑπομονῇ τῶν παθῶν καὶ τῇ ἐργασίᾳ καὶ τῇ θλίψει
 10 ἀποδύσεται τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τῶν παθῶν, καθὼς ἀποδύεται τὸ βρέφος τὸ εὐθυγενὲς τὸ τῆς μήτρας ἔνδυμα. Τότε ἰκανὸς ὁ νοῦς γεννηθῆναι πνευματικῶς καὶ ὁραθῆναι ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ πνεύματος καὶ δέξασθαι θεωρίαν τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

64 **Η** θεωρία οὖν ἀρτίως τῶν ποιημάτων, εἰ καὶ γλυκεῖα ἐστίν, ἀλλὰ σκιά ἐστὶ τῆς γνώσεως, καὶ οὐκ ἔστιν ἡ γλυκύτης αὐτῆς ἀφωρισμένη ἐκ τῆς τῶν ὀνείρων φαντασίας. Θεωρία οὖν τοῦ καινοῦ κόσμου ἐν τῷ πνεύματι ἀποκαλύψεως, ἐν ἣ κατα-
 5 τρυφᾷ ὁ νοῦς πνευματικῶς, τῆς χάριτός ἐστὶν ἐνέργεια, ἀλλ' οὐ σκιά τῆς γνώσεως. Καὶ οὐκ ἔστιν ἡ ἡδύτης αὐτῆς ἀφωρισμένη ἐκείνης, ἣς ἔγραψεν ὁ Ἀπόστολος, «ἃ ὀφθαλμὸς», λέγων, «οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, ἃ

σ' αὐτοὺς καὶ τὰ δυό, καὶ ἡ εὕρεσις τῆς γενέσεώς των καὶ ἡ ἀλλοίωσις τῆς ἀφομοιώσεως αὐτῶν. Ἔτσι διεκήρυξαν περὶ αὐτῶν μὲ ἀπαράδεκτη ὑπεροψία καὶ διέσπασαν τὸν ἕνα Θεὸ σὲ πολυθεΐα καὶ ὠμίλησαν καὶ συνέγραψαν σύμφωνα μὲ τὴν ματαιότητα τῶν λογισμῶν τους. Καὶ αὐτὴν τὴν φαντασία τῶν παραφρόνων λογισμῶν τους τὴν ὠνόμαζαν θεωρία τῆς φύσεως.

63 **Η** ἀληθινὴ λοιπὸν θεωρία τῶν αἰσθητῶν καὶ ἀναισθητῶν φύσεων, καὶ τῆς ἰδίας τῆς Τριάδος, ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποία ἐδίδαξε καὶ ἔδειξε στοὺς ἀνθρώπους, ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ ἀνεκαίνισε τὴν ἀνθρώπινη φύσι μὲ τὴν ὑπόστασί του⁶⁷ καὶ μᾶς ἀνοιξε ὁ ἴδιος δρόμο μὲ τὶς ζωοποιοὺς ἐντολές του γιὰ νὰ μεταβοῦμε πρὸς τὴν ἀλήθεια. Καὶ τότε ἡ φύσις εἶναι ἰκανὴ νὰ γίνῃ θεωρητικὴ τῆς ἀληθινῆς θεωρίας, ἀλλ' ὄχι τῆς φανταστικῆς, ὅταν ἐπὶ τέλους μὲ τὴν ὑπομονὴ τῶν παθῶν καὶ τὴν ἐργασία καὶ τὴν θλίψι ἐκδυθῆ τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο τῶν παθῶν, ὅπως τὸ ἀρτιγέννητο βρέφος ἐκδύεται τὸ ἔνδυμα τῆς μήτρας. Τότε ὁ νοῦς καθίσταται ἰκανὸς νὰ γεννηθῆ πνευματικῶς καὶ νὰ ἰδῆ μέσα στὸν κόσμον τοῦ πνεύματος καὶ νὰ δεχθῆ τὴν θεωρία τῆς πατρίδος του.

64 **Η** θεωρία λοιπὸν τῶν ποιημάτων τώρα, ἂν καὶ εἶναι γλυκειά, ὅμως εἶναι ἀπλῆ σκιὰ τῆς γνώσεως καὶ ἡ γλυκύτης της δὲν διακρίνεται ἀπὸ τὴν τῶν ὀνείρων τῆς φαντασίας. Θεωρία λοιπὸν τοῦ νέου κόσμου ποὺ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἀποκαλύψεως, στὴν ὁποία κατατρυφᾷ ὁ νοῦς πνευματικῶς, εἶναι ἐνέργεια τῆς χάριτος, καὶ ὄχι σκιὰ τῆς γνώσεως. Καὶ ἡ γλυκύτης δὲν εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνην περὶ τῆς ὁποίας ἔγραψε ὁ ἀπόστολος: «τὰ ὁποῖα ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε, οὔτε ἀνέβηκαν σὲ καρδιά

67. Διὰ τῆς ἐνώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως μὲ τὴν θεία ὑπόστασι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

ἠτοιμάσεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν», τοῖς ἀγίοις δὲ ἀπεκάλυ-
 10 ψεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ. «Αὐτὸ γὰρ τὸ Πνεῦμα
 πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ». Καὶ αὕτη ἡ θεωρία γίνεται
 τροφή τῶ νοῖ, ἕως ἂν ἰσχύσῃ δέξασθαι θεωρίαν ὑψηλοτέραν τῆς
 πρώτης θεωρίας. Διότι ἡ θεωρία τῆ θεωρία μεταδίδωσι, μέχρις
 ἂν εἰσαχθεῖν εἰς τὴν χώραν ὁ νοῦς τῆς τελείας ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη
 15 γὰρ τόπος ἐστὶ τῶν πνευματικῶν καὶ ἐν τῇ καθαρότητι τῆς ψυ-
 χῆς ἀυλίζεται, καὶ ὅτε σταθῇ ὁ νοῦς ἐν τῇ χώρᾳ τῆς ἀγάπης,
 ἐνεργεῖ ἡ χάρις καὶ δέεται ὁ νοῦς τὴν θεωρίαν τοῦ Πνεύματος καὶ
 γίνεται θεωρητικὸς τῶν κρυπτῶν.

65 **Ε**ἶπον γάρ, ὅτι ἐκ δύο δίδοται τὸ χάρισμα τῶν ἀποκαλύψε-
 ων τῆς θεωρίας τοῦ νοός. Ἔστι γὰρ ὅτε διὰ τῆς χάριτος
 ἐκ τῆς θερμότητος τῆς πίστεως δίδοται, ἔστι δ' ὅτε ἐκ τῆς τῶν
 ἐντολῶν ἐργασίας καὶ τῆς καθαρότητος. Ἐκ τῆς χάριτος μὲν,
 5 καθὼς πρὸς τοὺς μακαρίους Ἀποστόλους, οὐκ ἐκ τῆς ἐργασίας
 τῶν ἐντολῶν τὸν νοῦν καθηραμένους καὶ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς
 θεωρίας ἀξιωθέντας, ἀλλ' ἐκ τῆς θερμῆς τῆς πίστεως· διότι ἐπί-
 στευσαν εἰς τὸν Χριστὸν ἐν ἀπλότητι καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ἐν
 καρδίᾳ διαπύρῳ ἀδιστάκτως. Καὶ ὅτε ἐτελείωσε τὴν οἰκονομίαν
 10 αὐτοῦ τὴν προσκυνητὴν, ἀπέστειλεν αὐτοῖς τὸ Παράκλητον
 Πνεῦμα καὶ ἐκάθηρε καὶ ἐτελείωσε τὸν νοῦν αὐτῶν καὶ ἐνεργη-
 τικῶς ἐνέκρωσεν ἐντὸς αὐτῶν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τῶν πα-
 θῶν, καὶ ἐνεργητικῶς ἐζωοποίησεν ἐν αὐτοῖς τὸν καινὸν τοῦ
 Πνεύματος ἄνθρωπον καὶ ἐδέξαντο τὴν αἴσθησιν τῶν ἀμφοτέ-
 15 ρων αὐτῶν.

66 **Ο**ὕτω καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἀνεκαινίσθη μυστικῶς, καὶ
 οὕτως ἐδέξατο τὴν θεωρίαν τῆς ἀποκαλύψεως τῶν μυσ-
 τηρίων, καὶ σὺν τούτοις οὖν ἦν πεποιθὼς εἰς αὐτήν. Ἐνεργητι-
 κῶς ἐδέξατο τὴν χάριν καὶ δωρεάν, ἀλλ' ὅλον τὸν τῆς ζωῆς αὐ-

68. Α' Κορ. 2,9.

69. Α' Κορ. 2,10.

70. Κολ. 3,10.

άνθρώπου, ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γιὰ ὄσους τὸν ἀγαποῦν»⁶⁸, στοὺς ἁγίους ὅμως τὰ ἀποκάλυψε ὁ Θεὸς μὲ τὸ Πνεῦμα του. «Διότι τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα τὰ ἐρευνᾷ ὅλα, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ»⁶⁹. Κι' αὐτὴ ἡ θεωρία γίνεται τροφή στὸν νοῦ, μέχρι πὺ νὰ κατορθώσῃ νὰ δεχθῆ θεωρία ὑψηλότερη ἀπὸ τὴν πρώτη θεωρία. Διότι ἡ θεωρία μεταδίδει στὴν θεωρία, ἕως ὅτου εἰσαχθῆ ὁ νοῦς στὸν χῶρο τῆς τελείας ἀγάπης, καθ' ὅσον ἡ ἀγάπη εἶναι τόπος τῶν πνευματικῶν καὶ αὐλίζεται στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Καὶ ὅταν ὁ νοῦς σταθῆ στὸν χῶρο τῆς ἀγάπης, ἐνεργεῖ ἡ χάρις καὶ ὁ νοῦς ἀναζητεῖ τὴν θεωρία τοῦ πνεύματος καὶ γίνεται θεωρητικὸς τῶν κρυπτῶν.

65 **Ε**ἶπα προηγουμένως ὅτι τὸ χάρισμα τῶν ἀποκαλύψεων μὲ τὴν θεωρία τοῦ νοῦ δίδεται ἀπὸ δύο παράγοντες. Μερικὲς φορές δίδεται ἀπὸ τὴν χάρι λόγῳ τῆς θερμότητος τῆς πίστεως, ἐνῶ ἄλλοτε εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐντολῶν καὶ τῆς καθαρότητος. Ἀπὸ τὴν χάρι μὲν, ὅπως ἐδόθηκε στοὺς μακαρίους Ἀποστόλους, πὺ δὲν ἀξιώθησαν τῆς ἀποκαλύψεως τῆς θεωρίας λόγῳ τῆς καθάρσεως τοῦ νοῦ ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσι τῶν ἐντολῶν, ἀλλὰ λόγῳ τῆς θερμῆς τῆς πίστεως· διότι ἐπίστευσαν στὸν Χριστὸ μὲ ἀπλότητα καὶ τὸν ἀκολούθησαν μὲ φλογισμένη καρδιὰ χωρὶς δισταγμὸ. Καὶ ὅταν ἐτελείωσε τὴν προσκυνητὴ οἰκονομία του, τοὺς ἀπέστειλε τὸ Παράκλητο Πνεῦμα, πὺ ἐκαθάρισε καὶ ἐτελειοποίησε τὸν νοῦ τους, ἐνέκρωσε ἀποτελεσματικῶς μέσα τους τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο τῶν παθῶν καὶ ἐζωοποίησε ἀποτελεσματικῶς μέσα τους τὸν νέο ἄνθρωπο τοῦ πνεύματος⁷⁰, καὶ ἔτσι ἐδέχθησαν τὴν αἴσθησι καὶ τῶν δύο αὐτῶν.

66 **Ε**τσι καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἀνακαινίσθηκε μυστικῶς, καὶ ἔπειτα ἐδέχθηκε τὴν θεωρία τῆς ἀποκαλύψεως τῶν μυστηρίων, καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν εἶχε πεποιθήσι σ' αὐτήν. Ἄν καὶ ἐδέχθηκε ἀφθόνως τὴν χάρι καὶ δωρεά, ἀλλ'

5 τοῦ χρόνον ἐποίει τὸν δρόμον, ἵνα ἀνταποδώσῃ κατὰ τὸν δυνα-
 τὸν τῆ χάριτι, ἧς ἠξιώθη, ἐξ ὅτου συνωμίλησεν αὐτῷ ἐν τῇ ὁδῷ,
 ὡς οἰκείῳ, καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Δαμασκόν. Οὐκ ἐγράφη, ὅτι
 ὠμίλησεν αὐτῷ φανερῶς ὁ Ἰησοῦς, ἀλλ', ὡς καὶ ὁ Ἀνανίας γρά-
 φει, ὅτι εἶπεν αὐτῷ· «Σαοὺλ ἀδελφέ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς
 10 Χριστός, ὁ ὀφθεῖς σοι ἐν τῇ ὁδῷ, ἀπέστειλέ με πρὸς σέ, ὅπως
 ἀναβλέψωσιν οἱ ὀφθαλμοί σου καὶ πληρωθῆς Πνεύματος
 ἁγίου». Καὶ ὅτε ἐβάπτισεν αὐτόν, ἐνεπλήσθη Πνεύματος ἁγίου
 καὶ ἠσθήθη τῶν μυστηρίων τῶν ἀποκαλύψεων τῶν ἀποκρύ-
 φων, καθὼς ἐνηργήθη καὶ τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις ἠνίκα σὺν αὐ-
 15 τοῖς ἀνεστρέφετο ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «ὅτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν,
 ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ Πνεῦμα τὸ
 ἅγιον, ἐκεῖνο ὀδηγήσει ἡμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὰ μέλ-
 λοντα ἀναγγελεῖ ὑμῖν».

67 **Κ** αὶ ὁ μακάριος Παῦλος δηλονότι ἠνίκα ἐδέξατο τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον καὶ ἀνεκαινίσθη ἐν αὐτῷ, ἠξιώθη τῶν μυστη-
 ρίων τῆς ἀποκαλύψεως καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τῶν ἀποκαλύψεων
 ἐθεώρει καὶ ἐτρύφα ἐν τῇ θεωρίᾳ, καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα,
 5 καὶ ἐθεώρει θεωρίαν ὑψηλοτέραν τῆς φύσεως, καὶ ἀπήλαυσεν
 ἐν ταῖς θεωρίαις τῶν οὐρανίων δυνάμεων, καὶ τῶν πνευματι-
 κῶν πραγμάτων ἦν κατατρυφῶν. Καὶ τοῦτο μὴ γένοιτο, ὡς κα-
 ταφρονοῦσιν οἱ αἰρετικοὶ οἱ λεγόμενοι Εὐκτίται, ὅτι τὴν ἄνοδον
 ἐκείνην ἀνῆλθε θελήσει αὐτοῦ (οὐδὲ ὅλως δύναται ὁ νοῦς ἀνελ-
 10 θεῖν ἐκεῖσε), ἀλλ' ἀρπαγῆ ἠρπάγη ἐν τῷ Πνεύματι τῶν ἀποκα-
 λύψεων, καθὼς γέγραφεν ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ ἐξ
 ἐναντίας τῶν ματαίων ἀνθρώπων, οἵτινες ἀφωμοίουν ἑαυτοὺς

ὁμως ἐτελοῦσε τὸν δρόμο σ' ὄλη τὴν διάρκεια τῆς ζωῆς καὶ γιὰ νὰ ἀνταποδώσῃ κατὰ τὸ δυνατὸ τὴν χάρι, ποὺ ἀξιώθηκε ἀφ' ὅτου συνωμίλησε μὲ αὐτὸν στὴν ὁδὸ ὡς πρὸς φίλο του καὶ τὸν ἀπέστειλε στὴν Δαμασκό⁷¹. Δὲν ἐγράφηκε ὅτι συνωμίλησε μὲ αὐτὸν ἀμέσως, ἀλλὰ αὐτὸ συνάγεται ἀπὸ ὅσα σύμφωνα μὲ τὰ γραπτὰ τοῦ εἶπε ὁ Ἀνανίας· «Σαούλ, ἀδελφέ, ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ποὺ σοῦ ἐφανερώθηκε στὸν δρόμο, σὲ ἀπέστειλε σὲ μένα, γιὰ νὰ ξαναἰδοῦν τὰ μάτια σου καὶ νὰ λάβῃς Πνεῦμα ἅγιο»⁷². Καὶ ὅταν τὸν ἐβάπτισε, ἐγέμισε ἅγιο Πνεῦμα καὶ αἰσθάνθηκε τὶς ἀποκαλύψεις τῶν ἀποκρύφων μυστηρίων, ὅπως συνέβηκε καὶ στοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, ὅταν συναναστρεφόταν μὲ αὐτοὺς ὁ Χριστός, ποὺ εἶπε· «πολλὰ ἔχω νὰ σᾶς εἰπῶ, ἀλλὰ δὲν μπορεῖτε νὰ τὰ βαστάσετε τώρα· ὅταν ὁμως ἔλθῃ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἐκεῖνο θὰ σᾶς ὀδηγήσῃ σὲ ὄλη τὴν ἀλήθεια καὶ θὰ σᾶς ἀνακοινώσῃ τὰ μελλοντικά»⁷³.

67 **Ε**πομένως καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὅταν ἐδέχθηκε τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ ἀνακαινίσθηκε μὲ αὐτό, ἀξιώθηκε τῶν μυστηρίων τῆς ἀποκαλύψεως, ἐθεωροῦσε διὰ τοῦ Πνεύματος τῶν ἀποκαλύψεων, ἐντρυφοῦσε στὴν θεωρία καὶ ἄκουε ἄρρητα ρήματα, ἔβλεπε θεωρία ὑψηλότερη τῆς φύσεως, ἀπελάμβανε τὶς θεωρίες τῶν οὐρανίων δυνάμεων καὶ κατατρυφοῦσε στὰ πνευματικὰ πράγματα. Καὶ δὲν πρέπει νὰ ὑποθέσωμε ὅτι τοῦτο συνέβηκε, ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ αἵρετικοὶ Εὐκτῖται⁷⁴, ὅτι ἀνέβηκε ἐκεῖ μόνος του, μὴ γένοιτο (διότι εἶναι ἀδύνατο ὁ νοῦς ν' ἀνεβῆ ἐκεῖ), ἀλλὰ ἀρπάχθηκε βιαίως ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῶν ἀποκαλύψεων, καθὼς ἔγραψε ὁ ἴδιος στὴν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ⁷⁵ ἐναντίον τῶν ματαίων ἀνθρώπων, ποὺ ἐξωμοίωναν τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ τοὺς

74. Ἄλλως λεγόμενοι Μεσσαλιανοί, ποὺ ἐπρέσβευαν τὴν δυνατότητα τῶν ἀνθρώπων μὲ τὴν προσευχὴ νὰ φθάσουν στὴν ἔκστασι καὶ τὴν κοινωνία μὲ τὸν Θεό.

75. Β' Κορ. 12,2εε.

τοῖς ἀγίοις Ἀποστόλοις καὶ ὠμολόγουν τὰς φαντασίας τῶν λογι-
 σμῶν αὐτῶν καὶ ἐκάλουν αὐτὰς πνευματικὰς θεωρίας. Τοῦτο
 15 πρὸς αἰρετικούς πολλοὺς εὐρέθη, λέγω δὴ τοῦ Ὁριγένους ἐγγύς,
 καὶ τοῦ Οὐαλεντίνου, καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Δισσᾶν, καὶ τοῦ Μαρκίω-
 νος, καὶ τοῦ Μάνεντος, καὶ τῶν λοιπῶν παλαιῶν αἰρεσιάρχῶν
 τῶν κακῶν αἰρέσεων, τῶν ἀπὸ τῶν καιρῶν τῶν Ἀποστόλων
 ἀρξαμένων καὶ ἕως τῆς σήμερον εὐρισκομένων ἐν τόποις τό-
 20 ποῖς.

68 **Λ**οιπὸν διότι τινες ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν δαιμόνων ἐφθαρμέ-
 νοι ἄνθρωποι ἠθέλησαν φθεῖραι τὴν διδαχὴν τῶν μακα-
 ρίων Ἀποστόλων, ἠναγκάσθη ὁ θεῖος Ἀπόστολος καταλύσαι τὸ
 καύχημα τῶν αἰρετικῶν, τῶν καυχωμένων ἐν τῇ σκιᾷ τῆς ἐργα-
 5 σίας τῶν δαιμόνων τῶν φαινομένων αὐτοῖς, ἠνίκα διηγεῖται τὴν
 θείαν θεωρίαν τὴν ἑαυτοῦ ἐν ταπεινώσει καὶ φόβῳ πολλῷ, εἰς
 πρόσωπον ἄλλου ἀναφέρων αὐτήν. «Εἶδον», γάρ φησιν, «ἄν-
 θρωπον ἐν Χριστῷ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἴτε ἐκτὸς τοῦ
 σώματος, εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα, ὁ Θεὸς οἶδεν, ἀρπαγέντα εἰς
 10 τὸν παράδεισον καὶ ἀκούσαντα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ
 λαλῆσαι».

69 **Α**ρπαγῆ οὖν ἠρπάγη, λέγει, καὶ οὐχ ὅτι ἐκουσίως ἀνῆλθεν
 ἐν τῷ νοῖ αὐτοῦ ἐν τῇ θεωρίᾳ εἰς τὸν τρίτον οὐρανόν.
 Ἄλλ' ὅτι εἶδε θεωρίας ἔγραψε καὶ ὅτι ἤκουσε ῥήματα εἶπε, τίνες
 δέ εἰσιν οἱ λόγοι ἢ οἱ τύποι τῶν θεωριῶν, οὐκ ἠδυνήθη γράψαι.
 5 Ὁ γὰρ νοῦς ἠνίκα ἐν τῷ Πνεύματι τῆς ἀποκαλύψεως εἶδεν αὐτὰ
 ἐν τῷ ἑαυτῷ τόπῳ, οὐκ ἐδέξατο παράθεσιν λαλῆσαι αὐτὰ ἐν τῷ
 τόπῳ τῷ μὴ ἰδίῳ αὐτῶν. Οὐτε δὲ εἰ ἠθέλησε λαλῆσαι αὐτὰ ἠδυν-
 νήθη. Διότι οὐκ ἐν ταῖς σωματικαῖς αἰσθήσεσιν εἶδεν αὐτά.
 Ὅπερ γὰρ δέχεται ὁ νοῦς ἐν ταῖς αἰσθήσεσι τοῦ σώματος, δύνα-
 10 ται πάλιν καὶ ἐν αὐταῖς ἐρμηνεῦσαι ἐν τῇ χώρᾳ τῶν σωμάτων,
 ὅπερ δὲ ἐντὸς ἑαυτοῦ ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ πνεύματος αἰσθητικῶς θε-

76. Υἱὸς τοῦ Δισσᾶν ἢ Δεσσᾶν εἶναι ὁ Βαρδεσσάνης, σῦρος αἰρεσιάρχης τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου αἰῶνος μ. Χ.

ἀγίους Ἀποστόλους, ἐκήρυσσαν τὶς φαντασίες τῶν λογισμῶν τους καὶ τὶς ὠνόμαζαν πνευματικὲς θεωρίες. Τοῦτο εὐρέθηκε νὰ ἰσχύη γιὰ πολλοὺς αἰρετικούς, ὅπως εἶναι ὁ Ὠριγένης, ὁ Οὐαλεντῖνος, ὁ Βαρδαισάνης⁷⁶, ὁ Μαρκίων, ὁ Μάνης καὶ οἱ ἄλλοι παλαιοὶ ἀρχηγοὶ τῶν κακῶν αἱρέσεων, ποὺ παρουσιάσθηκαν γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Ἀποστόλων καὶ συνεχίζονται ἕως σήμερα ἀπὸ τόπο σὲ τόπο.

68 **Ε** πειδὴ λοιπὸν κάποιοι ἄνθρωποι, ποὺ διαφθάρθηκαν ἀπὸ τὴν φαντασία τῶν δαιμόνων, θέλησαν νὰ φθείρουν τὴν διδαχὴ τῶν μακαρίων Ἀποστόλων, ἀναγκάσθηκε ὁ θεῖος ἀπόστολος νὰ καταλύσῃ τὸ καύχημα τῶν αἰρετικῶν, ποὺ καυχῶνται γιὰ τὴν σκιά τῆς ἐργασίας τῶν δαιμόνων ποὺ ἐμφανίζονται σ' αὐτούς, διηγούμενος τὴν θεία θεωρία του μὲ ταπείνωσι καὶ πολὺν φόβο, ἀναφέροντάς τιν σὲ πρόσωπο ἄλλου. Διότι λέγει, «εἶδα⁷⁷ ἄνθρωπο ἐν Χριστῷ πρὸ δεκατεσσάρων ἐτῶν, ἃν ἦταν ἐκτὸς τοῦ σώματος ἢ ἐντὸς τοῦ σώματος δὲν γνωρίζω, ὁ Θεὸς γνωρίζει· ὅτι ἀρπάχθηκε αὐτὸς στὸν παράδεισο καὶ ἄκουσε λόγια ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ διηγηθῆ ἄνθρωπος»⁷⁸.

69 **Α** ρπάχθηκε λοιπὸν, λέγει, καὶ ὄχι ὅτι ἀνέβηκε ἐκουσίως μὲ τὸν νοῦ του διὰ τῆς θεωρίας στὸν τρίτο οὐρανό· ἀλλὰ ἔγραψε ὅτι εἶδε θεωρίες καὶ εἶπε ὅτι ἄκουσε λόγια. Διότι ὁ νοῦς, ὅταν τὰ εἶδε αὐτὰ στὸν τόπο τους μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἀποκαλύψεως, δὲν ἔλαβε σύστασι νὰ τὰ ἀνακοινώσῃ ἔξω ἀπὸ τὸν τόπο τους· οὔτε βέβαια, ἃν ἤθελε, μποροῦσε νὰ τὰ διατυπώσῃ, ἐφ' ὅσον δὲν τὰ εἶδε μὲ τὶς σωματικὲς αἰσθήσεις. Διότι ὅ,τι δέχεται ὁ νοῦς μὲ τὶς αἰσθήσεις τοῦ σώματος, μπορεῖ πάλι νὰ τὸ ἐρμηνεύσῃ δι' αὐτῶν στὸν χῶρο τῶν σωμάτων· ὅ,τι ὁμως θεωρεῖ ἢ ἀκούει ἢ αἰσθάνεται μέσα του

77. Τὸ πρωτότυπο κείμενο τῆς ἐπιστολῆς ἔχει «οἶδα ἄνθρωπον» ὄχι «εἶδα ἄνθρωπον». Εἶναι ἀδύνατο νὰ προῆλθε τὸ λάθος ἀπὸ κακὴ ἀνάγνωσι τῶν συριακῶν.

78. Β' Κορ. 12,2ε.

ωρεῖ ἢ ἀκούει ἢ αἰσθάνεται, ἡνίκα στρέφεται πρὸς τὸ σῶμα, οὐχ ἱκανοῖ διηγῆσασθαι, μνημονεύει δὲ μόνον ὅτι εἶδεν αὐτά, πῶς δέ, οὐ τρανῶς γινώσκει διηγῆσασθαι.

70 **Κ** αὶ ἐκ τούτου ἐλέγχονται αἱ γραφαὶ αἱ ψευδεῖς, αἱ καλούμεναι ἀποκαλύψεις, αἱ ἐκτιθεῖσαι ὑπὸ τῶν αἵρεσιάρχων τῶν ἐφθαρμένων αἵρέσεων ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν δαιμόνων περὶ τῶν μονῶν τοῦ στερεώματος, ἐν αἷς ἄγουσι τὸν νοῦν εἰς τὸ μα-
5 θεῖν ἐκουσίως καὶ περὶ τῶν εἰσόδων τῶν εἰς τὸν οὐρανὸν τοῦ νοῦς καὶ περὶ τῶν τόπων τῶν ἀφωρισμένων τῇ κρίσει, καὶ περὶ τῶν πολυτρόπων τύπων τῶν δυνάμεων, καὶ περὶ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν, ἅπερ πάντα σκιὰ τοῦ νοῦς τοῦ μεμεθυσμένου ἐν τῇ οἴησει καὶ παραπεπληγμένου ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν δαιμόνων. Διὰ τοῦτο ὁ
10 μακάριος Παῦλος ἐνὶ λόγῳ ἀπέκλεισε τὴν θύραν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς ἀπάσης θεωρίας καὶ εἰσήνεγκε τὸν ἀποκλεισμὸν αὐτῆς ἐντὸς τῆς σιωπῆς. Ἐνθα οὐδὲ εἰ ἡδυνήθη ὁ νοῦς δεῖξαι αὐτά, παράθεσιν ἐδέξατο ἄν. Εἶπε γὰρ πάσας τὰς θεωρίας, ἃς ἱκανοῖ ἐν τῇ χώρᾳ δεῖξαι τῶν σωμάτων ἢ γλῶσσα, φαντασίαι εἰσὶ τῶν
15 λογισμῶν τῆς ψυχῆς, ἀλλ' οὐκ ἐνέργεια χάριτος.

71 **Λ** οἰπὸν ἢ ὀσιότης σου, ὡς μνημονεύουσα τούτων, παρατήρησαι μοι τὰς φαντασίας τῶν λογισμῶν τῶν βαθέων. Πρὸς μοναχοὺς γὰρ ἔχοντας ἀγχίνοιαν καὶ ἐξετάζοντας τὰς κενοδοξίας καὶ ἐπιθυμοῦντας τὰς καινουργίας, τοὺς ἐν προσώπῳ
5 διάγοντας, μάλιστα ὁ πόλεμος οὗτος γίνεσθαι πέφυκε.

72 **Μ** αλπᾶς γάρ τις ὀνόματι, ἐξ Ἐδέσσης ἔλκων τὸ γένος, ἐν καιρῷ τινι ἦν εὐρηκῶς τὴν αἵρεσιν τῶν Εὐκτιτῶν ἐν πολιτείᾳ μεγάλη διάγων καὶ ἔργοις βιαιοτέροις ἐγκαρτερῶν καὶ ἐν

79. Τὰ ἀπόκρυφα συγγράμματα κυρίως Γνωστικῆς προελεύσεως.

80. Τοῦτο συνάγεται ἐμμέσως ἀπὸ τὰ λεγόμενα στὴν Β' Κορ. 12,1-4.

στὸν χῶρο τοῦ πνεύματος, ὅταν στρέφεται πρὸς τὸ σῶμα, δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ τὸ διηγηθῆ, ἀλλὰ μόνο ἐνθυμεῖται ὅτι τὸ εἶδε. Πῶς τὸ εἶδε, δὲν μπορεῖ νὰ τὸ διηγηθῆ καθαρά.

70 **Κ** αὶ ἀπὸ αὐτὰ ἐλέγχονται οἱ ψευδεπίγραφες γραφές, οἱ καλούμενες ἀποκαλύψεις⁷⁹, πού ἐγράφηκαν ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῶν διεφθαρμένων αἱρέσεων μὲ τὴν δαιμονικὴ φαντασία περὶ τῶν μονῶν τοῦ στερεώματος, στίς ὁποῖες ὀδηγοῦν τὸν νοῦ γιὰ νὰ μάθῃ ὁ ἴδιος ἐκουσίως περὶ τῶν εἰσόδων τοῦ νοῦ στὸν οὐρανό, περὶ τῶν τόπων τῶν προωρισμένων γιὰ τὴν κρίσι, περὶ τῶν πολυειδῶν τύπων τῶν οὐρανίων δυνάμεων καὶ περὶ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν. Ὅλα αὐτὰ εἶναι σκιά τοῦ νοῦ, τοῦ μεθυσμένου ἀπὸ τὴν οἴησι καὶ παράφρονος ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῶν δαιμόνων. Γι' αὐτὸ ὁ μακάριος Παῦλος μὲ ἓνα λόγο ἀπέκλεισε τὴν θύρα κατὰ πρόσωπο κάθε θεωρίας καὶ τὴν ἔβαλε μέσα στὴν σιωπή, ὅπου, ἀκόμα καὶ ἂν μπορούσε νὰ τὰ δείξῃ ὁ νοῦς, δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὰ προσδιορίσῃ. Διότι ὁ ἀπόστολος εἶπε ὅτι ὅλες οἱ θεωρίες, τίς ὁποῖες μπορεῖ ἡ γλῶσσα νὰ δείξῃ στὸν χῶρο τῶν σωμάτων, εἶναι φαντασίες τῶν λογισμῶν τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ὄχι ἐνέργεια τῆς χάριτος⁸⁰.

71 **Η** ὀσιότης σου λοιπόν, λαμβάνοντας αὐτὰ ὑπ' ὄψι, ἄς προσέξῃ, παρακαλῶ, τίς φαντασίες τῶν βαθέων λογισμῶν. Ὁ πόλεμος αὐτὸς γίνεται συνήθως κατ' ἐξοχὴν πρὸς μοναχοὺς πού ἔχουν ὀξύνοια, ἐπιδιώκουν τὴν κενοδοξία κι' ἐπιθυμοῦν τοὺς νεωτερισμοὺς, πού ζοῦν ἐπιπόλαια.

72 **Π** ράγματι κάποιος Μαλπᾶς, προερχόμενος ἀπὸ τὴν Ἔδεσσα⁸¹, ἐπενόησε τὸν παλαιὸν καιρὸ τὴν αἵρεσι τῶν Εὐχιτῶν⁸², ζώντας μὲ μεγάλη ἄσκησι καὶ ὑπομένοντας

81. Πρόκειται ἐδῶ βέβαια γιὰ τὴν Ἔδεσσα τῆς Συρίας.

82. Ὅπως εἶπαμε καὶ ἀλλοῦ Εὐχίτες ἢ Εὐκτίτες εἶναι οἱ Μεσσαλιανοὶ (μεσσάλ = εὐχή) πού ἐπιδίδονται στὴν προσευχὴ ἀδιαλείπτως κι' ἐπίστευαν ὅτι ἡ ἐπίδοσις στὴν προσευχὴ ἀποτελοῦσε αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν τελειότητα.

θλίψεσι. Λέγεται γὰρ ὅτι μαθητῆς ὢν τοῦ μακαρίου Ἰουλιανοῦ,
 5 τοῦ καλουμένου Σαβᾶ, ἐν καιρῷ ὀλίγῳ ἀπῆλθε μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ
 Σίναιον καὶ εἰς Αἴγυπτον καὶ εἶδε τοὺς μεγάλους πατέρας τοὺς ἐν
 ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, εἶδε τὸν μακάριον Ἀντώνιον καὶ ἤκουσεν ἐξ
 αὐτοῦ μυστικούς λόγους, οὗς περὶ καθαρότητος ἐλάλει καὶ
 σωτηρίας ψυχῶν, καὶ ἤκουσεν ἐρωτήσεις λεπτὰς περὶ τῶν πα-
 10 θῶν, δι' ὧν ἠρμήνευεν, ὅτι ἔχει ὁ νοῦς θεωρίας περὶ τῶν μυστη-
 ρίων τοῦ Πνεύματος μετὰ τὴν ἑαυτοῦ κάθαρσιν καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ
 δύναται διὰ τῆς χάριτος ἀξιοθῆναι τῆς ἀπαθείας, ὅταν ἀποδύση-
 ται τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν τὰ πάθη τὰ παλαιὰ καὶ σταθῇ ἐν τῇ
 ὑγιείᾳ τῆς φύσεως ἑαυτῆς τῆς πρώτης.

73 **Κ**αὶ ὅτε ἤκουσε τοὺς λόγους τούτους ὁ Μαλπᾶς ἐν τῇ ἀκμῇ
 τῆς νεότητος αὐτοῦ, ἐθερμάνθη καθάπερ πῦρ, καὶ ἦλθεν
 εἰς τὴν ἑαυτοῦ πόλιν, ἠνίκα ἐπυρώθη ἐν αὐτῷ τὸ πάθος τῆς φι-
 λοδοξίας καὶ ἐξελέξατο ἑαυτῷ σκῆνωμα ἄναχωρητικὸν καὶ
 5 ἀφώρισεν ἑαυτὸν εἰς ἔργα καὶ θλίψεις σκληρὰς καὶ εἰς ἀδιαλεί-
 πτους εὐχάς. Καὶ ὅτε ἐξεκαύθη ἐν αὐτῷ τὸ πάθος τῆς δοξομα-
 νίας, ὅπερ ἦν ἐλπίς αὐτῷ φθάσαι τὰ ὑψηλά, ἅπερ ἦν ἀκούσας,
 ἠνίκα οὐκ ἔμαθε τὴν τέχνην τὴν ἐναντιομένην τοῖς ἐχθροῖς τῆς
 ἀληθείας καὶ οὐκ ἐνόησε τὰς ἐνέδρας καὶ τοὺς δόλους καὶ τὰς
 10 μηχανὰς τοῦ ἀντιπάλου, ἐν αἷς κλέπτει τοὺς ἰσχυροὺς καὶ τοὺς
 κραταιοὺς εἰς ἀπώλειαν, ἐθάρρησε δὲ μόνον ἐπὶ τὰ ἔργα καὶ τὰς
 θλίψεις καὶ τὴν ἀκτημοσύνην καὶ τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν ἐγκρά-
 τειαν, μὴ τὴν ἑαυτοῦ κτησάμενος ἐξουδένωσιν καὶ τὴν ταπείνω-
 σιν καὶ τὸν συντριμμὸν τῆς καρδίας (ἅπερ εἰσὶν ὄπλον ἀήττητον
 15 πρὸς τὰ ἐναντιώματα τοῦ πονηροῦ), μήτε δὲ μνημονεύσας τῆς
 Γραφῆς τῆς λεγούσης, ὅταν πληρώσητε τὰ ἔργα καὶ φυλάξητε

βαριά ἔργα καὶ θλίψεις. Λέγεται ὅτι ἦταν μαθητὴς τοῦ μακαρίου Ἰουλιανοῦ, τοῦ ἀποκαλουμένου Σαβᾶ, μὲ τὸν ὁποῖο κάποτε μετέβηκε στὸ ὄρος Σινᾶ καὶ στὴν Αἴγυπτο καὶ εἶδε τοὺς μεγάλους πατέρες ποὺ διέπρεπαν ἐκεῖνον τὸν καιρό· εἶδε ἐπίσης τὸν μακάριο Ἀντώνιο καὶ ἄκουσε ἀπ' αὐτὸν μυστικούς λόγους, τοὺς ὁποίους ἔλεγε περὶ καθαρότητος καὶ σωτηρίας ψυχῶν καὶ ἄκουσε λεπτὲς ἀναλύσεις περὶ τῶν παθῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐρμήνευε, ὅτι ὁ νοῦς μετὰ τὴν κάθαρσί του ἀπολαμβάνει θεωρίες τοῦ πνεύματος καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ μπορεῖ διὰ τῆς χάριτος νὰ ἀξιωθῆ τῆς ἀπαθείας, ὅταν μὲ τὴν ἐκτέλεσι τῶν ἐντολῶν ἐκδυθῆ τὰ παλαιὰ πάθη καὶ ἐπανεέλθῃ στὴν πρώτη ὑγεία τῆς φύσεώς της.

73 **Ο**ταν λοιπὸν ἄκουσε τοὺς λόγους τούτους ὁ Μαλπᾶς κατὰ τὴν ἀκμὴ τῆς νεότητός του, ἐθερμάνθηκε σὰν φωτιὰ καὶ ἦλθε στὴν πόλι του, ὅταν ἐπυρῶθηκε μέσα του τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας· ἐδιάλεξε ἓνα κατάλυμα ἀναχωρητικὸ καὶ ἐπιδόθηκε σὲ ἔργα, σκληρὲς θλίψεις καὶ ἀδιάλειπτες προσευχὲς. Ὄταν ἀναψε μέσα του τὸ πάθος τῆς δοξομασίας, ποὺ συνίστατο στὴν ἐπιθυμία καὶ ἐλπίδα του νὰ φθάσῃ στὰ ὑψηλὰ ποὺ ἄκουσε, ἐνῶ δὲν ἐγνώριζε τὴν τέχνη τῆς ἐναντιώσεως στοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀληθείας καὶ δὲν καταλάβαινε τίς ἐνέδρες καὶ τοὺς δόλους καὶ τίς μηχανὲς μὲ τίς ὁποῖες ὁ Ἀντίπαλος⁸³ παρασύρει τοὺς ἰσχυροὺς καὶ δυνατοὺς στὴν ἀπώλεια, ἐστήριξε τὴν ἐλπίδα του στὰ ἔργα, τίς θλίψεις, τὴν ἀκτημοσύνη, τὴν ἄσκησι καὶ τὴν ἐγκράτεια, χωρὶς νὰ ἀποκτήσῃ τὴν αὐτοεξουθένωσι καὶ τὴν ταπείνωσι καὶ τὴν συντριβὴ τῆς καρδιάς (πράγματα ποὺ εἶναι ἀήττητο ὄπλο πρὸς τίς ἐπιθέσεις τοῦ πονηροῦ), χωρὶς νὰ μνημονεῦσῃ τὴν Γραφὴ ποὺ λέγει, ὅταν ἐκτελέσετε τὰ ἔργα καὶ φυλάξετε τίς ἐντολὰς καὶ ὑπομείνετε τίς θλίψεις, νὰ θεωρήσετε τοὺς

83. Ὁ ἀντίπαλος τοῦ ἀνθρώπου ἐδῶ εἶναι φυσικὰ ὁ Διάβολος.

τὰς ἐντολάς, καὶ ὑπομείνητε τὰς θλίψεις, λογίσασθαι ἑαυτοὺς «δούλους ἀχρείους», ἀλλ' ἐν τῇ οἰήσει τῇ ὑψηλῇ, τῇ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, τῇ ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν πολιτειῶν αὐτοῦ γινομένη, ἣν πυρούμενος καὶ κατακαιόμενος τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν ὑψηλῶν ὧν ἤκουσε.

74 **Κ** αὶ μετὰ καιρὸν πολλὸν ἠνίκα εἶδεν αὐτὸν ὁ διάβολος κενὸν ἐκ τῆς ἐργασίας τῆς ταπεινώσεως καὶ μόνον ἐπιθυμοῦντα τῆς θεωρίας αἰσθηθῆναι τῶν μυστηρίων, ὧν ἤκουσεν, ἔδειξεν αὐτῷ ἑαυτὸν ἐν φωτὶ ἀπίρῳ λέγοντα αὐτῷ, 'ἐγὼ εἰμι ὁ Παρά-
5 κλητος καὶ ἐπέμφθην παρὰ τοῦ Πατρὸς πρὸς σέ, ὅπως ἀξιῶσω σε ἰδεῖν τὴν θεωρίαν, ἣν ἐπιθυμεῖς χάριν τῶν ἔργων σου, καὶ δοῦναί σοι τὴν ἀπάθειαν καὶ τῶν ἔργων ἀνέσαι σε τοῦ λοιποῦ'. Ἄντι δὲ τούτων ὁ κακομήχανος ἠτήσατο προσκύνησιν τὸν δει-
10 λαιὸν ἐκεῖνον. Ἐκεῖνος δὲ ὁ μωρός, διὰ τὸ μὴ αἰσθηθῆναι αὐτὸν τοῦ πολέμου τοῦ πονηροῦ, εὐθέως μετὰ χαρᾶς ἐδέξατο αὐτὸν καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ, καὶ παραχρῆμα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἐγένετο. Καὶ ἀντὶ τῆς θείας θεωρίας ἐπλήρωσεν αὐτὸν φαντα-
σίας δαιμόνων καὶ ἐποίησεν αὐτὸν ἀργῆσαι ἐκ τῶν πράξεων τῶν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ ὕψωσεν αὐτὸν καὶ ἐχλεύασεν ἐν τῇ
15 ἐλπίδι τῇ κενῇ τῆς ἀπαθείας, λέγων αὐτῷ, νῦν οὐ χρήζεις τῶν ἔργων καὶ τῶν κολαφισμάτων τοῦ σώματος καὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἀντικειμένου τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, καὶ ἐποίησεν αὐ-
τὸν αἰρεσιάρχην τῶν Εὐκτιτῶν. Ὅτε δὲ ἐπληρώθησαν καὶ ἐφα-
νερώθη ἡ διδαχὴ ἡ βέβηλος καὶ νόθος, ἐδιώχθησαν παρὰ τοῦ
20 κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐπισκόπου.

75 **Π** ἄλιν δὲ ἄλλος τις, ὀνόματι Ἀσινᾶς, ἐν αὐτῇ τῇ Ἐδέσῃ ποιήσας πολλὰ τριλέξια ψαλλόμενα ἕως τὴν σήμερον, ἐν πολιτείᾳ μεγάλη διῆγε, καὶ ἐν ἔργοις σκληροτέροις ἀκρίτως ἐδέ-
σμησεν ἑαυτόν, ἕως οὗ δοξασθῆ. Τοῦτον ἐπλάνησεν ὁ διάβολος
5 καὶ ἐξήνεγκεν αὐτὸν ἐκ τοῦ κελλίου αὐτοῦ καὶ ἔστησεν ἐπάνω

ἐαυτούς σας «ἀχρείους δούλους»⁸⁴, ἀλλὰ μὲ τὴν ὑπερβολικὴ τοῦ ὑπεροψία, ποὺ προερχόταν ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἀσκήσεώς του, εὕρισκόταν σὲ πύρωσι καὶ φλογισμὸ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῶν ὑψηλῶν χαρισμάτων ποὺ ἄκουσε.

74 **Κ**ι' ἔπειτα ἀπὸ πολὺν καιρό, ὅταν ὁ Διάβολος τὸν εἶδε ἀδειανὸν ἀπὸ τὴν ἐργασία τῆς ταπεινώσεως καὶ νὰ ἐπιθυμῆ μόνο νὰ αἰσθανθῆ τὴν θεωρία τῶν μυστηρίων ποὺ ἄκουσε, παρουσιάσθηκε σ' αὐτὸν μὲ ἄπειρο φῶς καὶ λέγοντάς του, "Ἐγὼ εἶμαι ὁ Παράκλητος κι' ἐστάλθηκα ἀπὸ τὸν Πατέρα σ' ἐσένα, γιὰ νὰ σὲ ἀξιῶσω νὰ ἰδῆς τὴν θεωρία ποὺ ἐπιθυμεῖς μὲ βάσι τὰ ἔργα σου καὶ νὰ σοῦ δώσω τὴν ἀπαθεια καὶ νὰ σοῦ προσφέρω ἄνεσι στὸ ἐξῆς". Ἀντὶ αὐτῶν ὁ κακομήχανος ἐζήτησε ἀπ' ἐκεῖνον τὸν ταλαίπωρο νὰ τὸν προσκυνήσῃ. Κι' ἐκεῖνος ὁ μωρός, ἐπειδὴ δὲν ἀντιλήφθηκε τὴν ἐπίθεσι τοῦ πονηροῦ, τὸ ἐδέχθηκε ἀμέσως μὲ χαρὰ, τὸν προσκύνῃ, καὶ ἀμέσως ὑποτάχθηκε σ' αὐτόν. Τότε ἀντὶ τῆς θεωρίας τὸν ἐγέμισε μὲ φαντασία δαιμονικὴ καὶ τὸν ἔκαμε νὰ διακόψῃ τὶς πράξεις ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, τὸν ἐξύψωσε καὶ τὸν ἐχλεύασε μὲ τὴν μάταια ἐλπίδα τῆς ἀπαθείας, λέγοντάς του· "Τώρα δὲν χρειάζεσαι τὶς ἀσκήσεις, τὰ κτυπήματα τοῦ σώματος καὶ τὸν ἀγῶνα πρὸς τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες", καὶ τὸν κατέστησε αἰρεσιάρχη τῶν Εὐχιτῶν⁸⁵. "Ὅταν ὅλα αὐτὰ ἐκπληρώθηκαν κι' ἐφανερώθηκε ἡ βέβηλη καὶ νοθευμένη διδαχὴ του, καταδιώχθηκαν ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο ἐκείνης τῆς ἐποχῆς.

75 **Κ**άποιος ἄλλος ἐπίσης, λεγόμενος Ἀσινᾶς, ἀφοῦ συνέταξε πολλὰ τρίστιχα τροπάρια ψαλλόμενα ἕως σήμερα, διέμενε στὴν ἴδια πόλι τῆς Ἑδεσσας μὲ λαμπρὴ διαγωγή καὶ ἐπιδόθηκε σὲ πολὺ σκληρὰ ἔργα ἀδιακρίτως, ἕως ποὺ νὰ δοξασθῆ. Τοῦτον τὸν ἐπλάνευσε ὁ Διάβολος, τὸν

85. Οἱ Εὐχῖτες ἰσχυρίζονταν ὅτι ὅταν κανεὶς φθάσῃ στὴν τελειότητα, δὲν χρειάζεται νὰ καταβάλλῃ πλέον ἠθικὴ προσπάθεια, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ πράττῃ τὸ πᾶν.

ὄρους καλουμένου Στορίου καὶ συνέθετο καὶ ἔδειξεν αὐτῷ
 σχήματα τῶν ἀρμάτων καὶ τῶν ἰπέων καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὁ Θεὸς
 ἔπεμψέ με λαβεῖν σε εἰς τὸν παράδεισον κατὰ τὸν Ἥλιαν'. Καὶ
 ὡς ἠπατήθη ἐν τῇ νηπιοφροσύνῃ αὐτοῦ καὶ ἀνῆλθε καθίσαι ἐπὶ
 10 τὸ ἄρμα, κατελύθη ἐκείνη πᾶσα ἡ φαντασία καὶ κατῆλθεν ἀπὸ
 ὕψους πολλοῦ, καὶ ἔπεσεν ἐκεῖθεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἀπέθανεν θά-
 νατον γέλωτος.

76 **Τ** αὔτα εἶπον ἐνταῦθα οὐ ματαίως, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν τὸν
 ἐμπαιγμὸν τῶν δαιμόνων, τῶν διψώντων τὴν ἀπώλειαν
 τῶν ἀγίων, καὶ μὴ ἐπιθημήσωμεν ἐν οὐ καιρῷ τὰ ὑψηλὰ τῶν
 πολιτειῶν τῆς διανοίας, ἵνα μὴ καταγελασθῶμεν ὑπὸ τοῦ πονη-
 5 ροῦ καὶ ἀντιπάλου ἡμῶν. Διότι ὁρῶ καὶ σήμερον, ὅτι νεώτεροι,
 οἱ πλήρεις παθῶν, βαττολογοῦσι καὶ δογματίζουσι περὶ τῶν μυ-
 στηρίων τῆς ἀπαθείας ἀφόβως.

77 **Ε** γράφη τινὶ τῶν ἀγίων, ἐξ ἀνθρώπων πεπληρωμένων πα-
 θῶν, ἐξεταζόντων περὶ λόγων τῶν σωματικῶν καὶ ἀσω-
 μάτων, οἱ οὐκ ἦσαν ἀφωρισμένοι ἀπὸ τῶν νοσερῶν τῶν δογμα-
 τίζόντων περὶ ὑγιείας. Ὁ μακάριος Παῦλος ἠνίκα ἠσθήθη περὶ
 5 τῶν μαθητῶν τῶν καταφρονησάντων μὲν τὰς ἐντολὰς καὶ τὰ
 πάθη μὴ νικησάντων, τὴν δὲ μακαριότητα τῶν μυστηρίων τῆς
 θεωρίας τῆς μετὰ τὴν κάθαρσιν ἐπιθυμούντων, εἶπεν αὐτοῖς·
 πρῶτον ἀποδύσασθε τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τῶν παθῶν, καὶ
 τότε ἐπιθυμήσατε ἐνδύσασθαι τὸν καινόν, τὸν ἀνακαινούμενον ἐν
 10 ἐπιγνώσει τῶν μυστηρίων, καθ' ὁμοιότητα τοῦ ποιητοῦ· καὶ μὴ
 ἐπιθυμήσητε ἐκείνην τὴν ἐμῆν τῶν Ἀποστόλων, τὴν ἐνεργητι-
 κῶς διὰ τῆς χάριτος γενομένην· διότι «Ὁ Θεὸς ὃν θέλει ἐλεεῖ, ὃν

ἔβγαλε ἀπὸ τὸ κελλί του, τὸν ἔστησε ἐπάνω στὸ ὄρος τὸ ὀνομαζόμενο Στόμιο, διαμόρφωσε καὶ τοῦ ἔδειξε σχήματα τῶν ἀρμάτων καὶ τῶν ἰππέων, καὶ τοῦ εἶπε· “Ὁ Θεὸς μὲ ἔστειλε νὰ σὲ παραλάβω στὸν παράδεισο κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἡλία”. Καὶ ἐπειδὴ μὲ τὴν νηπιοφροσύνη του ἐξαπατήθηκε, ἀνέβηκε γιὰ νὰ καθίση στὸ ἄρμα· ἀλλὰ τότε διαλύθηκε ὅλη ἐκείνη ἡ φαντασίωσις, καταρρίφθηκε ἀπὸ μεγάλο ὕψος κι’ ἔπεσε ἀπὸ ἐκεῖ στὴν γῆ, ὅπου ἀπέθανε μὲ θάνατο ἄξιον γιὰ γέλια.

76 **Δ** ἐν τὰ εἶπα ματαίως αὐτὰ ἐδῶ, ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθωμε ποιός εἶναι ὁ ἐμπαιγμὸς τῶν δαιμόνων, ποὺ διψοῦν γιὰ τὴν ἀπώλεια τῶν ἀγίων, ὥστε νὰ μὴ ἐπιθυμήσωμε παράκαιρα τὰ ὑψηλὰ χαρίσματα τῆς πνευματικῆς διαγωγῆς. Διότι βλέπω ὅτι καὶ σήμερα κάποιοι νεώτεροι, ἐνῶ εἶναι γεμᾶτοι πάθη, φλυαροῦν καὶ δογματίζουν ἀφόβως περὶ τῶν μυστηρίων τῆς ἀπαθείας.

77 **Ε** γραψαν σὲ κάποιον ἅγιο ἄνθρωποι γεμᾶτοι πάθη ποὺ ἀνέπτυσσαν ἀπόψεις γιὰ θέματα σωματικὰ καὶ ἀσώματα, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν διαφορετικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς ποὺ δογματίζουν περὶ ὑγείας. Ὁ μακάριος Παῦλος, ὅταν ἔμαθε περὶ τῶν μαθητῶν ποὺ κατεφρόνησαν τὶς ἐντολές καὶ δὲν ἐνίκησαν τὰ πάθη, ἐπιθυμοῦσαν ὅμως τὴν μακαριότητα τῆς θεωρίας τῶν μυστηρίων, ποὺ ἔρχεται μετὰ τὴν κάθαρσι, τοὺς εἶπε· πρῶτα ἐκδυθῆτε τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο, κι’ ἔπειτα ἐπιθυμήσατε νὰ ἐνδυθῆτε τὸν νέο, τὸν ἀνανεούμενο μὲ τὴν ἐπίγνωσι τῶν μυστηρίων⁸⁶ κατὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ Ποιητοῦ μας· καὶ μὴ ἐπιθυμήσετε τὴν δική μου ἐπίγνωσι, τῶν Ἀποστόλων, ποὺ ἐνεργοποιήθηκε διὰ τῆς χάριτος. Διότι «ὁ Θεὸς ὅποιον θέλει τὸν ἐλεεῖ, κι’ ὅποιον θέλει τὸν σκληραίνει»⁸⁷. Πράγματι ποιός θὰ μπορέσῃ νὰ σταθῆ κατὰ πρόσωπο

86. Ἐφ. 4,22.

87. Ρωμ. 9,18.

δὲ θέλει σκληρύνει». Τίς γὰρ κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ στήσεται, ἢ ἐξ ἐναντίας τοῦ θελήματος αὐτοῦ; Ἔστι γὰρ ὅτε, ποτὲ μὲν δωρε-
 15 ἂν παρέχει ὁ Θεός, ποτὲ δὲ τὰ ἔργα καὶ τὴν κάθαρσιν ζητεῖ, καὶ οὕτω χαρίζεται· ἔστι δ' ὅτε οὐδὲ μετὰ τὰ ἔργα καὶ τὴν κάθαρσιν παρέχει ὧδε, ἀλλὰ φυλάττει, ἵνα δῶ αὐτὴν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς.

78 **Τ**οῦτο δὲ εὐρίσκομεν ὅτι ποιεῖ καὶ ἐν τῇ ἐλάττονι ταύτης, τῇ τῶν ἁμαρτιῶν φημι συγχωρήσει. Ἴδου γὰρ τὸ βάπτισμα δωρεὰν συγχωρεῖ καὶ οὐ ζητεῖ ὄλως τι, ἀλλ' ἢ πίστιν· ἐν τῇ μετανοίᾳ δὲ τῶν ἁμαρτιῶν τῇ μετὰ τὸ βάπτισμα, οὐ δωρεάν, 5 ἀλλὰ ζητεῖ κόπους καὶ θλίψεις καὶ λύπας τῆς κατανύξεως καὶ δάκρυα καὶ κλαυθμὸν καιροῦ πολλοῦ, καὶ οὕτω συγχωρεῖ. Τῷ ληστῇ γὰρ δωρεὰν συνεχώρησεν, ἐν μόνῃ τῇ ἐν λόγῳ ἐξομολογήσει ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἐπηγγείλατο. Καὶ παρὰ τῆς ἁμαρτωλοῦ πάλιν πίστιν καὶ δάκρυα ἐζήτησεν. 10 Ἐκ τῶν μαρτύρων δὲ καὶ ὁμολογητῶν, μετὰ τῆς πίστεως τῆς καρδίας αὐτῶν ἐζήτει καὶ τὰς θλίψεις, τὰς βασάνους, τὸν κτενισμόν, τὰς τιμωρίας, τοὺς θανάτους τοὺς πολυτρόπους.

79 **Π**επεισμένη οὖν ἡ σὴ ἀγιωσύνη ἐν τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις, ὄρα ἐν τοῖς πρώτοις καὶ τοῖς ἐσχάτοις, καὶ μὴ ζητήσης τὴν θεωρίαν ἐν οὐ καιρῷ θεωρίας. Καὶ ἐν ὄσῳ ἐν τῷ τόπῳ τοῦ σώματος κεκλεισμένος εἶ, γίνου σπουδαῖος τοῖς ἔργοις 5 τῆς μετανοίας καὶ παλαιστῆς πρὸς τὰ πάθη καὶ ὑπομονητικὸς ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν, καὶ παραφύλαξαι ἐκ τοῦ ἐμπαιγμοῦ τῶν δαιμόνων καὶ τῶν κηρυττόντων τὴν τελειότητα ἄτρεπτον ἐν τῷ κόσμῳ τῷ ἐμπαθεῖ καὶ ἐκκλινομένῳ. Καὶ ταῦτα μηδὲ τῶν

88. Λουκᾶ 23,41–43.

89. Λουκᾶ 7,37–50.

90. Ἡ σειρὰ δηλαδή, ὅπως συνάγεται ἀπὸ ὅλη τὴν ἐπιστολὴν τούτη, εἶναι πρῶτα ἡ ἀγάπη καὶ ἔπειτα ἡ θεωρία.

ἀπέναντί του ἢ ἐναντίον τοῦ θελήματός του; Μερικὲς φορές ὁ Θεὸς παρέχει δωρεὰ τὴν χάρι του, ἄλλοτε ὅμως ζητεῖ τὰ ἔργα καὶ τὴν κάθαρσι, κι' ἔπειτα δίδει τὴν χάρι. Μερικὲς φορές πάλι δὲν προσφέρει ἐδῶ τὴν χάρι οὔτε μετὰ τὰ ἔργα καὶ τὴν κάθαρσι, ἀλλὰ τὴν κρατεῖ, γιὰ νὰ τὴν δώση στὸν τόπο της.

78 **Τ** οὔτο εὐρίσκομε ὅτι πράττει καὶ στὴν μικρότερη ἐκδήλωσί της, ἐννοῶ τὴν συγχώρησι τῶν ἁμαρτιῶν. Πράγματι, τὸ βάπτισμα συγχωρεῖ δωρεὰν καὶ δὲν ζητεῖ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν πίστι· στὴν μετάνοια τῶν ἁμαρτιῶν ὅμως πού γίνεται μετὰ τὸ βάπτισμα δὲν δίδει τὴν συγχώρησι δωρεὰν, ἀλλὰ ζητεῖ κόπους καὶ θλίψεις, λύπες μὲ κατάνυξι, δάκρυα καὶ κλαυθμὸ ἐπὶ πολὺν καιρὸ, καὶ ἔπειτα συγχωρεῖ. Τὸν ληστή συγχώρησε δωρεὰν μὲ μόνη τὴν ἐξομολόγησί του στὸν σταυρὸ καὶ τοῦ ὑποσχέθηκε τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν⁸⁸, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτωλὸ πάλι ἐζήτησε πίστι καὶ δάκρυα⁸⁹. Ἀπὸ τοὺς μάρτυρες ὅμως καὶ τοὺς ὁμολογητές, μαζὶ μὲ τὴν πίστι τῆς καρδιάς των ἐζητοῦσε καὶ τὶς θλίψεις, τὰ βασανιστήρια, τὸ λανάρισμα τῶν σαρκῶν, τὶς τιμωρίες, τοὺς πολυειδεῖς θανάτους.

79 **Π** επεισμένη λοιπὸν ἡ ἀγιότης σου μὲ αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια, πρόσεχε τὴν σειρὰ τῶν πρώτων καὶ τῶν τελευταίων⁹⁰, καὶ μὴ ζητήσης τὴν θεωρία ἔξω ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς θεωρίας. Ὅσον χρόνο εἶσαι κλεισμένος στὸν τόπο τοῦ σώματος, γίνε ζηλωτὴς στὰ ἔργα τῆς μετανοίας, ἀγωνιστὴς πρὸς τὰ πάθη καὶ ὑπομονετικὸς στὴν ἐκτέλεσι τῶν ἐντολῶν· προφυλάξου ἀπὸ τὸν ἐμπαιγμὸ τῶν δαιμόνων καὶ ἐκείνων πού κηρύττουν τὴν δυνατότητα ἐπιτεύξεως τελειότητος ἀτρεπτης στὸν ἐμπαθῆ τοῦτον καὶ διεστραμμένο κόσμῳ⁹¹, τὴν

91. Πρόκειται πάλι γιὰ τοὺς Μεσσαλιανούς. Προφανῶς τὴν ὥρα πού ἐγραφόταν τοῦτο τὸ κείμενο ἡ αἵρεσις τοῦ Μεσσαλιανισμοῦ εὐρισκόταν σὲ ἔξαρσι.

ἀγγέλων τῶν ἀγίων, τῶν λειτουργῶν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύ-
 10 ματος, ὄντων, οἳ τινες ἐκδέχονται τὸν ἀνακαινισμόν τῆς μεσότη-
 τος, τοῦ ἐλευθερωθῆναι τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς ἐν τῇ ἐλευθε-
 ρίᾳ τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Τελειότης γὰρ ἐναυθά ἐστίν, ἔνθα
 ἥλιος ἀνατέλλων τε καὶ δύνων ἐστὶν ἐν μέσῳ τῶν νεφελῶν, ἐν
 καιρῷ εὐδία, καὶ ἐν καιρῷ αὐχμός; Καὶ ποτὲ μὲν χαρά, ποτὲ δὲ
 15 κατήφεια; Καὶ ὅπερ ἐναντίον τούτων, μέρος ἐστὶ τῶν λύκων,
 καθὼς τις τῶν ἀγίων ἔφη.

80 **Ο** δὲ Θεὸς στηρίζοι τὴν βάσιν τῆς πολιτείας ἡμῶν ἐν τῇ βε-
 βαιώσει τῇ ἀληθινῇ καὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ τῇ ἀγίᾳ, ᾧ πρέ-
 πει ἡ δόξα, τὸ κράτος, καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια νῦν τε καὶ εἰς τοὺς
 ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στιγμή μάλιστα πού οὔτε οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, οἱ λειτουργοὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος, εἶναι τέλειοι, ἀφοῦ περιμένουν τὴν φθορά μέσα στὴν ἐλευθερία τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ⁹². Ὑπάρχει τελειότης ἐδῶ, ὅπου ὑπάρχει ἥλιος πού ἀνατέλλει καὶ δύνει ἀνάμεσα στὰ σύννεφα, καὶ ἄλλοτε ὑπάρχει καλοκαιρία καὶ ἄλλοτε κακοκαιρία; ἄλλοτε χαρὰ καὶ ἄλλοτε κατήφεια; Ὅ,τι ἔρχεται σὲ ἀντίθεσι μὲ αὐτὲς τὶς ἀπόψεις εἶναι μερίδα τῶν λύκων, ὅπως εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους.

80 **Ε** ἴθε ὁ Θεὸς νὰ στηρίξη τὰ θεμέλια τῆς πολιτείας μας μὲ τὴν ἀληθινὴ βεβαίωσι καὶ τὴν ἁγία διδαχὴ του, στὸν ὁποῖο πρέπει ἡ δόξα, τὸ κράτος καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια, τώρα καὶ στοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνες τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

92. Ρωμ. 8,21.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειράν γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς
 στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ
 τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα στὸ Λόγο, πού σημειώνεται μὲ κεφα-
 λαῖο γράμμα, στὴ σελίδα, τὴν παράγραφο καὶ τὸν στίχο.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς.

Γένεσις			Βασιλειῶν Α΄		
1	1 ἐέ.	398	2	12 ἐέ.	80
2	2	130		34 ἐέ.	80
	17	28	Βασιλειῶν Β΄		
3	1 ἐέ.	168	11	6 ἐέ.	78
	18	132	12	13	80
	19	98. 132. 134	Βασιλειῶν Γ΄		
	23	98			
6	22 ἐέ.	78	18	40	202
19	4 ἐέ.	78	19	8	250
	Ἐξοδος		Ψαλμοὶ		
32	31	176	35	10	66
	Ἀριθμοὶ		50	19	375
25	9	78	90	13	12
	Δευτερονόμιον		126	1	16
6	5	318	Ἰώβ		
	Κριταὶ		13	23	12
16	1 ἐέ.	78	Παροιμίαι		
	4 ἐέ.	78	15	13	258

	Σοφία Σειράχ		11	21	190
				28	102. 342
1	27	234		30	342
14	3	68	14	30	14. 16
34	15	16	15	50	346
			16	24	234. 244. 346
	Ὦσηε		18	3	12
1	2εε.	202		17	346
			19	10-18	344
	Ἀββακούμ			21	344
				27	154
1	13	264	21	22	16
			22	21	162
	Ἡσαίας			37	318
				37εε.	360
40	4	182		39	318
93	2	14	26	26	178
				28	178. 378
	Ἱερεμίας				
20	9	182			Μάρκος
			8	17	62
	Ἰεζεκιήλ		9	29	248
9	6	80	16	17	18
36	26	258			Λουκάς
	Δανιήλ		4	1εε.	248
5	-	82	6	31	306. 368
	Ματθαῖος		7	37-50	418
			8	32εε.	36
1	25εε.	174	14	26	180
4	1εε.	248		33	180
	11	248	15	14εε.	36
5	4	268	17	10	370. 414
	8	268. 386		20	46. 376
	16	342		21	44. 376
	19	342	22	30	100
	44εε.	352	23	41-43	418
6	1εε.	352			Ἰωάννης
9	20εε.	380			
	23	18	3	16	176
10	26	16	6	50ε.	100
	39	236		58	100

3	10	376	6	8		356
4	5	16				
	13	28			Ἑβραίους	
	Κολοσσαεῖς		1	2		134
				14		224
1	24	176	12	2		178
3	1	258	13	12έ.		238
	5	154				
	10	404			Πέτρου Α'	
	22	12				
4	3	222	4	13		224
	5	112			Ἰωάννου Α'	
	Τιμόθεον Α'					
			4	8		100
1	15	372		16		100

2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α

ἀγαθοεργία· ΟΘ 160,6,20.

Ἀγάθων· ΠΑ 178,15,1. ΕΠ.Δ. 360,20,1.

ἀγαλλίασις· ΟΑ 84,1,16. ΠΑ 190,27,17. ΠΕ 250,12,91.

ἀγάπη· ΞΒ 10,2,17. ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον 22,17,3. ΞΓ 28,25,2. ἀγάπη ἐστὶ καρπὸς τῆς εὐχῆς ΞΘ 68,13,1· ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἀρνήσει τῆς ψυχῆς εὐρίσκεται 14,4. ΟΑ 88,4,3έ. ἀγάπη τοῦ Θεοῦ 94,12,3. ΟΒ 98,5,1· τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ 6,1. ὅταν εὐρωμεν τὴν ἀγάπην, ἄρτον οὐράνιον τρεφόμεθα 100,7,1· ὁ εὐρὼν τὴν ἀγάπην, τὸν Χριστὸν ἐσθίει καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὄραν καὶ ἀθάνατος γίνεται ἐκ τούτου 8,1-2. ζῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ καρποῦται ὁ ἐν τῇ ἀγάπῃ ζῶν 9,1. οὐ δύναται τις πειράσαι χωρὶς φόβου πρὸς τὴν ἀγάπην 102,11,2-3. ὁ θεραπεύων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κρυπτῶς, τὴν ἰσχὺν τῆς ἀγάπης αὐτοῦ ἐκδηλον ποιεῖ ΟΓ 106,13,1-2. 108,16,1. 122,53,1. ΟΕ 140,2,3. ΟΗ 150,1,8. ΙΓ 2,2,1· 3,1. ΟΘ 156,3,9-10 ἡ τῆς ἀγάπης ὁδὸς 164,12,3. ΠΑ 176,11,3· 12,5. 178,12,10έ· 13,3. 180,16,3έ. ΠΔ 224,13,2έ. 226,13,6έ. ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ΠΕ 230,3,6. 256,15,15. ἀγάπη τῆς πολυζωίας 274,24,49. 284,26,31. τελεία ἀγάπη τοῦ Θεοῦ 284,27,3· 28,4έ. ἀγάπη τοῦ πλησίον ΠΣΤ 306,14,6έ. ΕΠ.Α 310,3,7. 318,12,12. ΕΠ.Δ. 338,1,2έ. πνευματικὴ ἀγάπη 342,4,2έ. 346,8,5. 354,15,7. 356,16,7έ. τελεία ἀγάπη 360,20,12· 21,7. 362,23,11έ. θεία ἀγάπη 376,39,13. ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ 380,42,7. 386,48,2. 392,52,19· 53,2έ. 394,55,2έ· 56,5έ. θεία ἀγάπη 396,56,23· 57,4έ. 398,59,2έ. 400,61,3.

ἀγάπησις· πατρικὴ ἀγάπησις ΞΒ 10,2,18.

ἀγιασμός· ΞΒ 22,17,2. ΠΕ 246,12,21. 252,12,94. 294,31,24. ΕΠ.Γ. 334,16,5.

Ἄγγελοι· ΞΖ 56,10,7· 11,8.

ἀγνεία· ΠΕ 282,26,4.

ἀγνωσία· ΟΑ 92,9,2. ΠΣΤ 302,10,6. ΕΠ.Δ 364,26,2.

ἀγρυπνία· ΞΒ 22,17,2. ΠΓ 212,16,10. ΠΕ 244,12,5. 246,12,10. 12,17. ΕΠ.Γ. 330,10,1. ΕΠ.Δ. 386,48,9.

ἀγχίνοια· ΕΠ.Δ. 410,71,3.

Ἀδάμ· ΟΒ 98,5,6· 6,2. ΟΔ 132,3,11. 136,5,2έ.

ἀδικία· ΞΕ 36,35,6. ΟΑ 90,7,4.

ἀδολεσχία· ΞΕ 36,77,5. 40,40,13. 42,42,8. ΞΗ 60,3,3. ΟΑ 94,12,9. ΠΕ 266,23,1έ. 270,24,16. 280,24,13έ. ΕΠ.Δ. 354,14,12. 360,22,5. 402,62,10.

ἀθανασία· ΞΕ 34,34,8.

Ἄθανάσιος (ὁ μέγας)· ΞΖ 52,6,4.

Αἴγυπτος· ΕΠ.Δ. 412,72,6.

ἀϊδιότης· ΠΔ 224,11,7.

αἰδώς· ΠΑ 190,28,11.

- αἵρεςις· ΕΠ.Δ. 410,70,3.
αἵρετικός, -οί· ΕΠΔ 408,68,4.
αἴσθησις· αἴσθησις πνευματική ἐστὶν ἢ ποιωθεῖσα δέξασθαι τὴν δύναμιν τὴν θεωρητικὴν ΞΘ 64,1,1-2.
αἰσχροουργία· ΠΕ 290,30,44.
αἰσχύνη· ΠΑ 178,12,15. ΠΕ 230,5,4. 244,11,95.
ἀκαθαρσία· ΞΘ 68,15,3. Ο 78,3,6. ΟΑ 88,5,1. ΠΕ 290,30,43.
ἀκακία· ΠΕ 264,21,7.
ἀκεραιότης· ΠΕ 264,22,6.
ἀκηδία· ΞΘ 68,13,3. ΟΓ 118,45,2. ΠΕ 278,24,131. ΕΠ.Γ 328,4,14.
ἀκινήσις· ΠΕ 274,24,51.
ἀκολασία· ΞΘ 68,15,1.
ἀκρασία· ΕΠ.Γ 334,6,11.
ἀκτημοσύνη· ΟΑ 84,1,1. 86,2,14. ΠΑ 188,25,8. ΕΠ.Δ. 412,73,12.
Ἀλεξάνδρεια· ΕΠ.Δ 358,19,10.
ἀλήθεια· ΞΒ 10,4,3. ΞΓ 30,29,6. ΞΕ 40,40,16. ΞΘ 66,11,5. ἀλήθειά ἐστὶν αἴσθησις κατὰ Θεόν... 68,12,1. ΟΓ 110,23,3. ΟΔ 130,1,1. 134,7,2. ΠΣΤ 296,2,11. 298,4,11. ΕΠ.Γ. 332,14,7. ΕΠ.Δ. 346,7,13. 396,57,1. 400,60,9-61,11. 402,63,7. 412,73,9.
ἀλλοίωσις· ΠΓ 204,8,10. ΠΕ 276,96,3. ΕΠ.Δ. 384,46,8ε. 402,62,70.
ἀλλοτριώσις· ἀλλοτριώσις ὄλου τοῦ κόσμου ΠΕ 294,31,15.
ἀμάρτημα, -τα· Ο 80,3,27· 4,10. ΟΑ 92,8,5.
ἀμαρτία· Ο 76,1,7· 2,6. ΟΑ 94,12,6. ΟΓ 124,61,4ε. Π 168,5,3. ΠΑ 178,12,19. ΠΓ 206,9,11. 208,12,2. ΠΔ 226,13,6· 14,2ε. ΠΕ 230,4,10. 244,12,3ε. 256,15,28. 266,23,24. 268,23,25. 284,26,33ε. ΠΣΤ 302,8,3. ΕΠ.Γ. 332,11,5. ΕΠ.Δ 346,8,9. 274,27,5. 418,78,2ε.
ἀμαρτωλός, -οί· ΟΒ 100,10,3. ΠΔ 226,13,7ε. ΕΠ.Δ. 346,8,9. 370,32,5. 372,33,5· 34,4. 374,38,2. 418,78,9.
ἀμέλεια· ΟΔ 136,7,7.
Ἄμμοῦν· ΞΖ 52,6,8.
ἀμοιβή· ΠΓ 202,2,7. ΕΠ.Δ 346,8,5.
ἀνάθεμα· ΕΠ.Δ 394,55,12.
ἀνθρωπότης· ΠΓ 202,5,8.
ἀναισθησία· ΠΕ 274,24,51.
ἀνακινισμός· ΕΠ.Δ 380,41,7ε. 398,58,12. 402,63,4.
ἀνανέωσις· μέλλουσα ἀνανέωσις ΕΠ.Δ. 344,5,15.
Ἄνανίας· ΕΠ.Δ. 406,66,8.
ἀνάπαυσις· ΟΑ 84,1,5. 86,2,5· 3,3. ΟΓ 122,56,4. 126,66,1. ΟΔ 132,2,5. Π 166,2,11. 188,27,3. 190,27,9. ΠΕ 240,11,31. ἀνάπαυσις τῶν παθῶν 252,13,2. ἀνάπαυσις τῶν λογισμῶν 13,11-12. ΠΣΤ 296,1,4. 306,15,8.

- ἀνάστασις· ἀνάστασις νοητή· ΞΕ 34,34,8· ΟΑ 84,1,3· ΟΒ 100,9,2ε· ΠΕ 258,16,1ε· 272,24,27.
- ἀνδρεία· Ο 76,1,1.
- ἀνομία· Ο 80,4,4ε· ΟΑ 92,7,28.
- Ἀντώνιος (ὁ μέγας)· ΞΖ 52,6,4ε· ΠΑ 178,14,1· ΠΕ 284,26,26· ΕΠ.Α. 316,10,1ε· ΕΠ.Δ 412,72,7.
- ἀπάθεια· ΞΒ 20,15,19· ΞΘ 72,19,1· ἀπάθεια ἀνθρωπίνη ΠΑ 184,21,1 ἀπάθεια οὐχὶ τὸ μὴ αἰσθηθῆναι τῶν παθῶν ἐστίν, ἀλλὰ τὸ μὴ δέξασθαι αὐτὰ 2-3· ΠΕ 252,13,10· 270,23,57· ΕΠ.Δ 374,38,5· 412,72,12· 414,74,75· 416,76,7.
- ἀπλότης· ΠΕ 264,21,1· 22,6.
- ἀπόγνωσις· ΞΓ 26,24,6.
- ἀποκάλυψις· ΞΓ 30,27,6· Ο 82,5,13· ΠΔ 222,9,12· 10,10· 224,11,2· 12,2· ΠΕ 258,16,9· 260,18,1· 262,19,1· 264,19,19· 268,23,40· 270,23,65· 274,24,67· ἀποκάλυψις θεϊκὴ ΕΠ.Α. 316,9,1· ἀποκάλυψις τῶν νοητῶν ΕΠ.Δ. 344,5,13· ἀποκαλύψεις τῶν μυστηρίων τῆς γνώσεως τοῦ Πνεύματος 382,43,5-6· ἀποκάλυψις τῆς γνώσεως 390,50,10· 51,2· 392,54,2-3· 396,56,21-22 ἀποκάλυψις τῆς θεωρίας τοῦ νοῦς 404,65,1-2· μυστήρια τῶν ἀποκαλύψεων τῶν ἀποκρύφων 406,66,13· 67,3· 408,69,5· 410,70,2.
- ἀπονέκρωσις· ΠΓ 212,17,3.
- ἀπώλεια· ΠΔ 216,3,3· 218,4,11· ΕΠ.Δ. 416,76,2.
- ἀργία· ἡ ἀνάπαυσις καὶ ἡ ἀργία ἀπώλεια ψυχῆς ἐστὶ καὶ πλείω τῶν δαιμόνων δύναται βλάψαι αὐταὶ ΟΓ 126,66,1-2.
- ἀρετὴ· ΞΒ 22,17,8· 18,1· 24,19,2· ΞΓ 30,29,1· 30,3· τρόποι τῆς ἀρετῆς ΞΔ 32,31,6· ΞΕ 38,38,3· ΞΖ 50,2,2· ΞΗ 60,3,1· 62,3,6· 4,4ε· 5,3· Ο 78,3,17· ΟΑ 86,3,1· ΟΓ 106,7,2· 126,64,1· 65,1· 164,12,2· ΠΑ 182,19,1· 20,1ε· 184,21,3· 22,2· 192,29,13· ΠΓ 204,6,1ε· 206,10,3· 208,12,2· 13,6· 210,15,7· ΠΕ 246,12,20· 280,25,5· 286,29,4ε· 290,30,27· ΕΠ.Α. 310,3,1.
- Ἄρσένιος· ΟΘ 164,13,3· ΕΠ.Α. 310,5,1ε· 312,7,28· 314,8,11· 316,9,1· 10,8· ΕΠ.Δ. 358,18,2.
- ἄρτος· ὁ οὐράνιος ἄρτος ἐστὶν ὁ Χριστὸς ΟΒ 100,7,2-3.
- Ἄρχάγγελου· ΞΖ 56,10,7· 11,7.
- Ἄρχαί· ΞΖ 54,8,3· 56,10,6· 11,3.
- ἀσέβεια· ΞΕ 36,35,6.
- ἀσέλγεια· ΠΕ 290,30,44.
- Ἄσινᾶς· ΕΠ.Δ 414,75,1.
- ἄσκησις· ΞΗ 62,4,5.
- ἀσπλαγχνία· ΟΘ 156,2,14.
- ἀτιμία· ΟΣΤ 146,5,5· ΠΕ 292,30,63.
- αὐθάδεια· ΟΘ 154,1,2.
- ἄφεςις· ἄφεςις τῶν ἁμαρτιῶν ΠΔ 216,14,11· χωρὶς ἐκκλήσεως αἵματος οὐκ ἐστὶν ἄφεςις ΕΠ.Δ 378,41,5.

άφθαρσία· ΞΕ 34,34,8. ΠΕ 230,4,5. ΕΠ.Δ. 346,7,19.
 άφροσύνη· Π 166,2,1. ΕΠ.Δ. 374,35,7. 386,47,7.

B

Βαβυλών· ΕΠ.Δ 344,5,10.

Βαλτάσαρ· Ο 82,5,12.

βάπτισμα· ΟΒ 96,4,1. ΠΕ 248,12,46. ΕΠ.Δ. 418,78,2έ.

βασιλεία τῶν οὐρανῶν ΞΒ 12,4,9. ΞΕ 42,42,14. ΞΣΤ 44,2,4. βασιλεία τοῦ Θεοῦ
 ΕΠ.Δ. 374,38,6-7. 418,78,8.

Βασίλειος ὁ μέγας· ΠΓ 200,1,7. ΠΕ 252,13,18. ΕΠ.Δ. 350,9,1· 10,1. 390,5,5.

βλασφημία· ΟΓ 106,7,2.

βοήθεια· ΟΓ 128,70,4.

Γ

γένενα· ΠΔ 224,13,1. 226,13,8έ.

γνώσις· τρόποι γνώσεως ΞΒ 8,1,3· 2,4-5. 10,2,10. ἡ γνώσις ἐναντία τῇ πίστει
 ἐστὶν 10,3,1. ἡ γνώσις χωρὶς ἐξετάσεως καὶ τρόπων ἀναστροφῆς οὐδὲ
 γνωσθῆναι δύναται 10,4,1. ἡ γνώσις ὄρος τῆς φύσεώς ἐστι, φυλάττουσα
 αὐτὴν ἐν πάσαις ταῖς τρίβοις αὐτῆς 12,5,1. τῇ γνώσει φόβος ἐξακολουθεῖ
 12,6,1. ἡ γνώσις χωρὶς ὕλης ποιῆσαί τι οὐ δύναται 12,6,11. ἡ γνώσις ἐν
 φυλακῇ παραφυλάττεται καὶ διαβῆναι τὸν ὄρον τούτων παντελῶς οὐ πείθε-
 ται 14,7,11· τρόποι γνώσεως 14,7,11· 8,4. οὐκ ἐστὶ γνώσις μὴ ἐν ἐνδείᾳ
 οὔσα, κἂν μεγάλως πλουτήσῃ 14,8,12. ἡ γνώσις ἀεὶ τρόποις ζητεῖ πρὸς
 φυλακὴν τῶν κτωμένων αὐτὴν 16,9,1. ἡ γνώσις ἐν παντὶ τόπῳ τὸν φόβον
 ἐπαινεῖ 16,9,6. ἀνθρωπίνη γνώσις 18,10,10. ἀσθένεια τῆς δυνάμεως τῆς
 γνώσεως καὶ ἰσχύς τῆς δυνάμεως τῆς πίστεως 18,11,1-2· 12,1. γνώσις τῆς
 ψυχῆς 20,14,2· 15,1. ἡ γνώσις ἐν πίστει τελειοῦται καὶ κτᾶται δύναμιν
 ἀνελθεῖν ἄνω καὶ αἰσθῆσθαι ἐκεῖνου τοῦ ὑψηλοτέρου πάσης αἰσθήσεως
 20,16,2-4. ἡ γνώσις βαθμὸς ἐστὶ, δι' ἧς ἀνέρχεται τις εἰς τὸ ὕψος τῆς πί-
 στεως 22,16,6-7. 24,19,7· 20,2έ. ἡ γνώσις δόσις παρὰ Θεοῦ ἐστὶ τῇ φύσει
 τῶν λογικῶν 21,2-3. περὶ πρώτης τάξεως τῆς γνώσεως ΞΓ 24 τίτλος.
 γνώσις ψιλῆ 26,22,9. ξύλον τῆς γνώσεως τῶν καλῶν καὶ πονηρῶν
 28,25,1-2. ἡ γνώσις φυσιοῖ ... ἡ μὴ συγκεκριμένη τῇ πίστει καὶ τῇ ἐλπίδι
 τῇ εἰς Θεόν 26,5-6. γνώσις τῆς ἀληθείας 7. ἡ γνώσις τῆς ἀληθείας ἐν τα-
 πεινώσει τελειοῖ τὴν ψυχὴν τῶν κτωμένων αὐτὴν 30,27,1. ἡ πρώτη τάξις
 τῆς γνώσεως 30,1. περὶ τάξεως δευτέρας τῆς γνώσεως ΞΔ 32 τίτλος.
 31,10. σωματικὴ γνώσις 32,1. περὶ τάξεως τρίτης τῆς γνώσεως ΞΕ 34, τί-
 τλος. ὅταν ἡ γνώσις ὑψωθῇ ἐκ τῶν γηϊνῶν... ἡ πίστις καταπίνει ταύτην τὴν
 γνώσιν καὶ στρέφεται καὶ τίκτει αὐτὴν ἐξ ἀρχῆς 34,33,5-13. τρόποι
 γνώσεως 36,35,1. μία γνώσις ἐργάζεται ἐν τοῖς τρισὶ μέτροις (τῆς γνώσε-
 ως) ... 8-9. ἡ τάξις ἡ πρώτη τῆς γνώσεως ψυχραίνει τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν ἐρ-

γων τοῦ δρόμου ὀπίσω τοῦ Θεοῦ 37,1-2. ἡ ἐργασία τῆς γνώσεως, εἰς ἐργασίαν καὶ διατριβὴν ἐστὶν 39,1-2. περὶ τρόπων τῆς γνώσεως ΞΣΤ 44, τίτλος. ἡ πρώτη γνῶσις ἐκ τῆς διηνεκοῦς μελέτης καὶ ἐκ τῆς σπουδῆς τῆς μαθήσεως ἐγγίνεται, ἥ δὲ δευτέρα ἐκ τῆς ἀγαθῆς πολιτείας ΞΖ 54,8,6. 56,10,9. γνῶσις πνευματικὴ ΞΗ 60,3,3. ΞΘ 66,7,2· 8,1. 68,11,9-10. ΟΓ 108,19,2. πρὸ τοῦ γὰρ ἐγγίσει τις τῇ γνώσει, ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται ἐν τῇ πολιτείᾳ αὐτοῦ, ὅτε δὲ προσεγγίσει τῇ γνώσει, ὄλος ἐπάρσει ἐπαίρεται 108,21,1-3. οὐ τελειοῦται ἡ ἀνάβασις τῆς γνώσεως, ἕως ἂν ἔλθῃ ἐκεῖνος ὁ αἰὼν τῆς δόξης 110,21,1-2. 112,30,4έ. 122,52,5έ. ἡ Κυριακὴ μυστήριον ἐστὶ τῆς γνώσεως τῆς ἀληθείας ΟΔ 130,1,1. ΠΑ 184,22,2. ἡ φυσικὴ κατάστασις τῆς ψυχῆς γνῶσις ἐστὶ τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ τῶν αἰσθητῶν καὶ τῶν νοητῶν ΠΒ 200,1,3-4. ἀληθῆς γνῶσις ΠΓ 216,1,18· 4,7. 218,5,1· 6,3έ. ἡ ἀγάπη ἔκγονόν ἐστὶ τῆς γνώσεως τῆς ἀληθείας ΠΔ 226,13,9. ΠΕ 230,4,4έ. 264,21,4. γνῶσις τῆς ἀληθείας ΕΠ.Γ. 332,14,6-7. ΕΠ.Δ 346,7,12έ. γνῶσις τοῦ πνεύματος-γνῶσις πνευματικὴ 382,43,5-6. 384,45,9. γνῶσις τοῦ πνεύματος 386,47,3. 388,49,2. ἀποκάλυψις τῆς γνώσεως 390,50,10· 51,2· 52,11 392,52,16. 402,64,2έ.

γονυκλισία· ΟΕ 138,1,14.

Γρηγόριοι· ΕΠ.Δ. 350,9,1.

Γρηγόριος ὁ Θεολόγος· ΕΠ.Δ. 390,52,5.

Δ

Δαβίδ· ΞΓ 30,27,2. Ο 78,3,17.

δαίμων· ΞΒ 20,15,5. ΞΕ 36,36,8. ΞΖ 50,2,4· 3,1. 52,4,6έ. ΟΑ 90,7,20. ΟΓ 126,66,2. Π 168,3,5. ΠΑ 174,7,3. ΠΓ 210,14,6. ΠΔ 216,3,1έ· 4,9. 218,6,4. ΠΕ 252,13,18. ΕΠ.Δ. 408,68,1έ. 410,70,3έ. 416,76,2. 418,79,7.

δακρύνειν· ΠΕ 270,23,55.

δάκρυον· ΠΕ 256,154έ. 266,23,19. 268,23,25έ. 270,23,57έ. 278,24,119. 284,28,5έ. 418,78,6.

Δαμασκός· ΕΠ.Δ 406,66,7.

δειλία· ΞΓ 26,24,7.

διάβολος· ΠΑ 186,23,3. ΠΕ 238,11,16. 248,12,54έ. 286,29,12. ΠΣΤ 296,2,10. ΕΠ.Α 308,1,2· 2,7. ΕΠ.Δ 414,74,1· 75,4.

διάκρισις· ΞΘ 66,9,3· 11,1. 70,16,3. ΟΓ 114,35,2. ΠΑ 188,26,8. ΠΣΤ 306,14,1. ΕΠ.Δ. 384,45,9.

διακριτικόν· ΞΘ 64,3,1. ΟΖ 150,5,6.

διαλογισμός· ΠΓ 208,13,5. ΠΕ 246,12,29. 276,24,97.

δικαιοσύνη· ἔργα τῆς δικαιοσύνης: νηστεία, ἐλεημοσύνη, ἀγρυπνία ἀγιασμός, ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, ταπεινοφροσύνη καρδίας ΞΒ 22,17,1-3. ΞΕ 36,35,7· 36,4. ΟΑ 90,7,20. ΟΒ 98,6,9. ΟΔ 132,4,3. ΟΗ 152,2,16. 154,4,5. ΟΘ 156,3,13. ΠΕ 232,6,5. ΕΠ.Γ 326,2,13. ΕΠ.Δ 346,8,6έ. 366,29,8.

Διονύσιος (ὁ Ἀρεοπαγίτης)· ΞΖ 54,8,5.

Δισσᾶν· ΕΠ.Δ 408,67,16.

δισταγμός· ΞΒ 16,10,1.

δόξα· ΞΖ 52,6,7. δόξα τοῦ Θεοῦ ΟΒ 96,2,1. δόξα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ΠΕ 272,24,32. δόξα φυσική ΕΠ.Δ. 390,50,15. 420,80,3.

δοξολογία· ΠΕ 278,24,119.

δοξομανία· ΕΠ.Δ 352,12,7. 412,73,6.

δουλεία· ΞΒ 20,14,5. ΠΕ 274,24,68.

Δυνάμεις· ΞΖ 54,8,3. 56,10,6· 11,5.

δύναμις· δύναμις ἁγία ἐστὶ χάρισμα τοῦ διακριτικοῦ τοῦ τεθέντος μεταξὺ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θεωρίας ΞΘ 64,3,1-2. δύναμις (τοῦ Θεοῦ) ΟΒ 96,2,2. δύναμις τοῦ σταυροῦ ΠΣΤ 300,5,12-13.

δωρεά· δωρεαὶ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος ΠΕ 290,30,19έ.

Ε

ἐγκράτεια· ΟΗ 152,2,12. ΕΠ.Δ. 412,73,12.

ἐγρήγορσις· ΠΕ 246,12,17. 262,19,9. 280,25,12.

Ἔδεσσα· ΕΠ.Δ 410,72,1. 414,75,1.

εἰκὼν· ὁ Θεὸς τὸν κατ' εἰκόνα ἀπαθῆ πεποίηκε ΠΒ 196,3,7-8.

εἰρήνη· ΞΗ 62,4,1έ. ΟΑ 86,3,3. 88,3,11. ΟΓ 120,49,5· 51,2. ΠΑ 180,26,2έ. ΠΕ 252,13,3έ. 254,14,17. 272,24,29. ΕΠ.Δ 394,56,15.

ἐκστασις· ΠΕ 284,26,31.

ἐκχυσις· ἐκχυσις αἵματος ΕΠ.Δ 378,41,5. 380,41,8έ. 42,9.

ἐλεημοσύνη· ΞΒ 22,17,1. ΞΔ 32,31,5. ΟΓ 122,53,1. ΟΗ 152,2,1. ΟΘ 154,1,1έ. 156,1,14· 2,3· 3,9έ. 162,10,3. ΠΑ 174,7,11. 190,28,5. ΠΣΤ 302,9,7. ΕΠ.Δ. 352,13,3. 354,15,11. 356,16,8. 364,24,16.

ἐλευθερία· ΞΒ 12,6,3. ἐν μυστηρίῳ τῆς ἐλευθερίας ΞΕ 8,38,5. οὐκ ἔστι τελεία ἐλευθερία ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἀτελεῖ 14. ΟΑ 86,2,9. ΟΘ 158,4,5. ΠΑ 178,12,10. ΠΕ 240,11,51. 254,14,6. ΕΠ.Δ 364,24,5. ἐλευθερία τοῦ θελήματος 384,45,10-11. 420,79,11.

Ἐλισσαῖος· Ο 82,5,6.

ἐλλαμψις· ΞΘ 66,11,4. ἐλλαμψις τῆς γνώσεως ΟΓ 104,4,1.

Ἐλλην,-ες· ΠΣΤ 300,5,7.

ἐλπίς· ἐλπίς τῆς πίστεως ΞΒ 14,8,14. 18,13,4. ΞΕ 40,40,7. 42,42,3. ἐλπίς τῶν μελλόντων ΞΗ 60,1,4. ἐλπίς μετανοίας Ο 76,2,1. ΟΑ 94,11,11. Οὔτινος ἡ καρδία τῇ ἐλπίδι ἐπεστήρικται τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ψυχὴ ζῶον πτερωτὸν κοῦφόν ἐστι 94,12,6-8. ΠΑ 174,8,4· 9,3. 178,14,2· 180,16,4· 17,1. 182,18,1· 19,6έ. ΠΕ 236,10,13. 272,24,32. ΠΣΤ 298,2,19. ἐλπίς τῶν μελλόντων ΕΠ.Δ. 382,43,10. 392,52,14. 412,73,7. 414,74,15.

ἐμπάθεια· ΠΕ 256,15,17. ΕΠ.Δ 340,3,9.

ἐντολή· ΕΠ.Δ. 342,4,9έ. 344,7,3. 346,8,3έ. 350,8,11έ. 378,41,2. 380,41,10έ. τὰς

έντολὰς τὰς παλαιὰς ὁ φόβος φυλάττει 392,52,18· 54,1έ. 398,59,1.
404,65,45. 414,73,17.

ἐξομολόγησις· ΟΑ 90,7,6έ. 92,8,3· 9,8. ΕΠ.Δ 418,78,7.

ἐξουσία· ΞΖ 54,8,6. ΠΑ 186,23,3.

Ἐξουσίαι· ΞΖ 54,8,3. 56,10,6· 11,4.

ἐπίγνωσις· φῶς τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ΞΓ 30,29,5. ΠΕ 254,14,10.
258,16,10. ΕΠ.Β 322,2,15. ἐπίγνωσις τῆς ἀληθείας 386,46,18.

ἐπιδημία· ἔνσαρκος ἐπιδημία τοῦ Χριστοῦ ΠΔ 222,9,2.

ἐπιείκεια· ΟΓ 120,51,2. ΠΑ 188,26,12. 190,28,1.

ἐπιθυμία· ΞΔ 32,1,2. Ο 78,3,6. ΠΓ 202,3,1. σαρκική ἐπιθυμία 202,4,5. ΠΕ
234,9,3έ. 238,10,36έ. 240,11,31έ. 244,12,5. 246,12,8. 248,12,38. 252,13,7.
ΕΠ.Α. 310,3,4. ΕΠ.Δ 346,7,21. 366,29,12. 376,39,3. 414,74,17.

ἐπίνευσις· ΠΔ 224,11,5.

ἐρωδιός (ὄρνεον)· ΟΓ 114,38,1.

Εὐκτῖται· ΕΠ.Δ 406,67,8. 410,72,2. 414,74,18.

εὐλάβεια· Ο 80,5,6. ΟΕ 140,2,4. ΠΑ 188,26,12. 190,28,11.

εὐλογία· ΟΓ 106,5,1.

εὐσπλαγχνία· ΟΗ 152,2,1.

εὐτέλεια· ΠΕ 272,24,23.

εὐφημία· ΠΔ 224,12,3.

εὐφροσύνη· ΟΑ 84,1,16. ΟΓ 126,67,2. ΠΑ 190,27,15. ΠΒ 198,5,8. ΠΓ 206,11,3.
ΠΔ 224,12,3έ. ΠΕ 250,12,90.

εὐχαριστία· ΟΓ 104,3,2. 106,5,2. Π 170,6,3· 7,1. ΠΕ 278,24,118.

εὐχή· ΞΔ 32,31,5. ΞΘ 68,13,1· 14,1. ΠΕ 246,12,27έ. 250,12,89. 282,26,26.
ΕΠ.Δ. 338,1,15. 340,1,17. 366,29,5. 374,38,2. 388,48,13.

Z

ζῆλος· ζῆλος Θεοῦ ΠΓ 202,2,9. ΠΕ 242,11,62. 250,12,70. 260,18,12. ζῆλος ἀγα-
θός 292,31,4.

ζηλοτυπία· ΠΑ 176,10,3.

ζημία· ΕΠ.Α 308,2,3.

ζωή· φυτὸν τῆς ζωῆς ΟΣΤ 146,6,2. ζωὴ αἰώνιος ΠΕ 236,10,25. ΕΠ.Δ. 344,7,2.

H

ἡδονή· ΞΒ 18,13,4. ΞΘ 66,10,6. ΠΕ 240,11,34. 270,24,16. 280,24,137. ΕΠ.Γ.
328,7,3. ΕΠ.Δ. 346,8,7. ἡδονὴ τῶν μυστηρίων τοῦ κόσμου τοῦ καινοῦ
384,45,9–10.

Ἡλί· Ο 80,4,2.

Ἡλίας· Ο 82,5,6. ΠΓ 202,2,9. ΠΕ 250,12,71. ΕΠ.Δ 416,75,8.

Ἡσαΐας· ΞΓ 30,27,3.

ἡσυχία· ΞΗ 62,4,5. ΟΘ 156,3,4έ. 158,6,1έ. 160,8,6. 162,10,9· 11,1. 164,13,7·

14,1έ. ΠΑ 184,22,9. 186,24,6έ. 188,25,6. ΠΓ 212,16,10. ΠΔ 214,1,14έ. ΠΕ 246,12,24. 252,13,12έ. 254,14,21. 258,17,2έ. 266,23,2. 268,23,29. 270,24,17. 272,24,28. 278,24,124. 280,24,136έ. 25,2. 292,30,51. ΠΣΤ 302,9,1· 10,6. 304,3,2έ· 4,5έ. 312,6,6έ· 7,16. 314,8,4. 316,10,11. 318,12,3έ. ΕΠ.Γ 324,1,5. 326,2,11· 3,2έ· 4,8. 328,6,1· 7,1. 330,7,12· 8,1. 332,12,2· 14,1. 336,18,3. ΕΠ.Δ 350,9,35. 352,13,3· 14,3. 354,14,8έ. 356,16,6. 358,18,4. 360,20,4. 364,26,1έ. 366,27,5. 392,54,5. 400,61,2.

Θ

θάνατος· ΟΓ 128,71,2. ΠΑ 176,12,2. ΠΓ 208,11,10.

θαυματουργία· Ο 80,4,13. 82,5,8. ΟΣΤ 144,3,1.

θέλημα· θέλημα τοῦ ἀτόνου τῆς σαρκός – θέλημα τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου ΞΘ 70,16,12· 17,2. 72,19,11. Ο 80,5,7. Π 168,3,5. ΠΑ 186,24,14. 192,29,8. ΠΓ 208,11,16. 210,14,2. ΠΔ 214,1,16. 216,1,19. ΠΕ 234,9,3. 236,10,7. 292,3,10. ΠΣΤ 306,15,7. ΕΠ.Α 308,1,3. 318,11,10. ΕΠ.Δ 370,32,3. 418,77,14.

θέλησις· ΠΔ 214,1,11έ.

Θεόδωρος· ΠΕ 288,30,1.

Θεόδωρος, ἀββᾶς· ΕΠ.Α 310,5,2.

θεότης· ΠΓ 202,5,5.

θεσμοθεσία· Ο 80,5,1.

Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας· ΕΠ.Α 312,7,1.

θεωρία· θεωρία νοητή ἐστὶ γνῶσις φυσική, ἢ ἐνωθεῖσα τῇ καταστάσει τῆς φύσεως, ἣτις καλεῖται φῶς ΞΘ 64,2,1–2. 66,10,6· 11,1. ΟΑ 88,3,11. ΟΓ 122,55,1έέ. οὐσιώδης θεωρία ΠΔ 214,1,8. 220,7,4· 8,2έ. 222,9,1. ΠΕ 278,24,125. ΕΠ.Δ 374,38,5. θεωρία τῶν μυστηρίων τῆς ἀγίας τριάδος 382,43,7–8. θεωρία τοῦ πνεύματος 384,45,11. θεωρία μυστική 386,47,4. θεωρία τῶν μυστηρίων – θεωρία πνευματική 388,49,12–14· 50,3. θεωρία τῶν φύσεων 390,51,5. θεωρία μυστική 392,54,2. θεωρία τῶν θείων μυστηρίων 54,4–5. θεωρία μυστική 394,56,1. 396,56,22. ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ νοῦς θεωρία θεία ἐστὶν 57,1–2. ἡ θεωρία ἢ προτέρα τῆς ἀγίας τριάδος – πνευματικὴ θεωρία 58,1–3. 398,59,2. 60,2έ. 400,60,7έ. 402,62,11· 64,1έ. 404,64,11έ· 65,2. θεωρία τῆς ἀποκαλύψεως τῶν μυστηρίων 404,66,2–3. 406,67,4έ. πνευματικαὶ θεωρίαι 408,67,14· 69,2έ. 410,70,11έ. 414,74,1. 418,79,3.

θλίψις· ΞΗ 60,2,5. ΟΑ 84,1,13. 86,5,3. 90,7,5έ. 92,8,3έ. ΟΓ 126,67,2. ΟΔ 132,2,9. ΟΗ 150,1,14. 154,7,10. Π 166,3,4. 170,6,2. ΠΑ 176,11,8. 180,17,7. ΠΒ 198,5,9. ἡ καρδία διὰ πολλῶν θλίψεων καὶ στερήσεων καὶ μακαρισμοῦ τῆς κοινωνίας τῆς μετὰ τῶν κατὰ κόσμον κοσμικῶν πάντων καὶ τῆς τούτων ἀπονεκρώσεως καθαίρεται ΠΓ 212,17,1–3. ἡ καθαρότης ἢ γενομένη διὰ πολλῶν θλίψεων... 18,3–6. ΠΕ 230,5,2. 232,6,4. 234,9,15.

236,10,7έ. 238,10,34. ΠΕ 260,18,18. 294,31,14. ΠΣΤ 300,7,6· 9,4. ΕΠ.Γ
326,2,14. ΕΠ.Δ 366,26,16. 372,34,12. 376,38,18. 394,55,6. 402,63,9.
412,72,4. 412,73,5έ. 414,73,17. 418,78,5.

Θρόνοι· ΞΖ 56,10,3· 11,2.

θυμός· ΠΑ 190,28,6. ΠΓ 202,3,2· 4,4.

θυσιαστήριον· Ο 80,5,4.

I

Ίεζεκιήλ· Ο 80,5,2. ΕΠ.Δ. 344,5,13.

Ίερεμίας· ΠΑ 182,19,9.

Ίερουσαλήμ· Ο 80,3,3. 82,5,12. ΕΠ.Δ. 344,5,11έ.

ιερωσύνη· ΞΘ 74,20,1–2. Ο 80,4,3.

ιλαρότης· ΟΕ 142,5,1. ΠΕ 246,12,35.

Ίορδάνης· ΠΕ 248,12,45.

Ίουδαίος,–οι· ΠΣΤ 300,5,6. ΕΠ.Δ. 344,5,9. 372,34,12.

Ίουλιανός· ΕΠ.Δ 412,72,4.

Ίσραήλ· Ο 78,3,10.

Ίωάννης ὁ Βαπτιστής· Ο 78,3,13. 82,5,10.

Ίωάννης (ὁ Εὐαγγελιστής)· ΟΒ 100,8,6. ΟΓ 128,69,2.

Ίωάννης ὁ Θηβαῖος· ΟΘ 160,8,3.

Ίωάννης ὁ τῆς Θηβαΐδος ΕΠ.Δ. 358,18,1.

K

κάθαρσις· ΕΠ.Δ 390,52,10. 416,77,7. 418,77,15έ.

καθαρότης· καθαρότης ἐστὶ τὸ τηλαυγὲς τοῦ νοητοῦ ἀέρος ΞΘ 64,6,1. 66,10,2.
68,11,12. ΟΑ 88,3,8. ΟΕ 142,5,3. ΟΣΤ 146,7,4. ΠΑ 172,1,2· 3,1. ΠΓ
204,8,3. 208,13,1. 210,16,1έ. 212,16,13· 17,5· 18,1έ. ΠΕ 252,13,24.
254,14,5. 256,15,7. 264,19,20· 20,1έ· 21,1έ. 268,23,34έ. 282,26,4έ. καθα-
ρότης τῆς πολιτείας 294,31,16. καθαρότης τῆς ψυχῆς ΠΣΤ 298,3,1· 4,4έ.
300,7,2. 302,8,1. ΕΠ.Γ 336,18,14. ΕΠ.Δ 342,5,6. 344,6,1. καθαρότης καρ-
δίας 350,8,13· 9,5. 368,29,3έ. 370,31,1. 374,38,4. 376,39,5. 378,40,3.
382,44,7. 386,47,1έ. 388,49,5· 50,1. 404,64,15. ,65,4. 412,72,8.

Κάιν· Ο 78,3,3.

κακία· ΞΗ 62,5,2. ΟΑ 90,7,2. ΟΓ 106,11,1· 12,2. 108,18,2. 126,66,6. 128,6,5.
ΠΕ 244,11,94. 254,14,10. ΕΠ.Δ. 340,3,6. 342,5,1. ΕΠ.Δ. 378,4,8–9.
380,41,13έ. 386,48,4έ. 394,56,20.

κακοπάθεια· ΞΘ 72,18,3. ΟΔ 134,5,6. ΠΕ 292,31,12.

καρτερία· ΠΑ 174,7,5. ΕΠ.Γ. 332,14,7.

κατάνυξις· ΟΓ 128,68,2. ΠΕ 246,12,32. 256,15,27. ΕΠ.Δ. 418,78,5.

κατάπαυσις· ΟΔ 134,5,6.

καταφρόνησις· ΟΑ 84,1,7. 86,3,2. ΠΑ 190,28,3.

κατήφεια· ΕΠ.Δ 420,79,15.

καύχησις· ΠΣΤ 300,5,10. ΕΠ.Δ 372,35,5. 374,35,8.

κενοδοξία· ΞΓ 24,22,2. ΟΓ 116,43,3. 118,44,4. ΠΓ 202,4,5. ΕΠ.Δ. 352,12,5. 410,7,3.

κήρυγμα· ΕΠ.Δ 372,35,3.

κίνδυνος· Π 166,3,4. ΠΕ 238,10,34. 260,18,16. ΕΠΓ 328,4,9.

κλαυθμός· ΠΕ 266,23,9ε. 268,23,31. 270,23,60. 418,78,6.

κόρος· κόρος τῶν πολλῶν ἐπιθυμεῖ ΞΘ 72,18,15.

κόσμος· ΠΕ 232,8,1. ὁ κόσμος πόρνη ἐστίν, ἥτις τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ κάλλους αὐτῆς ἔλκει τοὺς ὀρῶντας εἰς τὸν πόθον αὐτῆς 3-4.

Κυριακή· ἡ Κυριακή μυστήριον ἐστὶ τῆς γνώσεως τῆς ἀληθείας ΟΔ 130,1,1.

Κυριότητες· ΞΖ 54,8,3. 56,10,5. 11,3.

Λ

λαγνεΐα· Ο 78,3,2.

λύπη· ΞΓ 26,24,6. ΟΑ 90,7,25. 94,12,2. ΠΑ 178,12,14. ΠΔ 224,13,5. ΕΠ.Δ. 418,78,5.

λογισμός· λογισμοὶ αἰσχροτήτος ΞΘ 70,15,5. ἀηδεῖς λογισμοὶ 72,19,3. ψιλοὶ λογισμοὶ 74,20,3. λογισμοὶ φόβου ΟΑ 86,2,10ε. ΠΒ 194,2,6. ΠΓ 208,13,9. 210,14,1ε. 15,7. 218,5,7. ΠΕ 252,13,3ε. λογισμοὶ μάτιασι 266,23,4ε. 268,23,25. λογισμὸς τῆς ὑπερηφανίας 286,29,2-3. ΕΠ.Γ 332,11,6. ψευδεῖς λογισμοὶ ΕΠ.Δ. 364,24,17.

λόγος· οἱ λόγοι ὄργανόν εἰσι τούτου τοῦ κόσμου ΕΠ.Γ. 332,15,1-2.

Μ

Μακάριος, ἀββᾶς· ΕΠ.Α 314,7,20. ΕΠ.Δ. 358,19,1.

μακαριότης· ΠΕ 236,10,16. μακαριότης τῶν μυστηρίων τῆς θεωρίας τῆς μετὰ τὴν κάθαρσιν ΕΠ.Δ 416,77,6.

μακροθυμία· ΕΠ.Δ 372,34,6.

Μαλπᾶς· ΕΠ.Δ. 410,72,1. 412,73,1.

Μάνης· ΕΠ.Δ 408, 67,17.

Μαρκίων· ΕΠ.Δ. 408,67,16.

Μάρκος· ΠΑ 184,22,1.

ματαιολογία· ΟΖ 150,4,3-4.

μεγαλοπρέπεια· ΕΠ.Δ 420,80,3.

μεγαλωσύνη· ΠΕ 272,24,21. ΕΠ.Δ. 352,13,2.

μέθη· ΟΑ 94,12,6.

μέρμυρα· ΟΑ 84,1,12. 86,3,8. ΟΓ 106,8,3. 116,41,1. 126,65,6. ΟΗ 150,1,10. 152,2,5. ΟΘ 156,3,4. 158,5,2. 6,5. 162,9,10. 164,11,9. Π 168,4,3. ΠΑ 172,4,4. 188,25,15. 26,1. ΠΒ 194,1,1. ΠΕ 276,24,97. ΕΠ.Δ. 354,14,9. 356,17,2. 362,22,10.

μεσιτεία: ΠΔ 218,6,2έ. 222,9,9έ.

μεταμέλεια: ΠΔ 226, 13,14.

μετάνοια: Ο 76,1,3. 82,5,1έ. ΟΒ 96,4,1έ. 98,4,4έ. 102,11,5έ. 12,1έ. ΟΕ 140,2,1.
ΠΑ 172,2,1. 5,1. ΕΠ.Δ. 376,38,10. 418,78,4. 418,79,5.

μετεωρισμός: ΞΒ 14,8,9. ΞΗ 60,3,2. 62,3,5. ΟΑ 90,6,11. 92,10,6. ΟΓ 124,61,1έ.
ΟΗ 152,2,9. ΠΕ 252,1,21. 278,24,126. ΕΠ.Δ. 390,52,3.

μικροψυχία: ΞΓ 26,24,5.

μίσος: ΠΑ 190,28,9. ΠΕ 244,12,7.

μνήμη: μνήμη Θεοῦ ΠΕ 284,26,30. 28,3.

μοιχεία: Ο 78,13,20.

μυκτηρισμός: ΕΠ.Α. 308,2,2.

μυστήριον: κρυπτά μυστήρια ΞΕ 34,33,11-12. μυστήρια πνευματικά 34,4-5. μυστήρια τοῦ πνεύματος 35,8. μυστήρια ἄρρητα 42,42,11. Ο 82,5,12. ΟΒ 96,11,1. μυστήρια τοῦ σαββάτου ἐν παραβολῇ δέχονται οἱ ἀγωνισταὶ 2,1-3. 132,2,6έ. 134,6,1έ. μυστήρια τῆς σωφροσύνης ΠΑ 190,28,11. ΠΔ 222,9,3έ. 10,3έ. 224,11,2. ΠΕ 230,4,8. ΕΠ.Γ 332,15,1. 334,16,3έ. μυστήρια τῆς γνώσεως τοῦ πνεύματος - μυστήρια τῆς ἁγίας Τριάδος ΕΠ.Δ 382,43,5-8. μυστήρια τοῦ κόσμου τοῦ πνεύματος 44,4-5 κρυπτά μυστήρια τοῦ πνεύματος 384,45,12, ἡδονὴ τῶν μυστηρίων τοῦ κόσμου τοῦ καινοῦ 9-10. 386,47,8έ. 388,49,1. θεωρία τῶν μυστηρίων 12. 50,1έ. μυστήριον τῆς πίστεως 390,53,1. μυστήρια τοῦ πνεύματος 10. 394,56,7. 398,58,14. μυστήρια τῶν ἀποκαλύψεων τῶν ἀποκρύφων 406,66,13. μυστήρια τῆς ἀποκαλύψεως 67,2-3. 412,72,10. 414,74,3. 416,77,6.

μωρία: ΠΣΤ 300,5,2έ.

Μωϋσῆς: ΞΓ 30,27,2. ΠΑ 176,11,4. ΠΓ 202,2,11. ΕΠ.Δ 396,58,8.

N

νέκρωσις: ΞΕ 38,37,11. ΟΓ 124,57,1. 60,2. ἡ ἀνάστασις τῶν αἰσθήσεων ἐστὶν ἡ νέκρωσις τῆς καρδίας 126,63,2-3. ΟΗ 154,4,7.

νηπιοφροσύνη: ΕΠ.Δ 416,75,9.

νηστεία: ΞΒ 22,17,1. ΞΔ 32,31,5. ΠΓ 212,16,10. ΠΕ 244,12,6. 246,12,9έ. 248,12,38. 250,12,70έ. 252,12,93. ΕΠ.Δ 386,48,9.

Νιτρία: ΞΖ 52,6,8.

νομοθεσία: Ο 76,1,7.

νόμος: νόμος τοῦ Θεοῦ ΠΕ 250,12,71.

Νῶε: Ο 78,3,1.

Ξ

ξενιτεία: ΠΑ 176,10,6.

ξύλον: ξύλον τῆς γνώσεως ΞΓ 28,25,1-2. τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐστὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ΟΒ 98,6,1.

Ο

όδύνη· ΠΕ 234,9,2.

οΐησις· ΞΕ 40,40,7. ΟΓ 106,6,9. ΠΑ 186,24,2. ΠΣΤ 304,10,14. ΕΠ.Δ 364,17. 366,26,10. 400,62,5. 450,70,8. 414,73,18.

οικονομία· ΞΕ 40,40,2-3. ΟΑ 84,1,18. 86,2,16. ΟΔ 134,6,2. ΠΔ 218,5,10. 222,10,2. ΠΕ 276,24,82. ΕΠ.Δ. 388,49,1· 50,5, 404,65,9.

οϊκτιρμός,-οί· ΠΕ 288,30,6-7.

όμονοια· ΟΗ 152,3,4.

όνειδισμός· ΠΕ 238,11,20.

όνειδος· Π 166,3,1. ΕΠ.Α 308,2,2.

δρασις· ἡ πνευματικὴ δρασις τὸ φῶς ἐστὶ τῆς κινήσεως ΞΖ 50,3,3-4. ΠΕ 260,18,1. 262,19,1έ.

δργή· Ο 80,4,2έ. ΟΓ 108,17,3.

Ουαλεντίνος· ΕΠ.Δ 408,67,16.

Όφνί· Ο 80,4,4.

Π

πάθημα· παθήματα τοῦ Χριστοῦ ΕΠ.Δ 376,38,18.

πάθος· ΞΕ 34,33,8. ΞΗ 60,1,7· 3,1. 62,4,3έ. πάθη εἰσὶ καθάπερ οὐσία τις σκληρά, ἅπερ περιτεύουσι μεταξύ τοῦ φωτός καὶ τῆς θεωρίας ΞΘ 64,5,1-2. ΟΓ 118,44,6. 124,61,3έ. ΟΔ 132,2,9. 134,6,7. ΠΑ 184,21,2έ. 186,23,2έ. ΠΒ 196,3,1έ. πάθη ψυχικά καὶ σωματικά 3-4. 198,4,9· 5,2. πάθη ψυχικά ΠΓ 200,2,1. 202,3,3. τὰ πάθη τὰ σωματικά φυσικῶς λέγεται τῷ σώματι ἢ κατὰ συμβεβηκός καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ... 204,7,1-3· 8,4· 9,1. 206,9,11. σωματικά πάθη 206,10,1· 11,6. 210,14,7· 15,2. ΠΕ 252,13,3έ. 270,23,54. 270,24,3έ. 274,24,48. 286,29,19έ. 288,29,33· 30,8. ΠΣΤ 296,1,2· 2,3έ. 302,8,2. πάθος τῆς πορνείας 304,11,4. ΕΠ.Β 320,2,5. 322,3,5. ΕΠ.Δ 340,3,12. 344,7,10. 350,10,19έ. 352,12,1έ. πάθος τῆς πορνείας 366,26,14· 29,5έ. 374,36,9. 376,35,11. 378,39,15. 380,41,7· 42,10. 382,44,3έ. 386,48,4. 388,48,13. 412,72,9έ. 414,74,17. 416,76,6· 77,1έ. 418,79,5.

παιδεία· ΟΓ 106,6,3. 108,16,1.

πανουργία· ΞΓ 28,24,15· 25,6. ΕΠ.Δ 346,7,12.

παράδεισος· παράδεισός ἐστιν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἐν ἧ ἡ τρυφή πάντων τῶν μακαρισμῶν ΟΒ 98,5,1. ΕΠ.Δ 408,68,10.

παράκλησις· ΟΑ 92,8,4. ΟΓ 124,62,2. Π 168,4,3. ΠΕ 260,18,18έ. 262,18,3έ. 264,19,19. 268,23,46έ. ΕΠ.Γ 328,4,19.

Παράκλητος· ΕΠ.Δ 392,53,5. 404,65,10. 414,74,4.

παραφρόνησις· ΕΠ.Δ 402,62,11.

παρθενία· ΠΕ 246,12,21.

παρηρησία· ΟΘ 154,1,2. ΕΠ.Δ. 366,29,5· 30,1έ. 376,39,10. 386,46,16.

Παῦλος· ΞΓ 30,27,3. ΟΘ 162,10,1έ. ΠΑ 176,11,6. ΠΕ 238,11,17. ΠΣΤ 300,5,1έ. ΕΠ.Δ 346,7,18. 374,35,9έ. 376,38,17. 384,45,12. 386,47,7. 394,55,4.

- 396,57,3· 58,4. 398,58,19. 404,65,10. 410,70,10. 416,77,4.
 πειρασμός· ΟΑ 88,4,11· 6,5έ. 90,7,12έ. 92,8,7· 9,1έ. ΟΓ 104,1,3· 3,3. Π 170,6,2.
 ΠΑ 190,28,9. ΠΕ 230,6,2.
 πενθεῖν· ΠΕ 270,23,55.
 πένθος· ΠΕ 266,23,14. 268,23,44έ.
 πεποίθησις· ΠΕ 250,12,69.
 περισπασμός· ΠΕ 244,12,1. 252,13,20έ. 270,24,8. ΕΠ.Δ 350,10,15.
 περιφρόνησις· ΕΠ.Δ 370,32,13.
 Πέτρος· ΞΓ 30,27,3. Ο 82,5,10.
 πίστις· ΞΒ 8,1,2έ· 2,1. 10,2,15. πίστις λύσις (ἐστὶν) ἐν πᾶσι τοῖς ἑαυτοῖς τῶν νόμων τῆς γνώσεως, οὐχὶ τῆς πνευματικῆς 10,3,1–2. ἡ πίστις φρόνημα ἐν καθαρὸν καὶ ἀπλοῦν ἐπιζητεῖ τὸ ἀπέχον ἀπὸ πάσης πανουργίας 10,4,3. ὁ οἶκος τῆς πίστεως ἔννοια νηπιώδης ἐστὶ καὶ καρδία ἀπλῆ 10,4,5–6. ἡ πίστις ὑπὲρ τὴν φύσιν ἐνεργεῖ τὴν ἑαυτῆς ὁδοιπορίαν 12,5,2. τῇ πίστει ἐλπίς (ἐξακολουθεῖ) 12,6,1. ἡ πίστις ἐν ἐξουσίᾳ διαβαίνει 14,7,2. ἡ πίστις ὑπεράνω τῆς φύσεως διαβαίνει 14,8,2. τοὺς τῆς πίστεως θησαυροὺς ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ οὐ χωροῦσιν 14,8,13. ὁ τῇ ἐλπίδι τῆς πίστεως τῇ καρδίᾳ ἐρηρισμένος καὶ ὅτε οὐδὲν ἔχει, τῇ πίστει πάντα κατέχει 14,8,14–16· 8,15. ὁ ἐν πίστει προσευχόμενος ἐν τρόποις χρῆται καὶ ἀναστρέφεται 16,9,5. ἰσχύς τῆς δυνάμεως τῆς πίστεως 18,11,2· 12,6έ. ἡδύτης τῆς πίστεως 20,14,1. ἡ πίστις ὑψηλοτέρα ἐστὶ (τῆς γνώσεως) 20,15,1. ἡ πίστις καὶ ἡ ἐργασία αὐτῆς ὑψηλοτέρα ἐστὶ τῆς γνώσεως 20,16,1–2. ἡ πίστις ὡς ἐν ὀφθαλμοῖς δεικνύει ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν τῆς τελεότητος καὶ ἐν τῇ πίστει ἡμῶν μανθάνομεν ἐκεῖνα τὰ ἀκατάληπτα 22,16,10–13. ἡ πολιτεία τῆς πίστεως ὑπὲρ τὴν ἀρετὴν ἐστίν... 22,18,1. ΞΓ 26,22,8. 28,24,14. ἡ πίστις τῇ χάριτι λογίζεται τὰ ἔργα αὐτῆς 26,1. 30,30,3. ὅταν ἡ γνῶσις ὑψωθῇ ἐκ τῶν γηϊνῶν... ἡ πίστις καταπίνει ταύτην τὴν γνῶσιν καὶ στρέφεται καὶ τίκτει αὐτὴν ἐξ ἀρχῆς ΞΕ 34,33,5–13. ἡ ἐργασία τῆς πίστεως οὐκ ἐν τοῖς ἔργοις ἐνεργεῖται, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐννοίαις ταῖς πνευματικαῖς ... ἡ γὰρ πίστις λεπτοτέρα τῆς γνώσεως 39,2–5 (οἱ ἅγιοι) ἐν τῇ δυνάμει τῆς πίστεως διάγουσιν ἐν τῇ τρυφῇ τῆς πολιτείας ἐκείνης τῆς ὑπὲρ φύσιν 40,39,7–8. πίστιν λέγομεν οὐκ ἐν ᾗ πιστεύει τις ... ἀλλὰ τὴν πίστιν τὴν ἐκ τοῦ φωτὸς τῆς χάριτος ἀνατέλλουσιν ἐν τῇ ψυχῇ 40,1–5· 41,6· 42,2έ. ἡ δευτέρα (γνῶσις) ἐκ τῆς ἀγαθῆς πολιτείας καὶ τῆς πίστεως τῆς πολιτείας ἐγγίνεται, ἡ δὲ τρίτη τῇ πίστει καὶ μόνῃ κεκλήρωται 46,3,1–4. ἡ πίστις ἡ θύρα ἐστὶ τῶν μυστηρίων ΟΒ 96,1,1· 3,3. 98,4,10. ΟΓ 114,36,3. ΟΣΤ 144,2,10. ΠΑ 182,18,3. ΕΠ.Δ. 380,42,6. θερμότης τῆς πίστεως 384,45,12. 392,52,12έ. 394,56,8. 404,65,3έ. 418,78,3έ.
 πλάνη· ΠΕ 292,30,63. πλάνη τῶν δαιμόνων ΠΣΤ 304,10,14. ΕΠ.Α 366,26,10. 396,56,21.
 πλημμέλεια· ΠΕ 230,4,4.

πλημμέλημα· ΟΑ 90,7,10. ΕΠ.Δ. 372,34,2.

πλούτος· ΞΓ 24,22,2.

πόθος· πόθος τῶν θείων ΕΠ.Δ. 382,43,4.

πολυθεΐα· ΕΠ.Δ 402,62,9.

πορνεία· ΞΘ 70,17,8. Ο 78,3,8. ΟΓ 106,7,3. ΠΕ 246,12,15. πάθος τῆς πορνείας ΠΣΤ 304,11,4. ΕΠΔ 352,12,6. 366,26,14.

προαίρεσις· ΠΕ 242,11,61.

πρόνοια· πρόνοια τοῦ Θεοῦ ΞΒ 10,2,6. πατρικὴ πρόνοια 10,2,5. πρόνοια τοῦ Θεοῦ ΞΓ 26,23,4. μυστικὴ πρόνοια 28,24,17. πρόνοια τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ ΞΖ 54,9,3. ΟΒ 96,2,3. ΠΒ 196,2,9. 262,18,7. ΠΕ 276,24,82. πρόνοια τοῦ Θεοῦ 286,29,16. 288,29,38· 30,9. ΕΠ.Α 318,12,3. ΕΠ.Δ 338,1,8. 370,31,11.

προσδοκία· ΕΠ.Δ 374,38,6έ.

προσευχὴ· ΞΒ 16,8,16. ΞΖ 52,6,6. ΞΘ 68,14,4. ΟΑ 92,10,3. ΟΓ 120,52,1. ΟΔ 132,4,3. 134,5,9. ΟΣΤ 146,6,5έ. ΟΖ 148,2,3έ. ΟΘ 158,3,6· 6,15. 160,8,6έ. 162,11,8. ΠΕ 246,12,23. 280,25,4έ. πνευματικὴ προσευχὴ 282,26,1έ. ΕΠ.Γ 328,4,21· 7,3. ΕΠΔ 344,6,8. 366,30,2. 376,39,10. 386,46,16. 388,49,6.

προσκύνησις· ΕΠ.Δ 414,74,8.

προφητεία· ΟΘ 160,8,4.

πτωχεία· ΟΒ 102,10,5. ΠΑ 176,10,6. 188,25,9.

Ρ

ραθυμία· ΟΔ 136,7,7. ΕΠ.Α. 318,12,1.

Σ

Σαβᾶς· ΕΠ.Δ 412,72,5.

Σαμψών· Ο 78,3,11.

Σαοῦλ (Παῦλος)· ΕΠ.Δ 406,66,9.

Σεραφίμ· ΞΖ 56,10,5έ· 11,6.

Σισώης· ΠΕ 264,22,4.

σιωπὴ· ΠΑ 192,29,14. ΠΕ 278,24,117. ἡ σιωπὴ μυστήριόν ἐστι τοῦ αἰῶνος τοῦ μέλλοντος ΕΠ.Γ. 332,15,1. 334,15,4. ΕΠ.Δ 360,20,3.

σκότωσις· ΟΓ 118,48,1. 120,48,4έ· 49,3. 126,66,4. 128,68,6.

Σόδομα· Ο 78,3,5.

σοφία τοῦ Θεοῦ· ΞΖ 54,9,3· 56,10,9. ΟΒ 96,2,3. ΟΘ 160,9,3. ΔΕ 228,1,3· 2,2έ. ὅτι ἡ σοφία αὐτός ἐστιν ὁ Θεός 2,9. 230,3,3. ΠΕ 254,14,22έ.

σταυρός· ΟΕ 140,2,3. ΠΑ 176,12,2. 178,12,15. ΠΕ 236,10,2έ. 238,11,18. ΠΣΤ 300,5,2έ. δύναμις τοῦ σταυροῦ 300,5,12–13. ΕΠ.Δ 344,7,8. 418. 78,8.

στενοχωρία· ΕΠ.Δ. 364,25,2.

Στόριον, ὄρος· ΕΠ.Δ 416,75,6.

σύγχυσις· σύγχυσις τῶν λογισμῶν ΠΑ 188,25,14· 27,1.
 συγχώρησις· ΠΔ 226,14,6. 374,37,5.
 συμβεβηκός· ΠΓ 204,6,6έέ.
 συμπάθεια· ΟΓ 108,15,1.
 συμφορά· ΟΑ 92,8,8.
 συνεργία· ΞΒ 8,2,2.
 σύνεσις· ΠΔ 216,4,3.
 σωτηρία· Ο 78,3,20. ΕΠ.Β 320,1,7. ΕΠ.Δ 338,1,8. 412,72,9.
 σωφροσύνη· ΞΘ 68,15,1· 16,6· 17,3. 72,18,1. ΟΑ 94,11,4. ΠΑ 190,28,2έ. ΠΕ
 246,12,13έ. ΠΣΤ 304,11,3. ΕΠ.Δ 366,26,13.

Τ

ταλαιπωρία· ΠΕ 292,31,12.
 ταπεινοφροσύνη· ΞΒ 22,17,3. ΟΓ 108,20,2. 120,51,1. ΠΑ 190,28,1.
 ταπείνωσις· ΞΓ 30,27,1. ΞΕ 38,38,7. ΟΓ 104,2,2. 106,6,1. ΠΑ 172,4,1. 174,9,1.
 176,10,7. 186,24,1. 188,26,8. ΠΕ 292,31,14. ΠΣΤ 304,12,2. ΕΠ.Δ.
 366,27,2. 370,32,12. 374,37,3. 408,68,6. 412,73,13. 414,74,2.
 ταραχή· ΟΣΤ 146,7,6. ΟΗ 150,1,10. ΟΘ 164,11,9· 14,2. ΠΒ 194,2,3. ΠΕ
 252,13,13. ΕΠ.Δ 354,14,9. 356,17,2.
 τελειότης· ΞΘ 68,11,8. 74,20,4. ΠΑ 172,1,1έ· 4,1. 176,11,1. 178,13,1. ΠΕ
 274,24,60. 280,25,3. 284,27,1· 28,10. ΠΣΤ 302,10,9. ΕΠ.Δ 360,21,4.
 364,26,5. 378,41,2.
 τελείωσις· ΞΕ 38,37,10. τελείωσις τῶν μυστηρίων 42,42,9. ΞΗ 62,3,6. ΟΓ
 118,47,6. 284,26,14.
 τιμωρία· ΟΑ 90,7,4. ΕΠ.Δ 418,78,12.
 τρυφή· ΟΒ 98,5,1. ΟΓ 128,67,4. ΠΔ 226,13,15. ΠΕ 238,11,5έ. 268,23,38. ΕΠ.Γ
 328,7,9. 330,10,1.

Υ

ὕβρις· Π 166,3,2. ΠΑ 178,12,14.
 υἰοθεσία· κατὰ τοὺς λαμβάνοντας τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας ἐν μυστηρίῳ τῆς
 ἐλευθερίας ΞΕ 38,38,4–5.
 ὑπερηφανία· ΞΓ 28,25,8. ΟΓ 120,51,6. ΟΣΤ 144,3,5. ΠΕ 290,30,33. ὑπερηφανία
 δαίμονος ΠΣΤ 304,11,2. ΕΠ.Δ 366,26,12. 370,31,3. 374,38,8. 376,38,14.
 ὑπομονή· ΟΓ 124,62,1έ. ΠΑ 190,28,8έ. ΠΕ 244,11,99. 268,23,30. 270,24,139.
 ΠΣΤ 300,7,6. ΕΠ.Δ 366,30,5. 374,37,2. 384,45,13. 386,48,9.
 ὑπόστασις· ΠΔ 214,1,7. ΕΠ.Δ. 396,58,6. 398,58,13. 402,63,5.

Φ

φιλανθρωπία· ΠΑ 178,13,3. ΠΔ 226,14,12. ΠΣΤ 306,15,9. ΕΠ.Δ 362,22,9.
 φιλαργυρία· Ο 78,3,4.

- φιλαυτία· ΟΑ 86,3,1.
 φιλοδοξία· ΕΠ.Δ 412,73,3.
 φιλοσοφία· ΕΠ.Δ 338,1,10.
 Φινεές Ο 804,5.
 φθόνος· ΟΓ 106,13,3. ΠΓ 202,4,5.
 φθορά· ΠΕ 276,24,102. ΕΠ.Δ 346,7,19. 420,79,11.
 φόβος· ΞΒ 16,9,6· 10,1. 20,14,5. φόβος δαιμόνων ΞΓ 26,24,6. φόβος τοῦ θανάτου 24,9. φόβος τῶν παθῶν 10. φόβος τῆς ἀπογνώσεως Ο 76,2,2. ΟΑ 86,2,10έ. 94,11,3. ΟΒ 98,4,10. οὐ δύναται τις πειράσαι χωρὶς φόβον πρὸς τὴν ἀγάπην 102,11,3. ὁ φόβος ἐν τῷ πλοίῳ τῆς μετανοίας καθίζει ἡμᾶς καὶ διαβιβάζει ἡμᾶς τὴν θάλασσαν τοῦ βίου τὴν ὀζομένην καὶ πρὸς τὸν λιμένα τὸν θεῖον, ὃς ἐστὶν ἡ ἀγάπη, ὀδηγεῖ ἡμᾶς 12,1-3. 112,28,1έ. 120,48,6. ΟΕ 140,2,3. ΕΠ.Δ 346,8,5. φόβος Θεοῦ 380,41,17. 392,59,18· 53,1. 394,55,3. 408,68,6.
 φρόνημα· ΕΠ.Δ. 346,7,23.
 φύσις· φύσεις εἰσὶ τινὰ ὄντα μετὰ τῶν διακριτικῶν τῶν ἐκ τοῦ φωτὸς εἰς θεωρίαν ΞΘ 64,4,1-2.
 φυσίωσις· ΞΓ 28,25,8.
 φῶς· φῶς τῆς πίστεως ΞΒ 10,2,11. φῶς τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ΞΓ 30,29,5. τὸ φῶς τῆς ἀγάπης ΕΠ.Δ 400,61,3.

X

- χαμευνία· ΞΘ 72,18,2.
 χάρις· ΟΒ 96,4,1έ. ΟΓ 104,1,1. 106,5,3. ΠΕ 250,12,74. ΠΣΤ 298,2,22. 306,25,9. ΕΠ.Γ 330,9,9.
 χάρισμα· ΟΒ 98,4,4. ΟΓ 104,2,1. 122,53,1. ΟΘ 156,3,14. ΠΕ 290,30,27έ. ΠΣΤ 302,8,1. ΕΠ.Δ 396,58,60. τὸ χάρισμα τῶν ἀποκαλύψεων τῆς θεωρίας τοῦ νοῦς 404,65,1-2.
 χαυνότης· ΠΕ 246,12,14.
 χαύνωσις· ΠΕ 234,9,17. 238,11,5. 240,11,31. 250,12,77.
 Χερουβίμ· ΞΖ 56,10,5· 11,6.
 χλευασμός· Π 166,3,2.
 Χριστιανισμός· ΠΕ 246,12,22.
 Χριστιανός,-οί· ΕΠ.Δ. 378,40,5.

Ψ

- ψυχή· ΞΒ 8,1,1· 2,1.

Ω

- Ὠριγένης· ΕΠ.Δ 408,67,15.
 Ὠσηέ· ΠΓ 202,2,8.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ	8-421
ΛΟΓΟΣ ΞΒ', ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΤΡΟΠΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΥΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΟΗΜΑΤΩΝ ΑΥΤΩΝ. ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΤΟΥ ΜΥΣΤΙΚΟΥ, ΤΟΥ ΕΓΚΕΚΡΥΜΜΕΝΟΥ ΑΥΤΗΣ, ΚΑΙ ΠΟΣΟΝ ΔΙΑΦΕΡΕΙ Η ΓΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΤΟΥΤΟΥ ΕΝ ΤΟΙΣ ΤΡΟΠΟΙΣ ΑΥΤΗΣ ΤΗΣ ΑΠΛΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ.	8-25
ΛΟΓΟΣ ΞΓ', ΠΕΡΙ ΤΑΞΕΩΣ ΠΡΩΤΗΣ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ.	24-31
ΛΟΓΟΣ ΞΔ', ΠΕΡΙ ΤΑΞΕΩΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ.	32-33
ΛΟΓΟΣ ΞΕ', ΠΕΡΙ ΤΑΞΕΩΣ ΤΡΙΤΗΣ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ, ΗΤΙΣ ΕΣΤΙ ΤΑΞΙΣ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ.	34-37
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ.	36-43
ΛΟΓΟΣ ΞΣ', ΠΕΡΙ ΑΛΛΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΩΝ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ.	44-47
ΛΟΓΟΣ ΞΖ', ΠΕΡΙ ΥΠΟΘΕΣΕΩΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΤΗΣ ΖΗΤΟΥΣΗΣ ΤΗΝ ΒΑΘΕΙΑΝ ΘΕΩΡΙΑΝ ΤΟΥ ΒΥΘΙΣΘΗΝΑΙ ΕΝ ΑΥΤΗΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΣΑΡΚΙΚΩΝ ΛΟΓΙΣΜΩΝ ΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.	48-59
ΛΟΓΟΣ ΞΗ', ΠΕΡΙ ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΣ ΛΕΠΤΟΤΕΡΑΣ.	60-63
ΛΟΓΟΣ ΞΘ', ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΟΙΑ ΕΣΤΙ ΧΡΕΙΑ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΟΥΤΩΝ	64-75
ΛΟΓΟΣ Ο', ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΛΟΓΩΝ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑΝ ΕΡΕΘΙΖΟΝΤΩΝ. ΟΤΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΣΘΕΝΕΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΕΡΡΕΘΗΣΑΝ, ΙΝΑ ΜΗ ΑΠΟΛΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΘΕΟΥ ΖΩΝΤΟΣ, ΚΑΙ ΟΤΙ ΟΥ ΔΕΙ ΠΡΟΣ ΑΦΟΡΜΗΝ ΤΟΥ ΑΜΑΡΤΑΝΕΙΝ ΕΚΛΑΜΒΑΝΕΙΝ ΑΥΤΟΥΣ.	76-83

ΛΟΓΟΣ ΟΑ', ΠΕΡΙ ΕΚΕΙΝΩΝ ΔΓ' ΩΝ ΚΤΗΣΑΣΘΑΙ ΤΙΣ ΔΥΝΑΤΑΙ ΤΗΝ ΑΛΛΟΙΩΣΙΝ ΤΩΝ ΚΡΥΠΤΩΝ ΝΟΗΜΑΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΑΛΛΟΙΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΞΩ.	84-95
ΛΟΓΟΣ ΟΒ', ΠΕΡΙΕΧΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΩΦΕΛΙΜΟΥΣ ΠΕΠΛΗΡΩΜΕΝΑΣ ΤΗΣ ΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ.	96-103
ΛΟΓΟΣ ΟΓ', ΠΕΡΙΕΧΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑΣ ΠΕΠΛΗΡΩΜΕΝΑΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ, ΑΣ ΕΝ ΤΗ ΑΓΑΠΗ ΕΛΑΛΗΣΕ ΤΟΙΣ ΕΝ ΤΑΠΕΙΝΩΣΙ ΑΚΟΥΟΥΣΙΝ ΑΥΤΟΥ.	104-129
ΛΟΓΟΣ ΟΔ', ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΟΛΗΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΚΑΙ ΣΑΒΒΑΤΟΝ ΘΕΩΡΙΑΣ.	130-137
ΛΟΓΟΣ ΟΕ', ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΑΓΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ, ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΑΝΟΣΙΩΝ ΛΟΓΩΝ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΑΥΜΑΣΤΗΣ ΔΙΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥΣ.	138-143
ΛΟΓΟΣ ΟΣ', ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ.	142-147
ΛΟΓΟΣ ΟΖ', ΠΕΡΙ ΕΤΕΡΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ.	146-151
ΛΟΓΟΣ ΟΗ', ΠΕΡΙ ΕΡΩΤΗΣΕΩΣ ΑΔΕΛΦΟΥ ΤΙΝΟΣ.	150-155
ΛΟΓΟΣ ΟΘ', ΠΕΡΙ ΜΕΜΨΕΩΣ ΑΔΕΛΦΟΥ ΤΙΝΟΣ.	154-165
ΛΟΓΟΣ Π', ΠΕΡΙΕΧΩΝ ΗΜΕΡΗΣΙΟΝ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΑΤΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΚΑΙ ΠΑΝΥ ΧΡΗΣΙΜΩΤΑΤΟΝ ΤΩΙ ΚΑΘΗΜΕΝΩΙ ΕΝ ΤΩΙ ΚΕΛΛΙΩΙ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΕΑΥΤΩΙ ΜΟΝΩΙ ΠΡΟΣΕΧΕΙΝ ΑΙΡΟΥΜΕΝΩΙ.	166-171
ΛΟΓΟΣ ΠΑ', ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΑΡΕΤΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ ΠΑΝΤΟΣ ΔΡΟΜΟΥ.	172-193
ΛΟΓΟΣ ΠΒ', ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΑΚΟΠΩΣ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ Η ΨΥΧΗ ΠΡΟΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΙΝ ΤΗΣ ΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ ΑΥΤΟΥ, ΕΑΝ ΗΣΥΧΑΣΗ ΑΠΟ ΤΕ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΡΙΜΝΩΝ ΤΩΝ ΒΙΩΤΙΚΩΝ. ΤΟΤΕ ΓΑΡ ΔΥΝΑΤΑΙ ΓΝΩΝΑΙ ΕΑΥΤΗΣ ΚΑΙ ΟΥΣ ΕΧΕΙ ΕΣΩΘΕΝ ΚΕΚΡΥΜΜΕΝΟΥΣ ΘΗΣΑΥΡΟΥΣ.	194-199
ΛΟΓΟΣ ΠΓ', ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ ΚΑΙ ΠΑΘΩΝ ΚΑΙ ΝΟΟΣ ΚΑΘΑΡΟΤΗΤΟΣ. ΚΑΤ' ΕΡΩΤΗΣΙΝ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΙΝ.	200-213
ΛΟΓΟΣ ΠΔ', ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΤΗΣ ΘΕΑΣ ΤΗΣ ΤΩΝ ΑΣΩΜΑΤΩΝ ΦΥΣΕΩΣ. ΚΑΤ' ΕΡΩΤΗΣΙΝ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΙΝ.	214-227
ΛΟΓΟΣ ΠΕ', ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ. ΚΑΤ' ΕΡΩΤΗΣΙΝ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΙΝ.	228-295
ΛΟΓΟΣ ΠΣ', ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ. ΚΑΤ' ΕΡΩΤΗΣΙΝ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΙΝ.	296-307
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α', ΓΡΑΦΕΙΣΑ ΠΡΟΣ ΤΙΝΑ ΑΔΕΛΦΟΝ ΑΓΑΠΩΝΤΑ ΤΗΝ ΗΣΥΧΙΑΝ.	308-319

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β', ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΔΕΛΦΟΝ ΦΥΣΙΚΟΝ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ, ΠΡΟΤΡΕΠΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΝΤΑ ΕΝ ΓΡΑΜΜΑΣΙΝ ΕΝΔΗΜΗΣΑΙ ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΝ, ΟΙΚΟΥΝΤΑ ΕΝ ΤΩ ΚΟΣΜΩ ΚΑΙ ΔΙΨΩΝΤΑ ΘΕΑΣΑΣΘΑΙ ΑΥΤΟΝ.

320—323

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ', ΣΤΑΛΕΙΣΑ ΠΡΟΣ ΤΙΝΑ ΑΓΑΠΗΤΟΝ ΑΥΤΟΥ. ΔΙΔΑΣΚΕΙ ΔΕ ΕΝ ΑΥΤΗΙ ΤΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΗΣΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΠΩΣ ΠΟΛΛΟΙ ΔΙΑ ΤΟ ΜΗ ΓΙΝΩΣΚΕΙΝ ΑΥΤΑ ΑΜΕΛΟΥΣΙΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΝ ΤΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΘΑΥΜΑΣΤΗΝ. ΚΑΙ ΟΤΙ ΟΙ ΠΛΕΙΣΤΟΙ ΕΚΡΑΤΗΣΑΝ ΤΟ ΚΑΘΙΣΜΑ ΤΩΝ ΚΕΛΛΙΩΝ ΕΚ ΔΙΔΑΧΗΣ, ΤΗΣ ΠΟΡΕΥΟΜΕΝΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ, ΜΕΤΑ ΣΥΝΤΟΜΟΥ ΣΥΝΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΗΣ ΤΗ ΔΙΗΓΗΣΕΙ ΤΗΣ ΗΣΥΧΙΑΣ.

324—337

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ', ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΣΥΜΕΩΝΗΝ ΤΟΝ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΝ.

338—421

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

423—442

1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

423—426

427—442

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Άρμενοπούλου 30 – Τηλ. 200 621 – Θεσσαλονίκη

Έκτύπωση Ήφσσετ: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΦΩΤΗ ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙΝΟΥ
Κατσιμίδου 30 – Τηλ. 928 592 – Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ
Λαχανᾶ 17 – Τηλ. 839 414 – Θεσσαλονίκη